

ДМИТРО
ГОНЧАРУК

LEMBERGER ZEITUNG

Сам Себе Видав

Дмитро Гончарук

Lemberger Zeitung

Роман-екстраполяція

Роман-мозаїка

Роман-калейдоскоп

2023

Що сталося би з Європою взагалі та Україною зокрема, якщо б Друга світова війна закінчилась не поразкою Німеччини, а перемир'ям з СРСР та визнанням нових кордонів? Чи знайшлося б у цьому іншому світі місце для української незалежності або хоча б тожсамості? Що б думали та як би сприймали себе мешканці українських теренів Третього Райху наприкінці 80-х років? Чи пішла б Європа загалом іншим шляхом? Попри сподівання та мрії героїв, попри косметичні відмінності кордонів та державних устроїв, історія укотре демонструє людству свою жорстоку невблаганну логіку стосовно того, що яким би шляхом не йти до фінальної точки, сама точка при цьому раз за разом виявляється незмінною. Незмінними є безсоромна брехливість одних та жертвна самовідданість інших, цинічна безсенсовність війни як такої та зврехня байдужість можновладців до простої людини, відносність істини та примарність справедливості, ефективність міфотворчої пропаганди та самовбивча згубність ідеологічних пут, штучність високопарних лозунгів та трагедії маленької людини, до яких призводить віра в ці підступні облудливі постулати. За тих обставин люди так само би потерпали від рутини, розчарувань та безпорадності, борсаючись у щоденних проблемах, а типова «інтелігенція тоталітарної держави» рефлексувала б, шукаючи відповіді на питання «за що?», «для чого?» і «а чи могло би бути інакше?», але здебільшого не знаходила б їх.

Помилки та злочини, що їх коїли люди та держави у 2-й половині 20-го століття наврядчи перетворилися б у звияги та чесноти, а просто були б обгорнуті у інші пакувальні матеріали.

Відгуки та пропозиції прохання надсилати на електронну пошту автора: dmytro_honcharuk@ukr.net або на Facebook *Dmytro Honcharuk* (<https://www.facebook.com/profile.php?id=100093208717419>)

УСІ ПЕРСОНАЖІ ТА ПОДІЇ – ВИГАДАНІ ТА Є ВИНЯТКОВО
ПЛОДОМ АВТОРСЬКОЇ УЯВИ, БУДЬ-ЯКІ СПІВПАДІННЯ З
РЕАЛЬНИМИ ОСОБАМИ ЧИ ПОДІЯМИ СЛІД ВВАЖАТИ
ВИПАДКОВИМ ТА ТАКИМИ, ЩО ВИНИКЛИ ВИКЛЮЧНО
ВНАСЛІДОК НЕНАВМИСНОГО ЗБІГУ ОБСТАВИН. АВТОР НЕ
МАВ ЖОДНОГО НАМІРУ ВИСЛОВЛЮВАТИ НІЯКИХ НАТЯКІВ,
ЗАСУДЖЕНЬ ЧИ СХВАЛЕНЬ, А СПРИЙНЯТТЯ У ЯКОСТІ
ТАКИХ БУДЬ-ЯКИХ ТЕЗ ЧИ ЧАСТИН ТЕКСТУ ЦІЛКОВИТО
ЗАЛЕЖИТЬ ВІД БУРХЛИВОСТІ УЯВИ ЧИТАЧА, ЗА ЯКІ АВТОР
ОБ'ЄКТИВНО НЕ МОЖЕ НЕСТИ ЖОДНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

*Патріотизм – це гордість за те, що тебе гноблять
свої, а не чужі. Щойно ти народжуєшся, тобі дають ім'я,
релігію та національність і решту життя ти
проводити захищаючи штучні кордони, неіснуючі
особливості та уявні спільноти від тих, хто випадково
народився на сто чи десять кілометрів східніше,
західніше, південніше чи північніше.*

1

Чи не найвизначнішу роль у становленні німецького національного духу на теренах східних територій Райху відіграла газета «Лембергер Цайтунг». Заснована у липні 1944 року як своєрідний нащадок довоєнного польськомовного видання *Gazeta Lwowska*, напередодні заключення вирішального для нашої Батьківщини Київського пакту, ця газета з найпершого номеру непохитно стоїть на сторожі національних інтересів Великої Німеччини та формує громадську думку населення землі райхсгау¹ Галіція у руслі правильного розуміння політики Партії та фюрера.

Місія, що її несла «Лембергер Цайтунг», виявилася вкрай непростою. Потрібно було не лише донести врятованому з-під більшовицького ярма люду гірку, але необхідну правду, а й протистояти численним випадкам диверсійної активності терористичних організацій, спрямованим на підри्व мирного будівництва та відновлення країни.

Проте було б спрощенням вважати, що терористи часів повоєнного «Важкого походу» (нім. *Beschwerlicher Weg*) 1947 –

¹ Райхсгау (нім. *Reichsgau*) – адміністративна одиниця Третього Райху, утворена на окупованих територіях із значною часткою етнічного німецького населення. Очолювалась штатгальтером, який одночасно був гауляйтером територіального органу Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини.

1955 років були затятими злочинцями. В основному це були обдурені бідні люди, чиї розуми були затьмарені багаторічною пропагандою про існування так званих міфічних «українців» або «русинів» – окремих націй, які буцімто відрізняються від росіян та поляків і мають самобутню культуру, на захист котрої й «повстали» ці нещасні жертви безсовісної жидобільшовицької та капіталістичної брехні. Мудре керівництво Партії, котре з любов'ю та повагою ставиться до всіх своїх синів і дочок, нехай вони навіть іноді й помиляються, з часом спромоглося відкрити очі цим людям, науково довівши недолугість їхніх псевдонаціональних оман. Поступово вони зрозуміли, що смішно триматися за казкові примари минулого, видаючи примітивні глиняні халабуди за «архітектуру», сільські звичаї та наспіви – за «мистецтво», а невибагливі народні приказки – за «літературу» і тероризм зник сам собою. Звільнившись від хибних пут тисячолітнього варварства, народ Галіції долучився до шляхетної справи створення справжньої та єдиної великої німецької культури, із вдячністю відаючи належне самовідданій жертві німецького народу, котрий приніс на ці багатостраждальні землі омріяну свободу, мир та високу культуру.

Проте на початку п'ятдесятих тернистий шлях прозріння широких народних мас Галіції лише починався. Місто вкрай постраждало під час війни, давалися взнаки й важкі наслідки багаторічного жидобільшовицького панування. Все це сприяло озлобленню людей, які перекладали вину за свої негаразди на партійні та державні органи Райху, а отже й розглядали входження до складу Великої Німеччини як тимчасове явище. Деякі несвідомі громадяни у побутових розмовах навіть вживали слово «окупація», чим недалекоглядно грали на руку як терористичному підпіллю, так і прорадянським партизанам (остаточно партизанських рух на Сході вдалося приборкати на початку шістдесятих).

Що ж являв собою рух «Осттерористів» 50-х? Ким були ці люди? Отруєними брехливою пропагандою ідеалістами, що на них жажлива машина жидобільшовицького промивання мізків втілила римський принцип «розділяй та владарюй», чи фанатиками-садистами, котрі намагалися втілити хворобливий витвір власної уяви під назвою «Українська держава» у реальність? Трагічною правдою було те, що іноді обидві

вищезазначені іпостасі втілювались у одній і тій самій особистості, коли світлі, чесні та чуттєві юнаки та дівчата ставили свої таланти та сумління на службу дияволу псевдонаціональних міфів та згубних амбіцій своїх ватажків. Обдурене та понівечене покоління, що збилося зі шляху, якому було ніде шукати опори та підтримки, оскільки партійні осередки та відділення «Гітлерюгенду» тільки-тільки починали розбудовувати тут свої мережі і, звісно ж, ще не могли охопити всіх, вони дуже часто кидались у сумнівні авантюри, оскільки ті обіцяли романтику боротьби за ідеали та підступно спекулювали на таких священних для кожного поняттях, як «Батьківщина» та «нація». Абсолютно правильно писав великий Довічний Фюрер Адольф Гітлер у своїй фундаментальній праці «Моя боротьба»: молодь, яку не виховано у руслі націонал-соціалізму, на все життя залишається духовно беззахисною перед дурними ідеями, як оголена людина беззахисна перед комахами. Саме ці беззахисні молоді люди Галіції й стали кривавим інструментом терору у руках божевільних маніяків-сепаратистів, котрі безжально приносили їх у жертву власним хворобливим маренням, немов давньовавилонські жерці, що живцем спалювали немовлят на славу Ваалу.

Зла іронія долі полягає у тому, що перші згубні паростки сепаратистського міфу про «українців», на превеликий жаль, були вирощені за безпосередньої участі німецької нації. Як ви знаєте зі шкільного курсу Історії Батьківщини, з 1772 року Галіція перебувала у складі Габсбурзької монархії, Австрійської імперії і Австро-Угорщини. Розуміючи відсталість новопридбаних територій, Її Величність Марія Терезія та цісар Йосиф II намагалися поліпшити культурний і матеріальний стан населення Галіції. Для піднесення освіти духовенства й підготовки урядовців уряд заснував у Відні у 1774 році *Barbareum*, духовну семінарію для католицького духовенства, у 1784 році – університет цісаря Франца I у місті Лемберг з філософським та богословським інститутами, запроваджено нову систему шкільної та гімназичної освіти.

Водночас, засліплені власним гуманізмом та ідеалізмом, наші славні предки вчасно не спромоглися придушити цю суспільну хворобу та толерували створення окремої греко-католицької «церкви» (парахристиянської секти, що формально

визнавала лідерство Римського Папи та істинність католицької теології, але на ділі практикувала численні язичницькі ритуали та де-факто була симбіозом поверхневого християнства та глибинного народного шаманізму; див. також. культ Марія Ліонси у Венесуелі, саєнтологія та церква Мормонів у США, церква Муна на територіях Корейського генерал-губернаторства Японської імперії тощо), недалекоглядно дозволяли використання низки грубих та розрізнених слов'янських діалектів, що їх згодом почали вважати окремою «мовою». Ба більше, цією «мовою» (за моральної та матеріальної підтримки з боку імперії Романових – партії так званих галицьких «москвофілів») навіть друкувалися книжки та газети! Усе це стало благодатним ґрунтом для подальшого розростання найабсурдніших псевдонаціональних міфологем.

Ще у 20-30-ті роки так звані «українські» бойовики тероризували представників польських органів влади (Галіція входила до складу Польщі), котрих вони вважали винними у придушенні «національної культури». Так, 15 червня 1934 року перед будинком Товариського клубу на вулиці Фоксаль у Варшаві відбулося політичне вбивство міністра внутрішніх справ Броніслава Перацького. Загальне керівництво замаху здійснював такий собі Степан Бандера, більш відомий під псевдонімом «Баба», якого польська влада засудила до довічного ув'язнення. Напередодні Великої війни майже всіх ватажків та активних членів організації ОУН, яка об'єднувала прибічників ідеї про заснування незалежної «української» держави, було або заарештовано, або перекуплено польською владою, рядові симпатизанти з числа інтелігенції відчували розчарування, усвідомивши безперспективність цього задуму, а також продажність та лицемірство своїх лідерів.

У перші роки війни «українофіли» спритно ввели в оману партійне керівництво на місцях, оскільки не скупились на улесливі клятви вірності фюрерові та Райху (див. мал. 271.: Акт відновлення Української Держави, проголошений 30 червня 1941 року; п. 3.: Відновлена Українська Держава буде тісно співдіяти з Націонал-Соціалістичною Велико-Німеччиною, що під проводом Адольфа Гітлера творить новий лад в Європі й світі та допомагає українському народові визволитися з-під московської окупації), проте дуже швидко стало зрозумілим, що ці реляції –

не більш ніж пусті заяви примітивних хитрунів без сорому та совісті. Через деякий час, у найтрагічніші та найважчі дні війни, коли доля Райху буквально висіла на волосині, ці підлабузники все так само масово кинулися зраджувати своїх німецьких товаришів, очевидно розраховуючи на перемогу більшовиків або ж будучи безпосередньо підкупленими ними. Дикунське нутро неповноцінних рас укотре довело свою цілковиту неспроможність осягнути значення слів «вірність», «шляхетність» та «честь».

Після стабілізації фронту та підписання 27 жовтня 1944 року Райхсміністром іноземних справ Йоахімом фон Ріббентропом та Народним комісаром закордонних справ СРСР В. М. Молотовим Київського пакту (нім. *Kiewer Abkommen*), котрий фактично означав завершення активних військових дій та делімітацію кордону між Райхом та СРСР по лінії «Рогачов-Сарни-Чортків» (тогочасні назви міст Горнштадт, Гайнвальд та Осткірхен), «українофіли» вдруге зробили сміховинну спробу примазатися до переможної ходи Райху, облудно заявивши, що вони буцімто «усвідомили свою помилку та щиро каються в ній». Ба більше, фантазія цих негідників виявилась настільки хворою, що вони згодом і самі повірили у власну брехню! Як заявив під час Лемберзького трибуналу вищезгаданий Степан Бандера, «Німецький та український народи – побратими з часів середньовіччя, тому йдеться не про зраду, а про братерське непорозуміння між нами». Після цього він почав жонглювати прізвищами та іменами уявних «гетьманів» (?), нібито стародавніх правителів їхньої держави, якої не існувало у реальності, котрі ледь не були найближчими родичами германських королів. Судове засідання ледь не перетворилось на божевільний театр пройдисвітів, але перший гауляйтер Галіції та Верховний представник Імперського суду з питань військових злочинів герр Еріх Кох вчасно присік безглузді інсинуації та непереконливі намагання виправдати себе. Степана Бандеру та ще трьох ватажків терористів було засуджено до страти.

Втім, терористична активність, хоча й явно демонструючи тенденцію до затухання та невпинно втрачаючи легітимність та підтримку в очах місцевого населення через суттєве зростання добробуту порівняно з довоєнним, вирувала на Сході майже до

середини 50-х років. Остаточного краю східному тероризму поклав успіх кампанії германізації (нім. *Eindeutschung*), що її було розпочато 15 березня 1949 року згідно з Генеральним планом «Ост» під геніальним керівництвом Вічного фюрера германської нації Адольфа Гітлера та під практичним проводом оберфюрера СС Конрада Мейера-Хетлінга, котрий згодом отримав від вдячних галичан шанобливий титул «хрещений батько Галіції» (нім. *Der Pate Galiziens*).

(Із підручника Вернера Льоффлера (1984) «Історія Райху для гімназій». Розділ 4. «Галіція та східні території після війни» / Werner Löffler. *Reichsgeschichte für Gymnasien. Kapitel 4. "Galizien und die Ostgebiete nach dem Krieg"* — München: Franz-Eher-Verlag, 1984. — S. 559-560.)

2

*Адреса отримувача: Лебмерг-10332, Галіцієн-райхсгау,
Академієштрассе 12, герру Акселю Ульріху*

Любий Акселю!

Оскільки я й гадки не маю, де ти оселився, а поділитися з тобою новинами мені нестерпно свербить, пишу тобі до редакції. Сподіваюсь, що твої нові колеги – люди високих моральних чеснот й не дозволять цьому листу канути у небуття.

Нумо, не зволікай та якнайшвидше напиши мені що там насправді коїться на Сході, бо як ти знаєш, ми тут продовжуємо задовольнятися двома типами побрехеньок стосовно цього питання – офіційними (все чудово) й напівфольклорними (буцімто там – справжній заповідник мракобісся та оплот консерватизму, а всі постанови НСДАП² щодо політики Перебудови та гласності дружно ігноруються місцевим керівництвом, тож і життя за останні роки там абсолютно не змінилось). З огляду на те, що ти туди таки поперся, все приблизно

² Націонал-соціалістична робітничка партія Німеччини, НСДАП (нім. *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, скор. *NSDAP*).

так і є (не ображайся, я жартую). Втім, ти знаєш, що робиш... сподіваюсь. Напевно, Лемберг таки вартий преси³?

Із часу твого від'їзду в нас нічого не змінилось й нічого цікавого не сталося. Марту дістає жакхливий токсикоз, а вона дістає мене, а відтак я побоююсь, що до моменту народження герра Ульріха-молодшого (так, я впевнений, і так, не можу пояснити, чому) втрачу останні залишки волосся й малий сприйматиме мою голову, схилену над ліжечком, як вдосконалений різновид здорового брязкальця.

Після початку нового навчального року головним постачальником сенсацій у нас є Zigi, котрий ледь не щодня шокує нас новітнім «баченням» історії, що їм зараз втовкмачують у школах під виглядом «чесної історії без купюр». Відверто каучи, часом й не знаєш, обурюватись чи сміятись! Господи, Акселю, ми ж з тобою – як і всі нормальні люди – ще замолоду чудово все розуміли. Ми не були членами партії, ми глузували з офіційних реляцій, потайки читали дисидентів, слухали «Голос Америки» крізь глушилки та кепкували з Отто, вірного партійця (пам'ятаєш – не можна одночасно бути чесним, розумним та партійним, бо якщо ти чесний та розумний, то ти безпартійний, якщо ти розумний та партійний, то ти не чесний, а якщо ти партійний та чесний, то ти не розумний). Але я зараз почуваюсь закорузлим ретроградом. Диявол би їх узяв, тих реформаторів! Це саме той випадок, коли разом із водою виливають дитину. Уяви, що їм розповідають – ось короткий перелік моїх історичних «відкриттів» лише за останній місяць:

– 8 серпня, під час традиційної лінійки у перший день навчального року, шкільний ватажок «Гітлерюгенда» вибухнув пафосною промовою про те, що національна гордість полягає не лише у перемогах, а й у наявності силі визнавати помилки. Потім він почав розповідати, що й Партія була не святою і багато чого з її вчинків варто було б переглянути, зокрема, концентраційні табори, бо туди начебто мільйонами засилали невинних людей. Хтось же вклав це у дурну п'ятнадцятирічну голову? Згодом стало зрозуміло, хто саме, бо директорка школи, яка взяла слово після цього, заявила, що політика гласності вимагає внутрішньої мужності говорити правду, і саме її вона виховуватиме в дітях. Потім виступав ветеран Вермахту, котрий

³ Натяк на крилатий вислів «Париж вартий меси» (фр. *Paris vaut bien une messe*), який приписують Генріху Наваррському через його рішення в 1593 році прийняти католицтво, щоб стати королем Франції під ім'ям Генріха IV і заснувати французьку королівську династію Бурбонів.

колись воював на Східному фронті, а нині вочевидь впав у повнісінький маразм, бо радо підтвердив слова хлопчика та додав, що винні у тому були не військові, а СС (бачив би ти пику Отто!), котрі, мовляв, зовсім не лише «герої на варті спокою та честі батьківщини», а й іноді бували вбивцями та катами. Коротше, виглядало це все як гастролі психікарні.

– На першому ж уроці історії вчитель пояснив дітлахам, що нашою перемогою у Великій війні ми завдячуємо не лише героїзму наших дідів та талановитому керівництву (яким би він не був, але все ж) Адольфа Гітлера, а й збігові обставин, та й взагалі – перемога здійснювалась великою кров'ю, тож пишатися особливо немає чим.

– Виявляється, це ми перші напали на Польщу у 1939 році, інцидент у Гляйвиці⁴ – часткова пропагандистська містифікація, ніякої «Гляйвицької сотні» загиблих захисників взагалі не існувало, бо це – ніщо інше, як містифікація, а тіла загиблих – це переодягнені у нашу уніформу поляки (котрих ми невідомо звідки взяли й невідомо навіщо змусили йти на вірну загибель). Як тобі таке?! Почувши це, я відчайдушно захотів навідатись до школи й запитати у цього бовдура, а навіщо ми це зробили, але він сам відповів на це питання на наступному уроці!

– Виявляється, ми почали війну не через те, що мали захищатись від поляків, росіян та британців, а тому, що Гітлер просто волів розширення території. І, як ти розумієш, ми не звільняли Силезію, Богемію та Галіцію, а «окупували» їх. Просто так, через власну злокозлість...

– Німеччина наче б то перебувала у союзі зі Сталіним напередодні війни та порушила цей договір! Начебто він звався пактом Молотова-Ріббентропа (плагіатники з браком уяви)! На яку голову це налізає? Райх у союзі з жидобільшовиками!

Того ж дня ми з Отто добряче напились та я запитав його, як це розуміти і що взагалі відбувається в країні. Чи ж то з причини нападу п'яної відвертості, чи то тому, що я натиснув на хвору мозоль, наш

⁴ Гляйвицька провокація (нім. *Überfall auf den Sender Gleiwitz*) – інсценований нацистами напад на німецьку радіостанцію “Sender Gleiwitz” в ніч з 31 серпня 1939 року (нині – м. Глівіце, Польща). Атака була операцією під фальшивим прапором, яка разом з приблизно двома десятками подібних німецьких інсценувань є частиною операції «Гімmlер» напередодні вторгнення в Польщу, що послужило формальним приводом до Другої світової війни в Європі.

старий добрий «вартовий режиму» не соромився у висловлюваннях. За висловом Отто, ці «реформи» провадяться людьми, яким не доходить, що суїцид – це не реформа організму, так само як лисина – не колір волосся. Начебто на самому верху опинились персонажі, котрі вважають, крокодила можна «дореформувати» до милого пухнастого ховрашка, якщо розкрити йому очі на його минулі крокодилячі злочини, або зробити йому болісну операцію без анестезії. Крокодил, що колись був жорстоким ненажерою, нині постарішав та майже втратив зуби, ба більше, навіть дозволяє малювати на себе карикатури та розповідати анекдоти, але й досі захищає своє болотце та його мешканців від прийшлих хижаків. І хай яким би мерзенним він не був, знищивши його за старі гріхи ми залишимо власну домівку беззахисною перед полчищами інших, сильних і лютих чудовиськ, про існування яких ми й гадки не маємо. На моє зауваження, що я погано розумію метафори й було б краще пояснити конкретніше, він подивився на мене, як на розумово відсталого, та відповів наступне:

«Змова карликів, от що це, Крістіане! Під час заходу сонця навіть карлики здатні відкидати довгі тіні. Нездари, що не можуть творити, завши жадають геростратової слави! Тепер там, на горі такі ж типи, як і ти! Фрондуєча кухонна інтелігенція, яка не розуміє, що своїми ідіотськими ініціативами вона не покращить країну, а просто зруйнує її, а потім і сама загине під її уламками, які почнуть неблаганно падати на їхні порожні голови! Довбані писаки! Вони ж бо, бачите, беруться очистити сумління нації, а у самих із цим сумлінням величезні проблеми! Ти думаєш цей бородатий псевдо-табірник й ця товста жаба Нойгоф (букв.: «новий двір») не стукали до Гестапо на своїх друзів та колег?! Та у нас у архіві кілограмів доносів, що вони настрочили один на одного, більше, ніж важить сама Нойгоф зі своїм жирним задом та моральним авторитетом невтраченої цнотливості! А тепер вони – зірки, «Архіпелагом Бухенвальд», трясця, лякають домогосподарок та недотраханих інтелігентних фройляйн не першої свіжості, й навіть керівництво країни дослухається до їхньої маячні про «Так жити не можна». Дивився цей фільм? Знаю, що дивився. Ми – злочинці, а Захід й Схід – весь у білому. Будь-яка держава, що говорить про свою історію «Годі брехати!», приречена, бо брешуть усі й завжди, просто брехня переможця вважається правдою, а брехня переможеного визнається найзухвалішою брехнею, от і все. Якби комуністи нас перемогли, то нині діти у Лемберзі ходили б вулицею Леніна, а не Гітлера, до меморіалу радянським воїнам, а не героям

вермахту, аби подякувати вцілілим ветеранам з енурезом та старечим маразмом за те, що звільнили нас від нацистського ярма, а не радянського, як це відбувається зараз. Але ми перемогли. МИ! А тепер ми самі виходимо й верещимо на всі світи, що ми – брехуни та злочинці, які нічим не кращі за червоних, й шарахаємося від власних звitag та героїв, немов ієгуменія жіночого монастиря від порножурналу. Скільки протримається країна, що сама стріляє собі у голову? Якої правди вони шукають? У політиці не існує правди та справедливості, існують лише меркантильні інтереси. Ти або переможеш, або переможений, і всім завжди до сраки, ціною яких жертв, причому в обох випадках, бо їх все одно неможливо уникнути!».

Наскільки я зрозумів із його майже півторагодинного істерично-алкогольного монологу, якщо випустити матюки та біографічні відсилки до матерів теперішніх очільників Райху, котрі всі як одна були, звісно, шльондрами, Буклігер (від *Buckel* «горб») із його «новою генерацією» керівників дійсно підпали під ідеологічний вплив Заходу та на повному серйозі вірять у власну ініціативу «Умгештальтунгу»⁵. Швидше за все, ці люди керуються найщирішим бажанням змінити ситуацію в країні на краще, проте з причини недостатньої компетентності («Господи, вони там усі повні ідіоти! І не кажи мені про професора Цукермана (від *Zucker* «цукор») – це саме той випадок, коли дурість – це не брак розуму, а такий його різновид. Професор-окуліст керує Міністерством пропаганди! Перший крок на посаді – перейменування на Агентство інформаційної політики! Далі у планах – відкриття архівів! Та йому самому потрібен психіатр! За півроку керівництва цих бовдурів міністерство доведене до такого стану, що наступним його символічно мав би очолити гінеколог!» – кінець цитати) роблять помилку за помилкою, які цю ситуацію, навпаки, погіршують та врешті решт неминуче призведуть до катастрофічних наслідків. Зокрема, новий закон про громадянство передбачає відкриття кордонів Райху для імігрантів із інших країн, оскільки промисловості конче необхідні додаткові робочі руки. При цьому новоприбулим «гастарбайтерам» дозволятимуть, в рамках нової політики культурної ідентичності, компактно оселятись та зберігати звичайний життєвий устрій на національні особливості. Не знаю, наскільки це правда, але Отто стовідсотково у цьому впевнений. Втім,

⁵ нім. *Umgestaltung* «перебудова».

як і в ефективності лікування геморою новоявленими телевізійними шарлатанами.

На цьому дозволь завершити свою незграбну оповідь. Дуже-дуже чекаю на твого листа та взагалі – ніколи не думав, що скажу це – ми всі сумуємо. Після того, як ти поїхав на Схід, наша славна компанія, що як і раніше збирається щоп'ятниці в «Ашінгері» на Фрідріхштрассе, осиротіла і впала у часткову меланхолію...

Передавай мої найщиріші вітання Кетхен та наснаги у вогняному вирі, куди ти її вкинув⁶.

З дружнім вітанням,
Твій старий товстун Крістіан,
Берлін, 12.10.1989

3

*Адреса отримувача: Берлін- 12051, Грос-Берлін-гау,
Нойкьольн, Рінгбанштрассе 18, герру Крістіану Мьоллеру*

Любий Крістіане!

Впізнаю твою вибухову вдачу – феєрверк емоцій та щире переживання з приводу всього, що відбувається у світі, ніби ти – небесний фюрер, що несе персональну відповідальність за ідіотизм своїх творінь! Тільки не ображайся за фюрера, я жартома. Ти ж бо не раз чув, як Берта кличе мене диванним або кімнатним фюрером, а я так само – нашого кота. І жоден, до речі, не ображається.

Із самого початку скажу, що у нас все добре – добралися не без пригод, але більш-менш швидко, квартира у нас, за мірками цього міста, звичайно, – прекрасна, у самісінькому центрі, ніхто нас не пограбував, не згвалтував, не покалічив та навіть не навів порчу. Втім, визнаю, що ти частково мав рацію щодо авантюристичності цього переїзду, проте – і ладен заприсягнутися! – ти навіть не уявляєш, наскільки тут

⁶ нім. *Käthchen* – зменшувально-пестлива форма жіночого імені Катаріна та водночас натяк на головну героїню драми Генріха фон Кляйста «Кетхен із Гейльбронну, або випробування вогнем» – дівчини, яка відчуває непереборну та всепоглинаючу пристрасть до свого коханого, графа Веттера фон Штраля, та ладна заради нього на будь-які випробування.

усе інакше, наскільки не схоже на звичний нам устрій життя в межах нібито однієї країни.

Я б не став вживати вираз «заповідник мракобісся», оскільки він швидше апелює до певної консервативності, традиційності або ж і дикунства, однак наразі йдеться про дещо більше – про справжню подорож у часі, до старого доброго минулого, коли звичайний брудно-червоний потяг *BLE-68 Райхсбану*⁷, який щодня вирушає на схід із Головного вокзалу Берліна, минаючи Агорнсдорф (місцеві й досі називають це містечко *Яворів* й вважають «кордоном батьківщини») раптом перетворюється на справжню веллсівську машину часу⁸ та везе тебе у незрозуміле місце, чи то у романтичну епоху дідусів з кумедними вусами, бабусь у корсетах й куп кінського лайна на бруківці, чи ж то радше до похмурої ери елоїв та морлоків! Навіть я – я, дипломований філолог-славіст зі ступенем магістра Берлінського університету, який начебто знає про ці місцини майже все включно з їхніми напіввимірними говірками, виявився не готовим до такого різкого контрасту.

Перше, що впадає у вічі на невеликому, проте дуже залюдненому вокзалі Лемберга, це неохайість та якась суцільна занедбаність. Причому це не просто бруд та сміття, яких звжди вистачає на будь-якому вокзалі, а саме обшарпаність докільця – споруд, вагонів, вікон, тротуарів, елементарна обісраність автомобілів, що вперше в житті змусила мене замислитися над таким філософським питанням, яким чином птахи примудряються обісрати білий автомобіль чорним лайном, а чорний – білим лайном. Пошарпаність та занепалість, що сприймається місцевим людом теплою, рідною та приємною, бо у жодній голові навіть не зароджується думка про те, що споруди можна відремонтувати, паркани – пофарбувати й прибрати звідусіль багатодесятирічну плісняву з налиплою сажею та іржею.

Бруд навколишній не контрастує з брудним ставленням одне до одного. Вони не посміхаються без причини, бо це вважається ознакою підлабузництва чи дурноти, сприймають одне одного як ворога, якому готові будь-якої миті дати відсіч. Втім, серед цих суворих людей трапляються напрочуд світлі та відкриті душі, ладні зняти із себе

⁷ нім. *Reichsbahn*, букв.: «залізниці Райху»; алюзія на потяги дальнього слідування сучасної німецької залізниці *Deutsche Bahn (DB)*, які традиційно пофарбовані у червоний колір.

⁸ відсилка до фантастичного оповідання Герберта Веллса 1895 року «Машина часу» (англ. *The Time Machine*).

останню сорочку, аби допомогти тобі, щирі і безкорисливі, яких рідко зустрінеш у нас, бо ми вже давно звикли плутати ввічливість із лицемірством, а хитрість – із розумом.

Ці контрасти супроводжуватимуть тебе всюду, чатуватимуть на кожному кроці та визиратимуть із найнеочікуваніших місць. Вони до божевільня набожні, але дівчата можуть бити поклони у церкві в міні спідниці, а чоловіки, проходячи повз церкву із цигаркою та пляшкою пива, тією ж цигаркою і хрестяться, щиро не вбачаючи у цьому нічого злого; у місцевому університеті кількісно навчається більше жінок, ніж у Берліні, та водночас цим же жінкам намертво вбили в голову переконання про те, що справжня місія жінки – вийти заміж і сидіти на шії у чоловіка, а не витрачати час на освіту та роботу, то ж і ставлення до освіти й університету відповідне – майданчик для полювання на «перспективного» нареченого, ні про яку якість знань не йдеться; вони несамовито критикують власну відсталість, бідність й нецивілізованість, але варто лише тобі погодитися з ними, і ти перетворюєшся на найзапеклішого ворога; вони полюбляють потеревенити про духовність, «загадкову слов'янську душу» (Що це взагалі в біса таке? Це – галіційський бардак у межах однієї голови) й моральну прірву сучасності, а самі дурять й підставляють одне одного у промислових масштабах, причому часто взагалі без необхідності, а просто за звичкою.

Щодо їхньої інтелігенції, як вони її кличуть (поверхнево освічені марнотратники життя, які ні на чому достоту не розуміються та вважають за краще не працювати або працювати мінімально, адже інакше залишиться мало часу на те, щоб розмірковувати про високе і шокувати товаришів по чарці в пивних глибокодумними філософськими сентенціями з бульварних романів та «новітніми свіжими концепціями», народжених перебріхування наспіх прочитаних чужих книжок – 90 відсотків моїх нових колег-журналістів належать до цієї вельми непривабливої категорії), то вона майже уся заражені тим, що психіатри називають «маренням надцінною ідеєю», з котрою вони носяться від самого початку перебудови, немов дурень зі ступою. Я для себе охрестив цю ідею «кроносом навиворіт», – таке собі східноєвропейське колесо сансари – і зводиться вона до «відродження власної держави і культури». Цинічно кажучи, вони таки мають рацію, бо й дійсно, будь-яка культура, нація й навіть мова виростає на мертвому тілі іншої, материнської, народження однієї обов'язково вимагає смерті іншої –

як сучасна Німеччина, Франція й Італія вийшли з похоронного саркофагу Риму та Франкської держави Карла Великого, як на трупі прекрасної латини вирости й розцвіли не менш прекрасні солодкоголосі квіти французької, італійської, іспанської та інших романських мов. Одночасно двом немає місця під сонцем або, як каже фізика, два тіла не можуть займати в просторі та часі одну й ту саму точку. Нагадує тих комах, що відразу після народження пожирають власну матір, чи не так?

Втім, матір поки доволі активно пручається (для чого, як ти розумієш, мене й скерували сюди), бо й для неї це також питання життя та смерті, а дитина – небажана, від випадкового сп'янілого акту розпусти з великим російським ведмедем.

Наша редакція й моє нове житло розташовані одне навпроти одного, у самісінькому центрі міста, а трохи далі знаходиться бюро наспіх створенного цьогоріч «Руху відродження України», про діяльність котрого я й маю написати величезну статтю під назвою «Відродження п'ятої колонії». І гірко не те, що я буду змушений брехати, – бо ж вони й дійсно п'ята колона, як і подібні рухи у Богемії, Польщі та Нідерландах! – а у тому, що усе наше суспільство дивним чином розділилося на п'яту колону та шосту палату (за герром Чеховим, якщо ти ще пам'ятаєш, хто це) з браком здорового глузду та надлишком ілюзій та пекучої ненависті один до одного. Тут, у провінції, це відчувається значно сильніше, ніж у Берліні.

Завтра відвідаю зібрання руху та обов'язково якнайшвидше задовольню твоє хвору цікавість. Обійми від мене Марту та дай добрячого дружнього копняка дубоголовому служачі Отто, бо ж на чавунному черепі, недоумстві та безрозсудній відвазі йому подібних старий добрий кульгавий Райх ще хоч якось тримається.

З дружнім вітанням,
Блукач мимоволі,
Лемберг, 22.10.1989

4

*Адреса отримувача: Лебмерг-10332, Галіцієн-райхсгау,
Академієштрассе 12, герру Акселю Ульріху*

Любий блукаче-мрійнику, що пішов з однією проповіддю проти іншої! Чи вартує та сізіфова праця твоєї психіки?

Ти ж бо не безпідставно постійно підсміюєшся над моєю чудернацькою звичкою вести мову задом наперед, тож я не зраджуватиму собі й залишу найважливіше на кінець, а натомість почну свого листа з традиційних інтелектуальних безглуздостей.

Чи відомо тобі, о мій самопроголошений Сізіфе, що розбурхує нині нашу славу столицю? Гадаю, що ні, бо ж місцевість, да ти нині опинився, далеченько відстоїть від нас як у просторі, так і у часі. Так ось, якщо ти звернув увагу на пухлість та збільшений формат мого конверта, то знай – там, у середині – бомба номер два, тоненька брошурка, що нею Райх божевільно вирішив підірвати себе зсередини, почитай сам і зроби висновки. Друга бомба, значно більша й потужніша, але начинена тими самими уражуючими елементами – «істина, що її від нас приховували!» – до конверту фізично не влізла, тому розповім тобі я, немов наша стара напів божевільна вчителька фрау Клапс-Мюллер⁹ переповідала нам, двійчикам і пубертатним невігласам, Шиллерові сюжети тридцять років тому, ковтаючи серцеві краплі та мимоволі псуючи повітря з характерним звуком.

Без жодного пояснення, без жодного застереження в усіх книжкових крамницях раптом з'явилася поганенько надрукована книженція якогось невідомого «Вальтера Клаузевіца»¹⁰ під назвою «Криголам». Видавництво «Ліхт»¹¹, Берлін. Не питай мене, що це, ніхто не знає. Пошепки подекують, що справжнє ім'я автора – Вальтер Шнайдер¹² і він – колишній співробітник «Абверу», що років із десять тому начебто втік до Москви. Такий ось шпигун-зрадник, що відчув у собі талант історика-шукача правди та намагається виправдати власну зраду заднім числом «незгодою з режимом», зализуючи душевні рани роботою над «виявленням історичної справедливості».

⁹ гра слів: Мюллер (нім. *Müller*) – найпоширеніше німецьке прізвище, «клапсмюлле» (нім. *Klappsmühle*) – «психушка, психлікарня».

¹⁰ Карл Філіп Готліб фон Клаузевіц (нім. *Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz*; 1 червня 1780 – 16 листопада 1831) – пруський генерал, військовий реформатор та військовий теоретик, відомий завдяки незавершеній праці «Про війну» (нім. *Vom Kriege*), присвяченій питанням теорії війни.

¹¹ нім. *Licht*, букв.: «світло».

¹² нім. *Schneider*, букв.: «той, що [щось] ріже, різун».

Зайве казати, що я миттєво того «Криголама» купив, проковтнув за ніч та й досі перебуваю... навіть не знаю... чи то в обурення від «обплывування святинь», чи то в оторопілому жасі, бо ж теоретично – з огляду на логіку, яка там видається доволі переконливою! – це може виявитись правдою, принаймні частково.

Пан псевдо-Клаузевіц стверджує, що буцімто ми самі у 1941 році планували напад на СРСР, приблизно у середині червня, й совіти просто випередили нас на кілька місяців, здійснивши свою раптову атаку 9 травня 1941. Головним доказом на користь цієї версії він вважає той факт, що війська Рейху почали сконцентровуватись уздовж кордону з СРСР у «колишній» Польщі (по лінії Молотова-Ріббентропа зразка 1939 року) ще наприкінці 1940, готуючись до нападу, й саме тому перший удар росіян виявився таким нищівним – вермахт ж бо готувався до наступу, а не до оборони, оборонні лінії були демонтовані, військових застали зненацька, коли вони були сконцентровані для наступу у три «армії», розташовані щільно одна біля одної на обмеженій території. До того ж російське командування нібито почало приховано зосереджувати авіацію на польових аеродромах з віддалених округів та розгортати авіаційний тил.

Книжка рясніє детальними переліками номерів полків та дивізій, описами їхнього оснащення тощо, котрі фюрер планував використати у якості ударного кулака. При цьому герра Клаузевіца зовсім не турбує, що з його опису випливає, начебто Гітлер збирався наступати одразу по трьом напрямкам «розчепіреними пальцями», що є чистим безумством! Гітлер був неоднозначною особистістю, але ж не ідіотом! Маючи бойовий досвід він прекрасно розумів, що з військової точки зору це – повна нісенітниця та самогубство.

Втім, герр Клаузевіц продовжує свої «викриття» твердженням, що Сталін та Гітлер завжди були запеклими ворогами (вочевидь, той урок у школі, де дітям розповідають про спільний парад у Бресті, горезрозвідник свого часу прогуляв, підглядаючи крізь дірку у стіні жіночої лазні за тріумфом арійської краси), але одночасно Гітлер сліпо вірив Сталіну та – знову ж, одночасно! – боявся його до сверблячки в паху, бо був не готовим до війни. Що ти там питаєш про логіку, бурмочучи лайку собі під ніс? Пан Клаузевіц потрапляє в безглузде становище, намагаючись довести, що Гітлер вирішив зірвати радянський напад, про підготовку якого він нічого не знав. Власне, на цьому суперечка щодо брехливої версії про «превентивну війну» Німеччини проти Радянського Союзу можна вважати вичерпаною. Але тим не менше –

народ масово читає та, як ти розумієш, здебільшого вірить, спокусившись дешевою сенсаційністю, та жваво обговорює цю тему, знемагаючи у чергах за туалетним папером. Заради справедливості слід все ж таки визнати, що – суто умоглядно – розгром Німеччини та радянська Європа дозволяли б Москві використовувати її науково-технічний потенціал, відкривали б дорогу до «справедливого соціальної перебудови» європейських колоній в Азії та Африці. Створений у межах Старого світу соціалістичний табір контролював би більшу частину ресурсів Землі. Відповідно навіть якби Новий Світ і не був би захоплений, то він, швидше за все, навряд чи зміг би значно перевершити Старий за рівнем життя. В результаті за океаном зберігалася б значна кількість незадоволених, які б з надією дивилися на допомогу із за океану. Чи могло б таке бути? Ну, теоретично, так. Теоретично і ти, і я могли б стати коханцями Мерлін Монро, але, як ти розумієш, вірогідність такого розвитку подій наближається до нуля.

Ми стаємо свідками народження у Райху нового суспільства, у якому місце мозку займатиме ракова пухлина. Самодеструкція як вияв шляхетності, самобичування як найвища моральна чеснота та шабаш повсюдний капітулянтства.

Мій батько, як і твій, був солдатом Вермахту. Він проповз на пузі тисячі кілометрів Європою, знищуючи червону чуму. Він рятував російських дітей від бомбардувань їхніх же батьків, годував старих та звільняв міста, аби у тих дітей було хоча б якесь майбутнє. Кожного разу, коли я підхожу до монументу Небесних Героїв у Трептов-парку та бачу оті знамениті слова з притч Соломона – «Ті, хто виправдовує безбожного і звинувачує праведного, є однаково гідкими перед Господом»¹³, – то відчуваю комок у горлі, бо навіть не уявляю, через що довелося пройти нашим батькам. Це вже не політика, друже, це – наша душа, плювати у функціонерів партії – то одне, а плювати на могили власних батьків – геть зовсім інше. Тому навіть я, цинік-напівдисидент та пошановувач Хемінгвея, почуваюсь обуреним. Ніби дохлу свиню поцілував... Чи може це виявитися правдою або напівправдою? Адже ж ми не діти, й чудово розуміємо, що й на фронті, у таборах траплялося різне... Не знаю. Цій гідотній думці ще належить визріти у моїй свідомості, наче огидному чиряку, а потім... або воно загоїться, або його прорве смердючим гноєм голої правди.

Поділишся своїми думками?

¹³ Притчі, 17:15.

В нас все спокійно, проте дивно. Вочевидь, основна емоція цього року – подив с обертонами розгубленості та широко розплющеними очима. Уявляєш, у центрі Берліна тиждень тому відкрився справжній Макдональдс! У самісінькому центрі, на Унтер-ден-Лінден, навпроти собору! Народ вишикувався у довжелезну чергу, немов до Храму Пам'яті у Нюрнберзі¹⁴ років двадцять тому. Для більшості з них, втім, відвідини цього закладу носили музейно-ознайомчий характер, бо ж поїсти удвох коштує чи не чверть місячної зарплати. Ми з Отто та Гербертом, як справжні шляхетні лицарі Вітчизни, вирішили не дрібязкувати та відстоявши у черзі шість з гаком годин зійшлися на думці, що принаймні у цьому уряд нам не збрехав – Макдональдс все ж таки рідкісне лайно. Не раджу пересвідчуватись особисто, шість годин під дощем «до» та ще три години філософських роздумів у туалеті «після» не сприяють виникненню симпатій до американських цінностей, принаймні харчових.

А ще ми також завели кота. Унікальне створіння, котре доводить, що тварі Божі можуть бути одночасно агресивними, гордовитопихатими, немов Рішельє, та зворушливо-милими до рожевих соплей. Офіційне ім'я Зюзі не прижилося, й тепер вже тиждень ми звемо його Штінкі¹⁵, бо ж чищення котячого лотка – те ще задоволення. У диявола багато імен, стверджував Фома Аквінський. Ось і наше кімнатне дияволятко Штінкі періодично візвивається на «от гівно!», «бозе-бозе» й особливо «а ну засть!». Сам не очікував, що настільки швидко прив'яжуся душою до цієї шерстяної грудочки з маленькими гострими пазурами, котра у нічній темряві підступно полує з-під дивану на твої голі ноги.

Марта завзято відточує на котів навички піклування про потенційного Ульріха-молодшого. Хіба що з пляшечки не годує! Зайвим буде наголошувати, що спить Смердючка також разом з нами, точніше, між нами, гордовито випихаючи мене – лапами, а Марту – спиною на самісінькі краї ліжка. Це незручно, але так затишно... ти відчуваєш, що повертаєшся не в дім, а додому.

¹⁴ Храм пам'яті (нім. *Ehrentempel*) було збудовано у 1935 році у місті Нюрнберг задля увічнення пам'яті загиблих солдатів під час Першої світової війни. Надалі Гітлер неодноразово виступав тут і згадував «мучеників націонал-соціалістичної партії», тим самим намагаючись перетворити цей монумент на священне місце поклоніння «силі німецької військової звияги та незламності арійського духу».

¹⁵ нім. *Stinki* (букв.: «смердючка») від *stinken* «смердіти».

Напиши, будь ласка, як там твої посиденьки с місцевими та й взагалі, як життя? Вимагаю подробиць! Бо ж твій традиційний лапідарний стиль спілкування у даному випадку викликає певну тривожність та занепокоєння. Й будь обережним із партійними брехунами, що б вони тобі не обіцяли, оскільки там на сході до їхньої беспринципності домішується ще й легендарна східна підступність. Навіть якщо будуть співати осанну «одному з найкращих берлінських журналістів» й стверджувати, що тобі «все можна і все дозволено». Досвід співпраці зі служачами партії навчив мене, що коли вони починають інтенсивно лизати тобі зад, варто начуватися, бо це, швидше за все, – змазка.

Ну і, звичайно, чекаю реакції на наші новітні тенденції. У тебе також з'явилося враження, що ми всією країною весело крокуємо в сраку, але не в ту сраку, про яку ми думали ще рік тому?

Обнімаю твою товсту тушу, в якій ховається тендітна крихка поетична душа та ще сто кілограмів різноманітного поетично-ідеалістичного лайна.

Берлін, 09.11.1989

5

Макс Хартманн

*Num custos fratris mei sum?*¹⁶

(Щоденник очевидця. Публікується в авторській редакції)

*Берлін – Цюрих
Видавництво «Манфуріо»
1989*

[фрагменти]

Наш Каїн не гаяв слів самовиправдання на відповідь Господу, й не казав «не знаю». Він вбивав брата свого, Авеля, при цьому

¹⁶ лат. «Чи я сторож брата свого?» (Буття, 4:9).

стверджуючи, що не вбиває, а рятує того, і взагалі, що то було не вбивство, а превентивний удар.

...Уявіть себе на місці матері, яка в блокандному місті ховає шестирічну доньку «десь під п'ятим дубом на третій алеї в парку» чи ж прямо у власному дворі, поставивши над могилою наспіх споруджений зі старих парканних дощок, а потім повзе до підвалу під звуки вибухів по розтрощеній брукувці, бо там чекає ще менший за віком синок з важкими травмами... А донечки більше не буде. Ніколи. Її вбив Каїн.

...Уявіть себе на місці молодої удови, яка дивиться як закривається кришка труни над коханим, з яким відсвяткували весілля всього місяць тому, а потім він пішов захищати рідну землю... Вона ще відчуває тепло його рук, вона ще мріє прокинутися від страшного сну, але це не сон. Її коханого більше не буде, ніколи. Його вбив Каїн.

...Уявіть себе на місці дитини, яка три дні знаходиться під завалами рідного будинку поруч з трупами батьків, які прикрили її своїми тілами... її батьків більше не буде, ніколи, їх вбив Каїн.

...Уявіть себе на місці пари похилого віку, які все життя будували будинок, по цеглиноцц, по краплиноцці, а сьогодні стоять над його розвалинами і стогнуть від болю, бо під завалами назавжди лишилася їх діти, онука і кішка...

Їх більше не буде, ніколи їх вбив Каїн.

...Уявіть себе жінкою, яку два дні гвалтував «захисник-визволитель», перед тим вбивши на її очах її чоловіка,

Її чоловіка не буде більше ніколи. Його вбив Каїн.

І вона ніколи не стане такою, як була. Її частину також вбив Каїн.

...Уявіть себе вагітною на 9 місяці дівчиною з несумісними з життям травмами, яка можливо ще усвідомлює, що дитина в її животі вже ніколи не народиться, не поворухнеться, не буде беззубої посмішки і промінчиків в оченятах. Нічого більше не буде. Їх обох вбив Каїн.

...Уявіть собі, що це ви йдете за хлібом в окупованому місті, а вас розстрілюють солдати, просто заради забави, відчуйте, як вгризається в тіло куля, як тече гаряча липка кров, як наповнюється запахом заліза ваш всесвіт і стискається, стискається до точки на асфальті,

Вас вбив Каїн.

...Уявіть собі, що це вас і ваших рідних в спробі виїхати з міста перехідали танком загарбники, заради забави переїхали, і ви відчуваєте як багатотонна махіна трощить ваші кістки та кістки ваших дітей, як чуєте останній стук власного серця.

Вас більше не буде, всіх вас вбив Каїн.

Помножте це все на тисячі і тисячі, закрийте очі і уявляйте, нехай стискається від жаху і болю ваша душа.

Я прокинувся о п'ятій ранку від настирливого телефонного дзвінка. Катаріна вже не спала. Потім вона скаже мені, що крізь сон таки чула ті вибухи о четвертій.

То телефонувала Діана. Її голос так тремтів, що я, ще не до кінця прокинувшись, не відразу зрозумів, про що вона говорить. У голові промайнула думка: «5 ранку! Діана! Господи, що сталося?!». Ще до того, як я почув її слова, мені стало лячно. «Максе, мати померла!» чи «Максе, мене згвалтували!» чи ще щось на кшталт того. Натомість: «Максе, ти не чув?! Війна почалася!». Соромно зізнаватись, але в той момент я зітхнув із полегшенням.

— Війна почалася, Максе! Німці щойно бомбардували Базель та Цюрих, ще завдали ударів по Зеенхайму (містечко за 15 кілометрів від Люцерна, де знаходиться військовий аеродром). По радіо кажуть, що вони вже зайняли Шаффгаузен та Тургау. А ти ж казав, що війни не буде! Що це все передвиборча маячня нашого уряду! Що вони не наважаться! Ми з тіткою збираємося й тікаємо у село.

«Правильно, курво, звинуват мене у цьому! Як завжди, саме я винен у війні, поганій погоді, твоємо зубному болі чи конфлікті з начальником, якого я не знаю й ні разу в житті не бачив! Знайшла час! У своєму репертуарі...».

«Війна. Цього не може бути. Як так? А як же «один народ»? Невже це дійсно відбувається?! У голові не вкладається... у 20-му сторіччі, у цивілізованій Європі... не деь там, на сході, а ТУТ!».

— Ти мене чуєш, Максе?

— Чую. Не панікуй, ще нічого не відомо.

— Ти завжди кажеш не панікуй, а я...!

— Та стули вже пельку, дурепо! Знайшла час! Я все з'ясую і передзвоню. Будь на зв'язку.

Вся моя аналітика полетіла коту під хвіст. Хоча ні, не вся. Я відчував і попереджував, що ця наша ідіотська затія з відмовою від

нейтрального статусу й заграванням з Антантою вилізе нам боком, бо Гітлер не буде терпіти вічно й рано чи пізно зважиться на радикальні дії щодо усунення «загрози з півдня». Тим паче, що він вважає нас братами-зрадниками, «держава-Каїн», як він це формулює. Це не могло тривати вічно.

— Що трапилось? Кого там чорт надоумив дзвонити у таку рань?

— Катаріна вийшла на кухню і спросоння намагалася підкурити цигарку.

— Хольгер з Іспанії, — збрехав я, згадавши свого старшого брата (А що я мав відповісти? «Люба, це телефонувала моя коханка-істеричка?»), який дійсно ще три дні тому поїхав на море до Барселони — чи то відчував щось, чи то й дісно просто щасливий збіг обставин. — Каже, почалася війна.

— З Німеччиною?

— Авжеж, не з Марсом же!

— Господи, Максе, що ж воно буде... Це ж кілька днів і вони будуть тут! Благаю тебе, попроси редактора, аби він знищив твої старі статті, бо ж вони якщо прочитають, то в нас будуть проблеми.

Жінко-жінко! Істота, що одночасно здатна демонструвати істеріку та напрочуд далекоглядну розсудливість.

— Розберемося. Я — на роботу. Ти сиди вдома.

* * *

Незважаючи на те, що Вермахт наштовхнувся на впертий опір нашої армії й не зміг наблизитися до столиці ані на третій день (як вони планували), ані на тринадцятий, а ніна тридцятий, паніка здійнялася майже одночасно з першими бомбами, хвилеподібно. «Всі поїхали» — відповідали мені на питання, чому кав'ярня, магазин, чи лікарня раптом зачинилися. «Всі поїхали» з нашого глибоко тилового міста. «Бо всім страшно, їх не можна засуджувати». Друга за популярністю фраза першого тижня війни. Закон не забороняє «їхати», звісно. Втім, подружню зраду закон також не забороняє, але самі знаєте, як воно пахне з морально-етичної точки зору. І я добре знаю, на жаль. Я не засуджуватиму, бо не маю на те права. Але зневажатиму до кінця життя, як пацюків. Й багатьом кому не подам руки. Бо теж маю право. А особливо маю право відчувати огиду до сотень тисяч тих молодих жінок, що покинули свої родини і подалися по закордонах й чомусь саме за океан, використавши «шанс» для того, аби під виглядом «біженців» зачепитися там своїми піхвами у багатших та

безпечніших краях за місцевих пристаркуватих мачо. Проституцію ж закон у багатьох країнах також не забороняє, чи не так? Тим паче такого штибу, латентну, в кредит, торгівлю цицьками на експорт. Зовні все начебто виглядає пристойно та майже шляхетно, та ніде правди діти: більшість наших біженців – то класичні розлученки з причепами, які скористалися шансом на синицю в руках та намагаються вирішити свої матеріальні труднощі паразитично сівши на шию французького платника податків, а французька держава, замість заохочувати імміграцію висококваліфікованих спеціалістів, укотре попилососила соціальних покидьків та ледачих маргіналів із чергової країни, цього разу нашої. Що ж, варто нагадати і першим, і останнім, що синиці з рук найчастіше випадають мертвими, бо вдушуються там від надмірного стискування.

Поведінка швейцарської держави (попри всю мою антипатію до її політики та численні нападки з мого боку на наших дурнуватих очільників) у цих умовах виявилася шляхетнішою за поведінку швейцарського народу, який мене неприємно вразив. Я ніколи не забуду цк хаотичне ганебне бігство за кордон. Здебільшого до Південної Франції, де немає режиму Віші, й здебільшого із західної частини країни, котра найменше або зовсім не постраждала від ударів. Диявол має почуття гумору! Бомби німців масово вбивали не ненависних їм франкомовних «західних ренегатів», а саме німецькомовних жителів сходу, нібито для захисту яких Вермахт і вдерся до Швейцарії. Абсурдність ситуації довершував і той факт, що ці біженці, сидючи у безпеці по марсельських кав'ярнях, писали додому листи з вимогою «не засуджувати їх за прагнення до порятунку», але при цьому продовжували непримиренну пафосну патріотичну риторичу у стилі «жодних компромісів, жодних перемовин», демонструючи свою готовність воювати звідти нами тут до останньої людини й одночасно продовжували традиційно дорікати нам за німецьку мову, брак патріотизму, погане знання французької та загальну «прихильність до германського світу».

Величезною помилкою влади був дозвіл на відкриття кордону з Францією. І хоча перетинати його згідно із законом про воєнний стан дозволялося лише жінкам та дітям, а чоловіки віком від 18 до 60 років мусили залишатися в країні, так було лише на папері. Радіо та газети мало не щодня фіксували десятки трагікомічних випадків, коли малодушні чоловіки намагалися покинути країну, переодягнувшись жінками або сховавшись у багажник автомобіля. Пікантності ситуації

додавала й та обставина, що частині депутатів різних рівнів та представникам великого бізнесу якимось магічним чином таки вдалося втекти. Подібна вибіркова сліпота прикордонників, природно, викликала бурю емоцій та обурення в народі, проте їхнім лейтмотивом була елементарна заздрість, а зовсім не відчуття патріотизму – не «чому ви випустили його?», а «чому ви не випускаєте мене?».

«Біженці» з Женеви за 200 кілометрів і кілька гірських перевалів від фронту – вони біженці від чого? Не ті, хто у самому сподньому ледь уніс ноги з-під бомб у Гальштадті, а ті, хто акуратно зачинив двері та віддав ключі сусідами з проханням поливати квіти. Ба більше (що мене особливо вкурвлює, бо такі випадки далеко не поодинокі, а навпаки, систематичні), ті, хто сдав квартиру біженцям з того самого Гальштадту за чималі гроші, а сам подався у Марсель, маючи на тому подвійний гешефт. Люди-люди, ви геть зовсім клепки розгубили?

На третій чи четвертий день, коли авіабомба влучила у приміщення школи поряд з нашою оселею, «вірус драпака» докотився і до Катаріни.

— Я поїду! Я більше неможу! Вони скоро будуть тут! Ми з Ангелою та мамою поїдемо до Віктора у Ніццу!

— Вгамуйся, будь ласка, сюди вони не сунуться, немає стратегічної потреби.

— А обстріли?! А якщо наступний влучить у нас?! Чого ти їх виправдовуєш?

— Заспокойся...

— Не кажи мені «заспокойся»!!! Я непокоюсь через дочку та маму! Це мої рідні...

— Ну то не заспокоюйся й вали на усі чотири сторони! Чого ти з мене хочеш?! «Я», «мої». А я не «рідні»?

— Хіба тобі не буде легше, якщо ти знатимеш, що твоя родина у безпеці?

— Буде. Але сильнішим буде відчуття, що «моя» родина мене кинула одного у чотирьох стінах, як непотріб, рятуючи власні зади невідомо від чого. Родина – це ті, хто разом, як там теревенять попи, «у горі та в радості», і саме горе й показує, чого ті «родини» варті і хто кого за кого насправді має. Нутро людини показують дії у критичних ситуаціях, а не слова, що виголошуються у благополучні часи.

Суперечка точилася ще досить довго. Нарешті прийняли компромісне рішення – відправити дочку та маму до Віктора, брата Катаріни, що мешкав у Ніцці, удвох, а Катаріна лишатиметься зі мною та котом.

Це мій егоїзм чи здоровий глузд? Її дурнувата бабська паніка чи інстинкт самозбереження? Здається, що все й одночасно.

Вона сама так вирішила.

— Я не зможу жити там, надсилаючи тобі фото з моря, як чинить Інге зі своїм чоловіком. Це ж якесь знущання. Ти правий. Я запанікувала. Вибач.

Вона сама так вирішила, хоча я й відчуваю частку провини, нібито не пустив її. Хоча дуже цьому радий. Вона, на відміну від багатьох своїх подруг, які покинули чоловіків, батьків, братів на самоті з невлаштованим побутом та депресією «усіма зрадженого цуценяти», виявилась справжньою. Моєю. Рідною. Готовою до самопожертви, нехай умовної, заради того, кого любить. Вона сама так вирішила, і я ніколи цього не забуду. Ніколи. Вона – велика жінка, моя кохана, не ідеальна, зі своїми тарганами. Але моя. Рідна. Що залишилася зі мною у найтемніші часи й міцно тримала мене за руку, коли ми удвох ховалися у підвалі від бомбардувань під звуки сирени повітряної тривоги – ці миті істини, коли уся країна хором вимовляє «от, підораси!» та пригортає до серця найдорожчих людей, ніби затуляючи їх собою від тих «підорасів» – та канонаду вибухів десь удалині. Не забуду до смерті. Дякую тобі, моя кохана...

* * *

«Втрати ворога за перший тиждень війни – близько 16 тисяч вбитими. Ми вже майже перемогли! Таких приголомшливих втрат за такий короткий проміжок часу Вермахт ще ніколи не ніс!» — бравурно рапортувало бернське радіо. Все це було брехнею задля підтримання морального духу населення. Всі це розуміли, але відчайнушно вдавали та переконували одне одного, ніби не розуміють та вірять. «Ворог зазнав нищівних втрат, його моральний дух знищено вщент, він ганебно й боягузливо біжить». Угу. Щоправда, за нами.

Та й у загальному, суспільство й досі не може дійти згоди щодо того, що саме вважати справжньою «перемогою». Методичні й марні намагання пафосно самовбитися об Німеччину, довблячи головою бетонну стіну Вермахта? Чи вистачить хоча б вичавлення Вермахту за

межі довоєнних кордонів? А хіба якщо скажену собаку вигнати за паркан, вона перестане бути джерелом постійної напруги? Хіба зникне небезпека, що вона знову кине́ться на вас, лиш тільки трохи залиже рани? Тоді що? Взяття Берліна? Про це навіть смішно мріяти... Які б втрати не несли німці, перспектива їхньої перемоги видавалася реальнішою за нашу, попри наш відчайдушний, несамовитий і дійсно героїчний спротив, нашу самопожертву і відданість Конфедерації. Лише питання часу, коли кількість неминуче перейде в якість...

Про наші втрати радіо та газети вперто мовчали. Наче вони зовсім не гинуть. А вони гинуть... І ніхто потім достеменно не знатиме ані точної кількості, ані навіть їхніх імен. Так завжди буває. Сивочолими ветеранами стають не ті, хто йшов у відважну самогубну атаку на першій лінії фронту. Ці довго не живуть. Їх викосить демон війни. Одиниці тих із них, хто вижив, примарні «напівлюди», залишки їхніх душ тіл без рук і ніг тихо догнивають і спиваються в наступні короткі місяці або рік після завершення війни, перетворюючись на божевільних маргіналів, що їх суспільство гидливо зневажає. Їхня доля – біль і забуття. Ветеранами, оточеними шаною та повагою, стануть тилові щури, які й зброю брали до рук кілька разів. Можливо, вони навіть і стріляли чи потрапляли під бомбардування. А може, вони опинилися на війні в самому кінці, через молодий вік або плутанину у військкоматі. А може, вони взагалі служили у «загороджувальних загонах», що пострілювали в спину своїм, аби уникнути відступу, або в охороні таборів. Вони не витягували товаришів із палаючих танків. Вони не йшли у рукопашний бій, озброєними лише саперною лопаткою та брудною лайкою. Не рвали зубами ворога під гуркіт артилерії. Не ходили по полю у щощі, намагаючись знайти свою відірвану руку. Але саме вони потім роками ходитимуть на паради і до шкіл, розповідаючи учням про перемогу і власний героїзм, виявлений у глибокому тилу, штабі або в ролі персонального водія якогось генерала чи машини з хлібом. Такою є лицемірна логіка війни.

Згодом, коли британці опублікували фото трупів закатованих цивільних, що їх Вермахт залишив по собі у численних невеличких містечках навколо Берна, світ здригнувся. Жінки, діти, літні люди. Тисячі. Із зав'язаними за спиною руками. Постріли в потилицю. Цілеспрямовано. Безжально. Просто на вулиці, у парках, біля крамниць. Жінки та дівчата віком від 7-8 років – зі слідами згвалтувань. Їх гвалтували тижнями, поки вони не помирали від

поранень або від розпачу, не витримуючи цього пекла. Навіщо? За що? Заради яких збочених цілей?

Трупи на вулицях... Просто неба, обабіч дороги, біля входу у зруйнований магазин, на каруселях дитячого майданчика. Деякі – із зав'язаними за спиною руками. Вони хотіли залишити небезпечне місце, відбігти, перебігти, добігти – живими... та їх не ожити. Вони були під прицілом. І тіло їхнє, і їхня душа. Трупи відразу відчужуються, відособлюються від живого. Вони холонуть, тверднуть, статечнішають... і вимагають до себе уваги. Притягують погляди. В очі впадають більше ніж живі. Колють очі. Трупи. Вони чомусь важчі без душі. І чомусь немає крові, коли людину розриває на шматки. Чи вона розлітається, чи висихає, чи згорає. Обличчя закіптюжене, чорне, а очі такі ясні і кольорові. А ще кістки – білі, неймовірно білі. Це лякає... Щоденні зведення, скількох уже немає там. Хоча, мабуть, усе навпаки – скільки їх залишилося там назавжди.

Розтерзані трупики тваринок, кішок і собак, що висять на деревах у брудних нашийниках, без шкірок, підсмалені в області задніх лапок та хвостиків. За що? За що, тварюки?! Це також був допит диверсантів?! Адже ви просто розважалися так, знущалися з них, насолоджуючись безмовними благанням і муками беззахисних істот! І що, вам добре спиться, не переслідує ночами передсмертний відчайдушний вий та м'явкіт тих пухнастиків?! Невже ти є, Боже, і дозволяєш таке скотство?!

Ба більше...Тисячі випадків найганебнішого мародерства, причому такого штибу, що не налазив на голову. Шляхетні лицарі непереможного Вермахту тягли із осель вбитих ними людей все, що могли винести. Особливим попитом користувались перські килими, радіоприймачи та чомусь м'ясорубки – подібне до подібного. Були навіть випадки крадіжок сантехніки, а саме унітазів. Ми довго не могли повірити, що таке можливо. Як? Чому? Навіщо вони їм? Вони даруватимуть це своїм дружинами?

Пізніше з'ясувалося, що саме так вони й вчиняли.

Раптом мені спала на думку одна річ. Кілька місяців тому мені випадково потрапив до рук самвидавний переклад роману одного маловідомого російського письменника, який помер з півроку тому. Роман про диявола, який прибуває до Москви, аби творити справедливість й покарати винних без милосердя, а за здійсним, бо ніякого Бога не існує, а той недолугий єврейський проповідник, що збурював народ Іудеї проповідями про всепрощення й «добрих

людей», був всього лише божевільним юродивим. Я ладен заприсягнутися, що так воно і є, бо ж те, що ми бачили навколо, погано суміщалось з існуванням біблійного Бога. У наших містечках, де матері власноруч ховали трупики своїх дітей у викопаних наспіх ложками могилках прямо на подвір'ях власних будинків чи найближчих дитячих садків; де чотирирічна дівчинка, що помирає після бомбардування від опіків на руках у свого батька, каже йому останні слова: «Батьку, чому мені так боляче, я ж гарно поводитися. Я більше не буду лінуватися, не бути ламати іграшки, зроби щось, щоб не було так боляче»... і батько, не витримуючи цих сліз і благання, душить її подушкою... а потім йде і вішається у сусідній кімнаті; де почався жадливий голод і бабуса, аби нагодувати чотирьох онуків, змушена варити юшку із м'яса їхньої матері, що померла від виснаження ще вчора; у тих містечках не було Бога. Там був диявол. Він дозволив цьому статися, аби поставити черговий фаустіанський експеримент та подивитися, до якої межі може дійти звірство людей. Та, без сумніву, стояв за плечем кожного з тих катів й здивовано цокав язиком. Але він же має прийти й по винних, по тих, чийми руками те творилося. Бо ж хоч якась справедливість має існувати, чи не так?

Напевно, якщо б той шалено талановитий письменник був тоді тут із нами, то він би ще раз додатково пересвідчився у правильності власної теорії та написав би що на кшталт такого:

Цього разу Фріді подали не хустку, а килим...

Молодий німецький військовослужбовець догулював свою короткострокову відпустку. Вранці він неквапливо потягнувся в ліжку і з задоволенням згадав, що він удома, згадав як тішилася військовими трофеями його кохана дружина. Саме істеричний крик цієї дружини і підірвав із ліжка. Ще не прокинувшись остаточно, він вивалився зі спальні у вітальню і завмер у дверях. Посеред кімнати на перському килимі лежало тіло сина. Мертвого сина зі зв'язаними білою ганчіркою за спиною руками. З кульового отвору в потилиці повільно випливала кров. Поруч у глибокому непритомності лежала дружина солдата. Солдат одразу впізнав позу, в якій лежало тіло, але не міг повірити своїм очам. Він чітко пам'ятав, що залишив тіло того хлопця точно в такій же позі. Але воно лишилося лежати там. У підвалі. У Гальштадті.

Поки дружина залишалася непритомною, він тремтячими руками загорнув тіло у килим, виніс на заднє подвір'я і поклав у сараї. Дружину він зміг переконати, що то їй наснилося, а їхній син ночує у її батьків. Дружину він переконав, а як бути зі своїми переконаннями?

Як? Як тіло могло опинитися тут? У такій же позі? Такий же одяг? За тисячі кілометрів через кордон. Відповіді він не мав. Він добряче напився і заснув.

Вранці його знову розбудив несамовитий крик дружини. На килимі, на тому самому місці, в тій самій позі, знову лежав його син. Цього разу дружина залишилася притомною і забившись у куток просто вила від жаху. Солдат повторив весь учорашній процес і поклав згорнутий килим поруч із вчорашнім, абсолютно ідентичним килимом. Заирнути у вчорашній килим він не наважився.

На ранок усе повторилося. Дружина, вже повністю сива, відчайдушно дивилася на мертву дитину. Переступивши через тіло, солдат пішов на кухню, залпом випив склянку горілки і набрав свого давнього друга, обер-єфрейтор.

У трубі зазвучало п'яне белькотіння.

— Ти що з учорашнього дня п'єш? — запитав солдат.

— З першого дня приїзду — промимрила слухавка. — Привіз дружині м'ясорубку, ну ти пам'ятаєш, така добротна, зі швейцарської сталі.

Слухавка гикнула і замовкла.

— Ну? — нетерпляче вигукнув солдат.

— Що ну?! Ти все одно не повіриш — огризнувся обер-єфрейтор.

— А ти спробуй! — просипів солдат і серце його завмерло.

— Дружина відчинила кришку, а там дитячі пальці. Розумієш?!? ДИТЯЧІ ПАЛЬЦІ! І скільки б я не позбавлявся від них, щоразу відкриваючи кришку я знаходжу там відрізані дитячі пальці.

Солдат повісив трубку, повернувся до кімнати і здригнувся. У кімнаті на дивані сидів незнайомец у розкішному костюмі. Закинувши ногу на ногу він кінцем черевика практично торкався тіла дитини, яка так само лежала на килимі. Дружина в кутку вже навіть не вивала, а приголомшено переводила погляд з незнайомця на чоловіка.

— Ти хто? — здавлено спитав солдат.

— Гарний килим. Трофейний? — поцікавився незнайомец. — Та ти вже й сам здогадався хто я. — відповів незнайомец і посміхнувся.

Від цієї посмішки солдатів захотілося вирвати собі очі, щоб більше ніколи не бачити її знову.

— Чи ти чекав на мене з хвостом і рогами? — продовжував незнайомець.

— Я, напевно, сплю... — прошепотів солдат.

— Ні, ти просто помер. Там же, під Гальштадтом. — якимось буденно відповів чоловік у костюмі і виходячи з кімнати підбадьорливо потріпав солдата по плечу.

— І надовго мені цей проклятий день бабака? — прошепотів солдат і впавши на колішки, заходився завертати тіло сина у цей уже ненависний килим.

— Не «надовго», — кинув через плече Диявол, — назавжди...

Я бажаю цього кожному з них. Назавжди. Й ладен про те молитися. Але кому... ось у чому питання?

* * *

[Барбара, далека родичка сусідки фрау Льойхнер, 16 років]: Там, де у Гальштадті була моя школа, зараз знаходиться величезний магазин з довгезною чергою, що гидотно зміюкою тягнеться з 8 ранку до 8 вечора від самісінького міського вокзалу і зовсім не скорочується. Над головним входом до цього нового магазину – величезна дошка із написом «труни». Вибір – найрізноманітніший та на будь-який витончений смак. Люди купують останній подарунок для своїх рідних та близьких. На це так моторошно дивитися. Проходиш повз, мов через приймальню пекла. У людей від сліз одеревеніли обличчя, вони намагаються не дивитися одне одному у вічі. Не розмовляють, не штовхаються. Просто мовчки стоять у черзі, як зомбі з казок.

Ніколи раніше не бачила трун для (як зазначено на ціннику) «немовлят на дітей віком до 1 року». Схожі на декоративну скриньку для прикрас. Труненнята.

До речі, ви помітили, що цьогоріч не було весни? Від самого початку 24 лютого й до сьогодні, 22 травня, вперто тримається незвично холодна погода. Я постійно мерзну, мов стара баба, й навіть удома ходжу у вовняних шкарпетках! Може, то якийсь знак... Я маю на увазі, не шкарпетки, а холод?

Серце моє крається навпіл, бо я, крім того всього, ще й свідомо громадянка своєї Батьківщини. Але наразі ми з мамою плануємо виїхати... Що? А ні, не до Женеви. Що там робити? До Франції, а звідти – до Швеції. Ми ж маємо право бути у безпеці? Це ж можна?

* * *

Ріхард з редакції взявся опікуватись населенням у маленьких окупованих містечках та селах, де заблокованим людям фізично немає чого їсти та пити. Він організував гуманітарний добродійний рух, який збирав їжу, медикаменти та іншу допомогу для тих, хто залишився на непідконтрольних уряду Швейцарії територіях, та передавав це все туди. Усіма правдами і неправдами, попри заборону німців і небезпеку отримати кулю поміж очі. Так ось, одна літня жінка, що приймала вантаж у Зальцгаузені, попрохала більше не передавати дитячого харчування, іграшок та пелюшок. Бо дітей не залишилось. Ба більше, за офіційною статистикою 80 відсотків дітей нашої країни виїхали за її межі й невідомо, скільки з них повернуться та чи повернуться взагалі. Бо часто вже не лишилося куди повертатись. Це – ще один підлий нацистський постріл, але цього разу вже у наше майбутнє. Демографічна зброя масового ураження.

«Що ж то були за люди, які чинили це?» — риторично запитуватимуть згодом історики всього світу один в одного та в неба.

Це були не люди. Це – фантасмогоричні істоти, криваві монстри, людиноподібні мутанти-канібали, результат якогось нелюдського генетичного експерименту, острів доктора Моро¹⁷ в чистому вигляді. Це все вчиняв не Гітлер. Це все вчиняли «прості німці», які потім казатимуть, що вони «не винні» і що їх «обдурих та ошукав уряд». Бомбили школи, гвалтували, катували. «Братній народе», прокладаю тебе! Ти горітимеш у пеклі разом із прийдешніми поколіннями!

Але найстрашніше те, що Райх, незалежно від військових успіхів або невдач на нашій землі, заразив нас своєю потворною хворобою самозакоханого націоналізму, котрий виправдовує будь-які злочини і ознаки котрого вже чудово помітні у швейцарській пресі та риториці «професійних патріотів» із числа політиків. Ненависть і варварське самолюбвання. Приємне дикунське сп'яніння від люті. Унікальне

¹⁷ відсилка до фантастичного роману Герберта Веллса 1896 року «Острів доктора Моро» (англ. *The Island of Dr. Moreau*).

явище у світовій історії – «дрібнодержавний шовінізм». Що ж, матимемо слухну нагоду для загальнонаціонального сеансу психоналізу, якщо виживемо. Прагнення до самознищення, бо нас неочікувано згвалтував той, кого ми роками чимдуж дратували голими стегнами відвертої демонстративної германофобії. Яка несподіванка! Танатос внаслідок еросу. Як у коханця-невдахи, що рятуючись від розлюченого чоловіка випав із вікна четвертого поверху. У цій війні кумедне повсюдно сусідить із трагічним. Абсурд із логікою. Враження, ніби світ іонесківських фантазмагорій, стрімко увірвавшись до реальності, розтоплав останню грубими закастєнілими носороговими ратицями та зайняв її місце; тепер він – це нормальність, а колишня «звична» нормальність – абсурдна перверзія.

Якщо ви прийдете в аудиторію і повідомите людям, що небо синє, то це буде просто констатація факту і вас піднімуть на сміх – те ж мені, Америку відкрив. Хоча це правда. Якщо ж ви заявите, що небо насправді жовте, але лише обраним дано це побачити, то навколо вас неминуче сформується купка «обраних» людей з нестабільною психікою, низькою самооцінкою або слабкими розумовими здібностями, які «побачать» і нізащо вже від своєї обраності не відмовляться. Хоча це і повна нісенітниця. Саме за цією простою схемою працюють церкви, секти, ідеології, реклама, філософські течії та сучасні американські стратегії «особистісного розвитку». І, звісно ж, різношерстні націоналізми та патріотизми по всьому світі...

* * *

[Ельза, 38 років, мешканка окупованого Шаффгаузена]: Гітлер – як напівлегендарний цар Фригії Мідас, але навпаки. Той усе, до чого торкався, перетворював на золото, а Гітлер – на гівно. Одного дня перетвореної на зловонну коричневу жижу Німеччини йому стало замало і він вирішив провести спеціальну військову операцію з фекалізації всього довкола.

Важко до сліз, страшно до тремтіння, та ми тримаємося щосили... Відчувається, що й вони бояться до усрачки. Вони можуть зупинити на вулиці будь-яку людину та змусити повторити кілька разів, що вони великі, що вони сильні і ми хочемо жити разом із ними у «Великій Німеччині» у межах єдиного «германського світу» і єдиного ж «німецького народу», що його Берлін створює з гівна і палок,

наочно демонструючи, хто там єж гівном, а хто – палками... Ми опускаємо очі додолу і повторюємо цю маячню, а в голові крутиться – наскільки же ви, виродки, боїтеся, якщо вам, для вашої величі, треба, щоб слова про цю вдавану велич хтось постійно повторював. Наскільки ж ви самі у собі не впевнені! Це як статевий акт з імпотентом, якому треба нескінченно повторювати, що він сильний, що в нього все виходить, дуже довго і наполегливо для нього старатися і при цьому краючись думати, коли ж це болісне знущання, нарешті закінчиться. Ми повторюємо це для того, щоб зберегти свої життя. Тому що дуже складно воювати беззбройній людині проти безмозкого тулуба з автоматом. Тому що потім, коли цю нечисть виженуть із нашої землі, нам треба буде упорядковувати місто, привести до ладу руїни нашого життя.

Із ким би з друзів чи сусідів ми зараз потайки не спілкувалися, в усіх на устах та у голові одні й ті самі слова. Слова, що у місті повсюди висить запах гнилі, тління, розкладу. Нам, напевно, знадобиться дуже багато миючих засобів, аби потім відмити тротуари, будинки, навіть дерева. Тому що все, до чого торкалися ці нелюди, має запах гнилий. Вчора одна літня пані відмовилася повторювати, що вони великі. Три здорові мужики її розділили і залишили на вулиці та прив'язали до дерева, заборонивши комусь підходити до неї, щоб допомогти. Три години вона роздягнена простояла на подвір'ї і тільки голосно повторювала: «Не підходьте до мене, мої рідні. Не наражайте себе на небезпеку. Будь ласка! У нас ще буде з Вами дуже багато справ... Потім!».

І ще. Вони крадуть. Вони крадуть усе. Мені навіть складно вигадати, що вони не крадуть. Ми ніколи не бачили крадіжок у таких параноїдальних масштабах. Починаючи від дитячих іграшок і закінчуючи ящиком овочів, що підгнили. Вони бояться, бо партизани у місті постійно розклеюють листівки. Наші листівки зі швейцарською символікою. Ми чекаємо на наших. І коли вони будуть близько, то ми голими руками та зубами розправлятимемося з нечистістю. Вони це відчувають. Тож поспішають.

А ми зачекаємо. Дасть Бог, дочекаємося... Зчепимо зуби, стиснемо кулаки до оніміння в пальцях і чекатимемо, попри сльози, що душать, попри приниження, розпач безпорадності та біль, що груди роздирає зсередини. Тому що нам є заради чого чекати. А потім митимемо місто. Довго.

А поки кінець навіть і не проглядається...

«Ми завдаватимемо ударів виключно по військовій інфраструктурі. Мирним жителям нічого боятися» — йшлося у заяві німців. Першим із таких військових об'єктів у нашому місті виявилася школа, потім — лікарня імені святої Ганни, потім ще — велика котельня та багатоповерховий будинок навпроти неї, внаслідок чого половина міста опинилася без опалення при температурі повітря близько нуля градусів удень та мінус 3 – 4 градуси вночі. Про випадкових загиблих я вже мовчу.

«Це — не війна, а спеціальна військова операція, яка має на меті звільнення братнього швейцарського народу від влади американської маріонеткової кліки на чолі з єврейськими банкірами Уолл-Стріт» — мовилося далі у тій самій заяві. Ідіотські недолугі виправдання німецької пропаганди, що нагадували спробу 80-річного дідуся трахнути 20-річну шльондру — намагання зіграти на більярді шматком мотузки — смішні, відразливі та жалюгідні одночасно. Велика Вітчизняна Спецоперація, стерво!

«Німецька армія не вбиває і не катує цивільне населення, все це — зразки ворожої пропаганди хунти франко-швейцарських націоналістів, провокації та наклеп, що їх розповсюджують у тому числі іноземні агенти із недружніх країн — США, Великобританії та СРСР. Вермахт лише захищається при спробах атакувати, солдати відкривають вогонь лише у відповідь» — продовжували вони. Воїни Ірода не вбивали немовлят. Пилат не розпинав Христа. Все це — провокація та наклеп. Євангелісти, які розповсюджують завідомо неправдиву інформацію — іноземні агенти з недружньої Юдеї.

«Братній швейцарський німецькомовний народ страждає під гнітом франкомовної меншості, яка нав'язує йому свої цінності та дискримінує німецьку мову, а отже наша місія та священний обов'язок — захистити його» — надривалася геббельсівська пропаганда з кожної праски.

З останнім й насправді були деякі проблеми. Після приходу нацистів до влади урядові кола Конфедерації дійсно почали відчутний дрейф у бік більшої прихильності до франкомовного заходу перед німецькомовним сходом. Поступово всі ключові державні пости зайняли вихідці з Женев та її околиць й розпочали хвилю «галізації» — впровадження французької мови та культури як домінуючої з одночасним опльовуванням та дискредитацією мови та культури

німецької, вбачаючи в останній пряму загрозу. Дурнувата та несправедлива політика, м'яко кажучи. І з нею суттєво перегнули палку. Й, врешті-решт, догралися.

Усі, хто вважали галізацію помилковою, миттєво таврувалися як «агенти Гітлера», «рупор НСДАП», «гучномовець ворога» «рука Берліна», «нога Берліна» тощо (не геть безпідставно, та руку Берліна у Федеральних зборах вони помічали, а сраку Парижа у кріслі Федерального канцлера – чомусь ні!), німецьку мову позбавили державного статусу, викинули із системи освіти, перешкоджали виданню книг і журналів, радіомовленню. Німецькомовний швейцарець у жодному разі не міг вважатися патріотом – ні! Він – виключно «манкурт», «онімецьчиний міщанин, що забув власне коріння», а то й взагалі «потенційний зрадник». До цього додалися й релігійні чвари, бо франкомовні кальвіністи оголосили німецькомовних лютеран «еретиками».

Як давно відомо, молох репресій не в змозі зупинити сам себе, все завжди йде по наростаючій. Вбили відомого німецькомовного письменника. За книжку. Іншого кинули до в'язниці. Третього змусили емігрувати. Репресували журналістів і акторів. Закрили більшість східних газет та радіостанцій, а ті, що вціліли, були силоміць переведені на французьку мову. Країну охопив справжній психоз, агенти Берліна ввижалися нашим професійним *patriotes conscients*¹⁸ під кожним кущем. Про численні псевдоісторичні підробки та фальсифікації, що їх цілоспрямовано вводили до шкільної програми, годі вже казати: у цій фантастичній версії історії франкомовні швейцарці завжди добрі, мудрі та хоробрі, вони винайшли усе на світі та отримали безліч неіснуючих перемог у неіснуючих битвах проти «онімецьчиних покручів», котрі, звісно, боягузливі та водночас жорстоко-криваві, дурні та ні на що не здатні, чинили опір окультуренню виключно через свою дикість та вроджену мерзенність. Гірше за них на світі можуть бути хіба що німці та Німеччина. Німеччина «шістсот років тільки того й прагнула, щоб поневолити та знищити нас». Дарма, що «поневолити» та «знищити» – то геть зовсім різні поняття. Дарма, що шістсот років тому ніякої Німеччини не існувало в природі. І триста. І двісті. Аж до 1871 року¹⁹.

¹⁸ фр. «свідомі патріоти».

¹⁹ формальне об'єднання Німеччини «залізним канцлером» Отто фон Бісмарк в єдину національну державу офіційно відбулося 18 січня 1871 р.

Німеччина винна в усьому – від падіння Карфагена до землетрусу в Аргентині.

Таке ставлення не могло не викликати у відповідь хвилю обурення та протидії, що подекуди межував із саботажем. Долучився до цієї ганебної справи, яка тоді видавалася стовідсотково шляхетною, і я, бо мене пекла кричуща несправедливість. Є такий тип людей – лицарі ідеї, що добровільно, за покликом совісті готові кинути на танк із ножем, сприймаючи цю самопожертву як єдино можливий варіант залишитися порядною людиною та не поступитися сумлінням і принципами. То – не про гроші, то – про ідеали. А ідеали, як відомо, іноді можуть виявлятися хибними.

Я писав обурені статті у напівпідпільному німецькомовному бернському журналі, висміюючи та розвінчуючи недолугість провінційного франко-швейцарського націоналізму. За одну з них, що вийшла минулого року під назвою «Катехізис хуторянського недо-Райху», я навіть отримав винагороду від «Фонду культури» Райхсміністерства народної освіти. Що ж, якщо завтра чи післязавтра за мною прийде поліція або сусіди влаштують суд лінча, ви принаймні знатимете, за що... Чи був я ретранслятором геббельсівських наративів? Водночас і так, і ні. Я щиро вірив у їхні аргументи, які на той момент здавались мені логічними та абсолютно очевидними. Поклавши руку на серце, зізнаюся, що деякі з цих аргументів і тез здаються мені логічними й зараз, проте зараз вся їхня промовистість не проникає більше в мою душу. Мозок все ще за інерцією вважає їх розумними, але душа не сприймає. Чому? Бо душу омили кров'ю. Нашою кров'ю. Кров – важка субстанція, бо вона ламає душі, котрі потім так до кінця і не зможуть правильно зростися, і людина назавжди залишається духовних інвалідом. Друге місце за травматичністю після зрадженого кохання, котре ти також видираєш із душі разом із мясом.

Ми чекали на визволителів, в прийшли окупанти. Вони – апокаліптичний звір із Одкровення Івона Богослова. Іноді мені здається, що то – той самий звір, якого наші «патріоти» спочатку самі створили у власній хворобливій уяві, та раптом він ожив, немов гомункулус із горщика, на накинувся на свого творця. Але тепер той звір існує. Тепер він є, і дійсно є абсолютним пекельним злом. Він жахає та нищить. І я проклинаю його! Проклинаю усіми фібрами душі, хоча ще донедавна щиро співчував та симпатизував йому. Кров змила усе. Наша кров. Бодай їм захлинутися нею!

Коли стається убивство – то поліція у першу чергу шукає мотив, а за мотивом знаходить убивцю. Навіть якщо убивця і не втікає – то мотив все одно з'ясовують, бо це основа розслідування справи. Практично усі убивства відбуваються з ясних мотивів, котрі можна осмислити – грабіж, ревності, побутові скандали у нетверезому стані, убивство з необережності та інші. Гірше – коли очевидного мотиву нема, а убивця психічно здоровий. Така ситуація вводить слідчих у ступор і зазвичай таких убивць називають маніяками.

Німці місяць підряд убивають нас і калічать у величезних кількостях і з шокуючою жорстокістю, але чітко сформульованого мотиву на це не мають. Вони насправді не претендують на наші скромні території, бо мають удосталь своїх і навіть на них подекуди не можуть навести лад. Вони крадуть наші ресурси не тому, що вони їм потрібні, а для того, щоб їх, ресурсів, не мали ми. Не могли його продати і отримати гроші. Країні, яка за день заробляє мільярд марок на експорті кращих у світі машин, не потрібні сир та шоколад – вона може собі їх купити скільки захоче. Німці з маніакальною завзятістю убивають, гвалтують, крадуть, руйнують і завдають якнайбільшої шкоди не маючи жодного притомного пояснення, навіщо вони це коять.

Ця війна – не за ресурси, не за території, не за вплив, не за власну безпеку. Це навіть не війна, а просто невмотивований напад колективного маніяка, який раптом витягнув кулемет у людному місці і почав розстрілювати всіх навколо. Ця війна – це напад оскаженілого собаки, якого всі хвалили за бійцівські якості, а він раптом напав і загриз насмерть дитину. І таких собак вже не садять на ланцюг, а вбивають.

Саме відсутність мотивів унеможливорює прийняття і пробачення цього жакіття в майбутньому. Нашій гуманності і християнській моралі нема за що зачепитися, щоб навіть спробувати подумати про якесь пробачення. Нема ані пом'якшуючих обставин, ані пояснення поведінки, взагалі будь-чого, що хоча б віддалено нагадувало виправдання.

Ненавість до кінця життя – ось ноша, яку ми отримали. Вона заважатиме нам жити, сидітиме в нас на спині і стискатиме руками наші горла довіку. Якщо пекло й існує – то воно обладнане та опалюється найкращими в світі німецькими котлами. Тому можете вважати, що я написав офіційну заяву про вихід із німців!

І даю слово: цей щоденник – останнє, що я пишу німецькою мовою. *Jamais plus je n'écrirai dans la langue des assassins. Ce sera difficile pour moi car mon français est encore pauvre et imparfait. Mais néanmoins, c'est mon devoir moral envers ceux qui sont morts, aveuglés par des illusions, dont une partie de la responsabilité de la création m'incombe, car j'ai aussi ajouté quelques mottes d'argile à cet homoncule.*²⁰ *In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, Amen!*²¹

* * *

[Єва, кухня, 34 роки]: Спочатку ти, звичайно, тримаєшся. Ти маєш правило двох стін на випадок артилерійського обстрілу, ти навчилася розрізняти вхідні та вихідні постріли (або сподіваєшся, що навчилася і радієш, коли кажуть: «Це наші», навіть якщо розумієш, що може бути і ні). Ти навчилася спати на підлозі, потім у коридорі. Потім у тамбурі. Ти знаєш, коли працюють продуктові крамниці, та покійно вистоюєш черги. Тобі здається, що ти звикла і загалом жити можна.

А потім прилітає до сусіднього будинку («Фух, слава Богу, не до мого!» — малодушно думаєш ти). Або в тебе над головою (стелю проб'є однозначно) ти чуєш літак. Його страшний свист. І лункий «бух», від якого вібрує будинок і вібруєш ти. Не має значення, коли, але в якийсь момент ти вирішуєш, що більше не витримаєш і їдеш у безпечне місце. Воно може бути тут, у Швейцарії, щоби недалеко. А може й ні. Франція, Велика Британія, Швеція... Куди вистачить сили, туди й їдеш. З грошима, які збирала на різне. З маленькою сумкою, щоб не тягти, бо не знаєш, де і скільки доведеться тягти. Ти не дивишся прощально на свою квартиру, бо знаєш – повернешся. Але всередині дірка такого розміру, що авіабомба зі свистом пролетить.

І ти їдеш. У безпечному місці – де б воно не було, у тебе спочатку отупіння. На інше місто чи іншу країну ти дивишся і не бачиш, тобі нецікаво. Події відбуваються на автоматі – поїхати на орендоване житло, знайти, дізнатися, зателефонувати. Потім ти спиш, бо дорога

²⁰ фр. «Більше ніколи я не писатиму мовою вбивць. Мені буде важко, оскільки моя французька – все ще бідна й недосконала. Але це – мій моральний обов'язок перед тими хто загинув, будучи засліпленими ілюзіями, частина провини за створення яких лежить і на мені, бо я теж додав до цього гомункулусу кілька грудок глини».

²¹ лат. «В ім'я Отця і Сина і Святого Духа, Амінь!».

вимотує, а тим більше, коли вона з дому. І не факт... Ну, ти, звичайно ж, у це не віриш ні на секунду.

І ось зібралися ми, біженці, у безпечних куточках Швейцарії чи далі. Матері з дітьми, молоді дівчата, літні жінки, чоловіки, які оберігають сім'ї та чекають свого часу. Зібралися ми, і нас однією великою хвилею топить туга. Ми не вдома. Ми бачимо інше спокійне місто та іншу спокійну країну і не віримо. Ми бачимо людей, які ходять до магазинів (а у твоєму місті черги в один відкритий на районі крихітний магазинчик), купують одяг у торгових центрах (у твоєму місті його обстріляли), посміхаються (у твоєму теж усміхаються), відвідують кав'ярні (ні). А ти не віриш. Ти презла із собою війну. І ця суміш гіркоти, туги за домом і якогось дивного почуття зради, ніби тобі треба зараз бути під обстрілами, як тим, хто залишився, а не тут, у безпеці – ця суміш нестерпна.

* * *

Поки країна гинула під бомбами, помирала від голоду в заблокованих містах, стікала кров'ю на полі бою, чиновники за звичкою вправлялися у своїй улюбленій безглуздій діяльності: організовували круглі столи, квадратні столи, якісь маразматичні конференції і конгреси, де шакалили отари журналістів, письменників, незрозумілих «експертів» з усіх та іншої різношерстої наволочі, які досконало оволоділи мистецтвом пердіти через рота з розумним виглядом. На цих збіговиськах очільники міністерств та департаментів манірно заламуючи руки висловлювали своє крайнє занепокоєння, щире обурення, лаяли Гітлера, звинувачували один одного у зраді, капітулянстві та колабораціонізмі, після того хвалили себе й один одного, годинами точили яси ні про що та за підсумками вручали один одному і решті учасників якісь ідіотські грамоти, титули і нагороди під бурхливі оплески і фальшиві запевнення у «єдності країни».

Та поряд із бравурними реляціями про «перемогу» в їхніх очах, у тримініні їхніх голосів, у розгубленості поглядів, чітко прослідковувались страх та невпевненість. І чим більше міфічних перемог вони приписували нашій армії, чим більше роздмухували втрати та дурість ворога, тим більше народ відчував тривогу, бо чув одне, а бачив інше. Наприклад, як ще тиждень тому «вщент розбита» танкова дивізія Фельдхернхалле 2 під командуванням генерал-майора

Франца Беке раптом воскресала і дивом опинилася у їхньому рідному місті.

Для підвищення рівня патріотизму національно стурбована еліта з недо-письменників, пара-філологів та псевдо-істориків заходила доводити, що німецька мова в Швейцарії – взагалі окрема мова, що не має жодного стосунку до мови Німеччини. Ба більше, наступним щабелем абсурду була заява про те, що німецька мова походить саме зі швейцарських терен. А втім, подібний мовний креаціонізм є доволі розповсюдженим явищем, що постає внаслідок різноманітних політичних вивихів колективної свідомості та надмірної державницько-патріотичної сверблячки еліт. Так, дійсно, між мовою Берліна та наших селищ спостерігається низка суттєвих відмінностей, але виключно зовнішньо-косметичних, а не екзистенційних, сутнісних. Та за таких умов це нікого не турбувало і об'єктивна істина зі здоровим глуздом вкотре була принесена у жертву поточній «політичній доцільності» та націоналістичній діарії з пекучою необхідністю чимось пишатися і хоч у чомусь обійти суперника, нехай навіть й у таким сумнівний спосіб.

Багато хто вперше в житті замислився, чи є взагалі між нами якась різниця. Нами – німецькомовними швейцарцями та німцями з Райху. Франкомовні патріотичні міські божевільні вистрибуючи зі штанів волають, що жодної і що «усі ви жителі сходу – такі самі фріци, рука Берліна та переважно ще агенти Абверу».

Мені здається, що хоча ми й історично походимо від єдиного кореня та спільних предків, але нині різниця таки є – сутнісна, екзистенційна – і полягає вона у тому, що ми – люди, а вони – державні людиноподібні автомати. Їхня інтелігенція, їхні вчені, їхні великі філософи та письменники поодиночці – одні з найрозумніших та найглибших інтелектуалів світу, тактовні та цивілізовані люди з вишуканими манерами, взірці для решти Європи. Але у той момент, коли держава під'єднує їх уявними кабелями до якогось напівмістичного спільного поля «державності», вони перетворюються на бездумних роботів з квадратними щелепами, котрі нездатні більше ні до чого, крім механічного виконання наказів та водночас здатні не рефлексуючи виконувати будь-які накази. Висмикни з них той кабель, зніми ті невидимі гіпнотичні пута, і перед тобою знов постануть світлі, шляхетні, рефлексуючі та сентиментально-чутливі генії, що творять великі справи, керуються справедливими почуттями и вражають людство поезією Гайне, приголомшливими мелодіями Бетховена та

незбагненою витонченою мудрістю Шопенгауера. Трагедія їхня у тому, що цей державницький кабель з їхніх мізків та душ – пуповину пруського мілітаризму, сумнозвісного *deutscher Geist*²² чи чорт його знає, від якого диявольського спрута з минулого простягаються до майбутнього ті потворні щупальця! – можна висмикнути тільки з мясом та кров'ю, нанісши пекучі болісні рани та перетворивши їх, принаймні на певний час, на духовних калік. Дехто з тих геніїв, оклигавши, так і залишаться скаліченими, хворобливими й від того інфернальними геніями, що, проживши ще дуже недовго, вразять світ сліпучою чарівністю зла, як Ніцше чи Вагнер, а інші поступово щиро розкаються та, плачучи з розпачу каяття й повторюючи, немов буддійські лами, одну й ту саму мантру «Ми лише виконували накази!», впадуть у депресію і згодом деградуєть до обмежених бюргерів, що живуть нищими інтересами у своєму затхлому провінційному світку. Допоки через століття, два чи три це прокляте коло сансари знову не почне нового оберту. Ця нація є величною та геніальною лише впродовж короткого проміжку часу між тим, як вже під'єднаний диявольський кабель «наказу» та «держави» ще не повністю вживився у їхню колективну нервову систему та тим, як цей дріт диявола вчергове висмикнули з них ціною мільйонів жертв. Я знаю лише дві такі нації – німців та росіян, і зараз вони, наче два Левіафани, мертвою хваткою вчепилися у горлянку одна одній. Що ж, як свідчить історія та Біблія, ворожнеча двох братів завши виявляється найзапеклішою. А ці – то й поготів, близнюки.

Існують дві Німеччини – Німеччина Томаса Манна і Німеччина Фрідріха Ніцше, і друга воює з першою, і німці Ніцше нищить Томаса Манна в собі. Вони усім кагалом занадто довго дивилися у прірву²³, щоб прірва перетравила їх, проникла в їхні душі, замінила собою цю душу, і так чорний геній-ідеаліст Ніцше перетворився на чорного генія-циніка Гайдеггера. Тому Гітлер – це не причина, а лише наслідок.

* * *

²² нім. «німецький дух».

²³ відсилка до відомого афоризму Ніцше: «Якщо ти надто довго дивишся у прірву, прірва починає дивитися в тебе».

У мирний час держава дає тобі 10 років за вбивство, а під час мобілізації – ті самі 10 років за небажання вбивати. Ласкаво просимо до світу патріотичної шизофренії!

Десь через місяць війни я почав боятися наших військових більше, ніж німецьких, бо Вермахт нібито частково відбили і він далеко, а рідні збройні сили та військкомати, які могли мене мобілізувати і кинути у м'ясорубку будь-якої миті – ось вони, поряд.

Розпочалося тотальне примусове вручення повісток у чергах, на трамвайних зупинках й просто у громадських місцях (вишенька на торті – біля квіткових крамниць, де чоловіки купували квіти своїм коханим, а також в інших «рибних» на синів Адама місцях масового скупчення – пивничках, автомагазинах, футбольних стадіонах). Військові полювали на чоловіків, немов зголодніла мисливська собака на дичину. Тероризовані, втомлені, морально виснажені, ображені на нищий вбивчий ідіотизм держави та пекельно розлючені на підступну несправедливість долі чоловіки у відповідь переховувалися по домівках, намагаючись якнайменше вештатися вулицями. Воювати вони зовсім не хотіли, бо небезпідставно вважали цю справу марною, небезпечною та малопринадною, у чому їх підтримували їхні жінки, але засуджували чужі жінки, особливо ті з них, хто сидів у Франції та вимагав від уряду й населення Швейцарії не йти на жодні компроміси й перемовини з ворогом й вже завтра переходити до контрнаступу з метою захоплення Берліна, бо все інше – капітулянтство, боягузтво й традиційна «зрада».

Доволі швидко дійшло до смішного: у дворах багатоквартирних домів хлопчики 6 – 7 років повально гралися у «мобілізацію», наздоганяючи один одного і намагаючись якнайспритніше закинути до кишені або у капюшон куртки клаптик паперу, що символізував «повістку». Жертві такої атаки належало втікати із відчайдушним криком «Я вам, козлам, нічого не винен!». Ще через місяць дівчатка у тих самих дворах почнуть гратися у «похоронку»...

«Ми не можемо собі дозволити програти війну!» — стверджує уряд. «Програти», «не можемо дозволити». Бридка фразеологія. Наче це гра. Наче це – усього-на-всього необачна коштовна ставка у казино. Та війна – це не гра. Тільки діти, психи та генерали так думають. З іншого боку, що зазвичай відбувається з тими, хто здався на милість ворога, аби зберегти власне життя? Їх знову озброюють і посилають на війну проти тих, хто не здався. Вбий брата або загинь від кулі

брата! Це – історія не про погляди, а про підлість. Безвихідь. Цайтнот. Жодної гадки, як розрубати цей триклятий гордієв вузол.

* * *

Футбол був із гуркотом скинутий із уявного п'єдесталу улюбленої швейцарської гри, а вакантне місце зайняла нова народна забава під умовною назвою «словесний бадмінтон кашашкою». Народ розділився на «патріотів» та «зрадників», але ніхто був не в змозі чітко відрізнити одних від інших. Міряючись патріотизмом мов хлопчаки-підлітки – довжиною прутнів, населення стрімголов кинулося опановувати його нехитрі прийоми та вправлятися у взаємних доріканнях із паралельним рясним поливанням брудом ближнього свого та незгодного свого:

— Ти агент Абверу!

— Ти сам агент Абверу!

Професійні військові на цю дурню не зважали, бо офіцерство у будь-якій країні – це така спільнота, члени якої знають один про одного все, а отже і керувалися ще дідівським принципом: якщо два офіцери за півтори години невимушеної розмови не знайшли бодай одного спільного знайомого, то значить один із них – шпигун. А якщо ж таки відшукали, то про параною варто забути.

У цивільних все відбувалося інакше. Для зменшення кількості агентів Абверу, а також заради «консолідації суспільства» було прийнято рішення знести пам'ятники Гете, Баху та Мартіну Лютеру як «німецьким агентам». Воістину, якщо джина колективного безумства необачно випустити назовні, то загнати його потім назад у пляшку здебільшого виявляється майже неможливо. До чого ми так дійдемо? До «відміни» філософії Канта, до «спростування» фізики Планка та «невизнання» палички Коха?

Чим ми відрізняємося від них, якщо йдемо тим самим шляхом сакралізації ідеології родо-племенної ворожнечі, ось тільки не маємо достатніх силових ресурсів для того, щоб залити кров'ю сусідів, тому самозабутньо заливаємо кров'ю самі себе?

Така печерна «консолідація», заснована на подвійних стандартах та правовому нігілізмі, апіорі не може бути освіченою, цивілізованою та конструктивною. Сподіваюся, що нас, швейцарців, які це розуміють, набагато більше, ніж тих, хто свідомо чи неусвідомлено увігнав себе в націоналістичний раж.

Будь-який націоналізм – це дикунство, відрижка родоплемінного ладу. Він – як важкий наркотик, що створюючи приємну ілюзію самовпевненості та відчуття всемогутності, руйнує душу й тіло. Так, трапляються ситуації, коли навіть важкий наркотик, як то морфій, рятує життя. Як, до прикладу, під час хірургічного втручання. Іноді й націоналізм на короткий час виступає необхідною анестезією від нестерпного душевного болю. Але коли ці жахливі обставини залишаються в минулому, за спиною людини чи нації, їм слід твердо усвідомити, що обидва ці явища за сутністю своєю є руйнівниками.

Завжди й усюди, за всіх часів і в будь-якому вигляді, націоналізм вчить ненавидіти людей, з якими ти ніколи не зустрічався, і пишатися досягненнями, до яких ти не маєш жодного стосунку. Із «правильних» патетичних розмов про «визволення», «справедливість», «самопожертву в ім'я Батьківщини» та «боротьбу із загарбниками», немов смерть з ракової клітини, неминуче виростають концтабори, «вороги народу», взаємне озлоблення однієї частини населення на іншу в умовах, коли одна половина країни сидить по тюрмах, а інша – саджає туди та охороняє посаджених, багаття з книг, «кришталеві ночі», ганьба і фанатизм, масові вбивства та безсила гіркота наступного каяття. Без убивств ніяк. Адже ж вороги! Агенти-інтервенти! Коли держава вирішує вбивати у промислових масштабах, вона завжди називає себе «Батьківщиною». Яка наразі є zagrożеною. Обкладеною ворогами та шпигунами. Яка саме встає з колін. Заради якої і в ім'я якої потрібно... ну самі розумієте. Німеччина так завзято заходила підійматися з колін, що що тріск її штанів пролунав на увесь світ. Та й узагалі, захищати Батьківщину, перебуваючи за її межами – це ж невиліковна шизофренія!

Будь-яка держава у подібних випадках доволі швидко скочується до людожерської поведінки первісного племені, але за інерцією намагається надати їй певного ритуального антуражу нібито законності. Створюються спеціальні закони та кодифіковані процедури. І тепер черговий нещасний Ганні Франк не проламає голову прямо на вулиці якийсь п'яний чорносорочник, а «законно» і «згідно зі встановленою процедурою» труїть газом держава у суворо затвердженому порядку, відповідно до розпорядження такого-то і пункту такого-то, в офіційній установі під назвою Бухенвальд.

Не покладайтесь на законність, панове, бо це порожній звук. Концтабори у Німеччині є абсолютно законними, рабовласництво було законним, законними були і гладіаторські бої, і багаття інквізиції.

Горе тій державі, у якій поняття законності надто далеко відходить від поняття справедливості! Офіційно проголосивши репресії проти «ворогів» законними та «викликаними необхідністю», держава надалі вже не в змозі зупинитися і згодом кількість «ворогів» починає зростати в геометричній прогресії, а «рамки нелояльності» – постійно розсуватись. Так працює лиховісне «вікно Овертона». Так відбувається тому, що апарат репресивних органів, що розрісся, потребує виправдання власного існування, а його керівники – нових звань, чинів та медалей. Створить у будь-якому суспільстві окрему «поліцію боротьби з наркотиками» та відсоток наркоманів, обсяг наркотрафіку тощо миттю злетять до неба. Це – логіка будь-якої замкненої бюрократичної системи, своєрідний колективний інстинкт самозбереження. Фанати чогось, спаяні разом «великою» ідеєю, перетворюються на багатоголового, але безмозкого монстра, який, з'ївши «ворогів», неминуче накинеться й на друзів, і на господарів. Як у грецькому міфі про Сатурна, що пожирає власних дітей.

Збережи нас, Господи, не так від німців, як від своїх «патріотів» такого самого штибу, як у німців!

* * *

— Вони підуть сюди.

— Ні, не підуть. Для чого? У нас не стратегічний напрямок.

— Підуть! Я на базарі чула! Одна жінка казала, у якої чоловік військовий.

Жінки шеренгами, мов військовополонені, проходилися повз порожні торгові ряди на базарі, сподіваючись, що чим дужче одна нажахас іншу, тим менше з цих уявних жахів справдяться. Класична дитяча забавка «ошукай долю!».

Хоч стій, хоч падай...

* * *

В минулі епохи війна всіх обкладала даниною: чоловіки платили кровю, а жінки – сльозами. Цього разу один з інвесторів навідріз відмовився платити свій внесок під схвальне кивання двох інших сторін контракту. Хтось скаже – милосердя, хтось – хирунсько-утриманське шахрайство, шкурництво, безвідповідальність і нищість.

Правильно, супер, відмінно! Нехай всі баби сидять по Франціям, а всі чоловіки –дохнуть в окопах! Все буде добре, баби швидко знайдуть собі там нових прутнів, на заміну тобі, може й навіть ритуально поплачуть трішки, коли дізнаються, що тобі відірвало ноги чи голову! У них все буде добре, не хвилюйтеся! Дірка між ногами – не розкіш, а засіб пересування! А також засіб облаштування у житті, найтвердіша валюта та індульгенція від усіх гріхів! Вперед, дочки Вітчизни, день ганьби настав! До нового життя! А ви, дурники, продовжуйте й далі балаканину про «вони мають право бути у безпеці»! Шляхетні олені!

Поясніть мені дурному, чому найбільше біженців поїхало не з німецьких кантонів, з-під бомб та артобстрілів, а із західних франкомовних, від яких то найближчого німця дві сотні кілометрів? Це від кого вони так «рятуються»? Людина, звісно, має право шукати комфортніші побутові умови, вищу платню та дешевшу ковбасу, та не силуйтеся одягнути свої ниці меркантильні мотиви у шати високопарних та шляхетних поясень! Хто повірить у цю маячню? Ви навіть не «рятуєте» свої сраки, а всього лише намагаєтесь найзручніше їх влаштувати, завбачливо скориставшись із ситуації.

Можу лише уявити, скільки родин розпадуться внаслідок цієї війни... Причому обидві «колишні» половинки формально будуть живими, але один буде напів живим і «неперспективним», а друга – жива-живісінька, та ще й на додачу – з ореолом мучениці, яка «через жахиття війни була змушена самозречено покинути рідну оселю, аби врятувати і дати майбутнє дітям». Чоловіка без руки-ноги, звичайно, покине, але «хто ж її осудить, вона ж заради дітей!» Прикриваються тими дітьми, як щитом від справедливості. Кого ви дурите?! Тьху, гидко навіть думати! Брехня, яку всі розумітимуть, проте мовчатимуть. Новий суспільний договір суцільної лицемірної підлої брехні.

* * *

«Ми не йдемо вас визволяти, що б там не казав Геббельс. Ми йдемо вас карати й перевиховувати, як ренегатів та Іуд», — зізнався полонений офіцер СС. Каїн, що вбиває Авеля, вважаючи його Іудою. Навіть біблійний диавол не додумався б до такого підступної звихнутості.

На шостий тиждень поменшало повітряних тривог, на які, втім, вже давно ніхто не звертав уваги (за винятком вигуків «От підараси!»

після першої сирени). Аж тут раптом величезна авіабомба втрапила у вокзал міста Люцерн, де якраз зібралися тисячі людей в очікуванні на евакуаційний потяг на захід. Триста вбитих, сотні поранених. Німці заявили, що то була наша, швейцарська бомба. Ніхто не повірив, та й всім уже було, напевно, байдуже.

Після тактичного відступу Вермахту з малих містечок навколо Берна відкрилися факти звирячий вбивств, згвалтувань та катувань тисяч цивільних. Вбиті переважно пострілами в потилицю. Наймолодший згвалтований – 2 (два!!!) роки, найстарший – 76 років. Суспільство застигло в невимовному жасі й люті та ще кілька днів не могло отямитися. Німецький уряд, як і водиться, заперечив причетність своїх збройних сил до цих подій, назвавши їх «підлою провокацією швейцарських зрадників» та «підступним інсценуванням з метою дискредитації Райху».

«Зображення, які доходять до нас із Гальштадту, звільненого міста під Берном, нестерпні. На вулицях сотні боягузливо вбитих мирних жителів. Моє співчуття жертвам, моя солідарність зі швейцарцями», — заявив президент США і... все. Ні про яку реальну військову допомогу не йдеться, бо ж треба за будь-яку ціну «уникнути ескалації». Чужа рана не болить...

«Коли бачу фото з Гальштадту чи Зеєхавену, то хочу плакати. Таке ніколи не пробачити», — театральню рюмсаючи, сказала по радіо мадам президент південної Франції. Й насупного ж дня поставила свій підпис під новим контрактом на продаж до Німеччини алжирської нафти. Наша кров виявилася дешевшою за нафту, та ми й вже не дивувалися. «Дякуємо їм, що хоч приймають наших біженців, жінок-дітей-старих» — казали люди одне одному, але так і не могли до кінця витравити з душі присмак огиди й розчарування. Наче наїлися запашних паризьких круасанів, начинених лайном.

«Народ Сполучених Штатів рішуче засуджує злочинне вторгнення Німеччини та вживатиме контрзаходів і руйнівних санкцій» — продовжував президент США. Втім, на практиці «пекельні санкції» звелися до нескінченної беззмістовної балаканини та численних обіцянок, яких ніхто навіть і не думав дотримуватись. Американці так і продовжували купувати у Райху машини, авіадвигуни, радіоприймачі та хімічні добрива, пояснюючи обуренням швейцарцям, що інакше Гітлер може продати ці товари комусь іншому ще дорожче і мовляв від цього буде «тільки гірше» (кому?). Із голосно, під фанфари обіцяної «вирішальної військової американської допомоги»

ми з подивом з'ясували, що отримаємо не танки чи літаки, про які спочатку йшлося, а тушонку, шкарпетки та каски. Зброя в останній момент була вилучена з переліку постачання, аби «не допустити розростання конфлікту та не провокувати Гітлера». Оговтавшись від першого шоку, швейцарське суспільство навіть не знайшло в собі сил масово обуритися черговій «зраді», а породило натомість незліченну кількість ехидних жартів на адресу Америки («дружина Лінкольна ввела проти нього сексуальні санкції, але попри те продовжувала з ним спати, бо інакше він трахатиметься з покоївкою» або «Гітлер стверджує, що був змушений відкрити Бухенвальд і Аушвіц внаслідок ембарго, що його Конгрес США наклав на постачання смоли до пекла» або ж «американська заборона на продаж піску до Сахари, а снігу – до Антарктики фатально підірве їхній економічний потенціал» тощо), та в цих глузуваннях, звісно ж, відчувалися гнів, зневага і гірке розчарування.

«Під час війни не можна говорити погано про своїх. Ніколи. Навіть якщо вони неправі», — стверджували німецькі інтелектуали. Що ж, буває так, що гострий розум сусідить із душевною чорнотою та підлістю.

Ті, хто на боці Зла, своїми не бувають. Інакше ти сам стаєш часткою Зла. Соромно підтримувати Зло.

Зло — це тижнями брехати на найвищому рівні, що «це просто навчання» і ніхто ні на кого не нападе, а потім напасти вночі, побандитському, без оголошення війни. Зло — вбивати людей та руйнувати міста в чужій країні, де тебе зустрічають як загарбника.

Декларація Зла — проголосувати в головній газеті країни, що «попередю мобілізація та глобальна війна на виживання, знищення всіх наших ворогів. Наша національна ідеологія — війна. І єдине завдання наше, нашої партії та Райху — це пояснити та довести всьому німецькому народові цей героїчний образ нашого майбутнього».

Що ж, підлі спадкоємці благородних тевтонців, доведеться ділитися на тих, хто згоден і хто не згоден вважати національною ідеологією війну, підлість, брехню і смерть. Лайно залишається лайном незалежно від того, хто його наклав — ви чи сусід. І пахне воно теж однаково. Панове німецькі інтелектуали, раджу вам провести практичне наукове дослідження у туалеті всією сім'єю та переконатися у очевидному.

«Ми із дружиною виїхали з Берна на 5 день війни. Досі варто мені почути шерех або звук, здається, що летить ракета або літак», —

зізнавався Йозеф, мій старий університетський однокашник. Йозеф – єврей, та ще й родом з міста Дрезден. Якщо б туди зайшли німці, він би точно не вцілів, враховуючи його характерну зовнішність, що не залишала жодного простору для сумнів, неначе саме він особисто слугував натурщиком для антисемітських карикатур у «Дер Штурмері»²⁴ – тих, що зазвичай ілюструють їхні огидні фірмові жарти на кшталт «мідний дріт був випадково винайдений двома євреями, які одночасно знайшли мідну монету».

— Я – немов та миша, про яку казав Конфуцій, що її загнали у глухий кут і змусили битися з хоробрістю лева. — мовив Йозеф із гіркою посішкою. — Мені нікуди тікати, бо євреїв ніде не приймають, аби не псувати стосунки із Гітлером, я не можу залишитися вдома, бо мого дома більше нема, отже єдиний шлях – вперед, у першу й останню самовбивчу атаку.

Наступного дня він записався добровольцем до лав армії, а ще через день – героїчно загинув, рятуючи вихованців сирітського притулку від артилерійського обстрілу. Чужих дітей у чужій країні. Від солдатів, що мали одне з ним громадянство. Військова доблесть від безвиході, вимушений героїзм, що все ж виявився не менш справжнім, ніж демонстративно-бравурний.

Вперше мені стало соромно, що я досі не у війську.

* * *

Війна забирає.

Війна забирає зайве, немов злива бруд. Зайві кілограми з тіла. Зайвих людей з оточення. Зайві слова з речень.

Забирає розум.

«Назавжди усміхнений, добрий, щирий, справжній та найкоханіший. Ми обов'язково будемо щасливі. Пам'ятаєш, як у нашій затишній кухні з філіжакою кави, у нашій невеличкій квартирі, що ти завжди називав «нашим кубельцем», де ми удвох лежали вечорами на дивані та мріяли про майбутнє. Я, поклавши голову тобі на коліна, гладила kota, який чомусь завжди приходив і лягав коло

²⁴ «Штурмовик» (нім. *Der Stürmer*) – тижневик, який виходив у нацистській Німеччині. Видавався в Нюрнберзі гауляйтером Франконії Юліусом Штрайхером. У ньому друкувалися переважно статті, гасла і карикатури, які збуджували ненависть до євреїв, а також католиків, великих капіталістів, комуністів та інших «ворогів Райху».

мене (ти навіть ображався на нього за те, що він не йде до тебе!), а ти гладив моє волосся. Ми стільки всього наміряли! Що нарешті закінчимо той клятий ремонт у вітальні. Що в нас з'явиться донька, така ж гарна, як мати, та така ж вредна, як батько. Що у директора твого заводу разом із лисиною поступово розростатиметься і совість та він самовільно підвищить тобі зарплатню, бо просити про це тобі не дозволяє гордість, а пиляти тебе й надалі на тему «то-йди-і-скажи-йому-сам» у мене немає вже сил. Що я схудну на той зайвий кілограм, що ти його не помічаєш (чи вдаєш, що не помічаєш) і переконуєш мене, що все гаразд і ніякі діти мені не потрібні. Що коли ми будемо старенькі-старенькі, ми нарешті виспимосся досхочу, цілими днями разом гулятимемо парком, взявшись за руки, а вечорами ти писатимеш мемуари про наше життя, де кепкуватимеш із мене, що, мовляв, лише після одруження ти з подивом з'ясував, що жінки за потреби мовчазної демонстрації свого невдоволення навіть вміють позлому витирати пил зі столу чи мити посуд (— Що сталося? — Нічого, все добре!), а чоловіки навіть можуть «неправильно» поставити чашку у шафу. Господи, як же я сердилась та водночас до безтями кохала тебе, коли ти так жартував, у своєму фірмовому стилі «генерала підкаблучних військ»! Ти, мовляв, добровільно здався у полон, промінявши гордовиту незалежність смітничкового kota на щоденний домашній харч, щомісячний ПМС-скандал та щорічний ремонт.

Я знаю тебе усе життя. Ти – занадто відповідальний для такого легковажного кроку, щоб піти кудись надовго без мого дозволу, нехай і жартівливого. Як це було завжди, пам'ятаєш? «Я піду з Клаусом випити по келиху пива, можна?». Я і завжди відповідала, поблюзнірськи хрестячи тебе, мов Папа Римський, що дає благословення своїй пастві: «Відпускаю тебе, сину мій!». По-іншому ти не міг. Так ось зараз я не відпускаю тебе!».

«Я не відпускаю тебе! Не відпускаю! Не відпускаю!» — монотонно повторює у ступорі молода жінка, ритмічно розкачуючись взад-вперед, сидючи на лавці біля свіжої могили на новому, наспіх організованому на місті дитячого парку міському цвинтарі. Сьогодні її чоловіка поховали у закритій труні. Вона так його й не побачила, тому досі відмовляється вірити.

Війна дає.

Війна дає друзів, перевірених так, як не перевірять десять років прогулянок і вечірок. Війна дає спогади. Війна дає мрії.

Війна залишає.

Війна залишає сліди на тілі. Іноді помітні. Часто – ні. Всі ми так чи інакше зламані тепер. Але сліди зламів так схожі на визерунки.

Війна забирає більше, ніж дає.

Завжди.

Всепоглинаючу чорну діру війни заколочують людськими життями, але навіть заколотивши ті, що вижили, до самої смерті відчуватимуть могильний протяг від тієї діри, що не дасть забути.

Діти – ті вже ні, бо їхні душі не зламані та не зрощені зі стражданням. І саме вони, діти без душ-інвалідів, що не мають остраху перед дірою та пекучого болю за полеглими, бо ж ті для них – лише незрозумілі старі фото якихось там кумедно вдягнених родичів із сімейного архіву, саме вони обов'язково почнуть нову війну. Та наплодять власних мертвих, власних жертв на вівтарі молоху війни, за яких буде боляче вже їм. І нову сусідню чорну діру, заколочену вже новими поколіннями невинних страждальників, нового потворного Гаргантюа, що із байдужою жорстокістю пожиратиме та перетравлюватиме вже їхні душі, забруднюючи при цьому світ задушливими газами ненависті та зневіри, що він випускатиме їх не стидяючись, бо мертвим душею, як і мертвим тілом, наплювати на сором, і труп не йме сорому, коли лежить без штанів та смердить. Так ведеться чи не від часів самої шумеро-аккадської держави. Колесо сансари-м'ясорубки.

* * *

Є люди-функції. Люди, що їх посади та обставини змушують «розлюднювати» себе, позбавитися емоцій, люті, страху, вподобань, симпатій та антипатій. Для цього вимагається неабияка сила волі й не кожен на це здатний.

Чиновники, політики, дипломати, військові – усі вони мусять зберігати холодний розум та здоровий глузд незважаючи на зовнішні обставини, яка б ненависть не клокотала в їхніх душах. Вони мусять вміти тиснути руки попри огиду й посміхатися крізь сльози. Бо за їхніми спинами стоять мільйони людей і кожне небачне слово коштуватиме життів та зламаних доль. Язик доводить до шибениці швидше, ніж до істини, казав мій дід. Усі вищеперераховані навички можна узагальнити одним єдиним словом – відповідальність. За себе й тих, кого ти представляєш, за репутацію твоєї країни та її майбутнє.

Та ще більше цими навичками мають володіти журналісти під час війни.

З першого дня наша власна пропаганда з істеричним завзяттям йолопа заходилася стріляти собі по ногам. Замість «розлюднювати» себе, вони так захопилися дегуманізацією ворога, що й не помітили, як своїми ж язиками загнали країну у безвихідь і спалили за собою мости.

«Перемога! Тільки перемога! Жодного сантиметру Конфедерації тевтонському монстру!».

Дурневі ясно, що рано чи пізно, незважаючи на лють і страждання, доведеться домовлятися та йти на компроміси. На жаль. Бо ж ми не візьмемо Берлін, диявол забирай! Без варіантів. А отже, все одно щось доведеться віддати. А отже, краще зараз віддати три села і одне місто, маючи загалом до сорока тисяч убитими, ніж через місяць домовлятися на тих самих умовах, алев втративши пів країни та вдесятеро більше людей. Це – жажливий компроміс із почуттям власної гордості, але факти є невблаганними. Проте наша пропаганда настільки накрутила нерви населенню, що ніхто не волів про таке навіть слухати, моментально звинувачуючи голос розуму у... – ну, то вже просто традиція, трясця її матері! – зраді, боягузтві та капітулянтстві. Для себе я назвав це «синдромом дитячого садка» – якщо певні факти мені не подобаються, то я вперто не визнаватиму їх та ігноруватиму наслідки, бо моральна дилемма виявилася заскладною для мого «недорослого» на незрілого сприйняття. Це як у хворих на онкологію – стадія сприйняття йде після стадії заперечення, та й то, йде не завжди та не у всіх. «Жодних компромісів! Боронити Батьківщину до останнього! Заради майбутнього і наших дітей!». І ледь-ледь іноді чувся кволенький голос рацію, який напівпошепки відповідав: «Для того, щоб це майбутнє настало, потрібно, щоб від Батьківщини бодай би щось залишилось, як і від «дітей» та населення загалом, а то не буде що боронити і для кого».

Ще гірше було те, що за кількістю брехні ми не лише швидко наздогнали німців, а й впевнено видерли з їхніх кривавих лап сумнівну пальму першості у цьому змаганні. Проте знову феєрично сіли в калюжу, позаяк геббельсівська пропаганда була професійнішою та досвідченою, а наша – дилетантською й невибагливою. Ми брехали в лоба, напрочуд інфантильно, ходульно-ненатурально, мов діти у дитсадку (хоча й тими самими сюжетами, що й німці – ми ж-бо, як не крути, виховувалися на одних і тих самих мультиках і книжках!), що у

відповідь на нотації виховательки щодо розбитого вікна плетуть хармани про бешкети бабайки, не розуміючи різниці між поняттями «пропаганда» та «базарно-побутова брехня» і не вельми турбуючись про те, що наша брехня дуже легко перевірялася, спростовувалася, внаслідок чого наші газети й радіо постійно й скандально пошивалися в дурні, катастрофічно втрачаючи довіру населення й грали на руку німцям, бо вони, витягуючи на світ божий наші фальшивки й відверто кепкуючи з нас, зверталися чи то до нашого ж населення, чи то до решти світу з показовими викриттями «одвічної швейцарської брехливості» та іронічним лейтмотивом: «Ось подивіться, як цим бовдурам взагалі можна вірити? Ви ще й досі продовжуєте вірити в їхню маячню про начебто різанину мирних жителів, що ми влаштували біля Берна? Як зрозуміти, коли швейцарець бреше? Коли в нього рухаються губи!». Ця пропаганда падала на родючий ґрун традиційного ствлення німців до нас, швейцарців, як до диких безкультурних селяків («Чому швейцарські чабани не носять джинсів? Бо вівці лякаються можливих сексуальних домагань, коли чують звук розстібання застіжки-близлавки» і тому подібне). Крити було нічим, бо непоодинокі зразки нашої рукосракої пропаганди й дійсно були кричущо абсурдними й водночас комічними.

Уряд прийняв хибне рішення та об'єднав усі радіостанції в «єдиний національний радіомарафон», де 24 години на добу транслювали агресивну, хоч і доволі невмілу й примітивну в порівнянні з Геббельсом пропаганду: безперервно перемежувалися новини і «тридцятихвилинки ненависті», як я це назвав для себе, під час яких ведучі захлинаючись від театралізовано-істеричної ненависті вправлялися у вигадливості щодо лайки на адресу Німеччини та німців, розповідали, що «Гітлер вже програв», патетично оспівували «незламний швейцарський дух» та раз за разом перераховали наші численні вдавані звитяги і хизувалися вельми сумнівними воєнними здобутками, одночасно переконували слухачів, що німці – то не «люди», а «орки» та «гремліни», що гвалтують усіх на ліво і направо (І коли вони тільки мають на те час, сили та елементарне лібідо у боях? От у мене під гуркіт бомб та відчайдушний крик переляканої жінки просто би не встав!) перед тим, як убити, а убивши обов'язково крадуть з оселі унітаз та серуть у під'їздах (показово, що й німці у своєму радіоефірі розповідали приблизно те саме, тільки у них у під'їздах срали британці та особисто Черчилль). Невибаглива і стара як світ демонізація-дегуманізація у стилі британських чи французьких

колоніальних аристократів, котра, втім, діяла на маси, причому доволі ефективно, майже безвідмовно. Всі миттєво повірили у дурних кровожерливих орків-канібалів, ніби це були якісь далекі прибульці, незрозумілі істоти з іншого континенту, а не найближчі сусіди через паркан, з якими ми прожили поряд багато століть і, здавалося б, знаємо їх в реальності як облуплених! Але ні! Повелися, проковтнули, перетравили і заходилися поширювати далі, обговорювати за кожним рогом на повному серйозі. Навіть ті, хто по двадцять років прожив у Мюнхені чи Берліні, тепер із завзяттям параноїка переповідали одне одному версію про «орків», ніби забувши власний же досвід половини життя, спільної роботи, відпочинку, кохання і родичання з цими «орками»! Якась колективна радіо-лоботомія! Що коїться всередині черепної коробки «широких народних мас»? Як такі кунштюки свідомості стають можливими? Мені ніколи не збагнути... Про який захист власної думки йдеться? Він є неможливим за визначенням через цілковиту відсутність жодної самостійної! Всі їхні думки, а також переконання і точки зору в дискусії народжуються від торічеллієвої порожнечі в голові шляхом перебріхування офіційних радіопрограм! Як дитина-байстрюк, що народжується від шахрая та дурепи.

Сумніви почали розбухувати суспільство із середини численні політичні партії, намагаючись заробити собі дивіденди на крові для наступних виборів. Хтось їздив фотографуватися по блокпостах, видаючи себе за добровольці-захисника Батьківщини, при цьому неправильно тримаючи гвинтівку, хтось під фанфари передавав військовим три банки консервів і дві пари шкарпеток під виглядом гуманітарної допомоги та при цьому обов'язково робив десятки фотознімків – доказів своєї безмежної щедрості, бо це ж і було головною метою. Як завжди і всюди, самовідданість і героїзм межували з цинізмом, підлістю та лицемірством.

Чи вшухне колись ця безглузда та – курва, ну чого гріха таїти – штучна ворожнеча, що виникла завдяки ідіотизму кількох окремих людей з цілком конкретними прізвищами та іменами? Розбухали, роз'ятрили народ у гонитві за примарними напівказковими ідеями і кинули вбивати одне одного, а гине та страждає з обох боків не фюрер чи канцлер, а звичайний простий Ганс! За що? І що зрештою залишиться від тих «героїв»? Рядочки казенних могил із однаковим роком смерті, та й по тому...

Звідки беруться геббельси? В звідки беруться лобкові воші? У суспільствах, котрі не дотримуються елементарної гігієни, у тому числі інтелектуальної, заводиться ось таке...

Кажу як професійний журналіст із багаторічним досвідом – суспільство загалом схильне недооцінювати магію газетних рядків, а вони огортають душу невидимим коконом, настільки сильним, що правда вже не здатна пробитися всередину, і ці душі перетравлюються у коконі, як у хворому шлунку, заглинаючись у власних нечистиотах, отруюючи увесь організм токсинами розкладання, трупною отрутою суцільної брехні та тотальної ненависті.

У відповідь на фотовиставку нацистських звірств у Гальштадті поблизу Берна, «Фьолькішер Беобахтер»²⁵ вибухнув булькаючою від «праведного обурення» статтею під заголовком «Гран-Гіньйоль як архетип французького мислення».

ГРАН-ГІНЬЙОЛЬ ЯК АРХЕТИП ФРАНЦУЗЬКОГО МИСЛЕННЯ

Нещодавно ми стали свідками кричущої провокації, що її зіпнули американські фальшивомонетники, а їхні швейцарські маріонетки заходилися істерично розповсюджувати по всьому світі. Осліпивши самих себе вакханалією антинімецького божевілля, Захід не помічає численних кричущих нестикувань та протиріч у цьому зляпаному нашивидкуруч халтурному інсценуванні.

Швейцарські військові розповсюдили кінохроніку, зняту нібито у місті Гальштадт, де на дорозі лежать тіла загиблих. Прискіпливі глядачі звернули увагу, що «труп» періодично ворушать руками та завбачливо прибирають кінцівки (вочевидь тому, що їхні герої, за сюрреалістичним твердженням швейцарської пропаганди, не вмирають), щоб вони не потрапили під колеса військової техніки. Також у дзеркалі заднього виду машини оператора можна побачити, як один із «загиблих» раптом сідає. Зазначимо, що повідомлення про «вбивства» у Гальштадті з'явилися через чотири дні після того, як німецькі війська залишили місто.

²⁵ «Народний спостерігач» (нім. *Völkischer Beobachter*) – щоденна газета, орган нацистської партії у Німеччині. Газета виходила з 1920-х років і до падіння Третього рейху.

Це не просто вигадані злочини – це ті самі стереотипні злочини, які повинні максимально зачепити глядача своєю картинкою. Це завжди стовідсоткове потрапляння до кіноканонів до актуальної політичної ліберальної політики Демократичної партії США. І те, що ми бачимо в інсценуванні з Гальштадту, – це один із таких типових хрестоматійних зразків. Тобто справа навіть не в тому, що фальшивка шита білими нитками – там тіла воруються, на двох-трьохтижневих трупах немає жодних ознак розкладання, трупного задубіння або принаймні трупних плям (кінцівки тіл пластичні, військові легко розгинають їм руки і ноги, шкіра у «небіжчиків» рожева і чиста, немов у поросят на великодній листівці – будь-який лікар, та й просто будь-яка людина, котра хоча б раз у житті бачила на власні очі двотижневий труп, вже ніколи не забуде цього жахливого видовища та помре на місці зо сміху! Така людина без вагань та сумнівів підтвердить, що продемонстровані кіно- та фотокадри – повна нісенітниця, та ще й зварганена бездарними аматорами), а самі трупи періодично виявляють схильність до міграції з місця на місце (є чимало фотографій таких кочуючих трупів-волоцюг – в однаковому одязі, але у різних позах та різних місцях). Справа в тому, що це саме такі зображення, які Швейцарія задалегідь пообіцяла показати американцям, і саме ті, які хоче бачити США. Злочини за розкладом, та ще й анонсовані на майбутнє!

Але найголовніше, що все це – від огидної ідеї до огидного втілення – щось дуже й дуже типово французьке. Згадайте, ажде навіть моторошина британська мода кінця 19 сторіччя на фотографування небіжчиків – фото *post mortem* – прийшла до вікторіанської Англії саме з Франції.

Нам стало цікаво, звідки ж ростуть ноги у цього традиційного галльського цинічного любування жахіттями смерті та садистської схильності до споглядання понівечених тіл. Відповідь на це питання кориньється в їхній схиленій національній психіці.

Чи чув ти, читачу, про театр жахів під назвою «Гран-Гіньоль»?

«Гран-Гіньоль» (фр. *Grand Guignol*) – паризький театр жахів, що знаходиться в злочинному кварталі Пігаль і який вже давно перетворив огидність на мистецтво та кич, а естетику виродження – на хрестоматійну рису сучасної занепадницької французької культури. Репертуар театру характеризується переважанням кримінально-бульварної спрямованості, епатуючою кривавою жорстокістю та гіпертрофованою манерою подачі сцен знущань та вбивств. Його

відрізняють установка на зовнішній ефект із розрахунком на глядацький шок, поетизація атмосфери підозрілості, насильства та «жахів». За типом впливу на аудиторію він наближається до паноптикуму.

Театр, названий ім'ям традиційного персонажа ліонського лялькового театру, був дітищем імпресарію Оскара Метен'є (1859-1913). Значна частина нинішнього репертуару належить перу відомого садиста та сексуального збоченця, а за сумісництвом – «найбільшого літератора сьогоднішньої Франції» Андре де Лорда, який працює у співпраці зі іменитим психологом Альфредом Біне. Метен'є і де Лорд виводять на сцену повії та брудних кримінальників зі смердючих та брудних кишей паризьких нетрів, жахаючи глядача натуралістичністю сцен безумства і кількістю крові, що проливається на сцені. Глядачі часто непритомніють під час вистав, і для таких okazji Метен'є тримає у штаті лікаря. Це – більше ніж декаданс, це – захоплення огидним. Втім, хіба не славилися французи цим завжди? Хіба не вважають бридкий смердючий сир, на який у Німеччині можуть спокуситися лише гнойові мухи, витонченим делікатесом? Чи не їхній улюблений архитиповий герой – маркіз де Сад, від образу якого донині мліють манірні старі діви з паризької богеми? Тому цілком зрозуміло, чому нація гнойових мух настільки одностайно злетілася на запах тління, розтягла гніль по всьому світу і рекламує на кожному кроці. У цьому вся їхня внутрішня суть – виморочної країни, що пишається смородом сиру, естетикою садизму маркіза де Сада, що звела брехню Талейрана²⁶ до рангу мистецтва. У фальшивці з Гальштадту сповна проявилися всі три вищезгадані компоненти «французького духу»: сморід розкладання, насолода смертю і безсоромна мюнхаузенівська брехня.

Тож нам, німцям, зовсім немає чому дивуватися. Ми ж не дивуємось, що вампіри п'ють кров, а щури люблять нечистоти. Така їхня природа, і безглуздо було б очікувати від них чогось іншого.

²⁶ Шарль Моріс де Талейран-Перігор – французький політик і дипломат. Брав участь у Французькій революції, працював у декількох урядах країни: короля Людовика 16, Наполеона, Людовика 19 та декількох інших. Серед сучасників та нащадків здобув славу феноменально хитрого та безпринципного політика, а його прізвище згодом перетворилося на загальне ім'я, що символізує брехливість, схильність до зради та крайній цинізм, але у поєднанні з дійсно визначними інтелектуальними здібностями.

Поведінка французів вкотре підтверджує правильність політики нашого фюрера, а також беззаперечно істинність расового вчення націонал-соціалізму стосовно того, що єство неповноцінних націй неможливо змінити жодними методами, бо ж генетику й фізіологію ніяк не відкоригувати зовнішнім впливом, подібно до того, як і перевихованням не можна домогтися від вовка вегетаріанства, а від мавпи – участі у шаховому турнірі. Non datur est ²⁷. І навіть якщо воно на якийсь час піде в тінь, вимушено натягне на себе театральну маску інтелектуала та овечу шкуру пацифіста-демократа, нутро неповноцінної раси все одно рано чи пізно, довільно чи мимоволі вилізе назовні, проявить себе у всій красі, демонструючи світові свою потворну людоджерську піку.

Зізнаюся тобі, що попри всі жахіття, попри те, що я знаю, що факти з виставки – правда, а текст статті – суцільна брехня, аргументи німців (щодо відсутності трупних плям і залякання, а також про «мігруючі трупи») видалися мені логічними й обґрунтованими... Що зі мною не так? Господи, що з моїми мізками?! А раптом... раптом вони праві...? Я вже нічого не розумію і ні в чому не впевнений...

* * *

Став випадковим свідком дуже показової розмови пересічних людей. Саме той випадок, коли простий народ розуміє ситуацію краще і правильніше, ніж табун політиків та експертів-балаболів.

Мадам Марган, бельгійка похилого віку, що живе по сусідству зі мною, розплачується за ранкову газету і запитує у газетяра:

— Месьє, то що ж це відбувається в нашій країні? На мою думку, щось жахливе, але я в цьому нічого не розумію!

— Мадам, — відповідає газетяр, герр Вальтер Брауде, у минулому — шкільний вчитель історії, що спився на ґрунті подружньої зради, — адже ви купили газету — там все докладно розказано, навіть карти є.

Жінка розгублено на нього дивиться і каже:

— Месьє, Ви знаєте, скільки мені років? Дев'яносто п'ять! У тих статтях не так просто дати раду.

²⁷ лат. «[іншого] не дано».

Герр Брауде поблажливо посміхнувся і вперше за довгі роки не зміг відмовити собі у задоволенні знову відчувати себе вчителем, нібо знову – біля дошки з указкою перед учнями, що прагнуть знань:

— Мадам, ви народилися в Бельгії, чи не так?

— Так, звісно! І до смерті чоловіка прожила у Валлонії, у Льєжі.

— Прекрасно. Тож так уявіть собі на хвилину, що на президентських виборах у Франції перемагають радикалі-націоналісти. Такий собі Робер Бразійак²⁸ або навіть Жак Доріо²⁹. Після цього Франція заявляє, що Бельгія – не суверенна держава, а штучне утворення, що виникло після наполеонівських воєн і ніколи раніше держави з такою назвою не існувало. Що, до речі, свята правда... Далі, Франція стверджує, що фламандські націоналісти пригнічують франкомовне валлонське населення, що їхня провінція Лімбург за старих часів взагалі входила до складу льєжського князівства і тому має бути приєднана до Валлонії. Але це не все – оскільки на початку 20 століття Бельгія входила до складу Франції, вона має знову стати французькою.

— Вибачте, — спробувала заперечити мадам Марган, — але мій батько був фламандцем і він ніколи нікого не пригнічував!

— О, мадам! — усміхнувся чоловік, — ви хіба не чули про фламандських колабораціоністів, які співпрацюють з Гітлером?

— Чому ж, я про них чула, — заперечила дама. — але я чула також і про бригаду СС «Валлонія»!

— Тим більше, — пожвавішав герр Брауде. — Так ось, мадам, уявіть, що Франція розпочала спеціальну військову операцію з метою «денацифікації Бельгії». Протягом місяця вони бомбардують не лише Брюгге, Гент та Антверпен, а й ваш рідний Льєж. Точніше, саме франкомовні міста вони методично й нищать разом із населенням – Льєж, Намюр, Шарлеруа та Монс фактично зникають з лиця землі, – але майже не зачіпають Фландрію. Нічого страшного – ми витримаємо. Що таке кілька тисяч убитих та скалічених людей? Зате потім усі ми житимемо у складі великої Франції!

²⁸ Робер Бразійак – французький письменник і журналіст. Насамперед відомий як редактор «Я – всюди» (фр. *Je suis partout*), націоналістичної газети, яка симпатизувала фашистським рухам і підтримувала Жака Доріо.

²⁹ Жак Доріо – французький комуністичний та фашистський політик. У 1924-1934 – член політбюро ЦК Французької комуністичної партії. У 1936-1945 – лідер ультраправої Французької народної партії. Колабораціоніст, відкритий прибічник та симпатизант Гітлера.

— Але ж я не хочу жити у складі Франції! Я – бельгійка! — продовжувала заперечувати мадам.

— Ось те саме говоримо і ми, швейцарці. — закінчив свій приклад чоловік.

* * *

Війна здатна пробудити у людині найкращі почуття, але лише за умови, що вона не затягується на невизначений час. Якщо так відбувається, то у людських душах дуже швидко вигоряє все людське, залишається лише інстинкт виживання та холоднокрівність убивства.

На зміну збудженню, страху і патріотичному підйому (чи доцільніше було б вжити слово «психозу») перших днів війни вже через місяць суспільство поступово увійшло в стадію апатії, втоми і депресивних симптомів.

— Нехай воно скінчиться! Все одно як саме, але скінчиться! — ця думка гаденькою змією вповзла в мільйони голів. Всі думали приблизно однаково, але вимовити це вслух за межами сімейних кухонь не наважувалися, бо миттєво були б звинувачені співрозмовником у зраді та упадництві, незважаючи на те, що і сам співрозмовник потайки думав точно так само.

«Представники урядів Швейцарії та Німеччини зустрінуться у Швеції з метою перемовин про припинення вогню та умови укладення миру» — раптом сповістили газети.

— Жодних перемовин, жодних поступок! Війна до перемоги! — вже звично завершали професійні патріоти, що здебільшого мужньо боронили Батьківщину по марсельських та лондонських кав'ярнях. — Жертва згвалтування не вестиме перемовин із гвалтівником.

— Позакривайте писки, паскуди! — подумки відповідали їм мешканці Берна, Цюріха та Люцерна. — Чи можете собі уявити, щоб карфагеняни замість участі у битвах під час Пунічних війн масово повтікали б, скажімо, до Перської імперії, аби там ходити на протести та співати гімни перед посольством Риму, загорнувшись у карфагенський прапор? Це ж абсурд! Або приїздить сюди та беріть до рук зброю, або стуліть пельки, довбані дивані герої! Нічого воювати з-за кордону нами тут до останньої людини!

— Ви – зрадники та агенти Абвера!

— А ви – зрадники, провокатори та боягузи!

«Зрадив» найвідоміший женеvський композитор та перебрався до США, на відріз відмовившись воювати. Отримай відро лайна! Попри всі твої попередні заслуги. Чемпіон з шахів, що поїхав до Лондона – те саме відро лайна! Молоді студенти, що прагнуть жити і будувати своє щастя, а не гнити в окопах заради бозна чого, дурнувятих «патріотичних» ідеологем, і яким правдами і неправдами поталанило прослизнути через кордон до Франції, а звідтіля – далі, – і знову ж, зрада і традиційне відро лайна від менш талановитих чи винахідливих співгромадян. У нас взагалі полюбують спочатку не цінувати таланти, ні в гріш не ставлячи їхні феноменальні здобутки та обезцінюючи фразою «ну і що воно дає?!», а потім ображено верещати про зраду, коли ті прагнуть перебратися до місцин і суспільств, котрі розуміють, «що воно дає», виказують належну повагу і винагороджують за заслугами.

І знову по колу... Діаспоряни почали розповсюджувати образливі карикатури на німецькомовних швейцарців, де ті зображувались лялькою з дитячого лялькового театру, у дупі котрої стирчала рука Гітлера, та образливим написом «У фріців та їхніх посіпак навіть патріотизм твориться через дупу». У відповідь німецькомовні швейцарці склали ламаною французькою ще більш образливу пісеньку-гімн закордонних патріотів «*Derrière ton dos nous nous tenons courageusement, écartant fièrement notre poitrine*»³⁰, яку демонстративно починали виконувати на мотив «Марсельези» кожного разу, коли вищезгадана дискусія у тисячний раз заходила у глухий кут.

Епічний соціальний експеримент по розділенню моєї країни на «суїцидальних ідіотів» і «боягузливих зрадників». Чи винайде суспільство бодай колись ліки проти цього?

* * *

Іспанський сором перед французами...

А тим часом деяких з наших біженців у Франції поступово почали зневажати, а подекуди й лупцювати, причому навіть жінок, бо вони, оклигавши від первинного шоку, вкрай знахабніли і почали демонструвати ганебну й огидну поведінку. Агресивно-надокучливі, хамовиті, брудні та смердючі, впевнені в тому, що усі довкола їм щось

³⁰ фр. «За твоєю спиною ми відважно стоїмо, гордо розправивши груди».

винні за визначенням та зобов'язані цілувати в зад, вони неначе спеціально дескредитували швейцарський народ на радість німецькій пропаганді. Подекуди доходило просто до абсурду – наприклад, до масових відмов оплачувати проїзд у громадському транспорті, вони ж-бо «швейцарські біженці»... Шлях від співчуття до розчарування та озлоблення французи пройшли лише за місяць. «Біженці» окупували парки та сквери, жажливо там смітили, влаштовували сутички та сварки із жандармерією, постійно провокували конфлікти з місцевим населенням, вимагали від держави допомоги та безкоштовного житла. У якості помсти «цим черствим та скупим французішкам» за відмову видати кожному окрему квартиру, сотня найбільш божевільних жінок у Ніцці навмисне пошкодили скульптури 17 століття вздовж Англійської набережної. Це вельми нагадувало поведінку п'яного бомжа, який вдерся до Лувру, наглявав у кутках, обматюкав бабусю-вахтерку, насрав у амфору із севрського фарфору та погрожуючи кулаками, зажадав від неї грошей на опохміл.

Звісно, не всі були такими. Але багато... занадто багато... на наш пекучий іспанський сором.

* * *

Вперше за півроку змусив себе послухати Геббельса по радіо. Незбагненною є маніакальна впевненість цієї людини в тому, що Німеччина – це вона і їй подібні. Він дійсно вірить у те, що справжня Німеччина – це шизофренія і злочинна війна, це концтабори, масові вбивства, репресії, цензура, напівкарикатурний карлик-єфрейтор, що з'їхав з глузду, і вічні пошуки внутрішнього ворога. А все, що не вписується в цей набір кривавих патологій – це вже не Німеччина, а «зрада Батьківщині» та збочення. Чорт його знає, можливо він і має рацію, бо ж більшість населення Райху все це натхненно підтримує і схвалює, а тому безглуздо намагатися довести німцям, що вони живуть у сраці; вони – як глисти, і срака для них – цілком природне середовище проживання.

І наразі йдеться не про пропаганду Геббельса. Якщо у людей присутній бодай мінімальний інтелект, то вони дуже швидко звільняються від пут навіть найвинахідливішої та найвиточеннішої пропаганди. У 1933 я б звинуватив виключно пропаганду, що задурила бідному народові мізки. У 1935 я б уже вагався. Зараз же я абсолютно впевнений, що всі вони – найширші верстви населення

Райху – не жертви, співучасники, тому що коли тебе один раз брехнею змусили з'їсти тістечко з лайном, то ти – жертва омани, але якщо ти їси ці тістечка з лайном впродовж років, то ти – просто лайножер, котрому така їжа до вподоби.

* * *

Полякують, що Радянським Союзом вже не перший рік гуляє наступний анекдот:

Працівник заповнює анкету у НКВС.

Запитання: «Як саме Ви спите з дружиною?»

Він замислився. Напишеш «на лівому боці» – пришиють лівий ухил, «на правому боці» – правий ухил, «зверху» – зверхність у ставленні до мас, «знизу» – те, що йдеш на поводу у мас, «іззаду» – спробу сховатися за спинами трудящих.

Подумав і написав: «Сплю від дружини окремо, займаюсь онанізмом!».

Його було засуджено на 10 років за зв'язок із «кулаком» та розтрату сім'яного фонду.

Це мудро... особливо за умови, якщо у тебе немає вибору чи шансів вплинути на ситуацію.

Це – такий собі маніфест внутрішньої еміграції, у яку я, напевно, також подамся.

Зараз жодна конструктивна дискусія у суспільстві є за визначенням неможливою. Через війну, через біль і страждання, через загострені до безумства емоції. Що б ти не сказав, що б не написав, миттєво знайдуться люди, які почнуть із цим твердженням сперечатися, переходити на особистості, звинувачувати, ображати і ганити. Причому зміст не має значення. Хоч «вода – мокра». Напиши «чорне» або «біле», і рівно половина «незгодних» тебе відразу ж не просто обзовуть, а й проклянуть.

Факти та об'єктивна істина – речі часом не дуже симпатичні. Вони можуть зачіпати чийсь почуття, бути неприємними. А оскільки зараз народ переважно налаштований на хвилю «якщо мені щось не подобається, то я а) не буду це визнавати незважаючи на очевидність (наприклад, не визнаю того, що мій кінь здох та буду наполегливо намагатися на ньому гарцювати, ігноруючи характерний сморід) та б)

проголошую це «зрадою» та рясно поллю лайном автора», тож вести будь-які диспути за таких обставин є повністю безглуздим гаянням часу. А тому, як казав Понтій Пілат, *ego manibus lavabit* ³¹. До завершення війни – більше ніяких розгорнутих аналітичних статей, бо логіка та здоровий глузд у багатьох людей явно пішли у відпустку. Не психіатр я братам моїм! Та й цілісність своєї шкіри дорожче, ніж п'янке задоволення від чванливого самолюбівання, що виникає внаслідок успішного доведення комусь власної правоти.

* * *

— Пане Хартманн, це Ви? — голос у слухавці звучав упевнено та водночас якось неприродно доброзичливо.

— Так, — відповів я, сьорбаючи ранкову каву. — Чим можу Вам допомогти?

— Вас турбують із MND³². Будь ласка, нікуди не йдіть із дому, є коротенька розмова. Ми Вас не затримаємо... надовго.

Коротки гудки.

Я майже не відчув болю, коли з переляку вилив собі на ноги ту дурну каву.

Він сказав «затримаємо» чи «затримуємо»? Мається на увазі, коротка розмова не забере багато часу, чи що вони мене не затримуватимуть як підозрюваного? Чи ж затримуватимуть, але ненадовго?

На щастя, Катаріна пішла на роботу, то ж я був удома один. Якщо мене вб'ють чи заарештують, то, принаймні, вдасться уникнути театральних трагічних сцен із сльозами та нервовими зривами. Неминуче, яким би воно не було, відбудеться тихо й буденно.

За десять хвилин пролунав дзвінок у двері.

«Він» – я називатиму його так, бо він не відрекомендувався – мовчки кивнув на знак вітання, пройшов у вітальню, сів на мою улюблену канапу, жестом велів мені сісти напроти й заговорим тим гарно поставленим фальшиво-доброзичливим голосом, що так сильно контрастував з його холодним виразом обличчя та сталевим-колючим поглядом:

³¹ лат. «я умиваю руки».

³² скор. від. нім. *Militärische Nachrichtendienst* «військова розвідка».

— Герр Хартманн, я не ходитиму навколо. Ви – розумна людина і самі чудово розумієте, про що йтиметься у нашій з Вами розмові. Чесно кажучи, мені ця розмова неприємна ще більше, ніж Вам, особливо з огляду на той факт, що – зізнаюся чесно – я є Вашим давнім та захопленим читачем, хоча й таємним... Служба, самі розумієте... Не схвалюється.

У мене захолили нутрощі, але чорт знає навіщо, я промовив із явним викликом у голосі:

— ...і тому Ви вирішили мене, колаборанта та зрадника, заарештувати м'яко та культурно?

Він спробував зобразити сміх.

— Ну навіщо Ви так, герр Хартманн. Ми – цивілізована демократична країна, а Ви – не зрадник, не колаборант, а чесний апологет німецької культури, чи не так?

— Ні, не так. Я не розумію, що таке німецька культура, французька чи албанська. Культура або є, або немає, так само і мистецтво. Не може існувати якоїсь німецької культури, відокремленої від світової, так само, як і не може існувати окремої німецької таблиці множення. Це – світове надбання, а вже з якої саме частини світу походить той чи інший витвір або шедевр – питання не суттєве, принаймні для мене.

— Ну добре, нехай швейцарської німецькомовної культури, причому один із найталановитіших. — він усе одно стояв на своєму, чи не почув мене, чи не зрозумів, чи, наймовірніше, сприйняв як відмовку, приправивши свою демонстративну впертість недолугим компліментом (чи звинуваченням?). — У цьому немає нічого поганого, проте, герр Хартманн, зараз носії цього «світового надбання» вбивають наших дітей, тож ми з Вами мусимо дещо обговорити. Але спершу, чи не могли б Ви заварити каву? Я приніс із собою.

Кави я не нюхав вже три тижні, тому змалодушився і послужливо заварив повний бабусин кавник.

— Герр Хартманн, давайте начистоту. Як ви, напевне, здогадалися, нам не дуже подобається те, що Ви писали впродовж останніх вісьми років. Втім, і Ви не дасте мені збрехати, ми Вас не чіпали.

«Ну, майже і напіввипадково, просто руки не дійшли!» — промайнуло у мене в голові. Він вів далі:

— Але я прийшов не для того, щоб затикнути Вам рота, як Ви, ймовірно подумали, а навпаки – закликати до плідної співпраці, звичайно, з нових ідеологічних засад, зважаючи на обставини, що

склалися. У Вас велика аудиторія, що прислухається до Вашої думки, і неабиякий авторитет серед бернських інтелектуалів. Ви можете бути корисним Батьківщині, хіба це не той самий випадок «морального обов'язку правди перед суспільством», якому Ви присв'ятили стільки статей?

«Не затикнути Вам рота, а використати його у власних інтересах, змусивши патякати те, що потрібно. Угу». Звичайно, я так не сказав, а сказав дещо інше. Точніше, запитав, щосили намагаючись задавити іронічні обертони в голосі:

— І у чому має полягати ця співпраця? У чому нині правда?

«Ну... майже вийшло!»

— У чесному визнанні того, що Ви і Ваші однодумці помилилися. Тут немає чого стидатися! Зрештою, навіть я та більшість моїх колег не вірили, що він таки наважиться на війну... Але ми всі помилилися. А франкофони мали рацію. Хоч ми і потайки насміхалися з них, вважаючи ледь не сектою. Бачите, як буває – той, хто здавався безумцем, знову виявився пророком, а «помірковані раціональні люди» скандально опростоволошилися! Про це я і прошу Вас написати наступну статтю. Під назвою, скажімо, «Я припиняю бути німцем» чи щось таке.

— То ми вже офіційно більше не німці?

— Це важке питання, герр Хартманн. Поки триває війна – так, по її завершенню – в залежності від її результатів. Можливо тоді ми знову перетворимося на німців, чи принаймні, на якийсь їх різновид, а може й ні.

— Вам не здається це абсурдом?

— Поки що, так. Аж вухо карябає! Але то – справа звички. Ми звикнемо. Звикнемо вважати себе «не-німцями» чи то «екс-німцями», стверджуватимемо це у газетах, з політичних трибун та університетських кафедр. Спершу ми й самі не будемо у це вірити. Душа і мозок бунтуватимуть. Потайки кожен із нас вважатиме це кон'юктурною брехнею, дурним конформізмом, але іншого шляху не існує. Тому ми звикнемо. Навіть зараз я – німець, але вже... напів-німець, чи що. Бути не «напів» мені більше не дозволяє совість. А Вам?

Тут я дійсно замислився...

— А хіба ваша належність до чоловіків не крає Ваше сумління, коли ви чуєте про згвалтування? Чи можете Ви за бажанням стати жінкою, чи садовим гномом, чи давньогрецьким Сатиром? Ми всі – німці, їми народилися, їми і помremo. Втім, Ви наштовхнули мене на

одну цікаву ідею. Німці, французи чи навіть папуаси, даруйте за таке порівняння, можуть бути різних порід, як собаки. Знаєте, мені щойно спало на думку, що взаємини наших країн, а ще більше суспільств нагадують мені індійські касты. Всі вони, представники усіх чотирьох варн, безперечно, є індусами. Проте кожна з цих спільнот має власні, дуже відмінні, а нерідко й взаємосуперечні цінності. І тут йдеться не про національність, це занадто вузьколюбий підхід. За аналогією можна було б сказати, що ми – такі самі німці, як і вони, просто вони німці-кшатрії³³, засліплені війною, ми – німці-вайшії³⁴, схиблені на грошах та дріб'язковому міщанстві. Німці-брахмани³⁵ вимерли як мамонти ще у 19 сторіччі разом із Бетховеном, Шопенгауером та Кантом, хоча подекуди можна натрапити на їхніх небагаточисельних духовних нащадків у віденських університетах та кав'ярнях. Трагедія у тому, що обидві наші касты внаслідок війни деградують, ми – до жебраків-шудр³⁶, а вони – взагалі до паріїв³⁷, від яких увесь світ сахатиметься, мов від чуми. Кожен отримає те, чого більш за все жахається. Безслав'я поразки для них та бідність для нас. А потім потомки називатимуть цей процес здичавіння «героїзмом» та «мужністю». Що ж, на зміну 19 сторіччю прогресу прийшло 20 сторіччя, регресу, задубіння душ, девальвації життів та тління людяності.

«Здається, вибрався, та ще й як граціозно!»

«Він» аж захлинувся кашлем від захоплення.

— Ось воно! Те, що треба! Я ж завжди казав, що Ви – геній! Тільки про «міщанство» краще якось... перефразувати, пом'якшити. Взагалі, бажано уникати неперемних епітетів на нашу адресу. Втім, як забажаєте. Головне – довести читачеві, що ми – інший народ, на якому немає жодної провини за цю війну...

Я все ж не витримував:

³³ Кшатрії (санскр. क्षत्रिय) – варна шляхетних воїнів.

³⁴ Вайшії (санскрит वैश्य) – варна торговців, ремісників і землевласників.

³⁵ Брахмани (санскрит ब्रह्मन्) – найвища варна жерців та вчених.

³⁶ Шудри (санскрит शूद्र) – найнижча варна селян та слуг.

³⁷ Парії (санскрит दलित) або недоторкані – найменування за Законами Ману для найнижчих, позаварнових верств населення Індії. Парії не можуть розраховувати на «чисту» роботу і зазвичай є чорноробами, сміттярями, професійними жебраками, повіями тощо.

— Боюсь, що Ви помиляєтесь. Частка провини є. І на нас, і особливо на Франції з Британією. Чи не вони нестерпно принизили Німеччину, зламавши її душу через коліно Версальским миром? Чи не внаслідок цього Гітлер і прийшов до влади? Чи не вони потім із самого 1938 року заходилися «умиротворювати» диявола, якого самі ж і породили? Потрібно було бути феноменальним ідіотом, що б не розуміти, до чого це все призведе, а вони сиділи, склавши руки, і нічого не робили! Зрозумійте, історія завжди повторюється. Саме «ганебний мир» 242 року до н. е. та його принизливі умови, що їх ініціював Рим після Першої Пунічної війни, й призвів врешті-решт до Другої Пунічної війни. Якби Рим мав трішки більше клепки... якби архітектори Версальського миру мали б трішки більше клепки... Ми постійно повторюємо, немов середньовічний чаклун – заклинання, «мир», «мир», забуваючи, що остаточний та суцільний мир панує лише на цвинтарі! Якої поведінки після такого «миру» Рим очікував від Карфагену, а ми – від Гітлера? Згадайте, адже тоді римляни не лише присвоїли всі доходи, які карфагеняни отримували з Сицилії, але й взагалі майже звели на нівець багаторічне монопольне торгове панування Карфагена на Заході, яке останній спиймав як щось дане богами та невід'ємне. Поведінка Риму під час Повстання найманців у Карфагені наочно продемонструвала ворожість його позиції – стало ясно, що мирне співіснування між Римом і Карфагеном є абсолютно неможливим. Отож знов отримавши після придушення повстань посаду головнокомандуючого, Гамількар Барка просто не міг не почати нову війну в Іспанії, бо ж саме Іспанія була найзручнішим плацдармом для організації походу до Італії. Ось вам і відповідь на питання «чому?», і на питання «навіщо?». Світ через свою короткозорість, що межує з імбецильністю, сам не залишив ані Ганібалові, ані тому пришепелкуватому австро-угорському єфрейторові жодної альтернативи.

Він насупися і промовив, все ще ввічливо, але з нотками погрози:

— От такого писати якраз і не потрібно. Ви все ще шукаєте істину? А нам наразі істина до сраки! Займетеся пошуком після того, як ми врятуємося. Або якщо ми врятуємося. А до того часу нам потрібна не дистильована «кришталева правда», тільки така правда, яка нам вигідна. Второпали?

«Де моя гідність, кінець кінцем?! В мене є власна позиція і я не підлаштовуватимусь! Конформізм – це ганьба! Будь-яка влада, якій ти

лизатимеш дупу, рано чи пізно зникне, а неприємний присмак залишиться! Максе, хіба ти про це забув?! Йолопе!».

— Так, звісно.

Я ніколи не міг похизуватися видатними акторськими талантами і будь-яка людина, не кажучи вже про співробітника спецслужб, легко вловила б, що я вимовив це «звісно» тоном, яким закомплексована дочка євангелічного пастора з провінційної Америки після тривалих умовлянь з боку чоловіка погоджується спробувати анальний секс.

Зависла незграбна пауза. Він задумався, навіщо порився у кишень, а потім вимовив, дивлячись у стелю та імітуючи співучасть і духовні муки а ля «я знаю, що Ви відчуваєте»:

— Ви непокоєтесь про те, що Ви спотворюєте історію? Що про вас подумають друзі, колеги по кафедрі або примара під назвою «світова спільнота»? Даремно, друже. Де Ви взагалі бачили неспотворену історію? Любити істину – це шляхетно, але під час війни слід надавати перевагу своїй країні і – так! – іноді нехтувати істиною. Неможливо одночасно любити шию та гільйотину! Наразі дистильована істина деморалізуватиме наше суспільство й призведе до знищення. Мораль та аморальність мають різні ступені, й наразі я обираю мораль спасіння людських життів й плюю на мораль абстрактної «істини». Заповіді також ієрархічні, чи не так? «Не убий» стоїть перед «Не кажи неправди»? Зрештою, навіть якщо під час написання цієї статті Ви почуватиметесь, що безбожно брешете, можете заспокоїти себе тим, що Ви вчините менше зло задля запобігання більшому.

Забудьте про те збіговисько інфантильних імпотентів під назвою Ліга Націй, «міжнародне право», це суцільна дурня. І так звана світова спільнота, і це ваше «право» з плином часу неминуче визнають будь-які результати війни та будь-який статус, якщо він триватиме достатньо довго. Ідеалізм уявного права обов'язково схилиться перед фактами реальності та рано чи пізно легітимізує стан речей, що склався. Причому, наголошую, абсолютно будь-який. Переможців не судять. Їм все пробачають, всі їхні дії, навіть найшахливіші, виправдовують заднім числом та зрештою ретельно намагаються якнайшвидше перенести із оперативної пам'яті на пожовклі сторінки підручників з історії. З ними укладають пафосні договори у смокінгах та циліндрах під час пропахлих фальшко та цинізмом дипломатичних раутів. Їхні злочиння поступово глорифікуються до чеснот і доблесті. Саме тому і до сьогодні Рим у нашій свідомості – символ світла,

цивілізації та прогресу, а Карфаген – мракобісся, жорстокості та дикості. Теодор Момзен³⁸ не отримав би нобелівську премію за історію поваленого світу, але світу-тріумфатора. Історію пишуть переможці, неминуче ретушуючи її на свою користь. Усе заспокоюється, всядеться, утрясється. Рани суспільства зарубцюються, покриються коркою забуття, і у взаєминах між катами та їхніми жертвами запанує довгоочікуваний спокій, що ґрунтуватиметься на трьох китах – мовчанні жертв, соромі свідків та страху катів. І ще невідомо, котрий з цих трьох прошарків найвпертіше плекатиме ту лицемірну ілюзію вдаваного «примирення», бо всім трьом буде зручніше, вигідніше, спокійніше усе забути й «не зациклюватись на минулому».

— Макіавеллі³⁹ аплодував би Вам стоячи.

— Ви сказали це з докором, а я сприймаю як комплімент. Професійна деформація, так би мовити. Зрештою, хто як не ви, журналісти, перетворили звивисте словоблуддя на професію. У цій справі з вами можуть тягатися лише політики, але у тих все навіть ще гірше; їхня робота нагадує кунілінгус – ті самі інтенсивні рухи язиком задля задоволення опонента, але діти не народжуються, а срака з кожним рухом все ближче. Іронія долі полягає у тому, що я підкоряюсь одним базікалам, які жадають від мене, аби я коригував базікання інших. І все – заради держави. Тож, як бачите, я також не приношу чималу моральну жертву на вівтар суспільної користі. Нічого не вдієш, час такий, що змушує кривити душею і Вас, і мене. Потім буде чим пишатися і у чому каятися.

— Залежить від ступеня пластичності конкретної душі... однією можна кривити, а іншою – ні, бо зламається.

— І під останньою Ви маєте на увазі власну, чи не так?

³⁸ Крістіан Маттіас Теодор Моммзен (1817 – 1903) – німецький історик, філолог-класик, юрист і політик, лауреат Нобелівської премії з літератури 1902 року за працю «Римська історія».

³⁹ Нікколо Макіавеллі (1469 – 1527) – державний секретар Флоренції, політичний діяч, мислитель, гуманіст, поет і драматург епохи Відродження. Термін «макіавеллізм» часто вживають для засудження безпринципної політики на кшталт тої, що Макіавеллі рекомендував у своїй праці «Державець». Макіавеллі описав аморальну поведінку (нечесність й вбивство невинних), як нормальну й ефективну в політиці, та закликав до таких дій у багатьох ситуаціях. Сумнозвісна знаменитість трактату «Державець» витікає з твердження, що вона дає «злі поради тиранам, щоб допомогти їм утримати владу».

— Не знаю, бо ніколи так не чинив.

— Ось Вам і шанс спробувати щось нове. А раптом Вашій душі сподобається! Нічого, через кілька років знову змінете свої переконання на протилежні – з журналістами ж таке постійно відбувається.

— Не кожного журналіста можна купити, якщо Ви про це.

— Звісно ж! Купити можна тільки найчесніших. Всіх решта можна лише орендувати на якийсь час. — я відчув, що він починає дратуватись. — Герр Хартманн, наразі все просто, як граблі: або Ви – корисний ідіот Німеччини, що чесно помилявся, а зараз раптово прозрів та спокутує свою провину на тому ж полі, на якому роками розхищував власну державу та засмічував мозок недалеким співгромадянам, або ідейний ворог, проплачений агент чи ідеологічний диверсант. Все залежатиме від того, який вибір зробить Ваша «душа» саме зараз. В одному випадку ми стираємо минуле та починаємо все з чистого аркуша, в іншому – минуле повисає у вас на шиї каменем та тягне у прірву, мов потопельника. Раджу прямо сьогодні сісти за письмовий стіл та писати – власний вирок чи індальгенцію, це вже за бажанням.

— Я подумаю над Вашою пропозицією.

— Добряче подумайте, а потім пишіть те, що вважаєте за потрібне, що лежить на душі. І – ще раз повторюю – в залежності від того, що у Вас на душі, ми з Вами або більше ніколи не побачимось, або побачимось після війни як добрі друзі за келихом холодного пива, я – як ветеран, Ви – як видатний журналіст-патріот, якому я вручатиму медаль за заслуги перед батьківщиною на інформаційному фронті, або ж побачимось ще до завершення війни, я – як слідчий, а Ви – як фігурант кримінальної справи про колаборацію, котрого я допитуватиму. Нехай Ваша душа вирішує. У неї є шанс. Після війни люди пам'ятатимуть не стільки жорстокість зі сторони ворогів, скільки нейтральність до зла зі сторони друзів.

Він пішов, а я потайки подякував Богові за те, що у Швейцарській Конфедерації й під час війни існує демократія – та сама демократія, котру я кільканадцять років поливав брудом як «брехливу лицемірну вигадку капіталістичного суспільства».

* * *

Головне питання для будь-якого військового формулюється наступним чином: «Як, побувавши у пеклі, самому не стати демоном?». Загарбників і захисників, старих і молодих, солдатів і генералів врешті-решт у тій чи іншій мірі все одно наздоганяє потворний молох жорстокості, що перетравлює їхні душі (повністю або хоча б частково), залишаючи по собі зяючу чорну діру, з якої визирає та сама горезвісна ніцшеанська безодня.

«Єдність і згуртованість армії», яку так полюбують оспівувати патіотично стурбовані ідеологи-мрійники, – завжди лише дурний міраж, якого ніколи не існувало ніде, крім пропагандистських реляцій та запаленої уяви політиків. Паростки принциповості, проста чесність затоптуються в багнюку, це і зрозуміло, інакше структура армії і самої держави зазнає краху. Боягузтво, себелюбство і дріб'язковий кар'єризм щеплюються тут з першого дня. Головне завдання керівництва – розчленувати солдатські маси, розбити їх на розрізнені одиниці, запобігти «зайвій» консолідації аби знищити потенціальне середовище для визрівання та обміну «неправильними» думками, невдоволенням, обуренням чи сумнівами. Засвоївши звичай казарми, новобранці обростають бронею егоїзму, самі перетворюються на розбещену, деспотичну солдатню і змушують тих, хто приходить їм на зміну, відчувати на власній шкурі горезвісну армійську науку. Так здійснюється в армії кровообіг. Це розуміє кожен солдат та офіцер на полі бою, але про це геть забувають генерали, що сидять у штабах, обвішані медалями, мов різдвяна ялинка, які вони отримали за неіснуючі заслуги у неіснуючих війнах, та статечно попердюючи в диван теревенять про «солдатський обов'язок самопожертви».

І ось ти прошов те горнило. Ти вцілів, якимось дивом вижив і тепер маєш повертатися назад до того вегетативного існування, що його кличуть «мирним життям». Та що таке взагалі «життя» для тебе?

Ціна людського життя – і власного, і чужого – для тебе відтепер дорівнює нулю, а його сакральна «недоторканість», ідею про яку тобі з дитинства прищеплювали тобі у школі вчителі-гуманісти, вивітрилася безслідно. Ти сам постійно ловиш себе на тому, що все частіше відчуваєш невмотивовані напади люті, підвищеної агресивності до оточуючих, і хоч сам собі і вигадуєш виправдання заднім числом для кожного такого випадку, в глибині душі ти все чудово розумієш. Розумієш, що розбити людині обличчя за те, що вона якось «неправильно» подивилась на тебе в автобусі – то явний перебір. Розумієш, але в такі моменти нічого із собою вдіяти не

можеш. Тебе ніби опановує сам Сатана, і від цього агресивне розлючення різко змінюється липким страхом. Але одночасно, точно описати, чого саме ти боїшся, ти не в змозі. Як довбана дитина з довбаним бабайкою, що вилазить з-під ліжка, щойно батьки вимикають світло і закривають двері до дитячої кімнати.

Тобі важко говорити про війну, але й мовчати про неї не виходить. Фактично, ти не можеш говорити ні про що, крім війни. У тебе не виходить влаштуватися у мирному житті, ти відчуваєш зневагу і майже фізичну огиду до цих «цивільних пацюків», самовдоволені пики та випещені дупи яких ти захищав на війні, а вони, ховаючись за твоєю спиною, вибудовували своє нікчемне щастя, в душі посміюючись над тобою — дурнем, який власноруч позбавив себе цього «щастя». Їхні розмови здаються тобі маренням божевільного, їхні почуття — лицемірством, а їхні турботи — суцільною дурницею та дріб'язком у порівнянні з тим, через що довелося пройти тобі, обсатавши душу до крові об сталеві обладунки війни.

— З тобою неможливо розмовляти! — закидають тобі колишні друзі. — Ніяк не второпати, чого ти хочеш! Кажі по суті, не нервуй, усе добре, усе скінчилося.

За це «заспокойся» ти готовий перегризти їм горлянки! Нічого не скінчилося! Для мене все тільки починається! Безтурботні скоти! Як ви можете... можете... що? Ти й сам, слухаючи себе зі сторони або пригадуючи свої натхненно-дорікальні монологи-прохання-закиди-звинувачення всіх оточуючих бозна в чому, ладен був би відсахнутися від тієї маячні, що ти верзеш. Швидко, безперервне, але плутане мовлення, швидко перестрибування з однієї теми на іншу, часто — в межах однієї фрази, раптова втрата ходу думки, що призводить до тягучих пауз у розмові. Ти дратуєш сам себе й усіх співрозмовників, через що шаленієш, усоромлюєшся та ненавидиш ще дужче.

— Я тобі нічого не винен! — все частіше ти чуєш від них замість подяки по мірі того, як війна закінчується, небезпека віддаляється, а емоції забуваються. Минуло лише кілька місяців, а вони вже майже забули, як сиділи в бобмосховищі, обісравшись від страху і чекаючи приходу ворожих танків, і тільки завдяки тобі цього не сталося. І що у відповідь?

— Ти ведеш себе, як п'яний волоцюга, який пристає на базарі до людей із запитанням «Правда ж, я крутий?!», а почувши «Ні!», лізе битися. — ховаючи очі пояснить тобі шкільний товариш у дорогому костюмі та краватці, якого ти просив взяти тебе на роботу охоронцем

в його процвітаючу фірму, що досягла неймовірних успіхів та прибутків завдяки військовим замовленням.

Та що ти кажеш, сволото?! Насправді?! То й що з того? Ха-ха, настидав! Довбаний чистоплюй, мамкин підспідничний герой! Саме таким чином, мов волоцюга-шизофренік, до речі, наразі поводить ця країна під назвою Третій Райх, і нічого! Усі поважають, бояться і тримтять! І якби не я та мої побратими, то цей Райх скрутив би тебе у баранячий ріг, поставив рачки і трахнув! А ти б стерпів! Бо пручатися «не чемно» і «не по діловому»... Диявол, я знову про той клятий Райх, немов вошивий про лазню! Ні про що інше не думається. Не лізе у голову й не вилазить із рота. Будь-яка розмова, довша за одне речення, хоч про вартість мінету із потасканною привокзальною шльондрою, врешті-решт всеодно неминуче зводиться до Гітлера та війни. Паталогічна зацикленість внаслідок посттравматичного синдрому, як кажуть лікарі. Та пішли вони до біса, очкаті розумики, сидять нахабно у білих халатах, у теплі та безпеці, й плескають язиком дурню! От на фронт би їх, то я би потивився на їх розумування!

— Вибач, але вакансій для тебе немає. У нас жорсткі вимоги, у тому числі щодо здатності тримати себе у руках, а ти... ну, сам розумієш...

Чудово розумієш. І ось новий напад сказаної люті. Ти кидаєшся на нього з кулаками і зрештою опиняєшся у поліцейському відділку. Коли поліціянти ведуть тебе у кайданках повз шокованих співробітників фірми, хтось із них, а може й той, хто викликав поліцію, а може й та молоденька дівчина, що дивиться на тебе з відразою, хоча ще вчора у погляді таких самих дівчати ти ловив захоплення, хтось із них неодмінно промовить: «Господи, який жах! Як вони вже задовбали, ці контужені військові! Коли вже держава нарешті візьметься за цих неадекватів та захистить нас, наших дітей та суспільство!?».

Курво, а чи не твоїх дітей я захищав під кулями, а чи не заради цього згоріли живцем у танку мої побратими?! Ти на повну горлянку криєш її добірною армійською лайкою, за що отримуєш додаткового статусана від конвоїра-поліціянта.

Так, звісно, тебе, героя війни, поліція (поки що!) не триматиме довго, не заводитиме кримінальну справу та великодушно відпустить на свободу через кілька годин, та що тобі робити з тією «свободою»?

Проблеми з алкоголем? «Ні, ні, у мене з цим проблем немає, я можу покинути будь-якої миті! От у Ріхарда з третьої роти – у нього

так, п'є, мов полковий кінь, а я у порівнянні з ним – хлопчик із церковного хору!».

Знову дуриш себе, коротаючи нудотно довгий вечір, тупо допиваючи вже сьому пляшку пива поспіль. Або десяту. Неважливо. «Покидьки! Тварюки! Довбані шкури!» — лаєш ти невідомо кого у пустоті кімнати.

Тобі здається, що проти тебе повстав увесь світ. Всі проти тебе, всім начхати на тебе та твої почуття. То нехай горить вогнем весь той світ з його клятими «мирними громадянами! Ти навіть іноді починаєш розуміти Гітлера та виправдовувати деякі його слова та вчинки. «Навіщо нам такий світ, у якому не буде Німеччини?» — любив повторювати той божевільний... чи не такий вже він і божевільний? Навіщо тобі такий світ, який призириливо вивергає тебе із себе, відкидає, немов сміття, намагається витерти саму пам'ять про тебе зі своєї свідомості, мов лайно з підошви?!

Рано чи пізно куля наздожене тебе, питання лише у тому, своя чи чужа – поліцейська, випадкова у п'яній стрілянині, випущена побратимом-фронтовиком під час з'ясування стосунків. Безодня йде за тобою, неблаганно та невідворотно.

І ти приймаєш рішення. Допивши останню пляшку теплого дешевого пива ти витягаєш із шафи особистий нагородний пістолет. Поки що ти просто граєшся з ним, як хтива розлучена жінка під сорок із чоловічим прутнем, відчуваючи звичну холодну сталь зброї. Це заспокоює, вселяє ілюзію захищеності та стабільності, дає точку опору, хоча би примарну. Але ти вже знаєш, що сам поставиш крапку у цій історії. Свинцеву крапку вагою п'ять грамів п'ятдесят два міліграми. Нема сил боротися. Немає мети. Земля вислизає з-під ніг, неначе з помсти за те, що ти вчасно не ліг у неї. Ті, кого ти любив, або загинули, або по-шакалячи відвернулися від тебе, покинули, зреклися. У найскрутніший момент вона сказала тобі: «Я так більше не можу, пробач. Мені страшно. Дітям страшно. Я більше не можу. Так буде краще. Вибач». Навіть вона. Вона, що була сенсом твого життя. То навіщо це все? Диявол, у цієї шльондри завчасно хтось з'явився, поза сумнівами! Бо ж баби у стосунках з чоловіками поводяться наче мавпи на гілках дерев – нізащо не відпускають попередній член, допоки міцно не вхопляться за наступний.

Ти вже вирішив поставити крапку. Було б справедливо пропустити цю брехливу суку перед собою у двері на той світ, як і личить благородному джентльменові. Але діти... нехай вони запам'ятають

тебе таким – сильним, добрим, мужнім та великодушним. А їй хай буде соромно. Перед собою, перед ними, все своє смердюче життя. Нехай ламає голову, як потім, коли подорослішають, їм це пояснювати, нехай ловить у їхніх очах засудження та розчарування. Так їй і треба.

Ти поставиш крапку. Вирішено. Але не сьогодні. Даси цьому світові ще один день, а раптом станеться диво і він виправиться?

І ти, сховавши пістолет назад у шафу, провалюєшся в п'яне безпам'ятство сну, в якому знову побачиш війну – знайому, зрозумілу, «твою» війну, в якій чітко зрозуміло, хто свій, а хто чужий, і в якій тобі у сто разів комфортніше, ніж на мирному дивані в кімнаті з мирними клопами і порожніми пляшки, бо там ти – герой, а тут – покидьок суспільства. То навіщо тобі такий «мир» і таке «суспільство»?

Кажуть, що самогубство – то найстрашніший гріх. Ну й нехай. Врешті-решт, до старих демонів у пеклі приєднається ще один, новий. Ладен заприсягтися, що коли я прибуду туди, то там на мене вже чекатимуть майже усі наші – бо ж щочі я чую, як хтось із самісінького серця пекла настирливо кличе мене до себе! І ми разом, як у старі добрі воєнні часи, влаштуємося біля пекельного вогнища та, прикурюючи від нього цигарки, чекатимемо під акомпанемент непристойних дотепів і несамовитого реготу на прибуття усіх інших із нашого взводу. Жодного сумніву, вони всі також дуже скоро прибудуть сюди – в єдине можливе місце остаточної дислокації для демонів війни.

* * *

Чи вірить Гітлер у Бога? Вочевидь, так. Такі люди зазвичай вірять у Бога, але у свого особистого Бога, котрого вони самі створили у власній схибленій уяві і котрий буцімто і наділив їх великою місією. Тим паче, коли ти поряд із вівчаркою Блонді маєш за домашню тваринку також і кишенькового Папу, котрий у будь-який момент готовий охоче підтвердити, що твоя шизофренія насправді – голос Господа, та благословити будь-які твої злодіяння⁴⁰. Вірять вони і у

⁴⁰ Натяк на Папу Римського Пія XII (кардинала Еудженіо Пачеллі), котрий очолював Римо-католицьку церкву під час Другої світової війни та прославився симпатіями до політики Гітлера та Муссоліні. Він вчинив ряд дій, спрямованих на легітимізацію нацистського режиму в Німеччині у 1933

диявола та вважають, що коли вже тебе відсилають до пекла за одну єдину загублену душу, то краще загубити мільйони та прибути туди легендою під бурхливі оплески чортів.

А, можливо, вони вірять у те, що такими своїми діями вони, немов той Савонарола⁴¹, найефективніше приженуть людство до загального щастя стусанами, бо суспільство – то дурні діти, вони не розуміють, «як краще». Вони гадають, що велика ідея виправдовує будь-які засоби, забуваючи одну стародавню істину – якщо заради твого ідеалу тобі доводиться творити зло, то ціна твоєму ідеалу – лайно, і якщо твій бог вимагає від тебе зла та виправдовує його вчинення будь-якими «високими задумами», то ім'я твоєму богові – диявол!

Що ж до мене, якщо вам цікаво, то після цієї війни я не можу вірити у Бога. Я не можу вірити у Бога, який хоче, щоб його постійно хвалили, але при цьому допускає такі кривди та страждання. Марк Твен свого часу стверджував, що Бог створив війну для того, щоб американці вивчали географію. Що ж, коли поставити на меті логічно розвинути далі цю гірко-кумедну тезу, то виходить, що війна, принаймні ця, створена Богом як підручник із сатанізму для німців та підручник із психіатрії для решти Європи. А такий Бог мені не потрібен. Жорстокий нарцис-експериментатор із явно садистськими нахилами. Навіть мені, простій грішній людині, страждання цього світу розбили б серце, а йому байдуже. Які там ще «незбагненні замисли»?! Дурня це все! Якщо узбіччя дороги до Царства Божого всіяні скаліченими трупами мільйонів ні в чому неповинних людей, що не дійшли, то гріш ціна тому царству! Кажуть, що Бог терплячий. Але терпіти явне зло – чи не означає це виявляти безсилля чи навіть

році, зокрема уклав конкордат з гітлерівською владою, а також благословив вторгнення до СРСР у 1941 році як «боротьбу з безбожним комунізмом», за що і отримав прізвисько «Папа Гітлера».

⁴¹ Джіроламо Савонарола (1452 – 1498) – флорентійський монах-домініканець. У 1494 році проголосив Христа королем Флоренції і за підтримки Франції заснував Флорентійську теократичну республіку, у якій встановив режим жорстокої диктатури релігійних фанатиків, що врешті-решт призвело до масових репресій проти «нечистивців і порушників заповідей Господніх» та численних жертв. Був страчений на тій самій площі Синьорії, де колись сам проповідував та влаштовував публічні спалення «всього гріховного» (музичних інструментів, нот, коштовних меблів, коштовного одягу з дорогих тканин, рукописів й заборонених книжок, гральних костей та картин, конфіскованих із приватних осель флорентійців).

співучасть у цьому злі? То кого мені шукати за дверима храмів та навіщо? Якщо він насправді існує і є творцем всього суцього і всіх істот земних, то бути творцем такого світу – не вельми велика заслуга, відверто кажучи. Халтура, а не творіння. Халтура самозакоханого тирана, що грається, мов дитина, із беззахисними комашками, жбурляючись їхніми долями, почуттями та життям. Він сам встановлює несправедливі безглузді правила, сам щосили підштовхує до їх порушення сотнями болісних обставин і сам же за них залюбки карає, щоправда, найчастіше не тих і невчасно. Будь-який психіатр підтвердить, що це – поведінка психічно неврівноваженої, якщо не повністю божевільної людини. Нуль логіки, нуль емпатії, нуль здатності пробачати, зацикленість на собі, взаємовиключні вимоги, що суперечать одна одній, хвороблива уразливість і феноменальна жорстокість. Як він там казав? «По плодах упізнаєте», чи щось на кшталт того? Так ось, я упізнав, жажнувся та відсахнувся. Бо упізнав його саме у тому вусатому австрійському єфрейторові, як за поведінкою, так і за екзальтованим захопленням дурнувятих народних мас.

* * *

Люди, що розв'язують і підтримують війни, мислять і бачать світ певним чином. Він представляється їм різнокольоровою мапою з кордонами, зонами впливу, об'єктами та цілями. Біля назви кожної країни на цій уявній мапі виставлений індекс її «суверенності». Там є потужні та самостійні держави з приставкою «над-», є просто великі держави, є регіональні – і, звичайно, «прості» країни. Людей на цій карті немає: вони за такого масштабу невиразні. Це – розлюднення світу.

Сам цей тип міркування виключає суб'єктність «простих» країн перед «надкраїнами». Таке мислення оперує державами як єдиними, монолітними сутностями, як «людьми». Таке мислення залишає у тіні все живе, що відбувається усередині цих країн, – тобто, власне, людей із їхніми переконаннями, вірою, розбіжностями, індивідуальними планами, драмами; з їхньою різноманітною, зовсім не монолітною економічною та культурною діяльністю. Ця підміна, до речі, зараз вже існує і на мовному рівні. Подивіться на будь-які політичні коментарі: країни «вирішують», «хочуть», «страждають», «зазнають приниження», «обурюються» та «закликають». Але держави нічого подібного робити не можуть; можуть це робити лише живі істоти.

Крім того, кожне «рішення країни» має безліч противників усередині самої країни.

Спочатку зникнення всього живого відбувається у головах – у процесі складання чи обговорення чергової геостратегічної ідеї. У більшості тих, хто мислить «світопорядками» і «політикою великих держав», це «стирання життя» в головах і залишається. Поки що вони збіднюють лише самі себе, адже про перебудову мертвих сутностей вони тільки патякають – або вивчають їх, одержуючи вчені ступені. Справжня катастрофа відбувається, коли ця «наука» стає прикладною, коли мова геополітики виявляється єдиною для тих, хто має в руках владу. Тоді й розпочинається війна.

Розлюднення світу в цей момент відбувається вже не в уяві, а реальному житті. Прикладна геополітика змітає з поверхні живих людей зі своїми справами та поглядами, руйнує їхні будинки, не залишає цінностей крім цінностей виживання, робить владу надзвичайною, а режими та державні кордони – сакральними. Ця політика змушує людей помирати за лінії на карті, проливати кров за ґрунт. Продуктивну економіку прикладна геополітика замінює мобілізацією будь-яких ресурсів, які можна забрати для війни, незалежно від права громадян на життя, свободу та власність.

Офіційний Третій Рейх ігнорує жертви серед власних військових та цивільних, бо коли боротьбу ведуть безособові сутності – держави, можна ігнорувати смерті «звичайних» людей. Адже дійові особи та жертви тут – держави. Це і є розлюднення світу.

За побудованою Гітлером геополітичною ширмою ховається порожнеча, яку краще не намагатися зрозуміти. Можливо, він хотів створити чергову кризу, щоб не втратити владу, – тільки прорахувався з масштабами. Можливо, він хотів помститися Франції та Росії за образи і зайшов надто далеко. Жоден з цих мотивів не заслуговує на виправдання – і в будь-якому разі, «одягнені» ці мотиви в мову геополітики, яка передбачають нехтування життям людей. При реалізації будь-якого «геополітичного» проекту людина перестає бути актуальною для влади.

Якщо Німеччина взагалі має якесь майбутнє, у цьому майбутньому не повинно бути місця геополітиці, як не повинно бути місця послідовникам цієї чорної магії в німецькому уряді. Не повинно бути місця публічної культивуції зовнішніх загроз, створення образу ворога та торгівлі національними образами, нібито спричиненими «підступно забраними» територіями. Кордони повинні втратити

нинішню вигадану сакральність. Тому що кордони завжди штучні. Це результати воєн, розпадів імперій, переговорів, випадкових рішень, помилок. Це поховані у землі битви. На їхнє відкопування має бути накладена заборона.

Якщо взагалі можна говорити про якийсь позитивний наслідок катастрофи, то це моральне банкрутство геополітичного погляду на світ. Тому що це – погляд на світ із кабіни бомбардувальника. У цьому бомбардувальнику сидять не лише німецькі розпалювачі війни, а й усі, хто намагається виправдовувати війну мовою «політики великих держав».

* * *

Чому ми постійно ведемо загарбницькі війни? Особливо «ми» – західноєвропейська цивілізація та її відгалуження у вигляді США, Канади тощо? Адже ж Німеччина – не азійська деспотія, не арабський султанат й не конфуціанське царство. Як і наполеонівська Франція, і Британія з Іспанією. Не ми, європейці, винайшли війни та рабство, але саме ми винайшли найорганічніше та найефективніше поєднання війни та рабства – колоніалізм. Де колонії Китаю, Індії, Персії чи бодай Туреччини з Японією? Останні дві держави якщо й провадили колоніальну політику, то виключно у межах свого історичного регіону та відверто копіюючи європейців.

Це сидить в нас ще з часів Риму...

Кожна з цивілізацій, що існують на Землі, у процесі свого розвитку неминує розширюватися, тією чи іншою мірою проводячи політику експансії. Хтось, як Китай, пасивно втягував в орбіту свого культурного впливу сусідні народи виключно силою інтелектуальної чи адміністративно-політичної переваги, демонструючи «варварам» зразки державного устрою, літератури, мистецтва, науки та філософії, які на п'ять голів перевершували їх власний «домашній» спосіб життя. Хтось, як арабська цивілізація, кинувся у вир месіанства лише та виключно після і внаслідок того, як сам необережно заразився надцінною ідеєю (ісламом), що її належало повсюдно поширити в ім'я порятунку всього людства. Арабський халіфат, що розширюється вогнем і мечем, насаджував серед підкорених народів не абстрактні «арабські цінності» і кус-кус, а цілком конкретне вчення пророка Мухаммеда, нехай благословить Аллах його ім'я. Все інше, включаючи інститут суддівства кадї, систему мусульманського права,

арабську каліграфію та манеру заварювати чай, поезію та виготовлення квітчастих візерунчастих килимів тощо, йшло «на додачу» як очевидний логічний наслідок. А хтось і зовсім, як Індія, відмовився від світу та, подібно до мудрого брахмана, споглядав чвари оточуючих з олімпійським спокоєм, набагато більше турбуючись про чистоту карми, ніж про зовнішнє розширення.

І лише західна цивілізація, народившись у крові міжусобних воєн, зробила об'єктом месіанства саме свою культуру, а вестернізацію ближнього свого – абсолютною цінністю та самоціллю.

Саме внаслідок цього в нашу свідомість намертво в'їлася дихотомія «ми» та «вони». Ми – цивілізований Захід, цитадель культури, науки і мистецтва, вони – дикий узагальнений схід без будь-яких відчутних (або, вірніше, важливих) відмінностей між регіонами та країнами, в якому все «не як у людей», брудний і незрозумілий. Єдине, що може перетворити «їх» на повноцінних людей на наш погляд – прийняття «нашого» способу життя та цивілізаційної моделі. Як там у сера Кіплінга? «Несіть тягар білих...»? Ага... і понесли. Не підкорювати, а «олюднювати» навколишній неповноцінний світ. Наявність своїх цивілізацій за Сходом до певного часу зовсім не визнавалися – даруйте, сер, всі ці дистрофічні йоги у настегнових пов'язках, письмена заручками та інші заклинання змії – яка ж це, Леонардо забирай, цивілізація?!

Східна культура – містична, західна ж – раціональна до абсолюту. «Ми» несли їм Канта, Гегеля та Маркса, а «вони» нам – усі релігії та духовні практики. Вражаюче, але на Заході так і не виникло жодної власної цілісної релігійної доктрини (поганський анімізм, поклоніння духам тощо – все ж таки трохи не те). Навіть християнство зародилося не в Європі... хоча так, перекопало Європу ґрунтовно, при цьому також химерно мутувавши і дуже далеко відійшовши від первісної параїудейської секти рубежу тисячоліть.

Безперечно, Рим – ще не Захід у сучасному розумінні, він лише фундамент, відправна точка розвитку унікальної цивілізації, що вважає себе єдиною справжньою.

Маленьке Римське царство завдячує своїм майбутнім розквітом, як не дивно, бездарності власних царів. Ось вирішив був цар Сервій Туллій ініціювати реформи, ввівши територіально-майновий принцип, зміцнивши владну вертикаль і розділивши громадян на п'ять майнових станів, та такого нареформував, що наступного, сьомого і

останнього царя на ім'я Тарквіній Гордий населення виперло копняком під зад.

Тільки-но заснована республіка відразу ж кинулася воювати і підкорювати. Після Пірової війни Рим став безроздільно панувати над Апеннінським півостровом, що дуже не сподобалося заморському сусідові – Карфагену, свого роду військовій наддержаві Стародавнього світу, заснованій фінікійцями в північній Африці (пряма аналогія США і Британії). Звичайно, між цими двома державами не могла не спалахнути війна. І вона спалахнула. Точніше, навіть не війна, а серія воєн, що увійшли в історію під назвою Пунічних. *Carthago delenda est* ⁴² – так із завзятістю параноїка закінчував кожную свою промову у сенаті незалежно від її тематики полководець Марк Порцій Катон Старший. І, зрештою, досяг свого (точніше, не зовсім він, а Публій Корнелій Сципіон Еміліан Африканський, але кому потрібні ці брудні смердючі бойові вовки, вкриті окопними вошами, коли є їхні високомудрі начальники з гордим римським профілем) – Карфаген у Третій Пунічну війну був повністю зруйнований, а Рим (тобто, по суті, певний «прото-Захід») благополучно розпочав експансію на Схід, підпорядкувавши Іллірію, Грецію, а потім Малу Азію, Сирію та Юдею. Відмінність від більш ранньої «спроби номер нуль» у виконанні Олександра Македонського полягала у двох речах: римляни усвідомлювали, що прийшли всерйоз і надовго та вели цілеспрямовану асиміляторську політику – насадження римських засад, латинської мови життя та моралі «під себе».

Тож республіка поступово мутувала в Імперію, а улюбленою розвагою в імперіях є що? Правильно – гризня за владу, повстання та громадянські війни. А в їхній основі часто лежить що? Звичайно ж амбіції, заздрість та жадоба влади. Молодий Сулла заздрихав старому Марію і з задоволенням брав участь у наступній війнах Риму – Югуртинській війні в Нумідії та Союзницькій війні з Мітрідатом VI Євпатором – щоб перевершити свого начальника славою. Крім слави, цей безперечно героїчний і талановитий полководець досяг авторитету і благоговійної поваги з боку армії, і гріх було не використати такий ресурс, аби скинути остогидлого старого осла у столиці. Що й було зроблено – період диктатури Сулли з усіма його «проскрипціями» не даремно вважається однією з найпохмуріших

⁴² лат. «Карфаген має бути зруйнований».

сторінок у римській історії. Ну, хіба що Нерон може скласти конкуренцію.

Все, що було потім – всі ці сенати, консули, дебати – це як кіт вилизує під хвостом заради блиску. Навіть будучи загорнутим у пристойну упаковку справді великої культури, сенсом існування Риму завжди залишалося підкорення та (обов'язково!) подальше культурне «перетравлення» завойованих регіонів.

Проіснувавши майже дві тисячі років Стародавній Рим деградував і зник. Причини його падіння різноманітні і належать до різних сфер, але вони вражаючим чином походять із самих римських досягнень. Рим не «зруйнували», а він «зруйнувався» самостійно, розклавшись зсередини і згнивши, як трухлявий пень. Версія, яка вважається класичною, – про варварське завоювання і повалення скиром Одоакром в 476 році останнього західно-римського імператора Ромула Августа, по суті, є не що інше, як сором'язливий реверанс ввічливості з боку служителів музи Кліо у бік чеснот римської державності. Що б не стверджували поважні вчені мужі від історії, а судячи з римських хронік, до 476 року в самому Римі вже не було чому «падати» – держава скукожилася до власне міста та його околиць, більшість населення становили германці (які, до речі кажучи, і відчинили Одоакру ворота міста), а державна влада деградувала і виродилася у безглузду зграю базікал, що нагадує сучасну Лігу Націй з її крайнім занепокоєнням. І все це – через дві прокляті взаємопов'язані причини, своєрідні пологові травми Західної цивілізації – чванливої зарозумілої самозакоханості та намагання відкусити більше, ніж ти у змозі проковтнути, а тим паче перетравити без розладів травлення. Саме тому Захід розірвало зсередини, як пітона, що обжерся. Що ж, історія, вочевидь, знову пішла по колу, мов той цап на прив'язі, що слухняно ходить навколо кілка...

* * *

От є маніяк. Вбиває, гвалтує, ріже. В його організмі мешкають глистки. Ну а що? Організм як організм. Тепло, затишно. Живуть собі, кохають одне одного, непогано облаштувалися. Нікому особисто зла не заподіюють, навіть іноді співчують. В політику не втручаються, кого там ріже маніяк особливо не цікавляться й не переймаються. Аж раптом маніяка хапають і тягнуть на електричний стілець. Як так?! Є ж багато хороших глистів, які ні в чому не винні!

Хто винен у цій найжахливішій війні усіх часів та народів? Гітлер? Колективний Гітлер? Німецький народ, бо виявився... яким? Жорстоким? Дурним? Мстивим? Наївним? Хто більше винен – той, хто віддавав накази чи той, хто їх слухняно виконував? Чи має бути колективна відповідальність і якщо так, то до якої межі вона не переходитиме морально-етичного кордону між сакральною справедливістю та нищою тваринною помстою?

Християни вірять, нібито їхній Бог якось сказав про себе, що він – «Бог заздрісний, що карає провину батьків на синах, на третіх і на четвертих поколіннях тих, що ненавидять Мене»⁴³. Якщо можна карати людину за чужі гріхи, то чому неможна суспільство в цілому? З одного боку, «кров наша на руках» усіх німців, бо ж то не Гітлер особисто вбиває, знущається, плюндрує; не Гітлер гвалтує в катував тих нещасних у Гальштадті, не Гітлер власноруч запихує євреїв до газових камер, і, звісно ж, не Гітлер особисто наказував єфрейторам СС страчувати дітей на очах їхніх матерів – то робить саме «німецький народ» руками своїх середньостатистичних представників та за пасивної мовчазної згоди боягузливих інтелектуалів.

З іншого боку, здоровий глузд підказує, що народ загалом не можна вважається якимось цілостнім багатоголовим індивідуумом. Народ не може ані героїчно загинути, ані бути злочинцем, ані діяти морально чи аморально, ані бути святим Франциском чи кровожерним Калігулою – це можуть вчиняти лише окремі його представники.

Не знаю, як воно буде у майбутньому, але впевнений, що прізвище «Гітлер» назавжди стане загальною назвою на позначення абсолютного зла, своєрідним еталоном люті та звірства, а ім'я Адольф вийде із вжитку, бо жодна мати не називатиме так власне дитя, позаяк це стане все одно, що нарікти новонародженого хлопчика «свинєю» чи «маніяком». А от чи перетвориться також і слово «німець» на образливу лайку? І скільки знадобиться часу, аби його відмити від гітлерівського лайна? Скільки часу забере де-ідіотизація, роздурнення мільйонних мас бюргерів, всіх отих добропорядних Гансів з їхніми Гретхен, які щонеділі поспішали до меси, а з понеділка по п'ятницю переводили бабусь через дорогу, йдучи на службу у місцеве відділення Гестапо рівно на восьму й ані секундою пізніше, завжди були пунктуальними, ввічливими, ощадливими і розсудливими, і лише випадково, з наївності піддалися нацистам, мов сп'яніла гімназистка

⁴³ Второзаконня, 5:9.

на сіновалі наполегливому гусарові? І чи можливо це взагалі? Скільком із них можна буде вірити, коли вони в один голос волатимуть, буцімто вони «нічого не знали», «боялися, але потайки були проти» і «їх підступом обвели навколо пальця»?

Таке будуть волати навіть партфункціонери, і ті з них, хто віцілюють, подумки вимовивши «фух, пронесло!», надалі вдаватимуть каяття та тихенько співатимуться, пишучи самовиправдальні мемуари у стилі «це не я, це все – він!».

Все вони знають, все вони усвідомлюють і цілком схвалюють дії «свого посланого небом фюрера». Я бачив той з'їзд у Нюрнберзі. Сотні тисяч одурманених очей, сотні тисяч скинутих догори правець, сотні тисяч скривлених у зневазі до цілого світу ротів. Й оте нестримне «гайль!» із сотен тисяч горлянок – чоловічих, жіночий і дитячих. Тут їм не вибrehатись. І їхня багаточисельність наразі аж ніяк не свідчить про «раціональне зерно у націонал-соціалізмі», бо ж навіть мільйони мух, що летять на лайно, не переконують мене, що воно – смачне, привабливе та ширить пахощі помаранчевого саду, змішані з терпким ароматом океанського бризу. Настали унікальні часи, коли одна з найкультурніших націй у світі радо приймає колективний сморід тління за єдність духу...

Злочини нацистського режиму не мають виправдань, і Німеччина заслуговує на приниження та – сподіваюсь! – суд переможців. Але йдеться не про «колективну провину» – категорію, яка передбачає колективістський погляд на суспільство та націю. Чи здатні вони на це? На колективну терапію соромом та самозневагою? Та й взагалі, чи вилікується ця країна коли-небудь від сказу до тієї міри, що б постійно, щонайменше раз на тридцять-сорок років, по-звірячому не кидається на сусідів?

Очищення та відновлення Німеччини можливе через визнання моральної та метафізичної провини на індивідуальному рівні, оскільки без шляху очищення, що йде з глибинного усвідомлення своєї провини, німцєві не здобути правди, а також політичної – на колективному рівні, оскільки лише зі «свідомості вини» виникає свідомість солідарності та власної відповідальності. Проте це – філософські питання віддаленого гіпотетичного майбутнього. А поки що все, що можу я і мільйони швейцарців – радіти кожному вбитому німцєві, тріумфувати, коли вони гинуть сотнями й тисячами та влаштовувати народні гуляння, якщо вони почнуть виздихувати мільйонами. Той самий випадок, коли прокльони та побажання смерті

– не гріх, а показник морального здоров'я. Бог, якщо він є, все-таки має своєрідне почуття гумору! Що ж, тоді, коли він допустив існування людини, строривши її начебто за своєю подобою, зі свободою волі та вибору, він вчинив не лише помилку, а замах на самого себе. Втім, коли навіть і «за своєю подобою», то де гарантія, що він як художник працював у реалістичній манері?

* * *

Ну ось, *alea iacta est* ⁴⁴, а мій Рубикон рішуче перетнутий. Я написав цю кляту статтю та відправив у редакцію. Без жодного коментаря. Просто текст, що видувив із власної душі з кров'ю та захилинаючись лайном.

Жодного уявлення, чи їх задовольнить писане. А втім, мені наразі вже байдуже, бо сьогодні сталося те, чого я найбільше боявся – більше за Гітлера і трішечки менше за викриття Катаріною моїх шашней із коханкою – я отримав повістку. О, то була театральна мізансцена у стилі чи то кафкіанського абсурду, чи то блюзнірської буфонади того чеха ⁴⁵ про солдата Швейка.

Вони вполювали мене рано-вранці, коли я необачно прокрадався до найближчої крамнички. Переминаючи у свідомості тези статті, що я встиг зненавидіти ще до завершення, я не відразу помітив армійську вантажівку, що причаїлася у тіньку ліворуч від входу до крамниці, та двох військових, озброєних кульковими ручками та товстелезними блокнотами, що ліниво мружачись у промінях ранкового травневого сонця чатували на здобич.

«От курва... тікати вже пізно, вони мене помітили, мексиканський кактус їм у сраку! Якого біса вони тут?!».

Чутки стверджували, що вони здебільшого пасуться на заправках, бо так найзручніше: через війну виникли проблеми з постачанням палива (все йшло на фронт, а цивільним для приватних потреб – за залишковим принципом) і коли десь вигулькував бензин, що траплялося вкрай нечасто, то автовласники миттєво якимось незбагненим чином пронохували про це та перед заправкою вишиковувалась довжелезна черга зі спраглих залізних коней та їхніх змарнілих від пошуків власників, що почасти зміїлася у кілька обертів

⁴⁴ лат. «жереб кинуто».

⁴⁵ Чеський письменник Ярослав Гашек.

навколо території. Ось саме тут систематично шакалили офіцери з мобілізації, чомусь завжди – незграбні пузаті дядьки з вусами, такі собі злі шаржі на статуетки китайських будд, схожі на дресированих бегемотів на задніх лапах зі сколіозом. Якщо ти стоїш не першим і не останніми, то ти фактично заблокований, ти – заручник черги і тобі не втекти, то ж військові чинно і пихато проходилися вздовж черги та із виразом обличчя як мінімум спадкоємців британської корони виписували повістки усім водіям і пасажирам чоловічої статі. Військовий стан, а отже усі мають при собі посвідку особи, а отже повістки – іменні та під розпис, і нікуди ти, гордовитий носій черв'ячка між ногами, не драпанеш, і ніяк не відвертишся від почесного обов'язку зогнути у компанії вошей із діркою в черепі в брудному окопі в оточенні таких самих бідолах, що мали нещастя народитися тут і в цей час, а не на тридцять років раніше чи триста кілометрів західніше. Подейкують, що власники заправок перебувають у змові з військовими та завчасно інформують їх про появу палива, аби самим не потрапити під мобілізацію. Ну... не певен. У змові – звучить якось по-готичному, наче йдеться про короля Філіпа та орден Тамплієрів. Швидше за все, ці пройдисвіти банально на гачку у спецслужб через свої шахрайські махінації з митницею, бо звідкись-то вони дістають той довбаний бензин! От і змушені продавати з потрохами власних клієнтів та власну совість.

Виглядали ці «мої» *piscatores hominum*⁴⁶, як і водиться, досить комічно і зовсім не загрозливо, так що я й досі не можу достоту описати головну емоцію, бо під час спілкування з ними мене то розбирав сміх, то накочувалася хвиля панічного страху.

— Аааа куди це ви прямуєте, шановний пане?! — один з них, коротун років сорока п'яти з дурнуватими рудими вусами, стрімко, мов діарея із дупи, вискочив із кабіни вантажівки та незграбним підтюпцем підбіг мене.

Я ошелешено зупинився та тільки й зміг із себе вичавити, що «Е-е-е... по хліб».

— По хліб?!! Ха-ха-ха! — з імітацією зловісного мефістофельського сміху у нього не склалося, а породжений ним натомість звук радше нагадував помісь передсмертного кашлю старого собаки та булькотіння засміченого унітаза. — Ви чули?! Не

⁴⁶ лат. «ловці людей»; відсилка до Євангеліє від Матфія, 4:19 (Та й каже їм [Ісус]: йдіть за Мною, і я зроблю вас ловцями людей.).

про хліб належить думати, а про Батьківщину! — він повчально підняв угору неочікувано товстий, як сосиска, вказівний палець.

«Сподіваюсь, це ж такий жарт, своєрідний армійський сарказм, що традиційно видає по-дитячому примітивну недалекість і грубість за дотепну шпильку».

— Ваше ім'я та прізвище, шановний пане!

— Здається, я вже застарий для армії.

— Відповідайте по формі! Усі ви вічно, у кого не тикни, — старі, немічні, хворі, горбаті та контужені, а ще віруючі, комуністи і ці... як їх, бісів... — він описав незрозумілий жест рукою, що нагадував симбіоз аргентинського фламенко з баскетбольним кидком. — пацифісти, от! Ховаєтесь по норах! А хто країну захищатиме? Так що Ви, пане, облиште ці балачки! Як Ваше ім'я та прізвище?

— Макс Хартманн. — брехати було безглуздо, бо наступне прохання, звісно ж, було...

— Будь-ласка, пред'явіть Ваш паспорт.

Я вийняв документ із внутрішньої кишені та простягнув другому військовому, товстуну під сто двадцять кілограмів з двома підборіддями, у котрого на пузі ледь сходилися гудзики, а на вуха ледь натягувалися дужки кумедних круглих окулярів. Він, крякаючи від старанності, ретельно занотував усі всі дані, включаючи номер паспорту, військово-обліковий номер та місце проживання.

— Коли встанне були на військових зборах?

— Років з десять тому. Я був я комісований за станом здоров'я через проблеми з нирками.

— Ваша професія? — з напускною діловитістю продовжив коротун.

— Журналіст, працюю в газеті.

Коротун несхвально скривився, начебто я зізнався йому в тому, що я — сутенер чи трансвестит.

— Писака, значить. Користі на фронті від Вас, як від риби сала. Взагалі не розумію, кому зараз потрібні ті газети...

Я промовисто розвів руками і не зміг утриматися від єхидного зауваження:

— Звісно ж, не розумієте, бо Вам вони потрібні лише під час відвідин туалету. А от якби Ви спробували їх читати, бодай по складам, тоді...

Він аж підскочив.

— Ану, відставити ці хіхоньки! Нічого, в армії таких розумників, як Ви, швидко перевиховують. Он, як Пауля. — від тикнув пальцем ледь не в обличчя товстуну. — Він також був учителем цієї... як її, трясця... етики! Навчав сільських дітлахів правильно шаркати ніжкою на балу. Перед свиньми та коровами, либонь. Але півроку служби вибили з його голови всю ту маячню і зробили справжнім солдатом! Беріть приклад! Солдатами не народжуються! Красень! Не ганьбить честь мундира!

«Авжеж, солдатами не народжуються, солдатами помирають».

«Справжній солдат» Пауль, схожий на перегодованого бубнового валета з колоди гральних карт, зніяковіло посміхнувся, наче вибачаючись за дубоголовість свого колеги, котрий за «чесною мундира» не помічає дірвості власних штанів.

— Ну от що, у мене немає часу на ці балачки, — повів далі роздратований коротун — Ось Вам документ – розпишіться тут. Завтра прийдіть до центру комплектації збройних сил, на Бамбергштрассе. Пройдете медкомісію, а там мобілізаційний департамент вирішить, що з Вами робити. Але не здумайте не з'явитися, бо вважатиметеся дезертиром. Все, можете йти!

Ось так, буденно...

Лише повернувшись додому я помітив, що якраз хліба я і не купив.

У голові роїлися десятки тривожних та неприємних думок. І що тепер буде зі мною і з Катаріною? А раптом одразу ж відправлять прямісінько на фронт? Начебто за законом не повинні, тому що я не військовий і не маю ані досвіду, ані необхідних навичок, але хто дотримується тих законів у хаосі та плутанині війни? Чи може знову комісують, бо я ж не помолодшав, та й здоров'я вочевидь не покращилося (щоправда, мої нирки в останні роки стали менше дошкуляти болями)? Це – маловірогідно. У «справжнього солдата» Пауля он які окуляри, і нічого... А він, либонь, без них і власного члена до пуття не бачить. Навіть круглому дурневі зрозуміло, що під час війни медкомісія зазвичай складається з хірурга та окуліста, які пильнують, щоб у призовника були у наявності обидві ноги та обидва ока, і тоді він, з їхньої точки зору, є повністю здоровим, а все решта ані їх, ані військових не цікавить – хоч онкохворий наркоман, хоч доісторичний дід зі старечим ревматизмом. А я тут зі своїми нирками – дитячий белькіт! Може звернутися по допомогу до MND? Нехай прикриють! Ну а що? Я їм – статтю-самозгвалтування, а вони мені... хай чимось віддячать! Але ж я не маю жодного уявлення, до кого саме

звертатися, де вони знаходяться і як взагалі до таких установ заведено «звертатися». А якщо взагалі не піти? Скільки таких повісток випадково спійманим бідолашним невдахам вони вручили за ці дні? Хіба в них є час переслідувати та виловлювати кожного? Б'юся об заклад, що їм зараз точно не до цього.

А втім, кого я хочу ввести в оману? Зрозуміло ж, що вибору в мене немає. Мене застали зненацька, здобули як дичину, й пручатися немає сенсу. Не піду – сяду до в'язниці на довгі роки, може й на завжди, не кажучи вже про те, що навіки зганьблюся в очах оточуючих. «Там діти воюють, мій вісімнадцятирічний син, а ти, здоровий лобуряка...!» ... ну і далі за текстом.

Ця держава усе життя мене зневажала, грабувала та дурила, а от тепер вирішила наостанок використати мене, як презерватив (не пропадати ж даремно добру!), у якості одноразового воїна-гарматного м'яса, вчоргове прикривши моєю тушкою (та тисячами тушок «пересічних громадян») безпеку, добробут і комфорт можновладців, а також їхню можливість і в майбутньому солодко жити та «керувати народом» (а особливо його грішми), ростити своїх дітей та вечорами з фальшивим драматизмом вчоргове переповідати їм та телевізійній аудиторії побрехеньки про свої вигадані воєнні подвиги та поневіряння. І все це – під ритуальні завивання про обов'язок та «батьківщину», бо ж давно відомо, що найголосніше про необхідність воювати героїчно і саможертвовно волають ті, хто самі на цю війну не підуть. Та й воювати до останнього солдата на всю горлянку найагресивніше закликають повсякчас саме ті, над ким не довіліє ризик стати цим самим «останнім»: скажені баби-турбопатріотки, звихнуті від горя вдовиці (нехай же не мені одні горе, а усім, усім!!!), маразматичні старигани, довбані «біженці» з безпечних закордонів і чиновники з президентом-блязнем, який от замість роботи по укладенню миру взявся щомісяця видавати по книжці промов – перший місяць війни, другий, третій... котрий вже там? Цей персонаж має потрапити в книгу рекордів Гіннеса як людина, яка за кілька місяців написала книжок в тричі більше, ніж прочитала за все своє життя. І про п'ятдеся відтінків зради також.

Зрештою ж, пропаганда – прекрасна й вельми високодохідна робота, яка робить із тебе героя у безпечному середовищі. Повага, слава, пестоші власного нарцисичного *ego*, моральне право на подальші камлання на тему «поки ти в тилу баб портив, я в танку горів!», та ще й за великі гроші. Віслюкові зрозуміло, власноруч

стріляти у реальному бою ці діячі не погодяться ні за які гроші, принаймні з автомата. Максимум – театралізований вояж для кіножурналу, аби здійснити ефектний постріл із артилерії в нікуди, але обов'язково з безпечної відстані, щоб не прилетіло у відповідь, один разочок – і швиденько у найближчі кущі – такий ось «вияв громадянського героїзму» під кінокамеру та за додатковий фантастичний гонорар, бо вбивати за гроші багато хто готовий, а ось помирати за гроші – дурних нема. А втім, виходів, здається, у нас і дійсно небагато – уряд тому і відкидає гітлерівські пропозиції щодо «перемовин про припинення вогню», бо, на відміну від населення, чудово усвідомлює одне – якщо Німеччина припинить воювати, то не буде війни, якщо Швейцарія припинить воювати, то не буде Швейцарії.

Але якщо я раптом виживу... коли закінчиться ця війна, я поїду в країну, де тепле море, і спробую залишитись там назавжди. На той момент я вже не буду нічого винен ні моїй землі, ні моєму сумлінню. На той момент кращі загинуть щоб гірші вижили і продовжили вирішувати мою долю, і змучений цим я влаштуюсь співаком у якусь забігайлівку на березі чужого моря, де кожен вечір починатиму з занудно-тужливих патріотичних пісень часів війни. Але це буде потім. Коли і якщо закінчиться війна.

Чорт забирай, як же не хочеться загинути! Я стільки обіцянок залишу невиконаними! Наприклад, не писати більше ані слова німецькою (що, виявляється, до біса складно, складніше, ніж здавалося – пишу французькою статтю, длубаючись у словниках, а вона все одно виходить рівня поганенького шкільного твору!). Зробити нарешті пропозицію Катаріні (що нічим не простіше). Завести дітей. Покинути палити. Перестати бути таким засранцем та нарешті порвати з тією істеричкою Діаною (також катастрофічно складно, бо вона хоч дурна, мов лялька, та самозакохана, як Папа Римський, але щоразу трахається як востаннє в житті!).

Трясця твоїй матері та моїй хворобливій свідомості! От щойно уявив собі, якщо я раптом так незаплановано загину та заплакані Катаріна і Діана зустрінуться під час жалобної церемонії. Німа сцена здебільших французьких водевілів! Спочатку вони повидирають одна одній коси, потім разом ревтимуть, обнявшись та примирливо обмінюючись носовичками, потім плюнуть мені у домовину, а потім, можливо, стануть найкращими подругами та через багато десятиліть розповідатимуть онукам: нас поєднав спільний член, за який ми

випадково удвох перечепися на тернистому життєвому шляху і який надалі по-сестринські ділили (фалічні, курво, сестри), а він, падлюка, взяв та й здох, та ще й так підло, не по-джентельмнському, без попередження та прощальних еківоків!

Господи, що я таке верзу!

«Ти вічно верзеш усіляку нісенітницю» — резюмувала б Катаріна, вживши один із трьох своїх найулюбленіших виразів – «вічно», воно ж «постійно». Два інших – «Ой, все!» і «Та роби, що хочеш!» – то взагалі універсальні жіночі мантри-заклинання на кшталт «Амінь» або «Абра-кадабра», за допомогою яких жінки уникають подальшої дискусії, якщо аргументи вичерпалися. За давнім жіночим повір'ям вважається, що виголошення цієї словесної формули магічним чином змушує чоловіка прийняти точку зору жінки і має магічну переконливість. Якщо вони раптом не спрацьовують, то у ход іде важка артилерія у вигляді вуду-замовлянь «Не кричи на мене!» (найчастіше використовувана дамою після підвищення голосу нею самою; характерно, що переконливість аргументів в очах жінки пряму залежить від сили голосу та може бути описане математичною формулою: ймовірність переходу кількості в якість лінійно залежить від кількості повторень аргументу – якщо непридатний аргумент повторити, він може стати придатним, – а експоненційно – від гучності) та «З тобою абсолютно неможливо розмовляти!».

Та все одно, я кохаю її понад життя.

Катаріно, якщо ти читаєш це, я хочу, щоб ти про це знала. Я так рідко тобі про це кажу... пам'ятай про мене. Ти образишся, може й зненавидиш, але не забувай мене. Пам'ятай, що був у твоєму житті такий недолугий Макс, з яким у вас на двоє був цілий власний всесвіт, незрозумілий оточенню, «свої» словечки та ритуали (наприклад, щовечірнє обжирання при світлі відкритого холодильника)... Він виявився паскудою, але попри все любив тебе, як ніколи й нікого!

Мабудь, я найбільше боюся загинути саме через те, що тоді більше не побачу тебе, а ти побачиш цей щоденник, і я загину для тебе вдруге, добивши твою душу з того світу, дотягнувшись до неї своєю брудною рукою з могили.

Якщо так сталося... і ти читаєш це... прости мені. Прости! Прости! І не забувай..., принаймні зовсім...

[24.02.1942 – 18.05.1942]

*Адреса отримувача: Берлін- 12051, Грос-Берлін-гау,
Нойкьольн, Рінгбанштрассе 18, герру Крістіану Мьоллеру*

Здоров-був, ледарю!

Так от чим ти насправді займаєшся на роботі – вміло маскуєшся під личиною вірнопідданого громадянина та порядної людини, читаєш підривну ворожу літературу за три тисячі марок на місяць, та ще й за потурання начальства та партійного керівництва! На правах новоспеченого провінціала, картинно обурюєш та манірно заламують руки: вони там у Берліні геть зовсім подуріли!

Не знаю, як у вас там, а у нас тут телебачення енергійно стверджує, що перебудова йде за планом. Втім, що це за план такий, ніхто достоту не знає, оскільки він постійно змінюється заднім числом, підлаштовуючись до заздалегідь непередбачених результатів. Мені це все дуже нагадує історію, що я чув від тубільних мешканців під час подорожі Мексикою. Колись давно один конкістадор проїжджав через індіанське поселення. Його увагу привернули безліч дерев, на кожному з яких були мішені та стріли, що вразили ці мішені точно в центр без жодного промаху. Він спитав – хто цей великий воїн та вправний стрілець? На що жителі села відповіли, що це – місцевий сільський дурник. Він стріляє навмання, а потім малює мішені навколо цих стріл.

Проте, давай по черзі. Як ти, нордичний педант та зануда, полюбаєш.

Мені вдалося зблизька познайомитися з «Рухом відродження України», щонайменше, наскільки це можливо з урахуванням браку часу та взаємної недовіри, і навіть відвідати їхнє засідання – ймовірно, пом'ягшене, липово-імітаційне, організоване для «споглядачів ізверху» на кшталт мене. Хоча... знову ж, я не готовий записатися щодо його стовідсоткової «несправжності», бо тут брешуть усі (батьки – дітям, діти – батькам, чоловіки жінкам про кількість випитого та жінки чоловікам про кількість статевих партнерів до шлюбу, вчителі учням та навпаки і, звісно, влада народів та навпаки) й з усіх причин, а перш за все із почуття самозбереження, і неможливо зрозуміти міру щирості навіть близьких знайомих – ти

дійсно його у чомусь переконав чи він просто вдає так? Із вигоди, із чемності. А завтра без жодного докору сумління змінить думку, політичні погляди та сексуальні вподобання, бо альтернатива здаватиметься «перспективнішою».

На засідання мене привів Штефан – чоловік під сорок із темними колами під очима, що свідчать про проблеми з нирками чи зеленим змієм, та вічно похнюпленим виразом обличчя, завдяки чому він нагадує старого пса породи «басет-гаунд», якого господар милосердно впустив на Різдво до хати погрітися, а той напердів під різдв'яним столом і тепер йому страшно і соромно. Його «закріпили» за мною керівники «Руху» за домовленістю чи то з головним редактором, чи то з товаришами з Абверу, аби він консультував мене та допомагав входити у суть справ. Перша його консультація, через п'ять хвилин після знайомства, полягала у розповіді анекдоту про те, що коли дресирувальник у берлінському зоопарку сказав, що вистава призначена лише для членів НСДРП і тому всі, хто не є членом партії, повинні встати та вийти геть, то вийшли всі, крім віслюка. Очевидно, що він зовсім не боїться наших «органів правопорядку» («каральних органів» у їхній термінології) і йому наплювати, навіть якщо я сьогодні ж побіжу писати на нього донос. Часи ж бо не ті, чи не так...?

Коли я у супроводі Штефана протиснувся до зали, де відбуваються сесії «Руху», чергова з них вже почалася. Не можу достоту сказати, чи вони були попереджені про моє прибуття й тому зробили цю подію максимально вихолощеною, нецікавою та занудно-казеною, чи то у них так взагалі заведено. Загалом, усе зводилося до виголошення низки довгих промов низкою дивно вбраних немолодих чоловіків, під час яких більшість присутніх дрімали у кріслах, іноді піднімаючи руку на знак підтримки тієї чи іншої ініціативи зборів – голосування «за» із царства Морфея. Така собі провінційна карикатура на берлінські з'їзди партійних осередків НСДРП. Штефан люб'язно зголосився перекладати мені, про що йдеться і хто наразі доповідає, бо ж ті діячі, як і личить справжнім доморощеним націоналістам рідних околиць, розмовляли якоюсь штучно створеною, доволі кумедною мовою, яку я, за винятком деяких слів та дуже загального уявлення, був не в змозі зрозуміти – це й не польська, й не російська (бо обома я доволі непогано володію), а чудернацька мішанина з них (причому із неправильними наголосами и перекрученою вимовою), та ще й з додаванням, здається, угорських елементів. Іноді скидалося на те, що вони й самі ще до кінця не

завершили процесу зведення цієї мови до стабільної системи, а тому навіть доповідачі – професійні патріоти та вірцеві «носії культури» – періодично забували слова з «рідної материнської» мови та, очманіло нишпорячи очима по залі немов у пошуках підказки, вставляли у речення куди як знайоміші та звичніші відповідники з «силоміць нав'язаної, чужої» німецької, при цьому зніяковіло усміхаючись, як дівчина-підліток на першому прийомі у гінеколога. До речі, під час міжусобних сварок, коли ці персонажі хочуть найболючіше уїсти одне одного, то зазвичай звинувачують опонента у тому, що він «досі не завдав собі клопоту як слід вивчити рідну мову» (щось на зразок смертного гріха перелюбу чи заздрості, якого всі тисячоліттями стидаються та приховують, але все одно вчиняють мало не щодня), що є хрестоматійним зразком логічного абсурду, бо це все одно, що стверджувати, що людина, яка не курить, насправді курить відсутність тютюну – якщо будь-яку мову потрібно спеціально вивчати, докладаючи зусиль, то це означає тільки те, що вона не є рідною, бо жодної необхідності вивчати справді рідну мову у дорослої людини за визначенням виникнути не може!

Перший доповідач, приземкуватий черевань шістдесяти з гаком років із сивими тюленьчими вусами та чомусь розстебнутою ширинкою на ім'я Петер чи *Петро* (у них завжди по два імені – одна нормальне, німецьке, а інше – наспіх акустично слов'янізований варіант першого, який чомусь здебільшого закінчується на «о»; то ж я, мабуть, я за їхньою логікою зватимусь *Аксель 'йю*, а ти, даруй на слові, схоже на назву прального порошку – *Крістіан 'йю*), вдягнений у на розмір більший чорний костюм та пожовклу від віку білу (у дівочтві) сорочку, що натягнулася на пузі, ніби барабан, та от-от мала б луснути, нагадував радше третьосортного оперного співака, ніж народного трибуна-революціонера. Він повів мову про «розстріляне відродження», під чим він розуміє появу в двадцятих і тридцятих роках певної кількості оригінальних і умовно більш-менш обдарованих письменників (у розрізі загальноєвропейської культури – нічого особливого, середньої руки побутописачі місцевого колориту з претензією на дуту елітарність), які писали твори на ось цьому їхньому дивному наріччі та творчі потуги яких комуністи з Москви гідно не оцінили, поставивши свинцеву крапку в цьому літературному процесі – кожному з письменників окремо. Щонайменше саме так стверджує офіційна легенда. З якої причини? Згідно з переконаннями ідеологів «Руху» – винятково через власну іманентну лиходійність і

творчу заздрість, тобто Достоевський з Толстим і Чеховим на тому світі давилися огрядними бородами від заздрощів, читаючи примітивно написані недолугі опуси про амурні перепетії життя пубертатної сільської дурепи, підло знечещеної у садку під вишнею сусідським конюхом на підпитку, а також хроніки гучних сімейних чвар, котрі із софокліфським трагізмом розгортаються на тлі панських панталонів, що сохнуть на вербі.

Другий доповідач, молодий хлопчина, вбраний у вишиту орнаментальними візерунками сорочку на кшталт тих, що колись носили пастухи у гірських районах Баварії, з обличчям, вкритим прищами, та зачіскою у вигляді поголеного черепа з довгим кінським хвостом на самісінькому тім'ячку, що нагадував розплетений різновид традиційної китайської коси, запровадженої маньчжурською династією Цін, розповідав про партизанський рух «Повстанської армії» у кінці війни та за часів Важкого походу – тих самих, що ми їх знаємо як «Осттерористів». Ну, звісно, вони герої, що боролися за незалежність «України» як з комуністами, так і з нам, причому з нами боролися так завзято, що аж отримували офіцерські звання у складі з'єднань СС. Не питай ні про що...

Далі – ще молода, але непомірно огрядна жінка з незбагненною кількістю косметики на обличчі, синьо-бузковими тінями, яскраво-червоною помадою та пофарбованою у зеленуватий відтінок короткою зачіскою, чере що вона була схожа на клоуна, який довго та багато пиячив. Або на папугу, який обжерся так, що насилу літає. Виявилось, що то якась місцева дитяча письменниця, а темою її доповіді була шкільна реформа, що вони її мріють колись впровадити. Полягала та реформа першочергово у тому, що замість німецької літератури необхідно вивчати окрему «українську літературу», а замість історії Батьківщини – історію «України». Дякую, що хоч не окрему «українську фізику» із винятками до закону Ньютона чи «українську анатомію» зі спеціальним відділом мозку, відповідальним за алогічність мислення. Вчителі рідної літератури, на її думку, мусять сконцентруватися на прищепленні нової національної моралі (просто як у Райху 30-х – «нова» національна мораль, що суперечитиме «застарілій» загальнолюдській – вони планують боротися з «гітлерівською спадщиною», використовуючи найархитиповіші, наймахровіші гітлерівські методи і не бачать у цьому абсурдного протиріччя!), нібито вчителі літератури по всьому світу займаються чимось іншим, ніж тим, що змушують тринадцятирічних підлітків

завчати напам'ять та аналізувати вірші сорокарічних алкоголіків, що покінчили життя самогубством. І верхом наївності є переконання, що це може справити бодай якийсь вплив на світогляд юного бовдура! Та вони вірять...

Далі усі присутні піднялися, заспівали «гімн» та розбіглися по найближчим ганделикам. В одному із таких ганделиків засідання продовжилося в неофіційній атмосфері у колі вибраних (куди загадковим чином увійшов і я зі Штефаном), і лейтмотивом палких виступів за келихами пива зі шнапсом, доданим безпосередньо у пиво, там – якщо підсумовувати та узагальнити – було те, що колись бо існувала ідеальна держава Україна, подоба раю на землі, де всі люди були добрими, чесними, мудрими, не зраджували дружинам і пукали виключно фіалковими парфумами, і котрі гіпотетично, якби Німеччина їм не завадила, дуже скоро спромоглися б винайти машину часу, вічний двигун, досягли б безсмерття та, звісно, створили б наймогутнішу державу усіх часів і народів. Все це майже втілювалося у життя, аж тут прийшов підступний Райх, усе зіпсував та морально розклав населення, навчивши пиячити та пердіти гівном. А коли так, то потенційна «незалежна Україна» може існувати лише на антитезі до Німеччині, живлячись ненавистю до неї та будуватися на засадах одвічного протистояння з Райхом, бо він є її «екзистенційним ворогом».

Спектакль? Можливо... Тільки от навіщо? Чого вони прагнуть, плетучи таку крамолу столичному журналістові? Та й взагалі... хіба Абвер може не знати про ці збіговиська і настрої, що панують там? Якщо вони це дозволяють, значить це навіщось комусь потрібно. Комусь у найвищих кабінетах Берліна.

Загалом, я очікував чогось такого. Не просто «в усьому винна Німеччина», а саме «Німеччина винна у тому, що українці через одного не стали Нобелівськими лауреатами, у тому, що ми – злодійкуваті та бідні, у тому, що в нас не з'явилися свої Гете та Канти і, звісно, саме Німеччина не дає мені прибрати купу лайна з власного підвір'я». Ці сектанти хочуть будувати не «Україну» як таку, а «Анти-Німеччину», аграрну деспотію без індустрії, науки та прогресу, зате із «національним духом», що рясно вириватиметься з кожного сфінктера, де все існуватиме нам на зло й навиворіт. Де задля розквіту місцевої культурки слід знищити справжню культуру, а не користатися з неї, як із живильного ґрунту – де місцеві неuki-псевдоінтелектуали плутають обрізання з кастрацією та переконані, що найкращі ліки від головного

болю – це сокира. Як каже Отто, класика жанру. Розваливши велику імперію, нащадки-пігмеї завжди прагнуть максимально її обгадати, очорнити, аби якось виправдати її руйнування в очах сучасників та нащадків, тому що ці нові «самостійні держави», що виникли на руїнах колишньої величі, як правило, хоч і розташовуються на тому ж самому місці, проте жодними досягненнями похизуватися не в змозі. Так і у державі Франків часів Карла Мартелла та його сина Піпіна Короткого із захватом писали товстелезні трактати, що живописували висмоктані з пальця жахиття римського правління й виправдовували «здобуття незалежності», і в Османській імперії вважалося ознакою гарного тону плюнути зайвий раз у Візантію. Але через тисячоліття усе стало очевидним – де великий Рим, а де неміті та нечесані франкські «королі» Меровінги з їхньою недодержавою. Не сумніваюся, що подібне чекатиме й на нас, і у підручниках з історії 3000-х років у розділі про крах Райху (котрий, мабуть, рано чи пізно є неминучим) та подальшу вакханалію «побудови незалежних держав» буде написано приблизно те саме, що у сьогоденнішніх підручниках про початок «Темних віків». Як там було сказано у тому щоденнику? «Історія ходить по колу, наче цап навколо кілочка». То ж нехай граються у свою «незалежність», тим паче, що наразі цей «Рух» будується за класичною схемою спільноти фанатиків та ідіотів під проводом шахраїв.

Але, зауважу не без подиву, моє ставлення до них все ж таки змінилося у позитивніший бік. Зізнаюся, я навіть почав їм співчувати та де у чому частково погоджуватися з їхніми поглядами. Наприклад щодо того, що справжня еліта суспільства – то не багатії та парламентарі, а професура та геніальні митці. За влучним висловом черевана з вусами – не ті, у кого у вітальні висять полотна Рембранта і Босха, а самі Рембрант і Босх, а також ті, хто, насолоджуючись спогляданням цих шедеврів, може похизуватися розумінням її естетики та обертонів. У цьому є сумна правда, позаяк картини за мільйони марок на аукціонах купують не витончені поціновувачі мистецтва, бо в них таких грошей немає й близько, а ділки-фінансисти-промисловці-партійці із напів мавп'ячим інтелектом, але розвинутим хапальним рефлексом, що силуються замаскувати мистецтвом власне розумове недотягування на еволюційній драбині до *Homo Sapiens*... із наголосом саме на *Sapiens*. Ці люди вже давно сформували замкнену напівфеодальну касту «успішних» із шістьма-сімома нулями на банківських рахунках, а усі інші, що не входять до

цієї спільноти, належать до другої категорії – «службових людей». І це зовсім не залежить від суспільно-політичного устрою – однаково так і у капіталізмі, і у соціалізмі, і у монархії, чорт її забирай! Вони вірять, що це можна змінити. Я не вірю. Та поважаю їхню завсягдість і готовність до самопожертви в ім'я ідеалів, нехай і по-дитячому наївних та по-комуністичному утопічних. Неймовірно, але вони майже зневажають гроші, різні фінансові оборутки, офіційну бюрократичну кар'єру та зовнішні атрибути «успішності» у вигляді дорогих авто, годинників, маєтків тощо! Труна не має кишень, кажуть вони з гидливою напівусмішкою. Це спонукає до роздумів...

Вусатий черевань – то їхній місцевий ватажок. У мене заплановано з ним розлоге інтерв'ю на наступному тижні, тож розповім тобі пізніше, як він відповів на мої / твої / наші (мої, інспіровані тобою?) уїдливі питання з каверзою.

Тепер стосовно того «Щоденника». Тут він також поширився зі швидкістю епідемії. Усі його читають, перерахувують та жваво обговорюють. Місцеві мешканці подякують, що той загадковий герр Хартманн мало того, що дійсно існує у природі, та ще й буцімто свого часу потрапив у радянський полон та працював на Москву, а рядові «Рухівці» напівпошепки, зі змовницькими перемигуваннями, діляться один з одним легендою, що він начебто й досі живий, мешкає у Києві, а керівництво «Руху» має його точну адресу та вже рік як листується з ним особисто. Враховуючи це, а також ту обставину, що мені конче необхідний якийсь по-справжньому вибуховий матеріал, у мене зародилася шалена ідея – а що як спробувати його розшукати? Раптом він і дійсно живий? Це була б термоядерна бомба! Уяви – щойно я з'явився у Лемберзі, відразу ж зумів вивести провінційну газету на тиражі, як у Берліні чи Відні! А тираж, у випадку публікації такого інтерв'ю, гарантовано злетів би до небес.

Коротше, я маю намір зібрати якомога більше інформації про цю людину. Якщо він дійсно живий, то звідси до Києва якихось триста кілометрів. Газета б радо оформила мені відрядження, а росіяни, я певен, залюбки видали б візу, з огляду на політику «розрядки» останніх років. Ось тобі й прекрасна ілюстрація розрядки – примирення через десятиріччя! І Берлін, і Москва, гадаю, аплодуватимуть стоячи.

Я був би тобі надзвичайно вдячний, якби ти також посмикав за ниточки зі свого боку. Я маю на увазі пошук відомостей про Макса Хартманна. Ти міг би, як мінімум, спробувати сконтактувати з

видавництвом «Манфуріо» та з'ясувати, де вони взяли рукопис і що вони знають про автора. Дуже-дуже прошу та смиренно схиляю голову перед центнером твоєї великодушності! Я зі свого боку вичавлю максимум зі Штефана та його начальства. Бачиш, як добре, що я почав обростати дружніми зв'язками та знайомствами з місцевими, чим берлінські сноби зазвичай пихато нехтують!

Я знаю, що ти казатимеш – що мені цинічно наплювати на державницькі ідеали, патріотизм і я у гонитві за дешевою славою та з міркувань амбіцій ладен долучитися до справи підточення кореневища власної країни, деє так? Частково, ти матимеш рацію, але не стовідсотково. Крістіане, згадай, скільки нас учили жертвувати власними інтересами заради тих ідеалів, і що? Чого ми досягли? Мені вже насточортіли ті балачки. Так, я марнославно прагну успіху у професії, хіба це погано? Тож будь ласка, облиш моралізаторство та допоможи мені, якщо матимеш слушну нагоду.

Врешті-решт, не ми, вірні служаки Райху, першими зрадили його ідеали, а він сам зрадив їх перед нами – наштампував нас, однакових переконаних державників-патріотів, наче на конвейері, а сам затріщав по швам, бо заходився пиляти гілку, на якій сидить. І оці всі гадські «Рухи», «Спілки» визволення усього чого заводно, довбані рухи за визволення пацієнтів психлікарні від дитктату лікарів, що повискакували скрізь, мов бридкі прищі на пиці незрілої демократії, – цього б не сталося, якби не «політика перебудови». Перебудова літака під час польоту, та ще дитячою командою авіамоделістів! Ти сам чудово розумієш, що незабаром настане фінал. Як саме, коли саме – чорт його розбере, але тривожне відчуття розлите у повітрі повсюди, й тут, й у столицях. Аби без війни і крові – ось єдине, чого я прагну, а у тому, що «перебудовники» врешті-решт дограються до розпаду, я вже не маю жодного сумніву. З огляду на ті тектонічні процеси саморуйнування, що нині вирують від Лемберга й до Парижа, вплив моєї крамольної статті на міць держави дорівнюватиме нулю, а я особисто з того добряче скористаюся. Відтак не відчуваю жодних докорів сумління. Не моя провина. І не моє завдання «спасати людство». На то існує Партія, Абвер, уряд та пігулки від розладів ерекції. Моє завдання – людство розважати і давати йому те, чого воно, дурненьке, хоче, а саме – смажених цікавинок із присмаком вдаваного правдошування та викривальних сенсацій.

Ну а що стосується власне змісту «Щоденника», чи то краще сказати, у якому обсязі я вірю панові Хартманну... Важко сказати. Я

певен, і це видно по тексту, що людина писала цілком відверто. Це видно по рваним реченням, перестрибуванням з однієї теми на іншу, постійним змінам настрою, хаотичним шараханням від любові до немилості по відношенню до власної держави, зрештою, по емоційній лайці на адресу тих самих біженців тощо.

Втім, чесна помилка залишається помилкою. Я готовий повірити, що Вермахт під час тієї війни подекуди, скажімо м'яко, був змушений частково дозволити собі відходити від лицарської поведінки та стандартів військової великодушності, але ж не до тієї міри, що він верзе! У чому він намагається переконати читача? Що німецькі солдати стріляли по цивільним, крали унітази та гвалтували дітей? Це традиційний набір мантр-звинувачень, що їх тисячоліттями обидві сторони у війнах закидають одна одній! Стовідсоткова тупа і примітивна воєнна пропаганда, причому створена за стандартними, невибагливими і давно всім відомими лекалами, сформульованими ще у 20-ті роки Артуром Понсонбі у книзі «Брехня під час війни». Хіба ти її не читав? Чи по іншому – хто з наших братів-журналістів її не читав і не вчився по ній, мов по підручнику, складно та переконливо брехати? Це ж класика...

Дивними виглядають його звинувачення на адресу німців як нації, особливо враховуючи те, що він і сам – швейцарський німець, а більша половина військовослужбовців, що були тоді задіяні у швейцарській спецоперації, були за народженням не німцями з Райху, а тими самими швейцарцями, мобілізованими на звільнених (окупованих?) територіях, а також чехами, поляками, хорватами і навіть тутушніми галичанами!

Навіть не враховуючи мої суто шкурні кар'єрні інтереси, я залюбки поспілкувався б з герром Хартманном хоча б з тією метою, аби з'ясувати для себе пропорцію щирості, гніву, перебільшень і цілоспрямованої свідомої дезінформації у його опусі. Особливо зараз, через сорок з гаком років після того, як усе закінчилось і закінчилось саме так. Що він співатиме пост-фактум, як вважаєш? І чим виправдовуватиме неспростовний факт переходу на сторону ворога, який ще до того ж і ганебно програв, залишивши полчища зрадників і колабораціоністів із наполеонівськими планами біля розбитого корита. Вони ж бо тоді у своїй уяві передчасно пошили собі радянські мундири «військових комендантів» Берліна, Будапешта, Праги та Відня, аж раптом спіймали феєричного облизня! Вже йшлося не про вбрання власних дуп у російські окупаційні мундири, а про їхній

терміновий порятунок від посадки на кіл. А це, погодься, впливає на світогляд, переосмислення історії, а особливо на ретроградне сприйняття власної біографії як ролі у цій історії, що пішла не за тим сценарієм, на який ти розраховував.

А поза тим, життя триває. Берта вже стигла обрости приятельками, з якими заповзято пустилася обмінюватися плітками, внаслідок чого стала куди як інформованішою особою у тонкощах місцевого життя-буття, ніж я. Саме від неї я дізнався, що, виявляється, тих «Рухів за визволення» у Лемберзі аж цілих два – один український, а інший польський. Обидва вони розглядають місто як свою споконвічну історичну територію, а отже й перебувають у стані непримиренного антагонізму, який часом виливається у справжнісіньку підкилимну війну з терактами (підкидають одне одному в контори справжні гранати!), вбивствами на вулицях та написанням одне на одного численних анонімних доносів-кляуз на радість місцевому відділенню Абвера, який спекався малоприємного нудного обов'язку самостійно докладати зусиль і дбати про серйозну агентурну роботу із цими «підпільними організаціями», бо ж вони обидві завдяки зусиллям одне одного у Абверу як на долоні, а також на втіху адекватним жителям міста, котрі, хоч у переважній більшості так і не спромоглися достоту зрозуміти, чим сааме «поляки» відрізняються від «українців», проте спостерігають за їхньою гризнею з неприхованою цікавістю й азартом, як за безкоштовним аналогом футбольних змагань чи перепетіями бразильських мильних опер, та навіть (так пліткують) роблять ставки на тоталізаторі, хто кого наступним відправить на термінову особисту зустріч із Вічним фіурером.

Загалом коло мого спілкування за межами родини стиснулося до шести-семи осіб – кілька сусідів, кілька колег по редакції, розмови з якими не викликають рвотного рефлексу, плюс вищезгаданий Штефан (по-місцевому – *Степан*; уяви – без «о» на кінці!), котрий виявився вельми цікавим та приємним співрозмовником і зовсім не алкоголіком, а ще спортивний оглядач Карстен, що сидить у редакції навпроти мене – худющий мов жердина, веселий та якраз таки вельми питущий чоловік родом з Відня («Чи я любитель випити?», каже він сам про себе, «Ні! Я – не любитель, я – професіонал!»), якого кілька років тому з приголомшливим скандалом поперли із рідної «Вінер

Цайтунг»⁴⁷ за постійні рясні пиятики, безперервні п'яні витівки та суворо заборонені сексуальні відносини з головною редакторкою, товстезним, схожим на гібона бабиськом, яка була старшою від нього на 25 років, важчою на 50 кілограмів та ще й заміжною. Це тягнулося роками й обмежувалося засуджуючим перешіптуваннями колег-старих дів і сальними кепкуваннями колег-чоловіків, бо жодних прямих доказів не було, аж поки одного дня чоловік редактори не застукав цю парочку серед білого дня прямо на редакторському столі, невдало припхавшись до дружини у незапланований час, аби взяти ключа від оселі, бо свого десь загубив. Про подальшу долю редакторки історія мовчить, а наш пошарпаний підстаркуватий Ромео з тріском позбувся партійного квитка та опинився на вулиці з вовчим білетом та вщент знищеною репутацією, з якою годі було й намагатися влаштуватися у столичну газету. Тож він був змушений мігрувати провінціями, не затримуючись ніде довше, ніж рік, бо ж від себе не втечеш, а від власних звичок й поготів, та залишаючи після себе довгий шлейф аналогічних алкогольно-сексуальних пригод. Прага, Зальцбург, Данциг та, нарешті, Лемберг. Тут він вже четвертий рік та, скажу тобі, знаходиться на гарному рахунку у редактора, оскільки місцева провінційна публіка є куди як менш вимогливою до морального реноме, місцеве начальство – до професійних якостей, партійним органам взагалі начхати, головного редактора герра Адаміцкі, хитрого старого поляка, схожого на скунса в окулярах, – не трахнеш, а сам Карстен за ці роки, мабуть, значно зменшив інтенсивність (але не регулярність!) своїх підбухувань через здоров'я, що з віком істотно похитнулося. Втім, звісно, не звів на нівець, і щоранку, страждаючи від головного болю й буркнувши за баварським звичаєм «Хай вітає Господь»⁴⁸, обдає колектив редакції вбивчим перегаром.

Вечорами ми втрюх збираємося в дешевій забігайлівці «Під оленем» на краєчку Марктплатц⁴⁹, згадуємо і розповідаємо один одному про своє життя, сперечаємося про політику і баб, я – під

⁴⁷ «Вінер Цайтунг» (нім. *Wiener Zeitung*), букв.: «Віденська газета» – найбільша та найавторитетніша газета Австрії.

⁴⁸ нім.: *Griß Gott* – традиційна форма вітання у Південній Німеччині та Австрії (католицьких землях німецькомовного світу), що широко вживається у повсякденному житті замість загальнонімецьких *Guten Morgen / Guten Tag*, котрі у цих регіонах вважаються офіційно-відчуженими.

⁴⁹ м. Львів, пл. Ринок, буд. 45.

лемберзьку каву, яка на мій величезний подив нічим не поступається віденській, Карстен – під пиво, а Штефан – під кислую апельсиновий сік, що за смаковими якостями наближається до соляної кислоти (печієвий концентрат, як він сам каже). Сидимо годик-півтори, а потім розходимося, я – до коханої дружини, Карстен – до місцевих повій, що він знайомий з усіма ними до єдиної та іноді, коли бракує коштів, навіть примудряється користуватися їхніми послугами в кредит, а соціофоб Штефан – до своїх «побратимів по боротьбі», бо не має ані сім'ї, ані коханки (амбулаторної жінки, за термінологією вже Карстена), ані захоплень чи сенсу життя поза «полум'яною боротьбою за національне відродження». Дивний він. От гідна людина, але дивак.

До переважної більшості співробітників «Лембергер Цайтунг» найкраще пасуватиме медичне визначення «салонні дебіли», оскільки вони патологічно схильні повчати інших людей (якось одержимість безперестанку «радити» одне одному що-небудь і пхати носа в чужі справи!) та з багатослівним апломбом і зарозумілим виглядом розмірковувати про все на світі, включно з тим, про що вони насправді не мають жодного уявлення. Кричуще невігластво у поєднанні із залізобетонною самовпевненістю та хворобливо завищеною самооцінкою – воістину пекельна суміш!

Така поведінка різко контрастує з підкресленою апатичністю, забито-демонстративним збайдужінням переважної більшості населення Лемберга поза так званими «творчими колами». Феноменально, але ця апатичність містичним чином співіснує з легкою збуджуваністю, холеричним темпераментом, схильністю до істеричних крикливих чвар серед жінок та мордобиття у супроводі багатоповерхової лайки серед чоловіків, а також потягом до збивання у натовпи – черги у магазинах, багатолюдні застілля, кучкування біля під'їздів та входів до питних закладів. Але то – не натовп у пошуку істини, що збирався на античних афінських площах, аби послухати знаного філософа та поговорити з ним. Цей натовп багатоголовий, проте безмозкий. Він швидко захоплюється примітивними думками, одягненими в гучні фрази, загальними висновками і положеннями, не думаючи про їхню перевірку, яка для нього є недоступною. Так утворюється однотайність у думках, однотайність уявна, примарна, але вона дає різкі результати. Саме такі нав'язані зовні кмітливими хитрунами від пропаганди заявлені банальності і називаються тут «голосом народу» і переважна більшість населення не має ані крихти

сумніву у тому, що телевізор, радіо та газети «повідомляють правду, ну або майже правду». Мені як газетяреві часом відбирає мову від легкості маніпуляції цими людьми та шалених, практично необмежених перспектив, які мав би тут будь-який пройдисвіт-політик чи найзапекліший популіст без сорому та совісті, якби в нас проводились вибори на кшталт американських: з вільною агітацією та відносно чесним підрахунком результатів.

Але ці люди... Як би це сказати... вони живі. Їм не позаздриш, їхнє становище наразі жалюгідне, а мрії та плани по «відродженню» – наївно-утопічні, якщо не сказати ідіотські. Та вони живі і якісь... справжні, чи що! Хоч ось такі дикі, неотесані та бідні, мов куперові «шляхетні дикуни». Втім, у нас із ними домінують різні типи бідності: у них забагато людей, у яких немає ані копійки за душею, а у нас – людей, у яких і душі нема. І на додачу ще й ця гумільовська «пасіонарність», несамовита енергія, що нестримно фонтанує з усіх отворів, але, на наше щастя, поки що у дурному та хибному напрямку. Якщо вони колись оговтаються від міфологічної омани «найдревнішої нації Східної Європи» (саме так вони стверджують в агітаційних брошурках, і навіть їхня мова нібито походить безпосередньо від санскриту (!)) і є «найдавнішою зі слов'янських (sic!!), набагато старшою за російську і польську» (!!!), що з наукового погляду – цілковитий абсурд, тому що це рівнозначно твердженню, нібито твоя ліва нога «набагато старша» за праву!; та й взагалі, у них спостерігається очевидний психологічний пунктик, хвороблива схибленість, патологічна зацикленість на власній удаваній «давнині», яка в їхній уяві робить їх чимось «кращими» або гіднішими поваги, захоплення), порозумнішують, обітруться від шару фольклорно-провінційного накипу, що за століття в'ївся в шкіру та доволі погано пахне, вилікуються від інфантилізму та комплексу «істеричної жертви», припинять ниття, безперервні звинувачення та скарги на віковічні образи з боку усіх оточуючих і таки віднайдуть правильний вектор, куди спрямувати цю шалену вітальну енергію, то захитається не лише Райх, а й усій Європі буде непереливки. А допоки, вони здебільшого заклопотані побутовими сварками один з одним, пліткуванням про особисте життя сусідів та колег і особливо взаємними образами одне на одного, як серед друзів, так і серед найближчих родичів (канонічне галіційське «ображення» обов'язково відбувається за чітко встановленими церемоніальними правилами – заочно, бо говорити про таке в обличчя винуватцеві за місцевими

уявленнями про ввічливість «не личить», тож усі ходять на всіх за щось «ображеними» та перетравлюють ці «образи» потайки у собі, мов удав кроля, чи в обурених діалогах з третіми особами, а ось при особистій зустрічі з об'єктом «образи» належить із ним по-театральному тепло обійнятися, напоказ поцілуватися, спілкуватися з приторно-перебільшеною привітністю, жодним чином не виказуючи вголос неприязні та не натякаючи на жодні претензії, побажати йому усього найкращого й усіх благ земних та небесних, але при цьому скрутити в кишені пудову дулю на його адресу; симптоматично, що вищезгаданий «об'єкт» діє точнісінько так само, бо в нього, у свою чергу, також є на тебе якась власна затаєна «образка»), що давно перетворилося тут на своєрідний національний вид спорту, партія та уряд можуть видихнути з полегшенням, заспокоїтися і не зважати на всі оті збіговиська політичних балакунів. Осяжного результату, а отже і небезпеки для держави від них усе одно не буде.

Важке і дискусійне питання... чи вони «кращі» за нас, чи «гірші», ці розумніші, чи дурніші (як на мою суб'єктивну думку, то ми – освіченіші й здатні створити найкращий у світі «Мерседес», а вони – значно винахідливіші й здатні полагодити цей «Мерседес» за допомогою лайна та павутинок у такий спосіб, який нам би навіть і на думку не спав!), чи невихованіші й безтактніші, чи, навпаки – пряміші, чесніші та схильні називати речі своїми іменами без зайвого вихляння. Диявол його знає! Але одне точно: вони – інші! Геть зовсім інші! Ми нав'язали їм свою мову та культуру, а подекуди і світогляд, але вони так і не перетворилися на німців. Принаймні, на повноцінних «райхсдойче»⁵⁰, що відповідали б офіційно встановленим урядом стандартам, приписам і нормативам, а вперто витинаються з залізної діви «германської нації та духу». І головне питання, на яке є наразі не маю відповіді – що спричинило таку ситуацію. Можливо, коли я поживу тут трішки довше, я краще розумітиму, чим насправді дихають ці загадкові, «обскуративні» люди та зможу приголомшити тебе нечуванним відкриттям із царини етнопсихології та етногенезу, а поки що дозволь на цьому завершити мою вже і без того вже затривалу оповідь та нагадати, що я вельми сумую за тобою (от ніколи не подумав би, що писатиму таке чоловікові, та ще й такому зовні непривабливому, як ти!), Мартою і нашою божевільною компанією.

⁵⁰ нім. *Reichsdeutsche* «німці Райху».

Обіймаю тебе!
Твій Аксель 'йю
Лемберг, 27.11.1989

7

*Адреса отримувача: Лебмерг-10332, Галіцієн-райхсгау,
Академієштрассе 12, герру Акселю Ульріху*

Любий Акселю, чийй невгамовний дупі ніде спокійно не сидиться!

Вибач, що затримав відповідь аж майже до самісінького Різдва. Кінець року традиційно виявився шалено метушливим, що практично не вдавалося підняти голову від роботи, а часу ледь вистачало на сон, їжу та відвідування туалету. Ну, ти сам знаєш, як воно у нас буває у грудні... Усі строки горять, усі плани летять шкереберть і керівництво намагається затикнути тобою усі можливі дірки не замислюючись, що тим самим ризикує роздерти тебе навпіл, мов жабу. Тут вже основна ціль – вижити і не збожеволіти, а «життя» ти відкладаєш на потім. «Люба, зараз не на часі, давай вже (будь-що – зробимо, поговоримо, поїдемо, подихаємо) після Різдва!».

Буття визначає свідомість, казав був той єврейський бородань⁵¹, що наші діди його заборонили, аби їхні онуки потім ночами, у перервах між заняттям онанізмом, конспіративно читали з ліхтариком під ковдрою та просякалися духом його романтичного егалітаризму. Так ось, твоя свідомість, як я пересвідчуюсь, потрапила у заручники від місця сидіння вищезгаданої баламутної дупи. Ти, як свого часу Жана-Жак Руссо стосовно індіанців, потрапив під сліпучі чари хибного уявлення про те, що ці тубільні народи різного ступеня дикунства – «природні» люди, що не знають надуманих правил і негласних заборон, володіють вродженою мудрістю, товариськістю, рівністю, на відміну від європейців, погрузлих у обмані, забобонах і постійній ворожнечі заради особистої вигоди. Проте ця примара дуже швидко і болісно розбивається об реальність, коли після того, як будь-хто «поживе серед них трішки довше, аби зрозуміти», нарішті з подивом і жахом розуміє, що у співжитті між «ними» та «нами» стикаються не особистісні волі, не гарні манери і виховання з

⁵¹ Відома фраза із передмови до «До критики політичної економії» (1859) Карла Маркса.

невіглаством, освіта з її браком, не закон з анархією напівтваринної стихії, а сучасність із середньовіччям, де йдеться не про співіснування двох культур, а про співіснування культури та безкультура.

О, це безкінечна тема, особливо у світлі останніх тенденцій останніх кількох місяців, про які ти, стовідсотково, чув, але, ладен запрягнутися, через географічну віддаленість від тебе, не надав їм належного значення.

Мій любий друже, старою Європою котиться апокаліптична хвиля, поки ще маленька та ледь помітна, але вона невідворотно призведе до тектонічного зсуву, трагічної самоліквідації нашої цивілізації у тому вигляді, у якому ми її знаємо. Допоки наші батьки уважно слідкували за тим, де саме і якими шляхами Європою блукає той лиховісний привид комунізму, що жахав їх майже пів століття та загрожував зруйнувати їхній затишний дім, з іншого боку непомітно підкрався ще підліший ворог, що має на меті зруйнувати не лише дім, а й свідомість та самоідентифікацію, а отже і шанси на майбутнє.

Політика «виправлення історичних помилок» та «перегляду суспільних цінностей», що вони про неї кукурікали останній місяць, звелася до перегляду національної політики взагалі та концепції національності як такої. Оскільки від старої вони гарачковито відріклися, а нової через брак уяви і посередні розумові здібності так і не вигадали, то ці бовдури не знайшли нічого кращого, ніж запозичити американську модель «мультикультуралізму» та впроваджувати, як це у нас зазвичай буває, методично, послідовно та через сраку.

Два місяці тому уряд дозволив жителям колишніх французьких колоній переселятися до «Франкської автономної республіки» (уявляєш, офіційно вона й досі так називається!). Широкий жест, що, між іншим пояснювався жорстким дефіцитом робочих рук у вказаному регіоні, закінчився зовсім на тим, чим очікувалося. Поїхали не тисячі, а мало не мільйони! Мільйони інокультурних дикунів! Звісно, уряд не розраховував на таку хвилю, а тому поява цих «біженців» (так вони офіційно називаються) миттєво викликала низку проблем – від фінансових і соціальних до суто кримінальних. Минулого місяця Райхстаг проголосував за введення нового «податку солідарності» для жителів Франкської автономної республіки – 5 відсотків на утримання цих прибулих варварів, бо, як виявилось, працювати ніхто з них не виявляє особливого бажання. Подейкують, що з першого лютого цей самий податок платитиме населення всього

Райху. Крім того, аби запобігти «порушенню прав» новоприбулих, уряд створив окрему організацію (чи то навіть міністерство, чорт його дери!) по захисту біженців. Амінь! Захисту від місцевих жителів, які не воліють, аби до їхньої кишені запускали брудну загребушу руку держави та годували ораву дармоїдів, від французьких чоловіків, аби не товкли чорні поки у відповідь на приставання до їхніх жінок (таких випадків вже сотні), від правосуддя, коли ісламські фанатики вчиняють теракти на релігійному ґунті та від поліції, котра тягає їх до відділку, коли вони сідають срати просто серед саду Тюільрі! Організація ця, що складається із горластих клімактеричних дуреп та недоумкуватих «дисидентів», невисипує стежити, щоб усім братам нашим меншим були забезпечені «гідні умови життя», насправді – часто кращі, ніж корінним громадянам, ніхто їх не ображав, не зневажав, не скаржився і не наступав на хвіст. І судячи з того, що телевізор «визнав експеримент вдалим», скоро те саме почнеться і в нас... Це якийсь абсурд, задзеркалля!

Зміна суспільних цінностей – то не завжди добре, бо цінності іноді бувають і цілком деструктивними.

Уяви: Ти важко працював, щоб забезпечити родину, купив гарну квартиру, зробив ремонт тощо, і тут раптом, одного (не)прекрасного дня у тебе на порозі оголошується сім'я полінезійських людоджерів з 15 осіб, яка заявляє тобі наступне: Ми – бідні, а у нас у підвалі – погані житлові умови, неприйнятні для наших одинадцятьох дітей; працювати ми не хочемо, оскільки це суперечить нашій культурі, що полягає в шахрайстві, крадіжках та ласуванням ближнім своїм, а тому ми збираємося оселитися у тебе вдома як біженці, срати тобі на підлогу та у вазу з богемського кришталю і гвалтувати твою дружину, а ти повинен нас годувати і не пручатися, інакше це – расизм. І до речі, у під'їзді є спеціальна організація, існування якої теж оплачується з твоєї кишені, яка захищатиме наше право гадити у тебе вдома та яка вже видала нам ключ від твоєї квартири. Ти що, проти? А-а-а-а, це расизм, кожен має право на безпеку! А-а-а-а, чим ми гірші за вас!? А-а-а-а, у сучасному суспільстві кожен може жити там, де йому заманеться! А-а-а-а, демократія, толерантність, амінь. Завіса! Абсурд, чи не так?

Але саме це відбувається вже років 20 по всьому Заходу, а тепер от і у нас. За активної участі місцевої влади, схвального підхрюкування ліберальних «активістів» та мовчазно-озлобленого потурання народних мас. І біженці ці... адже вони давно не ПРОСЯТЬ,

щоб їх пустили куди-небудь врятуватися від війни, де вони можуть працювати і інтегруватися в місцеве суспільство. Вони – відчужені – ВИМАГАЮТЬ від «білих», які їм за замовчуванням «завинили», привести їх з комфортом і мало не з оркестром, та не кудись, а саме до Швеції, Англії чи Данії (ось у Болгарію чи Росію не рвуться, дурних нема!), щоб вони могли там мешкати на соціальні виплати, не працювати, сидючи на шиї у Ганса, народжувати по 10 дітей, грабувати місцеве населення, будувати мечеті і здійснювати теракти, а Захід, що вже деградував до рожевих шмарклів, виправдовував б їхнє невід’ємне право на власне згвалтування, у тому числі за допомогою таких от різноманітних «організацій допомоги біженцям».

Це навіть гірше, ніж всілякі мерії, ради земель та інші наші бюрократичні установи, що вражають уяву своєю безглуздістю, єдиною метою яких є крадіжка (ну добре, самозабезпечення – вони існують *per se*, тобто виключно для власного блага та відтворення, а також як організм-носія для паразитів-чиновників, кількість яких у нас у країні більша, ніж у США та Японії, разом узятих) – якби всі ці контори з їхніми натовпами депутатів, делегатів, начальників та інших дармоїдів раптом одночасно зникли, то ти б і не помітив! У твоєму житті не зміниться нічого! Але тут маємо справу не просто з безглуздістю, а з явним суїцидальним синдромом – організаціями «допомоги біженцям» та «департаментами з інтеграції», що із самого початку націлені на несправедливість, деструкцію суспільства, виховання утриманства, лінощів та зневажання здорового глузду. Захід старанно вигодовує сам собі могильників, злочинців та нахлібників, дбаючи про їхній комфорт на шкоду власним інтересам. Наприклад, Швеція щорічно відраховує в цю богадельню більше грошей, ніж на власне пенсійне забезпечення! Захід захворів на старече недоумство. І вибачте, це не «благодійність», а знищення власних країн, їхньої культури, їхнього майбутнього. Захід створив і старанно фінансує власну ліквідаційну комісію, а тому майбутнє в нього одне – Римської імперії 5-го століття, брудного, жалюгідного і роздертого спадкоємця колишньої величі, меморіальної території на зразок сучасного Єгипту, де араби, що не мають до зведення пірамід жодного відношення, продають туристам частинами їхніх руїни у якості амулетів. Щороку на вирішення проблеми біженців та мігрантів вони планують виділяти дев’яносто мільйонів марок! І якщо до дерев’яних голів цих телепнів у найближчі пару років не дійде проста

істина, що на «вирішення проблеми біженців» треба виділяти не дев'ятсот мільйонів марок, а дев'ятсот кулеметів на кордоні, то їм гаплик. І меморіальна дошка з написом: «Європа: вчинила самогубство на ґрунті ідіотизму». Такий собі лауреат горезвісної премії Дарвіна в континентальному масштабі...

Та казати таке зараз публічно стало не комільфо. Ці «правозахисники»... затопчуть, заклюють, затукають. Тільки спробуй обуритися! Вони одразу ж візвіряються на тебе і шиплять, мов чорт, якого перехрестили, обзивають усіх незгодних «сатрапами старого режиму» (Це ж якого? Наче офіційно – режим той самий!), бо у їхньому уявленні справжня свобода слова – це свобода тільки їхнього слова, та волають як примати-ревуни під час спарювання, що мовляв готовність «інтегрувати» (яке гидке слівце!) чужинців також є проявом патріотизму, а значить і вони теж – патріоти. Представники нетрадиційної патріотичної орієнтації, курво!

«Не переоцінюйте викликів (ще одне гидотне слівце, що вони вживають його у якості синоніму до «катастрофічної небезпеки») та не перебільшуйте! Паніка ні до чого!»

Що ж, корінні індіанці свого часу теж недооцінили небезпеки від масової імміграції з Великобританії... Тим ця толерантність і страшна, що вселяє у потерпілого гордість за власну поразку. Будь-якими ліками можна отруїти. Так от, ця триклята толерантність – це саме ті ліки, котрі Європа, нажахана Другою світовою прийняла у такій дозі, що вони стали отрутою.

Тож поки ти боротимешся із привидами минулого, я бовсатимусь у вигрібній ямі майбутнього. Редакція відряджає мене до Парижу відразу після завершення новорічних свят із завданням «вивчити передовий досвід та написати репортаж». Звичайно, вивчу і напишу. Напишу все, як потрібно, і буду виправдовувати та хвалити цей суспільно-політичний суїцид. Все, як забажає Партія, як нас із тобою вчили. Та реальність поза пропагандистськими реляціями мене жахає. Вони там що, зовсім з глузду з'їхали? Скажи мені, друже! Невже вони не розуміють....!? Для чого це потрібно?! Навіщо?! Чия тупа і хвора макитра до такого додумалася?! Покидьки...

Ніколи не думав, що скажу це, але тепер я бачу, що відміна Нюрнберзьких законів⁵² 10 років тому була грандіозною помилкою.

⁵² Нюрнберзькі расові закони — два расистські законодавчі акти («основні закони») — Закон про громадянина Рейху (нім. *Reichsbürgergesetz*) та Закон

Як вони там казали? «Не сучасні», «віджили своє», «утискають свободу слова»? Зате зараз свободи слова в нас зараз, наче сміттєпровід прорвало! Свобода демонструвати голий зад, свобода лихословити і зневажати чесноти, топтати ногами святині і пишатися розпущою. Свобода навіженого божевільного від шпиталізації. А от там, де вона дійсно не завадила б – чорта лисого! Все забетоновано, як і 30 – 40 років тому. Кривого слова не можна сказати проти «керівної ролі націонал-соціалістичних ідей», у які навіть і трирічні діти вже давно не вірять, зате безсоромно порушувати їх на практиці – не тільки можна, а й «рекомендовано новою лінією» тієї самої партії, яка нібито на них ґрунтується та має їх впроваджувати і захищати. Це ж безпрецедентний, рафінований маразм!

Учора померла Мартова мати. Не можна сказати, що я засмутився. Та й Марта... ніколи не визнає цього вголос, але я помітив, що вона зітхнула з полегшенням. Як тобі відомо, що вона останнім часом дуже хворіла. Альцгеймер – то, напевно, найстрашніше, що може трапитися з людиною під кінець її земних днів. А, точніше, навіть не з самою людиною, а з її близькими, бо ж ти сам свого рослинного становища на усвідомлюєш та спокійно насолоджуєшся власним безумством, мешкаючи у ілюзорному світі фантазій, спогадів і сильнодіючих медикаментів, мимоволі тероризуючи рідних та із задоволенням ходячи під себе. Не дай Боже мені дожити до такого ж стану овоча, і борони Боже від цього моїх дітей... Це – той самий випадок, коли довголіття – більше не дар небес, а нестерпне прокляття. Ну, чи покарання. Причому не для тебе особисто, а для оточуючих. Чимось моя кохана, вочевидь, завинила перед вищими силами. Не виключаю, що саме стосунками зі мною – безбожним циніком, бо вона сама завши повторює, що давно вже варто ввести окрему одиницю виміру безтактної уїдливісті та вимірювати у мьоллерах – 1 мьоллер (кіло-?; мікро-?), як доза опромінення в 1 бер у фізиці.

Все почалося з дрібниць – забутих ключів чи окулярів, незакритого крана у ванній тощо. Згодом дрібниці переросли в реальні проблеми, і мати навіть стала небезпечною. Щоб вийти з дому,

про охорону німецької крові і німецької честі (нім. *Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre*), проголошені з ініціативи Адольфа Гітлера 15 вересня 1935 року на з'їзді Націонал-соціалістичної партії в Нюрнберзі. Початково Нюрнберзькі расові закони стосувалися тільки євреїв, але пізніше їхня дія поширилася на циган, негрів, слов'ян та представників деяких інших народів.

дружині треба було перекрити газ, відключити воду, сховати ручки від вікон. Декілька разів сусіди скаржилися на запах газу. Стара могла розмовляти вночі, виявляти агресію до Марти, обзивала її, себе калічила. Коли нерви вже здавали, Марта кричала на неї. Стара миттєво пускалася в плач, а Марта, злякавшись власної слабкості, починала її жаліти і заспокоювати. А нерви неминуче здавали, бо щодня дружина мусила прибирати за нею фекалії, що вона їх часто розмазувала по стінам у всій квартирі, та слухати прокльони у свій бік, і фраза «Я вже не витримую, я вже більше не можу З НЕЮ!» стала одним з головних лейтмотивів нашого з Мартою спілкування перед сном.

Марта навідувала матір щовечора та поверталася додому у такому стані, що її аж трусило, а по щокам текли сльози. «Я до без тьми люблю свою матір, але вже починаю потихеньку ненавидіти цю чужу, холодну, жорстоку та брудну жінку, на яку вона перетворилася. Це дуже страшний гріх, як ти гадаєш? Вона ж мене навіть не завжди впізнає! А часом пізнає та кляне останніми словами казна за що – за холодну вечерю, за те, що я начебто намагаюсь вкрасти у неї гроші та прикраси або за дощову погоду». Що я міг сказати у відповідь, коли з якогось моменту почав помічати у Марти на руках синці? Подумки побажав старій шкапі поскоріше двинути коні та не катувати мою дружину, не змушувати її ловити звихнуту стару по вулицям, коли та з доброго дива кудись поперлася серед ночі у самому сподньому та, врешті, не бити її. А колись я дуже поважав цю жінку, і навіть по-своєму любив. Во істину, *el sueño de la razón produce monstruos*⁵³ незалежно від того, чим той сон викликаний: алкоголем, наркотиками, хворобою чи віком.

Вся ця трагікомічна епопея, у якій я був одночасно і стороннім спостерігачем, і безпосереднім учасником, бо не раз на власному горбі тягав стару... хм... ну добре, «фрау» у ванну кімнату, де Марта її мила під акомпанімент такої добірної лайки, якій позаздрив би і армійський капрал (Де вона цього набралася? Виходить, воно зберігалося у підсвідомості цієї інтелігентної шкільної вчительки все життя і нарешті вилізло на світ Божий разом з деменцією, хоча раніше ми навіть і не здогадувались, що вона взагалі знає і здатна артикулювати слова, грубіші за «дурненький» – лікар сказав, що це називається «копролалія» і, за іронією долі, найчастіше трапляється на старості

⁵³ ісп.: «сон розуму породжує чудовиськ» (іспанське прислів'я).

років якраз таки у шляхетних куртуазних пані з колись витонченими манерами), вперше змусила мене по-серйозному замислитися над питанням, чому наші близькі в старості стають такими нестерпними? Адже саме вони найкраще вміють робити нам боляче, вони знають усі наші хворі точки і б'ють по них прицільно. Іноді з особливою точністю, та ще і спостерігають із задоволенням, як нас корчить від болю. Мені здається, що я нарешті зрозумів, чому. Двічі у житті людини настає перехідний вік і людина стає нестерпною для близьких. Мабуть для того, щоб полегшити розлучення з нею.

У юності підлітки стають нестерпними перед тим, як піти і розпочати самостійне життя. Вони так доводять своїх батьків, що ті вже раді, що діти нарешті підуть і почнуть жити окремо. Всі тонкі зв'язки між ними рвуться і з дитиною вже не боляче розлучатися. Ніжність витончується. Потім ці зв'язки поступово більш-менш відновлюються, але вже не в повному обсязі.

Те саме відбувається на старості. Так природа готує нас до останнього прощання. Чим нестерпніша рідна людина в останні роки життя, тим легше прощання, тому що теж рвуться всі тонкі емпатичні зв'язки і залишається тільки обов'язок, а ніжність витончується. Гірше тим, хто у першому, й у другий випадок зберігає ніжність відносин. Іноді ця ніжність ламає душу.

На фоні смерті матері Марта раптом захотіла офіційно одружитися – через 20 років! Просто та швидко – роспис та вінчання, кілька годин, двоє свідків, кілька бокалів шампанського на сходах мерії та ще кілька – зі священником та Мартиними колежанками. Та я, власне, й не проти, бо як ти знаєш, вона у бесідах зі своїми зміями-подругами досі величає мене «співмешканцем», а мене від цього слівця аж тіпає! «Співмешканець» приходить із нетрів кримінальної хроніки та казенних поліцейських протоколів, де на ґрунті алкоголізму регулярно наносить своїй співмешканці кілька ударів важким тупим предметом по голові. Тому завтра ми йдемо до мерії, а потім – до церкви. Ось так моє холостяцьке життя, що й так уже порядком затяглося, нарешті закінчиться, як йому й належить – під тиском обставин і з примусу другої половинки, бо я не вірю, що бодай якийсь чоловік на Землі пішов на це за своєю ініціативою після досягнення тридцятирічного віку. Тож можеш мене привітати.

Гарді приголомшив усіх тим, що також пав жертвою купідона-бюрократа (хоч поки й у полегшеному варіанті) та вперше привів додому для знайомства з батьками офіційну «дівчину». Марта

розчулилася, а я потайки констатував – хлопчина виріс і тепер разом із педіатром, мабуть, час про всяк випадок заводити для нього медичну карту й у венеролога. Дівчиною виявилася онука старого скнари Юстиніана, бакалійника з магазину на розі, що постійно скаржиться на закрепи, попутно з маніакальною наполегливістю намагаючись ошукати тебе бодай на кілька пфенінгів. Припускаю, що закрепи у нього через те, що він жадібний навіть на лайно!

Так ось, дівчинка начебто непогана, лагідна, чемна та скромна, але страшна, мов смертний гріх. Кострубата, дебела (на голову вища за Гарді), фігурою схожа на роботу Пікассо періоду кубізму і з виразом обличчя, що нагадує ховрашка, який саме прилаштувався справити велику потребу... я знову про лайно, так? Про себе я охрестив її «юстиніановою чумою» та урочисто відніс до тієї категорії жінок, про яких чоловіки із зітханням кажуть «а може вона – гарна людина!». Причому з питальною інтонацією. Ну, ти розумієш, про що я. Коли з похмілья просинаєшся у студентському гуртожитку, дивишся, хто хропить поряд із тобою у ліжку і усвідомлюєш, що цієї ночі ти трахав гофманівського Крихітку Цахеса. Тут найголовніше – оперативно та непомітно виперти геть зі своєї кімнати це нічне непорозуміння під будь-яким приводом, аби хлопці із сусідніх кімнат не помітили, бо потім безжально глузуватимуть із тебе ще кілька місяців поспіль. А втім, аби йому було добре. А йому, здається, добре... у них «спільна хвиля», як вони це називають: годинами сидять (так, ти не повіриш – просто сидять!) у кімнаті, про щось захоплено розмовляють, сміються. Щасливі... і я тішуся за них, аж іноді, коли принагідно минаю навшпиньки повз зачинені двері кімнати Гарді та чую їхні дзвінкі голоси, відчуваю, що раптом засвербіли очі та я вже мало не плачу, бо ж усвідомлюю, що та згадана мною вище пуповина зв'язків хоча ще не рветься, але вже починає боязко та поволі напружуватися і цього ніяк не уникнути. Дідько, з роками я роблюся сентиментальним, як незаймана бібліотекарка!

І насамкінець, до твого прохання щодо високоповажного і нині вже легендарного пана Хартманна, що встиг до гикавки насточортити одній половині суспільства та стати чимось на кшталт пророка – для іншої. Я завітав до берлінського офісу того самого видавництва «Манфуріо», знайти який, я тобі скажу, було феноменально важко і довелося задіяти безліч зв'язків. Під час візиту мені стала зрозумілою причина такого параноїдального ступеня конспіративності: сказати, що вони фанатичні ліберали, що виступають за «демократичне

реформування диктаторського режиму» (це як терміти, які проголошують боротьбу за «реформування» дерева) – це не сказати нічого!

Худорлява пані постсексуального віку, що відчинила мені двері, прямо з порога з хитрим ленінським прищуром поцікавилася, чи я випадково не з «органів», звеліла пред'явити паспорт, потім – посвідчення співробітника редакції і ретельно їх дослідивши, мовчки, за допомогою жесту запросила мене увійти, а після цього, висунувши голову у дверний отвір, перевірила, чи не приволік я часом за собою хвоста.

У двох тісеньких кімнатках, де й розміщувалося видавництво, кипіла робота: стояв стукіт друкарських машинок, снували туди-сюди люди в обшарпаному одязі, із засаленим волоссям та показушно заклопотаними обличчями, передавали одне одному стоси зім'ятих папірців, усі одночасно галділи, махали руками, майже синхронно курили прямо за робочими столами і кавкали від кашлю, час від часу набридливо дзеленчав то один, то інший телефон. Практично як у нас, але на перекури ми все ж таки підстрибом, мов стадо сайгаків, бігаємо на вулицю.

— Сідайте, будь ласка. — насторожено почала та пані, також закурюючи. — Отже, це я з Вами розмовляла телефоном? Ви з газети і потребуєте нашої допомоги? Стосовно чого?

— Стосовно pana Хартманна, чию... книжку Ви нещодавно видали.

Уся редакція, котра до того не звертала на мене жодної уваги, моментально причаїлася, намагаючись услухатися у наш діалог.

— А що з ним не так? Це цілком у руслі нової політики Партії. — з викликом запитала вона. Різка особа. І екзальтована. Така собі Жанна д'Арк, що якимось незбагненим дивом дотягнула до пенсії.

Усвідомлюючи, що будь-яких сумнів щодо правдивості слів їхнього кумира неминуче викличе у цієї дисидентствующої публіки колективний напад гострої анальної коліки, я намагався висловлюватись якомога дипломатичніше:

— Усе так, фрау...?

— Альбац. — вона стряхнула попіл просто на підлогу і дивно скривила рота, чи то у посмішці, чи то у гримасі зневаги, наче старій кримінальник.

— Усе так, фрау Альбац. Більш того, я вважаю, що вихід цього твору – визначна подія для нашого закостенілого суспільства. Ба

більше, переосмислення власного минулого – то єдино можливий шлях до справедливішого майбутнього. Саме тому один мій колега, першокласний журналіст із Лемберга, мріє взяти у герра Хартманна інтерв'ю, а його газета зголосилася опублікувати цей матеріал без жодних купюр та цензури (ха-ха, можна подумати!). Тож він попросив мене про допомогу у зібранні особистої інформації про герра Хартманна, оскільки сам перебуває у Галіції та фізично не може до вас навідатися. Логіка підказує, що ви, як видавець, звідкілясь узяти цей рукопис, а отже маєте певні відомості чи контакти з...

— Йдіть зі мною! — різко перебила мене фрау Альбац.

Вона піднялася зі стільця та попрямувала до дверцят шафи, котрі виявились входом до потайної кімнати. Я слухняно потупцював за нею. Співробітники редакції на мить припинили імітувати бурхливу діяльність та дружно провели нас поглядом до тих дверцят, як мені здалося, зі заздрістю. Чи співчуттям.

«А може вона тримає там ліжко з кайданами, заманує туди чоловіків та гвалтує? Наприклад, цих же колег у якості покарання за неякісний чи несвоечасний матеріал, або ж от таких випадкових подорожніх, як я?».

Дверцят-то були – ого-го! Металеві, наче від банківського сейфа, оббиті зсередини товстими ватними ковдрами, що служили одночасно тепло- і звукоізоляцією, а тому мали вигляд дверей палати для буйних пацієнтів психлікарні.

У кімнаті – полиці з документами, телефон, стіл із двома друкарськими машинками, одна – із латинським шрифтом, інша – з кирилицею, три стільця, кавоварка, попільничка, повна недопалків зі слідами помади (чи крові? – готично-зловісне ха-ха-ха!), графін із водою. І жодних тортурних пристроїв середньовічної інквізиції.

— Сідайте сюди!

Я слухняно підкорився.

Почувся характерний брязкіт ключів, як у в'язниці, коли замикають камеру. Недбало кинувши зв'язку ключів на стіл, вона всілася навпроти мене та, нахилившись уперед у мій бік (так близько, що я відчув запах її несвіжого дихання – як у бродячого пса, який нажерся на смітнику дохлятини, а потім довго та самовіддано вилизував собі під хвостом), по-змовницьки зашепотіла:

— Скажіть мені, тільки чесно (ха-ха, із цієї фрази переважно починається найзухваліша та найвинахідливіша брехня) – це залишиться тільки між нами, даю слово честі! Навіщо воно Вам

насправді? Ми з Вами – дорослі досвідчені люди та чудово розуміємо, що Ваше «офіційне» пояснення звучить, м'яко кажучи, не надто переконливо.

— Готовий Вам запрягнутися на Біблії, «Майн Кампф» чи Конституції США, що я сказав Вам найчистішу правду. Особисто я сильного інтересу до цієї історії не маю, але мій друг, він просто загорівся. Він налагодив певні контакти із місцевими...демократами...і вони схвально відгукнулися...

— Добре, не хочете казати, то не кажіть. — різко обірвала мене Альбац. — Я, звісно, дам Вам номер телефону герра Хартманна, бо, не буду приховувати, по можливості навела про вас справки. Ви, здається, і дійсно не з Абверу. Так, це правда, Хартманн досі живий, при повному глузді та мешкає у Києві. Але це все. Про все решта домовляйтесь самі. Чи Ваш нібито друг. Звучить як старий похабний анекдот «— Лікарю, в одного мого старого друга знайшли трипер, що б Ви порадили йому робити? — Ну, то знімайте штани і показуйте свого старого друга».

— Ви, «опозиціонери», дивний народ. Причому однаковий при всіх владах і незалежно від поглядів. Нікому не довіряєте, усіх підозрюєте казна в чому, відкитаєте пропозиції дружби та співпраці, а потім жалієтеся, що Вас ніхто не розуміє та ви «залишились одні». Я розумію – гра в романтику підпілля і все таке, але ж холодна агресивність до будь-кого «із зовні» – не найкраща реклама для Вашої «демократії».

— Це не вельми люб'язно з Вашого боку, герр Мьоллер.

— Ви ж самі просили сказати чесно. Зрештою, це і є свобода слова, яку Ви так несамовито відстоюєте, чи не так? Якщо вже чесно до радикальності – я не поділяю поглядів герра Хартманна та не мою до нього жодних симпатій. Більш того, моє ставлення до «опозиції» поки що – іронічно-скептичне, не більше. Можливо колись воно зміниться – на краще чи на гірше, залежно від того, принесе це країні процвітання чи занепад – та наразі я схилиюсь до останнього варіанту. Та у мене є друг. Дуже близький друг, який дійсно зацікавився та, здається, співчуває вашій позиції, принаймні частково. І от я уявляю, якби він сам сюди прийшов і ви б його сверлили недовірою... навряд чи б його симпатія внаслідок цього укріпилася. Наскільки мені відомо, спілкування із Вашими лемберзькими однодумцями, яке він намагався провадити, теж частково похитнуло його віру в...

Вона знову безцеремонно перебила мене:

— Яких саме однодумців Ви маєте на увазі? Конкретно, будь ласка!

— А чи не однаково? Розбиратися в сортах «опозиціонерів», вибачте тисячу разів, це як розбиратися в сортах лайна – консистенція і колір різний, проте сутність та запах однакові.

Так, я вирішив її різко «пресанути», аби шокувати та щоб у неї відняло мову, а потім так само різко наробити компліментів – старий журналістський трюк, психологічна гра на контрастах плюс демонстративний душевний стриптиз а ля «я відвертий до безтактності, нічого не приховую, тому вірте моїм компліментам так само, як обурюєтеся моєму нахабству». Сам знаєш, що це зазвичай діє на жінок майже безвідмовно. Але не тут-то було! Горішок виявився міцним, мов порепана п'ятка фермера, та ще й зубатим, бо безстрашно кинув виклик щодо віртуозності хамства такому визнаному чемпіонові, як я.

— Ви нічого не розумієте в «опозиціонерах», герр Мьоллер, а Ваші твердження, даруйте, нагадують виправдання недолугого учня-двійочника, яки жаліється, мовляв вчителька математики безпідставно «звинуватила мене у тому, що я нічорта не розумію в математиці та поставила у щоденник якусь цифру». — Альбац видушила із себе подобу кокетливої посмішки з єдиним, але чарівним зубом. Як їй при цьому вдається більш-менш членороздільно розмовляти назавжди залишиться головною бентежною таємницею берлінського демократичного підпілля кінця вісімдесятих. — У Лемберзі немає і не може бути наших «однодумців», як Ви висловлюєтесь, тому що – так, між сортами опозиціонерів є різниця. Між націоналістами і лібералами – й поготів. Я завжди вважала, що всі журналісти обов'язково закінчують хоча б середню школу та знають такі елементарні речі! Вони там у Лемберзі, так само, як і у Празі, Братиславі та Варшаві, змагаються за свою національну свободу, що б вони під нею не розуміли, а ми – за свободу як таку, рафіновану свободу як принцип. І хоч ми, як справжні демократи, не маємо нічого проти їхньої свободи та права на самовизначення, але ми сповідуємо кардинально відмінні ідеали та корисуємося кардинально різними методами. Принаймні, не підриваємо наших опонентів у середмісті. Ми воліємо зберегти нашу державу та реформувати її, зробити вільною та демократичною, причому – наголошую – виключно законними методами і шляхом чесних демократичних виборів, а вони

– знищити її та розтягнути по регіональним квартирам заради квазі-національних химер.

— А демократія, по Вашому, не така сама химера? Дурні обирають собі ватажків...

— Нехай так. За демократії ідіоти мають можливість голосувати, а за диктатури – правити.

— Облиште, фрау Альбац. У реальному житті демократія по суті – це лише механізм підрахунку голосів, найчастіше – з їхньою подальшою підтасовкою під бажаний результат. У рамках демократії у вас до влади прийшов Гітлер, у рамках демократії в Афінах отруїли Сократа, якщо завтра провести повністю демократичний референдум з дотриманням усіх можливих норм і розпоряджень та за участю представників ОБСЄ у психлікарні, то переважною більшістю голосів божевільними будуть визнані лікарі. Ілюзія вибору з наперед відомими наслідками, такими самими злочинами і свавіллям, що до них завжди вдається будь-яка держава, але сором'язливо прикритими стрінгами буцімто «волі народу». Для середнього громадянина – один чорт, демократична держава його обібрала та згвалтувала, чи недемократична. Власне, демократична держава – це коли вівця, заєць та вовк сидять у ямі, з якої не можуть, вибратися, на паритетних засадах шляхом голосування вирішують, кого з'їсти на обід. Єдина різниця полягає у тому, що держава, яка щиросердно вважає себе демократичною, перебуває в небезпечній ілюзії щодо своєї правоти за замовчуванням стосовно будь-якої вчиняємої гідоти, бо ж «демократія» та «народ» – то є священні корови, універсальні індульгенції, котрі виправдовують геть усе. Зверніть увагу, що коли у назві держави з'являється прикметник «демократичний», то пиши пропало – душитимуть населення у промислових масштабах, мов мишей, причому під найблагороднішими лозунгами та за його «цілковитої згоди». Демократична Республіка Конго, Демократична Кампучія... Гірше – тільки «народний», тоді взагалі зливай воду! Вийде не просто людоджер, а ще й із маренням месіанства: Китайська Народна Республіка партизанів Мао тому найкрасномовніший приклад. Подейкують, що десь у Кореї існує партизанський рух «Корейської Народної-Демократичної Республіки», очолюваний колишнім капітаном радянської армії⁵⁴, від методів дій котрих у

⁵⁴ Лідер корейських партизанів-комуністів Манчжурії та у наступному перший очільник КНДР Ким Ір Сен (кор. 김일성) з 1940 по 1945 роки дійсно

повному щоді та протрації перебуває як японська влада, так і ті самі китайці. Даруйте заради Бога за такий вислів, фрау Альбац, та я кишки виригав на таку «демократію» і більш за все на світі боюся цих двох прикметників! Втім, як і 95% відсотків громадян.

— А «робочих» та «соціалістичних» країн, значить, не боїтеся? Втім, подвійні стандарти у наших журналістів давно перетворилися на потрібні, а то й четверні, чому вже ніхто не дивується. То, вочевидь, така професійна хвороба, називається вибірковий зір. Що поробиш, коли наразі маємо полуфабрикат громадянина, на відміну від США. Коли суспільство подорослішає та «американізується», якщо хочете, його погляди та вподобання неunikненно зміняться, як еволюціонують погляди будь-якої людини в процесі дозрівання від підлітка до дорослого.

— Як бачимо, вибори, на які посилаєтесь як на джерело істини в останній інстанції, якраз і демонструють, що німці не вельми палають бажання «американізуватися»...

— Де Ви бачили вибори? Те, що проводилося навесні – це буффонада, поганенький фарс, що не має нічого спільного зі справжніми демократичними виборами!

— Я зрозумів: демократичними визнаються лише ті вибори, на яких перемогли «демократи». І той факт, що Вашу політичну силу взагалі вперше за 50 років допустили до участі у виборах, Вас не переконує?

— Даремно Ви так, герр Мьоллер. Допустити-то допустили, але статтю про «керівну та направляючу роль НСДРП» ніхто не відмінив. А за таких умов всі ці вибори є нічим іншим, як малохудожньою театралізованою виставою, що йде за суворо затвердженим сценарієм. Верх цинізму – це пообіцяти відмінити її «безпосередньо напередодні наступних виборів», але при цьому не вказати часу їхнього проведення! «Приблизно через п'ять років». Що значить приблизно? Це п'ять з половиною чи дев'ятнадцять? Головне – лягнути, а там і трава не росте! До того часу всі все давно забудуть... Знаєте перську казку про те, як Ходжа Насредин пообіцяв падішахові за десять років навчити віслюка читати Коран? Ходжа Насредин пообіцяв падішахові за десять років навчити віслюка читати Коран: за цей час вже точно

був капітаном Червоної армії та служив у 88-й окремій стрілецькій бригаді, яка спочатку розташовувалася під Уссурийськом, а з 1942 року – у селищі Вятське під Хабаровськом.

або падишах помре, або віслюк, або ж сам Насредин. От саме проти цього ми й боремося – проти беззаконня та цинічного лицемірства в стилі близькосхідного середньовіччя як форми державно-політичного устрою.

Вона зітхнула і раптово змінила тон на примирливий, тож дідівський прийом шокової терапії «холодним душем» спрацював, принаймні частково:

— Герр Мьоллер, я ж не зовсім дурна і чудово знаю, що імідж серед широких верств населення у нас поки що доволі паскудний. Народні маси вважають нас запродавцями чи то Вашингтона, чи то Москви, шкідниками-ренегатами і, звичайно ж, як ведеться, зрадниками. Це пояснюється традиційною дрімучістю та неосвіченістю мас. Якими зрадниками? Питання радше граматичне, ніж політичне. Ми – не зрадники БатьківщинІ, бо нічого поганого їй не заподіяли і підлості до неї не вчиняли, а зрадники БатьківщинИ, бо це вона нас усіх зрадила, промила мізки та затулила пельки табірними воротами із надписом *Jedem das Seine*⁵⁵. І ми не волиємо більше мовчати та толерувати беззаконня! Ми не зраджуємо країні, а просто приймаємо гранти від іноземних, але – підкреслюю – недержавних організацій на підтримку розвитку свободи слова, в рамках якої вказуємо рідному суспільству на корені проблем! Що у цьому поганого?

«Угу, Іуда також не зраджував Христа, а лише прийняв грант від некомерційної організації та в рамках свободи слова вказав первосвященнику Каяфі на проблему для суспільства».

— На жаль, іншого, «правильнішого» народу у нас для Вас немає...

— Нічого, народ нікуди не дінеться. Якщо між «алилуя» та та розп'яттям – лише один тиждень, то і у зворотному напрямку теж. Та й що це взагалі за ідіотське поняття, до якого так полюбить апелювати наша рідна НСДРП – народ? Хто такий народ? От я – народ чи ні? Де він живе і як із ним познайомитися? Впродовж свого життя я бачила сотні людей – добрих та злих, розумних та дурних, а от із народом жодного разу не зустрічалася. Узагальнено-абсурдний термін, таке собі високопарне прізвисько колективної безвідповідальності. Та й до того ж, справжнім політикам личить публічно вимовляти слово

⁵⁵ нім. «кожному своє» – напис на головних воротах концентраційного табору «Бухенвальд», обернений лицьовою стороною всередину до в'язнів.

«народ» із апломбом, заламуючи руки і змахуючи скупі крокодилячі сльози розчулення, а в душі вважати його недалеким, завидющим і невдячним бидлом, яким він, власне, здебільшого і є. Це – пластилін, з якого вмілі руки виліплять те, що захочуть.

Зрозумійте, я свого часу пройшла табір і прекрасно знаю, проти чого борюся – а хоча б і лише словом, чим вже можу! Я знаю, що таке зло. Я бачила диявола на власні очі, відчувала його дотики на власній шкірі. — вона замружилася, а її руки та голос раптом затремтіли — Навіть ворогу цього побажаю! Навіть солдатам табірної охорони не побажаю опинитися по той бік огорожі! А от «народу» не бачила, хоч лусни! Здебільшого траплялися залякані, безвольні, нездатні до опору та самоорганізації миші. До того ж ті миші почасти самі ж охороняли мишоловку від зазіхань «провокаторів і баламутів» на кшталт мене. Під виглядом гнилого гуманізму вони повторювали зі скляними очима: досить насильства, інакше чим ми відрізнитимемося від «них», досить воювати, хіба вам досі не вистачило війни, аби наїстися досхочу? Вони впритул не бачили різниці між війною за поневолення та війною во ім'я миру. Тому так, Ви частково маєте рацію, демократія – це найкраща форма самоорганізації та управління народом, але перед тим ще потрібно стати тим самим «народом». А для того мусимо переосмислити себе, зазирнути у власне минуле, поховати своїх мертвих, зруйнувати храми ідолів та знищити їхні архітекторів. Іншого шляху немає.

— Війна во ім'я миру... звучить мов «секс во ім'я цнотливості». Чи не спало Вам на думку, фрау Альбац, що замість «знищити» і «зруйнувати» краще було б «примиритися» та «вибачити». Сидячи на човні посеред океану, хоч яким поганеньким би той човен не був, не варто на знак протесту проти незадовільної якості його конструкції длубати його сокирою. Пройшло пів століття і ті з «архітекторів», які й досі живі, вже прекрасно усвідомили свої помилки та, впевнений, жалкують і краються питанням «а що було б, якщо б ми вчинили по-іншому?». Та м'ясо у м'ясорубці неможливо прокрутити назад. Зроблено що зроблено, і ми не знаємо, якою була б альтернатива – може кращою, а може гіршою. Мабуть, варто відчепитися від збанкрутілих стариганів та пробачити їм оману молодості, а Альцгеймер завершить справу сам, без Вас. Самі ж-бо казали – переосмислити. Плонути, забути і дивитися у майбутнє – це продуктивніше, ніж ганятися за привидами давнини, бо все одно Ви їх не впіймаєте і не покараєте, а лише зіпсуєте собі зайві нервові клітини.

— Я – не прибічниця християнського всепрощення, герр Мьоллер. «Якщо вас незаслужено образили, поверніться та заслужіть» – ось мій особистий моральний імператив. Погодьтеся, це справедливіше, ніж солощаві теревені про «підставте ліву щоку», бо останнє у реальності якщо хтось і чинить, то виключно від безпорадності задля самозаспокоєння, через брак можливості помститися або відплатити по діянням, якщо Вам більш до вподоби таке формулювання, а не через людинолюбство і праведність.

— Один розумний індус казав, що принцип «око за око» зрештою зробить світ сліпим.

— Ось тому-то Індія й стала колонією Британії, а не навпаки. Безмежна доброта гарно підходить для життя за міцними мурами замку та під надійною охороною тисяці лицірів, а не для виживання у джунглях. У суспільстві лагідність та миролюбність споконвіку спиймалися як слабкість. О, герр Хартманн зможе Вам дуже багато про це розповісти! Вистачить не на статтю, а на товстелезну книгу. Ви... чи ж бо Ваш друг часом не письменник?

— Хоч я і не демократ, але порядна людина. Ви ж знаєте, об стати членом спілки письменників Райху, портібно видати щонайменше дві книжки та двох «нелояльних» колег по перу, і якщо з першим я б без проблем упорався би, то от із другим... заважає таке застаріле почуття, як совість. А писати в «стіл» – мені не вісімнадцять років. Тому ні – жодної книжки поки не написав.

— То приходьте видаватися до нас, якщо надумаетесь. Ми видаємо навіть не членів спілки. Точніше, саме не членів. Тим і заробляємо непогані гроші, хоч на пристойний ремонт поки не вистачає... Зате цілком вистачає на пристойні гонорари авторам.

— Я матиму на увазі.

Біля самого виходу на вулицю Альбац ледь не силоміць виштовхала мене подалі від вікон, аби ніхто з видавництва нічого не побачив, та швидесенько всунула мені до кишені клаптик паперу.

— Ось Вам номер телефону. Залюбки почитаю цю статтю. Пообіцяйте надіслати мені газету, бо ж преса із Галіції до нас довго шкандибає та рідко дошкандибує. — вона по-чоловічому простягла руку для рукостискання.

Я потиснув. Холодна, мож жаб'яча лапка та одночасно сильна, мов хвіст лемура.

— Звісно. До побачення, фрау Альбац, було приємно познайомитися. Правда, без дурнів. Дякую Вам і... прошу пробачення

за свою нестримність на язик. Будь ласка, не ображайтесь. Я звик бути радикально чесним зі всіма. За це багато хто мене ненавидить, але й багато хто поважає. За відсутність дулі у кишені та каменю за пазухою.

— Я належатиму до другої категорії. На все добре.

Що ж, у мене насправді доволі змішані почуття.

Сильна жінка. Відважна. Відчайдушна. Але дурепа. Із мазохістичним психозом жертви, що сексуально збуджується та насолоджується власними стражданнями. Зразкова сублімація. Фройд би плакав. Ерос і танатос в одному флаконі. Справжня мрія психоаналітика, ідеальний піддослідний для написання дисертації. Амазонки в клімаксі із замашками армійського політрука.

Такі люди не ламаються. Вони лягають у могили сваями для фундаменту майбутніх нових держав. На таких безкомпромісних Титанах, ймовірно, й тримається Земля, а зовсім не на трьох слонах і черепаші. Вони не гнуться, тому й ламаються так швидко, перетворюючись на людські руїни, душевних інвалідів. Цими уламками потім століттями захоплюються, та місце їм – у музеях, бо серед сучасних безликих архітектурних жалюгідностей та примітивних сільських хат ці помпезні будівлі античності виглядають недоречно та незрозуміло, дратуючи міщан-ліліпутів своєю надмірністю.

Про таких кажуть: Наш девіз – відвага і недоумство.

Чого я дійсно й досі не второпаю, то чи пояснюється їхня схильність до самопожертви тим, що вони дійсно сприймають свою ідею як надцінність і насправді вірять, що своїм мучеництвом торують шлях для кращого майбутнього заради наступних поколінь або все ж таки тим, що вони елементарно психічно хворі та прагнуть страждань (як би це його найвлучніше назвати – комплекс святого Петра? комплекс Іова?), а «надцінна» ідея як точка прикладення, позірно шляхетна мета грає лише другорядну, декоративно-самовиправдальну роль.

Загалом, це, здається, якийсь новий окремий різновид психічного розладу – дисидентство головного мозку.

Здобутого мною у нерівних словесних баталіях папірчика із заповітним номером телефону вкладаю до цього листа.

Не барись із відповіддю, обійми від мене Берту і заради Бога, хоч її не тягни до Росії, якщо вже шило у твоїй власній непосидючій сраці не залишить тобі вибору

Єхидно підморгую тобі,

Я

Берлін, 22.12.1989

P.S. До речі, фрау Альбац наштотувала мене, як не дивно, на біса слушну думку, котра, як не дивно, цього разу ніяк не пов'язана з лайном. Якщо вже так складається, що на самому початку нового десятиліття на нас обох очікують, так би мовити, концептуальні творчі мандрівки, то чому би кожному з нас паралельно із нотатками для подальшого перебрівування у «офіційній» статті, додатково не вести щось на кшталт особистого подорожнього щоденника, а потім не видати б у тому ж «Манфуріо» спільну книжку-розвідку під назвою на зразок «Нові вітри із заходу та сходу» чи щось типу такої дурні? Могла б вийти епохальна праця! Неретушоване порівняння реальних глибин, в які провалюється переферія колись всемогутнього Райху, що навіть досвідченому проктологу навряд чи під силу туди дістатися. Як тобі ідея? (...і знову я – коли не про лайно, то хоча б про його невичерпне джерело! – вибач, не втримався).

Ще один P.S. Альбац наче накаркала: випадково та з величезним подивом натрапив у кіоску – прямо тут, у Берліні! – на вашу газету (майже піврічної давнини, за серпень) та вирішив почитати. Ну... таке... «Співробітників мерії Лемберга перевіряють на причетність до корупції». Звучить наче «співробітниць борделю перевіряють на цнотливість». І що, там таке купують навіть не заради походу до туалета, а прямо от беруть і читають? Тепер я остаточно пересвідчився, що на місцевому фоні ти вважатимешся Цицероном, Шопенгауером та Вольтером в одній особі і тебе там, везунчику, носитимуть на руках, поки мене тут за вольнодумство і занадто розвинуте почуття гумору, яке впродовж усього життя в мене було сильнішим за тактовність, штрикатимуть вилами у зад. Хитрий стратегічний хід, я оцінив.

8

*Адреса отримувача: Берлін- 12051, Грос-Берлін-гау,
Нойкьольн, Рінгбанштрассе 18, герру Крістіану Мьоллеру*

*Ave, Caesar, morituri te salutant!*⁵⁶

Чи пам'ятаєш ти, о мій високоповажний друже, мудрого і чесного архонта Солон, який склав план легендарних реформ у Стародавніх Афінах. Але втілювати їх гидував, бо не хотів забруднити руки. Прискіпливо їх описав і гордо пішов з поста через рік. І всі ці закони так би і канули у небуття, якби після Солона не прийшов хитрий, вульгарний і неймовірно вольовий Пісістрат (припини сміх, це таке ім'я, давньогрецьке, а зовсім не черговий різновид сексуальних збочень), який і реалізував більшість із цих реформ. До речі, цей бородатий пан (втім, хто ж у Стародавній Греції не був бородатий, крім Афродіти?) по праву може вважатися винахідником політичних фальшивок, оскільки сам поранив себе ножом і видавши це за напад розбійників, змусив ареопаг дозволити йому заснувати особисту армію. До чого це я? Та до того, що немає жодної ваги, що там замислюють твої мудреці-дисиденти у невинних сорочках, бо нічого з тих балачок все одно не вийде, оскільки цим базікам елементарно бракуватиме сили волі та морального стержня задля впровадження власних високих «ідей», а головним їхнім ворогом повсякчас є не підступи зі сторони держави чи Абверу, а власна лінь. Тож не переймайся, от від кого-то точно Райхові небезпека не загрожує. Не слухай їх занадто часто, бо ще підхопиш від них мозкового слимака, з'їдеш із глузду та, Боже борони, почнеш підривати потяги чи обписувати паркани держустанов непристойними найками! Із них станеться, вони ж ідіоти! Та ти сам знаєш не гірше за мене... Пам'ятаєш, як той ідіот, котрий побив старого німецького діда-ветерана, обізвавши його «сатрапом режиму», а поліції заявив, що він, мовляв, пишається своїм вчинком. А втім, одним із найновіших дивацтв нашого суспільства є манера демонстративно пишатися тим, чого раніше прийнято було соромитися...

Твоя ідея щодо спільної книжки мене справді надихнула! Публіцистична розвідка, що одночасно допоможе нам здобути три найголовніші для будь-якого справжнього журналіста речі: славу, гроші та правду. З останнім, звичайно ж, спостерігаються хронічні проблеми, позаяк правда про поточні події у газетах читачеві не потрібна, а державі – небезпечна, а от книжка дасть нам можливість відбілити свою карму та реабілітуватися в очах власної совісті за всі ті

⁵⁶ лат. «Здрастуй, Цезарю, приречені на смерть вітають тебе».

мегатонни брехні, які ми змушені продукувати заради хліба насущного протягом майже двох десятиліть поспіль. Тож спробуємо? Я пишу свої глави-щоденник, ти свої у будь-якому зручному форматі, а там уже подивимся, що з того варто залишити, що – відредагувати, що – видалити безжально, а що – видалити, згнітивши серце.

Тим паче, що моє відрядження – справа вже вирішена і я наразі проходжу кола бюрократичного пекла у наших держустановах та радянському консульстві у Лемберзі, бо перші мусять оформити нам трьом (про це трохи згодом) дозвіл на виїзд, а другі – візу на в'їзд.

Телефонна розмова з Хартманном (дуже – дуже – дуже дякую тобі за номер, я – твій боржник, друже, *et nunc, et semper, et in saecula saeculorum*⁵⁷! Тим паче, що добі довелося наразити себе на неабияку небезпеку згвалтування тією старою шкапою-опозиціонеркою, як пишуть у поліцейських протоколах «у неприродній спосіб за допомогою сторонніх предметів!»), ktorому я дозвонився з десятого разу, тривала чотири хвилини. «Так», «Гаразд», «Запишіть мою адресу», «Чекатиму на Вас у будь-який час. У мене проблеми з ногами і я майже не виходжу з квартири» – ось усе, що він сказав. Попри таку показову лапідарність і вдавану стриманість, було дуже помітно, що старий і сам воліє виговоритися перед смертю, пояснити світові і першочергово самому собі свій неоднозначний вчинок, зрештою, вперше за сорок років поспілкуватися рідною мовою, знайти «нові вуха», в які можна було б вилити біль усього життя, оскільки, мені здається, навіть якщо він і обзавівся там сім'єю, то швидше за все вже давно дістав її своїми мемуарами та розмовами про далеке минуле, які ніхто більше не хоче слухати, особливо онуки, якщо вони є... Що ж, класична проблема всіх людей похилого віку всіх часів і народів. До речі, мешкає він не у Києві, а у провінційному місті за 120 кілометрів на захід від Києва, подалі від цікавого ока дипломатів із київського консульства і метушливого нашого брата журналіста, ласого до смажених історій. Завбачливий крок крок росіян, котрі, вочевидь, повністю не довіряють йому навіть зараз, майже через півстоліття, та силляться мінімізувати для нього спокусу ляпнути щось не те.

У цьому вояжі на схід мене супроводжуватимуть вже знайомі тобі з мого попереднього листа Штефан і Карстен, то ж не хвилюйся, я буду не сам.

⁵⁷ лат. «і нині, і завжди, і на віки вічні».

Карстена відрядила редакція, офіційно – підготувати репортаж про місцеві футбольні команди, насправді ж – у якості «системи сигналізації» на випадок, якщо зі мною трапляться якісь неприємності та під слізну клятвенну обіцянку пити «помірно» (що це значить у його розумінні залишилось загадкою) і поводитися «пристойно», а Штефан напросився сам, натиснувши на певні важелі у керівництві «Руху», а ті, у свою чергу, якимось фантастичним чином спромоглися домовитися з головним редактором герром Адаміцкі, аби той вніс його до складу делегації під виглядом «історичного консультанта». Ну, я звичайно, головний, бо подав ідею, маю досвід тощо, та й кому ще з редакції можна було б доручити таку відповідальну та важку роботу, як не мені, професійному перекладачеві-русисту!

Штефан працює вчителем чи то латини, чи то історії, чи всього разом у місцевій гімназії святої Марії Магдалини⁵⁸. Він – феноменально ерудована людина, добра та негідла, але напрочуд... навіть не можу підібрати слово... незрозуміла, чи що. Ніколи неможливо збагнути, про що він насправді думає і як ставиться до тих чи інших слів, вчинків, подій. На вигляд він завжди спокійний та беземоційний до байдужності. Якщо очі й дійсно є дзеркалом душі, то сповнені типового галицького лукавства очі Штефана є непроникнішими за стіну. Найімовірніше, наразі дається в знаки вроджена властивість натури у симбіозі з багаторічним педагогічним загартуванням, коли ти щодня заходиш до клітки з малими левенятами та мусиш їх дресирувати. Зворотним боком такої професійної деформації Штефана можна також вважати його типову манеру вести діалог із будь-яким співрозмовником, наче із розумово відсталим учнем, повільно, до фанатизму терпляче, старанно артикулюючи кожне речення.

Наприклад, якось я випадково обмовився під час наших традиційних вечірніх посиденьок, що все ж таки вважаю вчинок Хартманна різновидом зради, на що почув його стомлено-спокійне, зовсім позбавлене докору:

— Ти трішки помиляєшся, друже. Цей чоловік нікого не зраджував.

— А хіба перехід на іншу сторону у війні – не зрада? Він же саме так вчинив?

⁵⁸ Школа № 10 м. Львова, що знаходиться за адресою вул. Генерала Чупринки, буд. 1.

— Ти плутаєш батьківщину та начальство. Він вчинив так, бо був незгоднен із поведінкою влади, а не через нелюбов до країни. Погодись, важко любити нерозділеним коханням і важко аплодувати однією рукою. Він зробив свій вибір проти злочинів Абверу, концтаборів та масових убивств і не нам його засуджувати.

— А, дурня це все! — вставив своїх п'ять копійок вже п'янючий Карстен. — Там, бляха, злочинці від героїв нічим, бляха, не відрізнялися. Встиг перебігти на бік переможця – от ти вже й герой, а не встиг – злочинець. Питання хитрості сраки та швидкості ніг, та й усе. А мудаками при цьому обидва можуть бути цілком рівнозначними. Головне вчасно вскочити в останній вагон та проголосити ти, хто не встиг зорієнтуватися, невдахами, а потім можна усе життя над ними посміюватися. Тут як у дурдомі – хто перший нап'яв на себе білого халата, той і лікар, бо з роками вони починають мало чим відрізнятися від пацієнтів.

— А я, наївний ідіот, усе життя вважав, що це природно – любити місце, місто, країну, в якій ти народився. — знову перебрав я слово.

— А якщо ти народився у в'язниці, то чи зобов'язаний ти любити її грати та наглядачів? Або по-іншому, якщо Христос народився у стайні, то чи це зробило його, Господи прости, віслюком? Добро та зло – це не географічні категорії, а моральні, та ще й універсальні, і злочин завжди залишається зчином, як ти його не відбілюй.

— Штефане, ніхто нічого не відбілює. Так, траплялися і злочини, я цього не заперечую, але ж більшість співробітників Абверу є хорошими людьми. — «як Отто», додав я про себе.

Штефан зітхнув та подивився на мене очима парафіяльного священика, якому підліток на сповіді зізнався в онанізмі:

— Звісно. Більшість кого завгодно є хорошими людьми. Навіть співробітники інквізиції почасти відчували емпатію до нещасних, яких катували. Навіть конкістадори Кортеса нерідко були особисто порядними людьми, які удома пестили дітей та кохали дружин, палко та регулярно. Це не важливо. Бо це ніяк не допомогло їхнім жертвам. Що важливо, то це – цілі, яким служили ці люди. Служили свідомо, через кар'єрні амбіції, жадібність, та хоч і через безвихідь, безвольність або відсутність мужності. Їм забракло духу поставити свою людяність понад тваринні інстинкти, й у цьому їхній злочин.

— Ти назваєш боягузами людей, які місяцями стояли насмерть у лютий холод під Сталінградом проти радянських військ, чисельна перевага котрих була ледь не десятикратною?

— Так, оскільки боягузтво має різні іпостасі. Згадай, адже Хартманн боявся викриття дружиною своїх ад'юльтерів більше, ніж загибелі на війні! Є боягузство побутове, коли жінка несамовито верещить, побачивши павука, але саможертвовно кидається захищати власну дитину з-під коліс потягу, що мчить. Є боягузство концептуальне, підле, яке зазвичай називають обачністю чи обережністю. Саме його демонстрували родичі деяких підсудних на відкритих сталінських судових процесах початку 30-х, коли ховаючи очі разом з усіма аплодували вирокам, винесеним чоловікові, батькові, сестрі тощо, а потім писали офіційні відмови «від ворогів народу» на вимогу слідчого НКВС. А ще існує боягузтво лакейське, коли васал боїться гніву сеньйора значно сильніше, ніж осуду суспільства та навіть болю «сторонніх осіб» незалежно від віку та статі. Згодом він адаптується, обросте непробивним душевним панцирем і титанічним зусиллям волі, шляхом методичного самозгвалтування свідомості виховає у собі залізобетонне переконання, що будь-яке звірство, ініційоване керівництвом, є «обґрунтованими» чи бодай «вимушеними». Це – мов кривава наркоманія, що вимагає постійного збільшення дози. «Так треба – вся його мораль із часом втиснеться у ці два слова. Він більше» не рефлексуватиме, кому «треба» і «навіщо». Межі звірства, що толеруються психікою, поступово розширювалися, допоки у певний момент непомітно для самої людини не зникли зовсім. Довбана діалектика, довбаний закон переходу кількісних змін в якісні. Але «так було треба». Ретроградне самовиправдання як метод уникнення психологічного дискомфорту. А за межами катівні, після 18.00 та по вихідних днях – так, цілком нормальна, порядна, ввічлива та приємна людина. Так ось, герр Хартманн просто не вважав за потрібне вести заздалегідь приречену на невдачу нерівну боротьбу з дияволом, точніше, на стороні диявола.

— Що заважало йому та тисячам таких самих незгодних не самоорганізуватися і не придушити цього «диявола» у зародку? Силою, кулаком, непокорю!

— Друже, не ображайся, будь ласка, але рівень примітивності таких уявлень – мов у другосортному голівудському фантастичному бойовику, де щоб перемогти диявола достатньо просто набити йому морду в останній сцені десь за покинутому заводі. Диявола тим і страшний, що людина не просто безсила проти нього у відкритому двобої, а навіть не уявляє усієї неосяжності його сил. Тут не допоможе навіть моральний авторитет, бо він завжди беззубий та гуманний, а

якщо ж моральний авторитет почне рядитися у лицарські обладунки та з накачувати м'язами, то він перетвориться на Торквемаду⁵⁹, а це – такий самий диявол, тільки з іншого кута зору. Хартманн, вочевидь, у певний момент наблизився до розуміння цього факту та обрав шлях втечі від зла, а сотні тисяч і мільйони інших... – вони не були жорстокішими чи гіршими, вони просто виявилися короткозорішими та взагалі нічого не розгледіли до самого фіналу, тому і продовжували служити Молохові війни, сподіваючись таким чином задобрити його чи ввести в оману батька омани. Довірливість – от і весь їхній гріх.

— Їх ти також не засуджуєш?

— Звичайно ж ні. Я їм співчую, бо це були нещасні люди в жахливих обставинах.

Думаю, ти причудово зрозумів, що це за типаж... «Блаженний миротворець»⁶⁰. От тільки загадка, як він із таким рослиноподібним ставленням до оточуючих примудряється за щось там «боротися» у тому «Русі». Боротьба ж бо неминуче передбачає «засудження» одного в ім'я перемоги іншого, чи не так?

Фінальну лінію під цією розмовою того вечора підвів Карстен, який у відповідь на мою репліку про те, що я у випадку війни не зміг би вчинити так, як Хартманн, бо мені не дозволили б моральні принципи – нехай і ідеалістично-«беззубі», вибухнув різким зловтішним сміхом, наче у когось репнули штани:

— Ой та перестань ти, лишенько мені, принциповий ти мій! Це як та дівка, що розповідає тобі, нібито не може зайнятися з тобою сексом на першому ж побаченні, бо в неї мовляв є моральні принципи, які насправді полягають у тому, що вона, збираючись на побачення, не розраховувала наслідки та випадково у попихах надягла старі потворні «бабусині» труси. Не принципи б тебе зупинили, а страх бути впійманим та небажання втрачати хлібне місце, положення у суспільстві та починати життя із самого спочатку хрін знає де із туманними перспективами! Як, до речі, і мене, що я відверто визнаю. А все чому? Тому що у журналістів минулого були яйця, а у нас, їхніх нинішніх колег, замість яєць – ще одна кишенька та суцільна партійна дисципліна. Хотів би я на його місті перебігти до американців, якщо б трапилася війна зі Штатами? Так! Зміг би? Ні, позаяк будь-який

⁵⁹ Томас де Торквемада (1420 – 1498) – великий інквізитор Іспанії, що відрізнявся особливою жорстокістю та був ініціатором масових переслідування маврів та євреїв.

⁶⁰ «Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться» (Мф.5:9).

сексопатолог підтвердить, що хотіти та могли – далеко не одне й те ж саме. Ось хто ми – вольові імпотенти, що імітують патріотизм, мов проститутка – оргазм.

...із чого ти можеш скласти враження і про його типаж – не вельми розумний, але цинічний та життєво-хитрий егоїст, що найчастіше виростає зі здібного від природи, проте ледачого шкільного двійочника з майже фізичним несприйняттям рефлексії та «всіх цих гнилих інтелегенських душевних кидань зі сторони в сторону», якщо йому поталанить вдало відбутися в житті. Такі люди можуть бути вельми неприємними у спілкуванні, проте якщо Штефан і йому подібні у суспільстві переважно виконують функцію голосу совісті, то ці – голосу здорового глузду та практичності.

А він же має рацію, чортяка! От тільки завдяки своїй поверхневості недооцінює серйозності становища. У великій війні ти не можеш за власним бажання чи з міркувань перспективи, вподобань чи «вигідності» вільно обирати «бік», як під час футбольного матчу, а тим паче змінювати його під час війни, раптом різко «передумавши» (це й власне зветься словом «зрада»), тому що ціна занадто висока і ти ризикуєш у разі неправильної ставки поплатитись не програшем на тоталізаторі, а власною головою. І «залишитися над сутичкою» теж не вийде, оскільки війна чітко розділяє людей на два окопи, і залишитися на нейтральній полосі неможливо, бо ти загинеш під перехрестним вогнем, що вестиметься з обох сторін: для одних ти – зрадник, тобто «вже не свій», а для інших – потенційний зрадник, тобто «ще не свій» та такий, що ніколи не стане повністю своїм. Зрада потрібна ворогові, зрадник непотрібен нікому. Долі його не позаздриш. І не важливо, через які найсвітліші ідеали та найшляхетніші мотиви.

Втім, Карстена такі речі не дуже хвилюють. Єдине, про що він зараз всерйоз переймається, то чи дійсно там у СРСР такі потворні жінки, як у нас кажуть, що геть не буде кого затягти у ліжко, а також про те, чи не перекочує його коханка за час його відсутності до когось другого. Ну, і ще тим, чи Штефан раптом не виявиться гомосексуалістом та не почне чіплятися до нього вночі, хапаючи за член. І сміх, і гріх... Що ж, у кого спостерігаються проблеми зі вмістом власної черпеної коробки, той завжди дуже цікавиться вмістом чужих трусів.

Візит до радяського консульства минувся без пригод, якимсь надто буденно. Нас зустріли з роздратуванням і провели з байдужістю. Ми коротко відповіли на перелік формальних запитань, включно з

деякими ідіотськими із серії «Чи траплялися у Вашій родині чи родині Ваших батьків вагітні жінки?». Оскільки консул, товариш Денісов, німецькою розмовляв до біса кепсько, то я взяв на себе роль перекладача, а тому відповідав за всіх трьох (Штефан чудово знає російську, але бозна з яких принципів категорично відмовився нею послуговуватись). Консул ліниво й монотонно зачитував список питань із якогось засаленого папірця, я послідовно давав три відповіді, після чого він із відстороненим виглядом заносив ці відповіді від руки у бланк «анкети». Нікого, здається, не турбувало, правда це чи ні, ніхто не збирався прискіпуватися чи перевіряти надану інформацію.

Вся процедура тривала близько двох годин. Лише одного разу Денісов оживився, коли почув відповідь на питання «Чи маєте Ви намір агітувати чи будь-яким іншим чином (шляхом шантажу, тиску, фінансового підкупу, особистої дискредитації, поширення наклепницьких вигадок та інсинуацій, спрямованих проти соціалістичного ладу тощо) спонукати радянського громадянина до еміграції з СРСР?». Ти можеш собі уявити?! От цікаво, чи ці бовдури дісно вірять, що шпигун чи диверсант, котрий виношує подібні підступні плани, чесно дасть ствердну відповідь на це питання в посольстві?! Та знаю, знаю – віковичний бюрократично-формалістичний прийом перестраховки «про всяк випадок» і прикриття дупи папірцем зі сторони керівництва, мовляв «Він обіцяв не бешкетувати, ось розписка!».

— Ні, бо громадянин СРСР, що ми маємо намір із ним спілкуватися, власне вже є імігрантом із нашої країни. Ось, почитайте. — я простягнув йому копію біографічної довідки про Хартманна, офіційно підготовану нашою редакцією та надіслану на адресу консульства ще тиждень тому, котру вони завдяки традиційному російському нехлюйству, швидше за все, загубили, то ж Денісова ця новина застала зненацька.

Він пробіг довідку очами та насупився:

— А як він раптом захоче перетнути кордон разом із Вами?

— Боюсь, він навряд чи до того кордону й дійшов би – йому ледь не дев'яносто років! У Радянському Союзі у нього діти, онуки...

— Це справи не стосується. Виходить, він – потенційний перебіжчик («Ха-ха, а що я казав? Навіть через сорок років таким дітям все одно не довіряють!»). Я мушу надіслати запит до Москви...

— Товаришу Денісов, але в нас немає стільки часу. Це може затягнутися на місяць, а то й два!

— Гаразд. Ну, тоді нехай цей Ваш Хартманн сходить до управління КДБ по місцю проживання та візьме довідку...

— Тоді скоріше «переповзун», чи що. Лежачий помераючий дід, котрий якщо і здатен кудись сходити, то лише під себе, ймовірно, іноді не впізнає власного відображення у дзеркалі та отримує регулярний струс мозку, коли кашляє. — я свідомо згустив фарби, бо перевірити цю інформацію об'єктивно неможливо, а «ефект очевидності», що вона справляє, допоміг суттєво знизити підозрілість до особи «німецького старигана». — Ми їдемо туди виконати його останнє бажання, а саме – дати змогу подякувати Радянському Союзові та мудрому керівництву КПРС за можливість прожити щасливе життя та розповісти про гуманізм, миролюбність, людяність та великодушність Вашої держави всьому світові, спростувавши зловязики плітки про те, що нібито у СРСР порушуються права людини.

(«Як там було у Ежена Сю у «Парижких таємницях»? Чим грубішими є лестоші, тим глибше вони проникають у душу»).

— От, це – дуже своєчасна та правильна річ! Радянський уряд завжди спонукає своїх громадян іноземного походження свідчити на боці правди. Ми нікого не утримуємо силоміць і нікому не затикаємо рота, а тому...

— Ось тому ми й вирішили присв'ятити цьому окрему велику статтю, аби відновити справедливість та сприяти подальшому розвитку добросусідських відносин між нашими країнами. — не бажаючи слухати нудну казенно-самовиправдовувальну пропагандистську тираду, перехопив ініціативу твій покірних слуга.

— Чудовий, блискучий намір, товаришу Ульріх. — Денісов аж засяяв. — Я завжди всім кажу, що вже давно час забути минулі допотопні образи та почати писати нову сторінку радянсько-німецької дружби! Ми із Вами приречені бути сусідами, так би мовити, через паркан, а оскільки географію не змінеш, то краще все одне одному пробачити і вибудовувати надалі мир та співпрацю, ніж безперестанку чубитися.

(«Ну так, чому ні! Ви на нас напали, відгризли частину території, ставши у такий спосіб «сусідами», а тепер переконуюте, що ми маємо вас пробачити, бо ми сусіди! Це ніби маніяк, що вбив власних батьків та вимагає у суді його помилувати на тій підставі, що він – сирота»).

— Цілком поділяю Вашу думку, товаришу Денісов. — не моргнувши оком збрехав я. — Шлях ворожнечі та недовіри завжди шкодить обом сторонам, вибачте за такі банальні слова. Зрештою, у

світі не існує двох країн, котрі б мали спільний кордон та не мали через те конфліктів у певний історичний момент.

— Що сказати крім того, що Ви цілковито маєте рацію, товаришу Ульріх. — продовжив він обмін люб'язностями. — Даруйте за нахабство, бо мені відомо, що творчі люди ставляться з настороженістю, коли хтось пхає носа у їхні взаємини з музою, так би мовити, та все ж дозвольте висловити Вам одну невеличку пораду щодо змісту Вашої майбутньої статті. Можна?

(«Я потребую твоїх порад, як ще одного яйця»).

— Звісно, товаришу Денісов, я уважно слухаю.

— Якщо це буде можливо, то наголосіть деінде між рядками, що у Радянському Союзі свободи слова зараз ніяк не менше, ніж у США. До речі, Ви самі зможете пересвідчитися, що це – щира правда. Наша країна змінилася, та й Ваша також.

— Я неодмінно про це згадаю у тесті. Як і про необхідність переступити через старі непорозуміння.

— Ви мене абсолютно вірно зрозуміли! З Вами вельми приємно мати справу, товаришу Ульріх. Ви часом не комуніст? Я знаю, що у Вас донедавна це було під забороною, маю на увазі в душі? Ні? Ну, то нічого, серед нас самих вже зараз комуністів у душі майже не лишилося. — він штучно розсміявся залиivistим рохканням, одночасно карябаючи щось у пожовклому клаптику паперу «документоподібного» зразка. — Так, от Ваші дозволи, я усе підписав, тепер Вам слід спуститися на перший поверх до генерального консула, товариша Слепцова, аби він поставив печатку. Кабінет 5. Я його попереджу. Потім йдіть на третій поверх до кабінету 37, тобто до канцелярії, віддайте дівчатам дозволи з печатками та паспорти і вони просто сьогодні вклеять туди візи на два тижні починаючи з наступного понеділка. Раджу прямо в понеділок і виїхати. Що ще, що ще... А, так! На кордоні Вас зустрічатиме Ваш гід та права рука, так би мовити, котрий буде Вас супроводжувати, в усьому допомагати і догождати, так що можете на нього покластися.

— Гід із КДБ?

— Ну, що Ви як маленький... Авжеж! Про всяк випадок, Ви ж розумієте, мало що може трапитися... Не переймайтеся цим, лиховісна сила наших чекістів уже давно залишилася у минулому. Вони вже давно не ті, що були раніше... Так от, він сам Вас знайде одразу після перетину кордону. Ви ж поїдете автобусом? От і добре. Бажаю Вам гарної подорожі та чекаю на цікавущє читво.

Я потиснув руку Денісова, що нагадувало стискання сирого тіста і подякував. Опісля цю саму руку-тісто жмакнули Карстен і Штефан, ми попрощалися та вирушили старезними сходами, що при кожному кроці видавали кумедний пердячий звук, до першого поверху, де у кабінеті 5, як ми дізналися, нудився від почесного неробства «генеральний консул», він же, найімовірніше, завербований інформатор КДБ, він же, за радянською традицією, не найталановитіший, найрозумніший чи найдосвіченіший дипломат, а найлояльніший до високого московського керівництва з усіма його дурощами та стовідсотково – член КПРС із тисяча дев'ятсот порепаного року, головне «партійне око» над рештою співробітників консульства.

Моє передбачення стовідсотково підтвердилося. Генеральний консул (Карстен позаочі охрестив його генітальним консулом) товариш Слепцов виявився чванливим партійцем, зовні схожим на французького бульдога, який страждає на базедову хворобу, настільки солідним і пафосним, що майже не розмовляв, а спілувався з нами жестами, як розумово відстала дитина. Він, швидше за все, навіть і пердить не самостійно, а за нього це роблять спеціально навчені затверджені Парткомом референти і, швидше за все, за глибоко вкоріненою радянською звичкою, періодично огорошує співробітників феєрверком владних розпоряджень, які за ступенем маразматичності здатні скласти конкуренцію самому перському цареві Ксерксу, котрий одного разу наказав підлеглим бити палками море за те, що воно потопило його флот.

Зверхньо змірявши поглядом трьох прохачів, ніби ми відірвали його від чогось важливішого за колупання у носі (а може й не тільки у носі!), він, зображаючи титанічну працю, напоказ неохоче шльопнув три печатки (мені чомусь догори дригом) та замахав рукою, мовляв, «вимітайтесь, нікчеми, задовбали». Сказати, що ми зовсім не зацікавили КДБ та КПРС у його особі, це не сказати нічого... А втім, таке от повсюдне хамство вищого до нижчого та улесливе підлабузництво нижчого до вищого у Росії трапляється на кожному кроці і вважається цілком нормальним, якщо не сказати єдино нормальним стилем спілкування. Він був не ображений на нас, не сердитий, бо бачив нас уперше в житті, просто так у них ведеться: там, де ми зустрічаємо незнайомця з «презумпцією невинності» і ввічливою посмішкою, росіяни зазвичай роблять те саме з «презумпцією винності» та набундючено-підозріливим

примруженням. У нас людина має заслужити хамство у відповідь своєю недостойною поведінкою, а у них – навпаки, має заслужити доброзичливість у відповідь лише довівши, що вона варта довіри, що вона «своя».

Так само – непривітно, мов пусте місце – зустріли нас і «дівчата», що вклеювали візи. Неохайно вбрані червономорді бабиська із золотими зубами, мов у циганських баронів, і неосязними фігурами, схожими на батон перемотаної мотузкою вареної ковбаси, котрі усім своїм виглядом, поведінкою, поривчастим шарпанням канцелярського приладдя та періодичним хмиканням виказували невдоволення тим, що ми їх потурбували та відволікли від чаювання та пліткарства. Судячи з обручок, усі заміжні, і мені невтямки, як у їхніх чоловіків на них встає і як це, трахати ламантина. Відчайдухи ті їхні чоловіки! Таким вже дійсно нічого боятися, ні війни, ні КДБ!

Таким чином, перший осад, що залишився від радянських установ, був не жакливым і страшним, а байдужо-гідотним. Ми удвох із Карстеном почувалися зняжковіло-розгубленими, лише Штефан чомусь ледь помітно посміхався.

Дорогою ми мовчали. Казна чому... накрила мовчазна хвиля. Аби мовчанка скресла, я промовив:

— От тільки довбаного КДБшника нам не вистачало... Наче ми своїх з Абверу ще не вдосталь наїлися... Що в нас, що в них, спецслужби визирають на тебе мало не з кожного унітазу.

На мій подив, Карстен раптом заперечив, втім, у своєму звичному репертуарі:

— Тут ти не правий, старий. Всі ці контори – то вимушене зло. Нічого не вдієш. Інакше держава розвалиться вдрузки. Функція спецслужб у будь-якій державі нагадує дірку в сраці. Вона ні для кого не є найулюбленішою частиною тіла та їй, на відміну від очей, не присвячують віршів, але без неї теж ніяк, бо інакше організм закупориться та отруїться власним гівном. — філософськи зауважив він. — Не кажучи вже про те, що поки вона справно працює, про її існування у пристойному товаристві воліють забувати, вважаючи її брудною та ганебною або вдаючи, ніби її взагалі не існує, але варто тільки їй дати збій, як те ж саме пристойне товариство миттєво обсереться і смердітиме, як непристойне.

— Не вірю своїм вухам! Карстене, тебе що, білочка вхапила? А як по твоєму, скажімо, американське суспільство без спецслужб досі не

обісралось? Звісно, розвідка – то інше, ЦРУ там, але ж їхнє ФБР не давить свободу...

— Давить. Ще й як! Усі давлять. Навіть церква. Повір мені. Просто хитріше, видаючи це за волю самої людини, шляхом промивки мізків так, як нам і не снилося. Просто у них інший стержневий принцип. Наш соціум побудовано на прямому тупому насильстві і почутті обов'язку, а їхній – на брехні та жадобі до наживи. А це ще жахливіше, позаяк у нас, коли тебе гвалтують, ти пручаєшся, матюкаєшся і кричиш, а там ти мусиш у процесі згвалтування з ентузіазмом удавати, ніби ти і сам отримувеш від того задоволення, заповзято підмахуючи задом. Бо інакше тобі буде ще гірше.

Штефан гмикнув щось нечленороздільне, я мовчки слухав, але Карстен не став розвивати цю тему.

Після кількахвилинної мовчанки я не витримав і знову звернувся до Карстена:

— А що ти хотів сказати словами «повір мені» стосовно церкви? Ти ж там востаннє був, мабуть, на першому причасті років у сім?

— Я – добротесний австрійський католик, Акселю. У нас навіть підлітки кажуть «амінь» після того, як подрочать під ковдрою. Ти маєш рацію, я був там давненько, але не настільки, як ти гадаєш. Якось розповім одну цікаву історію. Але іншим разом. Зараз нема настрою влаштовувати душевний стриптиз.

— Любий Карстене, і все ж повідай нам свою історію. — м'яко промовив до того мовчазний Штефан. — Ми ж-бо друзі, які можуть бути таємниці. Хіба ти нам не довіряєш?

— Дійсно? Наполягаєш? Ну тоді спершу поясни, яким це таким чином ти здобув дозвіл на цю поїздку? Чи це не Абвер часом зробив добі цю великодушну послугу? — ні з того ні з сього скипів Карстен.

Штефан укорте продемонстрував свою лагідну фірмову посмішку а ля «діалог із першокласником-дебілом у відповідь на нетактовність через недоумство» та заходився розтлумачувати м'яким вкрадливим голосом, немов добрий дідусь, що читає онукові казку:

— Твої підозри та недовіра, друже, доволі образливі, не кажучи вже про те, що абсолютно безпідставні, та я не тримаю зла. Я помітив, що тебе щось гнітить і крає із середини вже не перший день поспіль... Та я не лізтиму тобі у душу, бо ти й сам поділишся із нами, якщо вважатимеш за потрібне, а ми зі свого боку завжди готові тебе вислухати. Тепер до твого звинувачення: керівник нашого «Руху»,

цілком легальної організації, що діє з дозволу офіційної влади, із затвердженням статутом...

(«Де, щоправда, написано, що це «гурток вивчення народної творчості», але то вже другорядні деталі»).

...є одним із заступників голови наглядової ради відділу народної просвіти Галиції. Саме він і підказав голові, герру магістру Трольманну, відрядити мене за зручної нагоди разом із делегацією «Лембергер Цайтунг» до СРСР з метою збору відомостей щодо фольклору, життя та побуту німців Південної Росії, які, начебто, дивом збереглися до сьогодні та все ще живуть окремими селами у глухих поліських лісах. Про це, до речі, ти можеш за потреби поцікавитися у громадській приймальні Ратуші Лемберга, де прямо на стіні висить обява про мою участь у «фольклористичній експедиції до братнього вогнища», а також прочитати у позавчорашньому номері Акселевої газети у рубриці «Історичні дослідження рідного краю».

(«Та невже? Ніколи не мав звички читати цієї дурноватої провінційної графоманії... втім, як і взагалі майже не читаю чужих матеріалів. От і маєш! Штефан краще знає, про що пише «моя» газета, ніж я сам! Чоботар без чобіт!»)

Подякують, що герр Трольманн саме працює над дисертацією про розвиток спільнот «фольксдойче»⁶¹ за межами Райху у 20 столітті, то ж вельми зрадів можливості отримати унікальні автентичні матеріали і одразу ж погодився клопотати про дозвіл перед вищими інстанціями – не маю жодної гадки якими саме і як конкретно це відбувалося! От, якось так.

— Припустімо. — насуپлено буркнув Карстен. — і тобі не муляє, що ти мов віслюк працюватимеш на чужу дисертацію? Це ж шахрайство?! Навіщо це тобі?

— Із чистої цікавості, друже. У школі наразі оголосили про карантин на місяць через якийсь вірус, а сидіти у чотирьох стінах і повільно божеволіти від нудьги... То ж краще вже наважитися на таку пригоду, тим паче – безкоштовна можливість хоча б раз у житті побувати «там», за залізною завісою. Враження на усе життя, буде про що розповісти учням. Звісно, ніякого фольклору для Трольманна я не збиратиму, бо тих сіл «фольксдойче» там не існує вже років із

⁶¹ «Фольксдойче» (нім. *Volksdeutsche*) – загальна назва німецьких національних меншин у Європі, що широко використовувалась у Третньому Райсі на позначення етнічних німців, які проживають поза межами Німеччини, у тому числі й на окупованих територіях.

тридцять, але він про це не знає і, сподіваюсь, не дізнається, а матеріал я просто склепаю самотужки, користуючись уявою та відомими мені фактами щодо традицій та звичаїв німецької меншини у довоєнних Румунії та Угорщині. Вийде фальшивка, проте якісна і, гадаю, така, що майже на дев'яносто відсотків відповідала б істині, якби гіпотетично ті села дійсно існували б досі.

От бачиш, все лежить на поверхні, жодних підстав для параної немає. Тепер твоя черга, друже!

Карстен якось приречено зітхнув та посміхнувся вимученою, ненатуральною посмішкою, мовби позуючи для шкільного фотоальбому, почав:

— Ну гаразд, слово є слово, відвертість за відвертість. Почну іздалеку. Я народився у невеличкому гірському селі у 60 кілометрах від Зальбурга, у тій місцевості, де життя за останні років сто мало змінилося. Й досьогодні цетром життя таких сіл та містечок є не стільки базарна площа, скільки площа перед церквою, найбільшою та найпомпезнішою спорудою, що височіє над убогенькими хатками мешканців. Годі вже казати, що усе без винятку населення щонеділі відвідує месу, ходить до причастя, і навіть ті чоловіки-п'янички, які ні у що надприродне не вірять і єдиним контактом із потойбічною духовністю для котрих залишаються побачення із чортами під час чергового нападу білої гарячки, навіть вони були змушені під менторським тиском своїх жінок волочитися недільного ранку до церкви та мямлити *Ave Maria, gratia plena, Dominus Tecum*⁶², вивергаючи вбивчий запах перегару при кожному розтулянні рота.

Мій батько, на щастя чи на біду, був не таким. Навпаки, він був повною протилежністю більшості чоловічого населення нашого містечка, типовим напівбожевільним «добрим католиком», що злягається з дружиною лише при вимкненому світлі не частіше кількох разів на місяць, не бриє під пахвами та роздає дітям дзвінки ляпаси за вживання слів на кшталт «курва», зайвий раз підтверджуючи неспростовне спостереження, що найшаленіше вірують ті люди, що самі Біблію зроду не читали, а знають її лише фрагментарно по чужим переказам. Зрозумійте мене правильно, мій старий не був лихою людиною. Він був добрим, чуйним, відчайдушно любив матір і мене із сестрою, навіть поважав тещу, та поряд із цим

⁶² лат. «Радуйся, Маріє, благодаті повна! Господь із Тобою» (перший рядок католицької молитви, зверненої до Діви Марії).

славився самовідданою і ревною релігійністю, яку наш превелебний отець Мартін, видершись на клірос і патетично здіймаючи руки догори, повсякчас величав «іскрою Божою». А як давно відомо, найнебезпечнішою є іскра Божа у голові, набитій опилками.

Від природи я був напрочуд допитливим та живим хлопчиком, що у сім'ях типу моєї, як ти розумієш, здебільшого сприймається як неналежна поведінка та брак вихованості. Так вже ведеться, що «доброму католикові» не личить ставити забагато питань та думати забагато думок, аби не впасти в облуду та не «згрішити думкою», бо «надмірності торують шлях до пекла». У мене був гострий розум та, завдяки шкільному вчителю герру Фанглю, доволі широкий кругозір, проте моя родина та церква, яку ми з цією родиною щонеділі відвідували, стусанами, докорами та покараннями поступово обмежували його, силоміць стискали, ламаючи йому кістки, аж допоки з роками він не перетворився на точку. Точку зору. Єдино вірну точку зору. Вони це називали «правильним вихованням».

Я не був ані вундеркіндом, ані генієм, ані тихим заучкою, ані, тим паче, боогобраним праведником-аскетом чи бодай зародковою личинкою його, але ж талант, як і чиряк, може неочікувано вилізти на будь-якій сраці. Не знаю, що саме вплинуло на мене – проповіді отця Мартіна, сімейна атмосфера чи незадоволеність тими відповідями на одвічні людські питання, що їх спромоглася запропонувати школа, але одного дня, ближче до 15 років, я перейнявся релігійністю всерйоз. Виявив у собі «талант Духа Святого», як кажуть церковники, навіть не хист, а швидше жагу до усамітнення, молитв та розмірковувань про сенс буття. Я із головою поринув у нестримне фанатичне богошукання: студіював Біблію, визубривши її поступово ледь не напам'ять, цілими днями прислужував отцю Мартіну та двом напів сліпим монахиням з ордену Святої Урсули, що разом із ним опікувалися «духовною просвітою молоді», а ввечері продирався через багатослівні, заплутані і пекуче важкі для сприйняття тексти теологічних трактатів Фоми Аквінського... ще й досі не зрозумів, його «Сумма теології» – це все ж геніальна схоластика чи беззмистовне словоблуддя? Уяви – із часом мене майже перестали цікавити дівчата! І це у розпал пубертатного віку. Врешті-решт, моя цікавість переросла у впевненість щодо власної «обраності» і я не зглянувся, як замість авіаційної школи, про яку мріяв відтоді як навчився ходити, опинився у духовній семінарії Відня.

Там мене спіткали перші випробування, як суто фізичні, так і інтелектуальні, а за ними доволі швидко послідували й перші розчарування.

Чи знаєте ви, що це таке, навчатися у семінарії? Ви, вочевидь, впевнені, що юні бовдури там цілими днями безтурботно ведуть душерайвні бесіди, склавши руки човником на грудях, а це зовсім не так. Семінарія – це своєрідний гібрид армії та концтабору. Забудьте про ледарство та вільний час, бо завдяки старанням ректора і єпархіальних урядників у семінаристів щодня більше клопоту, ніж в одноруких шпалерників. Щоранку ви прокидаєтесь удосвіта, о п'ятій годині та мовчки снідаєте максимально простою їжею у «кухонній залі» разом із «братією». Ніякої кави, та ви що! Спілкування поміж собою, не кажучи вже про сміх чи жарти, не те що б повністю заборонені, але відверто засуджуються, бо ж свідчать про вашу «несерйозність», а Богові, за уявленнями семінарських теологів, личить служити виключно із виразом обличчя мов при хронічному геморої. Після того ви ще у напівсонному стані сунете до церкви, на враннішню месу. Це не обговорюється. Хоч хворий, хоч мертвий, хоч зі срачкою. Після кількохгодинного сумлінного висихування Тридентської меси⁶³ на тих незручних дерев'яних лавках у вас постійно залякатиме спина, то ж ви вилазитимете із церкви скоцюрбленим, мов шаховий кінь, але «богонатхненним», мов пацієнт божевільні. Після того – напруженні заняття у класах, що переважно зводяться до тупого зазубрювання величезних обсягів текстів. Потім – така сама скромна вечеря та вечірня меса. Костюмована вистава, розрахована на зовнішній ефект і замилювання очей недопитливим обивателям, не більше. Вклади патетичний текст про трійцю, воскресіння та ангелів, що його зазвичай виголошують поважні кардинали, загорнуті у малиновий оксамит та обвішані персями, мов циганські барони, в уста сусіда-п'янички, що сидить на лавці біля ганделика у майці-алкоголічці та із дешевою смердючою цигаркою, яка стичить у нього з рота, і вся «дивовижність» умить випарується, а його полум'яний монолог видаватиметься про тобі нестерпною

⁶³ Тридентська меса або Класична / традиційна / стара латинська меса – до реформи 1969 року та запровадження папою Папою Павлом VI т.зв. «Нового обряду» (лат. *Novus Ordo*) – основний спосіб здійснення літургії в римському католицизмі. Відрізняється від сучасного «спрощеного» чину своєю значно довшою тривалістю, виголошенням молитв латинською мовою та їх більшою кількістю тощо.

рафінованою білогарячковою маячною. Потім – дві години умовно вільного часу, впродовж яких кожен семінарист кидається виконувати домашнє завдання та повторювати пройдений матеріал, аби нічого не забути та не отримати наступного дня чергове покарання-«епітимію» від суворого професора, перед начетницьким всезнайством якого ви спочатку щиросердно та благоговійно тушуєтеся. Далі – короткий неспокійний сон, після якого все повторюється по колу.

Із «духовною облудою», що її буцімто нашіптував мені у вуха сам нечистий, впоратися виявилось ще складніше. Вони не доводили нам істину, не переконували аргументами чи бодай прикладом власної взірцевої поведінки, а силоміць запихали в нас певні ідеї, які не витримували жодної перевірки логікою. Не пастир та вдумливий богошукач виховувався в тій семінарії, а обмежений і озлоблений на «неправильний» та «гріховний» оточуючий світ фанатик, котрий на додачу як міг пнувся зі шкіри, аби потоваришувати не з небесним цісарством, а з земним.

Фанатизм – це завжди жажіття, навіть фанатизм во ім'я добра та істини, як це подає церква, точніше, особливо такий фанатизм і є найнебезпечнішим, бо диявол починається з піни на губах ангела, що із завзяттям та нетерпимістю сперечається про істину. Чи не розмірковування святих блаженних на кшталт Франциска Ассізького врешті-решт призвели до вогнищ інквізиції? Адже давно відомо, що там, де релігія схрещується з політикою, народжується інквізиція. Чи не особисто до абсолюту відвертний та віруючий Савонарола пролив не менше річок крові, ніж Медічі та Сфорца, гвельфи та гібеліни⁶⁴? Бог є любов, стверджували вони, вважаючи це наріжним каменем своєї віри, але там, серед них... Там не було любові. Розумієш, не було! Ніякої і близько. Та церква мала таке саме відношення до Бога, як касир театру до мистецтва. А що було?

Була самозакохана пиха, хвороблива зазидющість один до одного, що подекуди межувала з відразою, фальшива улесливість нижчих до вищих із кілограмову дулею в кишені, і чванлива зневага вищих до нижчих. Найжорстокіших і найбезкомпромісніших викладачів при

⁶⁴ Гвельфи (італ. *guelfi*, нім. *Guelfen / Welfen*) – політичне угруповання в Італії XII – XV столітті, яке боролось проти намагань імператорів Священної Римської Імперії утвердитися на Апеннінському півострові. Підтримували Папу Римського і прагнули республіканського ладу. Ворогували з гібелінами (італ. *ghibellini*, нім. *Ghibellinen / Waiblinger*) – політичним угрупованням, прихильним до німецьких імператорів і аристократичної форми правління.

тому вважали взірцем «християнської принциповості», воля котрих є сильнішою за гріховне людське начало та диявольські спокуси розуму, а отже саме на них і варто рівнятися нам, майбутнім священикам. Що ж, як і будь-де та в усі часи, той, хто носить у душі лайно, а у голові – слабоумство, зазвичай вважає цю суміш у собі «вольовим характером». Що цікаво, серед цих «взірцевих» викладачів траплялися навіть атеїсти, що вважали віру ідіотизмом та водночас зручним інструментом контролю над забитими масами. Та найбільше у них було залізобетонної, непробивної та при цьому самозакоханої і самовпевненої тупості у поєднанні з цілковитою відсутністю цікавості. Серед них, безперечно, іноді траплялися люди, у яких насправді жив Бог (втім, досить рідко), траплялися і люди, в яких жив диявол (частіше, але також доволі рідко), але у більшості з них жили тільки глисти.

Дуже швидко я почав ставити незручні питання. Точніше, ті питання з боку були щирими та відвертими намаганнями звернутися до старших та мудріших товаришів, справжнім криком душі, благанням про допомогу в укріпленні віри, розвіянні болісних сумнівів, що нестерпно краями мою свідомість ізсередини, але вони сприймали їх винятково як насмішку чи зловмистий «шепіт нечистивця» з метою «спокусити» інших семінаристів і самих професорів, похитнувши їхню впевненість у «безпомилковості Святого Письма».

Наприклад, якщо у Адама і Єви було двоє синів, Каїн і Авель, і після того один убив іншого, то він, чи то з горя, чи то на радостях, «пізнав дружину свою, і зачала вона, і народила Єноха»⁶⁵, із чого виникає логічне питання, а звідки ж тоді узялася ця дружина? Чому у Всезнаючого Господа так кепсько з ботанікою, що Ісус, розповідаючи притчу про гірчичне зерно, вважає це зерно найдрібнішим у світі, що не відповідає дійсності, а саму гірчицю – деревом, «що птахи небесні прилітають і в'ють гнізда у його гілках»⁶⁶, коли це насправді – трава заввишки пів метра, про що відомо кожному школяреві? Де святі мужі минулого бачили тушканчика та зайця з роздвоєними копитами, якого заборонили їсти євреям⁶⁷? Я вже мовчу, з якого переляку та причому копита до їжі... А де ж народився Ісус – у Віфліємі без чудесної зірки

⁶⁵ Книга Буття, 4:17.

⁶⁶ Матф., 13:32.

⁶⁷ Левіт, 11:5-6.

у небі, як стверджує євангеліст Лука⁶⁸, чи в Назареті з появою тієї зірки та прибуттям волхвів, як наполягає євангеліст Матфій⁶⁹? В останньому випадку незрозуміло, то була чи ні втеча до Єгипту та побиття немовлят лиходієм Іродом? Зрештою, як Господь може розгніватися на когось, якщо гнів – один зі смертних гріхів? Як, до речі, і вбивство. І багато багато інших, що із часом привели мене до впевненості, що біблійна оповідь – це, можливо, така сама легенда, як розповіді про короля Артура та лицарів Круглого Столу, і саме християнство, за влучним висловом Вольтера, й насправді вигадали хитрі шахраї, а вірять у нього ідіоти.

Ці питання найчастіше наштовхувались на стіну глухого мовчання або зайжених і банальних голосливих тверджень (така воля Господа, – це ж не відповідь, не пояснення для питливого юнацького розуму, а тупа відмазка), у найкращому випадку професори наводили відповідні пояснення, вдаючися до цитування творів численних «святих отців», що як правило зводилися до жонглювання пустопорожніми словесами та словоблуддя за методом корови, що пісяє – довго, мутно та у різні боки, у найгіршому – на мене шикали і цикали, мов ті гієни, і високомірно ненавиділи навіть ті, хто також подумки ставив собі ті самі питання – а й насправді, чому?

В якийсь момент мене пройняла думка: якби я був євангелістом і вирішив би писати власне Євангеліє, що відображало б справжню, не умовну і не метафоричну справедливість, радикальну чесність і правду життя, яким би воно було?

Ця ідея не давала мені спати і врешті-решт я почав писати. Уявіть собі, пророк Карстен! Та не гординя чи самозакоханість рухала мною тоді, але загострене почуття справедливості. Пам'ятаєш, я казав, що шукав Бога? Так ось, це стало моїм шляхом пошуку після того, як я усвідомив, що у справедливості та істини у бюрократичній організації під назвою «Римокатолицька церква» міститься не більше, ніж свободи слова у «Радіо Свобода» чи демократії у (згаданий тобою) Демократичній Кампучії. Щоправда, далі кількох розділів я не просунувся. Чи то натхнення вичерпалося, чи то Господь, який все ж дійсно існує, вирішив мене надоумити і провчити, позбавивши волі та виключивши із лав своїх служак – прес-секретарів. Все застопорилося,

⁶⁸ Лука., 2:4-21.

⁶⁹ Матф., 4:18-25.

як у нічній вазі старої фразу, що страждає на закрепи, і згодом я закинув цю справу, а потім і зовсім забув про той синеньких зошит.

— І чим це все закінчилося? Здогадуюсь, що саме через це тебе й виключили, чи не так? — не втерпів я.

— Та не сіпай мене за яйця. — огризнувся Карстен. — До того веду! Бозна про що я думав, залишаючи рукопис у своїй шафці біля ліжка! Керуючись армійською звичкою, отці-наставники знайшли його при першому ж общусі (який щодо мене відбувався з особливою прискіпливістю, бо я вважався неблагонадійним) та впали у ступор, а потім у шалену лють. Відтак, звинувативши мене у віровідступництві та «духовній диверсії», виставивши мало не найважливішим єретиком із часів єресі Катарів⁷⁰, мене зі свистом і ганьбою виперли із семінарії, а до купи — ще й двох моїх найліпших друзів, про всяк випадок, як «потенційних прибічників небезпечної секти», хоча вони навіть не знали про існування цих текстів! Відмахнутися ж легше, ніж переконати. Тож ще раз наголошую, оте моє «повір мені» має під собою, погодься, солідне підґрунття. Найголовніший висновок, що виніс зі всієї цієї історії полягає у тому, що перебування у церкві, хай і найтриваліше, не зробить тебе святим так само, як і навіть тривале перебування у гаражі не зробить тебе автомобілем. І ще один, супутній висновок, формулюється наступним чином: релігія — мов пеніс: немає нічого поганого у тому, що він є, немає нічого поганого навіть у тому, що носій ним пишається, але його не варто демонструвати публічно та тим паче нав'язувати оточуючим шляхом примусу, бо то просто непристойно.

Такі-то справи, друже. От вже про кого, а про Карстена я б у житті не подумав! Щелепи в нас із Штефаном відвисли, мов цицьки у твоєї тещі. Як бачиш, маємо ще один живий аргумент на користь тези про те, що ніколи не варто робити про когось упереджені швидкозапальні висновки, навіть про гуляк-алкоголіків. Звісно ж, я просто таки благував Карстена дати мені почитати те, що він там «наапостолив» у богодогідливій молодості, але він прогнозовано послав мене під три чорти.

⁷⁰ Катари (від грец. καθαροί, *katharoi*, «чисті, пуритани») — послідовники гностичного релігійного руху в середньовічній Західній Європі XI–XIV століття, що були представлені у великих містах Лангедоку, Арагону, Італії, деяких землях Німеччини і Франції. Ворогували із Католицькою церквою, заперечували її вчення, за що вважалися католиками небезпечною єрессю, проти якої Рим вів запеклу боротьбу за допомогою інквізиції.

Та я вже занадто захопився і мій лист знову розбух до цілого трактату. Тож припиняю катувати тебе подробицями свого буремного провінційного повсякдення та повідомляю про наступне: ми вирушаємо до СРСР вже за тиждень, а отже наступного листа від мене ти отримаєш, вочевидь, добряче перлюстрованого, із гарною радянською серпасто-молоткастою маркою у твою нумізматичну колекцію та казна коли за часом, бо ж я не маю жодного уявлення, як швидко кореспонденція протискатиметься через кордон і два таємних читання «компетентними органами» обидвох країн.

Насамкінець додам, що я таки до біса сумую за вами усіма. Було вже звук тут... а ні, якась нова хвиля туги накопила й накрила мене з головою. Ні, це не те що б погане передчуття... сам не знаю, як пояснити. В жодному разі, не хвилюйся, маю надію, все минеться швидко, цікаво і скоро я приїду у відпустку до Берліна та обійматиму вас з усією своєю сільською темпераментністю.

Дозволь від щирого серця привітати тебе з уже минулими Різдвом та Новим Роком, що його бозна якого диявола так полюбляють як галичани, так і росіяни. Сподіваюся, що нове десятиліття стане для нас часом тріумфу, і, паралельно, сподіваюся, хоч і з меншою особистою зацікавленістю, що той тріумф не буде побудований на кістках нашої країни, за якою, попри всі її дурощі та недоліки, я також жахливо сумую та лише тут, за тисячу кілометрів від рідної землі, на другій половині життя дійшов висновку, що – ти не повіриш! – навіть якщо у тебе в країні срака, то це ще не привід бути в ній лайном (бачиш, тепер вже я заразився від тебе звичкою писати оди лайну та постійно про нього згадувати!).

Бережи себе, товста дупо, бо мені без тебе ніяк...
Твій «східний бранець» А.

Лемберг, 11.01.1990

P.S. Про книжку ми ж домовились, так? Вестиму докладного щоденника, а на його матеріалі після літературної обробки писатиму, що обіцяв. А раптом і дійсно це наш шанс, що випадає раз у житті?!

*Адреса отримувача: Лебмерг-10332, Галіцієн-райхсгау,
Академієштрассе 12, герру Акселю Ульріху*

Друже-брате мій, ти вже, напевно, за залізною завісою і хоча я не знаю, коли тобі вдасться прочитати цього листа, все ж скажу, ніби благословляючи: бережи тебе Господь на твоєму шляху від біди, а мене – від нервового зриву! І, благаю тебе, тримай там язика за зубами, бо на відміну від Райху, втрапивши у халепу ти не виплутаєшся так просто... навіть якщо і виплутаєшся, то наслідки переслідуватимуть тебе усе життя, мов потворний хвіст, через який ти багато куди не можеш потрапити, чіпляючись ним за одвірки «дверей возможностей». Ти розумієш краще за мене, що у них там ще навіть фанатичніше ніж у нас тут дотримуються священної заповіді «якщо людина перднула, то сморід не запихнеш назад». А втім, звісно ж, не мені тебе вчити, ти вже великий хлопчик. Просто я дійсно відчуваю незрозуміле збентеження, неспокій. То вже параноя чи ще психоз?

Днями я мав вкрай неприємну розмову з Отто, до якого я звернувся, аби пришвидшити оформлення відкріпної перепустки на відвідування Парижа. Як і занадто вже часто в останні місяці, я застав його нетверезим із самісінького ранку. Для мене лишається загадкою, як підлеглі та керівництво цього не помічають! А може делікатно не звертають уваги? А може їм начхати? А може вони там усі там постійно перебувають у такому ж стані?

Мене перевірили для годиться, після чого молодий оберлейтенант провів мене до кабінету Отто, де традиційно смерділо дешевим куривом, шнапсом, якимись ковбасами, невипраними шкарпетками та немитим тілом. Отто допивав черговий гранчак шнапсу, лікуючи своє, як він це зве, «душевне знеструмлення» найкращою струмопровідною рідиною.

— Вітаю герра Папіропсувача від імені доблесних захисників Батьківщини та Партії! — заволав він щодуху. Його язик відчутно заплітався, а очі були червоними, мов у кроля, виваляного у курячому посліді. — Нарешті мій витончений кузен згадав про свого плебейського родича!

Я стримано привітався і одразу перейшов до справи. Ненавиджу, коли він у такому стані. Завжди відчуваю дивну комбінацію огиди та співчуття, знаєш, немовби дивишся на розчавлену вантажівкою змію, що помирає.

— Здоров був, Цербере мій миршавий! Як ти здогадуєшся, я припхався не просто так, а щоб корупційно скориставшись родинними зв'язками, розвести тебе на дрібнесеньке посадове порушення, але винятково в ім'я добра, Батьківщини та загального блага, а зовсім не переслідуючи власні шкурні інтереси. За це ж у вас можна розраховувати на поблажливість суду, чи не так? Так що дадуть небагато, раптом що...

Попри сп'яніння, Отто відреагував блискавично:

— Тіпун тобі, дурневі, на язик із такими жартами. — він мовчки показав пальцем на стіну, потім на вухо, потім покрутив цим пальцем біля скроні.

«Йолопе, ти що, останні клепки розгубив!!?» — ошелешено питали його кролячі очі.

«От чорт, а дійсно ж! Забув, де перебуваю! Я – ідіот!».

— Іди вниз до курилки та чекай на мене там. Ти знаєш де це. Я зараз.

Я винувато посміхнувся і поплентався на вулицю, де зліва від виходу висіла табличка «місце для паління».

Він з'явився там за кілька хвилин.

— Пробач мені, старий! — почав було я недолуго виправдовуватись. — Я не навмисне, аж ніяк не хотів тебе підставляти. Диявол поплутав...

— Я знаю. — бовкнув він. — втім, як і зазвичай. Ти коли-набудь доп'ятаєшся до табору. Кажі швидше, якого дідька ти хотів, бо в мене обмаль часу.

Я коротко виклав суть справи.

— Зрозуміло. Поки ми намагаємося країну хоч якось тримати у купі, ви заходилися її розгойдувати. — похмуро процідив він. — Іншого я і не очікував.

Мене ніби струмом шарахнуло.

— Отто, що ти таке верзеш? Хто її розгойдує? До чого тут узагалі це слово... Навпаки, коли-не-коли я повністю опинився на твоєму боці, бо так само, як і ти, вважаю перебудову ідіотизмом, а цю новітній експеримент із «мультикультурністю» – суїцидальним божевільям! Більш того, я писатиму – через силу та плюючись на всі боки, зізнаюся чесно – саме те, що вимагатиме Партія. Чого ти визвірився? Хіба що я дозволю собі щось між рядками, але ці обертони аби вловив один відсоток...

— От саме цими «між рядками» ви і довели країну до краю прірви. Озирнися навколо! Ти що, не бачиш, що наш світ тріщить по швах и от-от репне, мов підліткові лосини на сраці сорокарічної домогосподарки?!

Вперше в житті Отто розмовляв зі мною отак... із металом у голосі та непідробним, погано прихованим, навіженим озлобленням у погляді, зиркаючи спідлоба та зневажливо кривлячи рота.

Мене це обурило і я мимоволі підвищив голос:

— А я тут, курво, яким боком? Та що тебе вкусило? Знаєш, я, напевно, піду собі, владнаю свою справу сам, а з тобою поговоримо іншим разом, коли прийдеш до тям.

Він голосно видихнув та пом'ягшив тон:

— Гаразд, гаразд. Вибач, будь ласка. Я дійсно сьогодні на взводі, тому й перебрав зайвого. Не ображайся.

— Та розкажи вже достоту, який гедзь тебе вкусив? Що трапилося?

— А ти не в курсі? Що ж, можу привітати вашого брата журналіста, відтепер ви офіційно контролюватимете роботу органів держбезпеки. У нас запроваджено суспільний, курва його мати, контроль! Із лютого місяця.... Створюється... Так звана «суспільна наглядова рада», до... складу якої входитимуть співробітники газет, радіо, телебачення, письменники, культурні діячі та інша... наволоч такого штибу, перед... якими ми, кримінальна поліція та військові звітуватимемо щопівроку, а поза тим їхні... уповноважені представники, поза сумнівом, із числа найпришелепкуватіших, матимуть право... втручатися у хід нашої роботи, включно із слідчими діями, з метою... перевірки на предмет... «націонал-соціалістичної законності» та здійснення «громадського моніторингу»!

Від безсилої злості йому періодично аж перехоплювало подих. Отто брудно вилаявся, щосили ляпнув долонею по полірованій поверхні столу і смачно плюнув прямо на підлогу.

— Ого... — тільки й спромігся вимовити я.

— От тільки не кажи, що ти цим не тишишся! От тільки зранку в трамваї і розмов серед студентів, що про це. Усі задоволені, ніби їм член до коліна подовжили, теревенять про «права людни», нові часи та справжні зміни, аж слухати гидко. Курва, як же ми їх так виховали? У чому схибили із цим безвідповідальним недоумкуватим поколінням?!

— Знаєш, є таке арабське прислів'я: діти завжди більше схожі на свій час, ніж на своїх батьків. Може й дійсно, настали інші часи...

— От і ти також про «інші часи»! — він знову почав закипати. — Що в біса взагалі означає це словосполучення? Часи завжди однакові, все залежить від того, скільки клепок у голові залишилося у людей, що живуть у ці часи.

— Гадаю, ти перебільшуєш, друже. Згадай себе! Ми усі колись були молодими ідеалістами, як і личить юності.

— Ідеалістами – так, але ж не кретинами! Весь їхній ідеалізм зростає прямо пропорційно до відстані до проблеми. Злидні! Виродженці! Їм бракує мозку зрозуміти, що коли навіть троянда і пахне краще, ніж капуста, то це не означає, що суп з троянди вийде смачнішим.

— Отто, я згоден з тобою щодо того, що молодше покоління нині... ну, скажімо так, надмірно дивакувате та незріле. У нас у редакції теж є повно молодих співробітників, яким по 20 – 25 років, але вони ніби застигли у розвитку на підлітковому етапі та свідомо уникають необхідності дорослішати. Але попри це, погодься, що неможливо вимагати від людини любити в'язницю на тій підставі, що вона там народилася, наприклад, завдяки примхам долі та кримінальній біографії мамаші. Зміни дійсно назріли, друже, як не куртись, а срака завжди опиняється іззаду.

— Зміни – це руйнування «в'язницю» та переміна в'язнів та наглядачів місцями? Брате, ти верзеш несусвітну нісенітницю! Ви ж не думаєте далі руйнування! А будувати на тому місці що? І як? І якими силами? І за чий рахунок?! Зміни у них, курва, назріли, як цицьки у тринадцятирічній сцикухи!

— Хоч мені не до душі ані твій тон, а ні це узагальнююче «ви», та я відповім на твоє питання. — підкреслено спокійно промовив я. — Мені цілком ясно, вже вибач на слові, чому ти так смикаєшся – бо ти частина системи. Особисто порядна, людяна, розумна та чесна складова частина брехливої, проглатиної та жорстокої системи, що вже зможе довго існувати, навіть якщо усі посилено робитимуть вигляд, ніби «все гаразд». Чи мені це подобається? Ні. Але факти – річ уперта. Далі: чи ці зміни, які відбуваються наразі під вивіскою «перебудови», здаються мені вірними? Категорично, ні. Ба більше, у певних випадках – як із цими мігрантами на французьких територіях – вони не покращують, а навіть погіршують ситуацію, і саме за це я критикую владу. З іншого боку, будь-який процес реформ починається з перегинів, перебільшень та дурних рішень через надлишок ініціативності у поєднанні з нестачею досвіду, та попри це

завжди залишається надія, що з часом дурні оговтаються, недосвічені наберуться досвіду, здоровий глузд візьме верх над емоційністю, і реформаторську сверблячку суспільства зрештою буде спрямовано у вірне русло. Багато провалів та катастроф у такі часи стаються не тому, що хтось їх цілоспрямовано планує, потираючи руки та заливаючись зловтішним сміхом голлівудського лиходія, а через елементарну некомпетентність, неосвіченість, ідеалізм чи навіть брак інтелекту. Не варто шукати хитросплетінь закулісної змови там, де править бал тривіальна людська дурість.

Так, країну трясє і лихоманить, так, лихоманка – це не показник здоров'я, а важких хворобливий стан, яких щонайменше сигналізує про те, що суспільний організм опирається, бореться, а не просто апатично чекає на неменучу смерть. Це дає надію... Рух, яким би він не був, для держави все одно краще, ніж ентропія омертвіння. І, нарешті: хто має впроваджувати ті зміни і які саме першочергово? Якщо чесно – гадки не маю! Я – маленька людина. Є голови, які тямлять у цьому краще за мене, та серця, у яких для цього значно більше рішучості та відваги. Моя місія полягає не у тому, щоб самотужки розвернути країну у правильному напрямку чи бодай вказати на цей напрямок іншим, справжнім Титанам, а лише у тому, щоб задокументувати та зафіксувати для нащадків етапи цього шляху разом з усіма помилками, аби вони потім, детально проаналізувавши наші промахи, не припускалися б їх самі. Ну, ще у тому, щоб на особистісному рівні чинити опір свавіллю і дурощам, виключно задля збереження чистоти сумління. От і все.

Отто з ненавистю зім'яв порожню пачку з-під цигарок і, щосили шпурнувши її подалі, по-блюзнірськи зобразив театральні аплодисменти:

— Браво – чинити опір свавіллю! І ти ніяк не втямиш, що це свавілля є єдиною цементуючою силою, що тримає країну до купи, і якщо замінити цемент на більш м'яке, екологічно чисте, натуральне та демократичне лайно, то смердіти буде набагато сильніше, але будівля просто розлізеться, мов хатинка з піску. І от коли ви дограєтесь до того, що ця держава врешті-решт впаде, то уламки гепатимуться вам на голови, а це боляче та смертельно небезпечно. А потім сюди прийдуть «демократичні друзі» із заходу, котрі руками своїх місцевих посіпак заходяться сортувати населення на «ворогів» та «друзів», тобто фактично на ідіотів і не-ідіотів, а також на причетних і непричетних. А ти – причетний по самі вуха як журналіст. Ніхто не

розбиратиметься у ступені твоєї провини. Їм до сраки, був ти «за» чи «проти»! Усі ми – і я, ланцюговий пес режиму, і ти, напів-ліберал, ми усі будемо в їхніх очах злочинцями, бо вони не бачитимуть між нами жодної різниці. І ти не вислизнеш! Не примажешся до «переможців», не переконаєш їх у тому, що ти, на відміну від мене, членів партії чи військових, насправді «хороший» та із самих пелюшок був «проти режиму». Ми пов'язані одним ланцюгом, собачим ланцюгом режиму, і рано чи пізно він переросте в єдину мотузку, на якій нас і повісять. Ти ж-бо вважатимешся у них пропагандистом, а отже винним у багаторічній стійкості влади навіть більше за мене, чи не так? Складається враження, що лише нам, силовикам, потрібна ця держава, а усі інші просто їдуть у майбутнє на нашому гробі та ще й луплять нас батоном. Всім від нас щось потрібно – змін, захисту, зазирання у дупу і ніхто не питає про нашу думку. І нікому, а особливо вам, писакам, не приходить у пусті макітри, що ми без вас якось проживемо, навіть якщо пересаджаємо усю вашу паразитичну братію по таборам та божевільням, а от ви без нас – дзуськи, бо ми ж як ті, курва, лицарі, захищаємо вас одне від одного та від народу, який вас ненавидить ледь не більше за членів уряду, незважаючи на ваші хамські витівки та знущальні пловки нам в обличчя. Ніколи не повірю, що особисто ти – просто «корисний ідіот», якому це не доходить і який не має меркантильного шкурного розрахунку якимось чином скористатися із національної трагедії, яку нація усвідомить лише пост-фактум! От і виходить, що ти стидаєшся своєї держави та нації, а я пишаюся ними, і при цьому ми обидва щиро вважаємо себе патріотами.

Тут вже я не стримався...

«Та хай буде, як буде, кінець-то кінцем!»

— Е ні, Отто, тут тебе занесло. — по-котячому прошипів я. — Ви потребуєте нас – газет, журналів та інших «призрених писака» значно сильніше, ніж ми вас, лицарю ти мій білогарячковий! Сильніше, ніж здається твоєму пропитому мозкові, особливо враховуючи той факт, що Партія і Абвер, мов людська срака, не здатні нормально жити без газетного паперу. Ми регулярно підтераємо за вами лайно, бо інакше ви дуже швидко б засмерділися. Не дарма ж і ви, і ми називаємося «органами» – безпеки та інформації. Органами єдиного організму, де все взаємопов'язано і одне без одного неминуче загине. А передусім ви, по судячи з запаху, ви – саме видільний орган. Держава з невеликими недоліками «як у всіх», ти кажеш? Може й так, я не

сперечаюся. Але це саме держава, а не святий Грааль чи індійська корова, на адресу якої засть ляпнути бодай чогось неприємного. Згоден, не так усе вийшло, як гадалося. Ми побудували не «Тисячолітній Райх», а гібрид із високих ідей та дурних вчинків. Наразі «Тисячолітній Райх» впритул уперся своїм брудним п'ятаком у те, над чим свого часу слушно іронізував ще великий мудрець-пересмішник Вольтер, констатуючи, що під завісу свого довготривалого існування Священна Римська Імперія за великим рахунком вже давно не була ані священною, ані римською, ані імперією. Але є, те що є, і як би я не критикував наші повсюдні безглуздя, я люблю цю країну не менше за тебе, а може й більше! Та бути Кассандрою, друже, то настільки пекельно важко, що й ворогові не побажаєш. Просто я розумію те, чого не розумієш ти, бо для тебе, як і для більшості офіцерів по всьому світу, наказ вищого керівництва – то є напів містичне проголошення бажаного дійсним, а також найвищий сакральний авторитет, як вереск муедзина⁷¹ із мінарету для мусульман, навіть якщо він підштовхує вас до прірви. Те, що коїться у Франції... це критика від болю, безсилий крик волаючого в пустелі, а не зловтіха. І так, мені до сраки, віриш ти мені чи ні!

Ще додам на завершення, коли вже на те пішло: я не стидаюся країни, як ти мені оце закидаєш, а стидаюся окремих її недоумкуватих представників, і так само пишаюся окремими досягненнями інших достойних представників. Це тобі, товаришу, давно вже слід вирости з коротких штанців уявлень дев'ятнадцятого сторіччя, бо це саме тоді всі носилися з «нацією», мов дурень із писаною торбою. Нація, чорт забирай, – це всього лише уявна спільнота, заснована на експлуатації кланово-дикунських інстинктів кам'яного віку, маніпулятивно зліплена до купи брехливими міфами та штучними ідеями, найпримітивніша система розрізнення «свій – чужий», що користується найбільшою популярністю серед тих верств населення, котрі не мають індивідуальних талантів та чеснот і почуваються комфортно, привласнюючи чужі та уособлюючи себе із їхніми носіями на базі спільності місця народження. Коли людині нема чим пишатися, вона починає з усіх сил пишатися тим, що від неї не залежить: довжиною статевого органу, зростом, об'ємом грудей,

⁷¹ Муедзін (араб. مؤذن) – служитель при мечеті, який з мінарету в певний час закликає віруючих до молитви, читаючи азан. Згідно з ісламським переданням, перший муедзин (абісинець Біляль) був призначений самим пророком Мухаммедом.

фактом материнства чи батьківства, винятковим ступенем чистоти крові, походженням або національністю. І якщо ми обидва вважаємо себе патріотами своєї країни, то значить так воно і є, просто один із нас ментально застряг у середньовіччі і намагається втиснути сучасність у прокрустове ложе псевдо-бісмарківської державності, не помічаючи, що коней вже давно замінили автомобілі та літаки, а дерев'яні рахівниці – комп'ютери. Хоч роздери мене шматки, та я не розумію такого патріотизму таксидерміста. Від нього тхне нафталином і нестерпним трупним сморідом. Що вмерло, те вмерло. Це боляче і прикро, але штучно його не оживити, а тим паче не варто пихати труп у домашній холодильник на довічне зберігання, ламаючи небіжчикові руки та ноги. Принаймні, вияви до нього повагу, та з тієї поваги, замість збиткуватися посмертно, мов збоченець-некрофіл, поховай з почестями. Та іноді згадуй із ностальгією. Але не перетворюй мерця на моторошну ляльку-маріонетку із фільму жахів. Чуєш?!

Впродовж усієї моєї тиради він стояв тупо уп'явшись поглядом у свою сигарету, у півоберту до мене, не підводячи на мене очей. Із кожним моїм реченням він начебто візуально зменшувався, стискався, ніби припадаючи до землі, наприкінці набувши такого скуцюрбленого вигляду, неначе казковий гоблін, якого Господь відрядив його до цього світу копняком. Коли я виговорився він, не кажучи ані слова, раптом розвернувся на 180 градусів і покрокував до кабінету, а я слухняно почимчикував слідом. У кабінеті Отто сів на своє робоче місце, швидко висмикнув із надр столу бланк з гербом та почав щось писати. Закінчивши, він поставив на ньому печатку і так само мовчки простягнув мені. У відповідь на моє «дякую» лише ледь помітно кивнув головою, а на прощання не потиснув мені руку.

От такі-то справи... Не знаю, що буде далі і чи спілкуватимемося ми з ним після цього. Сказати по правді, я – можливо поки що через надмір емоцій! – не дуже горю бажанням. Мене наче облили помями. Так, допомогли і зробили те, про що я просив, але принагідно макнули пикою в лайно та від душі по ньому повезяли. А поза тим, мені його пекуче шкода. Я ж-бо бачу, як він мучиться, я розумію, що зачепив його за живе і, трохи перегнувши палку, напятакав зайвого і зробив боляче. Я пам'ятаю того «старого» Отто, життєрадісного непитушого здорованя-спортсмена, сильного як ведмідь добродушного телепня, котрий нишком підгодовував усіх навколишніх бродячих собак, до двадцяти п'яти років соромився курити перед батьками і від зніяковіння на побаченнях із дівчатами покривався червоними

плямами та розмовляв кумедним писклявим голосом на півтону вищим за звичайний.

Куди він подівся? Невже саме служба пертворила його на... оце? Невже вона здатна перетравити всіх, універсалізувати на власний розсуд та збочений смак, включивши до ієзуїтсько-інквізиторської матриці та уподібнивши до бездушного сухаря на кшталт Генріха Мюллера⁷², без жодних шансів на порятунок чи видужання? Заради чого такі жертви? Що він собі думав? Ех, Отто, Отто, ну неже воно того вартувало...

Вже післязавтра планую вирушити до міста Труа, а звідти – до Парижу і, як і ти, не наодинці з власними невеселими думками, а у супроводі двох «колег» – нового партійного куратора, нещодавно «прикріпленого» до редакції, який щосили пнеться видати себе за творчу аристократію, та якоїсь новомодної письменниці, що грамузляє якусь дурницю у стилі «пост-модерн» (як і будь-який термін з приставкою «пост» – безглузде та беззмістовне слово, що не відображає суть явища; це все одно, що називати гівно «пост-їжею»). Колоритна парочка, скажу я тобі... Колоритна на межі гротеску.

Партайгеноссе⁷³ Пауль Керстнер, шушукання з приводу якого ширилися нашою редакцією ще задовго до його появи (а саме відтоді, коли від цирозу печінки на ґрунті хронічного алкоголізму сконав попередній партієць, старий добрий веселун Петер), виявився дрібний зморщеним наче сухофрукт мужичком середнього віку із писклявим мишачим голосом, а його фото на редакційній перепустці довелося ретельно ретушувати, щоб обличчя менше нагадувало жіночу сумочку. Образ довершувала феноменально незграбна карикатурна перука ненатурального каштанового кольору, схожа на зачіску домовика з дитячого мультфільму. Попри це все, Пауль, здається, доволі приємною, інтелігентною і напрочуд освіченою людиною та різко контрастує зі своєю супутницею, тією самою письменницею фройляйн Єленою фон дер Ляуніц (вона наполягає саме на такому

⁷² Генріх Мюллер (1900 – ?) – шеф таємної державної поліції (IV управління РСХА) Третього Райху (1939–1945). Групенфюрер СС і генерал-лейтенант поліції (1941), заступник Рейнхарда Гайдріха.

⁷³ «Партайгеноссе» (нім. *Parteigenosse*) – прийняте у нацистській Німеччині звання до членів НСДАП.

старомодному звертанні⁷⁴, хоча фройляйн із неї, як із мене святий Сільвестр, бо, схоже, що вона за життя тримала у роті більше членів, ніж я цигарок), з якою, швидше за все, перебуває у більш-менш стабільному сексуальному зв'язку на називає її своєю «амбулаторною дружиною» (як у лікарні, де є стаціонарне відділення, де ти офіційно перебуваєш 24 години на добу, а є амбулаторне, куди ти пришов, «полікувався» та пішов геть). Дивний у нього смак... я б на таку нізачо б не поліз, навіть на добрячому підпитку й навіть у підлітковому віці у нападі шаленого спермотоксикозу! І стосунки до усрачки дивні. Майже якісь збочені, «кохання-ненависть-пристрасть-відраза», що безперервно змінюють одна одну у швидкоплинному гормонально-психопатологічному калейдоскопі.

Наше знайомство відбулося вчора надвечір у затишній «богемній» кав'ярні «Підвал Йозефа», розташованій у двох хвиликах неспішної ходи від станції метро Шпіттельмаркт. Пауль, котрого я бачив раніше, з'явився з двадцятихвилинним запізненням під ручку з чудернадською істотою, яка розмовляла фальцетом, що нагадував передсмертний вереск кабана, стверджувала, ніби належить до жіночої статі, стверджувала, ніби колись була піаністкою і навіть закінчила консерваторію та стверджувала, ніби характерна копчена засмага її обличчя пояснюється кубинським походженням батька, а зовсім не зловживанням алкоголем. Це і була та Єлена. О, повір мені, Акселю, я зовсім не кепкую і не перебільшую, вона саме так і виглядала!

Від самого початку ці двоє влаштували затяту сварку між собою, не звертаючи жодної уваги на оточуючих і забувши про мою присутність. Суперечка стосувалася шлюбу, але повністю сюжету я так і не збагнув: чи то вона насадила на нього, щоб він одружився із нею, а він пручався, чи то навпаки, вона галасливо відмовляла своєму кавелерові, намагаючись довести йому власну волелюбність та якнайболючіше уїсти («Ти ж прекрасно знаєш, Пауль, що до чоловіків я ставлюся, мов до котиків у гостях: милі створіння, можна погратися, але заводити такого у себе вдома – це вже вибачте!»), та врешті-решт вона перервала цю палку дискусію у вельми оригінальний спосіб, від якого у мене буквально відвисла щелепа:

⁷⁴ «Фройляйн» (нім. *Fräulein*) – традиційне німецьке зветання до молодої незаміжньої дівчини. На сьогоднішній день вважається застарілим і практично вийшло з широкого вжитку.

— І взагалі, мені до сральника треба, по-великому! — темпераментно махнувши рукою викрикнула вона і гучно, мов ієрихонська труба, перднула на підтвердження серйозності свого наміру. Вийшло чомусь із питальною інтонацією.

— Ох, як це витончено, «до сральнико по-великому»! — поморщився Пауль, — Та йди вже, Афродіта моя сірководнева.

Коли жінка, скорчивши наостанок глузливо-зневажливу гримасу, покрокувала до вбиральні, Пауль якось осоромлено подивився на мене та зітхнув.

— Не звертайте на неї уваги, колего. Ці творчі особистості, вони завжди епатажні та ексцентричні, тим паче жінки. Тим паче інтелігентні старі діви... Ну чи, принаймні, інтелігентні у далекому минулому та власній поетичній уяві. Якщо у таких витончених манірних дуреп, до того «інтелігентних», що навіть член попервах беруть виделкою, забагато вільного часу й замало роботи чи серйозних проблем, то вони починають «аналізувати наші стосунки» та захаращувати пусту голову іншими подібними нісенітницями. Як ось наразі зараз. Їй, бачите, раптово закортіло заміж, а через годину вона так само раптово змінила свою думку на діаметрально протилежну і влаштувала істеріку, що я, мовляв, намагаюся «уявити її побутом», а у самого за душею нічого немає – ані тобі банківського рахунку на мільйон марок, ані автомобіля-членокompенсатора на кшталт довжелезного «Мерседеса», ані вілли на Лазурному узбережжі. У жінок, як у собак Павлова, по відношенню до чоловіків є лише чотири рефлексії: сексуальний, хапально-власницький, «ти винний» та «ти повинний», іноді поодиночі, іноді – разом зі сполучником «а тому» між останніми двома. Всі вони без винятку – корисливі шльондри, просто хтось краще маскується чеснотами, а хтось – ні. Ви ж-бо бачите, як ці курки за слушної нагоди стрімголов вистрибують заміж за літніх режисерів, стариганів-міністрів та нафтаїнових мільярдерів, стверджуючи, що це – справжнє кохання, але я щось не бачив, щоб вони закохувалися у літніх слюсарів. Стара добра проституція, тільки не за готівку, як всім звичніше, а на умовах довгострокової оренди. Але то пусте... Давайте краще про роботу!

Він витягнув із портфеля якийсь папірець, відкашлявся і, змінивши тон із «Ромео-невдаха» на «партійна шишка», продекламував:

— Партійний осередок НСДАП району Мітте⁷⁵, Берлін, покладає на творчу групу газети «Берлінер Ілюстрірте Цайтунг»⁷⁶ у складі товариша Крістіана Мьоллера, товариша Пауля Керстнера та товариша Єлени фон дер Ляуніц наступні завдання, під час виконання яких наполягає на дотриманні наступних рекомендацій: 1) здійснювати викладення та інтерпретацію інформації у відповідності з політикою Перебудови та гласності, проголошеної герром Райхсканцлером Третього Райху Міхаелем Буклігером, але водночас керуючись нормами партійної дисципліни, відповідального підходу до поширення небажаних або неоднозначних за своїми наслідками відомостей та високої морально-етичної культури, притаманної членам НСДАП; 2) уникати поширення суперечливої інформації, котра потенційно могла б похитнути довіру морально незрілих верств населення до діяльності партійних і державних органів, сил правопорядку та офіційних засобів масової інформації чи у будь-який спосіб бути використана з метою дискредитації партійно-державного керівництва на міжнародній арені; 3) утримуватися від іронічного тону, вираження осуду чи сумнівів на адресу дій та рішень представників місцевого партійного керівництва, а також інших висловлювань, що можуть кинути тінь на авторитет НСДАП; у той самий час, допускається обережна критика окремих недоліків побутово-господарського характеру, вчинків конкретних керівників місцевих органів влади (перегини на місцях) за умови уникнення узагальнень стосовно НСДАП як такої; 4) висвітлення резонансних суспільних подій належить здійснювати з позиції заподіяння гіпотичної шкоди репутації партійних органів; у випадку виникнення небезпеки піддання іміджу НСДАП несприятливому впливу рекомендується не загострювати увагу на таких подіях або, у крайньому разі, обмежитися максимально побіжною лаконічною згадкою без наведення зайвих надмірних подробиць; 5) суворо дотримуватися Закону про державну та суспільну таємницю (у разі наявності доступу до неї), Закону про суспільну мораль та Закону про захист авторитету Партії; 6) суворо дотримуватися Морального

⁷⁵ Район Мітте (нім. *Mitte* «центр») охоплює переважно всю історичну частину Берліна, де знаходяться багато визначних пам'яток та органів державної влади, а також більшість дипломатичних представництв.

⁷⁶ «Берлінер Ілюстрірте Цайтунг» (нім. *Berliner Illustrierte Zeitung*), букв.: «Берлінська ілюстрована газета» – щотижнева газета, що виходила в Берліні з 1892 по 1945 рік.

кодексу націонал-соціаліста та поводитися як взірцевий представник НСДАП з точки зору правил моралі та етики, ввічливості, скромності, фінансової охайності та ідеологічної обачності. Обіцяєте?

«Яку в біса державну таємницю? Головна державна таємниця у нашій країні нині – це хто, як саме і скільки вкрав!».

Звичайно, я не сказав цього вголос, натомість обмежившись цілком слухним питанням:

— Мені не зовсім зрозуміло, що мається на увазі під державною таємницею. Я не володію жодною, а отже свідомо не можу її розкрити навіть при всьому бажанні, а якщо випадково напишу щось зайве, то звідки мені знати, виявиться це таємницею чи ні?

— Герр Мьоллер, не прискіпуйтеся. Ви ж доросла людина і розумієте, що це все – пусті формальності. До того ж, ви вже одного разу... так би мовити... мали прикрий досвід... Так що, будь ласка...

«От курва, він таки розкопав той випадок! Я його недооцінив! Хоча... це його робота і він очевидно намагається поводитися якнайтактовніше, бо якби я сам не зачепив би цієї теми, він сам, швидше за все, також не згадував би цю пікантну деталь».

Пам'ятаєш, як ми з тобою написали статтю про підпільні содомітські притони у районі Тіргартен⁷⁷ та отримали за це купу неприємностей, бо виявилось, що це та сама загадкова «державна таємниця», і першочергово тому, що серед відвідувачів подекуди трапляються навіть міністри та вищі партійні керівники?

— То давайте я одразу ще й заяву напишу: «Прошу довірити мені нову державну таємницю, бо пепередню я вже розбазікав» — буркнув я, втім, незлостиво, а тим часом він тицьнув мені інший папірець (аналогічний тому, який він щойно зачитував, тільки не такий пом'ятий) і прощамкав підлабузним тоном:

— Герр Мьоллер, ну помилуйте ж мене. Це – дрібниця, нуль, *nihil*⁷⁸, жодних наслідків не матиме! Від мене вимагають зверху, самі знаєте, у якому лоскотному становищі я перебуваю... Не пручайтесь! Швидше закінчимо, та й по тому! Ви ж член партії, так? От і пишіть отут ізнизу, як ведеться: «із рекомендацією ознайомлений», прізвище, дата підпис. Дату поставте вчорашню, будь ласка. Мав би це зробити

⁷⁷ Район Тіргартен (нім. *Tiergarten* «зоопарк») – район у центрі Берліна у складі адміністративного округу Мітте. Поряд з Берлінським зоопарком, відомий як місцезнаходження численних гей-барів та клубів ЛГБТ-спільноти.

⁷⁸ лат. «нічого, ніщо».

ще вчора, але ж Єлена з її концертами... — він ніяково розвів руками, мовляв, «вчора було не до того». — Поетеса, і цим все сказано!

Авжеж, поетеса... Так ось як насправді називається гібрид підстаркуватої шльондри, алкоголічки та істерички з комплексом принцеси!

До речі, чи не вперше в житті у мене не виникло жодного бажання почитати, що вона там пише, бо коли я чую словосполучення «сучасне мистецтво», то мене одразу тіпає і верне, а побачивши цю особу зблизька, я більш ніш впевнений, що її мистецтво за ступенем бездарності, графоманії і посередності виявиться «надсучасним». Пам'ятаєш, як на цей рахунок висловлювався наш «татко», колишній головний редактор: «Зрозуміти так зване сучасне мистецтво дуже просто: якщо митець насрав сусідові під двері, то це «інсталяція», але якщо у розпал цього процесу подзвонити тому сусідові у двері, то вийде вже «перформанс». Так от, гадаю, що Єлена позірно може заслуговувати на лаври певного беззаперечного еталону таких горемитців.

(Пізніше я таки пересвідчився у твоїй правоті, бо вона мало не силоміць презентувала мені збірку своїх віршів, супроводжуючи це тужливими скаргами з приводу того, що, мовляв, подивіться на якому неякісному жовтому папері зараз видається високе мистецтво і як це несправедливо ганебно! Побіжно проглянувши декілька рядків я дійшов висновку, що це й дійсно «несправедливо ганебно», бо такі книжки слід було б видавати на м'якому папері, в рулонах і бажано без тексту, тоді б відних було набагато більше користі).

Що ж, якщо навіть виходити з припущення, що незграбне кохання — то все одно різновид кохання, то люди в амурних стосунках нагадуватимуть свічки: деякі створені для світла та затишку, деякі — для романтики, а деякі — в сраку, як у випадку Єлени та Пауля.

Забравши підписану мною цидулку, він подякував мало не три рази і миттєво сховав її у портфель. В цей момент приспіла повернутися Єлена. Не питай, що можна було робити у туалеті так довго! Окрім того, щоб нишком вилакати додаткові грамів зо двісті коньяку. Посміхаючись таємниче-вдоволеною посмішкою, неначе ситий людоджер, вона узяла Пауля під руку і ледь помітно (принаймні, як їй здавалося) шарпнула його за рукав піджака.

Пауль сіпнувся, мов від укусу отруйного павука, і пробубнів скоромовкою:

— Ось, власне, усі формальності наразі владнано, ми чекатимемо Вас післязавтра рівно о восьмій на вокзалі, що на Фрідріхштрассе. Будь ласка, не запізнюйтесь і не забудьте потрібні документи на дозволи. Квитки будуть у мене на руках, добове грошове утримання також, так що ні про що не турбуйтеся. Готель вже заброньовано... не бозна-який розкішний, та ще й далеченько від центра, аж у 20-ому окрузі⁷⁹, квартал Бельвіль, проте якраз у вирі подій, так би мовити, бо це саме одна з тих локацій, де паризька мерія компактно розселяє е-е-е... нових співгромадян. Отож, не смію більше Вас затримувати, герр Мьоллер, був щиро радий знайомству. До зустрічі!

Ми для годиться (пам'ятаєш: «поводитися як взірцевий представник НСДАП з точки зору ввічливості...!»?); то я про всяк випадок вирішив почати завчасно) потеревенили ще хвилин із п'ять про примхи погоди, поезію, та болячки, я отримав у подарунок вищезгаданий «поетичний альманах» (навряд чи вона в курсі, що означає це слово, просто звучить красиво, загадково та піднесено) та із задоволенням відкланявся. На прощання я потиснув обидві руки – Пауля (ніби пом'яв вогкий пластилін) та Єлени (ніби подрочив члена ящірці) – і з усіх сил якнайпривітніше посміхнувся, після чого підпсовані мілліу Ромео та Джульєтта поспіхом ретирувалися тим дивним пристрасно-підстрибуючим кроком, яким у віці до 30 біжать трахатися, до 50 – похмелятися, а після 60 – посцяти.

Ця трагікомічна парочка поступово віддалялася від мене, продовжуючи несамовито чубитися, артикулюючи такі перли сімейно-подружньо-ад'юльтерного мистецтва напів жартівливої напів цілком автентичної сварки, що я навіть вирішив занотувати дещо у блокнот:

— Відчепися від мене, мораліст чортів! Взагалі, я свята людина, бо в мене спостерігається конфлікт гріхів: мені червоногрудництво заважає перелюбствувати.

— Свята, значить...! То чому біля тебе постійно в'ються стільки мужиків?!

— Це іконописці...

Як бачиш, мені не вельми поталанило і у моїй подорожі на мене очікує не така приємна компанія, як на тебе, проте, як мінімум не

⁷⁹ 20-й округ Парижа, (фр. *Arrondissement de Ménilmontant*), розташований на східній околиці міста, об'єднує частину території Бельвіль (фр. *Belleville*), містечко Менільмонтан (фр. *Ménilmontant*), комуна Шарон (фр. *Charonne*) та відомий значним відсотком іммігрантів з країн Азії та Африки серед мешканців (близько 60 – 70%).

менш цікава з точки зору психопатологій людських взаємин. Це ж-бо також досвід, хоч і малопринадний! Досвід завжди приходить лише через особисті граблі та дискомфорт і він тим цінніший, чим травматичніший або геморойніший, чи не так? От і вдосконалюватиму свої навички спілкування з тихими психами та неврівноваженими нарцисами, експериментуватиму, аби у майбутньому обходитися з ними з ювелірною майстерністю та чітко знати, що «можна», а чого «не можна» дозволяти собі з подібними суб'єктами, як вони реагуватимуть, а особливо – як ними маніпулювати. Це може виявитися вельми корисним і стати у нагоді, бо серед різнопланового керівництва усіх ланок таких персонажів сила-силенна та краще вже набити собі синців на безпечних екземплярах, щоб дослідити кордони «можна» і ступінь бурхливості реакції на порушення того «можна», ніж подім підірвати свою кар'єру, мов камікадзе, на комусь дійсно впливовому з цієї породи. Досвідчений – значить завбачливо побитий у лабораторних умовах задля убезпечення себе в умовах бойових. Як то кажуть, досвідчений токарь знає техніку безпеки, як свої три пальці.

Виглядає, наче самозаспокоєння шибеника, що, мовляв, у пеклі хоча б не деруть три шкіри за опалення та компанія весела? Ну, десь так і є, брате, ніде правди діти.

Виклик щодо книжки прийнято! Залишимо щось по собі, крім лайна в унітазі! Відчуваю, вийде справжній шедевр, по вона постане з твого таланту та моєї спостережливості... Чи навпаки? Одначе, байдуже.

Нарешті Марта хоч трішки передпочине від мене, я відпочину від побуту, берлінської помпезності та суєти і побачу омріяний Париж! Освіжу напівзабуту французьку, поласую круасанами та – маю такий відчайдушний намір – жаб'ячими лапками з отим смердючим сиром (постійно забуваю назву). Хоча, підозрюю, що їх личить споживати окремо і французи зиркатимуть на мене зі своєю фірмовою зарозумілою зневагою та манірним снобізмом. Та мені, знову ж таки, байдуже.

Знаєш, із самого дитинства мені дошкуляла думка, що коли вже наші діди, захоплюючи якісь місцини Європи, десь і виглядали варварами з нижчою культурою, то це у Парижі. Історичне дежа-вю, орди Аларіха під брамою Риму. Вказівний перст Кліо⁸⁰, описавши

⁸⁰ Кліо (грец. Κλειώ) – одна з дев'яти муз у давньогрецькій міфології, покровителька історії.

коло у 180 градусів, повернувся у вихідну точку. Бачу, бачу як вже кривиться, немов від нападу печії, твоя скептична мармиза з ознаками аристократичного виродження. Та все одно, ти тільки-но уяви, як парижани 40-х зустрічали німців 40-х не на політичному, а на щоденному побутовому рівні! Як витончений граф із келихом вишуканого «Шато д'Естублон» у правиці глузливо оглядає з ніг до голови присланого до нього королем керуючого-провінцяла, у якого під нігтями застрягла сільський бруд, який плутає композитора Бізе з однойменним тістечком, нормально не володіє ножем і виделкою, має звичку голосно шмаркатися в інкрустований золотом гобілен 16 століття та зроду не читав нічого, крім етикетки освіжувача повітря, сидючи у туалеті.

І перемогли ми з тієї самої причини, що й варвари – Рим. Бо були дикішими, жорстокішими та брутальнішими, менш людяними і більш звірячими. Першородна звірячість завжди перемагає інтелігентний гуманізм – закон номер один. А ще ми точно знали хто ми і чого хочемо за будь-яку ціну. У французів було велике минуле і велика культура, а в нас – велика мрія та велике майбутнє. А мрія завжди перемагає культуру – закон номер два.

Саме так ми, суворі північні варвари, знову не оцінивши гуманізму цивілізаційно куди як високорозвиненіших південних сусідів, несамовито лаючись і трошачі все на своєму шляху, безцеремонно вдерлися до старого добротного сусідського будинку і, нахабно виклавши свої брудні ноги на стіл, звели вчорашніх господарів до стану прислуги. А ті, у свою чергу, толерантно підкорилися «аби не поглиблювати конфлікт» і, ще більше сповнившись гуманізмом, слухняно пошкандибали ночувати до свинарника, ще кілька десятиліть поспіль слухаючи, як бешкетують дикуни в їхньому колишньому будинку... Ще дуже-дуже довго до брудної господарської споруди, в якій тепер мешкали вчорашні володарі європейської ойкумени, нащадки слави Наполеона, раз у раз долинав гуркіт шибок, тваринний сміх і вереск, запах диму від спалювання книг і дорогих меблів ручної роботи та сморід зі сторони фамільної каплички часів ледь не Меровінгів, перетвореної нині на відхоже місце.

Із плином часу різниця між «нами» та «ними» поступово стерлася, а розбіжності нівелювалися. Ми, хижий та бездонний загальногерманський шлунок, перетравили їх, мов вишуканий французький делікатес (як, до речі, і грубі невибагливі слов'янські

наїдки зі сходу), на однакове із нами лайно. Загальнонімецьке лайно з уніфікованим запахом та кольором. І тепер ми ось уже півстоліття всі разом гордовито та велично стирчимо в місці, де спина втрачає свою шляхетну назву: і вороття назад немає, і вилізти звідти не стає сил чи волі. Так і напів-висимо у застряглому вигляді «ні туди, ні сюди», мов какашка із дупи у бродячого пса, і претензійно називаємо цей стан «новою націонал-соціалістичною спільнотою – багатонаціональним, але моноетнічним народом Райху».

Напевно, багато хто з нас, представників німецької інтелігенції, так чи інакше відчуває певний (і далеко не безпідставний) сором перед Францією. А можливо я – один такий довбанутий на увесь Райх, хто заблукав між «ресентиментом навиворіт», самобичуванням каяття та тією статтею карного кодексу, де йдеться про «злісне перекручення, умисну дискредитацію, публічне зневажання чи паплюження германської нації, історії та культури».

Не вельми приємно виношувати такі думки впродовж усього життя, мов дитинча-виродка із вадами, несумісними з життям, а ще більше – небезпечно вибльовувати ці мертвонароджені ідеї на папір, та що б там ті перебудовники не наперебудовували, а я все ж ризикну, *бо qui ne risque pas, ne boit pas de champagne*⁸¹. Та й до того ж, одноголосно стверджується, що листи з блакитними службовими марками міністерства пропаганди не підлягають перлюстрації. Згадуючи історію нашої з тобою епістолярної епопеї я схильний вважати, що це, найймовірніше, правда, бо ні ти, ні я, не сидимо за ґратами, а натомість вештаємося по закордонах: я – майже, ти – реально. Так що розслаб-но нижні півкулі мозку, друже! Все в нас вийде і все буде добре!

Ой, мало не забув розповісти тобі одну цікавенну деталь: впродовж тих п'яти хвилин, що ми спілкувалися з Єленою, це опудало, корчячи із себе важливу паву, «по великому секрету» похизувалося, що її кузен служить в поліції «кріпо»⁸², є там «не останньою людиною» і саме завдяки йому ми так швидко й отримали дозволи на перетин західного адміністративного кордону. На доказ цього

⁸¹ фр. «Хто не ризикує, той не п'є шампанського».

⁸² «Кріпо» (нім. *Kripo*, скор. від. *Kriminalpolizei*) – кримінальна поліція Третього Райху, що крім розслідувань звичайних кримінальних злочинів в тому числі слідувала й за «моральним виглядом» громадян, а також вистежувала євреїв та допомагала СС у встановленні факту єврейського походження «сумнівних осіб».

поважного факту, що мав би з її точки зору викликати у мене шанобливе благоговіння, вона пред'явила невеличку чорно-білу фотокартку із пошарпаного гаманця, побачивши яку я ледь зі стільця не гепнувся – я знаю цього вилупка! Це ж Рудольф Глобке, дірявий Рудді, як його позаочі прозивали у нашому дворі, мій колишній сусід по квартирі у районі Гелленсдорф (так, так, ти правильно пригадав – там у чорта на рогах, у тих напів нетрях на самісінькій околиці Берліна, де я прожив, напевно, найщасливіші роки свого життя і де ми з тобою сумарно вихлептали не одну цистерну пива). Світ таки є тіснішим, ніж ми розраховуємо...

Поліцейський з нього вельми умовний і сумнівний. Вже багато років Глобке ретельно займається розслідуваннями... та-дам! – інтригуючий барабанний дріб – сексуальних злочинів: абортів, випадків гомосексуалізму, змішуванням рас та іншою подібною дурнею. Сам він арійця нагадує не більше за Геббельса, до того ж і сам є потаємним гомосексуалістом, про що всі здогадуються, проте жодних прямих доказів не мають. І хоча часи вже не ті, і суди не вельми горять бажанням виносити вирoki по вищеперерахованим законам, все частіше спускаючи ці сороміцькі справи на гальмах, Глобке вперто продовжує копірситися у чужій брудній білизні, мов свиня у кінському лайні, отримуючи від того збочене задоволення. Одним словом, братик у Єлени виявився якраз їй під стать. Чи то природа так кепкує, чи то дійсно фюрер мав рацію і «гени є найважливішим свідоцтвом, яке не можна підробити, втратити чи приховати»⁸³. Загалом виглядає гротескно... законом проти «виродження»⁸⁴, мов каральним мечем, зятятю вимахує перед носами та ліжками берлінців просто хрестоматійний «виродженець». Звісно ж, я не подав вигляду і чемно висловив заочну вдячність панові штурмбаннфюреру⁸⁵ за зроблену ласку. Цікаво, про що він думав, виписуючи ті дозволи? Згадав моє прізвище чи ні? Диявол його знає. Швидше за все, так, бо

⁸³ Цитата із «Застільних розмов Гітлера» 1942 року.

⁸⁴ «Виродження» (нім. *Entartung*) – офіційний термін німецької расової пропаганди часів Третього Райху, яким характеризували широке коло понять: від тогочасного модерного мистецтва США та Західної Європи до «зниження моралі» у їхніх суспільствах, що буцімто відображалось у масовому поширенні там сексуальних збочень, психічних розладів, вроджених фізичних вад у великої кількості дітей, а також міжрасових шлюбів та народження немовлят-метисів.

⁸⁵ Військове звання в системі СС, що відповідає майорові.

такого ґтибу бюрократична сволота зазвичай має відмінну па'м'ять щодо імен та подробиць особистого життя сторонніх людей. У будь-якому разі, привіт я йому не передав. Гадаєш, варто було б?

На цьому дозволь завершити свою графоманію, бо нічого цікавого у моєму розміряному міщанському житті більше не трапилось. Останні кілька днів живу одним щемливим передчуттям. Як мало нам, галлофілам і франкоманам потрібно для щастя! Спробую надіслати тобі чергового листа прямісінько із мальовничого пагорба Монмартр. Якщо будеш чемним хлопчиком, то навіть із пікантною листівкою з голими дівками кабаре «Мулен руж», що запрошувально задирають ноги у своєму класичному танці! Тільки не показуй дружині, бо посадить нас обох на ціп, а тобі ще й вкоротить вночі ножицями твої й без того скромні десять сантиметрів. Скучив за моїми жартами нижче пупа, а ну зізнайся?! Вважай, що таким чином на мене вплинула згадка про Глобке.

*Ton ami qui t'aime malgré tout*⁸⁶

Берлін, 22.01.1990

10

Тріумфальній початок повоєнної політики германізації новоповернених земель Райху частково затьмарився складною міжнародною обстановкою, а саме підступним розпалюванням нової, так званої «холодної» війни проти нашої Батьківщини зі сторони Заходу.

Вперше вираз «холодна війна» з'явився у статті британського письменника-ревізіоніста Джорджа Оруелла «Ти і атомна бомба» 19 жовтня 1945 року в британському щотижневику *Tribune*, який був близьким до лейбористської партії. Ідея, яку Оруелл висував у цій статті, видавалася тоді спірною: на відміну від багатьох, він вважав, що страшна ядерна зброя, яка загрожує знищенням світу, зовсім не означатиме, що люди, усвідомивши цю загрозу, взагалі перестануть воювати. «Створення атомної бомби не поверне історію назад, а лише посилить історичні тенденції останніх десятиліть», – писав він.

⁸⁶ фр. «Твій друг, що любить тебе, незважаючи ні на що».

Щоправда, зауважував Оруелл, ядерна зброя, швидше за все, покладе на якийсь час кінець великим війнам, але цей мир не стане «справжнім» миром, як ми його уявляємо. «Жахливою стабільністю» епоха зобов'язана тому факту, що наддержави, які володіють атомною бомбою, будуть вважати себе непереможними і перебувати в стані «постійної холодної війни з сусідами».

Ще до цього, 5 березня 1946 року, Вінстон Черчілль виступив у Фултоні зі своєю знаменитою лекцією, в якій говорив про протистояння між Заходом і Райхом, що вже почалося, і про залізну завісу, якою Берлін буцімто відгороджує свою зону впливу. «Це явно не та звільнена Європа, за яку ми билися. І не Європа, яка має необхідні передумови для створення міцного миру, бо НСДАП, поставивши під свою владу більшу частину Європи, отримали необмежений тоталітарний контроль».

В основі протистояння між Райхом та США лежав чіткий ідеологічний поділ, оскільки ми є запеклими противниками не просто тому, що обидві сторони мають власні геополітичні інтереси та бажання розширювати сферу впливу (останнє переважно є характерним саме для США), а з тієї причини, що ми відстоюємо принципово різні способи життя та форми устрою суспільства. Капіталістичне та націонал-соціалістичне уявлення, як має функціонувати держава та суспільство, кардинально відрізняються, що і зробило протистояння «холодної війни» всеосяжним, а сторони – непримиренними, оскільки американська ідеологія проголошувала розв'язання Білим домом «холодної війни» «вимушеним кроком вільного світу у відповідь на експансію диктатури задля захисту наших цінностей».

Подальший суд історії з усією нещадною наочністю продемонстрував, чого вартий цей так званий «вільний світ», його пуста балаканина про захист цінностей, а також у чому саме полягають ці тріскуче розрекламовані на всю планету дегенеративні цінності.

Ядерне бомбардування Японії, спроба вторгнення на територію Кореї, багаторічна кривава бійня у В'єтнамі, організація та підтримка численних локальних військових конфліктів у Латинській Америці, ініціювання низки безпідставних загарбницьких воєн на Близькому Сході за

надуманими приводами – ось далеко не повний перелік військових злочинів США, що вони видають їх за «торжество свободи, демократії та рівноправності».

Агресивна людиноненависницька поведінка Заходу різко контрастує зі миролюбною та раціональною позицією Райху щодо безумовної поваги до суверенітету третіх країн, а також неприпустимості зміни повоєнних кордонів, проте впродовж ось уже сорока років усі мирні ініціативи Партії та уряду нашої Батьківщини методично відкидаються Заходом під різноманітними сміховинн реваншистськими приводами.

Після завершення війни на сході, починаючи з листопада 1944 року, перед керівництвом Рейху постала низка невідкладних завдань, від успішності реалізації яких безпосередньо залежало майбутнє німецької нації:

- Виведення населення новоповернених земель Райху з-під примарної облуди штучних націоналізмів, що їх, вдаючися до маніпуляцій, перекручення історії та відвертої брехні, створили органи жидобільшовицької пропаганди, та його повернення у лоно єдиної Великої германської нації, що складається з багатьох етнічних елементів, об'єднаних близькими цінностями, спорідненою кров'ю, єдиною мовою та культурою і спільною історичною долею. Низка заходів, спрямованих на досягнення цієї чи не найважливішої священної мети, отримала назву «германізації» та була офіційно розпочата 15 березня 1949 року. Період з 1944 по 1949 рік, впродовж котрого здійснювалася інституційна підготовка до германізації, закладалися підвалини та створювався потужний фундамент для подальшого відновлення національного самоусвідомлення мас, дістав назву політики «національного укорінення» (нім. *nationale Verwurzelung*). У рекордно короткі терміни під керівництвом місцевих осередків НСДАП у Галичині було відкрито понад 2 тисячі шкіл, 3 тисячі бібліотек, а також відновлено з руїн та попелу Лемберзький імперський університет імені Франца Йозефа. Вдалося підготувати достатню кількість освітніх кадрів та направити їх у найвіддаленіші міста та села Галіції, і саме завдяки їхній героїчній та титанічній праці населення краю поволі згадувало свою рідну німецьку мову, переходило на неї у щоденному спілкуванні, заново

відкривало для себе напів втрачену під гнітом більшовиків та польської буржуазії культуру своїх німецьких предків. Як неодноразово геніально зазначав наш Вічний фюрер Адольф Гітлер, поклик німецької крові завжди переможе навколишній бруд і морок примусового забуття.

- Священна місія по покращенню расових якостей майбутніх поколінь була покладена на десятки тисяч лікарів-добровольців, фахівців з еugenіки та расової гігієни, що за покликом сумління та керуючись почуттям патріотичного обов'язку приїхали до пологових будинків Галіції з усіх куточків Райху та надавали безкоштовні консультації молодим батькам щодо планування сім'ї та народження дітей. Дякуючи їхній самовідданості та високій расовій свідомості вдалося поступово нівелювати чи, принаймні, звести до мінімуму загрозливі наслідки тривалого та вкрай шкідливого, роз'їдаючого основи німецької ідентичності міжрасового кровозмішування, що безвідповідально практикувалося місцевим населенням впродовж майже півстоліття.
- Боротьба із угрупованнями партизанами-осттерористів на території Галіції, які вдаючись до жахливих злочинів та актів масового винищення мирного населення, тероризували мешканців великих міст. Отримуючи масовану підтримку озброєнням та фінансовими ресурсами з Москви, ватажки цих угруповань підняли на щит ідеологію сепаратизму та поставили на меті відтяти землі Галіції від Райху з їхнім подальшим приєднанням до СРСР, що потрактовувалося як «історичне воз'єднання слов'ян-українців в єдину руську державу». У якості виправдальної ідеї було обрано штучну, наспіх вигадану органами ОГПУ СРСР у 20-30-х рр. легенду про існування буцімто окремого «українського» народу, що віками потерпав від чужоземних поневолювачів, заборон мови та культуру (вочевидь саме тому ніхто у світі ніколи не чув ні про перше, ні про друге) та насильницької асиміляції, логічним продовженням якої нібито є політика германізації, проти якої і належить вести непримиренну саможертвну боротьбу не зважаючи на методи та жертви. Варто визнати, що скрутне повоєнне економічне становище цих земель, викликане цілком об'єктивними чинниками, політична анархія,

бідність, зневіра та соціальне напруження, що були прямим наслідком тривалого правління жидобільшовиків, а також ідеологічна незрілість, психологічний інфантилізм та піддатливість до ворожих пропагандистських впливів, спочатку позитивно сприяли збільшенню прихильників «осттерористів» серед широких верств населення Галіції. За найскромнішими підрахунками, чисельність бойовиків організації UAA (нім. *Ukrainische Aufständische Armee*, «Українська повстанська армія», скор. УПА) наприкінці 40-х – початку 50-х років становила кілька десятків тисяч людей, не рахуючи сотень тисяч громадян, які їм співчували, потайки підтримували продуктами харчування, одягом і фінансами, а також допомагали переховуватися від поліції та органів безпеки Райху. Жертвами терору UAA стали тисячі невинних жителів Лемберга та інших міст, передовсім діячів культури, вчених, шкільних вчителів, лікарів та співробітників державного апарату, що їх звинувачували у «колаборації з ворогом», а також поліціантів та стражів правопорядку, які доблесно та самовіддано виконували свій обов'язок щодо захисту життя та спокою мирного населення та дотримання націонал-соціалістичної законності. Зрештою, фатальним для UAA став ідеологічний конфлікт із «союзниками» – польським націоналістичним підпіллям, а також внутрішні чвари, фракційна боротьба в середині самої УПА і як наслідок – низка зрад з боку власних керівників, які методично інформували поліцію щодо діяльності та планів своїх соратників-опонентів, бажаючи у таких спосіб чужими руками звести рахунки зі своїми конкурентами.

- Остаточне розв'язання єврейського питання, котре через шалену концентрацію представників цього паразитичного етносу додатково ускладнювало германізацію Галичини, а також отруювало місцеве суспільство із середини, сприяючи підтримці у ньому нездорової психологічної атмосфери. Фюрер германської нації Адольф Гітлер вкотре продемонстрував свою феноменальну прозорливість у піклуванні про безпеку та майбутнє наступних поколінь разом із винятковою гуманністю і знайшов витончене і водночас мудре та далекоглядне рішення: усю єврейську громаду було за державний кошт розселено у новостворених

містечках вздовж нового кордону з СРСР з наданням їм безкоштовного житла, наділів землі для заняття сільським господарством, а також права вступати в спеціально сформовані військові загони добровольців HW (скор. від нім. *Hilfswillige*, «добровільні помічники») у складі прикордонних військ Вермахту, що й до сьогодні боронять східний рубіж нашої Батьківщини. Нова повоєнна політика по відношенню до єврейської меншини, продиктована великодушним милосердям німецької нації незважаючи на весь той згубний вплив, що його євреї чинили на арійську расу протягом тисячоліття, отримала назву політики апартеїду та була схвальна і з великим ентузіазмом прийнята як самою єврейською спільнотою, так і переважною більшістю суспільства Райху.

- Нормалізація стосунків з СРСР враховуючи нову геополітичну реальність також пройшла шлях певної поступової еволюції – від початкової взаємної недовіри «холодного миру» перших повоєнних років до обережного оптимізму політики розрядки, що вона провадиться наразі, з огляду на вимушений тактичний союз задля протидії деструктивному впливу Заходу між Райхом та СРСР, що самостійно склався природнім шляхом, а також суттєвими ідеологічними зрушеннями, що відбулися всередині Радянського Союзу після війни. Процес було запущено самогубством Йосипа Сталіна на початку травня 1945 року. Й досі достеменно невідомо, що спонукало його до цього кроку: сором від усвідомлення поразки у агресивно розв'язаній особисто ним війні, безвихідь глибокої економічної кризи чи перипетії запеклої підкилимної боротьби за владу у вищих кремлівських кабінетах, але 8 травня 1945 року Лаврентій Берія, Георгій Малєнков та Микита Хрущов знайшли «батька народів» на своїй підмосковній дачі у Кунцево мертвим. Смерть настала від одночасного пострілу у скроню з пістолета, який лежав на підлозі біля правої руки небіжчика, та розкушування ампули з ціаністим калієм. Державу очолив Микита Хрущов, який розпочав політику «відлиги» та внутрішньої лібералізації, а також здійснив низку кроків на зустріч Райхові (публічне покаяння за агресію з виплатою відповідних репарацій,

«десталінізація» ідеології, проведення показового «Маріупольського трибуналу» (за назвою вщент зруйнованого міста, що найбільше постраждало у боях 1943 – 1944 рр.) і покарання частини партійного та державного керівництва, відповідальної за напад на Німеччину разом з офіційним визнанням їх військовими злочинцями тощо), що уможливили початок довготривалого та непростого, але конче необхідного обом сусіднім державам поетапного процесу примирення та відновлення довіри та добросусідства.

Період розв'язання вищеперерахованих завдань тривав більше 10 років та отримав у вітчизняній історіографії назву «Важкого походу». Паралельно із врегулюванням східного питання відбувалося також і остаточне закріплення статусу-кво та демаркація кордону між Південнофранцузькою республікою та Франкською автономною республікою у складі Третього Райху. За підсумками Паризької мирної конференції (1949 р.) Берлін та Бордо домовилися про взаємне визнання кордонів обох держав та підписали низку договорів: про дружбу та партнерство, про спільне володіння та управління колоніями і заморськими територіями ліквідованої Третьої республіки⁸⁷, про правовий статус департаменту Французька Швейцарія та м. Женева у складі Франкської автономної республіки тощо.

[...]

Залишається лише в черговий раз висловити захоплення працездатністю та самовідданістю нашого Вічного фюрера Адольфа Гітлера, який спромігся у найстисліші терміни остаточно вирішити ці надскладні проблеми та закласти міцний фундамент під наступний період небаченого розквіту економічного, промислового та наукового потенціалу Райху, що отримав назву «німецького економічного дива» (нім. *Das deutsche Wirtschaftswunder*) 1955 – 1975 рр.

Але серце цієї великої людини, одного з найславніших синів німецької землі, не витримало такого перенапруження. 18 липня 1957 року наш гарячелюбий Вічний фюрер Адольф Гітлер

⁸⁷ Третя Французька Республіка (фр. *La Troisième République*) – конституційний лад Франції, що був прийнятий 4 вересня 1870 року (після поразки армії Французької імперії у Седанській битві франко-пруської війни) та проіснував до 15 липня 1940 року (заняття Парижу Вермахтом).

спочив через виснаження, буквально згорівши на роботі, не жаліючи себе і до останнього подиху залишаючись вірним німецькому народові та безсмертним ідеям націонал-соціалізму. Мавзолей Адольфа Гітлера у Трептов-Парку⁸⁸ й до сьогодні лишається однією з візитівок Берліна. Щороку цей меморіальний комплекс відвідують мільйони людей, як громадян Райху (школярів, членів «Гітлерюгенда» та молодих членів Партії, туристів з інших міст тощо) так і іноземних гостей, аби віддати останню шану неперевершеному генію людства, пророку арійської раси та батькові-засновнику Тисячолітнього Райху, чия мудрість, рішучість, самопожертва, хоробрість та ніжна любов до Німеччини назавжди перетворили його на один із найвеличніших символів незламності германського духу.

[...]

Позачерговий 13-й з'їзд Націонал-соціалістичної робочої партії Німеччини (20 – 24 липня 1957 р.) одноголосно обрав райхсканцлером давнього друга та соратника фюрера, грос-адмірала Карла Деніца, головнокомандувача Кріґсмаріне⁸⁹ під час Великої Вітчизняної війни 1941 – 1944 рр. Райхсканцлер Деніц в цілому продовжував політичну лінію, започатковану Вічним фюрером Адольфом Гітлером, доповнивши її низкою реформ, що були логічним продовженням «Програми тридцятирічного розвитку державного будівництва та народного господарства» НСДАП на 1945 – 1975 рр. Поряд із тим, райхсканцлер Деніц був змушений провести певні кадрові перестановки та гучні звільнення, нагальність яких на той момент вже давно назріла. Вчергове підтверджуючи, що НСДАП є партією справжньої народної демократії, яка принципово нічого не приховує від німців, бо твердо стоїть на позиціях підзвітності народові та інформування суспільства про навіть гірку, але правду, Райхсканцлер Деніц вже через рік після свого обрання зібрав наступний позачерговий 14-й з'їзд Націонал-соціалістичної робочої партії Німеччини (12 – 18 серпня 1958 р.), під час якого відверто оголосив про непоодинокі, а навпаки –

⁸⁸ Трептов-парк (нім. *Treptower Park*) – знаменитий берлінський парк, що знаходиться у східній частині міста на березі річки Шпрее в районі Альт-Трептов в окрузі Трептов-Кепенік, симетрично до розташованого в західній частині Берліна Великого Тіргартена.

⁸⁹ Кріґсмаріне (нім. *Kriegsmarine*) – військово-морський флот Третього Райху.

систематичні прикрі прецеденти абсолютно неприпустимої поведінки цілої низки найдосвідченіших керівників Партії та Уряду. Частина соратників самого Вічного фюрера Адольфа Гітлера безсоромно ганьбить його світлу пам'ять та, користуючись довірою німецького народу, за його спиною погрузла у безсоромній корупції, зловживанні службовим становищем і волюнтаризмі (Генріх Гіммлер, Ернст Кальтенбруннер, Йозеф Геббельс та Мартін Борман, що примкнув до них), а Ернст Кальтенбруннер на додачу вирізнявся ще й феноменальним ступенем морального розкладу та розпусти, не сумісних із високим званням Націонал-соціаліста.

Вищезазначені особи були виключені з Партії та відправлені у відставку чи на пенсію за віком. Разом із тим, керуючись принципом пошани до «старих бійців», а також принципами гуманізму і поваги до честі та гідності кожного громадянина, з'їздом було ухвалено одноголосне рішення не переслідувати цих осіб у судовому порядку з огляду на їхні попередні заслуги перед державою та беручи до уваги особисту роль, відіграну кожним із них у становленні Райху та НСДАП у 20-30 рр., а також значний внесок у справу перемоги у Великій Вітчизняній війні [...].

(Із підручника Вернера Льоффлера (1984) «Історія Райху для гімназій». Розділ 2. «Політичний розвиток у повоєнний період» / Werner Löffler. Reichsgeschichte für Gymnasien. Kapitel 2. "Politische Entwicklung in der Nachkriegszeit" — München: Franz-Eher-Verlag, 1984. — S. 202-208).

11

Аксель Ульріх

ЗЛАМАНИЙ МЕЧ ІМПЕРІЇ: НА СХІД ВІД ФАТЕРЛЯНДУ

[I]

За своїми розмірами, анатомією та поведінкою будь-яка імперія нагадує дракона. І коли дракон втрачає зуби, то незважаючи на те, що впродовж доволі тривалого часу він за інерцією все ще вселятиме жах та захоплення, як і раніше залишаючись достатньо кремезним та небезпечним, його щиросердно можна вважати приреченим на загибель, оскільки неминуха смерть від виснаження відтак стає лише питанням часу. Будь-який, навіть найгірший стоматолог підтвердить, що з точки зору сухої статистики до втрати зубів найчастіше призводять не п'яні бійки чи героїчні лицарські поєдинки, а прозайчний карієс, тобто їхнє самочинне руйнування під впливом хвороботворних бактерій, фактично, вигнивання зсередини, піддатливість до роз'їдання і самодеструкції через нехтування елементарною гігієною. Нещадна іронія долі полягає у тому, що беззубий дракон, який день у день слабшає, все одно ні за яких обставин не може перетворитися на пухнастого ховрашка. Втрата зубів для нього – не крок у напрямку до трав'яності, а крок у напрямку до могили.

Але навіть такий пристарілий і знесилений дракон, як і личить будь-якому хижакові, чітко мітить свою територію, відмежовуючи власний ареал від сусіднього, особливо того, де живе інший приблизно рівний за лютістю хижак.

Я перетинаю не просто міждержавний кордон у просторі. Я перетинаю міжчасовий, міжпланетний водоліл, паркан, що відмежовує Захід від Сходу, розділяє два геть зовсім несхожі один на одного (а подекуди й протилежні один одному) світи. Кордон між Райхом та СРСР – це екзистенційна межа, по якій прогодить глибочезна тектонічна тріщина цивілізаційного розламу.

Ймовірно, щось подібне відчуваєш у прикордонні Середньої Азії та Китаю. Там також пролягла невидима, проте непереборна лінія, що її прокреслила дешиця Господня на вічне розділення ісламсько-близькосхідної та конфуціансько-китайської цивілізації, котрі, втім, як і деінде, не в змозі похизуватися мирним співіснуванням та відсутністю періодичних зазіхань одна на одну. Та жодна людина, жоднен найобдарованіший полководець, і навіть жоден безсмертний титан сучасності не спромігся би посунути цей кордон в жоден бік далі, ніж на кільканадцять нічого не вартих жалюгідних кілометрів у той чи інший бік, бо його було встановлено ще у сиву давнину і не балаканиною політиків із краватками, огрядними черевцями та виблискуючими лисинами, а, за влучним висловлюванням Бісмарка,

залізом та кров'ю. Від себе додаю найголовніше – передусім надцінною над-ідеєю, позаяк залізо та кров відповідають на питання «як?», а над-ідея – на питання «навіщо?».

У липні 751 року, у долині річки Талас поблизу міста Атлаха, розташованого на півдні сучасної Казахської РСР, відбулася грандіозна битва між військами Аббасидського халіфату та китайської династії Тан за правління імператора Сюань-цзун за контроль над Центральною Азією. Чотири дні армії стояли одна навпроти іншої, не наважуючись розпочати битву. На п'ятий день в тил китайцям несподівано вдарили союзники-карлуки (о, цей віковичний потяг арабів до зради і змови!), які перейшли на сторону арабів. В той же час араби розпочали наступ. Китайська армія не витримала натиску та кинулась тікати.

Таким чином, у зіткненні двох цивілізацій було остаточно демарковано ареал поширення кожної з них, що з несуттєвими змінами зберігся й дотепер. На схід від Таласу простягнувся вічний мудрець-флегматик Китай у витонченому шовковому вбранні, що нікуди не поспішає і не зносить пустої суєти та потопаючи в опіумній напівдрімоті терпляче чекає слушного моменту для свого тріумфального пробудження і після того, як повз його могутню поставу пропливуть по черзі трупи всіх його ворогів, які пихато і потваринному перегризли один одному ковтки через брак далекоглядності та терпіння, світ сам впаде до його ніг, мов перезріле яблуко, бо те, що для решти планети виглядає як летаргія та бездіяльність, для синів Конфуція видається найдостойнішою з чеснот – обачливістю та стратегічним мисленням. На захід від Таласу розкинулася посушлива земля пророка Мухаммеда, нехай благословить і вітає його Аллах⁹⁰, і та земля віками клекоче від невагомної енергії експансій і фанатизму битв за істину, вона сповнена безстрашної шляхетності і саможертвовного шаленства. Вона підкорювала і була підкорена, вона горіла ненавистю і випромінювала нелюдське кохання, вона перекроювалася і ходила ходуном, народжуючи то найсвітліших пророків, то найтемніших тиранів, і обидвох сама ж і знищувала, а вони із радістю та хворобливим

⁹⁰ Салават (араб. *صلوات*) або таслія (араб. *تسليّة*) – фраза «салла́ Алла́х ‘алайгі ва-сáляма» (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) – «нехай благословить і вітає його Аллах»), яку мусульмани вимовляють після згадки імені Мухаммеда.

натхненням охоче жертвували собою, і то не просто так, але во ім'я чергової месіанської ідеї.

Схід і Захід наразі – повні протилежності в усьому, бо перший підкорюється розуму та терпінню, а другий поставив на чільне місце почуття та енергію. Ніхто з них не кращий і не гірший. Вони просто різні. Різні невимовно, незбагненно, дзеркально, несумісно. Різні «навиворіт» один від одного. І саме тому пересікаючи подібні кордони у мандрівника неминуче виникає відчуття, нібито він покидає власний звичний світ та вступає до чудернадського потойбіччя, де навіть річки течуть у напрямку, зворотному від морів, а люди народжуються старцями, щоб померти немовлятами.

Схожим, але дещо іншим є кордон між нами та Півднем, Європою та Азійсько-африканським світом. Схожість його полягає у такому самому гігінському ступені відмінностей та їхній незліченній кількості, а несхожість – у характері цих відмінностей, що в даному випадку є швидше не просторово-географічним, а формаційно-часовим.

А от наш кордон зі Сходом без надлишкового піїтету можна вважати міжцивілізаційним у повному розумінні цього слова. Ми такі схожі між собою та водночас відмінні, ми чудово розуміємо одне одного, та у той самий час періодично зануємо одне одного іноді у жах, іноді – у щиросердний бездонний подив, та не через конкретні ознаки чи принципи як такі, а лише через незвичність, дивакуватість чи – чого гріха таїти! – дикуватість методів їхнього втілення. Втім, час тут також кидається в очі, але по-іншому, не в плані різниці епох, а саме тим, що він ніби тягнеться дуже повільно, мов кесіль, а подекуди і взагалі наче застиг, зацементувався, закостенів. Бог часу Кронос, всесильний та всемогутній на Заході, тут у них, вочевидь через погане харчування, заляк від ревматизму і ледь тягне ноги, човгаючи схожими одне на одне мов близнюки десятиліттями.

Так от, я перетинаю кордон і опиняюся у королевстві кривих дзеркал, наче Аліса у країні чудес. Чим далі я заглиблююсь у це королівство філістерів, тим виразніше розумію, що над цією країною розлита якась цвинтарна тиша, панує всеохоплюючий кататонічний ступор, висить неописний словами густий затхлий дух закостенілості, заскорузлості, відкинутості на узбіччя часу. Відмінності робляться раз у раз випуклішими, вочевидь, завдяки контрасту з неочікуваними подібностями, що сигналізують тобі, нібито це королівство не таке

вже й чуже, і все у ньому майже таке саме, як і у нашому. Але це «майже» – заввишки з хмарочос.

[II]

Кордон проходить по лінії, обабіч якої мешкає сільське населення, історично пов'язане численними родинними зв'язками, та навіть ці найближчі родичі за півстоліття існування кордону призвичаїлися дивитися одне на одного з підозрою та антипатією, як на малозрозумілих чужинців, що живуть геть іншим життям та турботами. Колючий дріт кордону розділив людські душі по живому, залишивши на них рубець, що не гоїться, то ж не дивно, що такі понівечені душі поступово відвикли від любові до братів та сестер, так само як скалічені очі втрачають здатність до читання.

Я поспіхом залишаю позаду наш пункт перетину кордону з ісполінським колись червоно-чорним, а зараз вигорілим на сонці транспарантом «Хай живе націонал-соціалістична Німеччина та її Вічний фюрер Адольф Гітлер!» на фасаді двоповерхової, схожої на бабусину праску будівлі та перемищуюсь... до ТОГО світу? На ТОЙ світ?

Вартовими кордону зі сторони СРСР, уособленням страхітливого радянського звіра, виявилися геть не монстрозні, а до смерті втомлені та засмикані дядьки середнього віку зі смішними вусами, неголеними пахвами та такою ж кумедною формою синього кольору, що швидше ріднила їх не з грізними прикордонниками-есесівцями по той бік, а з архитиповим сантехніком зі старого порнофільму.

Жодної посмішки, жодних сантиментів, жодної емпатії. Митний та прикордонний контроль триває довго, марудно і безглуздо прискіпливо, хоча й відверто неохоче. «Мій» митний офіцер ліниво перерив мою валізу кілька разів, потім обшукав кишені, потім перевірів документи, а після цього так само підкреслено меланхолійно заходився вдруге порпатися у валізі. Завершивши цей процес він жестом запросив мене до сусідньої кімнати з промовистим та пихатим написом «службове приміщення». Двері до «службового приміщення» трималися на чесному слові, тіліпаючись на проіржавілих петлях, мов зламана щелепа. Ні про яку секретність і не йшлося. Йшлося радше про розрахунок на психологічне пригнічення та священний трепет, що його радянські громадяни змалечку виховані відчувати перед подібними місцями.

Там – знову ті самі питання по колу: навіщо, до кого, як дового плануєте. І знову ті самі розписки, що я вже давав у ранянському консульстві. Пам'ятаймо життєву максиму радянського бюрократа – чим більше паперу, тим чистіша дупа.

[Ш]

Хоч загальний краєвид не змінився ні на йоту, та я одразу ж помітив, що знаходжуся поза межами Райху. Архітектура, монументи, написи, вивіски – все, що оточувало мене, візуально свідчило про радикально інший світ. Кудись миттю позникали шпеерівські домовиноподібні потвори держустанов, що їх влада Райху у незліченній кількості поназводила після війни на галицьких теренах, по-собачому мітяти ними нову територію, а натомість усюди, мов бридкі підліткові прищі, повигулькували такі самі незліченні пам'ятники Леніну, що вочевидь виконують у СРСР аналогічну функцію. Ленін з піднятою рукою. Ленін з опущеною рукою. Ленін, що нахиляється корпусом уперед, незграбно ухопившись за відворот свого чи то плаща, чи то піджака, ніби виконує традиційний єврейський танок.

Ще у потязі, одразу після проходження кордону до нас у купе підсів «прикріплений» до нас співробітник КДБ (за документами – «супроводжуючий гід»). Він не таївся, не приховував свого статусу, а навпаки, заходився енергійно та привітно знайомитися, демонструючи свою відкритість, і товаристкість. Попри те, що росіяни загалом мало схильні до надмірних політесів, «наш» КДБ-шник постійно жартував та посміхався на всі наявні зуби, декількох з яких бракувало, а деякі були золотими, що робило його більш схожим не на зловісного російського «чекіста», а на циганського барона з постановки опери «Кармен» чи провінційного алкоголіка із саксонської глибинки.

— Повсюдні Леніни – то пусте! Не звертайте на них уваги. Ми от живемо і не звертаємо! Це – мов специфіка природного ландшафту. Нікому не заважає. — удавано безтурботно пробасив він, плескаючи мого супутника Карстена по плечу. — Ба більше, вождь світового пролетаріату іноді навіть допомагає нам посмертно, приймні мені. Наприклад увечері, коли я повертаюся додому після служби мертвяче стомленим, а дружина – на чергуванні у лікарні, де працює медсестрою, то я граюся зі своїм п'ятирічним сином у Мавзолей – я виконую роль Леніна, що помпезно лежить на дивані посеред кімнати,

а він – роль почесної варти, яка має стояти на посту не видаючи ані звуку та охороняти спокій Володимира Ілліча!

Капітанові КДБ Володимиру (кумедний збіг!) Вітенку – 45 років, він має дві вищі освіти, володіє шістьма мовами, не п'є, не палить, не вживає лайливих слів, він приємний у спілкуванні, явно не є фанатиком та ортодоксом, вирізняється дотепністю і гострим розумом. Така ідеальна картина мимоволі спонукає тебе шукати, у чому ж підступ. Чому 45 років, стільки позитивних якостей і раптом – всього лише капітан?

Ах, ось воно! Він – своєрідний дисидент усередині системи! Веде з іноземцями напрочуд відверті та небезпечні розмови. Мабуть, у своїй організації вважається «неблагонадійним» та «підозрілим», відтак і має проблеми з просуванням кар'єрними сходами. Хоча, з іншого боку, можливо, це просто такий трюк, метод завоювання нашої прихильності, виклик на відвертість в обмін на відвертість, спроба втертися в довіру? Чи ж навпаки, намагання спровокувати та заподіяти неприємності? Кинути до в'язниці? Раз і назавжди депортувати? Або – третій кут диявольського трикутника маніакальної підозрілості – завербувати у «позаштатні агенти»? У росіян вже давно різноманітні підступи та хитрощі, що відлунюють гнильцею зради і підлабузництвом, зведені в ранг доблесті та «генеральної лінії» поведінки дипломатів і спецслужб.

Чи можна йому довіряти? Точніше, наскільки можна? Я ж не ідіот і мені не 18 років! Щоб офіцер будь-якої спецслужби світу дозволяв собі такі нібито приватні «підривні» одкровення зі стійким присмаком суїцидальних нахилів з представниками «вірогідного супротивника»... Так не буває! Чи буває?

Ну що ж, я вирішив ризикнути. Вдати дурника та пограти в цю гру. Виклик прийнято, товаришу капітан! Тим паче, що Ви ж зобов'язані посадовою інструкцією проводити роз'яснювальні бесіди з нерезидентами щодо політики та поточного стану справ у РСРП задля покращення їхнього ставлення Вашої країни та «формування стійких прорадянських переконань і симпатій»? Принаймні, так було сказано у Вашій старій інструкції початку 60-х, що я її одного разу читав ще під час написання дипломного проекту в університеті. Принаймні, так стовідсотково дотепер є у нас, бо зі слів одного мого далекого родича, що служить в органах держбезпеки Райху, схожі приписи щодо спілкування офіцерів Абвера, Гестапо і СС із «потенційно цікавими для вербовки чи здійснення позитивного впливу на суспільну думку

іноземними громадянами» офіційно діють і досі. От і перевіримо, як далеко Ви наважитесь зайти. Ви пишите, але ж і я пишу!

— Чи можна поставити Вам питання, товаришу капітан? Суто між нами, по-дружньому, так би мовити? — я навмисне вжив звертання «товариш» у такій формі замість іншої⁹¹.

— Звісно! Валяйте, все одно ніхто не чує, то ж я можу тимчасово скласти із себе повноваження офіцера та на короткий термін знову перетворитися на нормальну людину. — відповів своєю бездоганною німецькою, при цьому хихикнувши якимось по-дівчачому. — І тоді вже, якщо Ваша ласка, краще називайте мене Володимир. Чи Вальдемар. Як зручніше.

Отож, представлю на прискіпливий суд читача практичний дослівний переказ нашої півторагодинної дискусії, що від марного неробства та взаємної цікавості (чи все ж таки за службовою потребою?) жваво велася двома вже немолодими «представниками своїх систем», поки обшарпаний і на подив порожній потяг (ми були єдиними пасажирами у купе!) ліниво плівся від кордону до місця нашого призначення, провінційного містечка («обласного центру» в їхній термінології) під назвою Житомир, що лежить за 120 кілометрів на захід від Києва.

Благослови Господь мого колегу Штефана за феноменальну пам'ять та здатність непомітно робити докладну стенограму в своєму нотатнику, а також мого колегу Карстена, що виявив нетипову для нього холонокровність та здатність тримати язика за зубами, чи не вперше нічого не ляпнувши і не зіпсувавши мого початкового задуму, а навпаки – щосили мені підігрував!

[IV]

— Гаразд, Вальдемар. От Ви стверджуєте, що вже давно пора завершити холодну війну і що політика розрядки між Райхом та СРСР піде на користь обом країнам. Із цим, звісно, важко не погодитися.

Я зробив невеличку драматичну паузу. Він схвально та енергійно закивав головою. Я повів далі.

⁹¹ Мається на увазі вживання слова *Kamerad* «товариш», що його у Німеччині традиційно використовували комуністи (члени довоєнних КПН та «Союзу Спатака», офіційно – члени СЄПН у НДР тощо), замість синонімічного слова *Genosse* «товариш», якому надавали перевагу нацисти, у тому числі на офіційному рівні.

— ...та чи можливо це в об'єктивній дійсності? Я маю на увазі, не на папері чи у вигляді двосторонньої імітації, а у реальному житті? Адже ж політики помітно обабіч вагаються, та й суспільна думка...

— То не головне. Політики усюди примудряються навіть найсвітліші ідеї впроваджувати, даруйте, через дупу, така вже їхня сутність. Складається враження, що політиками стають саме ті люди, які народжуються від анального сексу! Хочуть вони того чи ні, а рівно хочуть того народи чи ні, ми все одно приречені на добросусідство передусім через те, що маємо дуже схожий набір цінностей, що з однієї сторони поєднує наші світогляди та водночас відмежовує їх від Заходу та США з іншої сторони. Давайте з усією відвертістю визнаємо простий очевидний факт: цінності – це набір морально-етичних чи культурних догм, заради яких людина готова пожертвувати навіть своєю прямою вигодою, так би мовити, свого роду шляхетне виправдання для здійснення ірраціональних, абсурдних чи жорстоких вчинків на соціальному рівні. Чи є такі у США, крім долара? Ні! Суспільство споживання поклоняється скеровується не душею чи серцем, а винятково шлунком. Чи є такі в нас? Безперечно, так. Вони дещо відрізняються нюансами та якістю, але сповідують єдиний ідеал про те, що у світі існують речі, важливіші за особистий комфорт, безпеку та навіть життя. У нас є надособистісні цінності, і це – найголовніше. До того ж, Захід вже сидить у печінках не лише у нас, а й навіть у Вас, хоча Ви історично були йому ближчими... та що там вже казати, Ви протягом століть були його органічною частиною! Американці дістали вже увесь світ! Воістину, мандрівник, який зміг би «закрити» Америку, став би набагато шанованішим у світі, ніж Колумб! І от тепер, коли вони рясно поливають лайном кожен ваш крок та намагаються розхитати Ваше суспільство із середини, єдина країна, яка виступає на Ваш захист, принаймні на словах у міжнародних організаціях, це – здавалося б неймовірно! – СРСР! Незважаючи на війну.

— Стривайте, Вальдемаре. Я б не поспішав із висновками. Тут спочатку необхідно добре розібратися. Те, що СРСР кілька разів засудив дурнуваті американські демарші у наш бік з приводу «утисків свободи слова», ще нічого не означає. Даруйте за різкість, але якщо змія вжалила вашого ворога, це ще не означає, що вона стала вашим другом. У такий спосіб Ваш уряд просто захищав у тому числі й власну вразливу точку.

— Правильно! Саме це і свідчить про спільність цінностей. Різниця лише у, так би мовити, якості культурного підґрунття та ступені просування на шкалі цих цінностей. А вектор руху – однаковий.

— Поясніть, що у Вашому розумінні значить «якість культурного підґрунття» і «ступінь просування на шкалі цінностей». Є певні вади, якими наше суспільство вражене більше, ніж Ваше?

— Це потребуватиме артикулювання кількох, ймовірно, неприємних для Ваших вух речей, та інакше не вийде. А втім, я так само займатимуся й самокритикою, а отже ми будемо на паритетних засадах. Насамперед зазначу, що йдеться не про вади, а радше про особливості, тобто дієслово «бути ураженим» чи «страждати» тут видається недоречним. Знаєте, як у старому російському анекдоті про діалог лікаря і пацієнта: — Хворий, Ви страждаєте на сексуальні збочення? — Ні, пане лікарю, я ними насолоджуюсь. Кажучи на інший лад, особливість у нашому розумінні – це недолік мінус моральна оцінка. Є так, як є, і це ані погано, ані добре, від того й танцюємо.

Так от, ви поступаєтесь нам у вибудові візії майбутнього, і першочергово з тієї причини, що нам, росіянам, довелося із великим напруженням наздоганяти Вас у тих досягненнях, які у Вас вже були наявними, а в нас – лише уявними. Це було до біса складно, але за таких умов характер – гартується, м'язи – міцнішають і рано чи пізно народжується новий чемпіон, що завдяки силі волі, лютій мотивації, несамовитій жазі самоствердження та пекельному перенапруженню перевершує чемпіона колишнього, який вже звик спочивати на лаврах, розслабився і частково втратив форму, відростивши черевце і почавши щосуботи хлебтати пиво.

Взяти хоча б німецький народ. Він усвідомлював себе як такий щонайменше з часів Отто фон Бісмарка⁹², а то й взагалі, з епохи Мартіна Лютера⁹³. Та й Ваше загальновідоме *Ein Volk, ein Reich, ein*

⁹² Отто фон Бісмарк (1815 – 1898) – перший райхсканцлер Німецької імперії (1871–1890). За дипломатію реальної політики та сильне урядування отримав прізвисько «залізний канцлер». Його вважають національним героєм Німеччини, який об'єднав країну після кількасотрічного періоду політичної роздробленості німецьких князівств.

⁹³ Мартін Лютер (1483 – 1546) – католицький священник, ініціатор руху в Церкві, пізніше названого Реформацією, «батько-засновник» Протестантизму як релігійної християнської філософії, перекладач Біблії німецькою мовою.

*Führer*⁹⁴ вигадав не Гітлер, а ще Карл фон Клаузевіц⁹⁵, от тільки у нього замість фюрера, зрозуміло, фігурував кайзер, а наповнив реальним екзистенційним змістом, знову ж таки, не сам Гітлер, а закоханий у нього геніальний Мартін Гайдеггер⁹⁶.

А що ж було у нас? Навіть соромно й розповідати...

У Росії ніколи не існувало «народу» як такого. Там завжди жили два народи – колоніальна еліта та поневолені. Так повелося від самого середньовіччя, коли купка норманів панувала над неосяжним морем різношерстих слов'янських племен. Пізніше, за часів розквіту класичної російської культури, таке становище досягло апогею. Вищі прошарки суспільства, вельможі та найбагатша буржуазія, усі ті триста сімей графів, князів та генерал-губернаторів, про яких та для яких власне і писали свої твори Пушкін, Толстой, Достоевський та Чехов, намертво законсервувалися у своїй соціальній страті і не мали нічого спільного з рештою 98 відсотками населення Росії. Їхня мова – французька, їхнє місто – величний європейський Петербург і трішки «купецька» Москва, їхні витончені манери та інтереси різуче відрізнялися від простонароддя, їхнє єство було європейським. Історія донесла до нас безліч курйозних історій про те, як у часи

⁹⁴ нім. «єдиний / один народ, єдина / одна держава (імперія), єдиний / один фюрер (вождь)» – гасло нацистської Німеччини, що виобразявав поставлене нацистами прагнення згуртування німців у єдину «народну спільноту». Під цим агітаційним гаслом 10 квітня 1938 року проводився референдум в Австрії щодо аншлюсу Німеччиною, він регулярно з'являвся на плакатах з портретом Гітлера. Гасло має теологічне коріння (пор. з «єдин Господь, одна віра, одне хрещення» в Єф. 4:5). Німецькі християни наприкінці 1930-х років використовували гасло «Один фюрер – один народ – один Бог – одна церква – одна імперія» (нім. *Ein Führer – Ein Volk – Ein Gott – Eine Kirche – Ein Reich*). У Третьому Рейху це гасло вперше з'явилося серед австрійських членів НСДАП, які 29 липня 1936 року провели демонстрацію із закликком «Геть Шушніга! Один народ! Одна нація! Один фюрер!»

⁹⁵ Карл фон Клаузевіц (1780 – 1831) – пруський генерал, військовий реформатор та військовий теоретик, відомий завдяки незавершеній праці «Про війну» (нім. *Vom Kriege*), присвяченій питанням теорії війни.

⁹⁶ Мартін Гайдеггер (1889 – 1976) – німецький філософ, один з найвидатніших філософів 20 століття, який зосереджував свою роботу в сферах феноменології та герменевтики. Один із засновників герменевтики та сучасної лінгвістичної філософії. Разом із Людвігом Вітгенштайном здійснив мовну революцію. Широко відомими були його симпатії до нацизму та особисто до Адольфа Гітлера.

Наполеонівських війн солдати, набрані з прилеглих сіл, масово вбивали російських офіцерів, помилково приймаючи їх за французьких, тому що вони практично нічим – ані мовою, ані поведінкою – не відрізнялися один від одного, а особисто для Кутузова умовні маршали Фуше та Ожеро були набагато зрозумілишими, близькими і більш «своїми», ніж якийсь там російський бородань Іван, що служить солдатом у його ж обозі.

Еліта російського суспільства 19 сторіччя нагадувала британську колоніальну адміністрацію в Індії тих самих часів, от тільки на відміну від останніх, тут колонізатори та колонізовані за якоюсь божою іронією виявилися однакового кольору та віросповідання, бо за браком заморських колоній аристократія «колонізувала» власну територію та населення з аналогічним ставленням до нього, але то не суттєво. Стосунки та взаємсприйняття у них було точнісінько таким самим. Петербурзький князь позирав на народ з поганою прихованою зневагою та призи́рством, як і британський лорд – на брудних напівголих інді́йців, а також з абсолютним нерозумінням. Він був іноземцем у власній країні. Простолюд платив вищим станам тією ж монетою, небезпідставно вважаючи їх кровопивцями, поневолювачами і експлуататорами, їхні турботи і проблеми – нісенітницею, що корениться в ледарстві та неробстві, а душевні муки Андрія Болконського і Ганни Кареніної – маренням божевільного. Ці два «російські народи» століттями жили на одній території не перетинаючись, в абсолютно різних світах, навіть на різних планетах. І у тому-то й полягає величезний здобуток радянської влади, що вперше за тисячолітню історію населення Росії вдалося переплавити в єдиний народ – нову історичну спільноту під назвою «радянський народ».

— Угу. От тільки Ваша нова радянська ідентичність чомусь все одно звелася до того, що поділ на росіян та всіх інших попри балаканину про інтернаціоналізм та рівність загадковим чином майже співпадає з поділом на тих, хто сидить у сибірських таборах і тих, хто його охороняє. — буркнув до того мовчасний та позірно відсторонений Штефан. По правді, навіть я не до кінця зрозумів, що він хотів тим сказати.

КДБ-шник демонстративно зігнував цю уїдливість та продовжив свою палку промову:

— Метафорично кажучи, дореволюційна Російська імперія має до СРСР таке саме відношення, як морська свинка до моря і до свиней,

або венеціанська міська каналізація до Венеціанського Гранд-каналу – конструкція нібито і схожа, але наповнення кардинально відрізняється.

До речі, Радянський уряд згодом переглянуло своє ставлення до аристократії минулих століть, і тепер, коли вона більше не становить політичної небезпеки для держави, ми вважаємо її не ворогом, а джерелом культури. Саме цим наші засоби масової інформації відрізняються від ваших. У вас телевізор покликаний розважати, а у нас – окультурювати. Нині у СРСР офіційно практикується саме цей підхід – свого роду «культурництва» – прищеплення класу недалеких пролетарів, що переміг, витончених смаків та знань знищених вищих станів. Як колись римляни вбирали в себе вищу культуру фізично підкореної античної Греції. Але на відміну від римських патриціїв, читати Гомера і виховувати у собі аристократичні уподобання спонукається все суспільство загалом. І це – абсолютно правильно, хоч і нелегко, бо культура – це одна з тих речей, які слід насаджувати навіть силою.

То ж я і стверджую, що у Вас, населення Райха, набагато більше спільного з нами, ніж з Америкою, бо США – це країна з непередбачуваним майбутнім, а Німеччина та Росія – країни з непередбачуваним минулим. Кожне нове покоління по-оруделівськи переписує історію під себе, накладаючи анафему на попередню версію і, найчастіше, фізично знищуючи її символи та прибічників. Згоден, звучить це не дуже апетитно, але таким є суворий закон існування наших держав впродовж останніх чотирьохста років.

— Крім того, ми з вами пропонуємо світові реальну та вельми привабливу альтернативу західній примарній концепції «свободи», що на практиці завжди обертається хаосом та пануванням хитрості над справедливістю – концепцію порядку. Як там вони нас обзивають – наступниками Чингіз-хана? А ви знаєте, у чому Чингіз-хан вбачав мету побудови своєї держави? У тому, щоб цнотлива дівчина з підносом золотих монет могла б одна, не ховаючись безперешкодно пройти з одного кінця імперії до іншого, та при цьому залишитися цнотливою і не втратити жодної монети. Що в цьому поганого і хіба це не краще, ніж так званий «вільний світ», де п'ять відсотків людей, яким поталанило з батьками чи хистом до шахрайства, що вони його пафосно величають «підприємницькою жилкою», користуються шаленими можливостями, а дев'яносто п'ять приречені на страждання, щоденну боротьбу за шмат хліба та жалюгідне животіння без жодних перспектив? Як влучно написав свого часу Гюго, рай для купки

вибраних, побудований на пеклі для мільйонів знедолених. У них звичайно є певні переваги та сильні сторони, але з історичної точки зору суспільство, у якому еліта складається з посередностей-аферистів та хижих лихварів, рано чи пізно приречене на остаточну незворотню самодеструкцію. Це пророкував Маркс, саме це повторював Ленін та саме це визнавав і Гітлер. Людині, що помирає з голоду побитою та пограбованою розбійниками, до сраки «свобода», вона прагне їжі та безпеки, себто порядку, а свобода – то снобістська забавка для ситих трутнів-псевдоінтелектуалів, що тереvenять про неї з сигарами по сто фунтів у роті перед камінами дорогих британських клубів, а самі врешті-решт так і не взмозі досягти однастайності у розумінні, що це в біса взагалі таке, та «справжня свобода» і чим вона відрізняється від несправжньої! На це навіть бридко дивитися! Люди без совісті переконують людей без мізків, що їм краще житиметься ще й без штанів.

— Ви кажете, як Великий Інквізитор із «Братів Карамазових» Достоевського: вони самі принесли нам їхню свободу зі словами «Поневольте нас, але нагодуйте та захистіть!». — резюмував я.

— Нехай і так, але ж це краще, ніж безглузді джунглі американського суспільства із взаємним людоджерством та гоббсівською *bellum omnium contra omnes*⁹⁷. Якщо, або, точніше коли Америка спровокує нову війну, аби захопити нас, а потім і Вас, ви наочно пересвідчитесь у тому, що вони першочергово візьмуться не перелаштовувати ідеологічні підвалини суспільства з «неправильних» на «правильні», а нищити будь-які, бо гіршою за погану ідею є лише відсутність жодної.

Тут у розмову втрутився Карстен, який перебрав на себе роль «поганого поліцейського» аби дати мені можливість залишатися «хорошим»:

— Вальдемаре, тисячу разів перепрошую за грубість, але ці хворі фантазії про Америку, яка мріє на вас напасти та поневолити, нагадують репетування старої алкоголички, яка закриває прогнилі двері напівзруйнованої хати на два гачки, тому що боїться, що вночі до неї вдереться Ален Делон та намагатиметься її згвалтувати. Ну начорта Америці завойовувати нас чи Вас, коли їм і без нас добре?! Це

⁹⁷ лат. «війна всіх проти всіх» – крилатий вислів, введений англійським філософом Томасом Гоббсом (1588 – 1679) у його працях *De Cive* (1642) та «Левіафан» (1651).

не їхня молодь хизується у центрі Нью-Йорку футболками з написом «Берлін» або «Москва», а наші лоботряси тиняються по наших же містах у футболках, на яких нашкрябано «Нью-Йорк»! Наші суспільства історично приречені, хочемо ми того чи ні, і саме через відсутність свободи. Через загальну затурканість і апатію, що панує вже кілька поколінь поспіль, коли настане момент істини у нас не знайдеться людини, котрій буде не плювати на державу і котра буде ладна ризикнути власним життям задля порятунку чинної державності, партії та інших причандалей обидвох режимів, що їх буцімто «всі гаряче вітають». Якщо наші країни щось і прикінчить, то це буде не Америка, а байдужість до неї власних громадян, яку ці країни самі ж і виховали, десятиліттями годуючи людей брехнею та захмарними патетичними гаслами замість поваги до прав особистості на сніданок, ковбаси на обід та почуття відповідальності на вечерю. Радянську батьківщину-мати вже давно слід було би позбавити батьківських прав за жорстоке поводження з дітьми. Вільне суспільство вже хоча б тільки тим краще, що воно може породжувати героїв, здатних врятувати його в критичний момент.

Вальдемар окотив Карстена крижаним поглядом, але на словах залишився спокійним і ввічливим:

— А я вважаю, товаришу, що кращим є те суспільство, яке не дозволяє ситуації дійти до тієї межі загрози, щоб задля порятунку цього суспільства знадобилися б герої. Суспільство, обладнане запобіжниками проти дурнів та екзальтованих хармзматиків. І СРСР, і Райх вже перехворіли цією дитячою хворобою на зорі свого державотворення. Це стадія дитячих пелюшок – на певному етапі без них не обійтися, хоч вони й неминуче смердітимуть лайном. Але із часом і людина, і ціле суспільство дорослішає, виростаючи з цього віку. Потім, у підлітковому віці суспільства, приходить черга «репресій». Цього ніяк не уникнути. І Ви не уникли, і ми. Я називаю це «державним устроєм автобуса» – один веде, половина сидить, інша половина трясеться. І це – правильний шлях для незрілого соціуму на певному інфантильному етапі розвитку. Інакше або неможливо, або не достатньо ефективно, бо найкраще звивини у дитячому мозку вирізаються батою. Заради його ж користі.

— І чим вони цього добивалися цієї «користі»?! — ніяк не вгамовувався Карстен — Цензурою та самоцензурою! Суспільство рятують, затикаючи йому кляпом рота! Своєрідна турбота про спокій суспільства з боку людожерської диктатури!

— Не драматизуйте, шановний! Самоцензура – це не риса «людожерської диктатури» і несвободи особистості, а цілком природний, притаманний усім суспільствам від Шумер і до тієї ж Америки елемент правил пристойності та етикету. Аби ненароком не зганьбитися, дитина поступово вчиться контролювати сфінктер в сраці. Так само і з тією ж метою, але трішки пізніше вона мусить навчитися контролювати сфінктер у своєму роті – думати, перед тим як говорити.

— І все ж — обережно мовив Ваш покірний слуга — я б погодився частково поступитися загальносуспільною стабільністю заради свободи окремого громадянина. Звісно, в рамках здорового глузду. Будь-яка, навіть найкраща ідея, якщо її довести до абсурду, перетворюється на свою протилежність. Саме тому у нас і було почато перебудову. Повірте мені, Вальдемаре, наше суспільство останнім часом доволі сильно демократизувалося. Не знаю, чи це добре, чи не дуже, але це – безумовний факт.

— І що Ви вважаєте показником демократизації? Те, що за читання Ремарка почали давати не п'ять років, а лише рік? Це як хизування одного старигана перед іншим, що він, мовляв, є імпотентом впродовж, скажімо, не останніх семи років, як опонент, а лише трьох.

— Принаймні те, що у Райсі нарешті запровадили чітке розмежування влади на законодавчу і виконавчу.

— Та облиште! Якщо у борделі попереставляють місцями ліжка, то він не перетвориться від того на філармонію. Це все – не демократизація, а фікція для недолугого населення, мавп'яча імітація зовнішніх атрибутів нібито демократії без реальних зміни та навіть розуміння суті. Чи не один чорт – райхсканцлер чи кворум райхстагу звелить відтяти вам голову? Результат однаковий. Що б ви там не розповідали про перебудову, та Ви – ті ще ортодокси й досі завершуєте всі офіційні документи і службові листи улесливо-патетичним «Хайль Гітлер!» перед датою. Гілки, розділення... Суцільна маячня, от що це! Захід занадто зациквився на формальній процедурі, мов хворий на obsesивно-компульсивний розлад – на своєму ритуалі щоранку саме по три рази чистити зуби зліва та справа саме по три хвилини, та геть забув про мету, а ще про те, що чітке дотримання ритуалу майже не впливає на результат. Форма перемогла зміст.

— Гаразд, тоді хоча б те, що зараз у нас навіть у газетах почали вільно публікувати анекдоти тридцятирічної давнини на кшталт «Якщо назвати Гітлера старим маразматиком, то можна отримати одинадцять років ув'язнення: рік за образу фюрера і десять за розголошення державної таємниці». Мені це жахливо не до вподоби, але...

— У тім-то і справа, що «але»! Величезне «але»! Гумор дуже часто виявляється небезпечнішим за ворожу пропаганду, тому що десакралізує усе, до чого дотягнеться, руйнує та опльовує святині. Те, що стає смішним, не зможе більше залишатися величним. Схожа поведінка подекуди спостерігається у певних зграях приматів – затуплення почуття самозбереження через надлишок свободи та довготривалість періоду безпеки. Але це триває до першого нападу вовка, після чого усе повертається на свої місця. Ви давно не бачили справжнього вовка без овечої шкіри, у яку рядяться ті ж США. Та й ми, загалом, теж. Ризикую видатися надмірно кровожерливим, але я, наприклад, іноді навіть трішки шкодую про те, що війна між нами так швидко скінчилася. Якщо б вона тривала досі, то тримала б нас у тонусі, змушуючи прийдешні покоління залишатися суворими та сильними і не вироджуватися у слабаків та слюняків, як це маємо наразі із сучасними підлітками.

— Це не вкладається у голову, Вальдемаре. Якесь ніцшеанство навиворіт. І Ви ще кажете, що Ви чимось перевершили нас? І звинувачуєте у терорі? Ваша держава – такий самий підстаркуватий канібал, що припинив активне людожерство винятково з причини старечих розладів шлунку й вікових проблем із зубами. У чому логіка?

— Ви почули те, що хотіли почути, та пропустили повз вуха найголовніше. Вибірковий слух – споконвічна біда дискусій із жінками та інтелігенцією. Добре, я конкретизую. Держава-канібал, як Ви висловились, СРСР звинувачує у моїй особі державу-канібала Третій Райх не в імперській похитливості, навіть не в канібалізмі як такому, а у зловживанні канібалізмом, надлишкової нестриманості у ньому. Ми першими спромоглися створити рафіноване загальнонаціональне зло, нехай і вимушено, через відсутність альтернативи. А от Ви спромоглися запозичити та інституціоналізувати його, перетворивши на державницьке. У нас, на відміну від Вас, репресії були масовою, але все ж самодіяльністю окремих чиновників – нехай і тисяч, а не централізованою бюрократичною системою із «Аушвіцами» та «Бухенвальдами».

Гітлерівський проект від самого народження був націлений на зло, абсолютне всеосяжне зло, безжальне та безальтернативне. Радянський проект – початково це була чудова, справедлива, світла ідея, спрямована у майбутнє, але, на превеликий жаль, розрахована на ідеальну людину з кришталевим сумлінням, а тому її і доводилося втілювати варварськими методами. Щоб зробити усіх щасливими було вирішено розстріляти усіх нещасних. От і вся різниця.

А в результаті ми прийшли різними шляхами до практично однакового результату – примату цінностей над добробутом, серця над кишковиком. Саме тому ми так чудово розуміємо одне одного без слів, навіть у тих речах, які ставлять Захід у глухий кут. От наприклад, Заходу й понині не втямки причини Вашого вторгнення до Швейцарії... того самого, про яке ви маєте намір розпитати товариша Хартманна. І хоч лусни не розуміє, чому Ваш уряд на відріз відмовився називати це війною, надавши перевагу терміну «спецоперація». А ми – ми чудово розуміємо. Через різносуб'єктність. У переносному сенсі, коли ветеринарний лікар жене глистів із кішки, то для лікаря це – спецоперація, для глистів – війна, а для кішки – очищення. Недолугий тогочасний швейцарський уряд глистів отримав жорстку, але історично обґрунтовану та в цілому справедливую відповідь на свою короткозору до недоумкуватості політику, а Швейцарія раз і назавжди була очищена від отрути французького чванства, гордовитості та розбещеності.

Зрозумійте, зараз, на даному етапі розвитку, ми – близнюки, просто різностатеві. Ви ніколи не звертали уваги, що СРСР та Райх оточені ворогами. Куди не плюнь, усюди вороги! Всі проти нас, всі бажають на нас напасти. Так ось, саме ця психологія «фортеці в осаді» нас і зближує до споріднення. Звідси і модна теорія «конвергенції» двох соціалізмів – вашого націонал-соціалізму та нашого інтернаціонал-соціалізму.

— Крім Італії — машинально виправив я.

— Ну гаразд, крім Італії. Але ж то фактично одна з Вами держава. Навіть Іспанія сяк-так виборсалася з-під Вашого впливу, пообтиравши боки на рани, ціною кривавої громадянської війни, інспірованої Вами у відповідь на повалення режиму Франко – як ви там казали? Каталонська та Баскська Народні Республіки? Так ось тепер іспанці, Ваші вчорашні побратими, ненавидять Вас до сверблячки в паху! А Ви кажете – Італія. Що з того? У нас також є своя «Італія». Зветься

Монголія. Але всі розуміють, що це – що завгодно, тільки на справжні незалежні держави.

Ніхто у світі Вас не поважає, окрім нас. Тому що ніхто не розуміє краще за нас. Навіть на побутовому, простонародному рівні. Про війну вже усі давно забули. Певен, що те саме спостерігається і серед німецького народу.

— Ми не просили Вашої поваги і прекрасно проживемо і без неї — насуплено пробурмотів Карстен. — Райх – то держава-людоджер, чи як Ви там кажете? Може, так воно і є, але Росія у такому разі – такий самий людоджер, але з хронічним шлунковим розладом: жере усіх підряд, але псує навколишнє повітря значно смердючіше й без перестанку обсирає усе навкруги, та ще й постійно вимагає від оточуючих вдячності та захоплення за те, що тримає їх у такому смердючому жалюгідному становищі, шизофренічно прагне самовідданої самопожертви за спричинену безпросвітну скруту, чого, як це не дивно, найчастіше все ж таки домагається, через брак уяви та відсутність інстинкту самозбереження у власних громадян.

— А ваші прямі «прохання» і непотрібні, бо це – природні речі, що не виникають за примусом. Як і кохання, до прикладу. Мій дід завжди казав, що кохати – це як, даруйте, бажання перднути – нестримне і незалежне від волі, а якщо тиснути, то зазвичай виходить лайно. Відтак, повага – це не те, про що можна просити або чого можна вимагати, а те, що можна тільки заслужити. Ба більше, повага не може існувати в односторонньому режимі, бо неможливо аплодувати однією рукою і не можна танцювати танго самотужки. Всі ці явища потребують взаємності. Саме тому в оточенні джентельменів ти природно поводитимешся як джентельмен, а в оточенні покидьків – як покидьок. От вам і Марксове «буття визначає свідомість» в усій красі.

Може Ви й самі того не усвідомлюєте, але також поважаєте мене. Так, так. На рівні глибинної психіки. Хоча і помітно сердитесь. І саме через це Ви, придушуючи бажання набити мені морду, натомість продовжуєте спілкуватися гранично ввічливо і навіть не сипте словесними образами на мою адресу. Зверніть увагу! Психологія – надтонка штука. — він повчально підняв вгору вказівний палець.

— Це голосливе твердження, котре, до того ж, має до суті справи лише опосередковане відношення. — відповів Карстен, вирячившись у вікно, за яким повільно пропливав густий дрімотний сосновий ліс. — Я не поливаю Вас лайками не тому, що поважаю Вас, а тому, що

поважаю власне почуття гидливості, а отже і не набираю у рот лайно навіть щоб плюнути у супротивника.

Повисла незграбна пауза. Вальдемар аж заляк від несподіваного хамського випадку. Аби хоч якось розрядити атмосферу я спробував перевести розмову на іншу тему:

— Вальдемаре, а чи є, на Ваш погляд, щось таке, у чому наші суспільства програють США чи, принаймні, частково поступаються?

— На жаль, є, проте тут радше йдеться не про суспільства, а про політиків, правлячий клас. У США зовнішня політика є продовженням внутрішньої, тому їхні політики не розуміють світу навколо і постійно скандально пощиваються в дурні під час дипломатичних раутів, а у СРСР та Райсі внутрішня політика підпорядковується зовнішньополітичній повістці, тому радянські та німецькі політики не розуміють власного народу, який видається їм «неправильним», та постійно намагаються його «виправити». Питання лише у тому, хто для очільників держави видається важливішим – власні громаляни, як у першому випадку, чи іноземці, як у другому. Втім, особисто я відношу це до тих самих «хвороб дорослішання» і маю надію, що рано чи пізно це минеться.

— Але якщо припустити, що усі наші недоліки – хвороби дорослішання, то чому із плином часу вони не зникають і не «виліковуються», а навпаки, поглиблюються? У нас, наприклад, кількість людей, скептично налаштованих до офіційної ідеології, у порівнянні з воєнним та повоєнним часом зросла на порядки. Маю підозру, що й у Вас так само.

Вальдемар красномовно розвів руками:

— Виключно завдяки західному пропагандистському ієзуїтству. Усі ці «Радіо Свобода» та «ВВС», превеликий жаль, частково досягають своєї мети. А маси не воліють не знати, що для американців усі ми мазані одним миром та сприймаємося як своєрідний чумний барак, де усі без винятків є у тій чи іншій мірі є носіями ментальної прокази і куди вони – поки що! – від огиди та остраху поки не наважуються вдертися зі зброєю, а тому боягузливо воюють язиками. Там і близько немає справжнього співчуття. Сама лише зверхність, фарисейство та хижацьке прагнення перегризти горлянку за будь-яку ціну, приславши пильність фальшивими лестоцями та риторикою вдаваної «моральної підтримки».

Карстен знову не стерпів:

— Е ні! Порнографічний журнал може викликати у Вас ерекцію, але не може подовжити Вам пеніс, якщо той закороткий. Пропаганда не робить розумних людей дурними, вона від самого початку розрахована на дурних. Та навіть стихійна та всеохоплююча народна дурість, хоч і глибока, мов рурська копальня, та все ж, вочевидь, має дно. Справа не у пропаганді, а у поступовому, нехай і повільному, протверезінню все більших народних мас. Коли ти щодня ставиш рачки на сіновалі сільську дурепу, робиш свою справу, обіцяєш невдовзі одружитися та йдеш собі геть, то спочатку вона тобі вірить, але поступово, якою безпробудно дурною вона б не була, у неї виникнуть сумніви. Скільки років вони ставлять рачки усіх нас, га? Півстоліття, а то й довше! Народ вже навіть не хоче шлюбу, а прагне лише того, щоб це багатосерійне звалтування нарешті припинилося, позаяк за роки такого «кохання» у нього просто нестерпно болить срака. Це й вся філософія! І немає тут із приводу чого розводити пустопорожню полеміку.

— Ну і порівняння у Вас, шановний. — процідив Вальдемар, більше не намагаючись вуалювати антипатію до Карстена — Важко щось доводити напів маргінальному суб'єктові, весь примітивний світогляд якого сконцентрований навколо анально-фекальних метафор.

— Ой-ой, а про бажання перднути і орально-анальні сфінктери щойно, мабуть, Папа Римський розмірковував? — злостиво відказав Карстен.

Мій вихід, інтелігента-миротворця:

— Друзі, ну годі Вам чубитися, мов дітям у пісочниці. Давайте утримуватися від переходу на особистості. Ми ж виховані люди, а не алкаші під парканом!

(Ну, принаймні, Карстен під парканами не валяється... напевно. Чи хоча б на стаціонарних засадах. N.B. – ВИДАЛИТИ З ТЕКСТУ ПІД ЧАС РЕДАГУВАННЯ!!!)

— Прошу вибачення, Вальдемаре. Занесло.

— Приймається. Я також приношу свої вибачення.

Чоловіки потисли один одному руки на знак формального укладення перемир'я, найімовірніше, тимчасового та не вельми довготривалого, оскільки в обидвох парах очей виразно читалося не «вибач, друже, ляпнув зайвого!», а «щоб ти, покидьок, всрався і три дні води не було!».

Хоча розмова вочевидь заходила занадто далеко, я все ж вирішив не давати задню:

— Вальдемаре, дозвольте запитати Вас про дещо інше. Коли вже на те пішло... от ви згадали Каталонську та Баскську Народні Республіки як зразок «недо-держав» чи маріонеткових режимів... називайте як хочете. Вочевидь, СРСР принципово засуджує створення подібного роду квазидержавних утворень. А як тоді бути із правом націй на самовизначення, що його записано у Вашій конституції? То що, радянський уряд притримується його, коли йому вигідно, і відмежовується від нього, коли є небезпека показати згубний приклад власним автономіям та спровокувати їх на спроби виходу зі складу Союзу?

— Наш уряд та ЦК КПРС виходять із фундаментальної тези про примат міжнародного права та недоторканості кордонів. Право націй на самовизначення, без жодного сумніву, є священним, проте лише за умови визнання Генеральною Асамблеєю ООН та виключно у мирний спосіб, шляхом конструктивних перемовин та референдуму, виключаючи будь-яке насильство та військові дії. Не дарма під час останнього Пленуму ЦК Генеральний секретар ЦК КПРС товариш Єльцин неодноразово наголошував на провідній та безальтернативній ролі високої народної правосвідомості...

І КДБ-шник було вже затяг нудну, гротескно патетичну та дурнувату казенну браваду, заяложену до натертих мозолів, мов лобок у шльондри, аж раптом озвався Штефан, прокинувшись від свого вдаваного буддійського анабіозу:

— Даруйте, що перериваю Вашу феноменально цікаву, свіжу та оригінальну доповідь, товаришу, але Ви занадто переоцінюєте важливість формальних «визнань» та інших церемоніальних причандалів. Та й взагалі, незрозуміло, хто вклав нашим сучасникам у голову алогічну впевненість у тому, що для реального існування у часі та просторі повноцінна держава обов'язково має бути кимось або всіма «визнаною»? Хто, коли і якими документами засвідчив визнання та легітимність Римської імперії, імперії Карла Великого, Арабського халіфату чи навіть Сполучених Штатів Америки? Але ж ніхто не наважиться стверджувати, що це були / є не «справжні» держави або «невизнані» чи «неправильні» держави. Міжнародні відносини у питанні державотворення є вторинними та нагадують заповнення документів лікарем-акушером після народження дитини – і народився малюк зовсім не тому, що лікар нацарапав рукою якісь каракулі у своїх папірчиках, а завдяки трохи іншій діяльності, здійснюваною не рукою, у якому лікар безпосередньої участі не брав – хоча в наш

буремний вік буває різне, а отже від того, що ескулап на знак протесту проти народження неправильно дитини відмовиться ці папірці оформлювати чи оформить неналежним чином, вона не «розродиться» назад. Функція людини у білому халаті наразі – від формально-констатуючої до рятувально-допоміжної, але у будь-якому випадку ця функція є вторинною і не здатна відмінити факт об'єктивної дійсності. Можна радіти й допомагати. Можна засуджувати й навіть шкодити. Але сам факт народження відбувається без дозволу лікаря і є безперечною реальністю. І можеш його не «визнавати», хоч лусни, але невизнаний малюк плаче, їсть й ходить під себе так само жваво і часто, як і визнаний, легітимний та схвалений Генеральною Асамблеєю ООН.

— Чи можу я, коли Ваша ласка, уточнити, Ви так принципово співчуваєте задушеним при народженні Каталонській та Баскській Народним Республікам чи натомість переймаєтесь через несправедливість долі щодо якоїсь іншої потенційною ненародженої республіки?

...і ще кілька слів, що призначалися тільки для вух Штефана, – напівпошепки, дивною, але напрочуд мелодійною східнослов'янською говіркою (вельми віддаленою від прекрасно знайомої мені стандартної російської мови, а відтак я не спромігся розібрати ані слова), що вона, достоту, обома вважається тією самою українською мовою і, очевидно, обом є зрозумілою.

Це був удар нижче пояса. Відповідь на це питання знав Штефан-Степан, мрією життя котрого була «незалежна Україна», знали й ми з Карстеном, і, позірно, знав також Вальдемар. Втім, хапати рукою королівську кобру ніхто не наважився, адже, як усі також пречудово розуміли, ми, напятакавши одне одному надлишок з вершком, фактично опинились одне в одного в заручниках:

— Саме Каталонській та Баскській Народним Республікам. Це – справа принципу та й по тому. Не шукайте незайманку в домі розпусти, а підступів – у щиросердності того, до кого звертаєтесь «товариш», інакше сутність цього поняття буде сплюндровано. — показово байдужим тоном відказав Штефан, але виглядав при цьому надутим і спантеличеним, неначе його викрили у розповсюдженні порнографії.

Далі діалог розладився. Усі сиділи мовчки, насуплені та заглиблені у власні думки. За півгодини потяг почав поступово сповільнюватися, аж поки я не побачив у вікні великий напис «Житомир», зроблений блакитною фарбою, що вже частково

облупилася, на потертій бетонній стелі, вкритій щербинами, наче слідами від куль.

Мовчки ми сіли в обшарпану «Волгу», що везла нас темними вечірніми вулицями до готелю із претензійною назвою «Замковий» у середмісті (мабуть, через «політику заощадження ресурсів» вуличне освітлення було майже відсутнє), який на вигляд радше нагадував трухляву, мов старий пеньок, п'ятиповерхову халабуду провінційної каруселі, мовчки віддали свої паспорти Вальдемару для реєстрації у готелі після прибуття на місце призначення, мовчки чекали, поки літня підсліпувата «комендантка» занотує наші дані до великої «реєстраційної книги».

І тільки владнавши бюрократичні формальності з поселенням Карстен, різко розвернувшись обличчям до Вальдемара, зненацька відчеканив:

— До речі, не знаю, як кого, а от мене Ви переконали. Я також вважаю, що між нашими країнами дійсно багато спільного. Ми – дві найвизначніші у світі країни вічних дурнів і катів, найзатятіших фанатиків та найцинічніших скептиків, ми – як «інь» та «янь» із двох різних сортів лайна, що поєднуючись разом смердять на всю планету так, що цілому світові немає чим дихати.

— Чекайму на Вас завтра о 9 ранку біля виходу. — ледь стримуючи чи то лють, чи то образу, чи розпач буркнув Вальдемар та пішов геть. Кроки його були нервовими, а обличчя помітно почервоніло від незрозумілих емоцій, що він їх насилу стримав винятково завдячуючи славетній КДБ-шній професійній витримці.

[V]

Відома перська приказка стверджує, що те, що для султана злидні, для купця – поміркованість, для злидаря – розкіш, а для пророка – тягар. Лемберг, що із Берліна видається жажливою нецивілізованою провінцією, з погляду цього містечка тягне мало не на октавіанівський Рим. Мені вистачило одного дня, щоби наочно у цьому пересвідчитися.

Прокинувшись о 6 ранку, я застав Карстена, що сидячи на ліжку у кумедно-незграбній позі індійського йога, зацікавлено гортав місцевий путівник, дбайливо залишений нам дирекцією готеля на єдиному столі у двомісному номері, наспіх доповненому дірявою розкладушкою у кутку, на якій мирно і якимось по-ховрашиному хропів Штефан, і відтак

гордовито проголошеному тримісним. За епітет «люкс», вочевидь, відповідали телевізор і електричний чайник, котрий, як з'ясувалося, не працював.

— Пішов у душ. Гарячої води немає! Подзвонив замовити кави, так її також немає! Зате є оце. От послухай, що ці лафонтени, кактус їм у партійно-свідомі сраки, тут понашкрябували, кхе-кхе: «Монумент радянським воїнам-визволителям, відомий містянам як монумент вічного вогню на вулиці Черняхівського, було споруджено до десятиріччя перемоги у Великій вітчизняній війні у 1954 році на знак вдячності за безприкладний героїзм наших захисників, які звільнили місто та Україну від фашизму...»! Курва, самі напали, самі ж героїчно звільнили! Та цей від якогось уявного фашизму... хіба італійці сюди заходили?

— Ні. — озвався Штефан, котрий, як з'ясувалося, не спав. — Це вони так називають націонал-соціалізм, бо їм не подобається друга складова частина цього терміну.

— Бляха, у них все як у кривому дзеркалі... виявляється, вони ще й «перемогли» і звільнили якусь «Україну»!

— Частково так. Але не всю Україну. Тільки її східну частину. Західна ж і досі входить до складу Райху.

— Слухай, Штефано, от хороший ти чоловік, але живеш, мов підліток, у світі фентезі з драконами і царствами. Яка Україна? Це ж термін-анахронізм. Як Візантія чи Парфянське царство. Ти звернув увагу, як місцеві називають ці краї між собою – Новоросія. Я не знаю російської, але чітко розумію, коли вони це вимовляють. Торік усі газети повідомляли, що готується референдум щодо офіційного затвердження цієї назви. Чорт його знає, чи той референдум відбудеться і коли, але ж ясно як божий день, що більша половина місцевих цю ініціативу цілком підтримує.

— Зараз вже, на жаль так, завдячуючи багатодесятилітній радянській окупації. А як щодо меншої половини? Це повне безглуздя, незбагненно-кричуща, шизофренічна нісенітниця! Нормальна людина, якщо вже хоче жити у Канаді, то й їде туди, а не проголошує якусь карикатурну «Новоканадію» у сусідньому дворі, тримаючи населення під дулами автоматів. У тому-то і біда, що ті, хто підтримують «Новоросію», власне – не місцеві, а приїжджі з інших частин імперії, як – тільки не ображайся – ви з Акселем у Лемберзі. Хто хоче у Росію, хіба їх хтось тримає тут силоміць? Най би вшивалися туди! Хіба Росію хтось кликав на цю землю, крім тих, хто невідомо навіщо

приперся із неї сюди за кілька десятиліть до того? Про яку народну волю взагалі може йтися? Точніше, про волю якого саме народу – пришого окупаційного чи автохтонного підневільного?

Карстен подивився на Штефана, як на божевільного:

— То може ще й нам вшитися з Лемберга, як окупантам? Яка різниця, радянська окупація, чи «наша»? Чи є різниця? От би обидві держави розвалилися і ви об'єдналися в єдину Україну, так? Штефане, я може й алкоголік, але не ідіот і здогадуюсь, для чого ви збираєтесь і які розмови ведеєте тією твоєю кретинською «спілкою».

— Карстене, принини, тебе наче співробітник Гестапо вкусив. — втрутився я. — Он випий пива. Воно, найімовірніше, напрочуд гівняне, але ж краще, ніж доніматити Штефана...

— Ні, все гаразд. — відказав Штефан зі своїм фірмовим крижаним спокоєм. — Я залюбки відповім Карстеневі на його раптовий напад великодержавницької діареї. По-перше, різниця є. Так, ти – підневільний служка, та бути служкою при дворі Людовіка 14 все ж краще, ніж ходити у рабах брудного східного деспота на кшталт Атілли. Бруд, навіть душевний, – до біса приставуча субстанція, що із часом, мов у гепарда, вкриває навіть початково найсвітліше людське єство смердючими незмивними плямами поганського дикунства.

По-друге, дійсно, не приховуватиму – такий розвиток подій, тобто здобуття незалежності України внаслідок колапсу обох імперій, для мене особисто був би бажаним, але, на жаль, малоімовірним. Незалежна українська держава, якщо б і виникла якимось дивом, була б одразу змушена воювати з двома з трьох ядерних наддержав світу – СРСР та Райхом, при незрозумілій позиції третьої ядерної наддержави США, котра, вочевидь, як завши обмежилася б виключно словесною підтримкою «прагнення до свободи» та всіляко уникала конфронтації зі своїми могутніми суперниками, надсилаючи нам консерви та підсвітивши на знак солідарності з нами фасад Білого дому кольорами нашого національного прапора. Така боротьба неминуче оглушливо провалиться, бо бездіяльність цивілізованих країн завжди породжує безкарність варварських. Двічі приреченою на поразку її робить ще й те, що населення українських земель за ці роки фактично перетворилося на дві окремі нації з різними поглядами, вподобаннями і ментальністю, що мало розуміють одну одну, ставляться одна до одної з неприхованою підозрою та сприймають швидше як супротивника, ніж як родича. Зросійщені та знімечині українці швидше і осатаніліше нищитимуть одне одного, ніж Вермахт і

Червона армія разом узяті. Так що ти правий, друже, Україна – це, радше, солодка казкова ілюзія мрійників, утопічна і відтак цілком безпечна для урядів обох держав, бо її втілення у реальність має приблизно такі самі шанси, як і перетворення Італії на дійсно незалежну державу.

Після цих слів усі посміхнулися, бо враз згадали числені анекдоти на рахунок цього, що гуляють Райхом ось уже років зо тридцять. Італія, наш «союзник легкої поведінки», очолюваний «макаронним дуче» Алессандро ді Чіппола, колишнім провінційним сіцилійським фермером, у якого навіть прізвище було аграрно-промовистим (*cipolla* італійською означає «цибуля»), що завдяки фантастичному непередбачувано кульбіту долі несподівано прийшов на зміну Муссоліні у 1964 році, відтоді перетворилася на невичерпне джерело роздратування та головного болю для офіційного Берліна і уїдливих жартів для простих німців. Чіполіно або «батько Чіпо», як його величають дотепники по обидві боки німецько-італійського кордону, на словах залишався найвідданішим союзником Третього Райху, що вірить у «братерство» і беззастережно підтримує будь-які «починання НСДАП», але причиною тому є винятково хитке міжнародне становище Італії, а саме категоричне невизнання і блокада з боку Заходу (США й дотепер в офіційних документах називають його «самопроголошеним президентом») і цілковита економічна та військова залежність від Райху. На практиці ж, як усім відомо, попри підслесливу риторику й згоду ді Чіппола підписувати будь-які угоди і папірці, він, наприклад, ось вже 20 років уперто продовжує саботувати ідею проекту «союзної держави» з Райхом, що Берлін носить з нею, мов дурень із писаною торбою, вигадуючи все нові й нові виправдання щодо «необхідності відкладення остаточного рішення на найближче майбутнє» або, час від часу, імітуючи опереткову «незалежність», називає наш Остмарк застарілою історичною назвою «Австрія». Та незважаючи на всі демарші та взірцеві навички політичної акробатики (проституції? дипломатії?), справжнього суверенітету в Італії залишилось не більше, ніж волосся на голові у самого ді Чіппола, що навіть на офіційних відретушованих фотознімках почасти схожий на страусине яйце з вусами. І німці, і італійці цілком свідомі того, що вічно так тривати не може, але поки що воно тривало, і хоча політична ситуація у ді Чіппола дедалі більше нагадує становище при кашлі зі срачкою, коли терпіти нестерпно

важко, а розслабитися нестерпно страшно, хитрий сицилієць демонструє унікальну живучість та феноменальну вивертливість.

— Ти не відповів на найголовніше з моїх питань. — нагадав Карстен, втім, вже відчутно пом'якшеним, миролюбнішим тоном. — То ми з Акселем у Лемберзі – такі самі окупанти, як і росіяни тут?

— Мені сказати як є чи як тобі буде приємніше?

— Зрозуміло. Можеш не продовжувати.

— Та ні, я все ж уточню. Персонально ані ти, ані Аксель, ані тисячі інших ні в чому не винні. Ви – просто жертви обставин, та й до того ж мої друзі. Ви не починали тієї війни, не брали в ній участі та, я певен, поводитися б на місці ваших дій зовсім по-іншому. Спишіть це на різницю поколінь, а радше на протверезіння поколінь. І якщо б хто-небудь коли небудь ображатиме вас, загрожуватиме вашому життю чи стрілятиме у вас, навіть заради кришталевої «української мрії», навіть мої колеги по лемберзькому осередку, я не вагаючись встану грудьми на ваш захист перед дулом автомата. І так само чинитиме кожен із моїх однодумців по спілці, як би вони самі себе не дурили й не переконували у протилежному, аж інтенсивно попукуючи від надлишку старанності, як би пекуче травматично для них не було це визнавати, бо такі друзі, а почасти й родичі, є у кожного з них, а між конкретною кров'ю та абстрактною концепцією психічно здорова людина завжди обере кров. — Штефан гірко посміхнувся. — Бо аналогічно й я сам – жертва німецької пропаганди з пелюшок, що вона зветься «вихованням», і жертва обставин, як і ви. Тому особисто я не вірю у цю «незалежність», не вірю, попри симпатію, не вірю, хоч дуже й хотілося б. У тому-то й трагізм українського національного руху, що ще з початку двадцятого століття виглядав як секс на п'яну голову: спочатку ніяк не могли почати, потім довго не могли скінчити, врешті здалися і, розуміючи, що закінчити як хотіли все одно не вийде, заходилися допрацьовувати язиком по емігрантських кав'ярнях у Канаді та США. А зараз вже запізно. Два національні організми сплелися у чудернацькому симбіозі на кшталт середньовічного чудовиська чи мутанта з фантастичних фільмів про ядерну катастрофу, поступово утворивши єдине коло кровообігу, але зберігши при цьому дві окремі голови (насамперед завдяки недалекоглядній зі сторони Райху та корисній для українства через можливість самосепарації та самоусвідомлення офіційній расовій політиці 30-60-х років, від якої Берлін запізно відмовився), одна з яких, а саме наша, щоправда, вирізняється недорозвиненим мозком, але тепер насильницький

розрив неминуче призведе до болісної смерті від крововтрати всього організму, навіть якщо обидві голови сіамського дракона до кінця цього не допетрали та гризуться між собою, мов щенята. І те саме відбулося з російського боку, якщо навіть не міцніше, через суттєвішу етнічну близькість слов'ян, бо у того дракона навіть другу голову примудрилися відтяти. Я називаю це синдромом Мишачого короля⁹⁸ і ставлю невтішний діагноз. Так що розлабся, друже! Можеш спокійно ласувати місцевою осячкою сечею під оригінальною назвою «Пиво Світле». Старий добрий Райх житиме ще довго, принаймні, довше за мене і загине не через мене. Як, до речі, й СРСР. А Україна якщо й виникне, то не через мою діяльність, лише випадково, як наслідок збігу оставин після загибелі обох імперій від зовсім інших хвороб. Втім, її подальша доля, зважаючи на ментальну, світоглядну, ціннісну та навіть мовну розділеність, скоріше за все, виявиться важкою, малопривабливою та загалом незavidною.

— Ну його в сраку, це словоблуддя й філософію! Ходімо краще пошвендяємо. Зазирнемо, мов першовідкривачі, в анус твоємо радянському дракону!

[VI]

Із самого ранку, коли видалася напрочуд гарна для цієї пори року погоди, а наш КДБ-шник мав прибути лише в обідній час, ми утрюх вибралися прогулятися містом, уважно нишпорячи оченятами по всіх закутках, аби ввібрати у себе якомога більше особистих вражень від цієї загадкової, такої близької та водночас такої дивної, далекої країни.

Серед місцевого населення ходить гіркий анекдот про те, що радянський паспорт – це коли різниця між фотокартками становить 25 років, а костюм на обох – один і той самий. Це – блискуче іронічне відображення суворой невблаганної реальності. Саме таких людей ми помітили на зупинці тролейбуса неподалік готелю, що притискалися одне до одного, мов гриби-поганки на пеньку, сидячи на зогнтлій напівзруйнованій лавці. Вочевидь, то були працівники якихось тугушніх заводів, що поспішали на зміну, бо, по-перше, кампанія

⁹⁸ Мається на увазі семиголовий Мишачий король із повісті-казки Ернста Теодора Амадея Гофмана «Лускунчик і Мишачий король» (нім. *Nußknacker und Mausekönig*) 1816 року. Згідно хибному повір'ю, що було розповсюджене у середньовічній Європі, мишачий король нібито народжується через те, що організми декількох мишей зростаються в єдиний.

складалася виключно з чоловіків середнього віку, і, по-друге, зовнішній вигляд цих чоловіків сигналізував про натхненне захоплення алкоголем (я не зміг втриматися, щоб не підколоти Карстена – о, дивись, старий, твої місцеві колеги-спортсмени влаштували ранковий симпозиум із наступним тренуванням!), яке за багато років зробило їх якимось однаковими та наділило «пиками у стилі модерн» – картоплеподібними, без дрібних деталей, які чимось нагадувала кам'яних імбецилів із острова Великодня. Але я жорстоко прорахувався!

Чоловіки виявився доцентами місцевого педагогічного інституту, а такий неакадемічний вигляд пояснювався тим, що впродовж останнього місяці вони замість навчання студентів відпрацьовували «трудова вахта у сільському господарстві», що полягала ковирянні в теплиці з огірками та капустою під штучним сонцем – лампами ультрафіолетового випромінення – та тягнуло за собою змученість, виснаження і характерну засмагу. Дивно, наскільки радянській владі начхати на власних громадян та їхнє здоров'я. Не менш дивно й те, що жоден із доцентів не мав особистого автомобіля, та й навіть пристойного одягу.

— Раніше ця «вахта» відбувалася один раз на рік, що вересня у формі традиційних поїздок до підшефних колгоспів на картоплю, а тепер, через «труднощі у постачанні» ми мусимо їздити й взимку. Разом зі студентами. Ось так, руками порпаєшся у грязюці, мов курка, ротом читаєш заляпаному лайном студентові поряд лекцію про електромагнітну індукцію, а головою міркуєш, як дістати дитині пристойні черевики, бо попередні вже замалі, а у магазинах через ті самі загальнонаціональні, курва, труднощі з постачанням немає більшого дитячого розміру – лише дорослі, та й то – або вкрай гівняної якості, або фінські ціною завбільшки з мою зарплату. — пояснив один з них. — А ви, хлопці, з Прибалтики, так? Ну так, у вас таких проблем немає, там завжди постачання краще, майже як у Москві. Європа, бляха!

У тролейбусі тхнуло потом, невинними шкарпетками і перегаром. Поміж іншого СРСР лякає також і тим, що люди у громадському транспорті виглядають так, наче їх везуть на електричний стілець.

Дві жінки далеко за сімдесят стоять поруч зі мною, ухапившись за поручні, як макаки.

Підслуховую:

— Ну, і що він, не дзвонить?

— Ні.

— А ти?

— І я ні. Я не можу, я дівчинка.

— Тьху на вас, так і помрете, без радості. Давай я тебе навчу. Телефонуй йому і говори спокійно так: «Ти дзвонив? Алло, алло, нічого не чути, що ти хотів?».

— А якщо він скаже «Нічого не хотів»?

— А ти йому знову: «Нічого не чути, заходь сьогодні, щось зі зв'язком, чекаю тебе сьогодні о сьомій»

— А якщо він не прийде?

— Тоді подзвониш мені, я прийду. Сумувати не будемо.

Тут вони помічають мене і нестримно регочуть обидві.

Протрусившись кілька зупинок, ми вийшли напроти місцевого Педагогічного інституту імені Івана Франка, чиє погруддя перед фасадом із докором споглядало на сумну радянську дійсність. Штефан пояснив, що цей претензійний віденський журналіст початку століття водночас за сумісництвом був і українським поетом, і відтак шанується в СРСР, хоча його творів ніхто не читав.

Як з'ясувалося, Штефан завчасно домовився про зустріч з місцевими колегами у рамках заявленого «обміну досвідом», отримав від них детальний опис місцевості та університетських нутрощів і наразі впевнено тягнув нас обшарпаними напівпустими лабіринтами (студенти формально перебували на канікулах, а насправді – на теплих сільгоспроботах) до кафедри української мови та літератури, що, на наш щирий подив, на цілком законних підставах функціонувала у радянському виші.

— Штефана, а чим пояснюється такий неочікуваний вияв гуманізму росіян? — запитав я, хекаючи від біганини численними сходами.

— Все дуже просто – тим, що антиукраїнські настрої найзручніше впроваджувати саме українською мовою, бо жодна собака не запідозрить хиби. Власне, саме цим і займаються вісімнадцять із двадцяти викладачів цієї кафедри. Але ми матимемо зустріч із тими двома, що намагаються пливати проти течії.

Двері кафедри нам відчинив чоловік п'ятдесяти років із дивними тюленьчими вусами, вдягнений у розмальовану сорочку, схожу на ту, що я якось помітив на одному із штефанової спілки під час

минулорічних відвідин засідання. Штефан швидко обмінявся із ним кількома фразами та звернувся до нас.

— Друзі, це – професор Носієнко. — ми обмінялися рукостисканнями, на мою вітальну фразу російською професор відреагував дивно, чомусь скривившись, мов від зубного болю, хоча стовідсотково чудово зрозумів її зовсім необразливий, суто етикетний зміст. — Він запрошує нас на каву з тістечками та світську бесіду. Почувайтесь вільно, я перекладатиму. Будь ласка, сідайте. А потім я попрошу вас, друзі, залишити нас наодинці на кілька годин. Продовжте прогулянку самі, бо нам із професор необхідно обговорити багацько суто професійних наукових моментів, а ви у цей час нудьгуватимете. Домовилися?

Ми покивали головами.

У цей час лаборант кафедри, особа невизначеного віку та сумнівної статевої приналежності на ім'я Людмила заідкілясь принесла час, печиво та дивні цукерки (шматки забетонowanego каміння у шоколаді під незграбно-куртуазною назвою «грильязж»).

Поки ми мовчки хом'ячили принесені умовні смаколики, що замінили нам повноцінний сніданок, якого ми так і не дочекалися в готелі, професор із неабиякою гордістю взявся розповідати нам про цілу плеяду українських письменників (які таки існували і таки щось писали), чії портрети були дбайливо розвішані по всіх чотирьох стінах скромного за розмірами приміщення кафедри там, де не було книжок. Професор стрибав по кафедрі, то підвищував, то понижував голос, драматично махав руками і, стаючи в кумедну наполеонівську позу, час від часу декламував поетичні цитати. Можливо, виною тому був недосконалий штефанів переклад чи наш вроджений снобізм, а можливо й у самих фігурантів палкої розповіді Носієнка із поетичним музами були доволі прохолодні стосунки, але жодного позитивного враження на нас ці вірші не справили. Так й судячи із розповідей професора, риси особистості більшості з цих поетів цілком підпадали під визначення «міський божевільний афективного типу» (хоча, хіба десь є поети, що поведуться по-іншому?). Загалом, не зачепило. Таких «поетів» можна без особливих зусиль познаходити в будь-якій провінційній багатотиражці або палаті психіатричної лікарні, а то й не одного. Звісно, ми чемно поаплодували професорові по закінченню його імпровізованої лекції та завбачливо тримали власні східні коментарі при собі, передусім щоб не ображати Штефана.

Оскільки правила пристойності передбачали постановку хоча би кількох питань щодо змісту викладеного матеріалу, і враховуючи відсторонено-байдуже обличчя Карстена, який не на жарт захопився гризною власних нігтів, цю почесну, але малозахоплюючу місію перебрав на свої тендітні інтелігентські плечі ваш покірний.

— Пане професоре, — почав я, дожувавши і насилу оперативно проковтнувши пісочне печиво та відкашлявшись, мов посередній оперний співак. — ви стверджуєте, що українська мова та література що у Російській імперії, що у СРСР зазнавала жажливих утисків. Але як тоді пояснити той факт, що за умов утисків кафедра української мови та літератури у вас існує, у той час як у нас про це навіть не може йтися. До того ж, як із утисками літератури співвідноситься те, що її видають шаленими тиражами? Може вона природньо не користується популярністю через незрозумілість масам?

Виявивши усю винахідливість, на яку був здатен мій невиспаний мозок, мені вдалося віднайти більш-менш влучне та щадне формулювання на заміну словосполучення «епігонство та нецікавість через брак таланту та уяви» – незрозумілість масам. Втім, це не дуже допомогло, бо у відповідь професор невдоволено підхрюкнув та промовив:

— Ви повторюєте пропагандистські наративи Кремля та Берліна. Всім відомо (кому це, «всім?»), що українська література – одна з найоригінальніших та найталановитіших у світі та впродовж століть слугувала невичерпним джерелом натхнення для письменників усього світу. Протилежне можуть стверджувати або неuki, або ненависники України, або агенти Москви.

Мені здалося, що перекладаючи це Штефан почувався трішки зніяковіло. Я подякував професорові за відповідь та утримався від коментарів.

Дискусії не вийшло.

Що ж, дурість, сказана впевненим тоном, називається особистою думкою. Я не став сперечатися. Очевидно, що це не мало сенсу та призвело б лише до непотрібного конфлікту. Не став і вести далі. Все кристалево зрозуміло. То – не до літературної критики. То – до психіатрії.

[VII]

Повернувшись по обіді удвох з Карстеном до готелю, ми застали там «нашого» КДБ-шника. Він сидів на сходах та був вельми нетверезим.

— О чесна компанія! — заволав він дурним голосом. — Нагулялися вже? Ну то сідайте біля мене! Сідайте, сідайте. У ногах правди немає. Щоправда, у сраці її є не більше, але так зручніше. Ну що, подобається вам наша найпередовіша у світі держава робітників та селян? Гик! Так, проблем у нас ще вистачає, але ми, гик, стараємося. А у мене є новини! За кілька днів, відразу після вашого від'їзду, я також вирушу, так би мовити, виконувати свій інтернаціональний обов'язок, гик! А все — завдяки комусь із вас, у кого великі вуха, задовгий язик та повна відсутність, гик, совісті чи бодай якогось її еквівалента.

— Вальдемаре, давайте без езопівщини. Що сталося?

— Нічого особливого. Просто хтось із вас трьох детально проінформував моє керівництво щодо тих розмов, що ми вели із вами тільки-но учора, а вже сьогодні начальство вирішило перевести мене від гріха подалі до Афганістану. Боронити здобутки соціалізму. Все, сука, шкереберть!

(«Штефан. Поза сумнівами! Він усе записував, він має тут знайомих. Але коли він встиг? І навіщо?»).

— Знаєте, що найсмішніше? — вів далі він — Що, гик, ми є протухлих ідеалів. Ми консервуємо їх у банки, мов варення, жеремо самі та намагаємося силоміць нагодувати оточуючих, переконуючи, що це — варення і воно — смачне! Так, колись це дійсно було варення. Спецслужби нашої країни починали як революціонери, що йшли в авангарді нового світу, а закінчують як консерватори, а радше «консервувальники», що вбачають свою місію у захисті «традиційних цінностей» від здорового глузду. Ох, гаразд, забудьте мою маячню, я сам не знаю, що, гик, верзу.

— Якщо Вас це втішить, — промовив Карстен — то наше варення не вельми відрізняється на смак.

— Це вже ні-і-і — смішно фальцетом протянув Вальдемар, мов тенор-невдаха — У Вас свого часу Деніц зламав кістяк СС, познімавши їхніх ватажків та з ганьбою виперши їх з Олімпу: Гімлера, Кальтенбруннера, Бормана та кільканадцять дрібніших сошок. Таким чином у вас армія остаточно перемогла спецслужби, у нас відбулося діаметрально протилежне — зміїні підступи спецслужб зжерли простих і прямих наче шпала рубак-військових, котрі, на

відміну від нас, КДБ-шників, знали, що таке офіцерська честь. Та до тепер деградували навіть вони. Від радянського генерала нині вимагається не бонапартівський геній та лицарська честь, а вміння картинно схилитися над картою перед фотоапаратами, здатність розрізняти на смак п'ять сортів коньяку, а ще вміти матюкатися так, щоб аж мертві бомжі червоніли мов десятикласниці, що вперше задирають спідницю, стаючи раком у темному під'їзді, та й в принципі все. Військових стратегічних талантів не вимагається, бо їхня присутність суттєво шкодитиме кар'єрі.

А от здатність відкрито суперечити начальству, чим відрізняються німецькі генерали, американські генерали, а також славилися генерали Жуков та Рокосовський – то взагалі найстрашніше гріх! Весільні генерали опереткової армії.

Так і живемо! Повчаємо увесь світ як залісти у ту багнуку, у якій борсаємося самі і верещимо про велич, а у самих досі по менших містах сральники на вулицях! Гик!

Ми переглянулися. Вальдемар і не думав зупинитися. У нападі п'яного самобичування він розходився дедалі більше.

— Хай чують! Мені вже нічого боятися! Далі Афгану усе одно не зішлють. Я їм служив вірою і правдою, а вони мене... до душманів в обійма, на розмін! Так про що це я... а, сральники, кажу на дворі! Сидиш собі у позі гордого орла, світиш сракою на 30-градусному морозі на весь навколишній соціалізм та розмірковуєш над величчю Росії. І так сторіччями! Росія живе у парадоксальній логіці, де примарна велич виявляється важливішою за порожній шлунок та голий зад. Курво, гик! Росія – це своєрідна країна-пересторога для решти світу про те, як не можна робити або ж я будь-що гарне можна втілити через сраку, сплюндрувавши внутрішню сутність та перетворивши на криваво-гротескне посміховисько, лиху пародію, відразливу карикатуру на найсвітліший ідеал.

Він зайшовся кашлем, потім із ненавистю сплюнув на сходи та продовжив:

— Країна валиться у прірву, а вони там зверху нічорта не роблять. Кажуть, народна мудрість не дозволить запобіжить розвалу країни, якщо стане потреба. Угу, цар Миколашка-Кривавий⁹⁹ також так вважав, допоки одного недоброго ранку раптом не намацав під ковдрою замість звичного м'якого тіла князя Юсупова холодний

⁹⁹ цар Микола II Романов.

чекістський «Маузер». Ідіоти. Ви чули, що вони мелять? Конче необхідно дозволити вільну міграцію з СРСР. Їм, гик, що, не доходить, що тоді з Союзу миттєво повтікають найкращі, найталановитіші, і дуже швидко ми помітимо, що у країні залишилися, як у будь-якій в'язниці, самі лише в'язні та наглядачі?! Гик, курво! Що ви думаєте? Чого мовчите?

— Я думаю, Вальдемаре, що Вам краще було б піти додому і добряче відпочити, тим паче, що завтра у нас намічений візит до товариша Хартманна, а отже потрібно набратися сил. Ходімо зі мною, он таксі.

Ми допомогли йому піднятися, підтримуючи попід руки. Він не пручався та слухняно поплентався за нами до зупинки таксі. Плюхнувшись у машину, мов стигла груша на землю, він схопив мене за комір піджака і прошепотів на вухо:

— Я не ідіот, товаришу Ульріх. Просто мені боляче. Ось тут, у грудях. Наша імперія сама зламала свій каральний меч Партії у вигляді ЧК. Тепер ми – жалюгідна карикатиура на колишню могутність, як от я зараз. Меч зламано, та й то не об страшного демонічного ворога, а від удару по власній нозі. Нас не завоював Райх, не зіжрала Америка. Ми самі вкорочуємо собі віку, мов той наркоман, називаючи процес розтягнутого у часі самогубства «реформами». І нічого не вдієш! Бо меч імперії зіржавів, затупився та перетворився на дитячу іграшку, що діти можуть нею бавитися у пісочниці. Бо партія вже не має сили тримати його у руках, та він безвольно вислизає з її ослаблених старечих тримтячих кінцівок. А без меча імперії кінець. Це вам римляни охоче підтвердять. А потім знаєте що? Ті бовдури у Кремлі впевнені, що країна мало-помалу повернеться до «ринкових відносин». Чорта з два! Після розвалу соціалізму ми не повернемося до капіталізму, а провалимося у самісінький феодалізм з усіма його принадами: містично-релігійним мракобіссям, бо чимось знадобиться замінити віру в комунізм, сеньйорами та васалами, одним відсотком мільярдерів і 99 відсотками жебраків, громадянськими війнами на ґрунті печерного націоналізму та взаємним осканенням учорашніх сусідів і братів, розгулом злочинності, культивуванням аморальності, жадібності, безчестя та тотальною байдужістю, інфляцією цінності людського життя та повною прострацією населення, яке втратить надію на майбутнє та орієнтири у житті. От таку, курва, гик, свободу вони нам готують. А я – що? Я – сатрап режиму. Мене судитимуть, а у суді головуватимуть учорашні шахраї,

полудурки-маргінали, проститутки та злодії, а народ аплодуватиме на голодний шлунок. Ми не даємо видовищ, і народ незадоволено нарікає, він ганить нас та ненавидить, аж тут їм привалить видовищ – хоть сракою їж! Та вони – реформатори – не даватимуть хліба, і тому народ, усвідомивши, що хвалена демократія – це такий самий месіанський міф, як і остаточна перемога комунізму, дуже швидко зненавидить і їх, прокляне та сумуватиме за нами, картаючись від власної жакливої історичної помилки. Але на той час нас вже давно не буде серед живих, бо ми впадемо першими жертвами стихії народного безумства, яка виповзе, мов джин із лампи. І буде покаєння, протверезіння. І поступове осатаніння та пекуча жага реваншу. І буде реванш. Повторення історії як фарс, бо хтось із найбільш безпринципних циніків у боротьбі за владу неодмінно спробує осідлати гребінь народних сподівань, користаючись із його, глибинного народу, невдоволення та чорної завидючості у поєднанні з інфантильною дурістю. Такий обов'язково знайдеться! Той, хто верещатиме про «відродження колишньої могутності». Так виникне пародійний новий міні-СРСР із новою ідеологією та новими репресіями та війнами. Ікони Сталіна поряд із Миколою II. Імперський угар у телевізорі. Агресія назовні. Та сили вже будуть далеко не ті. Незрівнянно. Паперовий тигр, надувна бутафорська наддержжава, потьомкінське село розміром в одну шосту частину світової суші. Паталогічно заздрісна до звитяги попередника, похитливо пристрасна до світової слави та захоплення за будь-яку ціну, але квола й малосильна, а від того ще кровожерливіша гієна, що недолуго натягла на себе завелику шкіру могутнього медведя, мов прищавий підліток – лати батька-тамплієра. І у кінці – неunikнення ганебна кривава поразка. І знову розвал. Крах державності, суспільства. Банкрутство душ та ідеалів. І знову все по колу. Країна-пересторога, я ж кажу... Наче прокляті ми. Наче прокляті Богом за щось...

Мені спало на думку, що один мій дуже добрий знайомий із наших спецслужб цілком би солідаризувався з такою думкою стосовно нашої власної країни. Тевтонський меч також ламається. Руки тевтонського лицаря, що колись наводив страх на всю Європу, також тремтять і слабнуть. Чи це погано? Чи це є певним закономірним розвитком подій, що його неможливо уникнути? Чи імперії, райхи та халіфати остаточного мають піти зі сцени історії, поступившись місцем... але кому? Взагалі, чи може імперія існувати, міцно тримаючи свій меч,

але при цьому не заплямувавши його кров'ю власного народу? Чи можлива – хоча б гіпотетично! – імперія-вегетаріанець, без хижацького рику у бік сусідів та без зверхнього покрикування на адресу своїх мешканців?

[VIII]

— Навіщо ти його залав?

— Кого залав? Ти про що? — бурмоче Штефан крізь напів сон.

— Та КДБ-шника. Хтось доповів його керівництву про нашу розмову у потязі і тепер у нього через це купа проблем.

— А до чого тут я? — від зпересердя підняв голову з подушки. — Що ти таке мелеш? Я – хто завгодно, тільки не Іуда. Чого б це я підігрував Совітам? Та й потім, коли б це я устиг? Хіба що телепатично. І як технічно я мав би це зробити? Зателефонувати... куди? Не ліпиться.

— Сам бачу, що не ліпиться. Як же ж тоді це сталося?

— Відомо як. Росіяни схиблені на прослуховуванні. Стівідотково, купе було наштиповане прихованими мікрофонами. Певен, вони й зараз нас слухають.

— Якщо ти здогадуєшся про це, то як міг він не здогататися?

— А я знаю? Може захотів виговоритися. А може мусив тими балачками до чогось схилити нас, та побачив, що не виходить. А може йому байдуже.

— Думаєш, і зараз слухають? — подав голос Карстен.

— Більш ніж впевнений.

— Тоді бережись!!!

Карстен громоголосно перднув, що аж здалося, ніби завібрували вікна.

— Ось вам, комуняки, німецький пролетарський привіт!

— Фу, Карстен, яка ти свинюка! Не даремно тебе витурили з попів.

— З попів мене не витурували, бо я їм ніколи не був. До прийняття сану так і не дійшло. А якби й був, то не зміг би так гарно пердіти, мов бас із Віденської опери, бо вони там усі педерасти, а значить труби у всіх вщент розбехані від...е-е-е... нецільового використання. Неналаштовані зіпсовані тромбони.

Я та Штефан мимоволі розреготались

— Ще раз фу, Карстен! Господи, як тобі така гидота в голову приходить?!

— Вишуканість манер старий граф не пропив.

— Ну гаразд, граф де Пердуа. Розкажи краще, як ти там Біблію переписував. Цікаво ж, що вийшло! Бо минулого разу ти перервався на самому цікавому місці.

— І також пердів, мов гіпопотам, якщо мені не зраджує пам'ять.

— А що їй там писати! Пльове діло! Зовсім не складно, бо зміст та події там взагалі є другорядним елементом, головне – ореол містичної величі. Варто лише вживати відповідний піднесено-урочистий синтаксис із перестановкою означення та означуваного слова місцями, та замінювати звичні слова застарілими синонімами. Ось наприклад, якби я був апостолом, то свій звичайний вечір з котом я описав би якось так: «і подався я до опочивальні своєї, і возліг, бо була ніч. Але кіт, побачивши, що я возліг в опочивальні своїй, забув все добро від володаря свого і заволав: «Устань же і нагодуй мене!». І сував вуса свої у зіниці мої, і підносив до вуха мого носа свого вологого. І розгорівся гнів у моєму серці. І простяг я руку свою і підняв капця свого, аби вразити нечестивця грішного. І узрів кіт, що розплющив я очі свої, і зрадив, і став пеститись до мене і співати хвалебні пісні на славу мою. І пожалів я kota у серці своєму, бо не має він розуму в голові своїй. І підвівся я з ложа свого, і пішов до кухні, і насипав корма котові у миску його, подвійною мірою».

Напад несамовитого реготу у три горлянки. Аплодисменти.

— Хлопці, а ну тихше, а то усіх передовиків веробництва перебудимо!

— Слухай, Карстене. А я ось завжди вважав, що попи, там, і єпископи... ну, вся ця публіка. Так от, я гадав, що їм відомо щось таке, що невідомо іншим, і тому вони такі затяті і віруючі.

— Якраз навпаки. Релігійна віра пояснюється не наявністю у людини якихось особливих знань, а відсутністю елементарних. І про любов вони теревенять так голосно, тому що не знають, що це таке. В сраку – не рахується. Озирніться навколо. Все, що створено на цій планеті, створено не молитвами, цими нав'язливими нагадуваннями уявному богові про те, що він забув зробити, а всупереч їм, і початок цьому процесу «всупереч» поклато саме те, що коли люди волали від болю до небес, молячись про порятунок та справедливість, небеса залишалися глухими. Піднесена байдужість та виголошення патетичних заповідей, які виголошувач сам і порушує найбезсоромнішим чином, не вельми сприяють любові, чи не так?

Віра – це агресивне невігластво, яке на додачу ще й страждає на нарцисизм, оскільки є для черні незаперечним авторитетом.

— Ого... добряче ж вони тебе допекли в юності. Зізнайся, то може все ж трахнули десь там у куточку за конфесіоналом, а ти, боячись, що згодом може сподобатися, саможертвовно втік?

Штефан пирснув зо сміху, ледь не впадши з розкладушки, але водночас тактовно намагаюся зберігати тишу.

— Та пішов ти нахрін!

— Гаразд, гаразд! Не злись! Я пожартував.

Стало тихо. За вікном час від часу проминали автомобілі, крізь нещільні казані штори освітлюючи стелю нашої кімнати блідуватим світлом фар. Сон ніяк не йшов.

— Штефане?

— Мугу?

— А от уяви, що б Райх програв ту війну? Цікаво, що тоді було б?

— А ні хріна! Було б те саме. Або ще й гірше.

— Я думаю, що було б так само. Не дарма кажуть, що історія не знає умовного способу.

— Дурня це все. Знає. Вона не автомат. Хоч я і не вірю у демонів пекла, та вірю у демонів історії. Того, що із трьох можливих варіантів пекельних казанів обов'язково зіштовхне людство у яму із найсмердючішим лайном. Демон історії, як і будь-який демон, брехун за своїм єством, й найнебезпечніша брехня, що він спромігся запхати до мільярдів голів, це те, що історія нібито не має умовного способу. Це ніби окупант, що відтяпав частину чужої території та адвокатусе досягнутий статус-кво.

— А мені здається, що було б гірше та смішніше паралельно. — озвався Карстен. — От, наприклад, якщо б ми... ну гаразд, не ми, а, скажімо... скажімо япошки програли війну Світам. Пригадай усе, що ми сьогодні бачили у магазинах та на вулицях. Усе, що чули в чергах. Пригадай і уяви собі, кхе-кхе, кінець вісімдесятих років у Японській Демократичній Республіці, котра була проголошена на північному острові Хоккайдо наприкінці 1945 року.

Над руїнами колгоспу «Червоний самурай» розносяться пісні гурту «Ласкавий дзен». Іржаві потворні дитячі майданчики з алкашами замість Діснейленду. Країна рефлексує про своє минуле, частина населення раптом, після півстоліття будівництва соціалізму, спалахнула любов'ю до імператора та епохи мілітаризму 30-40-х років, а частина – до американської ліберальної демократії, при цьому

обидві групи прокляють численні, уявні та реальні злочини комуністичного режиму, забувши про ядерне бомбардування Хіросіми та Нагасакі, бо наразі суспільство вважає, що то були демократичні бомби. Співачка Токіся Тосука виконує свій хіт, що символізує заповідну мрію всіх молодих дівчат – «Американ бой, поїду з тобою». У країні – сплеск криміналу, культ сили, героїзація самурайських традицій сивого минулого. По центральному телебаченню йде документальний фільм «Так жити не можна» з лейтмотивом «Ех, як же ми докотилися до такого життя, катану мені в пузо!».

Звичайно, є й консерватори. Ті, хто зберігає вірність Трудовій Партії Японії, захищає зганьблену честь мундира офіцерів Держбезпеки, не вірить у дисидентські наклепи про «Архіпелаг Кунасірі», продовжує вважати Південну Японію американською маріонеткою, сепаратистським утворенням й національними зрадниками, а себе та свою Батьківщину – набагато більш японськими японцями, ні «кці південні слюнтяї та кровозмішувачі».

Але найсильніше почуття, що майже стовідсотково охопило населення Північної Японії – не упадницька депресія, образа чи гіркота поразки, що наближається, а заздрість. До Півдня. До Заходу. До Сходу. А ще безсила лютя. На партію та долю за згааний на марксистську примару час. На себе за легковірність. На іронічні мінливості національної долі. На жителів Півдня за зверхність, глузування й відсутність братерського тепла. А ще на сусіда-майора, командира розміщеної недалеко від школи артилерійської батареї, товариша Томимо Токосо, котрий, паразит, урвав з-під носа останню порцію дефіцитних сусі, що їх раз на місяць «викидають» на прилавок у центральному гастрономі виключно за картками.

— Амінь! Так би й було! — констатував Штефан.

— Цілком може бути. Хоча... хрін передбачиш. Хіба можна було у 30-х передбачити, що через кілька десятків років у Райсі відмінять Нюрнберзькі закони, що здавалися непорушними, а Гайне, Кафку та Фрейда знову повернуть до переліку «правильних» німців? Що за міжрасові шлюби все ще можуть вигнати з партії, але вже не посадити, бо політика щодо цього поступово пом'ягшилася і звелася до політикої асиміляції – хто прийняв мову та культуру, той і німець? І що найбільшими пошановувачами Голівуду виявляться шмаркачі з Гітлерюгенда, для яких кумиром буде не Хорст Вессель, а Арнольд Шварцнегер? І що старий лис Ріббентроп втече до Америки, буде там клейти з себе опозиціонера та демократа, писатиме викривальні

памфлети, які виявляться нікому непотрібними та нецікавими, а закінчить тим, що та рекламуватиме піщу між денними серіями мильних опер по місцевому кабельному телеканалі для домогосподарок?

— Шварцнеггер – також німець. Фольксдойче. Із Остмарку. Мій земляк. До речі, його портрет начебто повісили в аеропорту поряд із портретом фюрера, а він, коли дізнався про це, влаштував скандал.

— У якому аеропорту? У старому Темпельгофі, для внутрішніх рейсів чи у новому міжнародному? Ну, тому здоровецькому, імені Германа Герінга?

— Ні, не у Берліні, а у Відні.

— Брехня. Для чого їм Шварцнеггер? Він же категорично проти НСДАП, методично поливає поливає їх лайном, каже, що соромиться свого походження і батька, що служив в СС, і показово товаришує з неграми.

— Може і брехня. За що купив, за те й продаю.

— То навіщо казати, якщо брехня? Навіщо вигадувати...

— А це я тебе і твого професора також волів би запитати – насправді, навіщо вигадувати нібито цілі нації з нібито цілою культурою? Це чимось нагадує казковий світ Толкіна, тільки бездарніший...

— Та вгамуйтеся вже! Третя година ночі. Треба спати, а то будемо завтра куняти, як на партійному з'їзді. Зранку догризетеся.

Та сон вперто не йшов.

[IX]

Хартманн проживав у типовій двокімнатній квартирі типової облупленої «хрущовки» по вулиці Гагаріна, будинок 38. Навпроти громадської лазні. Двері до його помешкання нам відчинила сусідка та за сумісництвом доглядачка «на громадських засадах», інтелігентна немолода жінка на ім'я Ніна Яківна. Вона привіталася з нами сором'язливим кивком голови та поспішила піти геть, залишивши нас зі своїм чоловіком, Миколою Адамовичем, відставним офіцером. Він чітко та по-військовому відрпортував:

— Ви зарано прийшли, товарищі. Максим Людвігович ще відпочиває. Прокинеться десь за годину. Він завжди, не зважаючи ні на які болячки, притримується однакового розпорядку дня. От що значить, німець!

— Ви давно знайомі?

— Дуже давно, товаришуємо майже пів життя. Максим – чудова людина, але доля пошматувала його... ні дай Бог нікому! Та ви, напевно знаєте. Він завжди тримався. От тільки в останні роки дуже здав. Після смерті Катерини. — Микола Адамович вказав пальцем на фото, що висіло на стіні у коридорі. — Це його підкосило... Він її любив до нестями. Тепер одна тінь від нього лишилася. Начебто він сам ніяк не дочекається смерті.

Ми взялися роздивлятися фотографію. Стандартне радянське фото немолодого подружжя, стандарта зовнішність жінки з зачіскою-халабудуою і золотим зубом та навіть стандартний вигляд чоловіка у стандартному мішковатому радянському сірому костюмі. «Що він у ній знайшов?» — одночасно промайнуло у трьох наших головах. Пізніше, зайшовши до вітальні, ми побачили, що портрети цієї жінки – маленькі та великі, у рамці та без, новіші та геть старі й поживклі – висять на кожній стіні. Так, він дійсно її кохав.

Микола Адамович ніби почув мої думки:

— Так, вона повсюди. Останні роки... на це було дивитися важко та зворушливо одночасно. Знаєте, його діти живуть далеко та навідуються нечасто, тож за кілька десятиліть ми фактично перетворилися на його родину. Так ось... У Катерини була якась онкологія, чорт її знає, яка саме, не пам'ятаю назви, і ця клята болячка мало того, що прикувала її до ліжка, та ще й катастрофічно прискорила цього... як воно... ну, старечого маразму.

Вона так і доживала віку, повільно згасаючи на ліжку і маринуючись у власній сечі, а він щовечора сидів поряд, тримав її за руку, читав їй новини з газет, начебто вона розуміла, і періодично гладив по голові, а у відповідь на дорікання онуки «Діду, ну чому ми не переведемо бабусю до лікарні? Чого ти пручаєшся, вона ж навіть не пам'ятає, хто ти!» відповідав: Зате я пам'ятаю, хто вона. Ми триматимемося за руки до кінця, як узялися колись багато років тому, як обіцяли одне одному, і я ніколи не відпущу її».

Щовечора він цілував її дряблі щоки, шепочучи «Надобраніч, мала!» та лягав поряд. Спати наодинці – таке саме збочення, як і срати удвох, казав він. Постійно передивлявся старі фотографії, де вони ще молоді і щасливі, та з ніжністю притискав до вуст поживклий фотопапір. Іноді, згадавши щось, ледь стримуючи сльози, потайки від нас обіймав її пальто, що й досі висить на вішалці у коридорі. Навіть мені це краяло серце, а як було йому, я навіть не уявляю... От і

скажіть мені на милість, та оспівана поетами «любов до домовини» – до щастя чи все ж таки найстрашніша мука?

«Катаріна... Катерина... різні країни, різні світи, різні епохи, але одне й те саме ім'я. Збіг обставин чи доля, від якої не втечеш, як не намагайся? Цариця Катерина Друга, російська Катерина, що за традицією була тісно пов'язана з Німеччиною через ліжко».

Крізь зачинені двері вітальні почувся заливистий старечий кашель.

— О, наш герой прокинувся! Гей, Людвігович, тут до тебе журналісти з газети? Можна? Штани вже натягнув?

Знову вибух кашлю, а потім скрипучий, наче роздратований каркаючий голос із-за дверей із ледь помітним характерним акцентом – цими незнищеними зажорсткими приголосними, що їх, як ти не пниш, до кінця не здатна позбутися жодна німецькомовна людина:

— Яке тобі діло до моїх штанів, старий чорт?! Нехай заходять, мені нема чого приховувати, та й ти вже все сто разів бачив. — сміх, що майже відразу перейшов у той таки воронячий кашель.

Ми відчинили двері та увійшли до кімнати. В середині м'яко пахло старістю – затхлим повітрям, потом, ліками та несвіжою їжею. Перед нами сидів він... Той, кого ми уявляли як м'язистого воїна з квадратними щелепами, схожого на архитипового солдата Вермахта з агітаційних плакатів середини століття, нехай навіть істотно зостарілого, виявився звичайним. Звичайним старикином. Худющим, змученим життям та артритом дідком із голосом скривдженої дитини, зарослим, мов троглодит, з виглядом чи то дєрвіша, чи то середньовічного пірата у смішних сімейних трусах, із поставою, що нагадує тінь із обкладинок шпигунських романів, у якому не залишилося бодай натяку на відповідність до героїчної репутації достославного «титана духа».

— Добридень, товариші! — промовив він російською, підводячись та простягаючи мені руку. Микола Адамович тактовно вийшов, та зачинив за собою двері. — Вас вітає перший у світі пацюк, який втік на корабель, що тоне. Щоправда, вихідний корабель також тонує, але сутності справи це не змінює.

— Доброго дня, герр Хартман. — відказав я німецькою. — Для мене справжня честь познайомитися з... легендою.

Він іронічно хмикнув та жестом запросив нас сісти на ліжко, що стояло навпроти його ліжка. Вочевидь, там раніше спала «його» Катерина Друга.

— Минають роки, а характер німецької держави не змінюється – впродовж життя вони за одне й те саме вважатимуть тебе то героєм, то зрадником, то легендою. Ну що, давайте швидше почнемо та швидше завершимо, бо я, сказати наперед, сьогодні кепсько почуваюся.

— Ми можемо перенести на завтра, якщо Ви нездорові — запропонував я.

— Пусте! Не варто. У моєму віці добре взагалі ніколи не почуваються. Коли-небудь відчуєте на собі, молодий чоловіче! А для свого віку я ще відносно здоровий, бо здоров'я – це коли тобі щодня болить хоть і сильно, але в іншому місці, та залишаюся оптимістом, бо оптимізм – це не коли ти першим кричиш «ура!», а коли останнім кричиш «все, торба!». Хоча торба все ж наближається. Щодня навіть дихатм важче й важче... Голова варить до біса гівняно. Почав плутати слова, так і розмовляю мішаниною – слово російське, слово німецьке. У голові ніби пусто й купа тарганів, що періодично змушують мене плести фантастичні дурниці. Повна голова тарганів, причому старих, з деменцією, так от. Враження, ніби половина мозку вже померла, а я все ніяк... Зачекалася на мене там моя люба Катюся. А я ніяк не помру, бо на тій війні смерть обійняла мене за плечі та відтоді крокує за мною. Так ми із нею і живемо. Вже так звикли одне до одного, що не хочемо розлучатися... От бачите, знову верзу казна що!

Не дивіться на мене так! Я не завжди був таким... От, наприклад, у дитинстві я мріяв стати дорослим та обрати героїчну професію – флібустьєра чи індіанця. На мою біду, дитяча мрія про сповнене пригод життя таки справдилася. От тепер старію та дурнішаю щодня, і язик у цьому процесі деградації тримає заслужену пальму першості.

Ви звертали увагу, що старіння проявляється по-різному (кажу про чоловіків, бо не знаю, як то виходить у пані) – найперше в мові та руках. Приміром, джентльмен дедалі більше остерігається сказати щось таке помилкове, суперечливе чи бодай просто непевне. Тим-то вимова його сповільнюється; він ніби сам услухається у те, що каже; і каже він так, наче за тими його словами стоїть щось, значно важливіше й, сказати б, значущіше тих слів. А проте найчастіше нічого за тими словами немає. Це просто мниха, протяг, забара у вимові (а нерідко й просто забудькуватість). І саме ота нескvapність і затамованість і робить старих людей часом доволі нудними. Щоправда, самі вони при тім гадають, що поводяться дедалі виваженіше. Але то – така самісінька самоомана, як і їхні сповільнені рухи. Кажу про тих джентльменів, що ходять так, наче носять у руках

своє чималеньке черевце, і полюбляють значливо вказувати перстом правиці у небо (мовляв, от воно як) або й на співрозмовця (мовляв, зatialте собі це, сер). Старість хитрує, ліплячи з тієї вимушеної немічної несквапливості подобу солідності, самопевності, «знання собі ціни», а то й пиху – одну з найганебніших рис чоловіцтва.

Про що ж-бо це я...? Клятий щоденник... знаєте, я вже сто разів пожалкував, що погодився на його публіацію. Не варто було країти старі рани. Та що зроблено, те зроблено! Тепер цей довбаний щоденник наче тримає мене за одну руку, тягнучи до цього світу, у той час як кістлява з косою щосили тягне за іншу руку до світу того. Хай би вони удвох дали мені спокій! Я подумав, що маю виговоритися. Звільнитися. Сказати все, що тримав у собі, і тоді смерть нарешті переможе незагоєну пам'ять та спокійно взявши мене за руку поведе у засвіти до моєї Катрусі... я дуже стомився... Я так за нею сумую... Та, годі вже цих сантиментів! Давайте почнемо.

Я волю нарешті розповісти правду. Минуло 50 років... саме час для правди. Можливо її почують хоча б зараз, бо раніше навіть заїкатися про правду було марною справою. Під час війни, та й одразу після війни, правда нікому не потрібна. За неї ненавидять, клянуть, ладні вбити, бо вона занадто ятрить свіжі рани, виглядає як святотатство і плювок в обличчя її жертвам. Але пройде час, пристрасті вщухнуть, душі загояться, оплачуть усіх полеглих та виходять усіх поранених, і от після цього суспільство зажадає правди, по потребуватиме реального усвідомлення причин та наслідків війни. І тільки тоді настане час для голої, почасти неприємної, але протверезної правди. Наприклад щодо того, що ми самі частково винні у цій війні, хоч і 99% населення цього не розуміє і не бачить логічного причинно-наслідкового зв'язку між нашою багаторічною політикою «дратування тигра» на радість США та там, що тигр врешті-решт накинувся на нас, як примітивні австралійські аборигени не бачать такого зв'язку між сексом та народженням дитини, бо на їхню думку ці явища занадто далеко відстоять одне від одного у просторі та часі. А зараз... очевидців майже не лишилося, більшість із них, як водиться, в могилі або в маразмі, а нащадкам, як водиться, начхати. То для них – не життя та біль, а короткий параграф у нудному шкільному підручнику чи глорифікаційний п'ятихвилинний сюжет у дуруватій телепропаганді до чергової «річниці». Отже, саме час, саме час. Як казав Ленін, раніше було зарано, пізніше може бути запізно. Ну ж-бо, почнімо! Як воно має проходити? Ви ставите

питання, я відповідаю, а ви конспектуєте, чи що? А, на магнітофон? Оце він? Ти дивись, до чого техніка дійшла!

[X]

*Інтерв'ю з герром Максом Хартманном (чорновий /
нередагований текст; у дужках [] розміщено текст, що підлягає
схваленню / видаленню редакційною цензурою)*

22.01.1990

— Герр Хартманн, по-перше, дозвольте щиросердно подякувати Вам за те, що незважаючи на зайнятість погодилися на це інтерв'ю. Як Ви знаєте, у нашій країні назрівають кардинальні зміни та вкрай важливі реформи. Серед іншого вони стосуються й переосмислення певних болісних сторінок нашої історії. Нещодавно у видавництві «Манфуріо» побачив світ Ваш щоденник, який без перебільшення став справжньою сенсацією та справив ефект бомби, що розірвалася. Багато людей по-новому поглянули на війну і на ті події півстолітньої давності, які ми вже давно звикли сприймати у відретушованому, глянцевому вигляді. Процес переоцінки громадянами Райху причин та результатів тієї війни, безумовно, справляє значний вплив на суспільну свідомість у цілому. Не буде перебільшенням стверджувати, що Ви із Вашим щоденником спонукали німців до серйозних роздумів та, внаслідок цього, до неочікуваних висновків. Повертаючись назад, до страшних днів 1942 року, яким на Вашу думку був найважливіший висновок, що його винесли швейцарці з тієї війни?

— Що наш славетний Рьостіграбен¹⁰⁰ виявився набагато глибшим, ніж ми, живучи по обидва боки від нього, легковажно вважали до того. Є речі, з якими небезпечно гратися. Як от із сірниками, вибухівкою чи націоналізмом. Діти та політики іноді цього не розуміють. Тоді

¹⁰⁰ Рьостіграбен (нім. *Röstigraben*, букв.: «рів рьості») – жартівлива назва кордону між німецькомовною і франкомовною частинами Швейцарії, один із символів культурних відмінностей між франкошвейцарцями і германошвейцарцями. «Рів» названий за стравою «рьості», яка раніше була популярною в німецькій Швейцарії, але згодом почала вважатися національною стравою усієї Швейцарії. Мовна і культурна межа пролягає річкою Зане.

стаються трагедії. Раптом виявилось, що єдиної швейцарської ідентичності насправді не існує ніде, поза офіційною пропагандою. Більшість населення ніколи всерйоз про це не замислювалася. Швейцарська пропаганда за багаторічною звичкою заперечувала очевидне та стверджувала неймовірне, мовляв, ти, німецькомовний Ганс із Берна не маєш нічого спільного із таким самим німецькомовним Гансом із Берліна, ба більше, є його «одвічним ворогом», але у той самий час, ти якимось дивним чином натомість мусиш відчувати братерські почуття до франкомовного Жана із Женеви, і то лише на підставі того, що у вас обох у кишені лежить клаптик паперу під назвою «паспорт громадянина Швейцарської Конфедерації». Ніхто у цей мараз не вірив ані у Берні, ані у Женеві, та усім воно було байдуже. Більшість жила, як жилося, не сприймаючи Німеччину чи ж то Францію як «закордон», маючи там родичів та подорожуючи туди майже щороку. Німці нас, жителів сходу, не дратували, позаяк ми не бачили жодної різниці між ними та нами. [Після 1933 року нас трішки почав дратувати їхній пришелепкуватий фюрер та, як наслідок, посупове наростання зазомбованості у їхніх головах, що ми його з подивом виявляли у головах наших рідних дядечок Фріців з Мюнхена та тіточок Март із Гамбурга. Та ми знизували плечима і сприймали це філософськи, списуючи на наслідки бідності й національного приниження після Версая]. А от хто дратував по-справжньому, то це наші франкомовні «співгромадяни». До речі, у них відбувалося рівно те саме. Ми достоту не розуміли одне одного. Не поділяли поглядів та цінностей. Ми мали різних героїв та різних дияволів. І у якийсь момент після того, як швейцарський уряд раптом завзято заходився ліпити «швейцарську націю» на зло Гітлерові, наша взаємна байдужість дуже швидко почала переростати у взаємну ворожість та підозрілість, навіть на побутовому рівні.

Так, я розумів логіку уряду – оскільки небезпека походить зі сходу, то і створювати «швейцарців» слід було у піку сходу, тобто на західних – французьких – ідеологемах. Але у процесі такого творення уряд припустився низки жахливих помилок і поступово скотився до використання у «боротьбі проти Німеччини» дзеркально тих самих методів та прийомів, що і опонент. Метафорично можна сказати, [що навіжений вампір-НСДАП ще у 1933 – 1934 роках вкусив нас своїм ідеологічним жалом спільної культури через кордон, після чого] ми й самі поволі почали перетворюватись на такого самого вампіра, що

харчувався кров'ю та страхом власних громадян: націоналістичний угар, переслідування та вбивства інакомислячих тощо. Це наростало повільно, але невідворотно. Це викликало образу, несприйняття і злість у німецькомовних швейцарців, що ураз перетворилися на громадян другого сорту, неправильних, «недо-швейцарців». Це викликало зловтіху та зверхність у франкомовної спільноти, позаяк вони відчули себе єдиними «справжніми» патріотами, що мають повне моральне право на домінування над цією «підозрілою німчурою», що через одного, напевно, є «агентами Берліна». Це вміло підігрівалося та роздмухувалося спецслужбами та пропагандою Райху, на що купилися навіть люди із тверезим критичним розумом, включаючи мене. Звісно, рано чи пізно воно мало б вибухнути.

І воно вибухнуло наприкінці 1939 року, коли вибори Федерального канцлера виграв той актор, Зельцман. Стовідсоткове протестне голосування, коли народ погодився навіть на коміка, аби лишень спекатися «шоколадного П'єра» – попереднього канцлера-мільярдера, власника більшості тогочасних шоколадних фабрик Швейцарії, котрий підняв франкофільську (а, якщо вже бути чесним, то по суті антигерманську) націоналістичну істерію, що підігрівалася із Парижа та ідеологічно підживлювалася від середовища радикальних канадійських квебекських націоналістів, до рівня державної ідеології. Огидний персонаж, скажу я Вам. Паталогічно жадібний ділок, що належав до тих людей, стосовно яких прикметник «дубоголовий» – не образлива лайка, а стовідсотково об'єктивний, ще навіть частково хвалебний епітет, бо вони повсякчас славляться безапеляційною категоричністю у своїх судженнях при їхньому, цих суджень, космічному ідіотизмі. Низенький сморчок із сивими кучерями, схожий на троля з казок Толкіна, що хворів на комплекс Наполеона. Він і сам ні на йоту не вірив у ті цінності, які проголошував та пропагував! Йому було байдуже під якою саме брехнею утримувати владу. Влада – то єдине, чого він прагнув. Саме заради неї початково повністю німецькомовний герр Петер із часом мутував у мсьє П'єра, що по радіо спілкувався виключно французькою, а поза ефіром вставляв у своє мовлення через слово смачні німецькі матюки. Задля утримання влади цей покидьок не гребував нічим, не те що переконаннями чи принципами, що їх у нього від народження не було, а й навіть власну матір за необхідності не замислюючись би кинув до буцигарні як представника «руки Гітлера».

Будь-яка ідеологія – це різновид брехні, і що голосніше екзальтований оратор волає про святі цінності, то більшою є вірогідність, що тебе надурять, ошукають чи відправлять на загибель. Зараз я це розумію і наполягаю на цьому, хоч ріжете, але тоді... Тоді я, молодий та гарячкуватий, цього не розумів, забракло життєвого досвіду. Адже для розуміння потрібні були не знання з прочитаних книжок, а мудрість, а справжня мудрість приходить лише з імпотенцією, коли волосини робляться довшими за член, бо розум стає холодним, а серце – спокійним, безтурботним і умиротвореним. Як казав мій дід, старий залізничник Курт, життєвий досвід з роками з'являється за плечима саме там, де у юності були крила. Отож тоді я, як то кажуть, купився.

У газеті, де я працював, я провадив власну щиросердну боротьбу проти ідіотської та згубної, як мені тоді здавалося, дескримінаційної політики «галлізації» Швейцарії. Весь свій талант єхидства, усю отруту та красномовство, сарказм та ерудицію я спрямував проти свавілля чинної влади та пригнічення німецької мови та культури. Олії в огонь підливав і той факт, що цей антинімецький психоз носив превентивний характер, то ж до певного часу виглядав цілковито безглуздим, надуманим та необґрунтованим: за кілька років до початку війни, коли Німеччина ще не встигла зробити нам нічого поганого, у швейцарцях вже почали культивувати ненависть. Знаєте, я й досі вважаю, що якби швейцарський уряд першим не спровокував би Гітлера своєю кількарічною ворожою риторикою, поливанням лайном та утисками німецькомовного населення, то, можливо, ніякого вторгнення й не сталося б. Розумієте, це питання причини та наслідку, як у старому баварському анекдоті про молоде подружжя, коли дружина телефонує лікареві й каже, що чоловікові стало зле зі шлунком і навіть її фірмовий грибний суп не допомагає, на що чоловік відповідає: «Люба, ти переплутала черговість подій – спочатку я скуштував твого супу, а потім вже мені стало зле зі шлунком».

Я писав обиурені викривальні статті, в яких піддавав галлізацію нещадній критиці, а її прибічників виставляв недолугими погано освіченими селяками, що вірять у цілковиті дурниці, нав'язані їм міфотворцями по той бік Атлантики. Цілковиті щирі та особисто чесні, ці статті користувалися чималою популярністю і нерідко передруковувалися власне німецькою пресою у Райху під заголовком-рубрикою на кшталт «Голос розуму в океані безумства». Так чи інакше, але у нищівній поразці «галлізаторів» мсьє П'єра та тріумфі

Зельцмана із результатом у 73% на виборах 1939 року є й мій внесок. Розколота країна розкололася ще сильніше, ледь не тріснувши навпіл, мов перестиглий кавун, що його із розмаху кинули на підлогу. У 1940 – 1941 роках ми пережили своєрідний реванш «німецької культури». Звісно ж, німці не могли цим не скористуватися. Не могли не спокуситися. Все одно втрачати їм було нічого, а тут – така можливість зіграти роль «визволителів», котрих вдячні люди зустрічатимуть квітами та оплесками. Вони дійсно стовідсотково були впевнені у такому розвитку подій. Може, десь так би воно і сталося, якби командування Вермахту із самого початку не утнуло катастрофічної дурниці...

Німці почали свою «спецоперацію» по «звільненню» Швейцарії (у можливість котрої, до речі, я, як і мільйони інших, до останнього не вірив, хоча британська та американська розвідки неодноразово попереджували наш уряд про майбутній удар ще з кінця попереднього року) бомбардуваннями та артобстрілами наших міст, що мирно спали. На що вони, в дідька лисого, розраховували? [Чим думали ці ідіоти?]. Хіба вони не розуміли, що з першого ж дня увесь народ, включно з німецькомовними симпатизантами, після такого неминуче згуртується проти проти «визволителів», вважаючи їх віднині окупантами та вбивцями? За всю багатосотрічну історію Швейцарії жодна країна не вбила більше німецькомовних швейцарців, ніж Німеччина, яка прийшла їх визволяти. [Таке втілення об'єднавчої сверблячки Гітлера можна порівняти хіба що з намаганням божевільного проктолога силоміць видалити хворому гланди через звичне для першого місце].

Та найсмішнішим і найнесподіванішим стало те, що згуртував народ навколо себе той самий недолугий колишній комік-президент, що здобув популярність завдяки персонажам-бовдурам у німецьких, зверніть увагу, комедіях, але раптом виконав зовсім не комедійну, а справжню лицарську роль в історії. Він не злякався, не втік, піджавши хвоста, як на те розраховував Гітлер і був впевнений навіть я, а навпаки, до останнього залишався у столиці та бився мов лев, продемонструвавши базикалам-франкофонам із Заходу як виглядає справжній патріотизм та самопожертва (нехай і вимушені, бо йдучи до влади він був певен, що як і для його попередників цей пост буде солодким пряником, аж раптом йому не поталанило і омріяний пост натомість виявився інфернальною ношою відповідальності – йшов красти та збагачуватись, а був змушений героїстувати та прикривати собою країну) не на словах, а на ділі. Ніхто своєчасно не розгледів у

ньому героя, ніхто не очікував на таку поведінку і багатьом потім було дуже соромно. Що ж, війна повсякчас сповнена сюрпризів та завжди зриває покрову вдаваності, оголюючи сутність людини – чи є вона драною куркою під шкірою тигра чи справжнім тигром під шкірою позірно кумедного баранця, начебто безневинного та цілком безпечного. [Чортів єфрейтор жорстоко прорахувався щодо цього «клоуна». Втім, разом із переважною більшістю швейцарських громадян, чиє щире захоплення попервах межувало з піднятою бровою недовіри – хіба таке може бути?]. Це була його найжахливіша помилка. Як не крути, а Гітлер підняв економіку і повернув німцям гордість. Якби він зподобився здохнути до 1942 року, то у свідомості німців навіки зайняв би місце поряд із Бісмарком як один із найвеличніших полководців-об'єднувачів німецьких земель в історії.

Перетнувши кордон в ніч проти 24 лютого, Вермахт діяв із прямолінійною тевтонською звирячістю. Я маю на увазі не просто брак делікатності чи вишуканості манер у стилі шляхетних воєн аристократів 19 століття. Ні! То був той самий несамовитий і безжалний залізний поступ, що й за чотири роки до того обкатали у Польщі та за два роки до того – у СРСР. У якому я, на свій сором, пізніше також приймав безпосередню участь, але про це трохи згодом.

— *Яким був, на Ваш погляд, найнебезпечніший наслідок війни?*

— Девальвація людяності, причому з обох боків. Ослонення душевної шкіри, огрубіння стосунків, розмивання почуття емпатії. Розлюднення. Осатаніння. Аж раптом виявилось, що коли повбивати усіх поганих людей, то на світі залишаться не одні гарні люди, а одні вбивці.

На тій війні я побачив такі жахи, про які навіть моторошно говорити вголос: звирячі катування, згвалтування навіть дітей та собак і корів, якесь упивання абсолютним злом з обох боків. І це коїли не якісь там конрадівські дикуни в Африці, а культурні та цивілізовані європейці у самісінькому центрі Старого Світу. Нашому полоненому відрізали пальці та геніталії й покинули помирати. На блокпостах ми почали висаджувати на «чергування» мервих німців, що вже заклали та почали розкладатися, розмальовувати обличчя крольоровими фарбами, як у цирку, та давати їм образливі імена.

Ще одним помітним наслідком стала жахлива дискредитація в очах швейцарців німецької культури як такої. Хоч це була не провина

Вагнера та Шіллера, а провина німецького уряду і населення, які не змогли захистити власну культуру від власного злочинства. Підсвідомо всі це розуміли, проте це не допомогли. Тому Вагнер і Шіллер у 1942 році викликали огиду передусім у тих, у кого раніше викликали захоплення, бо найщиріше можна ненавидіти лише те, що найкраще знаєш, а також те, чим найвіддананіше захоплювався і що тебе найпідступніше розчарувало, зрадило, жажнуло і відсахнуло від себе. Для нас, швейцарців, «хороші німці» вмиль перестали існувати за визначенням. Населенням широко підтримувалася, а урядом – всіляко підігрівалася теза про те, що німці завжди zostаються німцями, навіть у 2-му поколінні у Мексиці, бо ж гадюка – це завжди гадюка незалежно від того, де саме вона вилупилася з яйця.

Ну і ще один наслідок, котрий, втім, не відіграв негативної ролі для країни позаяк країна зникла з мапи світу... Поглиблення розколу суспільства на суто побутовому рівні. Погодьтеся, ситуація, коли мужики з Женев сидять в окопах на сході, а мужики-«біженці» зі сходу натомість сидять по ганделиках у Женеві, не вельми сприяє загальнонаціональній консолідації. Тоді у людей в окопах виникли питання. А коли у людей в окопах масово виникають питання, це означає, що принаймні моральний аспект війни програно.

— *Тобто швейцарці програли через ненависть одне до одного?*

— Не зовсім так. Точніше, не лише з цієї причини. Від самого початку уряд обрав помилкову концепцію війни – війну за територію ціною вкидання у топку населення, геть забувши про те, що на шахівниці будь-якої війни фігурки є незрівнянно важливішими за клітинки, тому перемога у війні за територію завжди піррова. Диявол їх дери, навіть на рівні риторики ніхто не звільняв країну, не захищав населення чи державність, усі весь час теревенили про «територію», і з часом це слово – територія – вже приїлося гіркою редькою; воно архайзувало нашу свідомість, принижувало та знецінювало людину як таку, бо ж, як не крути, а війна за землю – це взагалі-то атавізм сільськогосподарського мислення 19 століття! Склалася парадоксальна за своєю цинічністю ситуація, коли німецькі можновладці воювали життями своїх середніх та нижчих класів за розширення своєї кормової бази, а швейцарське можновладці – життями своїх «простих громадян» захищали власну кормову базу від стискання. Як завши водиться, команда «вперед!» голосно лунала

ізаду. Рано чи пізно люди в окопах дійдуть висновку, що плювати вони хотіли на почесний обов'язок помирати за чужу дурість, деменцію чи розкату губу. Зрештою, так і сталося. Про народ не йшлося їх жодного з боків. У найкращому випадку ми були «населенням», дойними коровами для податків, а у реальності – безликим «мобілізаційним ресурсом», витратним матеріалом, паливом для живлення та захисту державного Молоху. [І хоча ця війна назавжди увійшла в історію як війна тих, хто воював за свою свободу і тих, хто воював за те, аби залишитись у рабстві, свобода в результаті програла рабству, бо виявилася прекрасною та шляхетною, але безмозкою]. Наша пропаганда звично завивала своє, стандартно-маразматичне та передбачуване до ригачки: ворог ганебно наступає, у той час як ми хоробро та героїчно відступаємо... чи ж то наступаємо у протилежному напрямку.

Пам'ятаю, як щодня по радіо із заспокійливими промовами виступав один імпозантний шахрай, що невідомо звідки вигулькнув, чи то психолог, чи колишній військовий, експерт з усіх питань, всезнаючий і всюдисущий базікало, що згодом став для народу своєрідним символом тієї війни. Вправляючись у анальгетичному красномовстві та нарцисичному самолюбіванні, спочатку він огульно стверджував, що війна триватиме два-три тижні, потім – до року, а потім взагалі кудись зник.

— *А хіба Ви особисто тоді не відчували ненависті?*

— Абсолютно ні.

— *І навіть «шляхетної ненависті» до німців?*

— Ні. Я цілоспрямовано задушив у собі це почуття як найшкідливіше та найабсурдніше. Саме словосполучення, що його швейцарська пропаганда полюбляла використовувати як гасло – шляхетна ненависть – це ж кричуща дурість! Шляхетною, та й то умовно, може вважатися лише ненависть до конкретної людини, а не до цілої групи на основі узагальнення за певною ознакою, нехай і найхарактернішою. От наприклад, хто вбив батьків цього бернського хлопчика навесні 1942 року та кого він ненавидітиме впродовж усього життя (насправді – ні, максимум із десятків років, потім біль затихне, пам'ять потьм'яніє, батьки у його свідомості з людей перетворяться на

напів туманні абстрактні образи)? Конкретний німецький пілот конкретного бомбардувальника. От його особисто. І крапка. Усе решта – ментальний злочин від ідіотизму. Той пілот був німцем? Ну гаразд, то ненавидь усіх німців. Логічно? А якщо той конкретний пілот був за сумісництвом лисим вболівальником дортмундської «Боруссії», то кого слід ненавидіти у цьому випадку: все ж усіх німців або усіх лисих та усіх шанувальників цієї футбольної команди? А волохатих пілотів-любителів баскетболу – ні? Це – шлях небезпечного і несправедливого абсурду колективної відповідальності. Коли ти це зрозумів, значить, ти нарешті подорослішав.

Коли суддя запитав вбивцю колишнього президента Єгипту Анвара Садата: «Навіщо ви вбили Садата?», той відповів: «Бо він був світським!». Суддя запитав: «Що означає світський?». Вбивця зізнався: «Я не знаю!». У справі про замах на вбивство єгипетського письменника Наджіба Махфуза суддя запитав людину, яка позбавила життя Наджіба: «Навіщо ви його вбили?». Терорист сказав: «Через його роман «Діти нашої вулиці». Суддя запитав: «Ви читали цей роман?». Злочинець відповів: «Ні!». Інший суддя запитав у терориста, який убив єгипетського письменника Фарадж Фуду. Терорист відповів: «Бо він невірний!». Суддя запитав його: «Звідки ви дізнались, що він невірний?». Терорист сказав: «За книгами, які він написав». Суддя вів далі: «Яка з його книг змусила вас повірити, що він є невірним?». Терорист: «Я не читав його книг!». Суддя: «Як?». Терорист відповів: «Я не вмю ані читати, ані писати!». Ненависть ніколи не розповсюджується через знання. Вона поширюється через невігластво. Знання робить тебе терпимим. Більшість твоїх ненависників нічого не знає про тебе.

Війна часто, і не з їхньої волі, розводить людей – різних, поганих, добрих та середніх – на протилежні позиції. Так було завжди.

І тут є дві моделі поведінки. Постійно прагнути поранити або вбити іншого в окопі навпроти тебе хоча б словом, або ж, внутрішньо не сприймаючи його і обурюючись самим фактом його існування, промовчати, пропустити, витримати паузу, спробувати придивитися і намацати бодай якусь малесеньку лінію згоди, серед розірваних війною клаптиків ідей та розуміння.

Готуватися до завтрашньої зустрічі. Не перетворюватися на зловтішних улюлюкаючих тварин. Чи не поповнювати рядів розлюднених. Справжнім воїнам завжди простіше домовитися один з одним, ніж диванним нікчемам, для яких будь-яка трагедія – лише

привід повправлятися у бравурно-кривавій недоумкуватості. У воєнний час, ще більш ніж у мирний, пріоритет – у порядку своїх та чужих життів. Із усіх нас, окопних бідолах з обох сторін, хто вже програв, переможе обов'язково той, хто врятує тих життів більше. А вже колись зовсім після, потім, посперечаємося про мир та політику. Або краще просто помовчимо.

[— І Вас не хвилював той факт, що переважна більшість населення Райху підтримувала проведення спецоперації? Не політиків, а саме простих людей – тих, кого нафосно величають «народом».

— Я не вірю в народ. Я вірю у меншість окремих достойних людей та більшість бидломаси. Це справедливо для будь-якої країни світу в будь-яку епоху. А бидломаса... Вона деінде кровожерливо виправдовуватиме будь-яку війну, розв'язану урядом, схвально плескаючи в долоні, мов стадо дресированих тюленів, але лише допоки ця війна ведеться чужими руками, а вона спостерігає за подіями з дивану, та несамовито плакатиме й волатиме про «безжальність», «нестерпність», «невимовні стаждання» та «рішуче засудження насильства», коли війна впритул наблизиться особисто до неї. Уряди зазвичай патетично називають перше «голосом народу», а друге – «зрадою батьківщини». Саме тому, до слова, я не відвідую паради, бо не стає сили дивитися на це огидне дійство, під час якого скриплячи ревматичними суглобами, вулицями лазять увішані бряцалками старі недобиті вбивці-маразматика, а частіше за те – ряжені клоуни, яким під час війни було від сили років із десять. Справжні герої лежать у землі, а ці... герої тилкових складів та каральних органів, що здебільшого у житті не тримали у руках нічого важчого за власний член.

— А що це, якщо не зрада?

— А я не вірю і в зраду. Зрадити – це завчасно передбачити й встигнути переметнутися на правильну сторону, завбачливо її вирахувавши. Тоді ти не зрадник, а чесний герой, що пішов за покликом совісті проти родичів-злочинців.

— І в терміни «жертва» та «агресор» також не вірите, наскільки я розумію?

— Жертва, агресор... чергові пусті слова, які нічого не вартують. Сьогодні, наприклад, в усьому світі країною-агресором повелось називати таку країну, яка напала на іншу країну до того, як це встигли зробити Сполучені Штати. Ось подивіться на мене! Спочатку життя зробило мене жертвою, тому що змусило дивитися, як агресор нищить мою країну і моя несамовита ненависть виливалася на них. Потім воно зробило мене злочинцем, тому що змусило вдягти форму Вермахту та йти у складі агресора до Росії, і тепер несамовита ненависть росіян виливалася вже й на мене, бо їм було байдуже, звідки прийшов і що має за спиною кожен конкретний окупант, як і мені свого часу було наплювати, чи цей сержант Вермахту, що прицільно стріляє з танка по моєму будинку, родом із Берліна, Відня чи Кенігсберга. Після того, насамкінець, життя зробило мене ще й зрадником, тому що я не хотів більше убивати і здався в полон. А завершую я це життя законослухнянним громадянином, ветераном, поважною та чесною людиною, добрим батьком та дідусем і чемним дивакуватим сусідом, що розмовляє із кумедним акцентом, мов «фашист» зі старого фільму. То хто ж я врешті-решт? Просто жертва обставин, чужого марнослава і політичних амбіцій. Ось такий я герой-патріот легкої поведінки].

І тут, і у Райсі, і деінде у світі під час будь-якої війни солдатам постійно повторювали, що мовляв вони воюють «за кращу долю для своїх дітей», та коли відгриміли останні постріли, вщухло засліпливе зариво і розсіявся пороховий дим та адриналінове воєнне безумство у головах, то на згарищі своїх домівок і доль ці солдати побачили, що «кращим» це майбутнє виявилось аж ніяк не для них, рядових, що дивом вижили, а для генералів, що дивом не луснули від обжерливості їхньою кров'ю. Народ знову пив шампанське вустами своїх вузького кола своїх вибраних представників. Розпач верховодив там, де за обіцянками мала б довіку царювати злагода й умиротворення.

— *Якби Ви, навчений досвідом ветеран, могли б звернутися до своїх товаришів по службі 1942 року, а може й і до себе тодішнього, що б Ви їм сказали?*

— Лише одне – дорослішайте якомога швидше. З багатьох причин. Бо герої таки вмирають. Ще й як! Раз та назавжди. Я бачив. Крапка. «Герої не вмирають» – найбурдніше тогочасне гасло, що їм

швейцарський уряд супроводжував жалобну церемонію по загиблим військовим. Це як «композитори не їдять» або «принцеси не какають». Пафосна самовтішальна дурня.

Бо «закону бумеранга» не існує. Це нереально тупорила маячня та взагалі беззмістовна гра слів, яку використовують люди, максимально далекі від будь-чого, окрім кухні та дивану.

Бо «їхні діти та онуки» нічого не відчують, от як Ви наразі, і ніякі кари на їх голову не впадуть. Якщо ми їх не скинемо.

«Янгола-охоронця», «божої опіки», «молимося за вас» і все інше з цієї опери – це мертвому припарка. Це не працює. Не відводить уламки та кулі. Це лише максимально можливий із існуючих різновидів моветону.

«Бог все бачить, та всім відплатиться». Пустопорожня балаканина. Богові до сраки. Ми надто дрібні іскри вночі, щоб за нами спостерігати. Якщо ви вважаєте інакше – вітаю, ви впали у ваш же шостий смертний гріх – гординю.

«Ворожі солдати – такі самі люди, як і ми, і варто лише їм почути правду, як вони змінять свою думку, кинуть автомат та відмовляться виконувати злочинні накази». Повна нісенітниця. Так, вони такі самі люди, і так, їм просто засрали мізки пропагандою, але у тому-то й трагедія, що отруєна високоякісною (бо ж отрута також може виготовлятися якісно чи халтурно!) професійною пропагандою людина не сприймає альтернативної інформації не тому, що не чує її, а тому, що свідомо відсікає її від себе, свідомо ставить блок, апіорі трактуючи її як брехню, про «підступну та безсоромну» брехливість якої «всім давно відомо». Вас не чують. Все, що вони почули з вашої натхненної тиради – те, що у вас (обов'язково) «противний голос». Хвилину послухавши, що ви несете (в жодному разі не «кажете», а саме «несете»), вони обов'язково резюмують – «маячня», звичайно, без пояснення, у чому конкретно маячня полягає. «Із твоєї незв'язної (обов'язково) балаканини нічого не зрозуміло! Маячня! Брехня!» — відповідатимуть вони навіть у випадку, якщо Ви переказуватиме теорему Піфагора. Ви не зможете їх ні в чому переконати, бо на те потрібен час, а час на війні не чекає і поки ви налаштовуватиметесь на тривалий філософський диспут вони вас тупо пристрелять. Тож візьміть гвинтівку і пристрельте їх першим.

«Ненавидіти погано. Ненависть спалює». Дурня. Ненависть – природний захисний елемент еволюції – захист від оскажених істот свого виду. Ненависть дає шалений виток енергії та завжди

врівноважується вашою любов'ю до оточуючих. Для одиниць на кшталт мене, що цінують розум понад життя, ненависть – це зло, але для виживання країни в цілому під час війни на знищення ненависть – це, безперечно, цілющий бальзам.

Так що дорослішайте. Дорослішайте швидше і тоді у вашої країни, на відміну від нашої, буде шанс.

— *Чому, на Вашу думку, допомога Ваших американських союзників врешті-решт не допомогла Швейцарії відстояти свою незалежність?*

— А кому коли допомогли ті союзники та інші Організація занепокоєних націй? Насправді ж американці не були нашими союзниками. Користі від таких союзників – як з козла молока. Якщо ви бачите зло, маєте змогу йому запобігти, допомгти жертві, але нічого не робите, крім плескання язиком про «занепокоєння та підтримку», вивішування прапорів на знак нікому не потрібної «моральної солідарності» та роздачі обіцянок, які, до речі, не виконуете або виконуете частково та занадто повільно, то ви не друг жертви, а співучасник злочину. Це – традиційна американська методика «воєнної допомоги», що нагадує стрижку свині: вереску – аж вуха закладає, а шерсті майже немає. Втім, ми мусили мовчати та імітувати вдячність, бо вони керували світом, який хоч якось намагався нас захистити – демократичним світом, де байдужість видає себе за свободу, а прихований імперіалізм – за народовладдя.

Знаєте, з часом я дійшов висновку, що американці цілковито мають рацію, коли стверджують, що демократія – це влада народу. Насправді так і є, просто це визначення потребує невеличкого уточнення: демократія – це влада американського народу над всіма іншими. Звідси випливає, що коли хтось у світі чинить зло, то він – «поганий» і це – поза сумнівами, зло, а коли зло чинять американці, то вони – «хороші», гуд гайз, а отже це – добро. До певного часу я вважав так само, як вони, але поступово подорослішав і переріс також і цю ілюзію. Гітлер, як це не дивно, поведився тоді чесніше – робив те, що і проголошував і не морочив голову своїм союзникам. Що ж, це ще один болісний урок для людства: ніколи не перебільшуйте дурість ворогів та вірність друзів.

— Дозволю собі розвинути Вашу думку без надлишкової куртуазності: у певний момент Ви відчули, що подорослішали до того, щоб перерости поняття «зрада» та перейти на бік Радянського Союзу? Що Вами рухало під час прийняття такого неоднозначного рішення?

— Ваша іронія виглядає не вельми доречно та ввічливо, та я відповім. Те, що відбулося, відбулося багато в чому спонтанно, але рушійною силою стало не «що», а «хто», а саме євреї. [Що Вам відомо про них?

— Та, власне, нічого, окрім того, що їх у рамках політики апартеїду повиселяли на східний кордон, де вони прекрасно живуть і понині. Можливо, подекуди переселення відбувалося не у найгуманніший спосіб, але то були такі часи. Ну, ще мені, звісно, відомі чутки, що їх розповсюджує ЦРУ про нібито масові знищення євреїв у концтаборах...

— Ті, що вижили, називають це терміном «холокост». Це не чутки, а чиста правда. Під час того, як ви пересікали кордон, чи бачили Ви ці єврейські поселення? Чи не спадало Вам на думку сакраментальне питання – де вони, ці славетні, розрекламовані герром Геббельсом та його послідовниками *зондериштете*¹⁰¹? А бодай одного єврея? Вони що, по-Вашому, еволюціонували в неведимок? Стали прозорими, мов труси сучасних дівчат? Взагалі, чи зустрічали Ви євреїв хоча б раз у житті? Куди і яким чином можна було сховати 5 мільйонів людей? Так що, молодий чоловіче, на жаль це – один із найганебніших секретів Райху. Ба більше, я мало не взяв у цьому жадливому злочині безпосередню участь. Саме небажання замазати кров'ю власні руки й спонукало мене до втечі]. Як ви знаєте, у серпні 1942 я потрапив у німецький полон. У якийсь момент почався артобстріл швейцарських окопів, де я мав нещастя перебувати, а потім раптово вимкнули світло. Отямився я вже у німецькому шпиталі, де мені одразу ж пояснили просту істину: я – зрадник німецької раси і заслуговую на розстріл, але гуманізм фюрера простягається настільки далеко, що дає мені та мені подібним ще один, останній шанс спокутувати свою провину та змити ганьбу кров'ю, добровільно вступивши до лав Вермахту. Ось,

¹⁰¹ нім. *Sonderstädte* «особливі міста».

герр Хартманн, будь ласка, підпишіть документ. Ні, ні, вас не пошлють воювати проти Швейцарії, ми ж не звірі та все розуміємо (мається на увазі:... розуміємо, що ти, сволото, моментально перебіжиш назад). Ви охоронятимете склади тут, у Райсі, видаватимете одяг, тощо. Словом, виключно небойові посади. Даємо слово. Будь ласка, підпишіть. Інакше... інакше ми Вам не заздримо, бо тоді Ви потрапите до такого місця, звідки ще ніхто не повернувся. Я підписав, хоча розумів, що вони брешуть. Та в мене не було вибору. Я був втомлений, виснажений і наляканий. До того ж, я був морально розчавлений. Я не знав, чи жива моя Катарина...ну, та перша. Не знав, що із нею. Не знав, чи побачимося ми коли-небудь і взагалі, коли скінчиться усе це лайно. Спочатку мною оволодів відчай, а потім якась хвороблива апатія, психопатична байдужість. Подумки я вже поховав себе живцем прямо в могилі посеред власної свідомості та поставив на собі жирного вермахтівського хреста. Тому і підписав. О, на моєму місці будь-хто б підписав. І Ви теж. Отож, за кілька місяців, коли я більш-менш оклигав, мене та інших швейцарських «добровольців» включили до складу 340-ї піхотної дивізії Вермахту (під наглядом окремої роти СС, бо ми вважалися неблагонадійними) та направили на східний фронт. Хто б сумнівився, ха-ха! Мої товариші шоковано повторювали дорогою «Як так? Вони ж обіцяли...». Та ні. Вони обіцяли не відправляти нас додому і шляхетно дотримались своєї обіцянки. Так я вперше і опинився тут, під Житомиром, вогкої і на диво сльотаво-холодної осені 1942 року.

Заради справедливості слід зазначити, що безпосередньо в бойових діях ми участі все ж таки не брали. Фронт простягався відносно далеко і більшість із нас справді були зайняті здебільшого тим, що здійснювали щоденне патрулювання центру міста та охорону військових об'єктів. Це нагадувало б вільний променад екзотичними східними вулицями, якби в очі не кидалися повсюді жахи війни: руйнування, голод, хвороби, а передусім – палка ненависть, змішана з напівтваринним страхом зі сторони місцевого населення, що змушувало почуватися незатишно, острашено, винувато, навіть якщо особисто ти ще не встиг заподіяти цим людям нічого поганого.

Щоранку ми виходили із будівлі комендатури та йшли одним і тим самим маршрутом. Пішохідною вулицею Михайлівською до православної церкви, звідти – наліво у напрямку костелу, звідти – на площу перед величним собором, також православним, далі, наліво через невеличкі вулиці історичного центру до театру, а звідтам –

бруківкою Старого бульвару, порепаним асфальтом Нового бульвару повз пам'ятник Пушкіну назад до комендатури. Одне коло займало приблизно пів години, а таких кіл щодня належало робити чотири або п'ять. Власне, оце й усе. Не служба, а майже курорт, особливо після завшивілих цюрихських окопів під нескінченними ударами смертоносної артилерії, серед приголомшливого невсцухаючого ні на секунду гуркоту, розпачу, запаху сечі, поту та крові і непереборного відчуття безнадійності.

Все тяглося безтурботно і якимось опереточно доти, доки на ім'я мого командира роти не прийшло розпорядження (воно ж «настійне прохання про допомогу») щодо виділення в розпорядження розквартированої поряд з нами роти СС кількох солдатів у поміч для здійснення «надважливого оперативного завдання». Командир, капітан Фогель, не придумав нічого кращого, ніж відправити до есесівців патруль, що тільки-но повернувся з маршруту, мовляв «нічого прохолоджуватися, попрацюйте хоч трохи, бовдури». Серед злочасної четвірки патрульних того дня був і я.

Нічого не пояснюючи, оберштурмфюрер¹⁰² СС наказав нам залазити до кузову скрипучої порепаної вантажівки, котра через хвилину вирушила у невідомому напрямку. Втім, дорога зайняла хвилин десять. Переїхавши міст через місцеву річку та трохи покружлявши лісом, ми почули несамовито відбірні матюки, що супроводжували гучну команду «на вихід!».

Вивалившись із кузова ми побачили ворота якогось військового об'єкта, що виявився концтабором. «За мною!» — гримнув оберштурмфюрер (що радше нагадувало «За мноу» через його відчутний саксонський акцент) і зробив непевний жест охороні відчинити ворота. Ми слухняно, мов каченята, поплентались за ним.

Табір, в якому ми опинилися, був одним із сотень і сотень інших подібних мість по всіх окупованих територіях, єдиною метою існування яких було знищення людей у промислових масштабах. КаЦет¹⁰³ охороняли ХіВі¹⁰⁴. О, ця паталогічна любов до маскувальних скорочень! Добровольці-колаборанти, до речі, родом були переважно з Галіції. Крім ХіВі, тут розміщувалося один взвод військ СС, разом близько 60 осіб. 25 есесівців-охоронців-розпорядників, 35 українських

¹⁰² військове звання в системі СС, що відповідало армійському оберлейтенанту.

¹⁰³ нім. *KZ*, скор. від *Konzentrationslager* «концентраційний табір».

¹⁰⁴ нім. *HW*, скор. від *Hilfswillige* «добровільні помічники».

прислужників, що їх німці традиційно використовували для брудної роботи, якої самі гидувався, по-снобістському морщачи носики. І, уявіть собі, вони так-сяк справлялися з охороною більш ніж сімєста в'язнів. Голодних, змарнілих, скутих крижаним страхом людей-напівтіней. Все було прекрасно аж до вчорашнього дня, аж раптом ХіВі підняли майже бунт, навідсіч відмовившись виконувати наказ, що терміново надійшов із Рівного, тоді – столиці Райхскомісаріату Україна: негайно провести ліквідацію табору, персонал перебазувати в «аналогічну установу» у місті Бердичів, за 30 кілометрів на південь. Бозна чому було прийнято таке рішення, але усі розуміли, що ліквідація КаЦет за замовчуванням передбачає фізичну ліквідацію всіх ув'язнених. І от ці галичани-ХіВі, які до того без жодних докорів сумління за потреби (а подекуди й задля розваги) із задоволенням стріляли в'язням не просто в потилицю, а й у живіт чи ноги, залишаючи їх повільно конати, стікаючи кров'ю, вперлися рогами у землю та всі як один відмовилися виконувати наказ. Їхні пояснення щодо неприпустимості та «технічної складності» цієї екзекції (бо ж цей імпровізований КаЦет, нашвидкоруч зведений на околиці міста, не мав ані газових камер, ані крематорія, тож ХіВі довелося би послуговуватися кулеметами, а потім власними руками рити могильники та ховати трупи, таскаючи їх на горбі) звучала непереконливо, справжня мотивація так і залишилася невідомою. Запізнілий напад совісті? Нехай. Можливо. Та німців це не дуже цікавило.

Есесівці роззброїли галичан та приєднали їх до інших в'язнів, кинувши вчорашніх охоронців до загального бараку. Те, що вчинили з ними в'язні, було прогнозовано і зрозуміло. Лише шестеро з ХіВі, найвитриваліші та найхитріші, дивом дожили до ранку, хоч без зубів та живого місця на обличчях. Усі інші валялися деінде по території табору, хто із розпореним іржавою арматурою животом, хто зі шматком металевого дроту на шиї, хто із членом, відрізаним шмаком скла, а хто й просто забитий до смерті. Звісно ж, наказ про ліквідацію ніхто не відміняв. І оскільки есесівці займатися тим не воліли, то було вирішено доручити цю ганебну гидотну роботу військовим «штрафної роти». Так між собою есесівці називали військові з'єднання, укомплектовані взятими в полон швейцарцями, а також німцями-фольксдойче з Чехословаччини та Румунії, котрі в більшості геть не горіли бажанням воювати – неблагонадійний контингент, підозрілий, не вартий довіри. Ніби ж-то й німці, але не наші, напів-наші, надо-

наші. Із ними вічно мусиш бути на поготові й начуватися від несподіваного ножа чи кулі у спину! Себто, із нами. Із чотирма солдатами третьої штрафної роти у складі 340-ї піхотної дивізії, що їх саме для цього й привезли до табору – виступити у зловісній ролі м'ясників і тим самим довести Райху та фюрерові свою лояльність та відданість. Здається, у сіцилійській мафії, де практикується аналогічна методика, це називається «пов'язати когось із доном кривними путами». *Legami di sangue*.

— *Наважуся припустити, що Ви також відмовилися від виконання наказу.*

— Не зовсім так. Допоки ми слухали інструктаж щодо нашого нічного «завдання», мені вдалося побіжно роздивитися в'язнів. Більшість із них були євреями – діти, жінки, старі. Чоловіків тримали окремо, наскільки я розумію, у Бердичеві. Вони чудово розуміли, що на них чекає. Жінки із розпачем дивилися на дітей, притискаючи їх до себе, дідусі і бабусі обнімали їх, наче намагаючись огорнути з усіх боків від диявола, захистити, закрити собою. Жахливе видовище, як мати прощається з шестирічною донькою. Жахлива думка, що дияволом були ми. Нам – мені, взятому в полон, хворому на рак Ріхардові з Праги, напів поляку Марко та старому годинникарю Вернеру, що втратив усю родину під час британського бомбардування Кьольна, нічого було втрачати. Окрім залишків людяності. Помирати у мефистофельському образі – безславно. А жити після такого, щохвилини почувуючись покидьком – ще більше. Тож ми не змовляючись прийняли однакове рішення.

Коли почало смеркатися і більшість есесівців поїхали геть, залишивши лише роту охорони із 10 чоловік, ми, скориставшись ефектом неочікуваності, роззброїли їх та зв'язали, а потім вимкнули електрику, відчинили ворота табору і звеліли тим нещасним людям забиратися геть. Господи, бачили б Ви їхні обличчя...

Ми знали, що на нас чекає. Знали, що шанси залишитися живими – мізерні. Зрештою з нашої четвірки вижив я один. Серед ув'язнених був місцевий раввін, який розмовляв німецькою. Він допоміг нам із цивільним одягом, дав трішки грошей (уявлення не маю, звідки вони у нього) і порадив, як переховуватися від патрулів.

Вчинивши так, ми поставили на собі хрест. Ніхто не сподівався вижити. Ми розділилися. Марко і Ріхард вирішили пробиратися назад

додому, Вернер просто пішов до комендатури і здався. «Я втомився, хлопці. Я більше не можу. Нехай стріляють. Все одно, усі, заради кого я жив, вже там... тож я готовий прискорити нашу зустріч». — прокоментував він своє рішення. А я... я розумів, що дійти до Швейцарії неможливо. Я розумів, що як полонений швейцарець, не нацист, який вчинив шляхетний вчинок, я можу розраховувати на милість росіян. Ба більше, як швейцарський комуніст (яким я, звісно, не був, але хто це доведе?) я можу розраховувати на шанс дочекатися закінчення війни у більш-менш пристойних умовах. А відтак, мій шлях пролягав на той, інший бік...

— *Тобто Ви ціною власного життя врятували тих людей?*

— Спочатку я також так вважав. Знаєте, почуватися благородним лицарем-рятівником доволі приємно. І грітися думкою, що у перфектно відлагодженому механізмі зла ти виявився не мастилом, а піском. У Біблії сказано, що немає більшої жертви, коли людина своє життя покладе за іншого¹⁰⁵. Жертву я приніс, та вона виявилася марною. Бог її чомусь не прийняв. [Гидувався від солдата Вермахта, чи що?]. Їх усе одно майже всіх доволі швидко спіймали (на жаль, переважно за масовими доносами мешканців навколишніх сіл, що їм за корисну інформацію виплачували по 100 райхсмарок) та розстріляли інші місцеві колаборанти, а я занাপастив власне майбутнє. Точніше, одну з версій майбутнього заради іншої, котра, втім, виявилася щонайменше не гіршою.

Не втомлюватиму Вас подробицями свого двомісячного шляху до лінії фронту, впродовж якого, щосекунди перебуваючи на півкроку від загибелі, я побачив стільки болю, бруду, підлості і героїзму, що вистачило б на декілька життів. Той шлях раз і назавжди перетворив мене на невинуватого фаталіста. Не буду переказувати історію свого переходу на радянську сторону, бо вона, вочевидь, є стандартною для подібних випадків: агресія, недовіра, пересвідчення, довіра, вдячність. Скажу лише, що метафора «німецький вояка-рятівник» росіянам не припала до вподоби, хоч перевіривши мою розповідь за якимось лише їм відомими каналами вони встановили, що я кажу правду. Жорсткі ідеологічні режими взагалі ненавидять метафори, бо завжди вбачають за ними скручену на свою адресу дулю, навіть якщо її там немає.

¹⁰⁵ Іоана, 15:13.

Метафори, алюзії, натіяки – найтяжча провина, що тут у нас, що там у вас. Замісліться, За що повсякчас давлоть вільнодумців? За метафори. Влучні або не дуже, але завжди прозорі. Усі ці Великі Брати, колгоспи тварин та інші оруелівські кунштюки. Та чи прозорі? Як можна бути впевненим, що, мовлячи по-шкільному, «автор хотів сказати» не те, що сказав по факту. Так і я можу заявити, що у казці про Колобка насправді змальовується втеча Троцького із Радянського Союзу. І це неможливо буде ані спростувати, ані стовідсотково довести. А відтак усі ті судилища над письменниками, які написали «щось не те» – це завжди і за визначенням ні що інше, як свідчення психопатології тих, хто судить. Суддя виносить вирок привидові уяви, але не «шкідливої» авторської, а схибленої власної, у такий спосіб засуджуючи самого себе і викриваючи власні «грішні» помисли. Щось приблизно спіткало мене у радянській контррозвідці «Смерш», бо я писав неймовірну з їхнього погляду оповідь не пером, а власним життям.

— *Чи не могли б Ви висловлюватися конкретніше, герр Хартманн?*

— Вам цікаво, чи мене лупцювали в НКВС? Так. Чи повірили у чистоту моїх намірів? Звісно, ні. Мали сумніви. Від цих сумнівів у мене й досі залишився шрам на усю спину. Та я не тримаю зла, бо інакше було не можна.

[Оскільки дістати Гітлера радянська влада не могла, а посадити його до чортиків хотіла, то посадила замість нього мене і щоденно товкла мені пил, як своєрідній ляльці-вуду, сподіваючись, що таким чином заподіять муки аж самому – зауважте! – законно і в демократичний спосіб обраному фіурерові].

Улюблений прийом тогочасних радянських каральних органів – записування до вигаданої контрреволюційної організації. Куди мене тільки не приклеювали! І до Абверу, і до білоемігрантських угруповань, і навіть до «Спілки антикомуністичних бригад малих народів СРСР». Слідчі демонстрували неабияку винахідливість, варту Дюма та Жюль Верна, склавши за кілька тижнів на основі моєї спочатку худенької «справи» повноцінний гостросюжетний роман про про хвацько закручені підступи розвідок, шпигунів, зрадників, агентів трьох і більше панів, служок світового капіталізму та імперіалізму і просто мерзенних від народження типів. Та я, пам'ятаючи пораду того старого єврея, тримався. Якимось дивом. «Якщо протримаєшся місяць і нічого не підпишеш, вважай, що вижив». — казав він. Впродовж

цього місяця «Смерш», як йому і личило, випробував на мені усе можливе і неможливе, від чого середньовічні інквізитори та давньокитайські кати без жодного сумніву впали б у заздрісне і захоплене благоговіння. Не знаю, як я це виніс. Іноді мені здавалося, що виснажений організм періодично вимикав ті центри у мозку, що відповідали за відчуття болю. Під час моїх допитів молоденька тендітна дівчина-перекладачка раз у раз втрачала свідомість. Потайки вона приносила мені якісь ліки, воду, хліб та цукор, а одного разу навіть пляшку спирту. Час від часу вона брала мою руку, стискала її у своїй та гладила, мов kota. У нас із нею нічого не було, якщо ви раптом про це подумали. Бо тоді мені щоночі ще снилася Катаріна. Втім, її образ у моїй свідомості розмивався, стерався, втрачався на подив стрімко. Можливо через біль та всеохоплююче відчуття безпорадної приреченості. «Так не можна» — шепотіла перекладачка, ще зовсім дівчинка з кумедними кісками, що стирчали у різні боки, рюмсаючи, проте її співвітчизники вважали інакше.

Це в них була до певної міри традиція. Ні, не катування самі по собі, бо цим грішили і в Німеччині. А толерантне ставлення до катувань з боку як ката, так і жертви, бо обидва вважають це цілком припустимим та «не ображаються», забуваючи на час слідства про почуття власної гідності, відкладаючи його на потім. Експеси. Ну, то нічого, буває. Це ж заради високої мети! Ви, ймовірно, чули історію про маршала Рокосовського? Його арештували у 1937, по зв'язочу катували, а у 1940 році, напередодні війни, коли він конче знадобився в армії, випустили. «Ми Вас тут трішки образили, товаришу Рокосовський. Ви нас вибачите?» — усміхаючись запитав у нього Сталін. «Звісно, товаришу Сталін!» — відповів маршал, якому три роки вибивали зуби, ламали кінцівки, мочилися на голову та гасили недопалки об шкіру. Сталін не бачив у цьому нічого дивного чи неприйняттого. І сам Рокосовський також. Нічого такого. Специфічне радянське садомазохістське ставлення до держави, специфічна тогочасна вибіркова мораль із лакунами у певних місцях, де тендітне тіло поняття справедливості було деінде вкрите гнійними виразками «державної доцільності», тотальне хамство з боку держави і декоративна ввічливість громадян у відповідь.

Сподівання, що вони, врешті-решт переконавшись у безпідставності своїх підозр і звинувачень та не добившись від мене підпису, просто відчепляться, махнуть на мене рукою та дозволять спокійно перечекати шторм, виявилися марними. Завершивши

слідство і вперше назвавши мене «товаришем», потискаючи мою скривавлену руку, слідчий урочисто промовив: «Зараз Ви вирушите до шпиталю. Трішки підлікуєтесь, бо ми вас тут трохи ображали. Але Ви, я певен, нас пробачите. Самі розумієте, війна» — він знизав плечима і скорчив красномовну міну «а що ми можемо вдіяти?» — Ну, а потім, коли встанете на ноги – вперед, до бою! «Німецька визвольна армія» під командуванням генерала Паулюса радо прийме Вас до своїх лав!».

Ця звістка не стала громом серед ясного неба, бо у глибині душі я не вірив, що мені може пощастити закінчити власну війну.

Ось так, у лютому 1943 року псевдо німецький псевдо комуніст Макс Хартманн опинився у самісінькому пеклі фронту під Харковом і Маріуполем, попередньо перетворившись на лейтенанта Червоної Армії Максима Людвіговича Хартманна, у якості котрого отримав кілька незначних бойових поранень і медалей-брюцалок, дослужився до майора та за дивовижним збігом обставин завершив війну прямо тут, отримавши контузію під час звільнення Житомира влітку 1944 року й почувши новину про укладення миру і жовтневого «Київського пакту» в шпиталі, за неповних два роки війни примудрившись не вбити жодного німця, бо підло стріляти у своїх, нехай і псевдо, нехай і напів, я не міг.

Радянська влада не мала до мене претензій, бо свої уявні гріхи перед нею я змив кров'ю. Мені надали радянське громадянство і дозволили оселитися у цьому місті.

Після війни я розшукав ту перекладачку. Ви не повірите, але я не знав її імені. Лише прізвище – товариш Байдюк. Виявилося, що її також звуть Катерина. Хіба то не знак із неба!? Вона мешкала неподалік у селі та працювала шкільною вчителькою. На першій зустрічі, коли я мов сніг на голову одного напрочуд сонячного грудневого дня приперся по обіді до її школи, ми обнялися як родичі, а вона розплакалася. Ми почали бачитися мало не щодня. Говорили, говорили. Сміялися. Жартували. Кепкували одне з одного та з перехожих. Клеїли дурня. Поряд із нею я ніби помолодшав і не відчував майже п'ятнадцятирічної різниці у віці. Трималися за руки. Спочатку нібито через мороз. Кохання з'явилось неочікувано, як неочікувано завжди з'являються тирані, месії та кишкові розлади. Разом зустрічали новий 1945 рік у старій хаті її батьків у містечку Чуднів, що за 50 кілометрів звідси на південний захід. Попервах для батьків я був прибалтом, а пікантності ситуації додавало те, що у моїй кишені лежав паспорт на латиське прізвище Хартманніс, бо «органи»

вирішили, що так буцімто буде «безпечніше», позаяк Прибалтику за «Київським пактом» залишили Сталіну. Пам'ятаю, як мене, вочевидь вбачаючи потенційного конкурента за ласку, не злюбив її рижий кіт Барсик. Він надзюрив мені у чоботи і змусив вшитися геть із його улюбленого крісла, а коли я у напівтемряві вирішив від гріха подалі пересісти на сусідній стілець, то ляпнувся дупою прямісінько у завбачливо приготовану свіжу купу його лайна, бо той кіт був суворим ветераном, що пережив війну, а відтак по відношенню до супротивників звик діяти стратегічно. Відчищаючи мої штани ми всі реготали так, що аж боліли животи. Кота ритуально насварили, проте докори не справили на тварину жодного враження та він і надалі безтурботно, мов сам Будда, лежав на печі, позираючи на нас із типовою котячою гордовитою зверхністю. Коли батьки полагали спати і ми залишились наодинці, вона раптом прошепотіла мені на вухо: «Пообіцяй, що ніколи не відпустиш мою руку». Я пообіцяв. І дотримав свої обіцянки. Через два місяці ми одружилися. Я був із нею до останнього подиху. Єдине, чого я ніколи не вибачу Богові, то це того, що вона померла у мене на руках, а не навпаки.

Ось так трагічний перебіг історичних подій непередбачуваним чином призвів до особистого щастя одного окремо взятого зрадника батьківщини, який ні на мить ні про що не жалкує. Послідовність взаємопов'язаних ланок долі, жахаючих, болючих, але неуникненних, бо одна тягне за собою іншу – висмикни будь-яку, і крихкий ланцюжок розірветься. Без полону, служби у Вермахті, катувань у «Смерші» та усього наступного не було б моїх дітей, я не зустрів би Катерину, та й взагалі, мене теперішнього на існувало б, натомість десь у Райсі нині мешкав би геть зовсім інший Макс Хартманн, незнайомий мені буркотливий дідок, або уламок колишньої творчої богеми, що спився, або й взагалі, гранітний надгробок на місцевому цвинтарі з традиційною солощавою епітафією «від рідних та близьких», але у будь-якому разі – абсолютно стороння людина, що прожила чуже життя, до якого я не маю жодного стосунку, емпатії та цікавості. Склалося так, як мало скластися, за що я вдячний проведенню, бо в сухому залишку мене все влаштовує. Альтернативної історії не існує, і альтернативної біографії теж. Ризикуючи викликати загальнонаціональне обурення від Бугу до Сени, візьму на себе нахабство стверджувати, що моє життя склалося тут якнайліпше у порівнянні з гіпотетичним життям у Райсі. [Радянська влада принаймні зараз, принаймні намагається прагнути до

справедливості, хоча це в неї частіше не виходить, а НСДАП замість цього й досі впроваджує власну версію справедливості. Тут осудили Сталіна і культ особи. А у Вас? Тут випустили з таборів незаконно осуджених. А у Вас? Тут вчасно зрозуміли, що, цитуючи Енгельса, існують два безпрограшні методи, аби дискредитувати державу в очах громадян: карати невинних та не карати винних, і хай там як, криво-косо, та все ж силилися виправити попередні помилки. Тут чимдуж намагалися і частково навіть створили нову радянську людину, що була розумнішою, чеснішою, натхненнішою від постімперських революціонерів 20-х, нехай і по-дитячому наївнішою. А що новий громадянин Райху? Чи можете Ви стверджувати, що німці 80-х стали кращими, людянішими, розвиненішими за німців 30-х? От бачите! А я можу!] Не смійтесь, будь ласка! Я жив серед цих нових радянських людей. Знаєте, найкраще вони описані не в документах, а, як не дивно, у фантастичній літературі. Нова радянська людина, інтелігент-прогрессор з гуманістичними ідеалами, вільний від ідіотських забобонів минулого, «люден» з романів братів Стругацьких, як не парадоксально, була виведена в реальності і впродовж певного проміжку часу – у 60-ті – 70-ті роки – існувала, хоча, щоправда, ніколи й не становила більшості населення. А що там наш «новий взірцевий германець»? Чи вилупився хоч один? Чого досягнув Райх з усією своєю євгенікою? Тут євгенікою не балувалися, а який-неякий результат отримали, а у Німеччині з усіма расовими комісіями та міністерствами все завершилось, як у місцевому старому анекдоті: срака є, а слова такого немає. Точніше, навпаки, слів на шафу дисертацій, а сраки – катма!

— *І як Вам, коли на те пішло, жилося серед тих міфічних «нових радянських людей»?*

— Колись жилося прекрасно, а зараз... У тому-то і справа, що тих «нових» радянських інтелігентів-мрійників, гуманістів, що живуть прагненням до кращого та справедливішого світу, для яких совість є незрівнянно важливішою за гроші, поступово стає дедалі менше. Дійсно, то були особливі люди. Люди з рисами сумління на обличчі. Ті, хто розуміє значення слова «пошлість». Хто підводиться, коли до кімнати заходить дама. Хто процитує другий рядок вірша, коли ти продекламуєш перший. Хто в суперечці дає говорити опонентові. Із ким можна заговоритися про книжки та прогавити свою зупинку. Хто

ніяк не може перейти з тобою на «ти», постійно збиваючись на «Ви», а не навпаки. Хто не вміє розмовляти про гроші. Кого хочеться обійняти крізь слово. Хто залишається до самої старості гарним набутою внутрішньою красою. Вони неблаганно йдуть, а залишаються натомість переважно «старі» радянські люди – підлі, безпринципні, черстві й байдужі до усього, крім власного добробуту міщани-лицеміри. Радянський проект не спрацював до кінця, розбившись об людську природу та її вроджені вади, видихся і виродився у звичайну бідну буржуазну країну латиноамериканського типу з ознаками феодально-общинного ладу. Головна біда й найжахливіша хиба Маркса і Леніна полягала у тому, що їхня теорія була від самого початку помилково розрахована на певну ідеальну людину – пролетаря-лицаря зі шляхетною душею та самурайським кодексом честі, готового до самопожертви заради великих цілей та світлого майбутнього прийдешніх поколінь, а зіткнулася з реальним пролетарем-алкоголіком із напівкримінальною системою цінностей, що сприйняв комунізм як шанс обікрати багатшого та надурити вищого – обдури ближнього свого, бо він наблизиться, надурить тебе і возрадується! Цей пролетар плювати хотів на майбутнє, мав схильність до злодійства, не прагнув ніякого самовдосконалення і більш-менш якісно працював лише з-під палиці. Інтелект для нього – дивакуватість або й вада («Ти що, дуже розумний, паскудо?!» – стандартна погроза-звинувачення біля пивного кіоска), народна власність – нічія, а значить підлягає розтягуванню по хатах, вміння красти – доблесть, алкогольні походеньки з биттям пик та міліцією – різновид героїчних пригод, а хабарі – законна здобич у битві проти ворожого суспільства. Їм не потрібен космос, їм потрібна можливість нічорта не робити на роботі вдень, пляшка горілки з пивом увечері, килим на стіну, «Жигулі» з дачею, можливість безкарно красти цеглу з найближчого будівництва і їздити зайцем в автобусі, водити за ніс начальника та вилізти колись на його місце, десятиліттями імітувати працю і підставляти найближчих друзів, при цьому й надалі продовжуючи посміхатися їм в обличчя, ніби нічого не сталося, видерти десь халявну путівку на море і дочекатися якнайшвидшої смерті тещі, щоб завладіти її квартирою – загалом, те життя і та реальність, що найкраще описана у книзі «Зяючі висоти» місцевого філософа Олександра Зінов'єва. Раджу принагідно поцікавитись. Це не пародійний памфлет, як багато хто помилково вважає, а найточніший анамнез та діагноз сучасному радянському суспільству.

В них поступово стерлося більшість людського, чесного, світлого, поступившись місцем кримінально-бюрократичному мисленню і боягузливо-лицемірній «обачності», звирячій жорстокості (але тільки за умови безкарності, коли «не піймають» і не помстяться) до слабших і запопадливого виляння хвостиком перед сильнішими (з одночасним плюванням і тицанням дулі їм у спину, але тільки не в обличчя, щоб не викрили), егоїстичній жадібності під виглядом «життєвої мудрості» та обмеженому тупому міщанству в найогидніших формах. Милосердя потрактовується як слабкість, а безкорисливість – як гігантська дурість, відтак за те, що, до прикладу, п'яний чоловік безкоштовно дасть, а не позичить знайомому десять карбованців на якусь термінову потребу, дружина пилятиме його кілька тижнів поспіль – ну ти й ідіот!

— *Звучить як монолог гіркого розчарування...*

— Почасти так і є. Виродження. Зрада ідеалів. Прірва невизначеності. Та, зрештою, це все вже не мої проблеми. [Втім, може від цієї деградації буде якийсь зиск! Адже дуже близькі процеси йдуть і в Німеччині. То може два ослаблих хижака, що не матимуть духу гризтися далі, нарешті остаточно поділять ареали і примиряться, відмовившись від війн та взаємного зазіхання. Хоч би якась користь від розпаду і тління...

— *Не думаю, герр Хартманн. Мені здається, що, на превеликий жаль, миру, любові та порозуміння між нашими державами і націями ніколи не буде, бо марно сподіватися, що хтось колись шляхетно і добровільно поступатиметься власними інтересами на користь абстрактного «блага усього людства». А от благо конкретної держави – це вже не абстракція.*

— Держави, нації... Господи, який же це ідіотизм! Уявіть, що Ви прилітаєте до інопланетян, а у них уся планета поділена на багато умовних зон, між якими Ви не бачите особливої різниці, де всі одне одного ненавидять, влаштовують підступи, вбивають, ображаються і ніяк не можуть знайти спільної мови, бо кожен вигадав собі окрему казку. Так, ще щодо казок. Вони вірять, що ними керує якийсь дід із неба. На додачу до цього, у кожного свій окремий дід. І в ім'я цього діда (дідів) вони вбивають одне одного. Іноді мене відвідує думка, що

коли б у всесвіті існувало безліч світів та заселених планет, то Земля виконуватиме серед них функцію психікарні]. Але коли вже різні держави існують внаслідок загальнолюдської дурості, то я тішуся хоча б із того, що був на боці тієї з них, що не будувала Бухенвальд чи Аушвіц, а намагалася їх звільнити, воюючи проти існування подібних закладів, а не заради їхнього наповнення.

— *А чи не здається Вам, герр Хартманн, що росіяни воювали не проти концтаборів як таких, а лише за те, щоб стати у них охоронниками, а не в'язнями. Хіба радянський ГУЛАГ чимось відрізнявся?*

— Авжеж! А Ви самі не бачите відмінностей? Що ж, у такому випадку я поясню. Якщо й не відрізнявся масштабами, то суттєво відрізнявся щонайменше вибірковістю, а також цілями. ГУЛАГ відрізнявся на краще тим, що туди не потрапляли за принципом колективної вини за замовчуванням цілі народи, як от євреї чи цигани, хоча потрапляли ворожі соціальні класи – кулаки, монархісти тощо. У той же час, він відрізняється на гірше тим, що Гітлер бив чужих, а Сталін – своїх. У певний проміжок часу СРСР, ніби заразившись від Райху антисемітизмом, затіяв сумнозвісну «боротьбу з космополітизмом». Втім, ця ганебна хвиля доволі швидко спливла. Бачите, я нікого не прикрашаю і не відбіляю. Злочин є злочин незалежно від того, ким він скоєний. Але принаймні абсолютно точно можна стверджувати, що Радянський Союз тридцятих і сьогодні – це дві радикально різні держави, як ідеологічно, так і практично, позаяк була проведена серйозна, хоча й тиха і неpubлічна робота над помилками. Чого, на жаль, не можна сказати про Райх.

— *Ви частково праві...*

— Частково правим бути неможливо, як і частково вагітним. Істина не терпить відносності. Радянський Союз із тих пір змінився сутісно – на краще чи на гірше, це вже дискусійне питання, а от Райх обмежився виключно косметичними змінами.

— *А як щодо політики перебудови?*

— [Самовбивча самовтішальна маячня]. Це як намагання силоміць перетворити старого вовка вегетаріанця. Вовк може бути або хижим, або мертвим і крапка. [Гарантую, що за кілька років Райх розпадеться на кільканадцять держав, що відразу ж зірвуться у прірву громадянської війни, а НСДАП втратить владу у переважній більшості з них, якщо взагалі не опиниться під заборонаю і не буде остаточно зіпхнута з олімпу історії на її смітник. І не секрет, що є за що]. Та й взагалі, коли я чую про чергову ініціативу по впровадженню «історичного плану на найближчі 10 років», мене розбирає саркастичний регіт, бо доживши до своїх років і побачивши низку «історичних» подій на власні очі, остаточно переконався, що керувати історією неможливо, а кожен, хто стверджує протилежне, бовдур або шахрай. Занадто складний процес. Який геніальний план ви б не розробили, варто трапитися якійсь дрібниці, і весь ваш хитрий план миттєво полетить шкереберть.

— *Дозвольте поставити кілька питань про глобальні події часів вашої молодості, свідком яких Вам свого часу довелося бути. Перш за все, чому, на Вашу думку, фюрер не чіпав Великобританію? [Ну і, на завершення, чи вірите Ви в офіційну версію смерті Адольфа Гітлера?]*

— Щодо Великобританії, то мені особливо нічого сказати. Вочевидь верхівка НСДАП бачила у ній потенційного союзника, бо до Німеччини ж ближче, ніж до США, а можливо очільники Райху вирішили зберегти цю країну як місце схованки для своїх родин, дітей та вкрадених на континенті грошей... А може і те, і інше одночасно. Чорт його вже зараз докумекаєш. Хай там як, а вони свого часу суворо прорахувалися і рано чи пізно непотоплюваний авіаносець США біля берегів Німеччини зіграє свою трагічну для Райху роль. [Якщо вони вважають, що усіх проблем від Англії – лише контрабанда забороненої літератури та привічання німецьких дисидентів, то вони наївні ідіоти. Альбіон ще себе покаже... На моє щире переконання, нашкідливіший для влади НСДАП аспект існування незалежної Британії полягає не в пустих теревенях «Радіо Свобода», а у тому, що вона демонструє німцям альтернативну Європу, вітрину «іншого світу» по-американськи, і достоту принадну – без цензури – ну, принаймні, вони так стверджують, а німці нібито вірять! – і партійних зборів, без чотирирічних планів та закарузлого божевілья гітлерюгенда, котрим керують старі пердуни, без дефіциту і черг за

неякісними «Трабантами» замість колишніх довоєнних неперевершених «Мерседесів». Натомість із Голлівудом, «Кадиллаками», «Бітлз», свободою слова та свободою від ханжеської моралі – їж, пий, кажи і трахай усе, що заманеться! Для міщан у будь-якій країні це – найспокусливіший аргумент на користь «демократії», бо обивателю не доходить одна прописна істина – соціалізм виробляє достатньо, щоб задовольнити потреби, але недостатньо, щоб наситити жадібність. Британія показує, що Європа цілком може бути і такою – з культом Мамони на п'єдисталі, із жадібністю не як смертним гріхом, а як чеснотою, із шахраюватими ділками-банкірами як жерцями нового «єдино вірного вчення». Рано чи пізно сааме це й послужить детонатором для підриву Райха з середини]. Ще згадаєте мої слова!

[А от стосовно подій 1957 року я маю чітке бачення, оскільки володію певною додатковою інформацією безпосередньо від герра Генріха Мюллера, котрий, як Вам відомо, у 1959 році попросив політичного притулку у СРСР. Свого часу мені напів-випадково пощастило зустрітися з ним, і за ті три години, що ми провели разом на київському залізничному вокзалі в очікуванні потягу «Москва-Одеса», він встиг багато чого мені розповісти. Мюллер був вже дуже літнім чоловіком, до того ж хворим на рак, то ж йому не було жодного сенсу брехати, тим паче колишньому співвітчизникові, з яким йому вперше за багато років випала нагода поспілкуватися рідною мовою, отримуючи від того бодай крихту ностальгічного, тамуючого нестерпний фізичний біль та душевну пустоту самотності задоволення, від чого аж світилися його червоні від запалення старечі очі.

Істина, як ведеться, перебуває посередині між офіційною версією та плітками, що ширилися та циркулювали світом на початку 60-х. Посередні, але все ж із помітним зміщенням в бік чуток. Важко уявити щось брехливіше за наші офіційні реляції.

За словами Мюллера, фактично з 1953 року Гітлер вже був практично недієздатним. Через інсульт, що він пережив того року, почала швидко прогресувати хвороба Альцгеймера та ще купа супутніх розладів. Періодично до нього поверталася адекватність, але частіше він перебував у напівнепритомному стані, кликав вівчарку Блонді, що померла ще у 1950-му, розмовляв із ось вже більше десяти років як покійним Ріхардом Гайдріхом, вимагав негайно поновити наступ на Москву, не впізнавав найближчих друзів і соратників. Важілі управління країною перебрав на себе Гімmlер. Така ситуація цілком влаштовувала найближче оточення, включаючи фрау Браун,

яка на старості років усе частіше почала зазирати у пляшку і мало цікавилась чимось крім шнапсу та бренді, а також партійців та СС, але лякала й тримала у постійній напрузі військових, бо Гімmlер неодноразово повторював, що як тільки йому «випаде така нагода», він планує «довести війну до кінця» та й взагалі, повернутися до старих добрих часів зі штурмовиками на вулицях, аби «привести до тями» населення, що «останнім часом вельми розхлябалось». Війна, стверджував цей старий безумець, є цілющим еліксиром для німецької нації, бо саме вона тримає людей у тонусі, запобігаючи дегенерації та виховуючи нові покоління у суворості, силі, мужності та «незламності германського духу». Було очевидно, що як тільки Гітлер склеїть ласти, що було питанням найближчого часу, Вермахт поженуть у нову м'ясорубку війни з СРСР.

Влітку 1957, коли старий Аді вже перестав підводитися з ліжка і було ясно, що він навряд чи доживе до осені, назважуючи на титанічні зусилля та винахідливість лікарів, що сьак-так примудрялися підтримувати життя у цій трухлявій мумії, військові вирішили діяти.

Чи була змова? Так, але подробиць не знає ніхто, навіть Мюллер. Також невідомо, чому цей тихий заколот очолив саме адмірал Деніц, а не, скажімо, генерал-фельдмаршал Кайтель. Подякували, що Кайтель, чий фізичний стан не набагато відрізнявся від Гітлера, відмовився брати участь, мотивуючи тим, що він вже застарий для цього лайна і взагалі, «робіть, що хочете, тільки не чіпайте мене». Чи помер Гітлер своєю смертю? Знову ж таки, важко сказати напевно. Мюллер стверджував, що фюрера отруїли або щонайменше припинили надавати медичну допомогу, без чого він сконав за кілька діб. Після цього військові таємно заарештували стару гвардію у складі Гімmlера, Кальтенбруннера, Геббельса та Бормана та висунули їм ультиматум – влада або життя. Як Ви розумієте, вони одноголосно обрали останнє. Півтора місяці їх протримали в ув'язненні, хоча і в максимально комфортних умовах. Впродовж цього часу їх переконували, зп'якували, вмовляли, підкуповували обіцянками та врешті-решт зламали. Троє з чотирьох одностайно погодилися на формулу «падіння з Олімпу в обмін на особисті гарантії безпеки та недоторканість майна». Якийсь час ритуально пручалася лише стра гієна Кальтенбруннер, холерик із непроникною лютою пикою, схожою на тріснутий чавунний горщик, за що він і отримав найряснішу порцію лайна під час історичного «викривального» 14-ого з'їзду НСДАП. Хитрючі кати-аксакали, змирившись із відсутністю

альтернатив, мужньо і стоїчно перенесли процедуру символічного побивання каменями та обплювання на з'їзді, покірно, мов зайчики, вислухали звинувачення у корупції, волонтаризмі, некомпетентності та ще казна в чому, що можна було б з легкістю приписати будь-кому починаючи з самого Деніца, після чого вирушили спокійно доживати свій вік у розкішних маєтках в оточені рідних та близьких, обзавівшись під сутінки життя у масовій людській підсвідомості додаткового романтичного фльору опозиціонерів та «несправедливо спалюваних вірних соратників фюрера, що стали жертвами апаратних інтриг», а ще й напів легендарного статусу та шаленого авторитету серед есесівців – вони-ж бо «останні» правильні націонал-соціалісти, зраджені солдафонами за вірність ідеям фюрера!

Втім, більшість народу зітхнула з полегшенням, бо влада цих старих пердунів усім вже остогидла. Війна, післявоєнна розруха, бідність та численні поневіряння призвели до того, що «старих бійців» перестали поважати, а їхня очевидна фізична неміч та дурні рішення викликали не співчуття, а роздратування та хвилю уїдливих нещадних анекдотів. Наприклад, таких: Програма 12-го партійного з'їзду: 1. Внесення президії та приєднання до крапельниць та клізм; 2. Синхронізація серцевих електростимуляторів; 3. Виконання пісні «Ми – молода гвардія націонал-соціалізму».

Якщо вірити Мюллерові, то військові все ж не довели свої початкові плани до кінця. Так, поряд із усуненням від влади партійно-есесівської верхівки, нібито планувалося і посмертне відсторонення самого Гітлера від посади «коричневого святого Петра». Простіше кажучи, паралельно із засудженням «кліки Гімmlера», вони буцімто планували опублікувати доповідь із засудженням «культу особи Гітлера та його наслідків», тобто скористатися старим візантійським методом апаратної боротьби та спихнули на покійного попередника всю відповідальність за скоєні злочини, включно зі своїми власними – концтабори, репресії, свавілля СА у перші роки Райху, численні воєнні злочини на східному та західному фронті тощо, до чого армія причетна не менше, а подекуди й більше, ніж СС.

Але в останній момент Деніц та новий міністр пропаганди Герхард Айслер – зауважте, колишній комуніст! – дали задню, бо остерігалися, що внаслідок таких дій суттєво підірвуть авторитет влади НСДАП як такої, спровокують масове розчарування серед населення, кинувши тінь і на себе, а значить делегітимізують існування Райху взагалі та законність окупованих територій зокрема, що означатиме створення

потенційного підґрунття для майбутнього повалення їхньої влади, бо ж кому потрібна влада, заснована «неправильними» святими, що насправді виявилися бісами?

Гітлера нашвидкоруч запихнули до мавзолею, скопіювавши практику Радянського Союзу, проголосили Вічним фюрером та наказали обожнювати та всіляко облизувати у мистецтві, але його твори тихенько вилучили з оббігу, а до читання «Майн Кампф» почали ставитися з підозрою та несхваленням. Ви ж цієї книжки також не читали, чи не так? Бодай навіть у руках не тримали? Лише чули у школі кілька вирваних із контексту цитат? То ж замисліться, як це так, найголовнішу працю Вічного фюрера Райху у цьому самому Райху неможливо ані купити у книгарні, ані знайти у жодній бібліотеці у вільному доступі, лише за спецдозволом у спецхрані!]

— *Насамкінець, передаю Вам прохання наших читачів дещо детальніше розповісти про те, як склалося Ваше особисте життя в СРСР.*

— Склалося як склалося, іншого у мене не буде. У мене була найкраща у світі кохана дружина, двоє діточок, четверо онуків та вже двоє правнуків. Я ніколи не був членом КППС, якщо Ви про це, тому й не вибудував великої кар'єри, усе життя пропрацювавши репортером у місцевій газеті та викладачем німецької мови у місцевому педінституті.

Я переосмислив багато своїх переконань, змінив багато поглядів та покаявся у багатьох помилках. Я – радянська людина до самих кісток, яку вже давно нічого не пов'язує з Райхом та колишньою Швейцарією, хоч я і досі іноді вночі, коли не можу заснути, згадую, прокручую в уяві те своє «колишнє» життя. Що було б, якби не... те-то чи це-то. Цікаво, як склалася доля моєї «тієї» Катаріни, Катерини Першої? Чи жива вона? Чи має родину? Чи пробачила мені? Чи взагалі пам'ятає мене? Із віком почав краяти себе за те, як вчинив із нею. Покинув. Зрадив. Вона пустила мене собі в душу, а я плюнув і розтоптав її. Вона ж, мабуть, була впевнена, що я загинув і не один рік оплакувала мене. Із віком і смертями взагалі починаєш цінувати людей та кожную хвилинку, усвідомлювати крихкість нашого єства та безглуздість більшості твоїх принципів і переконань, у які тираніше так палко вірив і не замислюючись жертвував собою та близькими.

Після смерті Катерини я почав ходити до церкви, хоча усе життя вважав, що Бог відвернувся від мене ще там, в окопах під Берном. І зрештою дійшов висновку, що, власне, так і було, але не він, а я сам був у тому винен. Чому Бог «відвертається» від тебе? Насправді, все дуже просто. Багато хто хоча б раз у житті нишком промовляв «Господи, якщо ти є...». Наприклад, о третій годині ночі на руках з дитиною, у якої температура піднялась до сорока, або під час моторошної бовтанки в літаку, або під час конфлікту з дійсно коханою людиною. Але коли жар спадає, а літак сідає, чомусь не знаходиться часу дійти навіть до найближчої церкви. Щоб якось виправдатися, люди кажуть щось глибокодумне, на кшталт «Я вірю в Бога, а не в церкву» і живуть собі далі, періодично нарікаючи на несправедливість світу. Загалом, уявіть старого знайомого, який звертається до Вас тільки тоді, коли треба позичити грошей, а решту часу розповідає про Вас за спиною всіляку гидоту. І якщо ми створені за образом і подобою його, тобто він, дивлячись на нас, ось таких знайомих, теж не дуже радий спілкуванню, думаючи: «Я хотів бути тобі батьком, а не собесом чи генератором гуманітарної допомоги».

Індуси все ж-таки мають рацію щодо закону карми – всі ми рано чи пізно отримуємо те, на що заслуговуємо. Та ще раз повторюся – я ні про що не жалкую. Підводячи підсумок свого буремного життя, що нагадує постмодерністську мішанину із пригодницького роману, трагічної поеми, шахрайського памфлета та гумористичного оповідання, наважуюся на висновок, що свого часу я вчинив правильно.

[— І зараз, з усім Вашим життєвим досвідом, якби були молодим, вчинили б так само?

— Зараз ні, але не через досвід чи зазнайство, а через об'єктивні обставини. Я накивав п'ятами з країни, що через встановлений ідеолого-політичний режим втратила шанс на велике історичне майбутнє у країну, де саме завдяки встановленому новому ідеолого-політичному режимові такий шанс, нехай і мізерний, вперше за її тисячолітню історію неочікувано з'явився (без сумнівів, на величезний подив самого Маркса, а також усієї європейської інтелектуальної еліти 19 сторіччя – Де? У Росії? Та не смішіть нас, мсьє?!). На той час. Але не зараз цей шанс вже безповоротно зганий. Дуже скоро обидві наші держави почнуть тріщати по швах, що у свою

чергу спричинить вельми катастрофічні наслідки і для людей, що в них мешкають, от тільки катастрофічність буде різновекторною.

— *Що Ви маєте на увазі?*

— Райх та СРСР приречені, це вже не викликає жодних сумнівів. Після розпаду Райху найімовірніше на власне Німеччину та окуповані території і наступного стихійного парадусуверенітетів нововиниклих на його уламках незалежних держав, Ви неминуче скотитесь до низки громадянських воєн різного ступеня осатаніння і звірячості. А от СРСР після розвалу на складові республіки, що є таким самим невідворотним, не повернеться до капіталізму, як того даремно побоюються місцеві простодушні марксистично-ортодокси, а ще неминучіше, даруйте за таке слово, скотиться до неофеодалізму, до «нового середньовіччя». Настануть похмурі та велично-жахливі часи. Замість тонкого, але такого звичного нашарування культурності, порівняно широкої освіченості та беззаперечного авторитету ідей гуманізму – всеосяжна деградація, здичавіння, занепад... А кругом гідне тло: розорені країни, порідшене населення, загальне огрубіння та розпад звичних уже моральних, суспільних та політичних підвалин. Дуже швидко народ зненавидить своїх «визволителів» сильніше, ніж колишніх поневолювачів, а сама ідея незалежності викликатиме гірку іронію чи непідробну озлобленість. Це неодмінно станеться, оскільки проблемою усіх нововиниклих держав завжди є те, що через брак досвіду у їхніх державників, вони послуговуються не державницьким, а обивательсько-побутовим мисленням, примітивізованим трактуванням подій та явищ, бо ще вчора вони були такими ж обивателями, як і ті, ким вони нині керують. Як кажуть у Росії, «із грязі в князі». Це нагадує різницю у розумінні причин певної хвороби між медсестрою та професором медицини – різна глибина, а відтак і різна ефективність лікування. Відсутність справжньої еліти вилазить боком через численні помилки і втрату довіри населення до таких горе-керманичів.

Втім, я цього вже не побачу, бо маю намір завбачливо померти до початку головних веселощів. А Ви... Вам – нехай щастить! Кажу це від щирого серця, без зловтіхи. Шкода мені вас усіх... І особисто Вас, і своїх ні в чому невинних дітей, і їхніх дітей. Бо Ваше покоління розхльобуватиме наслідки наших помилок. І ще мені печуче соромно. За ваших батьків та дідів, тобто за нас. Ми свого часу примудрилися

наламати неосяжну кількість дров, а тепер сидимо отут перед вами у пропуканих панталонах і зарозуміло філософствуємо. Пробачте нас, якщо зможете, і ще раз – щастя Вам!].

[XI]

— Що, молодий чоловіче, я Вас розчарував? Ну, звісно, я ж легенда, а легендам більше пасує труна, ніж запізніле каяття та самовиправдовування під акомпанемент нетримання кишкових газів. А втім, я власне перебуваю за пів кроку від неї, тому нічого не боюся.

Він закурих цигарку та зайшовся черговим нападам жакхливого кашлю.

— Зрозумійте, молоді люди, що ми прийшли до краху. Суспільство втомилося від ідеалів, населення – від совісті, а держава – від власних зобов'язань та своєї ж брехні. Втомилися від ядерної гонки озброєнь, бо вона нагадує двох злих мужиків, що стоять до пояса в бензині, в одного три сірники, в іншого – п'ять. Втомилися від бравурних патріотичних пісень. А світ втомився від нас. Всі втомилися від одіозних режимів, хворих на маячню месіанства. Настільки втомилися, що в СРСР, наприклад, минулого року відмінили 6 статтю конструкції, про керівну і направляючу роль КПРС, а це – початок кінця. Відтак фанатики ломатимуть країну, не розуміючи, до якої катастрофи це призведе, а «зграя товаришів», розумних цинічних людей, які розумітимуть, не перешкоджатимуть цьому, бо сподівтимуться стати бенефіціарами розпаду, розтягнувши уламки наддержави по своїх кишнях та переклавши провину і народний гнів за крах, зубожіння і нестабільність на купку недолугих фанатиків-«демократів». Я причудово пам'ятаю, як швейцарська влада у 1942 році вирішили «під шумок» спихнути на війну та Гітлера відповідальність за всі свої помилки, промахи, дурощі та злочини попередніх вісьми років і щосили доводила народів, що то саме Гітлер винен у пияцтві жителів гірських кантонів, здирництві та хабарництві чиновників чи побудові нежакісних догів навколо Женеви. Зручний та безпрограшний метод. Ваші прийдешні демократи точнісінько так само спихатимуть все на НСДАП, а тутешні – на КПРС. Це буде найбільшою проблемою та викликом для нової державної ідентичності, а не мова, віра чи ще щось.

— Я так бачу, демократію як альтернативу Ви також не дуже поважаєте, якщо вона викликає у Вас такий скептицизм.

— Ой, облиште, молодий чоловіче! Демократія – це такий самий об’єкт віри, як і націонал-соціалізм, комунізм чи католицизм: вперте видавання бажаного за дійсне вкупі з ігноруванням реальності та готовністю покласти на вівтар віри мільйони чужих життів, але не своє. А Ви що, ідейний демократ? Тоді вибачте, якщо образив. Це моя біда впродовж усього життя – почуття гумору в мене завжди було сильнішим за почуття такту, а самоіронія – сильнішою за страх смерті.

— Ні, навпаки, особисто я, наприклад, поділяю Вашу думку щодо цього.

— Чудово. Тоді Вам, як і мені, ясно, що «демократи» – такі самі, даруйте на слові, мудаки, що й комуністи чи націонал-соціалісти, просто використовують для брехні іншу термінологію. Але, що характерно, ті самі методики. Як от навішування населенню дурнувятих ідеологем задля його безкоштовного використання. З метою економії, так би мовити. В Америці коли держава не хоче тобі за щось платити, вона починає теревенити про священний обов’язок, а коли американський капіталіст не хоче платити, він розпинається про велику місію, єдину команду та високу спільну мету. Князі світу цього брешуть із кожним подихом і чекати від них справедливості чи людяності – це все одно, що очікувати від кобри, що вона раптом схаменеться, покається і вирішить стати неотруйною. Щодо цього цілком визнаю правоту Леніна – достукатися до справедливості у ворота палаців можна лише прикладами гвинтівок.

Штефан видав характерне несхвально-скептичне гмикання та коментар у своєму стилі:

— Брешуть ближньому своєму завжди і всюди, Ваша правда. І використовують людей в своїх інтересах також. Та, принаймні, за демократії, яку Ви так зневажливо описуєте, своїх людоджерів намагаються тримати в узді, а не узаконюють їх і не розробляють для них посадової інструкції з чіткими вказівками кого із сусідів дозволяється з’їсти і як саме. Так, швидше за все, якщо і коли в обидвох наших країнах запанує демократія, то суспільство після першої короточасної хвилі ейфорії дуже швидко зненавидить того, хто її приніс – нового лідера, президента, генсека чи фюрера, назвіть як хочете! Це як історія з Прометеєм. У класичній традиції вважається, що це боги його прикували до скелі, але я не здивуюсь, якщо це були люди. Чому не попередив, що можна обпектися? Чому вогонь постійно тухне, якщо не стежити? Чому так мало вогню? Де брати посуд? А ось я прикурював від багаття, і мені волосся обпало. Міг

би принести й раніше. Було б зручніше, якби вогонь не затухав від дощу, невже важко від початку все зробити нормально? Якщо не можеш нормально принести вогонь, то не принось! Варто було почати з правил безпеки і тільки потім приносити вогонь! – і так далі. Список злочинів та помилок Прометея довжелезний. Але минуть роки, помилки та злочини, навіть найстрашніші, перетворяться на коментарі дрібним шрифтом, а в історії залишиться, що до нього вогню не було, а він приніс.

Я не маю жодного сумніву щодо того, що буде саме так, бо більшість населення у будь-якій країні – овочі, примітивні обивателі, люди-шлунки. Немає сенсу сперечатися, чиї громадяни дурніші – наші чи американські, позаяк найімовірніше рівень їхнього середнього ідіотизму приблизно однаковий. Але є одна відмінність – закон на Заході намагається (хай подекуди і не вельми успішно) змусити суспільство рухатися у сторону добра і совісті, а в нас – у зворотньому напрямку. От і виходить, що той, хто порушує закон у США, постає проти справедливості на боці зла, а в нас навпаки, порушник закону виступає на боці справедливості проти юридично закріпленого людожерства. Хоча б із цієї причини я утримуюсь від того, щоб манірно підкочувати очі, гротескно непристойні та дригати задніми ногами, чуючи слово «демократія».

— Стидаюся запитати, молодий чоловіче, це про які такі справедливі американські закони Ви отут згадали? Хіба Вам не відомо, що ще донедавна у США процвітав такий самий тваринний расизм, що й у Райсі моєї молодості, бо ж закони Джима Кроу¹⁰⁶ насправді нічим не кращі від розенбергівських¹⁰⁷ расових нісенітниць, не кажучи вже про те, що є значно старшими, а відтак якщо німці прожили під тиском Нюрнберзьких расових законів¹⁰⁸ кілька десятиліть, то

¹⁰⁶ Закони Джима Кроу (англ. *Jim Crow laws*) – неофіційна назва законів про расову сегрегацію в деяких штатах США у період з 18 століття аж до 1964 року. Останній з подібних законів був скасований лише у 1964 році після розгляду справи «Мотель «Серце Атланти» проти Сполучених Штатів», коли у штаті Джорджія заборонили сегрегацію у громадських місцях.

¹⁰⁷ Альфред Розенберг (1893 – 1946) вважається одним з головних ідеологів німецького нацизму, головні засадничі ідеї якого він виклав у праці «Міф двадцятого століття» (нім. *Der Mythos des 20. Jahrhunderts*), виданій у 1930 році.

¹⁰⁸ Нюрнберзькі расові закони — два расистські законодавчі акти («основні закони») — Закон про громадянина Рейху (нім. *Reichsbürgergesetz*) та Закон

американці – кілька століть! Втім, це добре, що Вам хочеться дискутувати. Ви шукаєте істину, не погоджуючись один з одним, а значить поняття про істину у вашій свідомості ще не втрачено. Шанс остаточно не згаяно. Ці дискусії, створюючи напруження між людьми, гальванізують соціум, не дають йому закріпитися, а, відтак розбурхують талановиті уми, що теоретично здатні врятувати наші країни від страшного майбутнього. Тож нехай точаться суперечки! Напружуйтеся, молоді люди, поки ще є бажання, спраглисть до правди, сили і ідеалізм, що його після п'ятидесяти Ви неодмінно вважатимете наївною самовбивчою дурістю. Напружуйте себе, суспільство і отрочує, хоча з точки зору кожного окремого індивіда це – вкрай шкідлива тактика, бо навіть якщо у тебе раптом відкрилося друге дихання під час підкорення Евересту, слід не забувати, що за другим диханням зазвичай слідує штучне.

От знову я про смерть. Ніби відчуваю, що мені вже на цвинтарі ставлять прогули... Хоча й тут є свої переванги. Найчеснішими та найвідважнішими люди стають не коли вони міцно стоять обома ногами на полі бою, а коли стоять однією ногою в могилі. Навіть такі боягузи, як я, поведуться мов відчайдушні сміливці. Відвага приреченого. Гумор шибеника, як в нас кажуть¹⁰⁹. Солодка можливість та невід'ємне останнє право кинутого на поталу натовпу бідолахи під завісу церемонії публічної страти привселюдно плюнути катові у самісіньку пику. Ти вже недосяжний, бо тобі нічого втрачати, невразливий, бо двічі не стралять, і вперше – можлива, єдиний раз у житті – по-справжньому вільний. До речі, у росіян таке слово відсутнє. Вони цього не розуміють. Дивні люди... Щось із ними все ж не так... Перед обличчям смерті, коли решта народів глузуватимуть із шеренги стрільців та обкладатимуть матюками суддів, що засудили тебе до розстрілу, вони вдаватимуть відданість катові. Гратимуть. Прикидуватимуться. З останніх сил складатимуть своєму мучителеві улесливі панегірики та брехливо-хвалебні оди про роль вусів Сталіна

про охорону німецької крові і німецької честі (нім. *Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre*), проголошені з ініціативи Адольфа Гітлера 15 вересня 1935 року на з'їзді Націонал-соціалістичної партії в Нюрнберзі. Початково Нюрнберзькі расові закони стосувалися тільки євреїв, але пізніше їхня дія поширилася на циган, негрів, слов'ян та представників деяких інших народів.

¹⁰⁹ мається на увазі німецький вислів *Galgenhumor*, букв.: «гумор / жарти [на] шибениці».

у перемозі Жовтневої революції. «Я помираю з вашим ім'ям на вустах, товаришу Сталін» — писав похмурий карлик Єжов у листі Сталіну напередодні свого вбивства за наказом того ж таки Сталіна. Обдва чудово про це знали. Й обидва вдавали, ніби не знають. Незбагненні душі... Не даремно поняття «потьомкінське село» виникло саме у Росії. Надмірна пристрасть до бутафорії, показухи, імітаційно-пародійного мавпування зовнішніх атрибутів замість відтворення сутності явищ — така сама ахілесова п'ята російського суспільства, як фанатичне гачкотворство і додержання навіть найабсурдніших законів та приписів — німецького. Що? Щось схоже Вам казав «один знайомий» КДБ-шник? Коли ци Ви встигли обзавестися такими близькими знайомствами?! Ха-ха! Ну, так, він знає, про що говорить... Натрапили на чекіста-інтелектуала? О, тут таких вистачає! А що поробиш? Це такий типаж. Аграрна богема, що примудрилася у житті прочитати ще бодай щось, крім шматка газети у туалеті перед його застосуванням за призначенням, внаслідок чого заробила серед свого недалекого чекістського оточення репутацію мало не енциклопедиста та зрештою сама повірила у власну елітарність та вибраність, понапридумувала собі абміційних нісенітниць щодо покращення суспільства і долі людства — не менше! — і тенденціозно заходила їх поширювати на всі боки, носячись із ними, мов дурень з писаною торбою, і переповідаючи першому ліпшому слухачеві, що вчасно не встиг втекти. Псує життя і собі, бо довго такі не в органах не служать і вище за капітана не піднімаються — ти що, найрозумніший, курва? — і оточуючим, і власній рідні, лізе у пляшку, отримує облизня і копняка від долі, та все одно вперто чіпляється до всіх зі своєю «надцінною» теорією і безглуздою ініціативою щодо відновлення Римської імперії. Як-то кажуть, найнебезпечніший дурень — це дурень з ініціативою. Ох, я таких бачив немало. Закінчують вони здебільшого смертю від переохолодження зимової ночі під найближчим гастрономом з місцевими алкашами, цирозом чи білою гарячкою, а зовсім не посадою імператора всесвіту, Генерального секретаря чи бодай якогось завалящого генералішки. Радянське суспільство давно вже стало суцільно сірим, а сірість сприймає яскравість, навіть і таку недолугу, як відхилення чи паталогію. Як там у Гюго, у світі горбунів стрункість вважається потворністю!

[XII]

Ось так ми і спілкувалися до самого вечора: про долю, про майбутнє, про помилки і здобутки. Сперечались, іноді кричали, іноді іржали до колік у животі, мов коні.

Коли я вже виходив із кімнати, герр Хартманн раптом попрохав Штефана та Карстена залишитися нас на кілька хаилин наодинці.

— Чи можу я звернутися до Вас із особистим проханням, герр Ульріх? Точніше, з двома. По-перше, я був би Вам надзвичайно вдячний, якщо б Ви розшукали Катаріну... І, якщо вона ще жива, переказали б їй мої вибачення. Сподіваюся, Ви ще встигнете. Без цього я не зможу спокійно лежати у домовині. Незважаючи ні на що, зв'язок між нами все ж не порушений остаточно, я ніби відчуваю, що ми так і не стали байдужими одне одному: я все ще іноді за нею сумую, а вона, напевно, все ще мене ненавидить і зневажає. Цілком справедливо. Має на те повне право, бо я вчинив як покидьок. Тож перекажіть їй, що я став покидьком не з власної волі! Мені це дуже болить. А по-друге...

Він він витяг із шухляди письмового столу пожовклу канцелярську папку, повну машинописних аркушів, рясно поцяткованих якимись позначками та виправленнями кульковою ручкою і простягнув мені тремтячою рукою, усипаною, немов леопард, старечими пігментними плямами.

— Ось, візьміть та передайте у «Манфурію». Це – мої нові твори, набагато важливіші за ту мемуаристичну писанину. Останнє слово, мій плювок жовчю у вічність. Буду надзвичайно вдячний, якщо і Ви прочитаєте та внесете редакторські правки де вважатимете за потрібне – повний карт-бланш! Я Вам чомусь довіряю. Перед виїздом з готелю, гадаю, бажано закопати цю макулатуру на самісіньке дно валізи. Звісно, зараз це вже начебто не вважається злочином, та наші чекісти все одно осатаніло вештречатимуть за старою звичкою, мов навіжена пенсіонерка у ЖЕКу, якщо знайдуть рукопис. Втім, відібрати силоміць не наважаться, а Вас їхня істерика навряд чи налякає чи зупинить. Проте все ж раджу бути обережним і заховати якнайкраще. Там – два твори, продовження котрих я надсилатиму до видавництва – якщо вони, звичайно, погодяться їх опублікувати – по мірі готовності до тих пір, поки або не завершу, або не помру. Вони різні за жанром, але присвячені спільній темі. Точніше, двом аспектам однієї теми, що я називаю її Новими темними віками: неоколоніалізмові США, що є навіть підлішим за прямий колоніалізм сходу... Ви не згодні? Ну, то

Ваша справа. Тоді сприймайте це як своєрідне алегоричне застереження старого маразматика, що вижив з розуму, для нових країн, що отримують незалежність після розпаду СРСР та Райху. Дай Господь, що б я помилився! Так от, неоколоніалізові та неопартейдові, новітньому поділу наших суспільств на замкнені касти. Знову Вам не подобається? Ні, молодий чоловіче, це не алармизм, а багаторічний досвід споглядання людської підступності, помножений на логіку. Ви почитайте, почитайте перш ніж лаяти. До речі, жодної копійки мені це не принесе. Я вже не можу тримати автомата, то ж доводиться воювати друкарською машинкою.

Він кумедно, мов птах грифон, проковтнув якусь пігулку і випустив довгу відрижку.

— А загалом, молодий чоловіче, ще раз дякую за Ваш візит. Ви навіть не уявляєте, яка це розрада, поспілкуватися із кимось, окрім телевізора та власних галюцинацій, та вилити нарешті душу. Тепер мені є що відповісти апостолові Петру, принаймні, моє сумління тепер більш-менш чисте. Як кажуть на сповіді, *peccata mea non recordabor amplius*¹¹⁰. Хоча і я, і ключник-Петро чудово розумітимемо, що чисте сумління – ознака не непогрішності, а поганой пам'яті, і відкриваючи мені двері, крадькома обміняється зі мною хитрим підморгуванням. Ну, Вам вже час йти. Не забудьте про Катарину, будь ласка...

[XIII]

Я: Ну і що ви, хлопці, думаєте? Не для протоколу, а відверто. Бо в мене, напевно, змішані почуття.

Штефан: Цей чоловік прожив довге, важке й неможливо насичене життя, мов граф Монте-Крісто, але, на відміну від останнього, так нічого достоту й не зрозумів. Нажив досвід, але не нажив мудрості, яка перетворює цей досвід у скарб. Що ж, мудрість не завжди приходить із віком. Буває так, що вік приходить один.

Але в одному він, безперечно, правий: і Райх, і СРСР – приречені. Старі онкохворі злочинці, що впродовж життя накопичили суттєві багатства грабунком та розбоєм, і після скорої неминучої смерті котрих численні нащадки щодуху

¹¹⁰ лат. «Більше гріхів своїх не пам'ятаю».

вгризуться один одному в горло під час поділу спадщини, незважаючи на те, що ще вчора вважали одне одного братами. Ба більше, клінічна смерть вже фактично відбулася, бо і наша так звана «перебудова», і радянські реформи а ля «лібералізація від безсилля» – «гласність», чи як вона там зветься – це всього лише танато-косметологічні процедури, на кшталт тих, що проводять у моргах над понівеченими небіжчиками напередодні офіційної церемонії прощання.

Карстен: Та це всього-навсього старий схиблений комуніст із деменцією та похідною із неї купою зайвохромосомних ідей. Він помирає, хизується своєю невразливістю, і нібито нещадно критикує все навколо, та разом боїться ляпнути зайвого. На всесвітньому конкурсі йогів цей стариган отримав би гран-прі, бо примудрився прожити 40 років, затамувавши подих. Він став радянським... до кісток. Звички. Світогляд. Повадки. Подвійна мораль і лицемірна гра на публіку, підсвідома, мимовільна, «бо так треба», хоча за хвилину до того він її обурено викривав як найпотворнішу ваду радянських людей. Навіть вираз обличчя.

Я: Тобто?

Карстен: Ти не звернув уваги на людей у натовпі? Вони всі однакові, налякано-агресивні та улесливо-шахраюваті одночасно. Пам'ятаю, як шкільний вчитель історії розповідав, начебто римляни ставили на обличчя своїх каторжників тавра *Cave furem*¹¹¹. На ці обличчя нічого не потрібно ставити, – і без усякого тавра все видно. Такий стиль життя, така поведінка, таке ставлення до оточуючих. І оточуючі відповідають взаємністю. Я навіть не знаю, яким словом це назвати...

Штефан: Я знаю. Є російське слово *жлобство*, що його словники хибно перекладають як «хамство» чи «грубість». Насправді

¹¹¹ лат. «остерігайся злодія».

ж це дещо інше. Жлобство – це не хамство, це те, що утворюється від з'єднання хамства і невігластва з боягузством і нахабством.

Карстен: От, це воно, точно! Я от чого не розумію... Його послухати, то всі погані: ми, росіяни, америкаці. Він витратив життя на критику, нічого не запропонувавши натомість. А хто хороший? Євреї? Знедолені жертви злочинного режиму? Я про них взагалі до останнього часу мало що чув, але невдовзі, вочевидь, із них ліпитимуть націю святих мучеників. Хіба серед євреїв не було наволочі?

Штефан: Та вистачало. Серед самих євреїв у таборах були *капо*, що через боягузство, жадібність чи психічні вади прагнули вижити у такий спосіб, вижити за рахунок власних співплемінників – здохни ти сьогодні, а я завтра. Прагнули самоствердитися за їхній рахунок, відчутти себе всемогутніми вершителями долі, збагатитися, оббираючи тітоньку Сару і нарешті трахнути за бляшанку тушонки ту вередливу фіфу Ревеку, за якою впадав ще у школі і яка якщо й дивилася на тебе, то лише поглядом зневаги та відрази. Тепер ти помстишся ще все! Тепер вони усі дізнаються хто ти! Таких людей були тисячі, і, що характерно, усі вони також були найчистокровнішими євреями. Бруд на людських душах не залежить від національностей. Були й ось такі євреї, які замордували чималу частину євреїв. А були й німці, що ризикуючи головою рятували іншу частину євреїв, у тому числі і від таких єдиновірців. Були українці, що охороняли концтабори, а були й українці, що звільняли їх ціною власного життя. Все дуже складно, Карстене.

Карстен: Звісно, все завжди складно. От тільки всі ці складнощі чомусь виростають із ідіотських філософій. От чого людям, курво, спокійно не живеться?! Що нам, що їм? Понавидумують собі нісенітниць – то бога, то панівну расу, то панівний клас – і вбивають одне одного заради казок. Як у свіфтовому «Гулівері», вічна війна

гострокінечників із тупокінечниками¹¹²... Американці з англійцями розумніші, виходить. Не грають в цю ідіотську гру...

Штефан: Англо-сакси хоч і не гравці, але першопричина цього раунду ідіотської гри, спонукачі. Мимовільні батьки-прародители, так би мовити. Адже ж і комунізм, і націонал-соціалізм вийшли з англійського капіталізму та є наслідком вроджених вад, найбільш притаманних саме англо-саксонському суспільству. Маркс не був членом КПРС, а Чемберлен – НСДАП, натомість обидва спиралися на досвід Британії: марксів «Капітал» і чемберленові¹¹³ «Основи ХІХ століття» аналізували британський досвід. Вони створили отруту, яку сам британський соціум пожував-пожував та з відразою виплюнув, а німецький та російський – із задоволенням проковтнули. Казна чому. Гадаю, з нами зіграли злий жарт надмірна віра в дива та ідеалістичне прагнення спростувати очевидне і створити неймовірне. Нам забракло прагматичного реалізму, що врятував англійців.

Я: Ну, знаєш, Штефане, це вже занадто притягнуте за вуха пояснення. Це як стверджувати, буцімто я, коваль, винен у тому, що виготовив столовий ніж, котрим якийсь божевільний, купивши його в магазині сусіднього міста, зарізав свою родину. Та й загалом, а чи не занадто ми демонізуємо «результат»? Ти знаєш моє ставлення до партійців, але й огульне оплювання моєї країни мені також, відверто кажучи, не до вподоби. Всяке було, всяке і є, і погане, і добре – ніхто не сперечається. І жахливі помилки, і значні досягнення. Ми, а не американці, перші полетіли у космос. Ми створили одну найкращу систему науки та

¹¹² Війна прихильників розбивання яєць з гострого і з тупого боку, описана в сатиричному романі Джонатана Свіфта «Подорожі Гулівера», алегоричне зображення будь-якого безглузлого протистояння на ідеологічному ґрунті, вжите автором як метафора боротьби між католиками і протестантами у Європі 16 – 17 ст. із численними війнами, повстаннями та стратами.

¹¹³ Х'юстон Стюарт Чемберлен (1855 – 1927) – британський письменник, соціолог, філософ, один з основоположників наукового расизму, підвалини якого викладені у його книзі «Основи ХІХ століття» (1899).

освіти у світі. Є чого стидатися, нажаль, та й є чим пишатися. А така мазохістична критика...

Карстен: Ну тоді можеш вважати мене мазохістом, та ще й з до біса поганою спадковістю! Герр Фройд би до сліз давився бородою від розчулення! Я похожу з родини «ворога нації». Мій дідусь, шкільний учитель щосили протестував проти аншлюсу Австрії у 1938 році, за що вилетів з роботи та потрапив у категорію неблагонадійних. А у вересні 1939, коли Вермахт атакував Польщу, він на знак протесту підпалив будівлю Віденського партійного осередку, бо вважав, що коли твоя країна сказала, з'їхала з глузду і кидається на сусідів, мовчки стояти осторонь означає стати співучасником злочину. Поліціянти застрелили його за день по тому, при затриманні, прямо на очах моєї матері, яка відтоді так і не змогла позбутися заїкання. Тож я маю конкретні, а не абстрактно-філософські мотиви, аби ненавидіти нацистів.

Я: Угу, а я відтак ненавидітиму всіх залізничників, бо один із них трахнув у молодості мою прабабцю та не одружився. Це маячня, Карстене.

Карстен: Та пішов ти!

Штефан: А я, на подив, частково погоджуся з Акселем. Ми всі, попри несприйняття диктатур загалом і скептично-втомлену критику Райху, все одно щось підсвідомо тягнемо з нього у власний ідеальний образ ідеальної країни. У філософії Ніцше це, здається, має назву ресентимент. Безсила заздрість із паралельним тяжінням до об'єкту ненависті, а відтак – підсвідоме взірцювання саме на нього як на єдино можливе чи найкраще. Це відбувається не лише з нами, хто живе всередині, а й ворогами іззовні, бо Райх зі всіма його жахами і вадами все ж був епохальним явищем світової історії.

Я: Поясни.

Штефан: Все дуже просто. Я називаю це «дрейфом ідей». Американці запозичили у Райха 40-х років науку і технології, Москва – адміністративно-державний устрій і методи управління переферією, щоправда ступінь її репресивності наразі значно поступається ступеневі репресивності Райха гітлерівських часів, але винятково через традиційну російську халтурність виконання наказів, навіть людожерських, а Лемберг – тобто ми, українське та польське націоналістичне підпілля – ідеологію, нехай ми й намагаємося бути поміркованішими щодо суворой догматичності расової концепції. Загалом, це довга розмова. Краще буде, якщо я, уподібнившись Хартманну, також дам тобі дещо почитати. Якщо тобі, звісно, цікаво? Сприймай це як своєрідний маніфест української справи із поясненням, за що ми боремося.

Карстен: Тоді, до речі, і я дам тобі, Акселю, дещо почитати. Нагадай мені у Лемберзі, щоб я не забув.

Я: От вам і дух часу – усі щось пишуть, а читач перетворюється на дефіцит. Епоха красномовних ораторів, що пристрасно звертаються до оглухлого натовпу. Та я залюбки стану тим дефіцитним товаром!

Штефан: Хвалити Бога, що поки це так. Поки що суспільство за інерцією вирує інтелектуальними пристрастями, пише і читає. Це – ознака переламного моменту. Та скоро це все скінчиться і маси знову повернуться у розумову літаргію, вируватимуть виключно сексуальними пристастями, сконцентруються на роботі шлунків та геніталій, на споживанні та міщанському побутовому повсякденні. Хвалити Бога, що ми, за висловом Конфуція, застали епоху змін, бо ми стоїмо на порозі народження нового світу. Він буде іншим – поза жодними сумнівами. А от чи виявиться він кращим, чи, навпаки, гіршим, жажливішим, потворнішим, жорстокішим і бруднішим – це велике питання. Одне ясно – будь-яка нова епоха народжується із кров'ю, лайном, плачем та стогоном. Будь-що народжується лише так. Будь-яка акушерка та будь-яка

породілля із легкістю це підтвердить. Неминучого не уникнути. Тож хвалити Бога, що дав нам хоча б удосталь наговоритися, начитатися, «написатися», насолодитися моментом, поки всім не стало не до того, бо вже дуже скоро замість філософських диспутів ми опікуватимемося покуками шматка хліба та відносно безпечного прихистку.

Я: Такий собі прогноз на демократію, герр Кассандра...

Штефан: Що поробиш, на початках свобода завжди виглядає так: стало можна відкривати рота, але покласти туди стало нічого, а тому один видиратиме крихти з рота іншого, приставивши до скроні пістолет.

Я: То може не вартує? Зависока ціна? Навіщо?

Штефан: Може й не вартує, та це не залежить від нас. Ми не можемо вплинути, завадити, спинити чи бодай сповільними залізний поступ історії. Можемо лише спробувати найоптимальніше скористатися з катастрофічних наслідків. Фортуна любить тих, хто пручається навіть з мотузкою на шиї. Фортуна посміхнеться тобі тоді, коли тебе зненавидить Феміда. Хартманн це також усвідомлює, тому й дякує Богові, що не доживе, і співчуває нам, бо не обмине нас чаша ця. Тому ти правильно чиниш, Акселю, що фіксуєш ідеї.

Карстен: А найправильніше чиню я, що бухаю і плювати хотів на всі ідеї, концепції та іншу балаканину про катастрофу, бо якби не базікали з маячнею месіанства та їхня зворушлива турбота про долю людства, то ніякої катастрофи не сталося б. Філософи століттями загоняють людей у домовини задовгими язиками і зайвим розумом, що його ніде більше прилаштувати цим бідненьким невизнаним бородатим геніям з немитим волоссям. Філософські «ідеї», чорти б їх побрали, – це як гівно: смердить на всю хату, а назад у сраку не запихнеш. От і ви туди ж... Розумова діарея. А кажете: прогрес, часи змінилися, все вже не так! Пішли ви всі!

Я: Чи у цьому новому світі людство зміниться на краще, вилікується від біснування?

Штефан: Ні, воно просто знайде іншу точку прикладення ненависті. Колись одне одного ненавиділи за релігійною ознакою, зараз – за національно-державною, а в майбутньому виникне якась нова підстава, за якою люди клекотатимуть ненавистю одне до одного – та хоч за довжиною члена чи кольором волосся. Війна гостроконечників та тупоконечників, на жаль, то вічний супутник людства. Тож не переймайся через це. Насолоджуйся чим можеш і поки можеш!

12

*Адреса отримувача: Берлін- 12051, Грос-Берлін-гау,
Нойкьольн, Рінгбанштрассе 18, герру Крістіану Мьоллеру*

Держава годує мене, виховує мене, захищає мене та дбає про мене. Напевно, держава – божественна, — робили висновок бовдури минулих епох. Держава годує мене, виховує мене, захищає мене та дбає про мене. Напевно, я – божественний, — стверджують бовдури сьогодення. Хто з них правий? Та ніхто. Насправді держава годує, виховує, захищає та дбає про мене так само і з тією ж метою, що й власник отари овець дбає про своє стадо – задля стрижки шерсті та молока впродовж життя та м'яса по його завершенню.

Вітаю тебе, любий друже, із запізнілим початком справжньої сніжної зими (де б вона тебе не застала!), що ти її так полюбляєш, і себе – з поверненням на гіпотетичну територію гіпотетичної батьківщини!

По-перше, не дивуйся товстелезній бандеролі, це не бобма! Цього разу я долучаю до свого дружнього листа цілу купу всього: обіцяний власний рукопис (розділ XIII не призначений для офіційної публікації, це суто «для себе»), ксерокопії рукописів Хартманна, що згадуються в моєму малюнку (прочитай спочатку мої замітки і ти легко зрозумієш, що до чого), а також витвір юнацької свідомості Карстена, що мітив у апостоли, а став спортивним репортером-невдахою з характерним

копченим кольором обличчя, вкритого алкоголістичними прожилками. По нашому поверненню додому він, хильнувши щнапсу для рішучості, сам повернувся до цієї теми та підішовши нетвердою ногою до мене під час обідньої перерви, без зайвих передмов заявив (я так і не зрозумів, це був раптовий напад відвертості, недолугі вибачення невідомо за що, іронія чи самоіронія з елементами самобичування):

— У нас, нацистів-злочинців, що як Хартманн вдавано каються в останній момент перед смертю, якщо у нас залишилися хоча б рудиментарні рештки сумління, мало б бути навіть власне окреме Святе Письмо, бо ми не вкладаємося у межі моралі «звичайного», витинаються із нього, немов із затісного одягу, то брехливим каяттям, то естетизацією зла, то обоженням сили. Та й не забувай – усі вони писані євреями! Ми мусимо мати своє, бо в межах «звичайного» нам не буде прощення. Наприклад, таке!

Писанину Штефана – своєрідний маніфест того таки «українства», – вочевидь, отримаю трохи згодом і відразу ж відзвітуюся.

Із цими словами він крадькома, аби ніхто не помітив, тицьнув мені оцього старезного зошита (набагато тоншого, ніж я очікував... чи ж то половина сторінок вже повипадали від старості?) із порепаною синьою обкладинкою, ісписаний акуратним, майже жіночим почерком, що я його і пересилаю твій вимогливий суд. Я не вельми знаюся на таких богословських тонкощах, а усе, чому мене вчили у католицькій гімназії (Пам'ятаєш, що я ляпнув учителеві «християнської етики» у відповідь на питання, що таке Божа сила? Це Божа маса на Боже прискорення. Ох і склався тоді скандал...), я благополучно забув, втім, як і ти. Як на мене, то за сюжетом, стилістикою та побудовою це нагадує радше Коран. Цікаво було б також почути експертну оцінку від отця Спілетто, покажи йому за нагоди (але водночас попрохай не дуже з цього приводу розповсюджуватися, бо тоді розлючений Ватикан, з огляду на його нинішній вплив на керівництво НСДАП, так підсмажить необачний карстенів зад, що пекло здаватиметься йому курортом), нехай спростує та піддасть критиці моє безпідставне твердження про те, що решта текстів Біблії, напевно, постали аналогічним шляхом – із фантазії безумців-одинаків, що їх вчасно помітили та використали писане ними у власних інтересах політики-інтригани. Втім, хоч для Карстена усі церковники за замовуванням є покидьками, шахраями та ідіотами, я все ж схилиюся до поміркованішого ставлення. Ніхто не спростовує присутності...ну скажімо, певних серйозних проблем у цьому середовищі. Покидьків

там дійсно вистачає, як, втім, і всюди, але на мою скромну вони в жодному разі не є обличчям церкви, і навіть не її членами, а паразитами. Наявність у церкві покидьків не робить саму церкву колективним покидьком, бо коли на собаці завелися блохи, собака від того не перетворюється на блоху. І хоча одностайності у цьому питанні ми з Карстеном вочевидь ніколи не досягнемо, хід його думок у тексті вперше змусив мене замислитися над цілою низкою питань, тож «Книга одкровення Дісмаса» корисна хоча б цим! Не бійся читати, бо не розверзнуться хлябі небесні і не поглине тебе темрява. Я ж прочитав, і ніби досі живий. А Карстен взагалі, написав. І теж ніби цілий та неушкоджений, за винятком хіба що печінки.

Подорож моя пройшла загалом непогано, але цілком не так, як я собі уявляв. На зворотньому шляху Штефан підклав мені свиню, запихнувши у мою валізу якісь свої, ясна річ заборонені, папери і брошури, а потім, після проходження кордону, так само тишком-нишком спробував видряпати їх ізвідти, на чому й попався та провів решту шляху до Лемберга мовчки згоряючи від сорому (попри мої неодноразові умовляння, що, мовляв, все нормально, я не ображаюся, коли вже нас особливо не обшукували і я через його дії не опинився у в'язниці, то інцидент можна вважати вичерпаним), дорікаючи собі за малодушність. Що ж, порядну людину завжди можна впізнати по тому, наскільки невміло вона чинить підлості...

Ні хвоста із КДБ на зворотньому шляху, ні особливої уваги з боку партійних органів до своїх персон ми не помітили, а тому, махнувши рукою на обережність та конспірацію, нарobili безліч цікавених фото, що відображають дух нової епохи набагато краще за офіційні реляції та істеричну пропаганду. Країна, у якій черга до «Макдональдса» є вдсятеро довшою ніж до мавзолею, таки приречена. Але то довга розмова, а я не хочу зловживати твоєю увагою, бо ж і так надіслав тобі аж занадто багато найрізноманітнішого читива, чим, сподіваюся, компенсував не лише брак туалетного паперу у твоїй оселі, а й гострий дефіцит цікавого читива та та їжі для роздумів. Відтак на цьому дозволь завершити.

Найближчим часом, коли трохи перепочину та збираюся з думками, розповім ще багато помічених цікавинок і вартих уваги фактів, що зайвий раз підтверджують правоту хартманнових песимістичних очікувань...

Обіймаю тебе, друже

Господи, як же мені вас усіх бракує... Людей. Рідної Шпрее. Самого Берліна. Його загазованого повітря. Нашого заплутаного нелогічного метро. Вранішнього гомону на Александерплатц та набридливої метушні на Унтер-ден-Лінден. Твого писклявого голосу та аромату свіжої випічки з кав'ярні у Барбари...

Лемберг, 17.02.1990

P.S. Не можу дочекатися звіту про твої паризькі пригоди! Не нудь аж занадто довго! Це для мене – наче ковток вишуканого вина після того, як ти четвертий місяць поспіль дудлиш лише смердючу хатню бражку, виготовлену щирими та турботливими, але надмірно невибагливими сільськими жителями.

13

Наша людина в Кашмірі

Макс Хартманн

експеримент з альтернативної літератури від надлишку часу та хворої фантазії

Якби сер Вільям Сомерсет Моєм або, наприклад, трохи менше «сер» Грем Грін, чи ж автор «Днів у Бірмі» Джордж Оруел, зовсім не «сер», або творець «Королів та капусти» О'Генрі, найбільший «сер» з усіх згаданих – так от, якби хтось із перерахованих джентельменів жив б у наші скорботні постмодерністичні часи, то не виключено, що в одному з його романів цілком міг би з'явитися схожий епізод:

Сер Генрі не був ані сентиментальним, ані надмірно чесним, ані надлишково шляхетним, хоча приналежність до найдавнішого роду Королівства, що сягає чи не до часів Вільгельма-Завойовника, начебто підспудно це передбачала. Однак буття, як небезпідставно стверджував той бородатий німецький мудрець, все-таки визначає свідомість, і прослуживши майже двадцять років на посаді «протектора земель Її Величності», тобто управителя незліченних

колоній імперії, він начисто втратив позитивні людські якості. Постійне спілкування з різноманітними тубільними царьками, розбір їхніх чвар, диких фантазій і потурання їхньому запаленому марнославству в ім'я збереження їхньої лояльності короні істотно підірвали в ньому віру як у християнські звичаї, так і людський розум.

— Високоповажний лорд Персі, наша проблема в тому, що дикуна неможливо купити або переконати, його можна тільки змусити і тільки силою та беззаперечним авторитетом, як малу дитину користуватися туалетом, а не власною білизною. — сьорбнувши зайвого, сер Генрі одного разу занадто відверто поділився своїм баченням з міністром двору. Цей порив ледь не коштував йому посади і вже звичайно коштував доброго імені, бо лорд, змірявши молодого циніка крижаним поглядом, процідив:

— Генрі, не забувайте і не дозволяйте своїм імпульсам занапастити Ваше життя, як це через необачність вчинив Ваш батько. Її Величність вважає, що всі наші громадяни без винятку заслуговують на повагу і я рекомендував би Вам надалі поважніше висловлюватися про цих джентльменів, нехай навіть деякі з них ще не повною мірою перейнялися цивілізацією.

Його вернуло, аж пересмикувало від цього наскрізь прогнилого монархічного етикету та гордовито-чванливого барства, але він був змушений підігравати старому віслюкові у старосвітських куртуазностях, тож вибачився й пообіцяв віднині слідувати за язиком, навіть коли той заплітається через задобрячий джин.

Раптова поява на порозі його кабінету містера Фостера або, як його поза очі називали співробітники канцелярії, Розтяпи Саймона (молодого гульвіси-лоботряса, якого сер Генрі прийняв на службу з поваги до його батька, що загинув під час повстання Сіпаїв¹¹⁴), не віщувала нічого доброго та могла означати лише одне – ці так звані «джентльмени», з берегів Ганга, що погано пахнуть, за поваги до яких так ратують божевільні-ідеалісти з Дауніг-стріт, знову чогось накуролесили в Індії. Розтяпа мало що розумів у політиці, але будучи сином високопосадовця індійської колоніальної адміністрації, він змалку зростав у цій країні, володів основними мовами аборигенного

¹¹⁴ Повстання сипаїв (або Перша війна Індії за незалежність) – повстання індійських солдатів проти жорстокої колоніальної політики британців у 1857 – 1859 роках.

населення і непогано розбирався в місцевому колориті, що робило його дуже корисним. Рятуючись після смерті чоловіка від згубного тропічного клімату, місіс Фостер повернулася з дітьми до Англії, що можна було назвати досить необачним кроком, оскільки сини так і не змогли позбавитися поганої звички розмовляти голосним, немов пожежна сирена, голосом, не кажучи вже індійську манеру їсти руками, а сама місіс Фостер, мов через знущання небес, не перенесла споконвічних лондонських туманів та дощів і померла від туберкульозу, ледве доживши до п'ятдесяти.

Розтяпа, людський уламок імперії та жертва недалекоглядної політики початку минулого, манірного 19-го століття, застряг між двома світами – азійським та європейським, – але цілком і повною мірою не належав до жодного з них. Такі люди варті співчуття, але сер Генрі, як говорилося раніше, давно витруїв зі своєї душі цю поетичну нісенітницю, і суворо глянув на молоду людину, що набула від збентеження безглузду згорбленої пози догідливості. Той, у свою чергу, відкашлявся і, зобразивши на обличчі перекошену гримасу, яку він вважав усмішкою, промовив лише одне слово:

— Кашмір.

Все ставало на свої місця.

Сер Генрі приречено зітхнув і відклав убік ранкову жовту газетку «Обзервер», що живописала чергові скандальні любовні пригоди лондонської богеми.

— Ну, що знову?

— Чесно кажучи, сер, я збентежений. Пам'ятайте, ще рік тому я доповідав Вам про їхні «вибори»? Тоді ми за наївністю дозволили їм обрання вже п'ятого чи шостого «президента», хоча я, дозвольте нагадати, був налаштований категорично проти цієї авантюри. Так ось, вибори завершилися обранням якогось напівголого факіра в памперсі, який досі забавляв народ на площах сороміцькими жартами про раджу та його оточення... Тепер цей джентльмен – законно обраний президент і вимагає від нас військової допомоги у війні проти решти Індії. Ви можете собі це уявити?

— Кашмір, Кашмір... — промовив сер Генрі з відчуженим поглядом — нагадайте мені, Саймоне, чи не ті то індуси, які проголосили себе не індусами, а європейцями... чи щось на кшталт того?

— Ті самі. Ще 8 років тому Ваш попередник на цій посаді, нехай благословить Господь його душу, вважав, що керувати Індією

безпосередньо є надто затратною авантюрою – еліти відрізняються феноменальною злодійкуватістю та брехливістю, зовсім не тримають слова та схильні до постійної гризні за ресурси, половина з яких осідає у них у кишнях. У той же час, обійтися без їхньої допомоги ми не можемо, оскільки контролювати таке величезне населення та територію інакше... Та як ви собі це уявляєте, сер?! У всій імперії не вистачить війська! Тоді чиясь розумна голова знайшла геніальний та безпомилковий, як тоді видавалося, вихід – ми повинні довільно вибрати одні з регіонів Індії та змусити його мешканців повірити у те, що вони – нібито зовсім не такі, як інші індуси. У них є своя власна мова (припустимо, це може бути правдою), своя героїчна історія, яка перебуває у споконвічному протистоянні з іншою Індією – від імперії Маур'їв¹¹⁵ до Делійського султанату¹¹⁶, вони – найдавніші, найзвитяжніші та найвеличніші, і якби не підступи Делі, то вони давно б вже стали великою державою. Здавалося б, безпрограшна позиція! І вовки ситі, і вівці цілі. Ключове слово в цій конструкції – «нібито», але ми, безтурботно тицьнувши вказівним пальцем у мапу Індії та випадково потрапивши до Кашміру, жорстоко прорахувалися в одному – оскільки така ідеологема грає на почутті національної гордості і дає моральне виправдання для крадіяства та корупції, місцеві кашмірські еліти, спочатку прикидаючись, а потім і всерйоз, прийняли цю ідею на озброєння, поступово цілком щиро повіривши в неї і переконавши в цьому переважну більшість кашмірців.

— Ладен заприсягтися, що науковці з Королівського сходознавчого товариства, які на наше прохання придумали цю «ідею», тепер від душі потішаються над «бовдурами-чинушами» та результатом їхньої діяльності. Адже це продукт їхньої творчості?

— Частково їхньої, частково представників кашмірської діаспори тут, в Англії. Останніх ми використали для того, щоб продемонструвати наочний приклад так званої європейської інтеграції – от, мовляв, шановна публіка, подивіться! Ви можете стати такими самими європейцями!

¹¹⁵ Імперія Маур'їв (санскр. मौर्यसाम्राज्यम्) – стародавня індійська держава, що встановилася на території Індостану в 4 столітті до н.е. і досягла найбільшого розквіту при правлінні царя Ашоки.

¹¹⁶ Делійський султанат (перс. سلطنت دہلی, гінді दिल्ली सल्तनत, бенг. দিল্লীর সুলতান) – перша велика мусульманська держава на території сучасної Індії, що існувала на півночі Південної Азії з 1206 по 1526 рік зі столицею у Делі.

— Послухайте, Саймоне, але як вам удалося досягти такої взаємної ненависті? Адже вони століттями жили поруч один з одним і не думали ні про що подібне!

— О, це було досить нескладно. Почнемо з того, що кашмірці та індуси історично трохи недолюблюють один одного і причин тому існує чимало, починаючи від релігійних чвар і закінчуючи особливостями приготування соусу карі. Перші вважають других культурними узурпаторами, з усією їхньою брахманічною культурою та Магабгаратою¹¹⁷, що вони її нібито «вкрали» (не питайте мене, як саме) у кашмірців ще в сиву давнину, а другі перших – недалекими провінціалами. Щоправда, далі невинних анекдотів справа не заходила і обидва етноси століттями перемішувалися, укладали шлюби та утворювали сім'ї, тож зараз практично неможливо позірно відрізнити одних від інших. Тим не менше, у кашмірському середовищі завжди існував прошарок національно стурбованої інтелігенції, який культивував подібні погляди у своїй спільноті, варячись у соку ненависті до сусідів-індусів. Схожі настрої превалюють і в колах діаспори в Англії. Ми просто налагодили між ними контакт та надали їм широкий доступ до преси та шкіл для поширення власних поглядів.

— І, наважуюсь припустити, трохи перестаралися.

— Можна сказати і так. Принцип «розділяй і володарюй» дав несподіваний збій. Ми припускали, що Кашмір стане нашим оберемком соломи під легкозаймистий будинок Індії, яка саме набирає сили після вікової сплячки і ось-ось загрожує вислизнути з-під контролю, але ніхто не передбачив, що дикун з комплексом жертви, озброєний ідеєю, стає небезпечнішим за дикуна навіть з гарматами.

Вже з першим їхнім лідером – торговцем шоколадними бобами – почалися грандіозні проблеми. Цей джентльмен чомусь вирішив, що якщо він вплутається в пряме збройне зіткнення з індусами, то ми будемо зобов'язані послати на війну британських солдатів для захисту

¹¹⁷ «Магаб'арата» (санскр. महाभारत, «Велика [історія] Б'гаратів») – давньоіндійський епос, шедевр світової літератури. Священний текст в індуїзмі і джайнізмі. Названий за іменем царя Б'гарати. Написаний на санскриті. Автор невідомий; за традицією текст приписують легендарному мудрецю В'ясі. Остаточо впорядкований у IV столітті нашої ери. Найстаріші незавершені списки датуються 400 до н. е.

його комерційних інтересів, прикритих, мов фіговим листком, опереткової квазі-державністю.

— Комерційні? — сер Генрі здивовано скинув брову.

— Здебільшого так. Розпинаючись у пресі з приводу священної війни з підступним індійським агресором, цей пан володів і володіє до цього дня величезною плантацією какао-дерев під Калькуттою.

— І як населення до цього ставиться? Хіба вона не знає?

— Знає, та не помічає. Сер Генрі, не варто переносити правила британської логіки на тубільні землі, бо вона там не працює. Народ у цій країні священних корів та священних злиднів здавна схильний мислити наступним чином: якщо певний факт реальності мені не подобається, то я проголошую його неправдою і ігноруватиму, навіть чудово розуміючи, що це – чистісінька правда, та сподіваючись, що рано чи пізно той прикрий факт або виявиться непорозумінням, або розсмокчеться сам собою як за помахом чарівної палички. Наші професори називають це магічним наративом мислення, сер. Воно характерне для відсталих народів Азії та Африки.

— Незбагненно! І що ж ці новоспечені індуси-неіндуси? Не помічають усієї абсурдності ситуації?

— Переважно ні, а ті, хто помічає та подає голос проти, піддаються репресіям з боку влади та тавруються як національні зрадники, «ватники» (тобто ті, хто носить традиційні індуські тюрбани, виготовлені, як помилково стверджується, з вати – місцева творчість, зневажливий неологізм, що використовується для стигматизації будь-кого, хто не згоден із угаром націонал-шовіністичної пропаганди), рука Делі та агенти брахманів.

Сер Генрі картинно здійняв руки до неба, ніби єпископ Кентерберійський, що піднявся на клірос.

— Здаюся! Мені не дано осягнути цих людей... і що було далі?

— Зізнатися чесно, мені й самому невтямки, як можна святкувати якийсь «День Незалежності» від Індії, залишаючись при цьому колонією Великобританії. А далі... далі кількість жертв зростала в геометричній прогресії, життя ставало дедалі нестерпнішим і в один прекрасний момент інший місцевий купець вирішив взяти кермо влади в свої руки. Він організував гастролі одного дуже популярного блазня-скомороха по всьому Кашміру, де цей пройдисвіт виступав у новому амплуа – молодого, чесного і непідкупного правителя з народу, який розуміє сподівання і тяжке становище простої людини, припинить кровопролиття і поведе незалежний Кашмір далі, до світла.

Як Ви здогадалися, саме цей блазень і став новим «президентом», та ще й маріонеткою в руках спритного ділка. Щось подібне, якщо Ви пам'ятаєте, траплялося і в нас у незапам'ятні сиві часи, при дворі короля Артура, де теж був блазень-правдоруб, проте до його коронації справа все ж таки не дійшла, що вкотре свідчить про те, що ми перевершуємо їх за розвитком більш як на тисячу років.

— Досить лірики, Саймоне. Мене не дуже займають перипетії історії, тим більше в цій забутій Господом країні споконвічної антисанітарії, огидних доріг та жахливого злодійства. Дайте мені короткі відповіді на два запитання: чого вони від нас хочуть і що, на Вашу думку, нам слід робити?

— Якщо коротко, вони хочуть, щоб ми, їхній сюзерен та «найближчий союзник» виявили свою багаторазово задекларовану «непохитну підтримку», невідкладно ввели війська до Індії і відвоювали для них незалежність, на знак подяки за те, що вони вже сім років захищають нас (Нас? Нас?!! Так, саме нас! Ми ж-бо самі не впоралися б!) від зазіхань (???) Делі, а також є (sic!), і завжди були (sic!!) нашими братами по спільній європейській цивілізації.

— Святі угодники, але це ж кричущий абсурд! — сер Генрі скривився, мов від нападу зубного болю.

— А щодо другого питання... я почав з того, що я збентежений, і це справді так, сер. Й гадки не маю, що робити. Єдине, що спадає на думку, це повністю припинити їх підтримувати, але це загрожує локальною катастрофою. У цьому випадку, по-перше, кашмірці фізично винищать усіх індусів на своїй території, мотивуючи це боротьбою з агентами агресора та окупантами. По-друге, вони практично доби́ли залишки власної економіки та без нашої підтримки ризикують елементарно повимирати з голоду, мов мамонти. Ну, і потретє, індусам нічого не завадить вторгнутися на їхню територію, помститися по повній програмі та в результаті об'єднати країну під прапором «зби́рання віковичних земель індійських». Років через 40 це неминуче призведе нас до втрати Індії як колонії.

Настала тривала незручна пауза. Нарешті, сер Генрі жестом показав Саймонові, що той може бути вільний. Молодий чоловік безшумно покинув кабінет, завбачливо прошепотівши миловидній секретарці «нікого не пускати до сера Генрі, він зайнятий надзвичайно важливою справою», і залишив патрона наодинці зі своїми невеселими думками. Проте не минуло й десяти секунд, як Саймон почув крізь зачинені двері наполегливий голос.

— Фостер, поверніться!

— Я не бачу іншого шляху, окрім як потурати гидкому голему, якого ми самі й виростили в горщику своєї наївності, зарозумілого чванства і короткозорості, бо інакше нам доведеться схлоснути з ще небезпечнішим противником, — сказав сер Генрі — тому передайте своїм кашмірським візаві: найближчим часом я особисто поговорю з прем'єр-міністром з приводу їхніх прохань. Звісно ж, я не настільки збожеволів, щоб зробити це насправді, але їм знати про це не обов'язково. А поки що ми висловлюємо крайнє занепокоєння і без сумніву посилюємо санкційний тиск на Делі. Нехай продовжують і надалі стрясати повітря громогласними патріотичними войовничими реляціями на адресу Індії. Зрештою, допоки індуси зайняті Кашміром, їм не до серйозного протистояння з нами. Сподіватимемося, що вони якнайоперативніше з'їдять одне одного і наша проблема вирішиться природним шляхом.

— Сер, але ж це – підло і низько! Так не личить поводитися людям честі! Якими б наївними не були їхні погляди, наскільки дурними і ірраціональними не виглядали б їхні вчинки, але все ж це ми підштовхнули їх до краю безодні. І тепер вмиваємо руки, наплювавши на страждання і кров, що проливається даремно. Можливо, нам вдасться якось згладити ці протиріччя, примирити ворогуючі сторони. Ми припустилися помилки і маємо вчинити по совісті. Щонайменше спробувати якось допомогти. Я готовий докласти всіх зусиль, щоб...

— Містере Фостере, припиніть істерику! Ви – чиновник корони, а не закохана гімнастка з томіком Шеллі у витончених руках. І дозвольте дати Вам пораду. Якщо Вам потрібно забити цвях, то Ви використовуєте молоток. Це розумно та логічно. Але при цьому Вам не слід журитися про відчуття молотка і кряться докорами сумління по відношенню до цвяха. Це – не більше ніж інструменти, і на їх правильному та своєчасному використанні тримається стабільність будь-якої імперії, як би переконливо вона не намагалася стверджувати протилежне, інакше вона розпадеться, як халтурно збудований сарай. У процесі будівництва пилки затуплюються, сокири ламаються, а цвяхи стають непридатними. І тоді ми замінюємо їх новими, а не ллємо крокодилячі сльози над сумною долею нещасного містера-відбійного молотка, що передчасно й трагічно почив у бозі. Тому надалі рекомендую Вам утриматися від посипання голови попелом із приводу нечесності. Чесність і честь призначені для тих, хто в змозі їх оцінити і відповісти взаємністю. Я усвідомлюю, що Вам, вочевидь,

шкода своїх південних друзів через пережите в дитинстві, але Вам і самому відомо краще за мене, що з чесністю у них спостерігаються відчутні проблеми. Людина, що оплакує зламаний ніж і виголошує пишномовні надгробні промови над совковою лопатою, що застрягла в бетоні, виглядає до неможливості по-ідіотськи. Не змушуйте мене розчаровуватися у Вас і не поведіться, як дурень. Нехай павуки в банці досхочу жеруть один одного, аби вони не накиннулися на нас, а ми вболіватимемо за обидві сторони і виявлятимемо їм моральну підтримку. Ласкаво просимо у світ реал-політик, мій юний друже. Ви все зрозуміли? А тепер забирайтесь геть і прокиньтесь в реальному світі!

14

Неофеодалізм: на шляху до «недосупільства»

Макс Хартманн

«Люди й надалі залишатимуться дурненькими жертвами обману та самообману в політиці, доки вони не навчаться за будь-якими етичними, релігійними, політичними, соціальними фразами, заявами, обіцянками розшукувати інтереси тих чи інших класів»

В. І. Ленін, «Повне зібрання творів», Т. 39, С. 70.

Деградація – це насправді не деградація, а динамічний бурхливий розвиток, щоправда спрямований у протилежну сторону. І по тому! Це – виключно питання вектора, яким спрямовується енергія суспільства.

Видатний радянський філософ Олександр Зінов'єв у своєму творі «На шляху до надсуспільства» песимістично пророкував, що надсуспільство з часом знищить людські класи, відмінності, індивідуальні риси, мрії та творчі таланти, перетворивши усіх на загальну сіру масу невиразних одноликих жителів глобального людського мурашника, на людей-функцій, живих передбачуваних гвинтиків із мінімумом інтелекту, напів тваринних прагнень та примітивних амбіцій. Реальність довела, що цей його песимізм насьогодні цілком можна сприймати як своєрідний різновид

стриманого, але марного оптимізму минулої епохи, позаяк реальність виявилася ще потворнішою за найпохмуріші побоювання патріарха російської соціологічної думки: замість *над*суспільства от-от народиться *недо*суспільство *нео*феодалізму, повивальною бабкою котрого став не «неправильний» розвиток, і навіть не відсутність розвитку як такого, а розвиток у зворотньому напрямку, тобто цілковита деградація суспільства.

Що повідомляють нам шкільні підручники історії стосовно так званих «суспільно-економічних формацій»? Вони за традицією переказують концепцію академіка В. В. Струве¹¹⁸ про п'ятичленну еволюційну модель, за якою кожен наступний щабель змінює попередній саме завдяки тому, що є, у порівняння з попереднім, прогресивнішим і досконалішим – феодалізм є «кращим» за рабовласництво, а капіталізм – за феодалізм тощо. Іншими словами, ця концепція заснована на постулаті про прогрес, а прогрес, як відомо, це шлях від менш досконалого до більш досконалого і аж ніяк не в зворотньому напрямку. Концепція Струве, у свою чергу, є фактично спрощеним переказом для ідіотів нудної та дещо безсистемної праці Фрідріха Енгельса «Походження родини, приватної власності та держави», до якої радянський академік спромігся «науково» причепити ленінську тезу про неминучу перемогу комунізму над капіталізмом (у формі імперіалізму) з огляду на його, комунізму, прогресивність, так само, як капіталізм свого переміг феодалізм, а феодалізм – рабовласництво.

Але ця теорія, що протягом багатьох років виглядала абсолютно логічною, в яку вірили мільйони людей у всьому світі, приймаючи її за аксіому, несподівано почала давати збої. Спочатку виявилось, що соціалізм (як первинна форма комунізму) зовсім не є прогресивнішим строєм порівняно з капіталізмом, а навпаки, суттєво програє першому

¹¹⁸ Васильй Васильович Струве (1889 – 1965) – радянський сходознавець-марксист, єгиптолог і асиріолог, педагог. Засновник радянської школи істориків Стародавнього Сходу, академік АН СРСР, автор концепції про «азійський спосіб виробництва» (вигаданої для того, щоб якось пояснити невідповідність історії розвитку країн Сходу «універсальній» марксистсько-ленінській п'ятичленній концепції – відсутність у багатьох регіонах «обов'язкової» стадії рабовласництва, вперте «незародження» капіталізму тощо) та систематизатор-укладач п'ятичленної концепції суспільно-економічних формацій, виведеної з праць К. Маркса, Ф. Енгельса та В. І. Леніна.

як з розвитку науки і промисловості, так і за рівнем добробуту мас. Другий тривожний набат звучить зараз, у переддень народження нового світопорядку, оскільки з'ясувалося (з'ясовується), що принцип незворотного прогресу, за який ратували ще французькі просвітителі Вольтер та Руссо, не спрацьовує і суспільно-політичний розвиток людства цілком може обернутися назад, щонайменше на окремих територіях.

Те, що наразі відбувається у Радянському Союзі, нагадує поганий анекдот, злу іронію долі: ми так прагнули досягти комунізму та набрали такий розбіг, що проскочили бажану зупинку, описали коло і втрапили до певної подоби феодального ладу, що слідом за сучасним американським соціологом Іммануїлом Валлерстайном¹¹⁹ найзручніше називати неофеодалізмом, принаймні для того, щоб уникнути образливої та занадто емоційної дефініції «Нові темні віки». В результаті, суспільний устрій, що виник у нас наразі, під очевидні сутіки радянської влади, один на один схожий на Францію епохи «довговолосих королів» Меровінгів¹²⁰ або, в найкращому випадку, державу Карла Дев'ятого¹²¹:

- Наявність владно-соціальних структур, паралельних «офіційним» державним, які збудовані за принципом «сеньйор (гаразд, хай зараз у нас це називається «олігарх») – «васал», що абсолютно домінують над офіційними. Угу, як у тому фільмі – «Ти чийх будеш?». Саме це – чийх ти – і визначає твоє місце в ієрархії та перспективи отримання певних посад, оскільки просувають вперед не найталановитіших, найрозумніших, гідних, чесних чи порядних, а своїх – вірних і контрольованих, хоч би якими йолопами вони при цьому були. За словами Річарда Ніксона, 37-го президента США (1969 – 1974 роки): «Сомоса (одіозний диктатор Нікарагуа і

¹¹⁹ Іммануїл Моріс Валлерстайн (1930 – 2019) – американський соціолог та історик, відомий світ-системним підходом, один із лідерів сучасного неомарксизму.

¹²⁰ Меровінги (фр. *Mérovingiens*, нім. *Merowinger* або *Merovinger*) – королівська династія, що в V – середині VIII століття правила на значній частині теперішньої Франції та Бельгії, а також на частині території Німеччини та Швейцарії.

¹²¹ Карл IX Валуа (фр. *Charles IX de France*; 1550 – 1574) – король Франції, син Катерини Медічі; санкціював масове винищення протестантів-гугенотів (Варфоломійська ніч, 1572 р.).

«за сумісництвом» – великий друг і союзник США – ще один яскравий приклад диктаторського капіталізму з параноїдальним антикомунізмом), звичайно, сучий син, але він наш сучий син». Ви все ще дивуєтесь, як «таке» пролазить на самий верх, чому саме «таке» і чому «там» в останні десятиліття майже немає порядних розумних людей? І чому нічого не вдається досягти розумом і чесною, наполегливою працею? А ви не звертали уваги, що у мільярдерів, міністрів, генералів та парламентарів завжди народжуються напрочуд талановиті та обдаровані діти. «Діти наших начальників – це начальники наших дітей» – девіз неофеодалізму на зміну «застарілому» соціалістичному *Liberté, Égalité, Fraternité*¹²²!

- Оуклювання «сеньйорів» у своєрідну замкнуту спадкову касту так званої «номенклатури» (політичного класу, властителів-архонтів¹²³, патриціїв не духу, а меча й гаманця) та практична відсутність соціальних ліфтів. Син олігарха раптово (чи традиційно?) виявляється «талановитим бізнесменом» та олігархом, а син професора – чомусь ні. Як і син депутата робить блискавичну кар'єру в органах державної влади, незбагненну для його набагато талановитіших однолітків. Перейти з класу «низів» до «еліти» поступово стає неможливим, як не може голозадий шудра долучитися до сяючого суспільства благородних брахманів. Хоча, звісно, офіційно не тільки не визнається, а й всіляко заперечується лише на рівні словесної риторики.
- Різнібічні спроби «освятити» існуючий стан речей, ґрунтуючись на певних ідеологічних чи квазірелігійних догмах, надати йому сакральності та справедливості в очах населення. Той самий «мандат неба», за яким правив китайський імператор, богообраність Романових, «вірність справі Ілліча», горезвісна «священність арійської раси» тощо. Це дозволяє знівелювати

¹²² фр. «Свобода, рівність, братерство» – девіз Великої французької революції, що вперше з'явився у промові Максиміліана Робесп'єра «Про організацію Національної гвардії», виголошеній 5 грудня 1790 року в Національній асамблеї.

¹²³ Архонт (дав.-гр. ἄρχων від дав.-гр. ἄρχη «влада», досл.: «керівник») – вищі посадові особи в багатьох містах-державках Стародавньої Греції, а також придворні царедворці, чиновництво, прислужники та наближені до влади, що разом утворювали пірамідальну замкнену структуру, наглухо відгороджену від простоліуду.

будь-який протест і невдоволення народу, виставивши його як «замах на святині», «зраду», «потурання ворогам» тощо.

- Разюча зневага до простих («неуспішних», «неефективних») людей, що деінде межує із фізичною огидою. Єдиним показником «елітності» є гроші та доступ до ресурсів. Крапка. Особисті якості до уваги не беруться. Умовно кажучи, тупий і брехливий пройдисвіт для них – набагато більше «свій», ніж бідний геніальний письменник чи академік. Якщо в тебе немає мільйона (замку в Провансі, підвісок Міледі, «Бентлі» чи золотого унітазу), ти взагалі не людина, а біомаса.
- непідсудність представників класу «еліти» та безкарність перед законами чи нормами. Як свого часу постулювала візантійська максима: «Той, хто хоч одного разу одягав [імператорський] пурпур, не може бути страчений». Своїх «відмазуватимуть» усіма правдами та неправдами від найжахливіших злочинів, бо недоторканність усього класу загалом – один із найфундаментальніших принципів феодалізму. Закон – то для нас, плебеїв, а між собою у них «все вирішено та домовлено» за зачиненими дверима.
- колоніально-експлуататорське ставлення до країни як до джерела ресурсів, а до держави – як засобу експлуатації та вичавлювання соків та ресурсів з народу та території. Жити, як ви розумієте, тут вони не збираються, оскільки справжній граф від села та кріпаків лише годується, отримуючи гроші та миттєво перевозячи їх до Парижа (Лондона, Вашингтона, Монте-Карло тощо), де й має намір жити «після відставки». Їхні сім'ї, онуки, прислуга та кіт, як правило, вже давно там. А ви й надалі слухайте їхні теревені про «патріотизм» та «Батьківщину».

А всі зовнішні атрибути начебто «сучасної держави», як інституції, парламенти, партії, суди тощо – це лишень кумедна та невміла імітація царьками папуасів помпезних ритуалів Букінгемського палацу, фіговий лист, буффонада та «потьомкінське село», покликане маскувати реальний стан справ під візуально привабливою та пристойною обгорткою. «Успішна успішність», «ефективність», «креативність» тощо, котрими нас в останні кілька років заходилися щоденно бомбардувати з екранів телевізора та зі газетних шпальт у перервах між виступами Кашпіровського та інших йому подібних шарлатанів – це ніщо інше, як маскувальний жаргон, аргю

новонародженої неофеодальної верхівки, своєрідна пташина мова, за якою один паразит у дуже недалекому майбутньому безпомилково ідентифікуватиме іншого як адепта тієї самої касты-секты, закритого та чітко окресленого кола «посвячених». Те саме стосується й новомодних філософських течій, що силяться виправдати падіння суспільства у прірву «змінюю кутів зору», бо скільки не змінюй кут зору на дохлого коня, скільки не обзивай його стан «інертно-альтернативною життєдіяльністю», а факт залишиться фактом – кінь іздох і гарцювати алюром вже ніколи не буде. Екзистенціалізм, постмодернізм, всі оті «ізми» останньої половини століття не допомагають досягнути реальність, а навпаки, затуманюють свідомість, перешкоджають розумінню, вводять в прекраснодушну облуду з рожевими шмарклями «позитивного мислення», видаючи за «новітню концепцію» безглузду словесну еквілібристику, жонглюючи розумними словесами, мов шахрай-наперсточник на базарі, і відрізняються від марення середньостатистичного міського божевільного лише формою, а не змістом: у той час, як останній для викладення своїх цінних ідей послуговується матюками та обмеженим лексиконом, у першого в хід ідуть триповерхові зарозумілі терміни латинського та грецького походження, а по суті зміст того, що обидва висловлюють, є однаковим, як, втім, і корисність та потрібність цих ідей для людства. Це всього лише два різновиди вербальної мастурбації: побутовий та академічний, а сам процес і результат – тотожні, мов два яйця.

От і виходить, що «поганій» марксизм замінило... оце. То хіба це прогрес? Що це, як не дергадаці? Суспільства, свідомості, почуття власної гідності, що дозволяє творити з собою таке та вважати поточний стан справ «нормальним», а передусім прагнень та ідеалів. Що знами сталося? Ми віримо у фантастичну маячню, дуримо самі себе та дозволяємо легітимізувати потворне здичавіння, відкидаючи очевидне та наївно сподіваючись, мов ота тургеніівська дівчина, що запрошення «на чай» о десятій вечора справді завершиться лише часом... Воістину, *quos Deus perdere vult dementat prius*¹²⁴!

¹²⁴ лат. «Кого Бог хоче покарати, того він позбавляє розуму».

Книга одкровення Дісмаса

(Фрагменти)

1.1. Хто має вуха, нехай почує, хто має очі, нехай побачить. Я свідчу, що третього дня з'явився мені уві сні розбійник Дісмас, що був розіп'ятий по праву руку від Господа нашого.

1.2. Очі його, мов печери пекельні, а голос його, мов грім. Він наблизив обличчя своє до вух моїх та сказав.

1.3. Свідчать нечестиві, що я в раю, але немає правди в словах цих.

1.4. Було сказано: хто приховує свої злочини, той не матиме життя вічного; а хто зізнається і спокутує їх, той життя вічне здобуде.

1.5. Та не було сказано, що життя вічне матимете у Раю, бо й у Гесні Вогненній життя вічне за діяннями вашими набудете.

1.6. Було сказано: Я прийшов покликати не праведників, але грішників до каяття, але було також сказано: Кого Я люблю, тих і караю.

1.7. Було сказано: Я дав закон, і хто слідуватиме йому, той спасеться, але дотримання закону – це страх пекла, а каяття – любов до Мене; одне – страх покарання, інше – сором гріха перед лицем Моїм; одне – впливає на розум, інше – пом'якшує серце. Скільки ж із вас не від страху, а від любові звернулися до Мене?

1.8. Істинно кажу вам: нечестиві, що застрашилися вогню пекельного та кличуть ім'я Моє, суть лицеміри.

1.9. Як стояння у лісі не зробить вас деревами, так і стояння у храмі не зробить вас праведниками.

1.10. Як часто, образивши когось, ви йдете до скривдженого і кажете про своє каяття і після схвильованих пояснень, сліз, вибачень і зворушливих слів йдете з полегшенням? Він плакав разом зі мною, а отже простив мене. Лицеміри! Ви просто насолодилися своїми чеснотами, а скривджений, добросердний, відгукнувся на фальшиві сльози ваші.

1.11. Ви – лицеміри, що роблять вигляд, ніби гладять ближнього свого, а самі витирають об нього брудні руки.

2.1. Я вzmолвився до Нього: Отче, дай людям досхочу хліба, м'яса та вина, дай їм дах та одяг. Нехай зникнуть голод і злидні, а разом з тим і все, що робить людей злими. Він відповів мені: Не піде це на

користь людям, бо сильні вашого світу відберуть у слабких те, що я дав їм, і слабкі, як і раніше, залишаться злидненими.

2.2. Я взмолився до Нього: захистити слабких людей від жорстоких правителів, та Він відповів мені: Жорстокість є силою; втративши жорстокість, правителі втратять владу і тоді інші, ще жорстокіші, замінять їх.

2.3. Я взмолився до Нього: покарай жорстоких, щоб не кортіло сильним виявляти жорстокість до слабких. Він відповів мені: людина народжується слабкою, а сильною стає, коли немає навколо нікого сильнішого за неї; коли будуть покарані жорстокі із сильних, їхнє місце займуть сильні із слабких, теж жорстокі; так доведеться карати всіх до останнього.

2.4. То ж я заплакав та крикнув до Нього: тоді, Господи, зітри нас з лиця землі і створи наново досконалішими, або ще краще, залиши нас у спокої та дай нам іти своєю дорогою. Він відповів мені: я не робитиму цього, бо серце моє сповнене жалю.

2.5. Невже ти не розумієш, що справжнє милосердя – то дати дитині свободу та оплакувати її біль, втішати її, але не перешкоджати. Щоразу, коли ви раните душу свою, то ви Мене картаєте, і ви чуєте плач Мій у душі своїй, і кличете його совістю. Так ви дорослішаєте, наносячи рани собі та Мені, бо дитина має рости та одного дня залишити батьків своїх.

2.6. Я запитав його: до чого ти готуєш нас, Господи? Що вдіяти нам, аби Геєнні Вогненній запобігти, якщо не маємо сили опиратися гріху та неправді? Де шлях, що веде до Тебе та крізь які муки пролягає він? Він відповів мені: не шукайте шляху того, бо до Мене не дійдете і от Геєнни не втечете. Я створив вас неподібними до Мене, а для того, що б ви самі стали подібними до Мене. Тож станьте богами!

2.7. Богами не під Моїм Сонцем істини та світла, а під Місяцем мерехтливого напівмороку, що служить Сонцем злодіям та вовкам.

2.8. Не бійтеся ночі, бо пільма сочиться із вас самих! Я ж полишу ваш похмурий світ, і ангели Мої, і пророки Мої, і праведники Мої. Нечестиві ви для них, бо хтось дивиться зі світла у ворожу пільму, не бачить нікого з ворогів своїх, але служить мішенню для всіх них.

3.1. І сказав Він: прийде день, і ти висітимеш на хресті праворуч від сина Мого. Чи знаєш ти, за що? Я сказав: бо я молив Тебе про їжу, та Ти не чув мене. Тоді я вкрав їжу і став молити Тебе про прощення, і

Ти почув мене, і покарав мене. Я перестав молити Тебе і Ти перестав карати мене.

3.2. То хто є батьком гріху, хто штовхає на нього? Хто є батьком зневіри й облуди? Чи не той, хто народжує дитину та піклується про неї, на годує її та карає, якщо вона здобуде скибку хліба, за порушення заповідей, яких не дотримується і сам той, хто встановив, бо немає тут ані милосердя, ані любові.

3.3. Слова Твої кажуть робити добро, а дії твої показують, що чим ширшими є обійми мої, тим простіше мене розп'яти.

3.4. Де милосерддя у того, хто розпинає одного за гріхи іншого? Хіба не милосердніше пробачити та помилувати, замість змушувати до болісної спокути перед Собою?

3.5. Де свобода волі у того, хто хоче пробачити, але не може пробачити? Хіба той, хто не в змозі робити по словам своїм, може зватися вільним та справедливим?

3.6. Де жалість та співчуття у того, хто заради зарозумілої насолоди безроздільною владою прирік на невимовні муки Іова, найвідданішого сина свого?

3.7. Де любов у того, хто волів, аби батько Авраам власноруч приніс у жертву сина свого Ісаака? Хіба той, хто розважається чужим болем, може зватися добрим та справедливим?

3.8. Хіба немає гріху смерті на тому, хто допустив побиття тисяч непотрібних невинних немовлят Іродом заради того, щоб приховати одного портібного?

3.9. Хіба не лише божевільний може говорити, що блаженим є той, хто візьме і розіб'є немовлят об камінь¹²⁵?

3.10. Хіба не лише злочинець може спонукати убити не лише винуватого, а й усіх від чоловіка до дружини, від отрока до немовляти, від вола до вівці, від верблюда до осла¹²⁶?

3.11. Не діти ми Тобі, а іграшки, комахки, що повзають біля ніг Твоїх та що їх ти давиш заради розваги, заради самоствердження або не помітивши.

¹²⁵ «Блажен, хто ухопить та порозбиває об скелю і твої немовлята!» (Псалом 136:9).

¹²⁶ «Тепер іди і вразь Амаліка [й Іерима] і знищ усе, що в нього; [не бери собі нічого в них, але знищ і віддай закляття все, що в нього;] і не давай пощади йому, і віддай на смерть від чоловіка до дружини, від отрока до немовляти, від вола до вівці, від верблюда до осла» (1-ша книга Царств, 15:3).

4.1. І розсміявся Він, і сказав: Хто навчив тебе, що світ твориться на милосерді та прощенні? Милосердя та прощення суть слабкість, не гідна всемогутнього Творця. Не на слабкості творить Творець світ свій, а на силі.

4.2. Чи ж не казав Я Ісусові Навину: будь сильний та відважний¹²⁷? Чи ж не казав Я йому: дотримуйся Закону Мого і тоді буде щастити тобі¹²⁸?

4.3. Немає важливішого понад Закон Мій, ані добро, ані милосердя, ані спокута, ані прощення понад ним. А Закон мій у силі.

4.4. Що можеш узяти силою – візьми, що не можеш – візьми хирістю, що не можеш хитрістю – візьми жорстокістю, що не можеш жорстокістю – лише те візьми смиренністю та благанням.

4.5. Подивись навкруги і побачиш, що так живуть усі звірі на землі, риби у воді та птахи у небі. Вони вшановують закон сили, тому немає серед них ні хирості, ні лицемірства, ні підлостей.

4.6. Істино кажу тобі: сила породжує чесність і шляхетність, слабкість породжує ницість та підступи.

5.1. І ось закричав я у розпачі: Хіба ж я звір?

5.2. І була мені відповідь: Ні, бо звірі не зраджують і не брешуть, не продають одне одного й не вбивають понад необхідне, не рабують і не лествяють, не перетворюють на рабів подібних до себе, не ведуть війн та не катують одне одного навмисне, а понад те не обмовляють, не проклинають і не вдають любов чи ненависть.

5.3. Те, що відрізняє людину від звіра, – воістину, не чесноти, а ганебні підлості. Куди тобі до звіра, коли ти лицеміриш та кривиш душею, роблячи одне, думаючи друге, а прагнучи третього?

[.....]

6.1. Тоді сказав я: я кращий за звіра тим, що маю любов і заради неї можу принести у жертву навіть себе. Син Твій, якщо помре на

¹²⁷ «Чи ж не наказав Я тобі: будь сильний та відважний? Не бійся й не лякайся, бо з тобою Господь, Бог твій, у всьому, де ти будеш ходити» (Ісус Навин, 1:9).

¹²⁸ «Нехай книга цього Закону не відійде від твоїх уст, але будеш роздумувати про неї вдень та вночі, щоб додержувати чинити все, що написано в ній, бо тоді зробиш щасливими дороги свої, і тоді буде щастити тобі» (Ісус Навин, 1:8).

хресті, то через те, що має любов поступитися гординею своєю, що її не маєш Ти.

6.2. Ти, чув, що було сказано ним? Немає більшої любові за ту, коли хто душу свою кладе за друзів своїх¹²⁹.

6.3. На це мовив Він: Він сказав так, бо людина, а людина живе у гріхові слабості.

6.4. Істино кажу тобі, любов – це завязтість у вірності та законі, а не спокушення через слабкість духом. Людина занепала тоді, коли почала вважати любов'ю капризування через пристрасть.

6.5. Вірність та чесність вартують більшого, ніж самопожертва во ім'я хибного, тимчасового, пристрасного та слабого.

6.6. Людина занепала і зажадала іншої людини замість Мене, тому і сама пішла з раю, бо не я вигнав її, а вона сама зробила вибір, а потім по-людськи обмовила Творця свого, переклавши на Нього власну провину.

7.1. Коли Я створив людину, то сказав їй: Іди, сину мій, познайомся зі світом, який Я створив для тебе і дізнайся в чому сила і слабкість його. І людина пішла.

7.2. Побачила сонце і сонце сказало їй: «Я дарую тепло і зігріваю все живе, але мене можуть затулити хмари». Побачила річку, і річка сказала їй: Я напуваю все живе, але мене може висушити сонце. А Земля сказала: Я м'яка і родюча, я годую все живе, але без води я безсила.

7.3. А що скажеш про себе ти? — запитали вони людину. Але людина нічого не змогла їм відповісти. Тоді вона повернулася до мене і запитала: В чому моя сила і в чому моя слабкість? Я відповів: Ти сам дізнаєшся про це із часом.

7.4. Довго жила людина самотньо в прекрасному саду Батька свого і ні в чому не знала потреби. Прекрасні дерева обдаровували її плодами, сонце зігрівало, річка напувала, а земля служила м'яким ложем. Людина була слухняною і ніколи не порушувала законів Батька.

7.5. Але незабаром краса райського місця перестала тішити її погляд, самотність посіяла в серці смуток, а відтак серце її зажадало ще чогось.

¹²⁹ Іоана, 15:13.

7.6. Тоді створив Я жінку та сказав: Тепер ти – не просто Людина, ти – Чоловік. Живіть у світі та любові. Бережи її, дбай про неї, вчи законам і правилам. І нехай не буде твоє серце більше самотнім, якщо тобі замало Мене.

7.7. З того часу Чоловік та Жінка ніколи не розлучалися. І Чоловік розповідав і навчав Жінку всьому, що знав сам. Одного разу, гуляючи разом садом, вони підійшли до великого красивого дерева, посипаного стиглими прекрасними плодами. Жінка потяглася до плоду, але чоловік сказав, що це дерево заборонене, і ніхто не сміє рвати з нього плоди.

7.8. «Ці плоди, мабуть, дуже смачні. Їх багато, і не буде великого лиха, якщо я зірву один плід», — сказала Жінка і подивилася на нього благаючим поглядом. Чоловік глянув у очі її і не зміг відмовити їй. І вона зірвала плід і їла його, радіючи. А він милувався, дивлячись на неї. «Спробуй і ти», — сказала йому Жінка і простягла плід. І знову чоловік не зміг їй відмовити.

7.9. Але варто було йому надкусити плід, як пролунав суворий голос Батька: «Твоя жінка порушила заборону. І змусила тебе порушити. Вона має залишити мій дім». «Я не можу її відпустити», — сказав Чоловік. — «Я кохаю її та я піду разом із нею!».

7.10. І покинув Чоловік покинув дім Батька і забрав із собою свою Жінку. А Батько оплакав його відхід і його сльози розлилися по землі океанами та морями. Бо знав, скільки горя та зла доведеться випробувати та народити його синові та його потомству.

7.11. Світ, у який вони пішли, не був схожим на прекрасний сад. Їм довелося багато страждати. І якби хтось запитав його тепер, у чому його сила і слабкість, то він зміг би відповісти їм. Він би сказав так: «Моя слабкість – у коханні, але й сила теж – у чесності».

8.1. Істино кажу тобі: світ ваш народжений через гріх непослуху, а не через любов. Де любов ваша, коли ви вбиваєте, зраджуєте, ведете війни, навертаєте до рабства, морите голодом?

8.2. Де любов ваша, коли ви ненавидите усіх, несхожих на себе, зневажаєте усіх, схожих на себе та обманюєте усіх, кращих та добріших за себе?

8.3. Де любов ваша, коли ви обожнюєте кривдників своїх та висміюєте праведників своїх?

8.4. Беззаконня народило світ ваш, любов занастало світ ваш і лише сила врятує світ ваш.

8.5. Ви самі засліпилися пристрасстю, порушили закон і пішли з раю. Ви самі створили новий світ беззаконня, у якому мусите красти одне в одного їжу, аби не вмерти з голоду, та брехливо каятися, аби ввести мене в оману.

8.6. Не кайтеся і не моліться Мені через це, бо то – ваш світ, до якого Мені немає діла. Не Я творив його, не Я давав йому закон і не Мені судити його.

9.1. Я запитав: Хіба не караєш ти за гріхи і не вимагаєш покаяння?

9.2. І почув я відповідь: Я хочу покаяння через усвідомлення непорушності закону, а ви здатні лише на покаяння через страх покарання.

9.3. Гріхи не можна замолити, гріхи не можна пробачити, гріхи можна лише спокутувати праведними діями. Таким є Закон справедливості.

9.4. Гріх – це омертвіла шкіра, що вкриває душі ваші. То чи можете ви вмовляннями та плачем позбутися такої шкіри, язв та паривів, чи лише діями?

9.5. Спокутуйте гріх беззаконня і тоді усі інші гріхи ваші відпадуть від вас, мов мертва шкіра після зцілювального омивання в термах.

[.....]

10.1. Тоді запитав я: за що висітиму я на хресті, якщо не за гріхи мої?

10.2. І відповідь мені була: ти вистітимеш не тому, що скоїв, а тому, що попався.

10.3. Станьте же звірями у чесності та спритності, коли за духом своїм до звірів не дотягуєтесь. Майте сміливість не соромитися єства свого, бо ви з власної волі стали такими, хоча душа і пам'ять все ще картають вас і нагадують вам, що колись, у домі Батька свого, ви були не такими.

10.4. Бо вовк, що каже «Я – вовк» та поводитьсь, як вовк, та змія, що каже «Я – змія» та поводитьсь як змія, є ближчими до Мене і любішими мені, аніж шакал, що каже «Я – лев», а поводитьсь як миша, позаяк немає у них брехні та лицімірства.

10.5. Ви створили світ, де щоб вижити, мусите вбивати та підкорювати, то вбивайте й підкорюйте, і не лийте крокодилячих сліз

над обгризеними вами ж кістками, позаяк у тому – брехня та лицімірство.

10.6. Ви самі воліли такого світу замість дому Мого, ви самі воліли та прагнули його через пиху та одержимість пристрастями, тож дотримуйтесь хоча б законів світу свого, якщо не бажали Мого закону.

10.7. Я не каратиму за закон, що ви самі встановили, а каратиму за беззаконня, брехню та лицімірство.

10.8. Я дав вам душу, безсмертну та добру, ви понівечили та забруднили її, тож майте сміливість прийняти її такою, якою ви самі її зробили. Наважтеся поглянути у дзеркало на потворність свою, бо вона відтоді – не порушення Мого закону краси, вона – ваш закон потворності.

10.9. Ви хотіли свободи, і Я дав вам її. Ви використали її, аби спотворити себе через ліннощі, пристрасті та бруд легковажності. Я дав вам чисте черево, а ви зачали у ньому гидкого бастарда. Я запліднив вас Духом Святим, а ви народили бридку потвору.

10.10. Тож майте відвагу жити зі своїм дитям, плекати та не соромитися його, бо інакше буде у тому беззаконня, брехня та лицімірство, за які Я нещадно каратиму вас довіку.

[.....]

16

Крістіан Мьоллер

ВІЙНА СВІТІВ

[I]

Ні, ні, мій любий читачу, мова піде зовсім не про Герберта Уеллса, а про дещо інше – про те, що уможливив технічний прогрес (особливо у сфері транспорту та комунікацій) вперше за багато століть – замість того, щоб підтягнути третій світ до першого у плані культури та цивілізації, він просто фізично притягнув цей третій світ у перший, а друга позашлюбна дочка прогресу – ідеологія гуманізму – ретельно прикриває собою плачевні наслідки такої свободи пересування.

Як це відбувалося раніше? Прогрес завжди поширювався матінкою-Землею вкрай нерівномірно, і в усі епохи співіснували суспільства, що перебувають на різних цивілізаційних та еволюційних щаблях. У той час, як у Європі ходили у ведмежих шкурах, у Китаї вже велися філософські диспути. Пізніше, коли Захід здійснив неймовірний науковий стрибок у 18 – 19 століттях, чорна Африка продовжувала їсти ближнього свого і розмахувати піськами над ритуальними вогнищами (недаремно Джозеф Конрад назвав свій роман про Конго «Серце темряви»). Після Другої світової Європа, що пом'якшилася в норових до стадії рожевих шмарклів і Альцгаймера, увірувала в права людини, законність і взаємоповагу, милосердя і загальне благоденство, а ісламський світ так і застряг на етапі агресії, що аж клекотить, марновірства, нечуваної жорстокості та ірраціональності.

Справа, звісно, не в ісламі як такому, а в цивілізаційній стадії. Близький Схід нині знаходиться там, де Захід перебував у 12 – 16 століттях – бурхливий релігійний фанатизм, прагнення експансії, антисанітарія, забобони і схоластика замість науки, кустарні артілі замість індустрії тощо. Адже було, було... і хрестові походи, і середньовічні трактати про методи викриття відьом, і цехи-мануфактури. Про Африку на південь від Сахари і говорити нічого – ті добродії й від кам'яного віку не дуже далеко ушкутильгали.

Так було завжди й повсякчас. Світ від загибелі, а ці суспільства – від згубного впливу одне одного рятувала єдина обставина – «світи» були майже нездоланно розділені просторово, а масове переміщення людей між ними – украй утруднене. Щоразу, коли ця обставина порушувалося, хтось гинув – або гості внаслідок колонізації (корінне населення Америки), або сторона, що приймає, внаслідок безчинства дикунів (руйнування Риму германськими племенами). Загалом, приємного у тому було мало, а тому принцип «монастиря зі своїм статутом» був священним і ніякому флорентійцю часів Данте чи парижанину епохи Вольтера і на думку не могло спасти, що бушмен із пальми чи папуас із джунглів є їхнім сучасником, а відтак «наділений всім тими ж правами на свободу пересування та самореалізації» (ідіотська мантра-заклинання зі статуту ООН), що й вони. Та й дістанься спробуй! Шлях з Європи до Єрусалима під час Першого хрестового походу зайняв три з гаком роки, подорожі Васко да Гами – чотири роки, так само як і перша навколосвітня подорож Магеллана. Без підтримки монархів та Пап, без провізії, кораблів і гармат шанси у

якоїсь «приватної особи» столітті так у 16 дістатися з Афганістану до Європи дорівнювали нулю.

До речі, саме подібна «ізолюваність» регіонів світу один від одного певною мірою й слугувала першопричиною зародження ілюзії про те, що цивілізаційний час – лінійний і рухається по всьому світові з однаковою швидкістю. Філософи в напудрених перуках і коротких штанцях з рюшечками зразка європейського Ренесансу в нападі ідеалізму зробили висновок, що горезвісний «шляхетний дикун», Мауглі-Тарзан, варто лише одягнути його у фрак, моментально надолужить проріхи в освіті і на рівних включиться у диспут щодо особливостей стилю латинського красного письменства в творах Вергілія. Дикунів ті щасливці тоді ще як слід і не бачили. Їхні нинішні колеги дивляться на це питання набагато песимістичніше, тому що мешкають з Тарзанами на одній вулиці десь у східному Лондоні або передмістях Парижа і спостерігають їхню поведінку у всій красі. І як не попереджав Європу Карл Маркс про те, що перестрибнути через «соціально-політичну формацію» (наприклад, з рабовласницького ладу – відразу до капіталізму) неможливо, а Ортега-і-Гассет¹³⁰ – про те, що у зіткненні цивілізації і варварства перемогу неминуче здобуде друге оскільки не обмежує себе в методах сентиментальними дурощами на кшталт гуманізму та честі, та й взагалі варварство завжди – зле і рішуче. Не допомогло. Традиційна для Заходу манера видавати бажане за дійсне вкотре зіграла з прекраснодушними європейцями злий жарт. У другій половині, а точніше, ближче до кінця 20 століття Захід із розмаху шваркнувся зніженими рожевими ніжками із педикюром на суворі та брудні граблі реальності.

Як це відбувається наразі? Нині ж час Магелланів та Колумбів давно минуло, а сам процес став стрімким та до непристойності простим. Варто лише умовному Абдуллі, що обріс бородою та місяцями не мився, десь із села поблизу Дамаска роздобути (шляхом торгівлі зброєю, наркотрафіком або продажем своєї дочки в наложниці для сексуальних втіх каді) доларів 500 – 600 та купити квиток на літак, скажімо, до Стокгольму, як вже через кілька годин – де там ті роки поневірянь, героїзму та боротьби зі стихією! – він опиниться в абсолютно іншому світі. Світі майбутнього.

¹³⁰ Хосе Ортега-і-Гассет (1883 – 1955) – найвизначніший іспанський філософ 20 століття, автор соціально-філософського есею «Повстання мас», присвяченого культурній кризі Європи, що стала наслідком виникнення масового суспільства, котре відбирає вплив у аристократії.

Подальший розвиток подій переважно виглядає так кумедно і райдужно, як у старому радянському кінофільмі про Івана Васильовича, що змінював професію (хоча сама світоглядна диспозиція там відображена вірно – світ здається прибульцеві незрозумілим, дурним, по-слюнтяйському слабким і аморальним, а прибулець світові – грубим, невихованим, безкультурним та агресивним). Оскільки наше цивілізоване європейське толерантне ставлення прибулець сприймає як слабкість і дозвіл сісти собі на голову, саме це він і робить. Так звик. Сильний бере силою, слабкий втирається і мямлить щось там про демократію, культурні особливості та права особистості. А в цей час на вулицях міст Майбутнього пілігрими з минулого вершитимуть свою справедливість, ламаючи ваші наївні ідеали через коліно.

Поцікавтеся-но, друзі мої толерантні, статистикою згвалтувань, грабежів, вбивств, наркоторгівлі, не кажучи вже про крадіжки та хуліганство, у країнах Скандинавії. Певна річ, етнічне походження злочинців не вказується, але це і не біном Ньютона, тому що про цей факт легко можна судити за іменами і прізвищами. У результаті виходить, що драг-дилерів і гвалтівників Свенів, Отто та інших Еріків Рижих у Стокгольмі – одиниці, а ось гордих носіїв імен Мухаммед, Абдулла тощо – не менше, ніж у Каїрі. А може й більше, враховуючи ту обставину, що єгипетська поліція на «права затриманих» демонстративно плює і всю цю шоблу у себе вдома тримає в їжаківих рукавицях, та й до того ж – клановість суспільства: не гадь у себе вдома, не ганьби старших, бо то голову відірвуть миттю і без зайвих експертиз та адвокатів. Інша справа на Заході! Будинок – чужий, кланів – немає, поліція – слабаки та розмазня, звичаї та традиції – від шайтана (баби у спідницях, алкоголь, вільні сексуальні стосунки – сором і гидота, іншалла!), а відтак і «поважати» там нічого! Місцеве населення – і того гірше! Безвільне, наївне, як сліпі кошенята. Чоловіки без яєць (ви пам'ятаєте, як чоловіки міста Осло під час масових заворушень минулої новорічної ночі замість того, щоб просто начистити знахабнілим арабам пики і захистити власних дружин та дівчат від домагань і образ, безпорадно дзвонили в поліцію і плаксиво рюмсали у слухавку щось про «конфліктну поведінку»?) І жінки без жіночої честі. Ось їхні предки – ті були справжніми чоловіками та воїнами, тих ми шануємо. Ті з автоматом й у сталевому шоломі в найлютіший мороз дійшли до Москви... А їхні недолугі нащадки –

напівдурні з віктимним синдромом, неврозом та надмірною вагою. Ну як таких не обчухрати справжньому воїнові пустелі, га?!

Ось воно й розквітло... розгорнулося на повну міць, насолоджуючись відчуттям власної всемогутності, всездозволеності, маскулінності та крутості. Що ж робить Європа у відповідь? А нічого. За своїм звичаєм останніх років, обмежується «крайньою заклопотаністю», декларує «непорушність політики мультикультурності та рівності» (чим це краще або притомніше за «непорушність ленінської лінії КПРС?»), проводить круглі столи, квадратні столи, пускається в дебільні розмови і квітчасте марнослів'я щодо «комплексного вирішення проблеми», хоча цю проблему взвод будь-якої європейської поліції початку 20 століття легко вирішив би за 15 хвилин раз і назавжди. Самоусунувшись від розумного та очевидного рішення, Європа сама зробила своє майбутнє заручником радикалів, (тільки поки не відомо, яких саме – ісламських чи «нових ультраправих»), продовжуючи вивергати кричущий мультикультурний маразм.

Важливо зрозуміти, що «вони» творять вищеописані безчинства зовсім не через злий намір. Так, серед них є (і чимало) дуже гідних і освічених людей. Але. Але. Цивілізаційна матриця. Вони поведуться так само, як на їхньому місці поведився б у Парижі 20-го століття умовний м'ясник Жак Свиняче Рило з Парижа століття 13-го і навіть конкретний майордом Піпін Короткий¹³¹ з Парижа 6-го століття. Та й потім, ці кілька «гідних і освічених» відсотків із середовища прибульців повторять вам рівно те саме, що й я, при цьому гидливо морщачись і зніяковіло соромлячись поведінки своїх одноплемінників.

Хосе Протасіо Рісаль-Меркадо і Алонсо-Реалонда, великий філіппінський письменник 19 століття, хоч і писав іспанською, але був патріотом-націоналістом до самих кісток. І хоч він відчайдушно боровся з колоніалізмом, але чудово розумів, що його народ, на жаль, поки що – варвари і не готові до незалежності, а у разі перемоги революціонерів-борців за незалежність встановлена ними диктатура, швидше за все, виродиться в тиранію, що для народу буде гірше, ніж влада колонізаторів. Один із героїв його роману «Не торкайся до мене» ставить цілком резонне питання: «Навіщо незалежність, якщо сьогоднішні раби завтра стануть тиранами?». Як, до речі, і трапилося.

¹³¹ Піпін III Короткий (714 – 768 рр.) – король франків із династії Каролінгів, батько Карла I Великого.

Якщо порівняти життя і уклад у Західній Африці при французах і сьогодні, то стане очевидним один простий факт – як тільки «погані колонізатори» перестали силоміць тягнути ці території з їхнім населенням із кам'яного віку в сучасність, ті миттєво скотилися назад, у безпросвітну дикість, і втративши залишки привнесеної культури та тонкий наліт цивілізованості, із захопленням позакривали «колежі» та «юніверсите» та почали різати, вбивати один одного, ганяти парламентську опозицію з дерева на дерево короткими чергами з радянських автоматів Калашникова, які поки що не вийшли з ладу. Відмінності між Дакаром 30-40-х років і Дакаром наших днів – приголомшливі і не складаються у голову. Ці відмінності саме тому і впадають у вічі настільки безкомпромісно, що ілюструють ті самі дві нехитрі тези – про неможливість одномоментного стрибка з варварства у цивілізацію і про нерівномірність епох на Землі. «Вони» мають пройти свою еволюцію, у «них» мають визріти власні революції та реформації, з'явитися автохтонні Лейбніці, Паскалі, Гегелі та Айнштайни, і лише тоді «вони» наблизяться до «нас». Трагедія полягає в тому, що їм для цього знадобиться років 300-400, а то й усі 500, а нас до того часу вже фізично не буде. Просто через проблеми із демографією. Це – не «точка зору» і не моя «особиста думка» (як і закон всесвітнього тяжіння – теж не «особиста думка» Ісаака Ньютона), а діагноз. Ще одна трагедія коріниться у тому, що колонізатор, навіть якщо він надихається найкращими намірами, все одно чинить зло, бо допомагає дикунові розповсюджувати власне дикунство, позаяк зовнішнє управління папуасами призводить до того, що білі люди їм створюють університет, а потім щиро дивуються, чому там з'явився факультет канібальської кулінарії.

Чим це загрожує? Та тим самим, що і Римові у 3-4 століттях н.е. Дуже боюся, що з тим самим результатом. Після знаменитого Едикту Каракали 212 року, який дарував права римських громадян усім варварам, що проживають в Імперії (вони ж такі самі люди, як і ми, бла-бла-бла), кількість цих самих варварів у Вічному Місті почала зростати в геометричній прогресії. Поступово це вельмишановне панство, що вперто «не піддавалося латинізації» (як тактовно і сором'язливо пише Теодор Момзен¹³²) підім'яло під себе не лише армію (легіонери становили до 60-70% (!) римських воїнів вже до

¹³² Теодор Моммзен (1817 – 1903) – німецький історик, лауреат Нобелівської премії з літератури за 1902 р. за багатотомну працю «Римська історія».

часів так званих «п'яти добрих імператорів» династії Антонінів¹³³), але і політичну владу. Імператорський престол став іграшкою в руках варварських воєначальників, які за своєю волею проголошували та скидали імператорів. Останнім римським імператором, який намагався проводити самостійну політику, був Майоріан, котрому так-сяк вдалося відвоювати частину Іспанії та Галлії, а також сповільнити плундрування архітектури Риму. Однак його було повалено варварським воєначальником Ріцимером у 461 році. Під владою Риму до середини 460-х залишилася фактично одна Італія.

Тривалій агонії Західної Римської імперії поклав кінець скир Одоакр: в 476 році він скинув останнього західно-римського імператора Ромула Августа (якого навіть найближче оточення презирливо іменувало «Августулом», тобто «Августенятком», натякаючи на його повну нікчемність у порівнянні зі славетним тезкою Октавіаном Августом), відіслав знаки вищої влади візантійському імператору Зенону і заснував біля Італії власне варварське королівство. Східно-римський імператор Зенон звів Одоакра у патриції та визнав римським намісником. Формально Рим начебто «нікуди не подівся» і існує на тих самих семи пагорбах до цього дня, але наповнення, як то кажуть, вже не те. Так само як і Стамбул – вже далеко блискучий Константинополь. Якщо тенденція, що намітилася, надалі отримає розвиток за мовчазної згоди населення, то я більш ніж впевнений, що років через 70 на картах, як і раніше, буде намальована «Німеччина» або «Франція» (ну, або у крайньому разі, республіки «Аль-Альмані» та «Аль-Франконія»), але ось сутність цих спільнот зміниться до невпізнання. Як саме? Передбачити на сто відсотків неможливо, але провести аналогії не так уже й складно. Зокрема, дві, наочні і набагато сучасніші, ніж Рим – Південноафриканська республіка та Алжир.

І у першому, і в другому випадку владу над державами, створеними європейцями, отримали представники автохтонного населення. І якщо в Алжирі з ряду причин після 1962 (незважаючи на кровопролитну громадянську війну – так зване «Чорне десятиліття») держава так-сяк відбулася, а французький вплив, культура, мова тощо досі зберігаються і залишаються престижними серед місцевих еліт (за

¹³³ П'ять добрих імператорів (лат. *Quinque imperatores boni*) — римські імператори, які правили в 96–180 роках: Нерва (96–98 рр.), Траян (98–117 рр.), Адріан (117–138 рр.), Антонін Пій (138–161 рр.), Марк Аврелій (161–180 рр., його співправителем був Луцій Вер у 161–169 рр.).

рахунок чого багато в чому ця держава і тримається), то в Південній Африці катастрофа починає досягати воістину космічних масштабів.

Так от, якщо вам здається, що Німеччина або Франція кінця 21 століття виглядатиме якось інакше, то ви невиправний оптиміст. Швидше за все, в Європі все виглядатиме суттєво скорботніше, оскільки ситуація неминуче погіршиться міжрелігійним протистоянням, а вбивства та придушення «колишнього» місцевого населення – залишків етнічних європейців – будуть сакралізовані як «воля Аллаха», бо так з ними, невірними кяфірами, і личить чинити.

Захід вчиняє самогубство у розсрочку, власноруч підриваючи ізсередини підвалини того, що робить її Європою, та ще й поступово, болісно, рубаючи котові хвоста частинами і хизуючись власним самознищенням, пишаючись та отримуючи збочене задоволення від розтягнутого у часі суїцида. Вона перетворюється на цвинтар минулої величі. Створивши високу культуру, досягнувши піку могутності, ця велика (точніше – найбільша) цивілізація видихлася і покотилася під укіс. Вичерпалася життєва сила, та й життєві пріоритети подрібнішали, за що окреме спасибі капіталізму. Суспільство, де все вимірюється грошима, через гроші та за гроші, не життєздатне за визначенням, бо не має ідеалів та цілей. Заради чого? Навіщо? Героїзм, честь, звершення, самопожертва. Яка батьківщина, ви що? За гроші вбиватимуть, але ніхто не захоче за них вмирати. А ось в ім'я Аллаха, Діви Марії, світової революції та навіть чистоти раси – це будь ласка. У «прибульців» є цілі, а у сучасних людей Заходу – вже немає. Саме тому в історичній перспективі Європа не уникне напроорочених ще Шпенглером¹³⁴ сутінків.

Що ж, як говорить індійське прислів'я, з вершини всі дороги ведуть униз. Залишається лише сподіватися, що цей шлях у царство вічної проктології затягнеться на якнайдовше і ми ще насолоджуватимемося старенькою Європою майже такою, якою вона була за часів наших батьків. А от наші онуки – найвірогідніше, вже ні. Тож запасаємося фотоапаратами і вперед, на екскурсію загальноцивілізаційним хоспісом! Бо не виключено, що види Парижа чи Риму з білими людьми на вулицях і без куп лайна біля входу в

¹³⁴ Освальд Шпенглер (1880 – 1936) – німецький філософ, культуролог, історик і публіцист, автор багатьох праць, зокрема найвідомішої і найбільш дискутованої у 1920-х роках філософської праці «Сутінки Європи».

Лувр років через 50 можна буде продати з аукціону як дивину за непогані гроші. Ще й не віритимуть – казатимуть, що фотомонтаж!

[II]

Старий світ розлазиться, мов прогнила шкіра, вивільняючи при цьому міязми трупного смороду, що отруює все довкола. Причиною загибелі світів, як і причиною загибелі живих організмів, є так звана «толерантність». Цілком симптоматично, що промовистий термін «толерантність», що ним ліберали позначають нищення власної країни та народу та власні загальнонаціональні суїцидальні нахили, походить з медичної царини та означає поступову втрату організмом здатності чинити спротив хворобі, тобто шлях до неблаганної смерті.

Порушення кордонів організму небезпечним вірусом, як і порушення кордонів цивілізації, минається більш-менш без наслідків лише у випадку, коли організм – здоровий та міцний, захищений імунітетом та підживлюється вітамінами. З усіма цими чинниками, вочевидь, наша цивілізація, на сьогодні має суттєві проблеми, а отже ризикує перед обличчям матінки-історії програти чергову битву за себе. Першу та другу ми колись виграли, саме завдяки чому й існуємо дотепер.

Один мій хороший друг нещодавно згадував Талаську битву, внаслідок якої встановився непорушний кордон між ісламською та китайською цивілізацією, що уможливив захист та плекання тожсамості кожної з них та убезбечив від пожерання однієї іншою. За примхами долі (та внаслідок розквіту агресивного мусульманського прозелітизму в ті роки) приблизно в той самий час, а саме на якихось 19 років раніше, у 732 році, подібна битва відбулася й між Заходом та Півднем, між ісламом та християнством, причому у самому серці Старої Європи – тут, у Франції, де все почалося і, скидається на те, що все й закінчиться, де наша перемога у екзистенційній битві за власну ідентичність через тисячу років зазнає ганебної ревізії. Історія Заходу закільцювалася на цьому клаптику землі Уроборосом¹³⁵ неблаганної помсти за недалекоглядність та ослаблення інстинкту самозбереження.

¹³⁵ Уроборос (від грецьк. οὐρά «хвіст» і грецьк. βορά «їжа, харч») – букв.: «той що пожирає (свій) хвіст» – міфологічний світовий змій, що обвиває кільцем Землю, схопивши себе за хвіст.

10 жовтня 732 року поблизу від міста Тура, неподалік від кордону між Франкським королівством і тоді незалежною Аквітанією, відбулася та сама битва при Пуатьє, що дозволила християнській Європі залишитися саме християнською і саме Європою.

У цій битві зіткнулись франкські та арабські війська під керівництвом Австразійського мажордома Карла Мартела проти сил Омейядського халіфату під командуванням Абдур-Рахмана ібн Абдалаха, генерал-губернатора аль-Андалузії. Франки перемогли, Абдур-Рахман ібн Абдалах загинув, а Мартел згодом поширив вплив Франкської держави далі на південь. Хроніки IX століття, що трактували результат битви як «Господнє благословення Карлу», дали йому прізвисько «Молот» (лат. *Martelus*). Битві передували 20 років завоювань Омейядів в Європі, що почалися з вторгнення до вестготських християнських королівств Піренейського півострова в 711 році (битва при Гвадалете) та подальших завоювань на території Галлії, яка в минулому була провінцією Римської імперії. Те, що розпочав Карл Молот, завершила іспанська реконкіста, внаслідок якої у 1492 році впав останній арабський емірат на європейській землі – Гранада. Підступний свід Півдня ще раз спробував загарбати Європу під час турецької облоги Відня у 1683 році, але тоді на шляху полчищ османського візира Кари-Мустафи встав героїчний польський король Ян Собеський, який захистив наш екзистенційний кордон. Уявіть собі, що сталося б з нами, де б ми зараз були й ким би ми зараз були, якби свого часу Карл Мартел та Ян Собеський виявилися б прибічниками «толерантності»!

Непохитність кордонів визначають життя цивілізацій. Кордони визначають долі і шляхи за їхніми межами.

І якщо кордон між нами та Сходом можна вважати формаційно-часовий, то кордон між нами та Півднем – щонайменше, епохальним. І він, цей кордон епох, брудного й дикунського середньовіччя та сучасності, дедалі більше розмивається за злочинного потурання європейських ідіотів у рожевих окулярах. Що ж, рожеві окуляри зазвичай розбиваються скельцями усередину, і їм ще належить усвідомити всю глибину жакливої прірви, в яку вони через власний, прекраснодушний кретинізм заштовхують свій світ.

Поки що вони знаходяться на дитячій стадії «війни з реальністю, яка не подобається», невизнання логіки та домінування хворобливо бажаного над дійсним. Поки що вони з піною біля рота заперечують очевидне та стверджують неймовірне.

Поки що вони вважають неспростовною істиною, що араба, який народився у Марселі, слід за замовчуванням вважати французом, тобто ховрашка, що народився в акваріумі, слід вважати рибою.

Поки що вони намагаються переконати себе, що наші культури «взаємозбагачуються» від... торгівлі наркотиками у передмістях Парижу, чорних підліткових банд, ідіотських «реперів» та масових згвалтувань, а я чомусь ще мушу переконувати їх у протилежному. Бо ж воцанням із мечетей та танцями з оголеним торсом «все не обмежується» й «у них» також є своя «культура», від якої мовляв можна «збагатитися», бо вона «не гірша за нашу». Культура з кісткою в носі проти культури з мікроскопом та пензлем у руці. Що і чому я мушу доводити? І навіть взагалі доводити очевидні, хоч і неприємні речі – синій колір неба, зелень трави, безалаберну ліню іспанців чи пияцтво фінів? От є, скажімо, італійська культура, а є культура країн, не переобтяжених кількістю нобелівських лауреатів. Наприклад, Папуа Нова Гвінея – і в них також є культура, але її вага та цінність для світу у порівнянні з італійською, м'яко кажучи, наближається до нуля. Який сенс спростовувати неспростовне?

Хтось може мені пояснити, чому квартали, заселені арабами та африканцями автоматично і без винятків перетворюються на помийку? Побіжно кинувши оком, я одразу безпомилково визначу дім, де мешкає француз і де мешкає уродженець Магрибу. І це – не расизм, а констатація неприємного факту. Робітники-емігранти з колишніх французьких колоній, не переотяжені освітою та вишуканими манерами, стрімголов набули своєю безалаберністю, лінню, фаталізмом (іншалла!) та тупістю приголомшливої анекдотичної слави, перетворившись на невичерпне джерело дотепних, хоч і доволі грубих жартів. До прикладу, по всьому Парижу переповідають наступний анекдот: Одного разу мер міста вирішив покінчити з проблемою велетенських щурів, що наводили жах на відвідувачів метрополітену. Оскільки традиційні методи – отрута, відстріл тощо – не спрацювали, то він вирішив удатися до чарівних. Оголошений ним серед чаклунів тендер виграв маленький дідок із довгою зеленою бородою та величезним зеленим капелюхом. Він вийняв з того капелюха маленьку зелену мишку та випустив її на набережну Сени. І сталося диво – з усіх навколишніх підвороті і льолхів раптом повилазили ті самі щури та мов по команді вишикувалися за зеленою мишкою. Мишка бігла вздовж набережної і протягом усього її шляху великі щури, немов зачаровані, приєднувалися до загальної щурячої колони, що

переслідувала зелену мишу. І ось, якоїсь миті зелена мишка стрибнула в річку, захоплюючи за собою тисячі щурів, які миттєво потонули. Ошелешений мер Парижа звернувся до чарівника з наступними словами: «Щиро дякую Вам, мсьє, за вирішення другої найболючішої проблеми нашого міста. Але чи не здається Вам, що Ви могли б заодно допомогти вирішити й першу, найгіршу проблему? Подивіться, будь ласка, у себе в капелюсі, чи знайдеться там випадково ще й маленького зеленого араба?».

До речі, хтось із лібералів може мені розтлумачити наступне – невже колоніальна спадщина виявилася настільки важкою, що аж досі заважає вихідцям з Африки митися, щоб не смердіти у громадському транспорті? І пусті теревені про важку колоніальну бувальщину та знищені європейцями вогнища розвитку наразі звучать украй непереконливо, бо ж якби доколоніальна африканська культура та наука, рівна європейським, дійсно існували б, то африканці зустрічали би колонізаторів такими самими гарматами та каравелами, а не голими сідницями у солом'яних пов'язках. І зараз, у Франції, вони займають б достойне місце у конструкторських бюро та академіях, а не лише на наркоринку, а ще на Марсовому полі під Ейфелевою вежею чи у саду Тюільрі, де збившись у зграї, вони з ранку до пізньої ночі вештаються з величезними гронами маленьких різнокольорових сувенірних Ейфелевих веж у руках, полюючи на туристів, та нахабно-набридливо бряцаючи перед обличчями намагаються продати іноземцям цей металевий непотріб, підробні парфуми, сигарети з гашишем, одночасно вважаючи за справу честі спробувати витягти із кишені мандрівника гаманець.

Поки що вони повторюють на всі лади, що толерантність – це не хвороба, а терпимість, у тому числі до особливостей і вад оточуючих. До почуттів маніяка-педофіла, вочевидь, також?

Проте як би не обурювалися мрійники-гуманітарії, не волали нововиниклі адепти суспільної пандемії «чорної смерті» під назвою «толерантність», але усі намагання масово інтегрувати нижчі раси у європейське суспільство приречені на неминучу нищівну поразку, бо обдурити закони біології, обійти еволюцію та ошукати природу неможливо, подобається це їм чи ні. Обурюйтесь хоч лусніть, але вищезгаданий хатній ховрашок, що народився в акваріумі, ніколи не стане рибою. Природа – це вирок вищих сил, остаточний і безапеляційний. Біологію не скасуєш урядовим декретом.

А втім, давайте все ж утримаємося від образливих узагальнень та надмірних спрощень – не всі вони такі! А от на щастя чи на біду, це вже наступне прокляте питання, де закони самозбереження та дарвінівської природної ієрархії вступають у нерозв'язні протиріччя з законами моралі та гуманізму.

Ясно одне: Європа для її мешканців – більше не фортеця, не твердиня й не храм, а дім терпимості, де тогрують честю і дозволяють трахати себе в дупу, де «лідери громадської думки» та «(а)моральні авторитети» за гроші ладні плюнути у матір, і, що найганебніше, під схвальні оплески суспільства. І за гроші ж завзято виправдовувати руйнування власного дому та плондрування здобудків власних предків, вбачаючи в танках на кістах дідів елементи «взаємозбагачення культур». Зрада, до речі, завжди непогано оплачується, хоча завжди ж і зневажається. Не дарма ж кажуть, що найстабільніша валюта – тридцять срібляників. Дім терпимості, котрий задля благозвучності перейменували на дім толерантності.

[III]

Чорна дитина у США запитує матір: «Мамо, а що таке демократія?». Мати відповідає: «Синку, це коли білі довго навчаються, а потім щоденно важко працюють, аби забезпечити нам державну фінансову допомогу, субсидії на їжу, безкоштовну медичну допомогу та соціальне житло тощо». «Але мамо, хіба білі не сердяться з цього приводу?». «Звичайно сердяться, це називається расизмом».

Ще один свіжий паризький анекдот

Другою найхарактернішою ознакою спільноти «нових європейців» (поряд з агресивністю та прагненням насаджувати серед оточуючих свої погляди не переконуванням, а насильством) є те, що серед них тотально панує культ утриманства та паразитичне мислення, яке вони ще змалку намагаються прищепити своїм дітям. Воне не просять, а вимагають!

Подякують, що новим героєм парижан став один відчайдух-водій автобуса, котрий на галасливу вимогу пасажира-араба (звичайнож, безбілетного) вимкнути радіо в салоні, бо за часів пророка Мухаммеда радіо не існувало, а отже це – безперечно, гріх, викинув бородатого

нахабу геть зі словами, що за часів пророка Мухаммеда автобусів також не існувало, а отже той мусить забирайся з салону під три чорти та чекати на зупинці на верблюда.

Ще народний поголос поширює байку про одного нещасного британця, котрий, щоб нарешті вивчити французьку, вирішив сісти у Франції до в'язниці на рік, аби опинитися в оточенні носіїв. За рік у паризькій в'язниці він непогано вивчив арабську, турецьку, урду та якийсь африканський діалект. Французька як і раніше лишилася на рівні «зі словником».

Французи... ці пихаті галльські півні, що ми спромоглися їх оципати та зварити юшку, як любляв повторювати фюрер. Ми, а французи й поготів, століттями культивуємо урбаністичний невротизм, видаючи його за куртуазну вишуканість, та зверхньо посміюємося над сільською прямоотою і відсутністю манер, але ж це всього лише чесність і ніщо інше. Ми возвели лицемірство та акторство, вдавання та жеманство у культ, назвавши це «вихованністю», та зневажаємо оголену відвертість та тих, хто цього не приймає, вважаючи їх «неотесаними селяками».

«Ох, ох, ох, не всі терористи – мусульмани!». Безперечно. Але всі терористи чомусь – мусульмани.

А от «вони», жителі Півдня, не рефлексують. Вони чесно, неотесано та прямолінійно нахабніють, зневажаючи нас, слимаків, що лише й здатні, що плескати язиком та театральнo гримасувати, заламуючи руки. Ну, ще працювати. На них. На утримання їхніх чотирьох дружин та десяти дітей. Бо ж праця, як відомо, на відміну від війни – заняття не звияжне й не чоловіче!

Дозволь, любий читачу, нагадати тобі про долю так званих «пье-нуар» (фр. *pied-noir*) – чорноногих, що їх так, здавалося б, принизливо прозвали самі ж французи. Доволі повчальна історія, що з переконливим красномовством феєрично розставляє напівзагублені нами крапки над «і» та свідчить про неблаганність законів функціонування людських спільнот... Ці люди були такими самими французами, але вихованими у колоніальному Алжирі, внаслідок чого вони змалечку увібрали в себе традиційну південну розхлябаність, лінкуватість та безвідповідальність. Після отримання Алжиром незалежності «пье-нуар» почали масово повертатися на історичну Батьківщину, до Франції, де вони, звісно ж, розраховували на теплий прийом, але зустріли відстороненість, зверхність, а подекуди й і ворожість, оскільки самі не усвідомлювали простої істини: вони

привезли із собою до країни 20-го сторіччя смердючий подих архаїки. На рівні побуту, щоденних звичок, манери спілкування та світогляду ці французи почувалися набагато ближчими до арабів, ніж до «континентальних братів». Минуле, мов згубний вірус, безповоротно отруїв їхні душі та мізки. Вони так і не змогли «інтегруватися» у європейське життя. І от тепер Франція, наче забувши про свій гіркий досвід, вчиняє ще гіршу помилку, намагаючись «інтегрувати» вже навіть не «напів своїх», чи ж «зіпсованих своїх», а повністю чужерідні елементи.

Самознищення цивілізації відбувається через зміну мислення людей. Так було у Римі, так триває наразі. Люди ніколи не говорили: давайте-но ми знищимо нашу цивілізацію! Вони завжди казали: давайте ми її перевлаштуємо так, щоб вона була кращою і справедливішою (у тому числі й до неписьменних хамів, нахлібників і гвалтівників)! ... і в результаті переробляють її так, що вона взагалі зникає.

Що ж, *vae victis*¹³⁶, як то кажуть!

[ДАЛІ БУДЕ]

17

*Адреса отримувача: Лебмерг-10332, Галіцієн-райхсгау,
Академієштрассе 12, герру Акселю Ульріху*

*Mon cher ami qui me manque*¹³⁷, сподіваюся, що ти вже оговтався від довгих мандрів, змив із себе дорожній бруд, позбавився неприємних спогадів та насолоджуєшся приємними. І якщо головної емоцією, лейтмотивом твоєї подорожі стала суміш меланхолійного подиву з апокаліптичним страхом, то домінуючою емоцією мого паризького вояжу виявилось апокаліптичне ж обурення.

Диявол, але ж я так марив Парижем! Радісного передчуття мені не змогла зіпсувати ані двогодинна затримка, ані перегар та кепський вигляд Пауля, ані дурнувате вбрання та безперервне базікання Єлени, котра, епатажно вирядившись «на французький манер», як вона собі

¹³⁶ лат. «горе переможеним».

¹³⁷ фр. «Мій любий друг, якого мені не вистачає».

це уявляла, нагадувала щось середнє між трансвеститом, середньовічним катом і Євою Браун на курорті, та й до того ж, також «на французький манер», додатково до потяга «елегантно спізнилася» ще на сорок хвилин. Як на мене, то «елегантно спізнитися» звучить так само абсурдно, як «елегантно сходити по-великому».

Коли потяг нарешті рушив, а ми сьак-так влаштувалися в прокуреному купе, Єлена, вочевидь аби подратувати свого скуйовдженого коханця, затіяла зі мною нібито невимушену, загальнотеоретичну, не прив'язану до конкретної особи світську розмову:

— А скажіть мені, як Ви вважаєте, Крістіане, суто гіпотетично: чи може жінка одночасно кохати двох чоловіків. Чи навпаки, один чоловік – двох жінок? Адже чомусь вважається, що одночасно і щиро любити двох чи більше дітей можливо, а одночасно і щиро любити двох чоловіків – чомусь ні, бо котрогось ти обов'язково дуриш! Хіба це логічно?

— Не знаю, Єлено, що Вам відповісти. Я не вельми знаюся на цих амурних перипетіях. Тим паче, що я завжди був занадто ледачим, аби одночасно впадати за двома жінками. Навіть замолоду.

— Значить, у Вас така натура і Вам вельми поталанило, що вона співпала з пануючими у суспільстві поглядами на мораль, отже у Вас не виникало конфлікту з оточуючими через прагнення просто бути собою. Ви – щаслива людина, позбавлена комплексів.

— Суто гіпотетично, Єлено, найбільше «бути собою» людям заважають не комплекси, а правила етикету та кримінальний кодекс. Відверто кажучи, не можу стверджувати, що я ніколи не відчував спокуси стрибнути у гречку, але певної нагальної, принципової потреби у зрадах зроду не відчував.

— А йдеться не про «зраду»? Люблячи сина та дочку, кому з ким Ви зраджуєте? Тож я і кажу, примітивні стереотипи та нав'язана суспільством подвійна мораль!

— Нехай буде по Вашому. Але моя дружина, й усі мої кохані впродовж життя цілком поділяли ці стереотипи.

— От цікаво, а як Ви, чоловіки, відрізняєте «дружин» від «коханих»? За документами? За вагою?

— За віком! — бовкнув Пауль у проміжку між жлуктанням мінеральної води.

— Дуже смішно, Паулю! — вона удавано надула губи, але вийшло не чарівно, як планувалося, а гротескной по-ідіотські, схоже на стару курячу сраку. — Крістіане, то що?

— Єсно, коли Ваша ласка, я волів би продовжити цю розмову за іншої, більш слушної нагоди, оскільки тема невичерпна та потребує добряче поміркувати перед відповіддю, а я наразі почуваюся недостатньо бадьоро й загалом ще не прокинувся.

— Авжеж, як забажаєте. — було сказано таким тоном, ніби це було «Ну ти й козел, як і всі решта!».

Я наче однозначно дав зрозуміти, що не прагну продовження дискусії і вона начебто мовчки погодилася, але приблизно за годину, коли ми приїжджали до Ляйпціга, їй увірвався терпець й вона приступила до нового акту своєї улюбленої нескінченної сімейно-статевої радіоп'єси:

— Крістіане, а чи не звертали Ви уваги, що негарні жінки та чоловіки зазвичай є надійнішими у стосунках та сильніше прив'язуються до партнера? Як на мене, тут налице пряма залежність. Тому, до речі, у кожної красуні є найкраща та найближча негарна подруга...

— Дівчино, пам'ятай! Якщо у тебе немає страшенької подруги, то страшенька подруга – це ти! — удавано урочисто виголосив Пауль кризь газету.

Єлена не звернула на його репліку жодної уваги й повела далі:

— От як Ви вважаєте, до прикладу, які жінки є надійнішими – білявки чи брюнетки?

— Сиві! — знов бовкнув Пауль і тим самим врятував мене від необхідності бодай щось відповідати з ввічливості.

— Ваш насмішливий тон наразі недоречний, як і нетактовні натяки! — раптом вз'їлася вона, демонстративно переходячи з Паулем на «Ви». — Не уявляю, що у Вас у голові, що за погляди! З ким я живу?! Від усвідомлення Вашої черствості у мене аж волосся стине в жилах і кров стає дибки... тобто навпаки. Ну, Ви зрозуміли. От що Ви вчора мені відповіли на докір, що я ніколи точно не знаю, де Ви знаходитеся? Що жінка, яка точно знає де знаходиться її чоловік, називається вдова. Це що, по Вашому, номальна відповідь?! А ці Ваші закиди, що бити жінку – значить боротися за гендерну рівність, а відтак – і за демократичні цінності! Як це зрозуміти? Та й взагалі, якщо я Вам обом заважаю, то у мене є чим зайнятися. Піду знайду вільне купе й почну працювати над статтею, а ви тут нудьтеся, як хочете, та

обмінюйтесь своїми шовіністичними забобонами. Я не звикла бути обузою і не потерплю неуважності! І ще – я дуже стурбована Вашою поведінкою, Паулю. Дуже!

Шваркнувши дверима, Єлена покинула нудну компанію «чоловіків-козлів», а Пауль, з полегшенням провівши її поглядом, зняковіло почухав потилицю та мовив до мене:

— Не дивуйтеся, друже, і не переймайтеся. Сварка з дружиною – це завжди як концерт: спочатку новинки, а під кінець – старі найпопулярніші хіти. Ці звинувачення я чую вже раз десятий тільки за останній тиждень, відтак навіть звик. У Єлени взагалі погано з логікою... не з особливою, жіночою, а із загальнолюдською. До прикладу, вона щиро вірить у містику, одержимість демонами і відьом. Уявляєте, вбила собі у голову, що у її мати-шизофренічку насправді вселився біс і навідріз відмовляється її навідувати, скинувши турботу про літню жінку на мене. Переконати її у чомусь неможливо жодними аргументами. Позавчора я з пересерддя запитав, чи її не дивує той факт, наскільки ж неамбітним потрібно бути демонові, щоб із усіх людей світу – мільярдерів, міністрів, президентів тощо – вселитися саме у придуркувату бабцю з глухого альпійського села. То вона жбурнула у мене кавоварку, ледь увернувся! Щоправда, через годину без жодного слова підійшла, зробила примирливий мінет і так само мовчки пішла геть, зачинившись у кімнаті для гостей.

— У Вашій родині правлять бал доволі екстравагантні стосунки, любий Паулю, але в них є свій шарм, своя романтика. Люди середнього віку, чиї почуття вирують так само палко, як у підлітків. Це тримає нервову систему в тонусі, мабуть.

— Скоріше, розхитує її до зневіри та апатії. Вона, чуєте, стурбована. Могла би влаштуватися працювати в ООН – ті теж постійно стурбовані, постійно ведуть пустопорожні балачки, псують папір писаниною й не робить нічого корисного.

Пауль відклав газету в бік та втупившись поглядом у підлогу, уникаючи дивитися мені у вічі, заговорив напівпошепки, мов остерігаючись бути почутим та прогнівити свою *femme fatale*¹³⁸:

— Яка там родина... Справжня родина – це коли по звуку душа розумієш, хто в ньому. Мені з цим не пощастило, пів життя минули у залі очікування, а друга половина мине у потязі, що прямує геть зовсім не туди. Мені взагалі не щастить із жінками. Першій дружині я

¹³⁸ фр. «фатальна жінка», «жінка-[зла] доля».

сплачую аліменти у половину зарплати, бо краще платити данину, ніж вести війну, дочка не хоче мене бачити, бо матуся її так налаштувала, що я, мовляв, «занапастив її молодість», а другу Ви й самі бачите.

Пауль приречено зітхнув та потягнувся за цигаркою. Випускаючи їдкий дим, він продовжив, безінтонаційно чеканячи кожне речення, мов робот із фантастичного фільму:

— У Єлени такий характер, що з нею не уживається ніхто, крім глистів. Вона взагалі впевнена, що у кожної жінки має бути щонайменше два шлюби, бо перший чоловік – то, мов зуб, молочний, і лише другий – корінний, а коли випаде і він, то вставні щелепи можна за бажання змінювати хоч кожного тижня. А членів у неї в роті перебувало більше, ніж виделок... Раніше, замолоду, вона сама мені розповідала, у неї було таке життєве кредо: краще кинути першою, ніж бути покинутою. І тому ледь що не так – і щось усередині стимулювало її бігти, спалювати мости... Шкідлива властивість, що, здається, в психології називається «контрзалежністю». Зараз, у зв'язку із віком, це змінилося, згладилося, чи що, але умовний інстинкт залишився – мов у собаки Павлова. Поштовхи спровокувати конфлікт на голому місці та втікти від нього на самісінькому крещендо¹³⁹, хоча б у сусідню кімнату, замість того, щоб усе обговорити, спробувати владнати миром та дійти згоди, як чинять нормальні дорослі люди.

Що ж... вона сама завжди повторює, що жіноче тіло – це храм, а всередину храму без жертв заходити не личить. От я і приношу у жертво свою нервову систему, а також почуття власної гідності та чоловічу гордість. Моєю головою керують із штанів, як Ви абсолютно правильно підмітили, мов у підлітковому віці. — З гіркою іронією філософствував він. — Зате у ліжку вона – справжня тигриця!

«Угу, норовлива, рижа, 150 кілограмів та з вусами» — промайнуло у мене в голові. — «Тебе ж ця тигриця, вочевидь, зве у ліжку жеребцем, бо ти їржеш, сопиш, пирхаєш, лягаєшся та губиш від старання кізяки».

— Знаєте, Крістіане, я давно вже із цим усим змирився. Якось понишпоривши у голові та вдосталь порефлексувавши над пляшкою шнапсу, я крок за кроком, мов той Будда, дійшов просвітлення щодо того, що у графі «сімейний стан» я мав би написати – безвихідний. Тож я поставив на своєму майбутньому жирного хреста, перестав

¹³⁹ Крещендо (італ. *crescendo*) – музичний термін, що означає поступове збільшення сили звуку до найвищої, пікової точки.

пручатися неприхильному фатуму, припинивши спроби цьому запобігти, та зітхнув із полегшенням. Відтепер я для неї – такий собі гібрид джина з лампи, що виконує забаганки, банківського рахунку та гумового фалоімітатора. Вона каже, що хоче, і я стрімголов пнуся зі шкіри, аби виконати це, догодити, отримуючи замість вдячності й теплоти докори про недостатню швидкість чи певні огріхи виконання. Жіноче «хочу» – це ж у жодному разі не просто дієслово! Якщо жінка робить об'яву «я хочу» чи «я хотіла б», то це розповідне речення з констатацією факту, а постановка прямого завдання слухачеві чоловічої статі, який «повинен». От я роблю, що повинен, й іноді навіть почуваюся щасливим. Щасливою, задоволеною становищем ганчіркою на підлозі, що гарно та якісно витирає собою бруд із ніг господині. Над залишками гордості давно навис страх, а над надпристрастю починає навистати домоклів меч імпотенції, то ж це єдине, що мені залишилося – шукати задоволення у приниженні, а потім, нажлуктившись пива, лежати на канапі у п'яному забутті, ледь не зі сльозами, та чекати у розпачі, коли вона переказиться, змилюється, прийде до мене та пригорне зі словами: «Мій дурний дотепнику, все одно я тебе кохаю». І у тому буде фальш та награність, та я щодуху робитиму вигляд, ніби не розумію і не відчуваю того. Не жалійте мене друже, я сам свідомо це обрав.

Він розповів мені ще багато чого, цей обрубок людини, що уособлює традиційну чоловічу беззахисність перед примхами жіночої тиранії. Чи це є помста долі за той надлишок конформізму, що штовхнув цього загалом непоганого чоловіка до служби диявольському змієві Партії та схованки від докорів сумління за те у зеленому змієві?

До східного вокзалу Парижа ми дісталися глухої ночі. Сяк-так виборсавшись з вагону ми узяли таксі та вирушили до готелю. Таксист, чоловік середнього віку з прилизаним бріоліном чорним як смола волоссям, зовні чимось схожий на колумбійського наркобарона, прокоментував названу нами адресу непоганою німецькою з ледь помітним акцентом:

— Мушу застерігти, панове, що 20-й округ нині – далеко не найвдаліший вибір для помешкання, бодай і тимчасового. Не такий катастрофічний, як 18-й, та все ж... особливого паризького шарму там годі й шукати.

Професійна журналістська жага до інформації пересилила мою втому, то ж я вирішив узяти бика за рога та добряче розпитати

«пересічного» мешканця міста щодо ситуації, що склалася. Задля більшої довірливості я перейшов на французьку, а задля уникнення спокуси у водія «про всяк випадок» обмежитися переказом мені передовиці офіційних партійних агіток – змовчав про свій репортерський статус, конспіративно видаючи себе за інженера з заводу «Фольксваген», відрядженого за службовою необхідністю до заводу «Рено». Пауль є Єлена перебували в напівсонному стані, до того ж, жодного слова не розуміли французькою, що полегшувало мою містифікацію:

— Невже? О-ля-ля! — я спробував прозвучати «якнайфранцузькіше», що, ймовірно, вийшло доволі незграбно. — Що саме мсьє хоче сказати? Адже ж славетний цвинтар Пер-Лашез, церква Нотр-Дам-де-ля-круа...

— Пер-Лашез нікуди не дівся, мертві виявилися найстабільнішою та найбезкомпроміснішою групою населення цього округу, чого не скажеш про живих мешканців. Французький дух там нині зберігається здебільшого *post mortem*¹⁴⁰. Уявіть собі цю жахливу історичну метафору – справжня Франція крок за кроком перебирається на кладовище, на безмовні вулиці померлих, бо на жвавих вулицях живих їй не залишили місця ті, у кого серед французьких мертвих немає ані рідні, ані предків, а відтак – ані почуттів, ані пошани до них.

— Мсьє висловлюється загадками, а я не дуже розуміюся на метафорах. — я заходився клейти дурня на повну катушку. — Чи не могли б Ви конкретніше пояснити, про що йдеться?

— Та що там пояснювати! Ваша вдача, що Ви прибули вночі, а то б самі пересвідчилися, що у кварталі Гут-д'Ор¹⁴¹ новоприбулому мандрівникові неодмінно здалося б, що він переплутав літаки та випадково приземлився десь у бісовому Багдаді! От скажіть мені на милість, вони там у Берліні геть із глузду з'їхали, чи що? Ставлять на нас експерименти, мов на лабораторних кролях! Якщо підселити скажену собаку до здорових, то хіба за логікою не ясно, чим усе завершиться й хто кого покусас? Навіщо експериментувати?!

Пройжджаючи повз мерехтливий млин кабаре «Мулен-Руж» ми застрягли у традиційній нічній паризькій пробці (ти десь ще таке бачив?!) та стали мимовільними свідками чи то запеклої бійки, чи то

¹⁴⁰ лат. «посмертно».

¹⁴¹ квартал Гут-д'Ор (фр. *Goutte-d'Or*, букв.: «золота крапля») – квартал у 18-му окрузі Парижа, відомий як місце з абсолютним переважанням серед мешканців вихідців з країн Північної Африки та країн на південь від Сахари.

стрілянини прямо на вході до цього знаменитого закладу. Крізь синюваті пробіски поліцейських машин за кілька хвилин краєм ока вдалося розрізнити наступну картину: просто на тротуарі сидить молода французька дівчина та прикриває рукою ліву сторону закривавленого обличчя, біля неї лежить візуально неживе тіло молодого хлопця, біля якого заклопотано порпаються лікарі швидкої, а поліція тим часом надягає наручники на молодого араба, вдягненого у чорне худі з капюшоном та чудернадські широкі штани з мотнею мало не на рівні колін. Уява швидко домалювала невистачаючі деталі цієї мізансцени, а таксист, поглянувши на моє спантеличене обличчя, охоче прокоментував подію за вікном:

— От бачите, саме про це я товкмачу. Тут таке діється мало не щоночі. Поліція вже навіть чергує неподалік, бо знає, що із настанням сутінків виклики сипатимуться мов горох. Гадаєте, тому арабу щось буде? Ні, кажу ж Вам! Відвезуть до найближчого відділка і якщо поранений хлопчина виживе, а он він, здається, поворухнув ногою, то цього чорнопикого відпустять на всі чотири сторони, щоб не «провокувати міжнаціональні зіткнення та ворожнечу», та й по тому! А звідки, курво, взялися ті «міжнаціональні зіткнення» у моєму рідному місті, га?! Місцеві партійці надумали у такий спосіб вирішити демографічну проблему, що назріває, а як відомо, коли дурень починає вирішувати проблему, то їх стає дві! Це як ніби хірург у лікарні відмовився видаляти пацієнтові онкологію, зіславшись на негуманність по відношенню до пухлини, а також її невід'ємне право жити там, де їй найзручніше, та ще й на словах засудивши хворого за нетолерантність! Підступний ідіотизм найвищого ґатунку, що видає себе за чесноту, от що це, скажу я Вам!

Він чомусь перехрестився, пробурмотівши італійською *santa madonna Maria, mia madre*¹⁴², та злостиво плюнув на бруківку через відчинене вікно автівки.

— Он вже й про содомітів починають розповідати, що, мовляв, нічого у тому поганого немає і вони завжди є, були й будуть. Аякже! Засилати їх до концтаборів – то був, звісно, перегин, але й толерувати таке – то вже вибачте. Мало хто завжди був! Зважди були й злодії та вбивці, то що тепер? Це не важливо, а от що важливо, то це поняття норми та паталогії, і пхати чоловікові у сраку стручка – то безперечна паталогія. Ніхто ж не закликає їх репресувати, Боже збав, нехай собі

¹⁴² італ., букв.: «свята мадонна Марія, моя матір».

живуть, їх може й варто було б навіть пожаліти, як безногих чи недоумкуватих, але же не проголошувати безногість варіантом нормальної анатомії чи недоумкуватість – різновидом інтелекту! Яких ще нововведень найближчим часом слід очікувати від цих бовдурів в уряді? Скажіть мені, ви ж із самого Берліна!

Мені на думку не спало жодної слушної відповіді.

Так само, як і на питання одного смаглявий магрибінець, що був власником кав'ярні на бульварі Сен-Мішель та соромився свого походження (Він прямо так і сказав: *J'étais musulman. Je ne le suis plus. J'ai honte!*¹⁴³):

Сен-Мішель, цей рай для книголюбів та прихисток для естетів з усього світу, прекрасний, як і за часів Бальзака. Вздовж Сорбони та Люксембурзького саду вишикувалися книгарні *Gibert Joseph* та *Gibert Jeune*, бутіки та кав'ярні, де доброзичливі товстуні Жани та П'єри у кумедних білих ковпаках так само з посмішкою продають запашні багети та круасани власної випічки, бажаючи усім *bonne journée*¹⁴⁴, а Архангел Михаїл так само благодушно і трохи гордовито позирає з висоти фонтану на площі Сен-Мішель на роззяв, що вештаються островом Сіте. Наче нічого не сталося! Наче Франція не гине! Наче Європа не крокує суїцидною дорогою! Французи занадто довго спустошували себе, заповнюючи душі нечистотами й чванливо відмахуючись від засобів гігієни як від «непрогресивного мракобісся», але там, де панує замозахоплена самовдоволена пустота рано чи пізно поселяється диявол.

Я особисто не маю й гадки, як цьому тепер можна запобігти, окрім як поверненням до старих дідівських методів (ти знаєш, про що я!). Схоже, що Господь міцно затягує цього вузла, аби розрубати його. Схоже, що ми, автохтонне населення Європи, впродовж наступного століття вимремо, мов сніжні барси. Хоча що таке «автохтонне»? Адже ж відомо, що автохтонним населенням будь-якої території вважаються її передостанні окупанти. Все відносно.

Перед сном, докурюючи останню сигарету цього метушливого дня, я майже у розпачі споглядав із балкону готелю сірі потвори багатоповерхівок, що мов ракова пухлина заповнили колись мальовничий квартал Бельвиль, чия назва тепер може сприйматися

¹⁴³ фр. «Я був мусульманином. Я більше ним не є. Мені соромно!».

¹⁴⁴ фр. «гарного дня».

хіба що як знущання чи гіркий оксюморон¹⁴⁵. Коли бачиш цю типову забудову, то розумієш, що в цьому є якась нелюдяність, яка у змозі породжувати лише депресію, алкоголізм та насильство. Люди різних епох там живуть пліч-о-пліч, але одного разу можуть зіткнутися вічна-віч. Диявол дері, якби я раптом здурів та зажадав насолодитися краєвидами магрибського смітника, то я залюбки придбав би квиток та вирушив до Північної Африки, та я не бажаю споглядати його зі свого паризького вікна! Не бажаю! Не бажаю! Бодай би ви усі луснули зі своєю толерантністю!

Вже згадані мною «дідівські методи», від яких ще кілька днів тому сам із жахом відсахнувся би, наразі здаються мені не такими вже й неприпустимими. Любий друже, не засуджуй мене подумки, позаяк йдеться не про снобістське панство, фрейдів, юнгів, шопенгауерів та шпенглерів, а про прямолінійне й, вибач на слові, «тупе» біологічне виживання Франції, допоки ще хвиля дикунства не поглинула її та не попрямувала далі, на нас. Схід ще прокинеться від своєї летаргії, проковтне та перетравить Захід, як удав кролика. І Китай, видається мені, рано чи пізно ще помститься за Опіумні війни¹⁴⁶... Скидається на те, що стариган Шпенглер таки мав рацію, просто дещо помилився із термінами.

Чи можна коїти злочини заради великої цілі? Взагалі-то ні, але у виняткових випадках... потім, через роки, ти, звичайно, розкаюватимешся за вчинене, але ніколи не забуватимеш, що якби ти того не зробив, то ніякого «потім, через роки» у тебе не було б. Зрештою, моральність з усієї її фальшкою – це лише рожева пудра на невблаганних законах природи, у тому числі й дарвінівському законові природного відбору – з'їж чи будь з'їденим! Галантно, ножем

¹⁴⁵ Бельвіль (фр. *Belleville*, букв.: «гарне місто») – паризький квартал, що знаходиться в 19-му окрузі і 20-му окрузі на Бельвільському пагорбі (*Butte de Belleville*). Відомий як місце проживання числених імігрантських громад, через що парижани з гумором називають його «Вавилонвілем» (фр. *Babelville*).

¹⁴⁶ Опіумні війни (кит. 鴉片战争 *Yāpiàn zhànzhēng*) – два військових конфлікти на території Китаю у XIX столітті між західними державами та імперією Цин. Однією з основних причин воєнних дій були торгівельні суперечки, насамперед, щодо права та обсягів продажу опіуму, звідки чому ці війни отримали свою назву. У сучасному Китаї поразка в Опіумних війнах вважається однією з найпринизливіших сторінок історії, за які Китай у майбутньому обов'язково мусить взяти реванш перед Заходом.

та виделкою, з усіма політесами французького придворного етикету часів Людовіка 16 чи ж немитими дикунами у печері, голими брудними руками та підгнилими пеньками зубів – чи не один чорт?! Для нас, європейців, все дуже просто: ворого, якого ми необачно прийняли за друга та впустили до себе додому, вже на нашій території та гострить меча, аби нас знищити, отже або ми – його, або він – нас. Не можна гратися у демократію з тими, хто сприймає твою толерантність, твою готовність до діалогу як слабкість. Толерантність, ввічливість та відкритість – речі, які можуть бути лише двосторонніми та взаємними. Не можна зіграти партію у шахи з людиною, якщо ти з нею граєш у шахи, а вона з тобою – у радянську гру «в Чапаєва». Не можна аплодувати однією рукою, навіть дуже сильною та мозолистою від щоденної праці на благо демократії та сексуальній незалежності.

Показово, що самі парижани з приводу цієї ситуації обмежуються лише мазохістськими дотепами-констатаціями сумних фактів, на кшталт того, що на станції метро мост Пассі, що зовсім нещодавно впав черговою жертвою толерантного волевиверження бовдурів із місцевої мерії та був перейменований на міст Бір-Акем, біля Ейфелевої вежі увечері виходять самі лише туристи, котрих ще не встигли обікрасти, а на станції Анвер, що знаходиться за кільканадцять метрів униз вузькою торгівельною вуличкою Рю-де-ля-бон від знаменитої Базиліки Сакре-Кьор, у самісіньких нетрях 18-го округу неподалік лиховісного кварталу Барбес, – самі лише відчайдухи, які змирилися з тим, що неодмінно будуть обікрадені. Їх, бачте, більше турбує ціна на бензин та на той смердючий сир, ніж майбуття власної нації... непутящі діти величних батьків і дідів... Єдиний аргумент: але ж уряд стверджує, що усе під контролем! Воістину, з народом, більшість якого не використовує у побуті мозок, можна робити все, що завгодно.

Втім, у своїй офіційній статті я такого звісно ж не напишу, бо ще не настільки збожеволів, щоб очікувати від держави за чисту правду чогось іншого, ніж проблем. До того ж, хто я такий, одинак-писака з купою комплексів та неврозів, щоб зарозуміло сипати застереженнями цілій Європі?! Чого варті перестороги невдахи, що за кусень хліба торгує сумлінням, не маючи духу противитися брехні, продукуючи та розповсюджуючи її далі? Я не готовий до самопожертви й ніколи не скою цього через страх за себе та родину. Та й мої супутники не дозволять. Особливо Пауль. Той хоч і п'є увесь час, мов верблюд-діабетик (при цьому сам глузує із себе, що, мовляв, вчиняє, як Ісус –

побачивши гроші, перетворює їх на вино), та справу свою знає і не спускає їх мене невсміхучого «государевого ока» ані на хвилину. Прочитавши мій остаточний і до неможливості вихолощений варіант до публікації, він спочатку його схвалив, але потім насупився, м'явся, мовчки ходив навколо мене, як акула, що я врешті-решт не витримав:

— Паулю, щось не гаразд? Вас щось непокоїть?

— Та ні, все добре — він енергійно замахав руками. — Жодного занепокоєння. Щоправда, стурбованість все ж є, але не через Вас. Я мучуся, бо не знаю, що подарувати Єлені на день народження, до якого лишається всього тиждень. Я пів життя прожив один, немов палець у сраці, і тепер не можу собі дозволити її втратити через якусь дрібницю, бо ж, як бачите, характер у неї важкий та вимогливий.

— То може запитати у неї?

— Ні! У мене немає таких грошей. Знаєте, із самого моменту нашого із нею знайомства я ношу її фото у гаманці, бо воно нагадує мені, що тут колись були гроші...

— Нічого не вдієш, то є прикра доля усіх чоловіків.

— ...але коли вже Ви вже завели про це мову...

«Ось воно! Ну звісно ж!».

— ...то все ж таки, я б Вам дуже рекомендував дещо прибрати з тексту. Звісно, це лише порада, якщо Ваше авторське бачення тому протирічить і Ви наполягаєте саме на такій редакції тексту — жодних проблем, Партія ніколи не придушуватиме свободу самовираження...

— Що конкретно Ви маєте на увазі, Паулю?

— Замий дріб'язок, декілька речень. От, наприклад висловлювання «неоднозначне рішення уряду щодо вільного переселення мешканців колишніх колоній» варто було би перефразувати. До прикладу, «прозорливе, націлене на майбутнє рішення уряду щодо надання притулку та відновлення у правах наших колишніх громадян із колоній» як Вам таке? Або, скажімо: «низка міжкультурних непорозумінь». Натомість я пропоную: «певні побутові непорозуміння, що виникли через тимчасові організаційні труднощі». Партійна дисципліна, самі розумієте.

— Але ж ця нова «викривальна» телепрограма... як її... «60 секунд», там вільно про це кажуть! От тільки вчора був сюжет якраз про новозбудовані паризькі мечеті й ісламістські гетто.

— Вона не партійна, а розважальна. Низькопробна халтура для людей із відсутнім смаком та гидилтвістю. Нехай собі смакують технічні катастрофи та соціальні вади, зрештою, вони таким чином

виконують функцію клапану для випуску надлишкового пару з котла й у результаті зміцнюють його стабільність. Їх дивляться домогосподарки й пенсіонери, але ніхто насправді їм не довіряє. А от ми, партійні ЗМІ, не можемо дозволяти собі подібні фривольності саме через те, що цінуємо довіру громадян.

— Ну гаразд, мені не принципово. Нехай буде по-Вашому.

— Радше «по-нашому» спільному, друже, бо ви й самі усвідомлюєте, що так буде краще для держави та суспільства. Тут як на заводі – дотримання техніки безпеки та помя'кшення гострих кутів завадять надмірному травматизму.

Я не пручався, бо у цій і без того беззубій та брехливій статті відстоювати окремі шпильки та гіпер-завуальовані натяки не було жодного сенсу, оскільки їх однаково мало хто помітить. З іншого боку, у подібному суто косметичному прилизуванні тексту сенсу було ще менше через ту саму причину – ніхто не зверне уваги на ці мікроскопічні напівтони. Одвічні партійні боягузтво й перестрашування «аби чого не вийшло». От тільки якого біса тобі взагалі було сюди пертися, якщо я легко написав би те саме, сидячи на дивані у рідному Нойкьольні? У партійців власна логіка, непідвладна загальнолюдському здоровому глузду.

У цій подорожі мене розчарувало все – від процесу до результату. Ба більше, до певної міри швидше морально спустошило, ніж просто розчарувало, бо я пересвідчився, що той «мій ідеальний Париж» існує виключно у романах Стендаля, Меріме та Бальзака, а у сьогоденні його годі й шукати, позаяк він якщо ще й не помер остаточно, то явно конає на смертному одрі. Я поспішав на свято душі, що естетусе, до витонченої мрії вдихнути повітря Монмартру та розчинитися у вічності Сент-Шапель¹⁴⁷, а опинився на поминках по старій добрій *la belle France*¹⁴⁸, де необачно запрошені господарями цигани цуплять зі столів та з кишень нечисленних родичів померлого все, що погано лежить, плюють на його скорботний портрет і при цьому нахабно сміються присутнім нащадкам у обличчя.

Додому я повернувся приголомшений, пригнічений і в «інтелектуальному розпачі» через крах орієнтиру для ідеалів. Єдине,

¹⁴⁷ Церква Сент-Шапель (фр. *Sainte Chapelle* «Свята капела») – споруджена у 1242 – 1248 рр. у готичному стилі каплиця-релікварій, що знаходиться на території колишнього Королівського палацу (Консьєржері) на острові Сіте в Парижі.

¹⁴⁸ фр. «прекрасна Франція».

що мене гріє, то це боязка надія, що можливо хоч у Римі, у цьому серці Європи, ще бодай щось лишилося... Отож, я повернувся додому й аби якось розвіятися засів уважно читати ті матеріали, що ти мені надіслав.

Ну що тобі сказати... По-перше, щодо тієї «недо-Біблії», то я ладен заприсягтися, що там бракує щонайменше частини тексту, якщо не половини. Якщо я правильно вловив головну думку, що її проштовхує твій білогарячий друг, то це самовиправдання через самопрокляття: оскільки «Від спокус горе світові, бо мусять спокуси прийти; надто горе людині, що від неї приходить спокуса»¹⁴⁹, то подивіться на мене, брати та сестри – я і є той самий змій-спокусник (нехай і зелений), і саме моя самопожертва заради людства зробила мене алкашом – я повільно й демонстративно вбиваю себе та спокушаю оточуючих, аби втілити волю й замисел Всевишнього, я приношу себе у жертву Божому планові, то ж чим я не новий Ісус, нова реінкарнація пророка, що «кладе життя своє за іншого»¹⁵⁰? Але для чіткої кристалізації цієї ідеї там явно не вистачає теологічного й обґрунтування, котрого так, за прискіпливою логікою традиційного богослов'я, не могло не бути! Відтак раджу тобі, друже, запитати про це у автора. Можливо, він щось й навіщо від тебе приховав. Помя'кшив гострі кути, мовлячи по-партійному.

Хартманн, хоча й відверто бреше щодо своєї долі («ніколи не співпрацював із КДБ» – угу, так я й повірив! «Шкода, що зрадив свою країну і свою кохану» – угу, так шкода, як, за висловом моєї бабці, корові заднє коліно всрати!) та старано відбілює себе, багато у чому має рацію: розпад Райху для його переферійних територій – це великий шанс і водночас велика небезпека, що може обернутися жахливими трагедіями, і я не впевнений, що усі будуть спроможні тим шансом правильно скористатися. А що «краще», якщо таке слово тут узагалі доречне, – с'як-так жити та розвиватися за «неволі» чи гинути, деградувати до кам'яного віку за «волі» – я не знаю, нехай вони обирають самі. Але у будь-якому випадку, я не був би таким категоричним, як одна наша спільна знайома, яка на запитання «З чим би Ви зрівняли наш Райх?» спересердя та через брак життєвого

¹⁴⁹ Матф., 18:7.

¹⁵⁰ Немає більшої жертви, коли людина своє життя покладе за іншого (Іоана, 15:13).

досвіду з надлишком юнацького максималізму бовкнула «Із землею!». За що і поплатилася. Може, несправедливо, а може й ні.

А от що я точно знаю, що наше суспільство загалом – що у Німеччині, що у Франції, що у Галиції за десятиліття, що минули після завершення війни, стало жахливо інфантильним і безвідповідальним, і ми, співробітники ЗМІ, до цього доклалися чи ненайбільше, бо ж тривале життя у суспільстві, де свідомість індивіда формують далеко не нейтральні – зазвичай, або ідіотсько-партійні, або, останнім часом із початком «перебудови», нічим не кращі ідіотсько-ліберальні – ЗМІ, призводить до формування у голові «пересічної людини» стійких стереотипів. Стійких до патологічності, із цілковитим небажання критично мислити й майже фізичною відразою до закликів увімкнути нарешті голову. Навіть із фактами в руках дуже важко буває переконати обивателя в тому, що все, чому його вчили і навчають у галузі гуманітарного чи суспільно-політичного знання – або відверта брехня, або напівправа, або, у найкращому разі, тенденційно витлумачені факти. Тому наш та їхній шлях до свободи, що б ми усі під нею не розуміли, найімовірніше виявиться настільки кривавим, що дуже швидко ми пожалкуємо, що розпочали його, а десь на середині шляху, гнані страхом і ностальгією, палко забажаємо повернутися назад, от тільки повертатися будн нікуди, бо до того моменту минуле буде остаточно зруйновано, а майбутнє ще не настане. Завбачливий хитрун Хартманн зібрався помирати у найвдаліший момент і крутитиме нам із того світу дулі, споглядаючи на наші страждання й поневір'яння.

Прошу тебе, обов'язково бережи себе у ці буремні часи у тих буремних місцях! Не знаю чому, але передчуття у мене якесь тривожне...

Передавай сердечний привіт своїй другій половинці від мене та моєї другої половинки, бо досвід спілкування з Єленою наочно продемонстрував мені, наскільки нам із тобою все-таки поталанило у порівнянні з Паулем! Нам є за що кохати своїх жінок і є за що бути їм вдячними. Принаймні за те, що вони не такі.

Обіймаю,
Недо-парижанин Крістіан,
Берлін, 05.03.1990

P.S. До речі, сьогодні день смерті Сталіна. Ти про це знав? Яким жахливим тираном він би не був, та у війні з нами він, колишній семінарист, довів світові одне – зло перемагається не добром, а відзеркаленням, мечем месника, а не молитвою святого. Вони виявилися злішими, тому й напали на нас і тому змогли встояти, вижити, коли ми погнали їх копняками назад у їхнє стійло. Та попри все, вони існують і дотепер. А от якби напали ми, то гарантовано би програли вщент і стовідсотково зникли би з мапи світу... Терор повсякчас виграє не найсильніший, а назапекліший, найзатятіший, тому варвар і переміг витончений й, здавалося б, непохитний колос Риму. Так стається завжди. Варварові немає що втрачати, але є за що вмирати, а патріцієві – рівно навпаки. Нагадай про це тому своєму новому приятелеві на ім'я Штефан.

18

*Адреса отримувача: Берлін- 12051, Грос-Берлін-гау,
Нойкьольн, Рінгбанштрассе 18, герру Крістіану Мьоллеру*

Мій дорогий парижанине, що не відбувся!

Бачу, ця Єлена тебе зачепила за живе! Судячи з твоїх слів, ця жінка – це якась підстаркувата й гротескно окарикатурена версія навіженої Інґрід Шуманн із наших буремних студентських років. Пам'ятаєш таку кралю у шкіряній міні спідниці з індіанським ірокезом на голові (подякували, що не тільки на голові), котра надмірно захоплювалася операціями по зменшенню довжини свого «середземноморського» носа, у результаті чого поступово ставала дедалі більше схожою на Майкла Джексона? Пам'ятаєш, як ти принизливо волочилися за нею та самовіддано, мов вірний пес, чекав на призначене побачення праворуч під стариганом Віллі¹⁵¹ «десь близько шостої чи сьомої», чудово знаючи, що вона неодмінно спізниться й припхається підшофе у найкращому випадку ближче до

¹⁵¹ мається на увазі пам'ятник Вільгельмові фон Гумбольдту, встановлений праворуч від головного входу до Палацу принца Генріха – історичної будівлі у центрі Берліна, що знаходиться за адресою вул. Унтер-ден-Лінден, 6 та є головним корпусом Берлінського університету імені Гумбольдтів.

восьмої через те, що, ймовірно, відсмоктувала комусь із старшокурсників у гуртожитку, а швидше за все, і не одному. Знав, краявся тим до плачу й нестями, і сам гнав від себе цю думку, мовляв, «вона не така, це все – наклепи злих язиків», що не взмозі розгледіти за ексцентричною поведінкою та зухвалою манерою одягатися вразливу поетичну душу. Зізнаюсь, я тоді теж шленів від неї аж до стану безперервної ерекції! У підлітковому віці хлопцям подобаються такі поетичні фурії, з яких по кілька разів на день злітають труси, мов листя з осіннього лісу! Але згодом ми подорослішали й відчули до неї іронічну відразу й сором за самих себе. А той Пауль, вочевидь, так і не подорослішав.

Твій невтішний прогноз щодо історичного майбутнього Європи, вочевидь, все ж рано чи пізно виявиться пророчим, якщо уряд вчасно не схаминеться. До того ж не забуваймо, що хто-хто, а араби можуть похизуватися величезним досвідом розчинення у собі завойованих народів, то ж залишки Франції, та й Німеччини як мізерні поодинокі островці дескримінованих спільнот на мапі Європи 21-22 століть – не така вже й фантастика. Зрештою, саме це сталося із як коптами та греки у Єгипті – колись домінуючі нації, вони врешті-решт розчинилися у безмежному пришлому арабському океані та стали ледь помітними «національними меншинами» там, де до того жили тисячоліттями, і ані велика культура, ані формальна «автохтонна історичність» їх не врятувала. Де тепер «той» Єгипет? Ледь жевріє у жменьці монастирів та у напівзруйнованих історичних пам'ятках, давно перетворених шахраюватими арабами на місця масового обдурювання простодушних західних туристів. Водночас ризикну припустити, що свого часу «прогресивно налаштована більшість» троянського суспільства із Кассандрою також не погоджувалася, запекло критикуючи її за песимізм, алармізм та надмірне згущення фарб... Історія постійно намагається нас навчити, а ми постійно отримуємо двійки.

Цими днями мені довелося здійснити ще одну коротку подорож, цього разу до Берна, де й донині мешкає фрау Катаріна Бахманн, колишня кохана Хартманна. За допомогою напівлегальних оборудок із співробітниками адресного бюро та завдяки допомозі деяких знайомих із відповідних інстанцій мені вдалося з'ясувати, що вона, по-перше, досі жива, а по-друге, так і не виходила заміж і не мала дітей. Та й адреса не змінилася із довоєнних часів! Ніби вона й досі чекає на свого Макса саме там, де вони бачились востаннє...

Чого мене туди понесло? Не питай... Бо я, сентиментальний дурень, дав слово помираючому зрадникові і попри весь свій затятий цинізм не зміг би по-іншому, от чому! Вочевидь, я старішаю...

Вона, літня жінка, схожа на класичне зображення бабусі з дитячих книжок, пригостила мене незрівнянним альпійським джемом, уважно вислухала, мужньо стримуючи емоції і навіть посміхалася, хоча мені періодично здавалося, що це дається їй ох як непросто. Я фактично зруйнував її внутрішній світ чи, принаймні, спокій, розбурхав стару, вже напівзагоєну рану, став для неї особистим провісником світової несправедливості, зрештою розуміючи, чому у давнину було прийнято відрубати голову гінцю, який приніс погану новину. А втім, вона трималася напрочуд достойно, з героїчним спокоєм та вірцевим аристократичним стоїцизмом.

Після того, як я завершив свою розповідь, вона кілька хвилин мовчки дивилася у вікно на весняні деревця та дітей, що галасливо ганяли бруківкою голубів, а потім промовила:

— Ви – мудра людина, герр Ульріх, що не стали пом'якшувати кути, переказуючи навіть те, у чому Макс явно Вам збрехав і про що Ви, звісно, здогадалися, а передусім через те, що наважилися прибути особисто та не обмежилися поштовим листом. Тепер мені набагато легше, ніж було усі ці роки. Ви пожаліли і мене, і його. Дякую Вам за це.

— Для мудрої людини я занадто імпульсивний, непослідовний та м'якотілий, фрау Бахман, за що і страждаю впродовж усього життя. Я не мудрий, а радше досвічений. Якби був мудрим, не був би таким досвіченим.

— Даремно Ви так вважаєте. Мудрість – це саме і є розум у поєднанні з добротою. Розум без доброти – це хитрість. От як у Макса, що за всі ці роки не знайшов можливості мені хоча б написати. Не відчував такої потреби. Аж раптом тут перед смертю вирішив очистити душу й за демпінговою ціною вскочити до раю, мовляв ось який я шляхетний, хоч і грішник, проте покався. Все, як пише груба книжка із чорною шкіряною обкладинкою та золотистим хрестом спереду, по якій ніхто не живе, ніхто до ладу і не читає, але усі вдавано поважають та згадують її приписи тільки коли вже однією ногою стоять у могилі. Не думайте, що я ображаюсь на Макса через те, що він порушив свої обіцянки і зрадив усе, заради чого я жила. Клятви, виголошені під час бурі, завжди забуваються у ясну погоду. Я давно все вибачила і відпустила його, разом із шматком моєї душі, що він

вигриз із м'ясом та уніс із собою. Я навіть не звинувачую Бога за те, що забрав Макса у мене, що перешкодив нашому шлюбові, бо в моєму випадку, можливо, саме в такий спосіб Господь виконав прохання зі щоденної молитви «Збави нас від лукавого». Але тепер у тій душі зяє рана, що загоїлася по краях, але ніколи не заросте. Знаєте, як після втрати ноги на полі бою. Обрубок із часом затягається шкірою, але нога не відростає.

— Вибачте, що зробив Вам боляче, фрау Бахманн.

— Ні, ні, це не біль. Це – страждання. Воно глибше та водночас лагідніше, із ним можна жити й навіть посміхатися, але його не беруть таблетки. Біль – це просто біль, а страждання – це біль із приводу болі. Саме у такому стані я й живу протягом останніх сорока років, то ж уже давно призвичаїлася. Ви не спричинили біль, герр Ульріх, а скоріше звільнили мене. У тому числі від ілюзій. Знаєте, Макс завжди жартома казав: я чинитиму з тобою, як з одноразовою бритвою: думатиму, що використаю тебе один раз, але насправді ніколи не викину, залишатимуся з тобою до останнього, до глибоких порізів на обличчі незважаючи на те, наскільки старою та тупою ти станеш. От зараз я стара та, ймовірно, тупа, бо дійсно вірила цим словам аж до сьогодні, попри роки, попри коханок да голос здорового глузду... А він... він і вчинив саме як з одноразовою бритвою... Спочатку я багато років палко молилася, аби небеса дозволили нам побачитися, потім багато років молилася, щоб Господь був добрим до Макса, який, вочевидь, давно загинув, потім я навіть молилася, щоб Господь якомога швидше забрав мене до себе, аби ми нарешті знову були разом із коханим. Та тепер натомість Ви довели мені, що там ізверху нас ніхто не чує. Йому, якщо навіть він існує, вже точно немає жодного діла до нас, то ж безглуздо сподіватися, що той, хто не воздає за молитви, каратиме за зло. Нічого там немає. Це все у наших головах, у тому числі й у моїй дурній сивій макитрі, котра недолуго змарнувала власне життя, розтринькала за безцінь сумуючи за уявним міражем колишнього щастя. Я принесла теперішнє у жертву минулому й тим занапастила майбутнє, уповаючи хоча б на посмертне воздаяння. Добре, що хоча б тепер, під захід життя, я вільна як від минулого, так і від остраху майбутнього. Дякую Вам за це!

Вже після повернення до Лемберга я довідався, що за двадцять хвилин після того, як фрау Бахманн зачинила зо мною двері, мило попрощавшись і навіть обійнявши мене, вона наклала на себе руки, наковтавшись снодійного та пігулок для зниження тиску. Бідна жінка,

що прочекала все життя... а дочекалася мене із моєю дурноватою щирістю! Тепер я краюся й через довжину власного языка. Але ж звідки мені було знати?! Я очікував, що вона плакатиме, репетуватиме, можливо, виставить мене за поріг не дослухавши й плоне у спину, але такого фіналу я не очікував! Як це можна було передбачити? Можна сказати, що хирун Хартманн таки забрав її із собою, причом перед себе, аби облаштувала йому там у пеклі затишне помешкання, а я йому у цьому допоміг, виступивши у ролі диявольського посильного! Якби я не попхався туди, якби не розпятавав тієї «правди», котрої вона зовсім не потребувала, то все було б інакше і вона й досі б... чекала незрозуміло на що. На диво. І тим би жила. Щоправда, безцільно. Вона давно вже поховала його у своїй душі й поливала могилку сльозами, аж раптом ця могила виявилася порожньою.

Це я убив її, і цього я не вибачу, ані собі, ані покидькові та егоїстові Хартманну, що учергове підло підставив людину, що йому довірилася й пішла на поводу. Такі люди не змінюються... Про що думав – і він, і я?!

Направду я й досі не оговтався. Розумію, що не винен, і що не бажав цього, та все одно на душі – мов стадо корів насрало...

Щодо Карстенової бібліоподібної писанини ти виявився абсолютно правий – дійсно, там бракувало частини тексту! Найпікантніше те, що винуватцем цього виявився не Карстенів склероз чи біла гарячка! Я майже впевнений, що кілька сторінок із рукопису видер і поцупив Штефан, хоча він, звісно, ніколи у тому не зізнається. На такий висновок мене наштотхнув його «маніфест», копію якого я надсилаю й тобі. Зверни увагу на одну з головних ідей – заради великої цілі можна вдаватися до усього: вбивств, катувань, геноцидів, не кажучи вже про такі дрібниці, як крадіжка. Мені здається, що Штефан вкрав той текст заради того, аби використати його елементи у якості певної ідеологічної платформи для своєї партії... чи що в них там. Принаймні, у деяких абзацах – за стилем, за добором слів, за метафорами – я безпомилково розпізнаю мовлення безпардонного вульгарного дотепника Карстена, а не скромного борця-інтелігента за інтереси неіснуючої держави та сумнівної нації, що вдався навіть до ганебного плагіату (уявляю, як він сам потайки мучиться й зневажає себе через це!) заради «великої ідеї», у яку пристрасно вірить.

Але ця їхня «велика ідея», як і більшість її adeptів, чимдалі викликають у мене суміш захоплення та жаху. Ті люди... вони зовсім

не такі безневинні овечки із гарними манерами, як чемний інтроверт Штефан, що безумовно є винятком! Ба більше, судити по Штефанові про все українське підпілля – це десь як судити про жінку по презервативу! У переважній своїй більшості вони – жорстокі фанатики, хоча й також невинні ідеалісти. Вони переконані, що виступають за праве діло й у боротьбі готові вдаватися до будь-яких методів без жодних виключень та обмовок, не гребуючи за необхідності й такими «прикрими інцидентами», як, до прикладу, масові вбивства чи депортації за етнічною ознакою. Знаєш, попри симпатію, яку я почав відчувати до них, одночасно я дійшов висновку, що «Гестапо» цілковито мало рацію, коли вносило їх до списку терористичних організацій, бо з точки зору Берліна вони, безперечно, є такими.

Так, відверто кажучи, я жажнувся їхньому «маніфестові». Та водночас, я у захваті від їхніх намірів. І це, друже мій, не ознака шизофренії, як ти міг би раптом запідозрити, і не фрейдистське зачарування дикунською грубою вітальністю та мескулінною силою, а чітке усвідомлення того, що вони – наразі єдині, хто замахується на історичну місію у нашому застійному болотці, населеному обивателями, скептиками і декадентами на кшталт нас із тобою. Вони прагнуть переробити світ. І хоча я зовсім не поділяю їхніх поглядів, а подекуди й відверто вважаю дурною мішаниною із історичних фальшивок, абмітних забаганок, підліткового максималізму та дитячої наївності, я віддаю належне людям, котрі у наш час здатні жити мрією, а не лише діяльністю шлунково-кишечного тракту.

Не уявляю, чи з того щось вийде. Але точно одне – у цих людей не буде «звичайної долі» пересічного бюргера, їхня доля врешті-решт доведе їх до п'єдесталів – або шибениці, або пам'ятників «національним героям». Не виключено, що до обох одночасно, і саме у вищезазначеній послідовності. Та вони зовсім не бояться гестапівських застінків, проте до тремтіння бояться краху своїх ідеалів, бояться «не справитися», заради чого у гордовитому запалі самозречення й месіанства не постоять за ціною, навіть якщо ціна вимірюватиметься людськими життями – як власними, так і чужими. До останнього часу я помилково вважав, що персонажі подібного ґатунку, такі собі непосидючі жерці одвічного Молоху жаги насильницьких змін, вже давно вимерли, мов мамонти, назавжди залишившись лише у підручниках історії, що переповідають буремні

життєписи бунтівних якобінців Робесп'єра¹⁵² та Дантона¹⁵³, а от бачиш – східні терени ще мають чим нас здивувати! А ми натомість силимося приспати чи придушити їхню вітальну енергію замість того, щоб спробувати її осідлати, очолити та направити у вигідне для нас русло. От я бачу, що нічорта у нас не вийде! А у них, найімовірніше, щось – бодай не у повному обсязі! – таки вийде.

Загалом, найкраще тобі буде самостійно ознайомитися хоча б із цим декларативним «маніфестом» і зробити власні висновки. Як на мене, то зародження цієї «УНА» свого часу банально прогавили, прохлопали вухами як компетентні органи Берліна, так і Москви. Не надали значення, недооцінили загрози, легковажно поставилися як до дитячої завбавки. Зараз вже запізно заганяти цього джина назад у пляшку. Скриньку Пандори не просто відчинено, її необрежно й бездумно розтрито об стіну довготривалої глухої самозакоханості й пихатої самовпевненості пристаркуватих берлінських ортодоксів. Та зізнайся самому собі – от якби гестапівці навіть і своєчасно здійняли галас щодо цих доморощених революціонерів, то ані ти, ані я, ані більшість суспільства не повірили б у це, сприйнявши подібні «викриття» за чергову пропагандистську акцію влади, позаяк кожен громадянин Райху з пелюшок затямив собі старезну лютерівську істину: під час полювання на відьом найбільше слід боятися не відьом, а тих, хто спалює живцем їх на вогнищах. Нібито відьом не взагалі не існує! Нібито вони – абстракція. Чи відносна моральна категорія. Чи суцільна вигадка інквізиторів задля виправдання власного існування та влади. Це як із філософським осягненням часу: Ньютон стверджував, що час – абсолютний, Айнштайн – що час – відносний, а Маркс – що час придумали підступні годинникарі, щоб продавати більше годинників. Але ж відьми, як і час, нажаль, об'єктивно існують, діють непомітно та підло та подекуди маскуються під шляхетних розбійників, як от наразі.

¹⁵² Максиміліан Робесп'єр (1758 – 1794) – діяч Великої французької революції, відомий сучасникам як Непідкупний (фр. *L'Incorruptible*) або Шалена Гієна (серед своїх ворогів), один з лідерів Великої Французької революції, очільник революційного руху – якобінців.

¹⁵³ Жорж Жак Дантон (1759 – 1794) – один з батьків-засновників Першої французької республіки, співголова клубу кордельєрів, міністр юстиції за часів Великої Французької революції, перший голова Комітету громадського порятунку.

Чує моє серце, без крові це не минеться, позаяк гангрена у цій кінцівці Райху вже настільки запущена, що терапія, антибіотики й припарки не врятують, а ампутаційна хірургія без крові, на жаль, неможлива...

На цій депресивно-песимістичній ноті поки що дозволь завершити свою сумбурну оповідь, бо через брак годин у добі та шалену лавину роботи ледве маю силу й час хоча б на годинку підвести голову від письмового столу. Щиро обіцяю найближчим часом виправитися, осягнути свою провину перед твоєю високоповажною персоною й навіть задовбати тебе листами із обшарпаного східного провінційного міста, що дуже скоро небеспідставно претендуватиме на звання революційної столиці пост-Великої пост-Німеччини. Ще згадаєш мої слова!

Поцілуй від мене, старого миршавого волоцюги, усіх лемберзьких дівчат, до яких спроможешся дотягнутися, бо подякують, що вони там у вас до біса вродливі! Але стережися дружини, бо ж у справах амурних жінкам позаздрить будь-яке «Гестапо», сором'язливо розводячи рукам і констатуючи власну профнепридатність!

Твій відданий старих друг із заіржавілим шилом у сраці,
Лемберг, 23.03.1990.

19

Маніфест Української Національно-визвольної Армії

Держави і суспільства – як люди: дорослішають, старіють, впадають в маразм та розкладаються. Як і на людей, замолоду на них покладають надії, у зрілості – відповідальність, а після смерті – квіти. Задряхлілий, закростенілий Райх нагадує нині бридкого старого пітона, що вмирає, оповивши смертельними обіймами десятки поневлених народів із понівеченими ним ще замолоду долями. Але як би він не пручався, не силився спростувати закони історії, та для нього настає час квітів, а для нас – українців – надій і відродження.

Нам не потрібні чужі території, але є наша земля, яка для нас є священною, на якій жили наші пращури і яку ми нікому не віддамо. Ми захищаємо наших людей. Ми воюємо за свою тожсамість та свою тисячолітню історію. Ми боремося проти тих, хто зневажає нас, хто забороняє нашу мову, наші цінності і навіть нашу віру, хто насаджує ненависть до історії нашої Вітчизни.

Проти нас сьогодні частина вмираючого світу. Це купка божевільних узурпаторів, одурманений і заляканий ними народ та велика згряя скажених псів із газетярської псарні. З ними різномасне стадо хрюкаючих телевізійних підсвинків і недалеких обивателів Третьої імперії, що розпадається, зі стікаючою по підборідді від виродження слиною. У них немає віри та ідеалів, крім вигаданих ними ж похабних звичок і насаджуваних ними ж стандартів дводумства, що заперечують даровану нормальним людям мораль. Тому, піднявшись проти них, ми набули сакральної сили.

Ми були слабкі і спустошені лихоліттям. А зараз ми струсили липкий сон і тужливий морок останніх десятиліть, у які нас занурила загибель колишньої Вітчизни. Нашого пробудження чекали інші народи, згвалтовані повелителями п'їтьми, рабовласниками та гнобителями, які що марять своїм жажливим колоніальним минулим і прагнуть збереження своєї влади над світом. Багато народів давно не вірять цим маренням, але поки що бояться кровожерливих володарів. Та незабаром й вони прокинуться остаточно. І коли трухлявий світовий порядок завалиться, він поховає під багатотонним спудом своїх уламків усіх своїх гордовитих жерців, кровожерливих адептів, глумливих прислужників і безсловесних манкуртів.

Ми слухаємо слова Творця в наших серцях і чуємо їх. Ці слова дають нам священну мету. Мету зупинити верховного володаря пекла, хоч би яке ім'я він використовував – Сатана, Люцифер Ібліс чи фюрер. Бо його мета – смерть. Наша мета – життя. Його зброя – вигадлива брехня. Наша зброя – прада та самовідданість.

Ми мусимо бути сильними, рішучими та безприкладно жорстокими, подекуди навіть жорстокішими за наших тиранів, оскільки у реальному світі зло перемагається не слинтяйською покорністю та капітулянством духу, а запеклою переконаністю у власній непогрішності, бодай і примарній. Свого часу Гітлер сказав своїм військовим і своєму народові: «Я позбавляю вас від химери совісті», і саме тому вони перемогли. Тепер цей самий шлях катарсису брудом маємо пройти й ми, українці, якщо хочемо перемогти, та й

елементарно вижити як нація. Ми мусимо пробудити наших братів і сестер по всій Галіції навіть проти їхньої волі та силоміць змусити їх жахнутися від усвідомлення власного рабського становища, бо головний ворог українців наразі – навіть не у Берліні та Москві, а у мільйонах приспаних українських голів, що впевнені у тому, нібито Райх і є їхня рідна та затишна домівка, бо свого часу Райхові вдалося не лише вільну людину на раба, а ще й переконати цього раба, що його мрія збулася.

Та понад те, понад власне звільнення, яке попри усі складнощі та небезпеки видається перспективою найближчого майбутнього, ми мусимо простягнути руку допомоги нашим братам та сестрам, що перебувають у скрутнішому становищі, бо є поневоленими ворогом, сильнішим за нашого та водночас підступнішим, ворогом, що за мовою, ментальністю, звичаями та вірою є настільки схожим на нас самих, що більшість українців вже навіть і не відокремлюють себе від нього – Росією. Вони, ці бідні обезумлені «радянські» українці, швидше за все, чинитимуть нам запеклий спротив пліч-о-пліч з росіянами, котрих вони вважають «своїми», а нас – чужинцями. Вони, як і російський мужик, за влучним висловом Фрідріха Енгельса, взявшись за сокиру з відчайдушною люттю захищатимуть своє рабство. Та ми не зважатимемо на те, як не зважає лікар-психіатр на маячня пацієнта, а вперто та впевнено робитимемо свою святу справу – вивільнення та соборності, хай навіть іноді перестороги обох наших ворогів і здавадимуться нам раціональними.

Чи хворий Райх? Так, безумовно! Чи означає це, що Радянський Союз як його альтернатива – здоровий? Тисячу раз ні! Бо шизофренія хворого в одній палаті психлікані автоматично не робить параноїка з сусідньої палати здоровим та адекватним. Ми матимемо справу з хворими на ракову пухлину соціалізму – байдуже, «націонал-» чи «інтернаціонал-», тому мусимо полишити острах крові та гидливість, бо провадимо живильне хірургічне втручання, тож мусимо різати по живому, а значить нам ніяк не уникнути крові і болю. Ми матимемо справу зі скаженими маніяками, тому мусимо забути про будь-яку ідеологію, позаяк «ідеологіями» безумці ввічливо називають зміст власної божевільної маячні. Ми мусимо бути тверезими та прагматичними, здійснюючи далекоглядні мудрі кроки, а виважені рішення можливі лише поза почуттями, тому націоналіст, комуніст, соціаліст, монархіст, так само, як і будь-який інший «-іст», що керується емоціями і казками при визначенні долі мільйонів – в

залежності від наслідків – або невинуватий ідіот, або цинічний злочинець, а ми – ми, хто іде за мрією! – не можемо собі дозволити бути ані першими, ані другими, позаяк ціна є занадто високою. Ми мусимо полишити жалість, емпатію, співчуття і вагання, бо так ми ослаблюємо себе та виправдовуємо свою добровільну капітуляцію. Нарешті, ми мусимо полишити навіть злість, оскільки злість – це стан, коли язик та руки працюють швидше за мозок.

Україну не відродить злість. Україну не відродить полум'яна віра та прекраснодушні шляхетні пориви. Не відродить і сама по собі жорстокість. І рішучість не відродить. Ми мали сотні років та декілька спроб, аби наочно у цьому переконатися. Єдине, що дійсно здатне відродити нашу омріяну Вітчизну – це раціо, раціо та ще раз раціо. Іноді з елементами фарисейства, іноді – жорстокості, а іноді й – віри та шляхетності. І нехай це тхне макіавелієвським цинізмом. Бавитися каяттям та самобичуванням ми будемо потім, після та у разі перемоги, якщо вистоїмо. А зараз – мрія понад усе! Мета – понад усе! Україна – понад усе!

*

*

*

Ми дуже добре знаємо жорстоке тевтонське обличчя одного зі своїх ворогів, знаємо слабкі та сильні сторони голема на ім'я «Тисячолітній Райх». Набагато гірше ми розуміємо Росію, незбагненну, неосяжну колективну Салтичиху, що так вдало видає себе за найближу і люблячу старшу сестру, що іноді карає, іноді жаліє, але завши винятково – із почуття спорідненої турботи про нас, недалеких й незрілих, але коханих молодших сестричок. Вона дозволяє доношувати за собою одяг та навчає правильно наводити макіяж, але решта світу від того макіяжу не ній жахається, а на нас – сміється. Й ані вона, ані ми достоту не втямимо, чому? Що не так? Що не так із нею і що не так із нами, коли ми разом із нею? Чи розірвання сестринської пуповини – завжди гріх? Чи розділення сіамських близнюків завжди призводить до болісної загибелі обох? Звички, традиції та почуття стверджують, що – так. Проте вищезгадане раціо натхненно шепоче нам у вухо, що якраз таки й ні, і що подібний розрив, попри значні ризики, дає шанс на сцілення обох організмів, на значно комфортніше, здоровіше, повнокровніше життя. За умови, що хірург – професіонал, використовується правильна анестезія та післяопераційна реабілітація.

Мати Ахіллеса, купаючи його в дитинстві, тримала за п'яту, тож саме п'ята й стала вразливим місцем. У російського Кошія Безсмертного мати була суворішою... тож дитина виросла сильним, навіть обдарованим і місцями талановитим, подекуди сентиментально-співчутливим, подекуди безрозсудно жорстоким закомплексованим імпотентом. Він отримав непогану європейську освіту, але не отримав належного виховання. Йому не прищепили гарних манер просвітництва, натомість наповнили архаїчну свідомість найпрогресивнішими, здавалося б, філософськими концепціями, що не змінило його дикунської душі, а лише дозволяли витончено виправдовувати власне моральне невігластво та хамську поведінку. А оскільки, як рудимент первісного світогляду, для людини із архаїчною свідомістю територія є важливішою за населення, то Росія по маленьку ставала великою. Дуже великою. Найбільшою. Хворобливо гіпертрофованою, як ніс та вуха у карликів із циркового шоу потвор. Як і будь-який імпотент прагне компенсувати непрацездатність свого статевого органу за рахунок абсолютно безглузлого штучного збільшення його довжини. І на цьому шляху він невразливий, впертий, і затятий, позбавлений слабості, людських вагань та сумнівів, крокує залізними лапами-милицями по згарищам людських життів, розчавлює грубими сталево-заіржавілими протезами сподівання і мрії оточуючих, і немає йому спини і від нього порятунку, бо ж у того, хто ходить на протезах, немає ахілесової п'яти.

Росія – це парадокс пустоти розміром у пів планети, що вважає фактичну відсутність змісту якимось «глибинним змістом», сидіння у лайні – філософією, страждання там – звитягою, а намагання силоміць затягти у це саме лайно усіх оточуючих – історичною місією. Там історично усе робиться через заднє місце, і в той час, коли у решті світу страчували відрубанням голови, у Росії це робили посадженням на кіл.

Закони та правила для Росії – тяжка неволя, а злочини – бунтарська молодцятість, до якої, як і до алкоголізму, народна свідомість завжди ставилася співчутливіше, ніж до педантичної справедливості європейського судочинства, бо останнє, мовляв, бездушне та холодне. Замість вимоги спокутування реальними діями та воздаяння по справедливості російський Бог завжди надавав перевагу імпульсивному каяттю та одномоментному неочікуваному прощенню злочинця в останній момент, невідомо чому та за що, коли справедливо засуджений вже піднімається сходянками шибенеці.

Саме після проходу цим шляхом Достоевський відчув себе пророком. Саме тому кримінальна культура в Росії пронизує все суспільство, від волоцюг до академіків, від поезії до церкви, від блатних пісень до лірики Єсеніна. Саме тому Солженіцинський імператив «жити не по брехні» для росіян звучить як заклик до цнотливості з уст закінченої шльондри.

Цікаво, що засуджених несправедливо Росія не милує, а лише іноді, вдавано галасуючи та театральнo заламуючи руки, співчутливо жаліє посмертно. Вона найбільше поважає мертвих, плюючи в обличчя живим, а культ мучинництва затьмарює там жагу до життя та вроджену загальнолюдську моральну потребу піклуватися про ближнього. Російська емпатія просинається лише по відношенню до злиденних та обірваних маргіналів, споглядаючи страждання алкоголіка, що не має грошей, аби похмелитися, а по відношенню до тих, хто відчайдушно видерається чи, не приведи Господь, вже видерся із багнюки знедолення через надлюдське перенапруження усіх моральних та фізичних сил, найчастіше просинається роздратована заздрість. Російська лінь та схильність до бездіяльного фаталізму відображена навіть у народних казках, де архитиповий Іван-Дурень роками сидить на печі та чекає, допоки «за щучим велінням», чарівним дивом усе саме по собі зробиться, побудується, владнається.

Не варто думати, що проблема Росії полягає виключно у гнилій, жорстокій, некомпетентній та корумпованій владі, бо ж ця влада самовідтворюється впродовж століть і аж ніяк не прилітає з Марсу. Не варто думати, що коли в Росії «поганий» правитель зміниться на «хорошого», то вона із нашого ворога цілком може перетворитися на нашого друга, бо ж зміна директора борделю не перетворить його на філармонію. Навпаки, досвід щоразу доводить, що кожен наступний російський правитель зазвичай демонструє усьому світові, що відбувалося далі у тій народній казці, після того як Іван-Дурень став царем. Не варто очікувати, що хвалена російська «інтелігенція» рано чи пізно спроможеться покращити ситуацію, бо вона мало чим відрізняється від «глибинного народу» Росії, а якщо й відрізняється, то почасти не в кращий бік. Не спраглість до істини та справедливості, не хворобливе очищення через саморефлексію з упоїнням гріхом а-ля Достоевський, не оголеність абсолютного морального одкровення а-ля Толстой, не гоголівський містицизм богошукання, не ахматівський меланхолійний сум, навіть не наївна тургенієвська жага чистоти, а витончений хамський снобізм, хизування цинізмом, прагнення до

неробського утриманства за рахунок суспільства та зверхньо-зневажлива насмішливість по відношенню до нього ж – ось насправді основна домінантна ознака «інтелігенції» по-російськи, цих витончених жонглерів совістю та неандертальців у припудрених перуках. Нарешті, не варто уповати навіть на російського бога, бо після жовтня 1917-го року він, за влучним висловом із «Опалого листа» філософа Василя Розанова, без жодних проблем під ручку зі «святою Руссю» наспіх «злиняв у два дні», та й до того, напавду, існував у російській свідомості здебільшого як певна незбагненна дика міфологізована абстрація з народних казок (в одному ряду з Бабою Ягою, домовиком, кікіморою, некорумпованим чиновником та непитушим слюсарем), вельми далека від високоморальності, укорінена не у ідеалах добра, а в обрядах та народних забобонах, про що свого часу обурено згадував у творі «У тихому омуті» видатний російський письменник Дмитро Мережковський, цитуючи типові привітання з Великоднем із вуст п'яного мужика: «Христос воскрес, мати його!».

Росія не знає любові, не продукує й не прагне її, натомість хворобливо шукає поваги від сусідів, не даючи для того достатньо приводів, та страху від сусідів, хизуючись власною жорстокістю, із насолодою купаючись у жасі оточуючих. Не люби! Але бійся! Та поважай! Найголовніше – поважай. Проклятих російських питань насправді не два, а три: класичні чернишевсько-герценівські «Хто винен?» та «Що робити?» є другорядними та зверненим всередину Росії (висновків з яких на ділі ніхто ніколи й не збирався робити), а от третє, найважливіше, яке Росія століттями адресує назовні до решти світу, передусім до Заходу – типові питання смердючого алкоголіка – «Ти мене поважаєш?!». Відповідь Заходом найчастіше не промовляється вголос, чи то дійсно через острах, чи то через надлишок вихованості, але із гидливістю наочно демонструється та сама, що й подібному алкоголікові.

Росіянину здається, що всі сусіди його ображають, недостатньо схиляються перед його величчю і всіляко проти нього зловмишляють. Ротшільди, Рокфеллери, Черчіль, Сорос, масони та ілюмінати впродовж віків заважали Росії облаштувати чисті громадські вбиральні, відремонтувати під'їзди, провести каналізацію, збудувати нормальні дороги і створити бодай які-небудь затребувані технології. Кожного із ближніх своїх Росія звинувачує в прагненні нашкодити, відокремитися від неї і перейти до стану ворогів, а ворогами своїми

вона вважає всіх сусідів, а відтак, за влучним описом того ж таки Достоевського, століттями і нищпорить по світу в прагненні знищити що-небудь суто для розваги. Мав, мав рацію Федір Михайлович, кажучи: «російська людина спочатку перехреститься, а потім зарубає сокирою».

Це – країна навиворіт, наше дивне задзеркалля, що нібито схоже на нас, нібито заселене нібито людьми з нібито схожим до нашого світоглядом. Та хай не вводить це нас в оману, бо російський звір є небезпечнішим за германського саме з причини своєї парадоксальності, обскурантності, неосяжності здоровим глуздом та загальнолюдськими критеріями, а ще – близькості до нас, лінгвістичної, історичної та побутової. Вони хронічно хворі. Їхній світ є важко хворим. Їхній народ неможливо вилікувати від багатостолітнього сказу впливом на мозок, умовляннями чи переконуваннями, а лише загальнонаціональною клоноскопією. Нажаль, це, вочевидь, доведеться робити нам – тим, хто й самі не вельми здорові, бо за останні віки нахапалися небезпечних інфекцій з усіх усюдин, у тому числі й від Росії, то ж маємо ослаблений імунітет, та й лікарську кваліфікацію – доволі поганеньку, з явно незадовільними оцінками у дипломі. Але нам доведеться лікуватися самим, і, за одвічною іронією Бога, найшвидше, лікувати й наших учорашніх поневолювачів. Можливо саме у цьому проявиться Божа справедливість до нас, а Боже милосердя відплати – до Росії та Райху. Зрештою, іноді для втілення свого задуму Господь користується й поламаним знаряддям.

*

*

*

Як змінемося ми і як змінеться Райх та Росія у разі нашої перемоги, у разі виникнення незалежної соборної України? Наша доля – болюче склеювання, криваве висікання себе з граніту, тривале загоєння ран і величне майбутнє. Їхній фатум – розжиження, фрагментація, переосмислення себе, але різними шляхами і, без жодних сумнівів, із різними результатами.

Заможніший і упорядкованіший Райх неминуче з розбігу шваркнеться у горнило лівої революції, ніби пародіюючи свого радянського антипода. Німецький маятник завжди хитається з однієї крайності до іншої, а потаємне читання Маркса вже зараз у колах німецької інтелігенції – мов онанізм серед підлітків: усі цим

займаються, але ніхто не зізнається. До того ж, соціальні вибухи – то забавка відносно заможних ідеалістів. Ніколи до революцій не призводять бідність, дикість і відсталість, бо у такому випадку найбільшими революціонерами стали б австралійські бушмени, чукчі та пігмеї. До революцій завжди призводить ситість (голодному ж-бо не до високих філософських матерій, він думає про шмат хліба, а не про всеосяжну соціальну справедливість), відносний достаток, непогана освіта у купі з пекучим відчуттям несправедливості устрою, невдоволенням власним поточним суспільним становищем та, особливо, усвідомленням недооціненості (хибної чи реальної) себе коханого з боку сліпоглухонімого державного Голіафа. Тож саме час роздерти йому пику!

Скидається, що лиховісну роль у побудові нового німецького соціалізму відіграють імігранські гуртки (із соціалізмом це трапляється постійно!), наразі так звана «Франкфуртська школа культурного марксизму», представники котрої перед самою війною завбачливо перебралися із Франкфурта-на-Майні за океан та ознаки впровадження ідей котрої ми спостерігаємо навіть зараз, і то під проводом НСДАП!

Парадоксально, але послідовники Маркса розмірковували над його теорією набагато більше та значно глибше, ніж сам бородатий пророк. Вкотре обсмукуючи постулати класової боротьби, двоє панів початку століття дійшли очевидного висновку – так, Маркс помилявся: капіталізм аж ніяк не веде до зубожіння пролетаріату. Навпаки, робітничий клас стає дедалі заможнішим, а до революції не приєднався тому, що душі людей були отруєні двохтисячолітньою проповіддю християнства, яка заступила від західного пролетаріату його справжні класові інтереси. До тих пір поки в душі людини «гніздитимуться» християнство та традиційні цінності, доти марксизм не приживеться і революцію незмінно будуть зраджувати ті самі робітники, на благо яких вона нібито й замислюється. Якщо скористатися біблійними аналогіями, слово Маркса, це зерно революції, впало на кам'янистий християнський ґрунт – і не змогло прорости. Розмірковуючи про інтереси пролетаріату, марксисты поставили не на того коня.

Першим із цих послідовників Маркса був угорець Дьйордь Лукач, агент Комінтерну, автор книги «Історія та класова свідомість», яка поставила його в один ряд із Марксом. «Я вважав революційне знищення суспільства єдиним можливим і вірним способом дій, —

писав Лукач. — А всесвітня зміна людських цінностей не могла відбутися без знищення цінностей колишнього світу і без створення нових, революційних цінностей».

Як заступник народного комісара з культури в уряді Бели Куна, Лукач на практиці застосовував свої погляди, і його методи згодом отримали прізвисько «культурний тероризм». Частково цей «тероризм» полягав у запровадженні до шкільної програми радикального курсу сексуального виховання. Дітей навчали вільного кохання та сексуальної вседозволеності, вселяли їм думки про відмирання колишніх норм поведінки та інституту моногамної сім'ї як такої, а також про «незаконність» релігії, що позбавляє людину всіх чуттєвих задовольень. Пропозиція Лукача щодо «популяризації» розбещеності серед жінок та дітей була спрямована на знищення сім'ї — основи християнської культури. Через п'ятдесят років після того, як Лукач утік з Угорщини, його ідеї були з ентузіазмом підхоплені американськими «бебі-буммерами» епохи сексуальної революції.

Другим із згадуваних вище послідовників Маркса був Антоніо Грамші, італійський комуніст, якого останнім часом дедалі частіше називають найбільшим марксистським стратегом двадцятого століття.

Після маршу Муссоліні на Рим у 1922 році Грамші втік до Росії. Щоправда, на відміну від «корисних ідіотів» та «інфантильних лівих» ленінського заклику — наприклад, американського письменника Лінкольна Стеффенса, який заявляв: «Я був у майбутньому! Все вийшло!», — Грамші не піддався ілюзіям і майже одразу помітив, що більшовицький рай на землі не клеїться. Режим більшовиків міг домогтися покори громадян лише через терор. І Грамші зробив розумний висновок: отже, ленінізм не зміг перемогти. Росіяни не те що не прийняли нової влади — вони її ненавиділи. Земля, віра, сім'я, ікони і навіть сентиментальна маячня про «матінку-Росію» означали для росіян значно більше, ніж міжнародна солідарність трудящих. Нова влада обманювала сама себе. Росіяни анітрохи не змінилися після революції. Вони підкорялися лише тому, що непокоря означала нічний стукіт у двері та кулю у потилицю у підвалах Луб'янки. Навіть повалений цар викликав у народі більше співчуття, ніж більшовики з їхніми ідеями.

Грамші припустив, що причиною цього є християнські погляди, що «перешкоджають» російським людям засвоїти комуністичні ідеали. «Цивілізований світ майже 2000 років перебував під ярмом християнства, — писав Грамші, — відтак режим, заснований на іудео-

християнських віруваннях, не можна знищити, не викоренивши ці вірування». Отже, якщо християнство є щитом Заходу, то, щоб підкорити Захід, марксисти повинні спочатку його дехристиянізувати.

Втративши ілюзії, наляканий Сталіним, який очолив Росію після смерті Леніна і який не терпів незалежних мислителів, Грамші повернувся до Італії, маючи намір стати на чолі італійської компартії. Але Муссоліні мав інші плани. Він заарештував Грамші і протримав того у в'язниці до 1937 року, причому ув'язнений ледь не помер від туберкульозу. Незабаром після звільнення Грамші помер у віці сорока шести років. У «Тюремних записках» є план успішної марксистської революції у країнах Європи. І нині мимоволі складається відчуття, що останні реформи у Райсі свідомо здійснюються саме за «рецептом» Грамші. «На сході, — писав він, маючи на увазі Росію, — держава є всім, громадянське суспільство знаходиться в зародковому стані, на Заході ж існують належні, розвинені відносини між державою та громадянським суспільством, тому, коли держава втрачає силу, відразу стає видно непорушну основу громадянського суспільства. Держава у країнах є лише зовнішній рів, за яким височить оточена могутніми стінами фортеця». Замість того, щоб захоплювати владу і насаджувати культурну революцію зверху, вважав Грамші, західним марксистам слід спочатку змінити культуру – і тоді влада сама впаде до них у руки, як перестиглий плід. Проте зміна культурного пласта вимагатиме «впертого бою» за оволодіння засобами масової інформації – газетами, журналами, кінематографом, радіо, і навіть театрами, школами, семінаріями, як і підпорядкування собі мистецтва. Їх слід завойовувати поступово, майже непомітно, і потихеньку перетворювати на інструменти революції. І з часом суспільство не тільки засвоїть, а й визнає революційні ідеали. Грамші радив колегам-марксистам об'єднуватися із західними інтелектуалами, які заперечують християнство та буржуазну культуру та мають вплив на умови молоді, тоді суспільний устрій впаде під власною вагою, мов перестигле зогниле яблуко.

Погляди Грамші швидко знайшли собі нових adeptів культу самознищення та капітулянтства. Музичний критик Теодор Адорно, психолог Еріх Фромм та соціолог Вільгельм Райх приєдналися до Франкфуртської школи майже одночасно. Однак у 1933 році у їхню роботу безжально втрутилася історія. До влади у Берліні прийшов Адольф Гітлер; оскільки світила Франкфуртської школи здебільшого були євреями та ще й марксистами, у Райсі їм місця не було. Тож

франкфуртці «упакували свою ідеологію» і втекли до Америки. Разом із професорами Європу залишив і студент-випускник Герберт Маркузе. За сприяння Колумбійського університету втікачі влаштувалися у Нью-Йорку і почали прикладати свої таланти та сили до підриву культури країни, яка недалекоглядно надала їм прихисток.

Серед нових озброєнь, що їх розробила Франкфуртська школа, була і так звана критична теорія. Сама назва звучить цілком цивілізовано, проте під нею ховається діяльність, яка не має нічого спільного з підвалинами цивілізації. Один із послідовників цієї теорії визначив її як «обґрунтовану критику всіх без винятку елементів західної культури, у тому числі християнства, капіталізму, авторитету сім'ї, патріархальності, ієрархічної структури, традиції, сексуальних обмежень, вірності, патріотизму, націоналізму, етноцентризму, конформізму та консерватизму».

Використовуючи критичну теорію, наприклад, нео-марксист не втомлюються звинувачувати Захід у геноциді проти всіх цивілізацій та культур, з якими ми лише стикалися протягом історії. Згідно з критичною теорією, західні суспільства – нагромадження расизму, шовінізму, націоналізму, ксенофобії, гомофобії тощо. За тією ж теорією, злочини Заходу випливають із характеру західного суспільства, сформованого у просторі християнства.

Критична теорія із часом породила «культурний песимізм», відчуття чужорідності, безнадійність і розпач, коли люди, нехай навіть вільні й успішні, починають сприймати свою країну як гнобителя, як суспільство, яке не заслуговує на любов і вірність. Нові марксисти вважають культурний песимізм необхідною передумовою революційних змін. Саме під впливом критичної теорії багато представників покоління шістдесятих – найпривілейованішого покоління в історії – переконали себе, що вони живуть у пеклі.

Поряд із «Втечею від свободи» Еріха Фромма та «Сексуальною революцією» Вільгельма Райха, найвпливовішою книгою Франкфуртської школи є «Авторитарна особистість» Теодора Адорно. Це свого роду священний текст франкфуртців, у якому економічний детермінізм Карла Маркса поступається місцем детермінізму культурному. Якщо в сім'ї християнській і суто капіталістичній панує авторитарний батько, з великою ймовірністю можна припустити, що діти виростуть «шовіністами». Якщо Маркс криміналізував капіталістів, то Франкфуртська школа криміналізувала середній клас. При цьому якось забулося, що саме середній клас створив

демократичне суспільство, що Британія, країна середнього класу, боролася з Гітлером, коли приятелі франкфуртців у Москві загравали з ним, що Америка, ще одна країна середнього класу, прихистила Адорно та інших, які насилу унесли ноги від гітлерівців.

Ідеї франкфуртців були підхоплені та розтиражовані західними лівими. У середині 1960-х років прізвиськом «фашист» наділяли всіх, хто наважувався заперечувати чи хоча б обережно висловлювався проти університетської революції. Бебі-буммери, самі того не підозрюючи, чітко притримувалмся лінії Комуністичної партії СРСР, сформульованій у Москві у 1943 році: «Члени партії та кандидати у члени партії мають невинно боротися з нашими критиками, компрометувати їхні висловлювання та дії. Коли ж супротивники стають надто наполегливими, слід таврувати їх як фашистів, нацистів та антисемітів... При множинному повторенні подібні звинувачення неминуче відкладуться у свідомості народних мас».

Паростки саме такого, найогиднішого й найпідступнішого різновиду марксизму, своєрідного марксизма-мутанта із суїцидальними нахилами, наразі рясно прокльовуються у Старому Світі, або через недогляд зі сторони НСДАП, або завдяки її короткозорому прямому (хоч і таємному) потуранню, живлячись непроговореним комплексом провини європейців перед жителями колоній. Скидається на те, що після смерті націонал-соціалізму саме культурний марксизм займе місце панівної ідеології у Західній Європі та дуже швидко знищить як ці суспільства, перетравивши їх та перетворивши на щось присутісно інше, бо ж пост-візантійський Стамбіл більше не був «тим старим» Константинополем, так і самі ці народності як такі – німців, французів, італійців тощо, розчинивши їх у безмежному океані масової імміграції з країн Африки та Азії.

*

*

*

Якщо правильно розуміти поняття «традиції» як це сталеву хватку абстрактних померлих на горлянці реальних живих, а догми – як захисні обладунки суспільства, що виконують подвійну функцію (з одного боку, вони травмують нашу свідомість, обтяжують, натирають боки, стискаючи душі у крижаних обіймах несвободи, але з іншого – мов судина не дозволяють суспільству розтіктися по сухій пустелі хаосу та зникнути у ній, всмоктавшись у спраглий диявольський ґрунт, наочно ілюструючи буддійську тезу про взаємодоповнення та

взаємообумовленність добра та зла), то стане зрозуміло, куди врешті-решт прикрокує Росія, замінивши марксизм на єдино можливу альтернативу «православних цінностей» – до нео-нацизму та нео-імперіалізму, бо що дрібнішими є мешканці, то величнішою здається їм імперія. Іронічний Господь укотре явить людству своє специфічне почуття гумору, фактично залишивши Райх та СРСР антиподами, але помінявши їх місцями – зробивши Райх (чи те, що від нього залишиться) марксистським, а радянський Союз (чи те, що від нього залишиться) – нацистським.

Поштовхом для вивільнення чергової порції внутрішніх демонів російського божевілья стане розпад (частковий чи повний, наразі передбачити важко, бо хоча фраза «шляхи господні несповідимі» найчастіше і звучить мов «адміністрація відповідальності не несе», та все ж тут є виправданною, позаяк точно спрогнозувати такі значущі події на такий значний час уперед видається неможливим з огляду на незлічену кількість «невдомих констант»). СРСР та виникнення внаслідок цього відчуття пекучого розчарування й депресії серед найширших мас російського населення. Як свого часу і німецький націонал-соціалізм виріс із цілком справедливої образи простих німців на кричущу несправедливість поразки та наслідків Першої світової, так і передумови «нацизації» Росії на перший погляд справлятимуть враження цілком об'єктивних та природних процесів.

Найімовірніше, скочування у коричневу безодню відбуватиметься не відразу, не одномоментно, а впродовж десятка років. Найімовірніше, новим «Майн Кампфом» російського неонацизму стануть твори російських релігійних філософів початку 20 століття (о, так, і багнюка створює часом враження глибини!), передусім пізні «газетярські» чорносотенні праці Івана Ільїна, а також його доволі розумна книжка «Про спротив злу силою», яка є нічим іншим, як заочною полемікою зі Львом Толстим. Це – найзручніший матеріал для утвердження ідеї «особливої духовної місії» (куртуазна назва питомого російського фашизму) Росії у якості компенсації за нікчемність її щоденного життя та, дуже делікатно висловлюючись, скромності здобутків у царині науково-технічного прогресу. Росія так довго жила у глибокій дупі, що встигла там обжитися, поклеїти шпалери і запаслась освіжувачем повітря, а отже почувається там доволі комфортно і відтак намагатиметься затягнути туди й усіх оточуючих, вважаючи це благородною та рятівною справою «розширення кордонів російського світу».

Загалом, схему розвитку цієї моновистави передбачити доволі неважко. Якщо відкинути антисемітизм та додати православ'я, то вималюється дзеркальне відображення нациського режиму 30-х років минулого століття: нація живе в атмосфері приниження після розпаду наддержави та втрати «величі», до влади «сильний лідер» із напів містичним флером месіанства, озброєний новою над-ідеєю, який швидко повертає деякі ознаки колишньої слави, залізна дисципліна та страх призводять до тимчасового, але помітного економічного зростання, а в обмін народ добровільно нехтує свободою та почуттям власної гідності, формується образ зовнішнього ворога (колективний Захід, який віроломно підбирається до кордону), сліпі мов кошенята мерзенні європейські ліберал-демократи-неомарксистки проводять політику умиротворення.

Таким чином, невичерпний антагонізм між Європою та Росією не зникне, не випарується й навіть не послабшає, а лише перейде у нову якість. Цей сценарій можна було б вважати не таким уже поганим для потенційної України, якби не чітке усвідомлення однієї простої істини – екзистенційним зовнішнім ворогом, без якого подібні режими обійтися ніяк не здатні, головним підліжковим бабаєм, втіленням колективного Юди, що зрадив кровне братерство і мов остання шльондра подався на служіння демонічним силам Заходу, для «нової» Росії неминуче стане «нова» Україна, оскільки виглядатиме найзручнішою з двох основних точок зору: вона, по-перше, буде слабкою і відносно беззахисною суто з військової точки зору (на відміну від Заходу, пряме військове зіткнення з яким для «пост-Росії» неминуче обернеться блискавичною ганебною поразкою), а по-друге, дасть змогу без жодних обмежень та натяжок експлуатувати тему братнього народу та братньої ж зради, апелюючи до глибоко вкорінених паракристіанських (насправді – чудернацької суміші народно-православних та язичницьких) архетипів колективної підсвідомості росіян, а також, ніде правди діти, й значної частини українців, що ще доволі довго не відділятимуть себе від північних сусідів, за інерцією продовжуючи вважати себе із ними братніми народами, якщо взагалі не «єдиним народом». Рано чи пізно, але це неодмінно стане приводом для військового нападу Нео-Росії на Нео-Україну, а також головним самовиправдальним мотивом для обґрунтування агресії – ми ж-бо йдемо рятувати заблукалих єдинокровних братів від підступів Заходу, аби повернути їх у лоно спільних «російських православних цінностей»! А вони, падлюки,

неочікувано почали чинити запеклий спротив родичам-визволителям! Людям, котрі ще пам'ятають історію нападу Райху на Швейцарію у 1942 році, все це здаватиметься до болю сюрреалістично знайомим... Та сама послідовність, та сама моральна дилема про вину влади та вину народу. Якщо водій автобуса навмисне врізався в автомобіль попереду, то люди, що вийшли з цього автомобіля, можуть скільки завгодно роздратовано пирсаючи слиною на всі боки переконувати оточуючих, що пасажери автобуса, мовляв, також повинні нести колективну відповідальність, бо своєчасно не второпали водієвого наміру й не зупинили його, або, принаймні, не емігрували під час руху через вікно, проте жоден притомний суд не сприйме такої аргументації через її очевидну абсурдність. Це саме стосується й колективної вини німців чи росіян за війну. Ні одні, ні інші насправду щиросердно не хотітимуть жорстокого безконтрольного кровопролиття, як і не матимуть реальних інструментів для його зупинки. Вони просто не зуміють (як і ніхто ніколи в історії людства не зумів!) своєчасно прорахувати ті наслідки власної омани, що пострафактум, заднім розумом, завжди виглядають «очевидними навіть для останнього дурня», але під час розвитку подій натомість завжди видаються дійовим особам (незалежно від їхнього рівня інтелекту) неоднозначними, дискусійними, логічними чи, щонайменше, морально виправданими за принципом «неминучого меншого зла».

А втім, новопостала Україна, зіткнувшись із грізним «рідним» північним супротивником, швидше за все, вистоїть, бо до того моменту вже буде сталевобу загартована купою внутрішніх і куди більш небезпечних загроз, у порівняння з якими війна із зовнішнім ворогом у історичній перспективі лише зіграє Україні на руку, тому що сконсолідує українське суспільство навколо ще вчора примарної ідеї незалежності та навіки зведе нанівець проросійські погляди та симпатію до ідеологем про «один народ». Від того, чи подолають українці ці внутрішні «виклики долі», залежатиме не те, чи переживемо ми війну з Росією, а те, чи взагалі ми до цієї війни доживемо, не розколовшись ізсередини й добровільно не потрапивши у російське ярмо ще задовго до прямого військового вторгнення.

Я палко сподіваюся, що одного дня мою Україну відвідає сам Бог і водночас гірко страшуся того, що коли Бог відвідає певне місце, він зазвичай не вельми переймається комфортом приймаючої сторони. А ще, мов поганий батько, він має неприємну звичку поцілувавши

улюблену дитину відразу ж недбало кидати її напризволяще – чи випливе?

Найважче випробування, з яким неодмінно стикнеться новонароджене українське суспільство, це болоче усвідомлення себе як постколоніального соціуму з усіми негативними (передусім психологічними) наслідками. Постколоніалізм – це ресентимент в рафінованому вигляді, морально обтяжлива демагогія, що перетворює вчорашнього громадянина хай і кривавої, але наддержави, на сопливого рюмсаючого нитика з комплексом вічної жертви, що нав'язливо, вимогливо-настирно, безпардонно-нахабно лізе в очі та бідається кожному зустрічному, бо вважає, що через його важку долю і пережиті поневіряння (наполовину видумані, наполовину штучно натрагізовані) тепер увесь навколишній світ до кінця віків йому щось винен, незрозуміло чому опинившись у нього в неоплатному боргу.

Оскільки психологічний маятник завжди коливається від однієї крайнощі до іншої, за таких обставин суспільство намагатиметься знайти душевний порятунк у націоналістичній ідеології на кштал європейських початку 20-го століття, підсвідомо доводячи її до стадії абсурдного гротеску. Повсюдно поширяться надлишкове підкреслення ідентичності: вживання «українець» в усіх контекстах замість просто «людина», поява ряжених «професійних українців» із числа сивочолих митців, що виглядатимуть ніби фольклорні бандуристи з картин 19 століття, але котрі ще вчора були членами КПРС або НСДРП тощо. Звісно, можна спробувати якимось чином вмонтувати в систему нового суспільства захист від дурня, але не від дурня винахідливого, бо безпомилково ж передбачити усі грані дурості неможливо, а можливо лише окреслити загальні тенденції її, так би мовити, розвитку.

До певного моменту будь-яка нація є не фактом, а лише об'єктом напіврелігійної віри: мрією для тих, хто вірує попри все (за Тертуліаном, вірую, бо абсурдно) і посміховиськом для тих, хто не вірує. А от чи відбудеться вона, залежить від того, наскільки рішучими й талановитими виявляться ті мрійники. Вперта, кострубата й колюча реальність впродовж тривалого часу ніяк не волітиме втискатися у тісні муміфікаційні бинти «хотілок» по-підлітковому радикальної, по-сільському безкомпромісної, вибагливо-вимогливої «новонаціональної» гуманітарної інтелігенції, купки голодних ентузіастів, змушуючи їх потайки нарікати на неправильний

«неякісний» народ і мріяти про неіснуючий «якісний», бо, як усім відомо, найякісніші риби – це іхтіологи.

Свобода та демократія, заради та іменем котрої почнеться рух за незалежність, дуже швидко сконає, наостанок сходивши під себе їдкою смердючою анархією загальної зневіри, на якій і зідуть отруйні паростки націоналізму. Як наслідок дитячої хвороби радикального шовінізму, типової для становлення держав-націй після тривалого періоду перебування у складі інших держав, у школах під виглядом історії неминуче викладатиметься суцільне націоналістичне фентезі з довгезним переліком дитсадівських образ, буцімто нанесених бідному нещасному ні в чому не винному народові усіма оточуючими впродовж століть, що матиме вельми умовний стосунок до реальної історії. Ми пройдемо стадію юнацького максималізму заборон та бездумного відкидання своїх колишніх ідолів та вподобань, старих себе, себе з дитячих мрій та юнацьких фотографій, стадію, коли нам здаватиметься цілком виправданим ходити вулицями без штанів на підставі того, що Гітлер та Сталін ходили у штанах. Чим нестерпнішою ставатиме ситуація в економіці, тим більше маси пишатимуться своєю національністю. Спрацює одвічний психологічний захисний механізм – потреба у самоствердженні, підвищенні самооцінки за будь-що. І оскільки пишатися у реальності до певного особливо не буде чим, то вони пишатимуться або чужими досягненнями (предків, сусідів, футбольної команди), або міфічними (наймелодійнішою мовою), або незграбними (викладенням найбільшого тризуба із шкварок у світі), або й взагалі тими, котрі від них не залежать і постали самі по собі завдяки законам природи – довжиною (суттєво перебільшеною) власного пеніса, найгарнішими жінками, найродючішим чорноземом, рельєфом, найвищими горами та найглибшими морями тощо.

У суспільстві, мов у зачиненому котлі на вогнищі, зростатиме внутрішній тиск. У суспільстві виникне напруга між тими, хто сприйме новий «український міф» (таких буде більшість на теренах сучасного Райху) та тих, хто розчарувавшись у ньому, сумуватиме за менулою величию і ситістю радянської імперії (здебільшого на її колишніх землях). І якщо доросле суспільство опонента намагається переконати аргументами, то інфантильне – залякати, забити палицею або знищити. Поступове загострення протиріч між «Сходом» та «Заходом» спочатку виллється у побутову неприязнь та їдучі анекдоти, що експлуатуватимуть реально існуючі негативні риси характеру обох

сторін, далі – у взаємну стигматизацію (наліплювання одне на одного принизливих прізвиськ на основі стереотипів, щось на кшталт «ватник», «вишиватник» тощо для опонента, що протиставлятиметься мовцеві-«адекватнику»), намагання якомога сильніше зачепити супротивника (наприклад, з боку умовних «про-радянських» громадян: параноїдально нав'язливе та зверхнє підкреслювання рустикальної вбогості, «сільськості» українців, перекручення української мови засобами російського алфавіту «у лапках» з метою її виставлення недолугим смішним балаком дрімучих селянок; з боку «про-національних»: навмисне перекручування пов'язаних з Росією слів-етнонімів, мов при прогресуючій шизофренії, аби звучало якомога дошкульніше: «руцкій» (чому «ц», а не, припустімо, «ш»), і чим одна літера «образливіша» за іншу, як і в палаті психлікарні, ніхто вам достоту не пояснить). Найсмішнішим виявиться те, що інтелігенція з обох боків у переважній своїй більшості виявиться якраз-таки не голосом розуму, а зачинателями подібних чвар. Та й навряд цей прошарок можна буде вважати «інтелігенцією» у повному сенсі цього слова, бо за поодинокими винятками про-російський сегмент буде представлено такими собі салонними дебілами а-ля «двійочних із пушкінського ліцею» із фантастичним невіглаством та фантастичними ж амбіціями, але з поганеньким знанням власної ж культури та навіть російської мови, із цим тотальних «шоканням», «гаканням». Про-український сегмент виявиться не набагато кращим та зведеться переважно до вузьколобого типу «сільський учитель» у вишиванці, з оселедцем та вусами, що в житті прочитав шевченкового «Кобзаря» та частину Біблії і відтак вважає, що всесвіт обмежується лише ними і на схід від Харкова та на захід від Лемберга одразу починається нежива марсіанська пустеля. І от обидва ці прошарки, клопочучи взаємною ненавистю, разом уособлюватимуть кричущий несмак та кітч провінційного міщанства, напівдрімотного та амбіційного колективного хама, маніфестацію усіх найвідразливіших стереотипів про східноєвропейський аграрно-хуторянський мікрокосм. Ця ненависть, позиція категоричне несприйняття підігріватиметься зовнішньою пропагандою з Москви та Вашингтона, бо обидва ці «старі гравці» чудово знають, що пропаганда таки діє, і передусім ефективно у незрілих інфантильних суспільствах на кшталт «ново-українського», бо закрутити звивини у народному мозку легко можна у будь-якому напрямку, тим паче у випадку, коли звивина там одна.

Набувши ознак всеохопного психозу, підсилена традиційною слабкістю українського соціуму у розумінні причинно-наслідкових зв'язків, ця ненависть вилитиметься на вулиці у формі фрейдистської жаги руйнування, культу танатоса та водночас до болю нагадуватиме гаїтянські практики вуду: якщо я не можу фізично знищити «москалів», не можу дотягнутися то того, хто сидить у Кремлі, то я принаймні знищу те, що його символізує, метафорично втілює у просторі, а раптом це йому якось зашкодить? Ляльками вуду масово виступлять пам'ятники діячам російської та німецької культури, яким безмозкий екзальтований натовп підпише смертний вирок і розіб'є, знесе, зруйнує, знищить з напівтваринним реготом та первісно-общинним риком. Хвиля «вуду-помсти» поспіхом змие з обличчя міст і містечок монументи та назви вулиць, із бібліотек – книжки, вважаючи це патріотичною чеснотою, захистом своєї культури й не помічаючи, що діє мов той пожежний з «451 по Фаренгейту» Рея Бредбері, що теж спалював твори Шекспіра та Мільтона з відбитком «праведної місії» на тупій мармізі. Тут головене вчасно схаметнутися й не заборонити на хвилі емоцій разом із Булгаковим та Пушкіним також і таблицю Менделєєва з геометрією Лобачевського, бо і Райх (переслідування «єврейської психології» Фройда та «єврейської фізики» Айнштайна), і СРСР («генетика – продажна дівка імперіалізму!» плюс репресії проти «лженауки» кібернетики) свого часу доволі сильно об це побилися. Прогресуючий маразм відкидання дійсності і занурення у анальгетичні фантазії, скаже рафінований лемберзький професор з Університету Франца І ¹⁵⁴. Так! Але й через це, *eheu* ¹⁵⁵, доведеться пройти.

Рано чи пізно у цього котла неодмінно зірве кришку і країною прокотиться хвиля кривавого катарсису громадянською війною, що, на превеликий жаль, ризикує затьмарити навіть шахіття Другої світової, позаяк громадянські війни завши є страшнішими, запеклішими та непримиреннішими за усі інші, бо чим краще ти розумієш людину, в яку тобі належить стріляти – тим сильніше необхідно її розлюднити, щоби бути в змозі це робити. Ненавидіти їх до тримтячої ірраціональності, називати «не людьми», а, наприклад, орками чи гремлінами. При цьому у військових з обох сторін зазвичай

¹⁵⁴ Офіційна назва Львівського національного університету імені Івана Франка в австрійський період його історії (1817 – 1918 рр.).

¹⁵⁵ лат. «на жаль».

немає особистої ненависті, бо це – важка, брудна та небезпечна робота, яку вони були б раді припинити. І ті й інші зазвичай є бідняками крайнього ступеня, в яких крізь дірку у чоботі видно дірку у шкарпетці, і яких війна годує та вбиває. Між твоїми командирами та командирами супротивника часто існують неформальні канали зв'язку, які, порушуючи всі статuti і накази, дозволяли уникати зайвих втрат. Інша справа – парамілітарес та найманці. Їхня спеціалізація полягає у залякуванні мирного населення, щоб позбавити одну з сторін підтримки. Найжахливіші злочини проти цивільних та полонених – повсякчас саме їхня робота. Дуже ефективна. Люди втікають не так від військових дій, як від ризику заняття території силами парамілітарес. Партизани знали, що живими потрапляти до них у руки не можна, і в полон їх теж не брали.

Найстрашнішим у громадянській війні є її буденність. Дуже швидко обидві сторони починають розуміти, що жодній з них перемогти не вдасться, і при цьому припинити її неможливо, вона набула якоїсь внутрішньої інерції, яка не залежить від людської волі, стала способом життя і вирішенням проблем для багатьох учасників. Війна перетворилася на певну константу політичного життя, нарівні з показниками інфляції чи спортивними новинами.

Знову ж, на превеликий жаль, аби зберегти власну національну ідентичність, українству доведеться часто та рясно вдаватися до концепції «великої брехні на благо». Вкрай важливим і напрочуд недооціненим фактором у громадських війнах є не військові зв'язки, а перепрошивка мізків обивателя, переконання, чи радше змушення його повірити у те, що ті, кого ще вчора він вважав «не нашою» стороною і сепаратистськими заколотниками – насправді «наші», а вчорашні «наші», себто офіційна влада імперії – відтепер «не наші», а узурпатори і поневолювачі. Навіть зараз ми демонструємо феноменальну короткозорість та безвідповідальність перед прийдешніми поколіннями, коли пускаємо у Галіції цей процес на самотік, вважаючи, що «все згодом саме стане на свої місця». Не стане. Над цим потрібно цілоспрямовано працювати, настирливо й винахідливо, іноді не гребуючи й перебріхуванням подій у вигідному нам ключі, перекрученням фактів на нашу користь. В усіх незрозумілих випадках, в усіх вадах суспільства і недоліках державотворення, у непрацюючій каналізації та повальному побутовому пияцтві звинувачуй колонізатора! Це з часом вирішить одразу дві проблеми – зніме, бодай частково, з вас відповідальність за

неминучі провали й власні допущені помилки та формуватиме у найширших верств населення стійку ворожість до імперії – вона апіорі винна в усьому поганому (а до усього доброго, що було зроблено у ті часи, нібито, непричетна). Так, маніпуляція вибірковістю. Так, демонізація суперника. Так, скидання з п'єдестату та плюндрування святинь! Але по-іншому не вийде, оскільки боги старої релігії завжди стають демонами нової. Якщо не дискредитувати навіть пам'ять про неї, тим більше добру (позаяк співставлення рівня життя «зараз» і «тоді» населення «нової» України об'єктивно робитиме не на нашу користь), то вона раніше чи пізніше обов'язково відродиться у тій чи іншій видозміненій формі, мов фенікс, і тоді нашої національній незалежній державі прийде кінець ще задовго до прямого російського вторгнення.

Наша мета – зберегтися, тому ніякої пощади ворогові, внутрішньому чи зовнішньому бути не може. Буде багато жертв, але ж будь-яка війна – це фабрика з масового виробництва трупів, але якщо її функціонування з вашого боку налагоджено грамотно, то ці трупи – переважно не ваші. Жодного жалю до ворогів, навіть до тих, хто здався, бо військовополоненні – це такі люди, котрі щосили намагаються тебе вбити, а коли у них не вийшло, благають тебе їх пощадити. Тоді ця війна починається знову. Не ми розпочнемо її, але би маємо її закінчити так, щоб вона більше ніколи не повторилася, й у цьому випадку нашими наліпшими союзниками є не гуманізм та лицарська великодушність, а жахаюча жорстокість та безжальність. Тигр не вкусить вас не тоді, коли ви дасте йому по зубам і пошкодите декілька з них, а лише тоді, коли у нього не залишатиметься більше зубів.

Здійснення кволої, скутої тортурними інквізиторськими обладунками утопічності української мрії – відчайдушної, амбітної мрії з гострим, немов перець-чілі, присмаком авантюризму – може трапитися лише через культурний вандалізм, бо занадто глибоко проникли у наші мізки метастази германської та російської пухлин. Настільки глибоко, що навіть цей маніфест писано німецькою мовою, бо авторів так зручніше писати про серйозні концептуальні речі, а читачеві – легше сприймати зміст, хоча зміст наразі протирічить мовній формі, і саме в такому оксюморонному бутті, мов у похмурій метафорі небес, й відображається трагічність й суперечливість української історичної долі.

*

*

*

Найчутливішими питаннями, що збурюватимуть українське суспільство зсередини та стануть своєрідними «священими коровами» підвалин нової ідентичності, неодмінно будуть питання двох найсуттєвіших стержневих опор державності, без яких їй не втримати рівновагу й зрештою не встояти в історичній перспективі – внутрішньої (мовне питання) та зовнішньої (питання безальтернативності про-американського курсу як орієнтація на єдиного сильного союзника).

Про-американський вектор розвитку, особливо попервах, під час війни з Росією, здаватиметься населенню вимушеним неприємним кроком, бо ж Україна у тій війні нагадуватиме того хробака з відомого анекдота, котрий вважав, що пішов разом із чоловіками на рибалку. Співпраця із нашвидкоруч зварганим американцями з підручного лайна та павутинки «Північноатлантичним союзом безпеки» мало що спочатку нам даватиме у реальності, позаяк усі, крім власне США та Британії, жодного права голосу там не мають, а новостворені буферні східноєвропейські країни на кшталт нас й поготів. До поразки Росії ніхто не прийматиме їх до складу союзу у якості повноправних членів, бо ж наражатися на таку небезпеку – дурних нема. Їх триматимуть на санітарній відстані й годуватимуть обіцянками про «завтра-післязавтра», змушуючи отримувати синці й затуляти Захід своїм тілом від Сходу, але водночас уникаючи ризику безпосереднього військового зіткнення із останнім. Іншими словами, причетність України до цього союзу нагадуватиме участь яєць у статевому акті – участь беруть, але не входять. Зі сторони американців такий підхід видаватиметься цілком виправданим не лише через небезпеку втягування своєї країни у війну, а й через певне розчарування розвитком самого українського суспільства, бо замість розбудови «міні-США» на практиці вони бачитимуть усталення своєрідної зменшеної та погіршеної копії Райху 30-х, щось на кшталт філіалу Латинської Америки на східноєвропейських теренах, бананову республіку з одіозною ідеологією, майже неіснуючою економікою, варварськими методами управління і дикуватим населенням, себто не відбуватиметься ніякої сутнісної внутрішньої «американізації» державного апарату і ментальності населення, а натомість матиме місце приречення на крах тупе механічне копіювання, тубільна імітація суто візуальних ознак цієї «американізації» без розуміння та

сприйняття її глибинного змісту – символічний дикун, що натяг смокінг на голий зад, забувши витягти страусинні пір'їни з дупи. Значна частина українського суспільства платитиме американцям тією ж монетою та заявлятиме про зраду декларованих цінностей, нарікатиме на недостатність допомоги, звинувачуватиме у брехні, боягузтві та лицемірстві та дійде висновку, що, мовляв, «із такими союзниками й ворогів не потрібно».

Втім, після та у разі української перемоги ситуація поступово почне виправлятися, і взаємний рух Америки та України назустріч одне одному все більше втрачатиме ознаки вимушеності з паралельним набуттям ознак природності, оптимізму й продуктивності, що, врешті-решт, маю надію, завершиться повноцінною інтеграцією України до американоцентричних інституцій та, ширше, у тіло західної цивілізації, де вона займатиме місце повноправного та повноцінного актора, й до того ж, не останнього за значимістю. Але цей шлях буде тернистим та довгим, а обочини цього шляху будуть усіяні трупами тих, хто не дійшов, а на початках він явно матиме напів релігійний, карго-культний присмак: порівняйте наратив «воюйте і помирайте зараз, а потім демократичний західний світ прийме вас до своїх розпростертих обійм» із наративом «помирайте і страждайте на Землі, а за це Господь воздасть вам після смерті у раю». Чи то часом не та сама казочка за тими самими лекалами?

Що ж до утвердження лінгвістичної незалежності майбутньої України, то інших методів, окрім цілком авторитарних (що, до речі, також доволі сильно дратуватиме американців) людство ще не винайшло. Не варто тішитися ілюзіями й видавати бажане за дійсне, бо насправді рідна мова – не та, яку тобі прискрипційно звеліла вважати такою держава, видавши чергову офіційну цидулку, а та, якою ти лаєшся, вдаривши себе молотком по пальцю. Полишивши осторонь пропагандистські реляції та істеричний лемент національно стурбованих митців мусимо визнати з разючою, самотраватичною відвертістю – станом на зараз рідною мовою для переважної більшості етнічних українців стала німецька у Галичії та російська у СРСР, і цю ситуацію доведеться ламати через коліно – довго, жорстко, болюче й послідовно. Найкращим інструментом для розв'язання цього питання, як свідчить досвід інших суспільств, що стикалися з подібною проблемою, є, знову ж таки, далекий від правди, наскрізь маніпулятианий за своєю суттю, проте дієвий та безвідмовний метод

сакралізації. Маємо міфологізувати мову, перетворити на певну надцінність, лише тоді вона набуде соціального престижу всередині суспільства й згодом позбудеться репутації провінційної говірки. Задля цього варто поширювати чутки про її буцімто особливу милозвучність та виняткове багатство, легенди про її начебто багаторічні поневіряння, заборони та переслідування, чим, мовляв, і пояснюється її звужений ареал поширення та обмежений узус (а зовсім не низьким соціальним престижем у порівнянні з мовами імперій – що відбувається в усіх імперіях від Риму до Великобританії, еліти добровільно переходять на мову цивілізатора-колонізатора через незрівнянно ширші можливості, які вона дає для особистого розвитку та кар'єри! – попри те, що, наприклад, у СРСР роками намагалися штучно її підтримувати шляхом видання книжок величезними тиражами, котрі ніхто не хотів читати). Ритуальні танці та піїтет щодо мови на початковому етапі дозволятимуть пом'якшувати проблему слабого володіння нею та відсутності на ній достатнього (м'яко кажучи) обсягу сучасної художньої, наукової і перекладної літератури, а на більш пізніх етапах – стимулюватимуть поступовий перехід на неї тих, хто цю літературу мусить створювати. І нехай навіть натужна награність цього мовного культу спочатку подекуди дратуватиме навіть його учасників та втомлюватиме ініціаторів, крок за кроком ми досягнемо того, що будь-яка спроба відступу вбік від вживання «рідної мови» сприйматиметься як неприпустиме блюзнірство та зазіхання на святиню.

*

*

*

Ми навряд зможемо уникнути антипатії до німців та поляків, та вже точно – не зможемо уникнути ненависті до росіян, бо, по-перше, свідомо зробимо антитезу до Росії однією із засадничих підвалин власної державності (проект майже-Росія проти проекту анти-Росія), позаяк інакше, за умови нормалізації відносин та відсутності перманентної роботи по її демонізації серед власного населення, вона рано чи пізно поглине нас мирним шляхом, увібравши у себе, мов пілосос. У цьому нам вельми допоможе та зіграє на руку цілком об'єктивний психологічний феномен, відомий як *simia effectus*¹⁵⁶, котрий полягає в «інстинкті відторгнення найподібнішого»: коли твій

¹⁵⁶ лат. «ефект мавпи».

найближчий родич, який відрізняється від тебе найменше, а іноді й взагалі – ледь помітно, не викликає у тебе почуття спорідненого тяжіння чи солідарності, а натомість сприймається як карикатура на самого себе. Вдтак ця «погіршена», «неправильна», «спотворена» версія тебе автоматично породжує у твоїй свідомості відразу, антипатію та сміх через її нескладність, «недоробленість», «скаліченість». Пантера у наших очах – граціозна та елегантна, ведміль – сильний та непереможний, лань – витончена й шляхетна, вовк – спритний та відважний, а от шимпанзе, наш найближчий родич, – кумедний, потворний та недолугий. Неспоріднена французська та італійська мови видаються нашим німецькомовним вухам неосяжно-милозвучними та загадково-чарівними, а от до болю близька нам нідерландська – смішним базіканням безграмотних дурників, перекрученою зіпсутою балачкою, хоча, проте, майже повністю нам зрозумілою.

Вдтак, із цією ненавистю доведеться змиритися, бо вона у тій чи іншій мірі буде притаманною навіть найрозумнішим 5 відсоткам еліти (Чи всі автоматично виростають націоналістами у націоналістичній країні? Ні! Від бочок не народжуються Діогени. Щоб у цьому переконатися, варто озирнутися навкруги, послухати кухонні балачки очільників НСДАП, а також оцінити кількість справжніх палких переконаних комуністів у лавах КПРС – в усіх цих випадках цифра навряд чи сягатиме більше за 5 відсотків), у котрих вона набуде форми «двошарового сприйняття» – більш-менш об'єктивне розуміння та тверезе ставлення на «загальнотеоретичному» абстрактному рівні, але те ж сама сильна антипатія на емоційному, щоденно-побутовому рівні – метафорично кажучи, чітке розмежування тих-таки Менделєєва та Достоевського зі Сталіним та Берією.

Важливо, щоб 95% радикалів не звернули свою ненависть на тих 5%, адекватність котрих здаватиметься натовпу недалекоглядним потуранням ворогові, інтелектуальним колабораціонізмом. «Геть звідси!», «Забирайтеся з нашої землі, зрадники!» — ці кличі загрожують стати жалобним набатом по щойно народженому українському суспільству.

За незначними винятками будь-яка хвиля масової еміграції завжди вимиває з країни дві екстримальні групи людей – найталановитіших творців та соціальних покидьків, різноманітних шахраїв-авантюристів, лишаючи середняків по своїх домівках. Своєрідний бунт сірої

посередності проти яскравості (зі знаком плюс чи мінус – це наразі не так вже й суттєво), що вихолощує життєві сили та творчий потенціал суспільства.

Люди, які мірятимуться патріотизмом, мов дітлахи у дитсадку – пісюнами, є ідіотами за визначенням, нічим не кращими за тих, хто у відповідь на будь-яку конструктивну критику несамовито верещить «Якщо тобі щось не подобається, то вали звідси, валіза, вокзал...». Не може нормальній людині все подобатися у хаосі та нестабільності новопосталої держави з усіма її неминучими вадами: кричущою соціальною несправедливістю, тотальним зубожінням населення, повальною корупцією, катастрофічною непрофесійністю влади тощо. Навпаки, ті, кому усе це подобатиметься, якраз і будуть патологічними ідіотами, котрим навіть не приходитиме у голову елементарна думка: якщо всіх притомних вичавити з країни під виглядом боротьби з «несправжніми українцями», бо ледь що – відразу «вали», так от у такому випадку всі, хто хоча б чогось вартує, у кого є голова на плечах, руки – не обидві ліві, самоповага ще не встигла атрофуватися й стимулює прагнути гідної долі для себе і своїх дітей, дуже швидко «звалять» у кращі далекі краї замість будівництва таких країв тут, і вже звідти зневажливо плюватимуть на тих, хто залишився, хрестячись лівою п'яткою, що, слава Богу, вчасно забралися геть із того болота. Таким чином поступово у країні залишаться лише ті, хто нікому не потрібен ніде у світі і хто сам не здатен побудувати нічого, крім кучугури лайна в унітазі: вищезгадані ідіоти, а також злодії, фанатики та чиновники, бо коли з країни емігрують таланти, вакуум всередині заповнюється лайном.

Не варто впадати в оману щодо того, що, мовляв, це на Сході та Заході – набиті дурними упередженнями голови та неадекватне, викривлене сприйняття реальності, а у нас і у нашого народу воно – абсолютно справедливе й непогрішне. Це неправда, бо ми – такі самі хворі, як і наші кохані й некохані сусіди, через що, власне, ми століттями й конфліктуємо між собою. Вдосталь попорпавшись у багнюці різноманітних соціальних безумств, можна дійти висновку, що суспільства загалом – що на українських теренах, що на Заході, що в Росії – мають певні колективні психічні відхилення. Просто анамнез цих відхилень не є однаковим, а порозумітися хворим із різними діагнозами зазвичай украй важко. Наше суспільство, принаймні його неокріплі зародки у галицькому підпіллі, хворе на істеричний психоз та параноїдальний нав'язливий віктимний синдром, Європа –

на старече слабоумство, у парадоксальному поєднанні з дитячою безпорадністю, таку собі дряблість волі, США – на маячню месіанства, а Росія – на манію величі, галюцинації та манію переслідування.

Ми за будь-що мусимо уникнути розвитку типової болячки сталінського та гітлерівського суспільств, коли розумні люди будуть вимушені приховувати від широкого загалу своє сумління, а сумлінні – свій розум. За будь-яку ціну, іноді навіть на шкоду прямій економічній вигоді ми мусимо плекати славу суворих, але справедливих патріотів-раціоналістів, створюючи у світі імідж чесних відкритих людей зі своїми цінностями, з якими можна мати справу. Будь-які економічні втрати можна з часом компенсувати, знівільювати, надолужити, а от репутацію неможливо купити ні за які гроші.

Так, поза сумнівами, у нас вистачатиме й «справжніх» зрадників, ренегатів, відступників та потаємних недоброзичливців, що ностальгуватимуть за імперіями та вважатимуть, що розпад Райху та СРСР був помилкою та іншою особистою катастрофою. Швидше за все, ці хитрі досвідчені гієни не виказуватимуть своїх поглядів публічно. Вони затаяться, причаються і на людях демонструватимуть цілковиту лояльність до нової держави та влади, так само, як чоловік, якому показують фотокартку чужої дитини, із ввічливості вдаватиме зацікавлення та замилювання, вправно послуговуючись мистецтвом віртуозно вибріхуватися не червоніючи. Швидше за все, цими ренегатами й таємними агентами Москви чи Берліна з часом виявляться саме ті, хто гучніше за інших волатиме національний гімн, нап'яливши на себе шаровари з вишиванкою та найбезкомпромісніше вимагатиме найсуворішого покарання для «думкозлочинців»¹⁵⁷ – недостатньо «патріотично налаштованих» сусідів, знайомих чи публічних персон, що дозволили собі «зайвий» скептицизм чи «надмірну» критичність щодо гуманітарних аспектів державної політики – себто ідеології. Зрештою, Еріх Марія Ремарк свого часу вірно відзначив, що будь-яке національне відродження схоже на камінь: коли його піднімаєш із землі, з-під нього виповзають гади. Щоб приховати свою бридку сутність, вони користуються гучними словами.

¹⁵⁷ термін з роману-антиутопії Джорджа Орвелла «1984» – найтяжчий злочин в тоталітарній державі Океанії, під це поняття потрапляє будь-яка необережна думка члена АНГСОЦу, будь-який необережний жест або слово.

Що ж, серед людей, на відміну від тварин, найнебезпечнішими є не ті, що кусають, а ті, що лижуть. І власну *Via Dolorosa*¹⁵⁸ гірких розчарувань нам також належить пройти оголеними ступнями по битому склу старої колоніально-імперської реальності до самого кінця, зійти на власну Голгофу та померти у самоочисних муках оєфлексуючої за минулим свідомості, а потім... або славне Воскресіння, або тління та забуття. Та на відміну від єврейської легенди двохтисячолітньої давними, цього разу все залежатиме не від волі всемогутнього небожителя, а виключно від нас самих – нашої зрілості, витривалості, рішучості, терплячості та величі духу. Ми або станем Титанами, або безславно сконаємо на узбіччі історії під зловтішне хмикання та зневажливі плювки як із Заходу, так і зі Сходу.

*

*

*

Земля – єдина планета, що не носить імені бога. На цій Землі перемагають сила та хитрість, рішучість та далекоглядність, а зовсім не божественний промисел, простодушна саможертвовність чи ангельська праведність.

Цією Землею править не розум, а випадок, жадібність та дурість. Саме тому ми не дамо вам готових рецептів та стовідсоткових вивіренних, прорахованих планів дій, а лише загальну засадничу концепцію, бо ж дурість – непередбачувана, багатогранна та тисячолика. Навіть найгеніальнішому раціональному стратегові вкрай важко прорахувати чужий ідіотизм. Дурість взагалі погано піддається прорахунку, набагато краще – згогядці за спорідненістю, відтак найбезглуздіший сценарій розвитку подій часто виявляється найвірогіднішим.

Людство ніколи не потребувало Євангелія, ніколи достоту й не розуміло його, не користувалося з нього ні чим, крім обкладинки. Набагато ближчим для нас є жорстокий Бог Старого Заповіту, Бог-каратель, всемогутній деспот, що не милує, а мстить – звідти й палка любов до сталінів та гітлерів, звідти й *Gott mit uns*¹⁵⁹ на пряхках

¹⁵⁸ Віа Долороза (лат. «Шлях Скорботи»; івр. וִיַּאֵה דּוֹלוּרוּזָה; араб. طريق الآلام) – вулиця в Єрусалимі, якою пролягав шлях Ісуса Христа до місця розп'яття.

¹⁵⁹ нім. «Бог із нами».

есесівських ременів та *Jedem das Seine*¹⁶⁰ у передпокої пекла на землі, звідти й зловтіха бабусі, коли побачивши по-новомодному вбрану, вкриту татуюваннями наречену свого онука, вона шепоче його ошелешеним батькам: «Це вам за те, що не молитесь!».

Ми не обіцяємо вам легкої прогулянки квітучим садом національного відродження. Навпаки, ми закликаємо вас болюче обдирати свої тендітні боки об скелі байдужості, скепсису та глухоти.

Ми не обіцяємо вам миттєвої розбудови найблогополучнішої держави на планеті. Навпаки, швидше за все у перші десятиліття ви стикнетися з тим, що я називаю «державотворчий ідіотизм». На уламках «поганої» держави виникне ще гірша, а точніше – неофеодальна антидержава для купки вибраних – представників обмеженої кількості закритих кланів, погано сумісна із життям для усіх інших, у якій будь вкрай важко достойно існувати «на загальних підставах» і патріотами якої, здавалося б, можна бути лише за двох умов: якщо ти або не маєш здорового глузду, або маєш із того прямий матеріальний зиск, вбачаючи у цій державі не «Батьківщину», а об'єкт для визискування.

Та ми обіцяємо найголовніше – стати могильниками імперій зла і провідниками справедливості та пліч-о-пліч із вами боротися за нашу спільну мрію. Тільки силою! Тільки рішучістю! Ми більше не виключуватимемо, ми вимагатимемо й виборюватимемо достойне життя, бо достукатися у двері палаців до волі та справедливості можна лише прикладами гвинтівків!

Нам разом доведеться пройти крізь пот, кров та сльози. Нам разом доведеться втрачати найдорожче та клясти долю, виривати ворожий світогляд та нав'язані погляди шматками живого м'яса із душі. Нам разом доведеться ухвалювати непрості рішення. Нам доведеться пройти через горнило шалених нестатків, мобілізації (у тому числі й воєнної, принаймні часткової), холоду, голоду, розрухи та поневірянь, але саме з так, із кров'ю та стражданнями, через катарсис болем народжуються як нові біологічні організми, так і нові державні утворення. Безжальний та неунікнений натальний детермінізм.

Якщо Ви, так само як і ми, прагнете розірвати кайдани багатодесятилітнього рабства та дихати повітрям свободи, мрієте

¹⁶⁰ нім. «Кожному своє» – вираз, що використовувався нацистами як девіз, зображений над входом до концентраційного табору «Бухенвальд» і звернений лицьовою стороною до в'язнів.

забезпечити своїм нащадкам шанс на достойне майбутнє у власній незалежній державі, не хочете більше за безцінь продавати свою совість та йти на домовленості із Князями Темряви, ми закликаємо Вас доєднуватися до Руху Опору та вливатися у лави Української Національно-визвольної Армії.

Годі терпіти поневіряння та ковтати образи, годі з нас принизливого існування у якості громадян другого сорту! Ми – українці, і маємо повне право перед лицем Правди, Бога та Історії заявити про це у голос та вибороти святе право дихати на повні груди! Долю не дають, не випрошують, не дарують і не видурюють нишком хитрістю та компромісами. Долю беруть силою до своїх рук, зі сміливістю захищають та з мудрістю плачуть.

Українцю! Настав час Тобі стати сильним, сміливим та мудрим!

20

*Адреса отримувача: Лебмерг-10332, Галицієн-райхсгау,
Академієштрассе 12, герру Акселю Ульріху*

Друже, друже, друже! Такі дивні люди... Вони невиліковні! Розумієш! Взагалі не піддаються лікуванню чи навчанню логікою. Лише дресируванню через страх. Невиліковні, хоч можуть дового та переконливо вдавати нормальних. Але то омана, акторська гра. Як у тому бородатому анекдоті: «Так, я вийшов із психлікарні, але якою ціною?! Довелося зректися престолу!».

Це я насамперед про того твого Штефана, чий текст справляє враження людини з освітою сільського бухгалтера та синтаксисом Джойса. Небезпечний безумець, і чим нормальнішим він здається, тим небезпечнішим насправді є для свого наївного та надміру співчутливого оточення на кшталт тебе. Порядних людей завши губить надлишковий рівень емпатії до сумнівних особистостей та ідеалізація приятелів і жінок, не забувай про це!

Втім, хоч їхня логіка і схилена, як у параноїків чи шизофреніків, але все ж, визнаю, вона є. От тільки вона – односкладова, прямолінійна та не враховує безлічі суто практичних нюансів, що як поодиночі, так і разом унеможлиблюють чи принаймні вкрай ускладнюють практичне втілення їхніх утопічних забаганок.

От, наприклад, суто економічне питання: «боротися із кайданами рабства» – це, звісно, шляхетна й пафосна діяльність, але рабовласник

своїх рабів хоча б годує, а от «представник вільного ринку» – лише експлуатує та змушує шукати їжу самостійно. За рахунок чого їхня «незалежна Україна» планує існувати та навіть із кимось-там воювати? Вони ж нічого не виробляють, нічого самі не винаходять, не мають нафтових родовищ та й навіть більшість населення й дотепер животіє на самій межі? Чи вони очікують на чудо з небес? Чи мають намір жити, мов іспанські рантьє у Мадриді, ледарюючи за рахунок здачі своєї нерухомості на середземноморському узбережжі в оренду багатим відпочивальникам із Альпів? Але ж єдиною нерухомістю за кордоном, що її можуть мати пересічні галиційці, є могила діда під Варшавою!

А чи не спадало їм на думку, що вони граються з вогнем видачі бажаного за дійсне? З чого вони взяли, окрім вологих нічим об'єктивно не обґрунтованих «хотілок», що «нова Україна» буде справедливішою за «старий Райх»? Вільнішою, чеснішою, не кажучи вже про охайнішою та багатшою? На що спирається така самовпевненість? Невже їм невтямки, що коли вони остаточно дотрощать і доламають «погані» імперії, то ніхто не гарантує їм, що їхні власні національні держави виявляться чимось кращими, не унаслідують хронічних болячок попередніх режимів та навіть значно не посилять їхню згубність? У чому запорука того, що нова держава не стане логічним продовженням Райху, тільки наспіх перефарбованим в інші кольори, по-бутафорському видозміненим й від того погіршеним, неофеодальною вотчиною для компрадорських мародерських еліт (тьху! – те, що у подібних «державах» називається «елітою», у нормальних державах сидить у в'язницях) під фіговим листком маріонеткових «прозахідних» режимів, що чергуватимуться, мов у калейдоскопі, й дуритимуть інфантильне населення, котре на додачу має ще й величезні проблеми із уловлюванням логічних зв'язків? Метафорично кажучи, якщо я вижену з хати стару негарну жінку із целюлітними сідницями та обвислими до пупа грудьми, то від того Софі Лорен у мене в ліжку не самозародиться!

До речі, ти помітив, що і Хартманн, і цей Штефан у своїх писаннях фактично збігаються у невтішних прогнозах щодо «новопосталих» держав та пророкують виникнення чогось на кшталт суміші середньовічного феода та злочинного угруповання у стилі опереткових латиноамериканських диктатур? А це означає, що твої фанатичні друзі чудово усвідомлюють наслідки своїх дій та, попри це, вдаються до них свідомо. Вони не рахуються з тим, що

«незалежність» буквально за кілька років принесе їхнім народам більше горя та поневірянь, ніж десятиліття «окупації», наздогнавши та перегнавши за ступенем маразму найепічніші берлінські та московські взірці. Їм байдуже на долю мільйонів нібито «співвітчизників», тож вони легко принесуть їх у жертву заради власного сексуально-ідеологічного фетишу та привілейованого доступу до годівниці. То хіба це не схиблена логіка небезпечних важкохворих чи безпринципних пройдисвітів? Співпраця одурманених пропагандою ідіотів та її авторів-пройдистів – не надто багатообіцяючий симбіоз як на народних трибунів та «борців за незалежність».

Розумієш, друже, будь-яка війна – це інfernальне зло, будь яка! Позаяк вона створює більше злих людей, ніж убиває. А ще ганебнішою, смердючішою, відразливішою є війна, до якої ватажки гонять простолюди свідомо, переслідуючи якісь свої цілі (бодай і такі, що здаються їм шляхетними). Так утворюється, чи відтворюється, круговерть нечуваного суїцидального ідіотизму мас для користання із неї жменьки шахраїв. Повсякчас у битві за ідоли складають ті голови, всередині котрих бракує мізків. Люди, що пристрасно штовхають інших на смерть заради умовних, вигаданих концептів на кшталт націй, релігій чи ідеологій – або розумово відсталі, або цинічні злочинці. Взагалі, коли хтось воліє, щоб ви принесли свою конкретну жертву во ім'я чогось або ж нібито «спільної» абстрактної мети, начувайтесь – вам морочать голову, прагнучи ошукати. Ми ж проходили це, як можна було таке забути?! Найгіркіша іронія полягатиме у тому, що ватажків-ініціаторів – і дурнів, і шахраїв – кровожерний дракон війни згодом також пожере, але не швидко та безболісно проковтне, як пішаків, а рватиме частинами, повільно й публічно. Так спрацьовує вічний та невблаганний закон дзеркального воздаяння, ніби як коли ти насрав у ліфті, а той застряг – шедевральний витвір кармічного мистецтва!

До того ж, по цілому світу у новопосталих постколоніальних еліт спостерігається одна й та сама типова риса, спільна для всіх незалежно від раси, релігії та континенту: «зміна вивісок» без зміни наповнення, а саме блискавичне перевзування вчорашніх партійних ватажків у безглуздий та вже доволі поношений американоподібний костюм «(псевдо)ефективних менеджерів» зразку 50-60-х років, така собі відрізка Дейла Карнегі, або й взагалі, їхня мімікрія під акул дикого капіталізму у стилі «Чикаго тридцятих». З усіма наслідками, що витікають. Якщо мавпа знайде деінде друкарську машинку, то від

того вона не стане письменником. От із ними те саме: надмірна пристрасть до нарад як чудового методу «колективної безвідповідальності», що нарікаються віднині «брифінгами» (о, ця майже сексуальна пристрасть до «модних» та «сучасних» англійських слів!), веде до того самого нульового результату (народно-бюрократична мудрість не даремно стверджує, що коли хочеш заплутати справу – створи комісію!), але проїдає у бюджеті значно більшу дірку, бо італійська краватка «менеджера» коштує набагато дорожче, ніж вітчизняна партійна у «народного директора». Та виглядає перший незрівнянно ефектніше... «успішніше», як вони полюбують висловлюватися, сипле мудrimi економічними термінами та слідкує за індексами Нью-Йоркської фондової біржі (диявол знає, навіщо!), а у цей час підприємство, міністерство чи відомство тихенько конає, бо на відміну від «старого партійця», котрий бодай щось петрав у даній царині та мав фахову освіту, «новий демократ» на повному серйозі вважає, що якщо у електриків виникло коротке замикання, то його слід негайно подовжити, природно, після проведення парочки брифінгів з цього приводу за участю менеджерів, бізнес-коучів, девелоперів та інших бридких і придуркуватих персонажів «ефективно-успішного» паноптикуму, але без участі власне електриків. Так виникає окрема каста «начальників», котрим не важливо чим, аби «керувати», і їх абсолютно не турбуватиме кричуща халтурність своєї практичної роботи та власна некомпетентність трагічно-карикатурного масштабу у відповідній сфері. Я надивився на таких свого часу у Греції, Іспанії та Португалії. Мерезенні типи, що справляють гнітюче враження потойбічного існування поряд із простим людом, але в окремій, вигиданій, телевізійно-паралельній реальності.

Та й по суті, вихідний матеріал, себто партійні чиновники... вони також невиліковні! Хоча вони й загалом менше помиляються й так-сяк виконують свою роботу, але ніколи (НІКОЛИ!) не визнають власних промахів та схильні йти до кінця шляхом биття лобом об бетонну стіну (на щастя, лоб за роки практики стає твердим, мов ківш бульдозера, тож вони цим методом іноді домагаються свого!) Партфункціонери як такі переважно не здатні до вдумливої, осмисленої роботи над помилками, і навіть якщо ультимаивно поставити їм таку задачу, то все зведеться до блюзнірства та призначення найзручнішого цапа-відбувайла. Перед тим, як вимагати від них рефлексії та глибокого самоаналізу, слід дочекатися, щоб вони

еволюціонували назад у людей, а це – тривалий процес, який, нажаль, ніяк прискорити неможливо. Як каже арабське прислів'я, навіть дев'ять дружин падішаха не в змозі за місяць виносити дитину. Проблема з кадрами для новонароджених держав – це або єдиний шанс, або ж смертний вирок, що не підлягає оскарженню. І щось мені підказує, що маятник долі радше схилиться до останньої точки.

Ну а поза тим, купа пустопорожньої патетичної риторики, запозиченої частково у харизматичних проповідників релігійних сект, частково з промов Черчилля та робіт Маркса. Вони хочуть боротися з імперіями, використовуючи махрову імперську ідеологію! Це я про «мобілізацію, принаймні часткову». Про яку «свободу» вони кажуть із такими засраними мізками? По-перше, часткової мобілізації не існує так само, як і часткової смертної кари. Коли держава починає вигрібати біоресурс, то вона порівняно швидко вигрібає його до самісінького дна. Для конкретної людини не важливо, як саме це зветься в офіційних папірцях, бо під танки її кидають не частково, а повністю. Вона тільки повернутися, якщо пощастить, може частково – без рук чи ніг. По-друге, і на цьому, до речі, справедливо наголошував твій Хартманн – будь-яка держава, що проводить «мобілізацію» вважає, що населення – це її власність, що вона його може утилізувати на свій найбезглуздіший розсуд у будь-якій кількості. Не джерело влади, не об'єкт для турботи, а саме власність, кріпосні, паливо для амбіцій та збагачення. Це – відрижка кріпосного ладу, кодифікована у сьогоденні та припудрена корисними для можновладців глорифікаційними казками про патріотизм, коли не держава існує заради людей, а люди заради вигодовування держави своїми життями, жертвуючи собою для того, щоб купка вибраних продовжувала насолоджуватися високим становищем і утримувати владу (вони ж-бо так і називають населення – мобресурс! Ресурс!). І всі ті теревені про «обов'язок» – пустий звук, «семантична порожнина». Так є у нас, так є у росіян, а тепер вони прагнуть влаштувати так само у потенційних «себе». То чим вони кращі? Заради чого? У чому тоді полягає їхня декларована «демократичність»?

Пам'ятаєш, я якось розповідав про свого дядька Удо, котрий ледь не потрапив до концтабору наприкінці війни, бо навідріз відмовлявся «мобілізуватися» й переховувався у далеких родичах десь у глухому селі, бо вчасно зкумекав, що краще бути живим хитруном під загальним осудом, ніж мертвим сміливцем під гранітною плитою? Так от, на питання про причини такої «безвідповідальної» поведінки він

завжди виричав на співрозмовника очі, мов лемур, що ходить по-великому, та стукаючи себе долонею по лобі, красномовно рикав: «Ти що, дебіл? Коли і як це я, курво, комусь щось встиг заборгувати, особливо державі, від якої я з народження не бачив нічого, крім ворожої відстороненості та постійних намагань мене обікрати чи надурити? Вам ніхто нічого не повинен і крапка! Я й так плачу здирницьки податки на утримання ваших ожирілих гузен, витискаючи з себе зароблену кров'ю та потом копійчину – і станеться з вас! І найогидніше те, що знову у найдискримінованішому положенні опиняється нормальний звичайний мужик – не інвалід, не багатодітний, не баба, не мільярдер чи депутат! Знову ти маєш віддуватися за всіх, за інших, за тих, у кого дірка поміж ніг, за тих, у кого пласкостопість на нозі та за тих, хто не вміє контролювати власний член! Ви закрили кордони, тримаючи мене тут у заручниках, мов скот у загоні перед бійнею. Котіться усі до диявола разом з вашою «батьківщиною» та «священними обов'язками»! Мій першочерговий обов'язок – виростити і виховати *своїх* дітей, забезпечити *свою* родину, яка без мене не виживе, а не за рахунок своєї шкури створювати комфортні умови для чужих. Я не заварював війну. Її заварили ви своєю ідіотською політикою, про що я вам неодноразово попереджував. Якщо уряди двох країн щось там не поділили, образились, обісрались чи посварились, то нехай виходять у чисте поле, беруть із собою добровольців-ландскнехтів і товчуть одне одному пики досхочу, не а користуються своїми народами як стадом худоби та витратним матеріалом! Я не вояка! Якого чорта вони приперлися до мене, кажучи «йди помирай, радій долученню до лав гарматного м'яса, бо ми вчергове накоїли дурниць і тепер Батьківщина у небезпеці» або просто по-хамському лаконічно, навіть не опускаючись до пояснень – «так вирішила Батьківщина»! Яка така батьківщина?! Приносити у жертву конкретні речі у вигляді себе, родини, її добробуту і перспектив во ім'я абстрактних явищ на кшталт «батьківщин» – я що, зовсім дебіл? Хай самі йдуть під три чорти йдохнуть там разом зі своєю батьківщиною! Чому батьківщина, мов той молох, постійно воліє, щоб заради неї помирали, а не щасливо жили? В мене вже, курво, алергія на це слово! Хто дав цим бовдурам і пройдиствітам в уряді право вирішувати, коли і за що мені помирати? Хто дав їм право на власний розсуд використовувати мене як розхідну конячину? Хто уповноважив їх вказувати мені, кого ненавидіти? Я сам розберуся, кого любити, а кого ні, і за що саме, а вони най

котяться до пекла зі своїми приписами та розпорядженнями! Хто хоче – най біжить, аж підскакує, а я не розумію дурну голоту, що захищає власні кайдани і рабовласника від такого ж сусіднього рабовласника. Яка, на чорта, тобі різниця, хто конкретно витискатиме з тебе соки – цей чи он той?! Народ дурний як онуча! Зайняли, курва, страусину позицію – голову в пісок, а сраку доверху, і нею ж думають, та забувають, що срака – гола, незахищена, і «батьківщина» зробить із нею на власний розсуд все, що захоче, а ти от потім думай – ти тепер герой «батьківщини» чи опущений «батьківщиною». Царюють, вбиваючи і гвалтуючи народ, а той знай собі сам їм сраку підставляє, та ще й пишається тим. Мертвих солдатів тієї армії, яка виграла війну, лицемірно називають героями, а загиблих солдатів супротивника – говнюками, чи... зажди, про мертвих начебто недобре без поваги... Радше сліпе гарматне м'ясо, обдурене ворожою пропагандою, яке не зрозуміло нашої очевидної високої правоти за замовчуванням і не повірило в нашу історичну місію. Звідки ти знаєш, до переліку гарних чи поганих персонажів казки ти врешті-решт потрапиш, коли помреш? І чи взагалі це – не ідіотизм помирати заради казки? Я у цю гру для розумово відсталих не граюсь, нехай йдуть до дупи усі разом, і ті, і інші!».

Замолоду я подумки його засуджував, а зараз дійшов висновку, що старий, безперечно, мав рацію – захищати будинок ціною власного життя – повна несинітниця, бо для чого він тоді тобі потрібен, коли ти помреш заради нього? Не ти існуєш заради і для захисту будинку, а він – заради і для прихистку тебе. Це всього лишень питання правильних життєвих пріоритетів, питання адекватної межі жертви – що є ціннішим: помешкання як архітектурний об'єкт чи все ж таки його мешканці? Це – не егоїзм, а здоровий глузд, тверезодумство. Я маю сміливість відверто визнати наступне: особисто я якщо і ладен за когось померти, то це за *свою* родину й *своїх* дітей, а не за товсті сраки у чиновницьких кріслах, що прикривають свій страх та нікчемність уявними поняттями на кшталт «батьківщини», «волі Аллаха» чи «заповітів Ілліча». Це ж цілковите безглуздя! Та й взагалі, притомні дорослі люди не повинні мати уявних друзів, байдуже, з якими прізвиськами – ельфів, богів, Санта-Клаусів чи «патріотичних героїв» (чи, принаймні, не втягувати інших силоміць у ці шизофренічні полілоги), бо досвід красномовно доводить, що коли звідусіль, з усіх шпаринок та кожної праски на тебе нав'язливо ллються заклики до саможертвності, то бенефіціари завжди воліють залишатися у тіні.

Зрештою, для того існують «профессссссссссійні» військові, котрі у мирний час десятиліттями отримують солідну зарплатню за хронічне неробство, пиятики, дитячі ігри у танчики та крадійство у промислових обсягах, що терпляче толерується зі сторони інших верств населення, тож у випадку війни кому як не їм відпрацьовувати отримане з торицею авансом? Саме тому в них і «служба», а не робота – вони роками б'ють байдики в казармах, щоб за потреби спокутувати своє байдикування кров'ю. Якщо я заводжу сторожового пса та роками його годую, аби охороняв мене від можливих зазіхань зловмисників, то коли злодій вдереться до мене у дім, саме пес повинен кусатися, а не погрозливим гарчанням змушувати кусатися мене, при цьому патріотично гавкаючи у мене з-за спини. Таким є негласний суспільний консенсус у притомних здорових країнах і неписане правило лицарства, чи не так? Пашекували на всю горлянку про власний героїзм на кожному кроці? Чудово! От, нарешті, маєте слушну находу відповісти за свої слова і довести, що ви – справжні герої, а не галасливі претензійні брехуни-дармоїди. Бла-бла-бла про офіцерську честь. Вперед, на амбразуру! І нема чого пхатися до мене з громоголосним заклик «ану мерщій ходімо воювати, бо ворог вже під... (довільна географічна точка)!\», перекладаючи на мене свою відповідальність, обов'язки і змушуючи розхльобувати наслідки своєї рукосрако́сті! Як він там опинився, той ворог, га?! Свою війну я щодня воюю на своєму робочому місці, створюючи реальний продукт, що годував у тому числі й тебе, поки ти солодко дрихнув у підсобці, відіжравши червону пику, що вона ледь втискається у двері. Хіба це не чесно? Мужність ухилитися від виконання дурних законів – це злочин чи принциповість? Адже ж нові закони переважно вигадують ті, хто мусив би сидіти за старими. Адже ж закони не спускаються із неба від самого Господа на Скрижалях Мойсеевих, а приймаються обмеженої кількістю смертних людей, які іноді ходять у туалет мимо унітаза, порпаються у носі, пишуть із орфографічними помилками, які часто дрочать у ванній, які по вуха заплямовані корупцією, а то й кров'ю, які здебільшого давно забули усе те, чому їх учили у школі включно з таблицею множення і які цілком можуть виявитися (найчастіше саме так і відбувається!) феноменальними ідіотами.

Все просто. Держава вважає патріотизмом бездумне підкорення її навіть найдурнішим і людожерським вказівкам із заплющеними очима та закритим ротом. Відкриття очей називається браком патріотизму, його «псування» та нехтуванням, відкриття рота – зрадою. Люби, кого

скажуть, не девить і вбивай, на кого вкажуть і стули пельку. Патріот – вірний захисник інтересів... владної верхівки та її фінансового добробуту ціною власного життя, він героїчно затулить своїм тілом від куль їхніх розкішні бенкети і покірно складе голову на полі бою во ім'я їхніх вілл у Маямі та рахунків у Лондоні. Якщо ні, то він – зрадник, а якщо запитує, «чому?» і «звідки?», то й того гірше – стовідсотковий агент ворога.

Можеш мене за це зневажати, але я принаймні не кривлю душею й відверто зізнаюся, що до «національно свідомої» риторики ставлюся без особливої антипатії, але й без традиційного піїтету та обожнення з придихом, в цілому, нейтрально-прохолодно, оскільки сприймаю будь-який націоналізм як агресивний дикунський крик, що вириває з родоплемінної печери навздогін сучасності та цивілізованості. Втім, може й ти сам (а твій Карстен, ймовірно, – і поготів), притримуєшся такої ж точки зору, і смію тебе завірити, переважна більшість моїх знайомих мислять аналогічно. Хоча, звісно ж, не кричать про це на кожному кроці, заперечують в офіційно-публічному просторі й не закликають до повалення влади на розі вулиць, а просто тримають у кишені чималу дулю. Саме це, до слова, вселяє у мене непереборний песимізм щодо майбутнього Райху як єдиного державного утворення. Його доконають не масові збройні протести чи акції непокори, а оця байдужість, конформізм та тиха, прихована, «підпільна» опозиційно-скептична налаштованість населення. Це – вірна ознака розкладання суспільства зсередини. За кількатисячолітню історію розбудови держав правлячі класи непогано навчилися боротися з простолюдом, що тримає у руці камінь, але виявляють повну безпорадність та безхисність перед простолюдом, що ховає камінь за пазухою. І найдивніше, знаєш що? Що – я визнаю! – я сам є частиною цього «населення»! Бачиш, чи не вперше в житті я, як частина інтелігенції, – разом із народом, як до того роками закликали пропагандисти. От хоч ріж мене! Але тобі не брехатиму. Несила плямувати рештки твоєї гіпотетичної довіри.

А тим часом у Берліні життя минає своєю чергою. Ми звично метушимося, сваримося, знервовано штовхаємося у чергах за «дефіцитом», що стають дедалі довшими, та пошепки лаємо уряд, весняну неgodу й славнозвісні берлінські дорожні затори через нескінченні та багатосерійні, мов жіночі істерики, «ремонтно-впорядкувальні» роботи по всьому середмісті.

Редакція готується до чергового атракціону публічного самогвалтування – до відзначення «дня Вічного Фюрера»¹⁶¹ за три тижні, цьогоріч із якимось особливо тяжким передчуттям, що ніби розлите у повітрі, мов отруйний газ, але ніхто не в змозі чітко його сформулювати словами (ти ловиш цю думку за хвоста – щось про збочені середньовіні тортури, культові жертвоприношення індіанців мая, фото «пост-мортем» з вікторіанської Англії – естетизація смерті, театралізація в'янення – але вона вперто й по-зрадницькому вислизає, полишаючи тебе на одинці зі намертво вбитими з дитинства у голову повчальним материним голосом «так треба», «так личить», «це – велике свято на честь найвизначнішого німця нашого століття», «данина пам'яті та вдячності батькові-засновникові Тисячолітнього Райху» – суцільний морок напів-набожної благопристойності, непереборна ментальна безпросвітність). Здавалося б, усе як завжди – маніфестація уздовж Ратгаусштрасса до Александерплатц, хвалебна ода на півтори шпальти із заїжджених штампів, улесливе офіційне славослів'я з телеекранів та підлабузні пенегірики крізь зуби від «представників прогресивно мислячої творчої еліти» – здебільшого погордливих снобів-алкоголіків із сексуальними розладами, естетичними девіаціями та психологічними відхиленнями.

Деструктивне мистецтво, куці культяпки цінностей, гангренозні переконання, зістрижені мов нігті, аби не заважали, залишки совісті, уражені тлінням погляди (і тут я не відмежуюю й власні!)... Труп суспільства, що привселюдно розкладається непохованим, приваблюючи найзатятіших фанатиків мертвої плоті - зграї мух та безмозких поетів-декадентів, що присвячують цьому смердючому до блювоти, але цілком природному процесу вірші, часом і доволі талановиті, та захоплено читають їх перед аплодуючим натовпом. А естетизація гниття, проголошення мумії фараона перлиною краси, а смерть – своєрідним еталоном вічного життя замість його остаточної фінальної крапки завжди є грізними провісниками загнивання (чи догнивання) суспільства, так само як трупні плями невблаганно віщують про початок розкладання тіла.

Із людьми коїться щось неймовірне. З одного боку, вони переповідають глумливі політичні анекдоти, а з іншого боку пристрасно стають на захист партійних стягів, коли розмова

¹⁶¹ День народження фюрера (нім. *Führergeburtstag*) – свято в нацистській Німеччині, яке відзначалося у день народження Адольфа Гітлера, 20 квітня.

зсувається із гумору у більш серйозну площину, та з піною біля рота адвокатують те, над чим самі ж іронізували ще хвилину тому! Плюралізм думок у суспільстві – це, поза сумнівами, добре, але плюралізм думок в одній окремо взятій голові – це ж має конкретну медичну назву – шизофренія, хіба не так? Господи, хто з нас божевільний – я чи суспільство? Скажімо, нещодавно один приятель, котрого я раніше цінував як до біса тямущу і розсудливу людину, звинуватив мене у тому, що, мовляв, я недолюблюю партійних ідеологів через те, що сам потайки відчуваю підсвідомий потяг до маскуліної жорсткості й безкомпромісності «первинного» націонал соціалізму! Уявляєш?! Ще й Фрейда туди приплів, згадавши, що за ним найбільше гомосексуалів ненавидять саме латентні гомосексуали. На мою репліку, що Фрейд та його шанувальники є збоченцями, бо те, що я не люблю огірки, не робить мене самого огірком, навіть латентним, а радше свідчить про те, що я очікую, що якщо мені не подобався смак усіх попередніх огірків, то й цей, найімовірніше, виявиться лайном, позаяк нормальною людиною (а не фрейдистами, у яких все пояснюється та лікується пальцем, встромленим у сраку) насправді керують не дитячі комплекси, а очікування, страх або ж позитивне передчуття майбутнього – образився та заявив, що «із таким суб'єктом, як ти, просто неможливо спілкуватися».

Любий друже, мушу визнати, що до цього вищезгаданого «неможливого суб'єкта» нишком підкрався той вік, коли починаєш частіше відвідувати лікарів, ніж ганделики та борделі, і то не через мораль, бо як ти знаєш, мої моральні принципи – сталеві, проте заіржавілі від нечасткого використання. Днями мені було геть кепсько, колеги викликали швидку й молоденька лікарка констатувала гіпертензивний криз. Щось мені вколола, суворо заборонила курити й наказала негайно лягати до лікарні. От і маєш! Ритмічний безальтернативний поступ законів біології зі всією невідоротністю намацав своєю металевою ногою й мою горлянку. Тож цього листа пишу тобі з ліжка у «Шаріте»¹⁶², де з вікна відкривається чудовий краєвид на Гумбольдтську гавань, у палаті щодня лунає Мартине занепокоєне кудахкання, де я перебуваю вже більше тижня й нагадую сам собі сучасний СРСР: усі й досі вважають мене кремезним

¹⁶² Шаріте (фр. *Charité*) – клінічний комплекс, розташований у чотирьох районах Берліна. Є найбільшою лікарнею в Європі та університетською клінікою для Берлінського університету імені Гумбольдта й Вільного університету Берліна.

нахабним лобурякою, попри це я дряхлішаю на очах, сексу немає, та ще й поволі починаю розвалюватися.

Із Мартою останнім часом щось також не клеїться... Здається, вона поступово починає мене зневажати, вочевидь, через розчарування, бо вона вважала, що пов'язує свою долю із багатобічним письменником за крок від премії Георга Бюхнера¹⁶³, а той виявився другорозрядним ремісником-газетярем. А бо ще через щось. Клята напружена мовчанка, лихий провісник розпаду від охолодження, починає душити колись незгасимий палкий вогник між нами, яскраве миготіння юного недосвіченого, але такого відвертого кохання, на розрив аорти. Все вже давно і далеко не так. Або мені прото так здається, а її постійна насуپленість та періодичні загадкові зітхання пояснюються не демонстративним намаганням давити мені на нервову систему аби щось видавити (тільки от що?) чи чогось домогтися, як це зазвичай практикують жінки, а просто поганим самопочуттям. Диявол його знає! Але що мені точно не здається, то це те, що вже кілька місяців ми спимо у різних ліжках, бо ти ж «доросла людина, то ж маєш навчитися вгамовувати свої підліткові тваринні інстинкти, бо я не потуратиму їм вічно». От так, карликові заборонили приставати до жінок, бо це було низько з його боку.

Чи не наставила мені часом моя благовірна роги, поки я переймався філософськими проблемами майбуття Європи у паризьких нетрях? Ні, ні, вона те така, ти ж знаєш! Хоча... вони нібито всі здаються «не такими». Навіть не хочу нічого уявляти... жєну від себе цю думку, а вона, сволота, повертається, мов похмілля та сморід із рота до старого алкоголіка.

Через п'яний подих весни, з голодухи та від безвиході я навіть почав залицятися (і не безуспішно, а цілком результативно) до сусідки! Пам'ятаєш оту, з першого поверха? Стара діва, що іздалеку нагадує персонажа з полотен Ієроніма Босха, позірно – бібліотекарка, музейний екскурсовод чи шкільна вчителька літератури (ми майже вгадали, бо вона таки виявилася перекладачкою дитячої літератури з «Держвидав»), та має здорового рижого кота із осудливим поглядом класного керівника, котрий зневажливо споглядає перехожих, сидячі на підвіконні. І хоча я спочатку побоювався, що там у неї в трусах вже все давно поросло мохом, та й обличчя цієї

¹⁶³ Премія Георга Бюхнера (нім. *Georg-Büchner-Preis*) – найпрестижніша літературна премія Німеччини.

підпліснявілої «Лізхен»¹⁶⁴ (так вона сама себе називає) цілком могло би підпасти під генітальну цензуру у японському порно, але, як то кажуть, за відсутності покоївки граф кохався із кучером. Із нею, принаймні, не нудно і не почуваєшся суцільним лайном. Із бабами важко, але й без них нам, чоловікам, срака... або рука. І коли раптом моя засмічена міщанськими упередженнями підсвідомість зазнає чергового нападу докорів сумління, то я боягузливо, несміливо але регулярно нагадую сам собі, що передчасно старішати нас змушують не тілесні хвороби, а занурення із вдаваним каяттям у ханжеське моралізаторство замість занурення із ентузіазмом під жіночі спідниці. Я, як нещодавно з'ясувалося, у зоні ризику, відтак – рятуюся як і чим (ким?) можу!

Як бачиш, любий східний деспоте, життя моє після паризьких вояжів несподівано дало тріщину – немов застережний натяк небес чи прокляття африканських шаманів. Нібито нічого катастрофічного, але водночас усе якось по-фройдиському, себто через сраку, і я відчуваю, що поступово провалююся у «безодню пороку та надмірностей», як мовиться із церковних амвонів. Трахаю схожу на корабельного боцмана сусідку, ігноруючи законну дружину, вже майже професійно прикладаюся до пляшки, вшент і вже майже до бійки сварюся з колегами, обзиваю фюрера останніми нецензурними словами та щодня споживаю ідеологічно сумнівну, хоч і (через те?) вельми смачну та свіжу псевдо-китайську їжу, що її готують у новій забігайлівці на станції метро Темпельгоф якість кухарі-самоучки (Чому псевдо? Та тому, що, як мені здається, справжня свіжа китайська страва, коли ти кусаєш її, мала б кусати тебе у відповідь), через що в один день страждаю на закрепи, а в інший – на срачку. Так от, мені спало на думку таке: коли трішкки зіпнуся на ноги, оклигаю та розгребуся зі «святково-урочистими», чорт їх дери, публікаціями у газеті, то чи не навідатися мені до тебе й до твого чудернацького Лемберга? Була б чудова нагода побачитися, та ще й набратися нових вражень від наочного спостереження ваших передреволюційних дригань! Як вважаєш? Якщо й навіть не вийде оформити відрядження, то то врешті-решт у мене накопичилася неабияка кількість невикористаних відпусток, що я їх залюбки би провів разом із старим другом, у вирі подій та у інтригуючій компанії кухонних мамчиних революціонерів, яких ти настільки колоритно мені живописав, що

¹⁶⁴ нім. *Lischen* – зменшувально-пестлива форма жіночого імені Ліза.

мені часом видається, буцімто я давно й особисто знайомий із кожним із них! Насамкінець, саме рафінована цікавість є наріжним каменем та рушійною силою поступу історії, чи не цьому нас учили у гімназії?

Не барися із відповіддю, бо я вже загорівся ідеєю. Врятуй мене якнайшвидше з цього болота самотності й наростаючої безнадії, дай прихисток у обителі всеохопного пульсуючого (хоч і марного) оптимізму та допоможи спокутувати найтяжчий гріх інтелігенції – апатичної зневіри та самоз'їдаючої рефлексії! А я поки спробую викрутити руки начальству та виготовили якусь правдоподібну локшину для їхніх вух стосовно того, якого дідька мені раптом запекло пхатися до Галіції.

Обіймаю тебе міцно-міцно, мов поліціант волоцюгу та сподіваюсь на швидку й до сверблячки у паху довгоочікувану зустріч!

Дід Крістіан, що йому вже, як іноді здається, ставлять прогули на цвинтарі.

P.S. Мої походеньки та перипетії статевого життя – зовсім не привід зубоскалити та кепкувати, а привід поспівчувати мені. Знаю, чортяка, що ти іржав мов кінь над незavidною долею мого старигана у штанах та його новою гобліноподібною пасією. І не сперечайся, бо я і сам такий! Тож принагідно нагадую тобі, що сміх без причини – признак незавершеної середньої освіти, а брак емпатії – вартий рішучого засудження гріх, сину мій. От, борони Боже, стикнеся сам із такими вимушеними взаєминами, то знатимеш, як то, зловтішатися зі старого друга! Начувайся, бо ми вступаємо у найневдячніший, найдескримінованіший чоловічий вік, коли дівки вже не дають, бо застарий, а пенсію ще не дають, бо замолодий, а доброзичливі алкаші середнього віку – раптом вже не батькові друзі, а твої.

Берлін, 02.04.1990

21

Грубим прорахунком адмірала Деніца стало встановлення фактично одноосібного управління державою і усунення від прийняття рішень інших членів верхівки НСДАП. Деніц уважно вислуховував профільних міністрів, а потім, в залежності від настрою, міг або ввічливо проігнорувати їхні фахові рекомендації, або ж навіть і роздратовано відчитати, якщо йому

не подобався зміст сказаного (див. «волютаризм»). Усе це разом із некомпетентністю у низкі питань знизило темпи повоєнного відновлення, а також суттєво вплинуло на розбудову економіки та загальну суспільну атмосферу негативним чином, оскільки прагнення розв'язувати соціально-економічні проблеми виключно бюрократичними методами та запровадити конкурентність у політичному житті обернулося численними проблемами. На початку 1964 року, коли авторитет Деніца по країні значно впав, невдоволенням населення продовольчими ускладненнями, брутальним наступом на Церкву і релігію скористалися члени вищого партійно-державного керівництва, що на фоні численних адміністративно-управлінських реорганізацій прагнули упевненості у своєму стабільному майбутньому.

Консолідацією невдоволеної вищої партійно-державної номенклатури займалися рейхсміністр озброєнь і боєприпасів Альберт Шпеєр та райхсгендфюрер Бальдур фон Ширах. Висловлений Деніцем намір на найближчому пленумі «омолодити» кадри прискорили розвиток подій. 12 жовтня 1964 року у Палаці Партії відбулося засідання президії НСДАП, на якому під приводом необхідності обговорення «неясностей принципового характеру з питань, намічених до обговорення на пленумі НСДАП», змовники ухвалили рішення викликати адмірала Деніца з відпочинку на о. Капрі. Одночасно до Берліна на пленум скликалися члени Вищої наглядової ради та очільники місцевих партійних осередків. Деніц злегковажив поодинокими сигналами про наміри його усунути, ймовірно, недооцінюючи опонентів, покладаючись на силу свого авторитету та проявляючи надмірну довірливість.

Наступного дня на засіданні президії НСДАП за участі Деніца соратники адмірала до пізнього вечора перераховували його помилки. Уранці 14 жовтня 1964 року засідання продовжилося з тим же порядком денним – йому закидали волютаризм, самовпевненість, порушення гітлерівського стилю керівництва, формування власного «культу особи» за радянськими лекалами, недоліки у здійсненні внутрішньо- та зовнішньополітичного курсу тощо.

У постанові президії НСДАП Деніц обвинувачувався в створенні «ненормальної обстановки» у Партії, зосередженні в

своїх руках «надмірних владних повноважень», безконтрольності, волюнтаризмі та наявності значних помилок в його діяльності. Президія задовольнила «прохання адмірала Деніца» про відставку та визнала за недоцільне в майбутньому поєднувати в одній особі посади Фюрера партії та голови уряду. 14 жовтня 1964 року пленум НСДАП затвердив рішення про відставку Деніца та постановив призначити Бальдура фон Шираха Фюрером партії на німецької нації, а Альберта Шпеєра – головою уряду Третього Райху.

[...]

На кінець 1950-х років післявоєнне відновлення економіки Райху в основному завершилося. При цьому, завдяки високому рівню технічного розвитку держави та високому рівню споживання, екстенсивний шлях подальшого розвитку, що не потребував великих капіталовкладень, не тільки давав швидкі результати, але й забезпечував досить високі темпи росту. Протягом 1960-х та на початку 1970-х років асортимент та кількість товарів у магазинах по всій країні (включно з новими територіями) збільшувалися, їх споживання та рівень життя громадян постійно зростали.

Але в 1970-х роках можливості екстенсивного розвитку вичерпалися, а економічні показники дедалі знижувалися. З 1970-х років з газет зникло гасло «доженемо й переженемо», бо почалося і надалі прискорювалося технічне відставання Райху від США. Щоб утримати ціни на найважливіші харчові продукти (а також на квартплату) на низькому, доступному для мас рівні, уряд у 1977 році оголосив про суттєве (на деякі товари – у рази) підвищення цін на ряд товарів та послуг: алкогольні напої, книги, каву, шоколад, килими, хутра, вироби з кришталю, ювелірні вироби, автомобілі, проїзд у таксі, квитки на літаки. Дешеві товари почали зникати з полиць магазинів. Формувалося явище товарного дефіциту – одна з характерних прикмет кінця 70-х.

До 1980 року економіка підійшла у важкому стані. Щорічний приріст національного доходу сягав лише близько двох з половиною відсотків. Вплинути на тенденцію його подальшого падіння можливості не було, як не було можливості зупинити тенденцію до загострення товарного дефіциту. Зростання

продуктивності праці практично зупинилось. У всіх галузях виробництва використовувалися застарілі матеріали, фізично і морально застаріле обладнання та застарілі технології, які були енергозатратними, матеріалозатратними та з великою часткою ручної праці.

До того ж, у 70-х роках рівень розвитку виробництв у всьому світі став визначатися рівнем їхньої комп'ютеризації. Перші німецькі IBM-сумісні комп'ютери «Ева-1840», що з'явилися у 1979 році, з монохромним дисплеєм та без жорсткого диска, за своїми якістю, продуктивністю, надійністю та обсягом виробництва не могли зрівнятися з закордонним прототипом.

[...]

Новообраний (після довготривалої хвороби та смерті Бальдура фон Шираха, котрий в останні роки вже був фактично не дієздатним) Фюрер НСДАП, 44-річний енергійний та амбітний Міхаель Букліґер вже у першій своїй публічній промові на квітневому (1983) Пленумі НСДАП визнав наявність у суспільстві ознак стагнації та передкризової ситуації. На тому ж пленумі був частково оновлений склад Вищої наглядової ради. Термін «застій» уперше пролунав дещо пізніше, у звітній доповіді Букліґера у грудні 1983. Там само було оголошено й новітній курс на докорінну перебудову держави та суспільства

Перебудова – загальна назва сукупності політичних і економічних реформ, здійснення котрих було запроваджено починаючи з 1984 року. Складові частини Перебудови: у внутрішньополітичній сфері – політика гласності та демократизація суспільного життя, незважаючи на небезпеку різкої політизації громадян і зростання ідеологічної поляризації (відразу ж стало зрозумілим, що у дискусіях на сторінках друкованих видань, на радіо й телебаченні починають переважати не наукові аргументи, а емоції й ідеологічні пристрасті); в економіці – посилення елементів ринкових відносин та конкурентноспроможності на світовому ринку; у зовнішній політиці – відмова від надмірної критики так званого капіталістичного ладу, значне поліпшення відносин зі США та СРСР, визнання пріоритету загальнолюдських цінностей і глобальних світових проблем.

[...]

(Із підручника Вернера Льоффлера (1984) «Історія Райху для гімназій». Розділ 2. «Політичний розвиток у повоєнний період» / Werner Löffler. Reichsgeschichte für Gymnasien. Kapitel 2. "Politische Entwicklung in der Nachkriegszeit" — München: Franz-Eher-Verlag, 1984. — S. 209-215).

22

*Адреса отримувача: Берлін- 12051, Грос-Берлін-гау,
Нойкьольт, Рінгбанштрассе 18, герру Крістіану Мьоллеру*

Крістіане, старий ти пес! Ти не просто «провалюєшся у безодню пороку та надмірностей», а вже сидиш там на самісінькому дні подригуючи лапкою від задоволення!

Ох, ти як завжди правий у своєму невинному критиканстві! Як ти не крути, а все одно у нас виходить держава, у якій страшно жити «на загальних засадах», неможливо вижити не забруднившись, лячно помирати без дозволу і соромно згадувати на смертному одрі. Все через дупу... от скільки, скажи мені, списів поламали наші ідеологи, спростовуючи теорію Маркса про пролетаріат та стверджуючи, що усі класові протиріччя нині знято? А що вийшло? Та те, про що ти сам мені обурено й ошелешено писав — внаслідок «політики мультикультуралізму» новий пролетаріат у Європі набув на додачу до класових ще й національно-релігійних відмінностей. У Франції тепер француз — буржуа, а пролетар — алжирець, марокканець чи африканець. Франція більше не хотіла брати африканців разом із їхньою землею, тож вони покинули цю землю й поїхали до закабалення самі, розуміючи жахливу дихотомію: або вільна смерть, або життя навколішки. Ті, хто обрали життя, нині працюють паризькими двірниками, ловлячи на собі зневажливі зиркання добропорядних буржуа, а вечорами ходять у мечеті та мстиво нівичать залишки барокової архітектури у Сен-Дені та Кліши-су-Буа. Але чи розуміють це у високих берлінських кабінетах? Ні, бо як зазвичай думають сракою, видають бажане за дійсне, заперечують очевидне та стверджують неймовірне — ніколи не стомлюся повторювати цю

формулу, що набила оскому на язиці, бо це нині є в нас засадничим принципом державного управління.

А чи розуміють у тих самих кулуарах райхсканцелярії, що коється тут, у Лемберзі та по всій Галіції? Та ще менше! Схід для них історично – зона сліпоти. Бо свідомо чи ні, швидше за все через зворушливо-ідеалістичну короткозорість, а вони розхитують човен, та граються з вогнем сепаратизму, сподіваючись, що у потрібний момент, у критичній ситуації зможуть «переконати» народ у необхідності збереження стабільності. Кого вони зібралися переконувати тут, на Сході, якщо навіть на старих землях у нас – шатання та хаотичне бродіння. Ба більше, чи бачив хтось із них бодай раз у житті живого галаційця? Чи намагався із ним про щось побалакати, переконати? За винятком кількох відсотків місцевої інтелігенції усі інші тут – не думають, а дивляться телевизор та передусім усілякі ідіотські «перебудовні» програми про екстрасенсів та літаючі тарілки, а також нескінченні третьосортні атиноамериканські мильні опери. Про яку, курво, «громадянську свідомість» йдеться? Найстрашнішою зброєю масового ураження виявився телевизор, бо він уражає мозок навіть у тих, у кого його немає. Ти думаєш, я не намагався донести до місцевих думку про небезпечність загравань із антидержавними рухами та непередбачувані наслідки такої згубно-надлишкової демократії (бо ж непередбачувані наслідки, як тобі добре відомо, рідко коли виявляються позитивними)? Та вони мене просто не чують! Та істина не у тому, що вони чинять так через незгоду. Істина настільки проста і неприваблива, що за неї аж прикро – вони бовдури, а у суперечці з бовдуром народжується не істина, а головний біль. Поки ми самозречено намагаємося переконати їх вишуканими аргументами, підкупити витонченістю логіки, полонити висотою світоглядної концепції та обеззброїти узагальнюючою чарівністю відсторонених філософських понять, вони заряджають банки з водою, лікуючись через телевизор! Задубілість, простувата зашкарублість, грубуватість їхнього холопського розуму, якою так жеманно милуються сентиментальні столичні інтелігенти, врешті-решт зіграє зі своїми носіями злий і трагічний жарт, бо кожна дурість має звичку мститися за себе. Вони постійно успадковують ідіотизм попередніх поколінь (ба більше – доповнюючи його новими, власними елементами), тягнучи його за собою, мов собака блохи, не можуть розірвати порочне коло дурощів, що самовідтворюються століттями.

Вони – типовий переферійний «дешевий регіон» – як за рівнем доходів, так і за вартістю людського життя – населений девальвованим, знеціненим людом, що ні у грош не ставлять ані себе, ані ближнього свого. Копійчані дразги. Копійчані цінності й життєві цілі. Нуль емпатії. Любов за готівковий рахунок. І надії у кредит, але кредитна історія – традиційно й завжди неблагонадійна.

Із плином часу все більше і більше переконуюсь у правоті Штефана та його однодумців – єдиний шлях для порятунку, поступового вилюдження цієї місцини – жорсткий, болючий, подекуди блюзнірський, а подекуди героїчний націоналістичний диктат, на кшталт режиму релігійних фанатиків типу Савонароли¹⁶⁵ чи суданського Махді¹⁶⁶, от тільки замість Христа чи Мухаммеда там буде концепт «нації», нехай і наполовину штучно вигаданий, а на другу половину надмірно романтизований, що має послідовно впровадуватися словом та залізом як «надособистісна ціль» людиною, що піде на свідому жертву, зайнявши трон місцевого «фюрера» – крижаний трон! – після розпаду Райху, позаяк найімовірніше цього новоявленого месію дуже швидко зненавидять, розчаруються, обплюють та знищать, і тільки згодом, через багато років, досягнуть його жертву та гідно оцінять його здобутки, допетравши, що той відчайдух поклав власну голову на плаху заради своїх ідей та їхнього майбутнього, бо голови, переобтяжені ідеями, зазвичай так чи інакше врешті-решт опиняються на пласі.

Ну гаразд, диявол забирай ту політику, краще я переповім тобі найсвіжіші місцеві плітки.

Редакційних жіночок бальзаківського віку, що перебувають на фінішній прямій сексуального життя, спідкав черговий напад нав'язливого бажання одружити Карстена хач на собі, хоч на комусь, та він стоїчно пручається, мов пацюк у каналізації.

¹⁶⁵ Джироламо Савонарола (1452 – 1498) – флорентійський поет, монах-домініканець, антимодерніст; у 1494 році проголосив Христа королем Флоренції і при підтримці Франції заснував Флорентійську теократичну республіку, що уславилася жорстокими релігійними репресіями.

¹⁶⁶ Мухаммад Ахмад аль-Махді (1844 – 1885) – ватажок визвольного руху в Судані (повстання Махді 1883 р.), засновник махдістської держави – режиму *махдійя*, що ґрунтувався на традиційних ісламських законах і шаріатських судах та об'єднав конфедерація суданських князівств і племен у централізовану теократичну державу на чолі з племінною знаттю.

— Як справи на особистому фронті, Карстене? — раз за разом нібито жартома запитували вони.

— Багато ваших полягло. — набурмошено бовкав Карстен і намагався якнайшвидше сховатися він настирливих зацікавлених поглядів. — Я вже навіть розмістив оголошення на усіх парканах міста: «Шукаю дружину, звичайну жінку. Цариць прохання не турбувати, я вже не молодий і радикаліт не дозволяє прогинатися під царську особу». Але й досі ніхто не клонув. Вочевидь, за всіма тими парканами знаходяться місцеві філіали Букенгемського палацу. Що поробиш, мені змолоду тотально не таланило з жінками. Напорююсь або на самих принцес, або на високоморальних фригідних дуреп із протизаплідною зовнішністю, що впродовж усього життя приймають астму за оргазм. А хочеться просто, нормальну, звичайну бабу. Та й поза тим, закохатися у жінку – це як насцяти взимку в штани: усі це помічають, але ніхто не відчуває того тепла, проте дуже швидко починає сильно смердіти й стає холодно та бридко. Так що вибачте, дами, але я краще залишуся осторонь цього збоченого фестивалю самоприниження.

— Справжній чоловік би так не сказав! — пролунав докірливий голос котроїсь із жінок. — Справжній чоловік ладен заради жінки на все!

— Угу, поки не подрочить. Значить, вважайте мене підробним чоловіком та продовжуйте поклонятися «справжньому чоловікові» – міфологічній істоті, яка складається з набору взаємовиключних характеристик та яку вигадали жінки аби лякати ним своїх чоловіків. Це як «ідеологічно зрілий член партії» – персонаж, про якого всі чули, постійно балакають на партійних зборах, переконуючи одне одного в його існуванні, але ніхто ніколи не бачив на власні очі.

— А як же доля? Спорідненість душ та «...і померли в один день»?

— Таке буває лише у бродвейських мюзиклах, індійських фільмах та вологих фантазіях дівчат-підлітків.

— Ну, а дружба? Проста духовна симпатія? — із недвозначним натиском на слові «духовна» вплелася у розмову Ірма, яка уславилася раблезіанським ненажерством щодо уваги з боку протилежної статі, сублімуючи у такий спосіб нудну каламуть редакційної роботи коректором.

— Сентиментальна самооманлива дурня. Для дружби між чоловіком та жінкою абсолютно необхідне стійке емоційне притягання при стійкому ж фізичному відторгненні, бо інакше у такій

дружбі між чоловіком та жінкою, даруйте за сороміцький каламбур, постійно щось встає.

З іронією егоцентричної сибаритки ця пропалена маніпуляторка, навіть у самому обличчі котрої було щось від язичницької богині, жорстоке та насмішливе водночас, далі зазначила:

— Але ж ми з тобою дружимо, чи не так? То у тебе на мене встає, я тобі гидка й ти щоразу потайки плотоядно витріщаєшся на мою білизну під спідніцею, коли я невдало сяду за стіл, виключно з милосердя чи з поваги до вислуги років? То ж дозволь тебе поправити: напевно, не про відторгнення йдеться, а про невпевненість таких чоловіків, як ти, у собі.

Вибух жорстокого жіночого сміху. Знаєш, такий особливий, ніби позірно жартівливо-позитивний, а насправді агресивно-знущальницький, безтактно-зневажливий. Карстен почервонів мов помідор.

— Не треба мене поправляти, я тобі не стрінги! — вскипів він — Мене цікавить твоя білизна, бо нагадує обшивку домовини чи палати для буйних пацієнтів у психлікані. І вона чомусь у тебе постійно одна й та сама. Взагалі-то білизна – це жіноче обеззброююче озброєння, бажано щоб не масового, а індивідуального ураження, але у цьому випадку – зброя холоста, бо не вражає, та ще й дуло сильно амортизоване. Так що вибач, ти лише підтвердила мою здогадку.

Потім він різко вийшов із кімнати під супровід обуреного жіночого «охання з солідарності», а увечері ми з ним напилися як чіпи у колоритному ганделику, стилізованому під схов партизанів-підпільників у самісінькому центрі Лемберга, на Марктплатц, куди, як подекують, власник пускає «тільки своїх», себто місцевих однодумців-націоналістів, і куди нас мало не силоміць приволік Штефан «лікувати душевні рани». У раптовому вибусі душевного екстібіціонізму Карстен, злодійкувато озираючись навколо, пошепки повідав нам свою теорію щодо «жіночої підступності», що достоту нагадувала чергову божевільну конспірологічну теорію на кшталт світового уряду, прихованого інопланетного вторгнення чи пласкої Землі.

— Так, тіло – це храм, як писав Августин Блажений, але ми, чоловіки, починаємо усвідомлювати це запізно, когли всередину вже потрібні свічки. Водночас тіло – це й в'язниця розуму, у якій нас впродовж усього життя тримають жінки, і лише під завісу гормонального фестивалю, під невблаганний поступ сенільної

деменції та повної імпотенції, чоловік із жахом розіміє, що згаяв ледь не половину енергії, ресурсів, нервів та сил на те місце, котре у шльондри у борделі коштує шістдесят марок! Погодьтеся, не найкраща інвестиція! Хіба ми не ідіоти? Ми просто, мов тварини, йдемо на поводу в інстинкта. Доля розпорядилася так, що еволюція не додала жінкам грубої сили та витривалості й тим самим змусила їх професійно оволодіти навичками психічного насильства над чоловіками. Поступаючись останнім за вищезазначеними параметрами, дами попри те є неперевершеними у здатності ламати чоловіче «я» через коліно, змушуючи їх поступатися – своїми принципами, звичками, вподобаннями (важливо для чоловіків) й особливо майном (важливо для жінок). Жінка завжди знає, на які мозолі у мозку тобі натиснути, аби ти стомлено здався, розводячи руками а-ля «Добре, нехай буде по-твоєму, тільки нехай це ментальне згвалтування негайно припинеться!», як на тебе жати, щоб «віджати» те, на що вона націлилася. Якщо ти піддаєшся, то у бабській термінології (яку вони не соромлячись вживають у колі собі подібних) ти – «олень», а якщо вперто пручаєшся і не ламаєшся, відстоюючи власні інтереси – то «козел» чи «тупа шовіністична свиня». Ось така нехитра маніпулятивна вилка, апріорна дихотомія твоєї неправоти та винуватості за визначенням – вибір між чумою та холерою. Вони вважають нас тваринами, бо бачать, що ми поводимося як тварини. «Любий, ти або зробиш так як я сказала, або ти – «несправжній» чоловік, я надуюся на тебе й не розмовлятиму, триматиму у холоді й доводитиму до розпачу, поки не зігну й не доможуся свого, а потім одразу стану м'якою та милою, бо я ж дівчинка». І кліп-кліп невинними оченятами. Неодмінно невинними, хоч пробіг у неї може бути, як у списаного армійського всюдехода, та ти про це не знатимеш, бо ти у неї «всього лишень другий». Угу. І ти зігнешся, не сумнівайся. Раніше чи пізніше. Ось так вони майстерно, вроджено по-гросмейстерськи крутять нами, мов літній одноногий пірат склянками з ромом, засмічуючи розум тестостероном, спричиняючи болісну ерозію чоловічої самодостатності, а ми зачаровано витріщаємося на них із висилопленими заслиненими язиками дегенератів, мліємо від їхніх наскрізь фальшивих принад, добровільно обеззброюємося та капітулюємо перед отруйною солодкістю, обожнюємо й слухнянно трусимо за ними підтюпцем на шибеницю та прахом по світу, що ті пацюки за чарівником-дудкарем. Чим не Стокгольмський синдром власною персоною? Причому провадити з ними розлогі дискусії не

має жодного сенсу за визначення. Ти нічого не доведеш, бо є її «хочу», і навколо нього крутиться світ. Усі твої речування та заклики, що протирічать «хочу» або ж не подобаються попри їхню істинність, автоматично, за заводськими налаштуваннями пропускаються повз вуха. Знаєте, як слід кваліфіковано провадити вірцеву жіночу дискусію? Наводити логічні аргумент та контраргументи? Спростовувати аргументи опонента? Посилатися на аналогічні прецеденти? Та хера собачого! Слід просто кокетливо чи сердито передражнювати, повторюючи фразу співрозмовника писклявим голосом! А ще широко практикується думанлива заколисуюча «ніби» відвертість, вдавано беззахистне присипаюче пильність «кошенятоподібне» муркотіння, штучна ніжність та імітована пристрасть – засоби ефективного натиснення на слабкі чоловічі місця всередині черепа та ничже пупа.

— Нуу.... Друже, це ти вже перегинаєш! — Штефан спантеличено почухав потилицю. — Гаразд, принаймні частково я з тобою погоджуюсь, все рідше вдається зустріти жінку, що простягала б до тебе руку долонею донизу. Але є ж і нормальні жінки...

— І де ж вони є, воїне? Ані я, ані ти їх не знайшли, чи не так? От і холостякуємо у своє задоволення. Може десь вони і є, зрештою, бувають і негри-альбіноси, і євреї-члени НСДАП, але то – статистична похибка.

Я тактовно промовчав, а Карстен, хильнувши наступний гранчак вишневої наливки, продовжував свій женоненависницький монолог:

— Пам'ятаєш лисого Мартіна з редакції, Штефане? Того «вірцевого сім'янина», що врешті-решт наклав на себе руки, повісившись у номері привокзального готеля на власній краватці? Це сталося за рік до твого приїзду, Акселю. Він ж, курво, дісно кохав, обожнював свою дружину, манірну дурепу, що представлялася усім «художницею», а сама якщо щось і була в змозі намалювати, то лише пальцем у лайні на стіні туалету. Кохав і заплющував очі на власні оленячі роги, що вже сягали дзвіниці Собору Вознесення Діви Марії¹⁶⁷. Догоджав, плазував, дозволяв витирати об себе ноги, а вона раз за разом високомірно покидала «опостилого нудного» чоловіка та віялася кудись «самотужки будувати своє щастя», а коли будівельні матеріали знову несподівано закінчувалися, поверталася до нього,

¹⁶⁷ стара німецька назва львівського Латинського собору (нім. *Mariä-Himmelfahrt-Kathedrale*).

лицемірно каючись та ластячись, мов побита собака, і він її, попри таку вже звичну, делікатно кажучи, екстравагантну поведінку, учергове пробачав. Тож цю тварюку усе влаштовувало, бо вон нічим не ризикувала та розуміла, що знайти другого такого дурня майже неможливо, а мимолітні сексуальні втіхи на стороні завжди можна буде списати на тонку поетичну душу, ба більше, звинуватити у тому чоловіка, який буцімто «сам довів до цього», змусивши бідолоху ще й почуватися винним, краятися невпинним самокопанням та зніяковіло мимрити вибачення казна за що. А нову пасію редактора бачив? Оту двадцятирічну сцикуху, через яку старий геть зовсім утратив розум та банківський рахунок? Кохання у них, чорт забирай! Це – замаскована і відтак ще обурливіша проституція молодих дівок, що професійно оббирають підстаркуватих дон-жуанів до нитки, мов циганки на базарі. І це у них від самого підліткового віку, справжня окрема жіноча субкультура! Перебирають тими чоловіками, мов трусами у магазині – має бути вродливим, як Паріс, багатим, як Крез, розсудливим, як Сенека і кохати, як Петрарка Лауру, а самі не те що на Лауру не тягнуть, а навіть і на її коняку. Принцеси, курво! Із них такі принцеси, як із мене тибетський лама. І взагалі, всі ті довбозаври петрарки та інші бокаччо... Це ж як потрібно хотіти трахнути бабу, щоб складати їй такі серенади! Ви як собі хочете, мужики, але я в ці ігри не граю! Це – ще більший маразм, ніж плюшевий, курва, фюрер!

Тут мушу зробити відступ аби пояснити тобі, що мається на увазі. Нещодавно, напередодні й на честь «свята» місцевий партійний осередок приголомшив усіх вкрай екстравагантною ініціативою. Вони налагодили випуск ювілейного сувеніра – плюшевої дитячої іграшки-Гітлерятка (нім. *Hitlerchen*), що при натисканні виконує «пісню Горста Весселя»¹⁶⁸! Автори цієї ідеї, незважаючи на те, що більшість населення сприйняло це як нечуваний ідіотизм, а партійні ортодокси – як акт кричущого святотатства та погано замасковане знущення, не зупинилися перед прямою вказівкою керівництва не займатися дурощами, а таки виготовили пробну партію цих іграшок і подарували дитячим садкам та ідеологічним установам, у тому числі й нашій редакції. Перепав цей сумнівний подарунок і мені (у якості винагороди за понаднормову працю), а точніше, нашому котові.

¹⁶⁸ нім. *Horst-Wessel-Lied* або за першим рядком “*Die Fahne hoch*” (нім. «Прапор угору») – політична пісня-гімн, яка з 1929 року була маршем СА, пізніше, в 1930-1945 роках, була офіційним гімном Націонал-соціалістичної німецької робітничої партії (НСДАП).

Плюшевий фюрер – уяви собі! Виглядає так, ніби пів року таскався по наркопритонах, після чого пережив напад інсульту та базедової хвороби. Його розпаковка із плівки нагадувала народження потобічної істоти з американських фільмів жахів. Крім того, й досі не можемо визначитися стосовно звуків. Дружина вважає, що він хропає, а я – що безсовісно пердить. Кіт в шоці і поки ставиться з повагою.

Так чи інакше, але переконати Карстена ні в чому не вийшло, і по завершенню нашої пиятики він, ледве стоячи на ногах, традиційно поплентався до борделю на Цу дер Гоенгассе¹⁶⁹. Що він там у такому стані зміг зробити, історія не зберігла. А ми зі Штефаном вирішили прогулятися пішки, аби трішки протверезитися, й наша розмова поволі неминуче прикрокувала до політики на його нав'язливої ідеї.

— Ставлю десятку, що він у тому борделі й засне. Прокинеться близько восьмої та не розібравшись із похмілля, туго натягуючи на себе надвузькі шльондрині джинси, мов презерватив на член, й оголтіло матюкаючись, кластиме баб, головний біль, життя, нас із тобою за те, що напередодні не відмовили від цієї пригоди, й головного редактора, який неодмінно винесе йому чергову догану за спізнання. — із напівпосмішкою-напівзадристю промовив я.

— Це – сенс його життя. Він – хороша людина, та іншим йому вже не бути. Окремі дорослі люди, так само, як і, до речі, дорослі суспільства, на відміну від дітей та незріло-драглистих людських спільнот, майже не змінюються. Вони помирають такими, як є, з усіма притаманними їм вадами та чеснотами, достоїнствами й недоліками і жодні чинники, навіть найоб'єктивніші, найпекучіші й найбеззаперечніші, не не здатні вплинути на їхню внутрішню сутність. Кладовища не знають вибіркості, й не варто сподіватися на вигаданих персонажів на кшталт богів, ангелів чи карму, що хтось із них цього разу розщедриться на виняток. Того не буде. Безжальним й безапеляційним законам природи не станеш на заваді, а як станеш, мов перед нищівною хвилею вулканічної лави, то вже точно згориш. Відтак і я не перешкоджатиму, просто змирюся з невідворотним й погляну навздогін фатуму.

— Звучить не вельми обнадійливо. Хоча подекують, що навіть поряд із Вищим Судом співіснує й Вищий апеляційний суд, а отже завжди є якийсь шанс на неможливе. То як же ви збираєтеся будувати нову країну, якщо сутність людську ніяк змінити не вдасться?

¹⁶⁹ сучасна вулиця Мирослава Скорика у Львові.

— Як я вже казав – вона виросте на трупі попередньої, мов опеньки на трухлявому пеньку. Нажаль, таким є жорстокий закон біологічного детермінізму, який так шанує наша рідна годувальниця НСДАП. Я не вірю у колективні прозріння, бодай і короточасні. Вигулькування суспільства із мороку можливе виключно за умови, що хтось силоміць витягне його з багнюки за волосся, жорстко й боляче, аби воно ковтнуло свіжого повітря замість токсичних, руйнівних, дурманячих, але таких звичних і рідних болотяних міазмів. Саме себе воно, мов барон Мюнхаузен, витягнути не здатне, так буває лише у казках.

— До чого ти хилиш, Штефане? Годі говорити напів натяками та напів тонами!

— До того, друже, що де у чому я тобі збрехав щодо наших цілей. Точніше, частково спотворив істину.

— Ти про ваш цей рух за незалежність?

— Саме про нього.

— Тобто ваша мета – не побудувати демократію заради процвітання української нації?

— Ні, мета у нас насправді така, але її досягнення пролягає через обов'язкову стадію доволі кривавої хірургії майже без анестезії. Гегелівська єдність та боротьба протилежностей у дії.

— Так, я пам'ятаю щось подібне у твоєму маніфесті.

— Справжню українську націю ще доведеться створювати і ліпити зі шматків чужих тіл, і у перший час, допоки ці мертві шматки не зростуться в єдине тіло і не вкриються спільною шкірою, вона доволі нагадуватиме потворне і небезпечне для оточуючих дітище доктора Франкенштейна. А задля того, аби ті шматки зрослися, мусимо дерти їх із кров'ю та прилаштовувати один до одного жививи кривавими ранами. Лише тоді є шанс, що потвора із часом еволюціонує у прекрасного лебедя. Якщо ж діяти у щадному режимі, то чудовисько Франкенштейна так назавжди і залишиться чудовиськом.

— Невже все так погано, докторе Франкенштейне?

— Погано, бо шматки, як я вже казав, сутнісно мертві й до того ж, вже почали смердіти від трупного розкладання. Для повноцінного існування нації потрібна держава, а для держави – повноцінні громадяни, а у нас, як зрештою і в усьому Райху, справи із цим доволі кепські. Ідеальний громадянин Райху – життєрадісний невіглас, що легко піддається навіюванню, примітивним дитсадковим маніпуляціям «обов'язками», «мораллю» та «пристойностями», має

проблеми з логічним мисленням та звик нехтувати конкретними власними інтересами в ім'я примарних «суспільних», тобто можновладців.

— Але так було і є усюди і звжди...

— Держава потребує балансу між власними та колективними інтересами, між різними прошарками суспільства, інакше ті самі неподолані протиріччя між ображеними почуттями та несправедливою реальністю, той самий конфлікт між масовим пасивним розпачливим розчаруванням та масовою же активною несамовитою люттю, що породили і Леніна, і Гітлера, що нікуди не зникли, рано чи пізно призведуть до тих самих наслідків, а отже ніхто не застрахований від народження нового «кривавого хулігана, що розпаявся», нехай і меншого за розмірами та могутністю, але від того, через «комплекс Македонського в мінімальній комплектації» та ресентимент до колишніх господарів, ще злішого та відчайдушного. Для цього конче необхідні професіонали-державники, котрих наразі немає й близько, а місце їхньої відсутності Райх, мов сором фіговим листком, прикриває раковим розростанням чиновницького апарату. Ці чиновники... той ще засмерділий шмат потенційного чудовиська... Всі якісь однакові, мов з інкубатора: із товстими драгливими, мов холодець у циофановому пакеті, пиками, подвійними підборіддями, у мишачих сірих костюмах, із бігаючими оченятами та проблемами зі зв'язним мовленням й наголосами, що у перервах між крадіжками і довгелезними засіданнями на черговій беззмістовній нараді чи безглуздому «круглому столі», монотонним голосом мимрять банальні люб'язності вищестоячим та диким риком сичать образи нижчестоячим. Вони завжди праві, їм завжди краще видно, ніж холопам-простолюдам, що саме цим простолюдам, «народові», потрібно, при цьому саме слово «народ» вони завжди примудряються вимовляти зневажливо-зверхнім тоном, іронічно кривлячи рота у напів-усмішці. Для чого? Навіщо? Ти колись чув, щоб вони відповідали на ці прості питання? Одним із найулюбленіших та водночас найогидніших методів демонстрації своєї зверхності з їхнього боку до підшефного люду є звичка навмисно, демонстративно не пояснювати мотиви своїх вчинків та дій. Немає чого! Не їхнього холопського розуму діло! Роби як велено, мовчи й сопи в дві дірки!

— Але, знову ж таки, так було і є усюди і звжди! Ти не переробиш ані простолюд, ані пихато-чванливих столоначальників.

— Це зрозуміло. Саме тому на початках доведеться не перероблювати, умовляти чи апелювати до свідомості, а змушувати страхом. Повір, для чиновників це минеться легко та майже безболісно, бо їм начхати, кому служити – арійцям, партійцям чи тубільцям, позаяк більшість із них – це безпринципні космополітичні кочівники, що за гроші однаково пристрасно й удавано затято славитимуть на людях як Бога, так і диявола, потайки зневажаючи обидвох. Суспільний осуд, загальний остракізм для них – не покарання, а довгоочікуваний спокій та можливість безперешкодно «працювати» далі, не зважаючи на реакцію оточуючих.

— Тобто ви не вважаєте за потрібне переконувати, а натомість вдаватиметеся до тупого примусу, терору?

— Вимушено, із кончої необхідності – але так! Ми не робитимемо класичної американської помилки і не сперечатимемося з бовдурами, бо енергія, необхідна для спростування маячні, у кілька разів перевищує енергію, необхідну для її виробництва. Тож доцільніше витратити цю енергію на якусь корисну справу, аніж безцільно вибювати у повітря у численних порожніх дискусіях, де ти від самого початку приречений на поразку.

— А ви не боїтеся спротиву населення? Мітингів, демонстрацій?

— Ха-ха, уявляю, як би це виглядало: демонстрація печерних людей під гаслом «Захистимо традиційні канібальські цінності від зазіхань та згубного впливу загниваючого землеробського ладу!». Якщо серйозно, то ні. Демонстрації та протести неможливі без координації та підтримки іззовні, передусім від усіляких посольств та закордонних фондів, хоч як би там американці й не верещали про протилежне – за будь-якою масовою акцією на підтримку демократії у світі неодмінно маячить пика Дядька Сема, так само як і у дупах лівих мітингарів по усій планеті стирчить рука Кремля. Контролем посольства, не дозволяй розгулятися «неурядовим гуманітарним організаціям» – і справу зроблено! Власне, цьому слід повчитися у Москви та Берліна. Ми підемо на усе. Підкреслюю – на усе! На брехню, на вбивства, на зраду й угоду з самим Сатаною, а потім зрадимо й його. За це нам колись ставитимуть пам'ятники та писатимуть апологетичні біографії для вивчення у школах. За державу треба боротися так само безкомпромісно, безсоромно, запекло і люто, як у нас, корінних галича, родичі борються за бабину хату в селі.

— Штефане, вибач мене за різкість, але те, що ти кажеш – не просто утопія, а й інтелектуальне нахабство, зворушливе у своїй

дитячій безпосередності – видавати підлість за подвиг та сподіватися за нього на ордени.

— Ти правий, але так працює світ. Ним керують агресивні нахаби, а не чемні витончені естети. Цього ми також навчилися у Берліна та Москви. Ідея, тобто мрія, мусить домінувати над реальністю, і якщо вони вступають у протиріччя, тим гірше для реальності.

— І у чому та ідея? Скільки слухаю тебе та читаю ваші реляції, так повністю й не втямлю. Це ж просто ідея зменшеного аграрно-провінційного Райху, де на п'єдесталі «раси панів» німців замінять українці. Ви успадкували всі старі болячки материнського державного організму. Усе це ваше... мрійливо-кабінетне «українство» – роздмухування культу винятковості та якоїсь особливої історичної стражденності, колюче призи́рство до всіх, хто не поділяє цих радикальних герметичних поглядів і не симпатизує світоглядній самоізоляції, позбавлені «застарілих імперських зашморгів» мук сумління кумедні виверти психозу шовіністичної мегаломанії. Чи ти не розумієш, що це неминуче призведе вас до війни так само, як свого часу підштовхнуло до неї Райх? Адже нацисти колись також почувалися жертвами, та й навіть подекуди насправді й були такими у 20-ті роки – загублене покоління ветеранів, по-своєму чесних і за велики рахунком добродушних, хоч і не вельми інтелектуальних лицарів-невдах, морально розчавлене та фізично покалічене французами та британцями, із душею, понівеченою чорною несправедливістю й безпросвітною безнадійністю, опльоване та оббріхане, зражене та обібране грабіжницькими репараціями на користь ворога, що зверхньо та глумливо посміхається, споглядаючи твою безпомічну нужденність. Їм закидали те, у чому вони були не винні, цькували, поливали брудом, принижували й усіляко дискримінували. І що? Шалений шквал надуманих сфабрикованих звинувачень спочатку спричинив серед їхніх прибічників розгубленість, що швидко перейшла у зневіру, а та у свою чергу – у озлоблення на увесь навколишній світ та пекучу жагу реваншу. Вони обіцяли побудувати новий, справедливіший світ за будь-що, не постояти за ціною, і паливом для того була їхня пульсуюча образа. Вони зажадали не добра усім, а відплати вибраним. Гіперкомпенсація – поганий радник, Штефане, бо жертва професійного ката, що якимось дивом вирвалася з-під його сокири і сама зайняла його місце, зазвичай стає ще кровожернішим, у рази жорстокішим катом, а не мудрим суддею Соломоном.

— Можливо ти й правий, хоч мені, напевно, не вельми приємно таке чути, та все ж є одна суттєва відмінність – німці воювали за домінування над іншими, підкоренням чужинців, а ми воюватимемо за право домінувати над самими собою, за вигнання чужинців. Обличчя такої війни, вочевидь, також буде потворним, але водночас набагато справедливішим, ніж німецьке. Ми не розпочинатимемо війни, ми її завершуватимемо. Вірніше, ми розпочнемо війну не «проти» когось, а «за» когось, себто за себе, тож і потенційним жервам цієї війни буде зрозуміло, ким і навіщо вона ведеться, а відтак, можливо, й менш боляче її переживати.

— Чорт забирай, хіба для жертви важить, хто саме і навіщо розпочав війну? Що з того, що тобі випадково відірвало ногу шляхетною протипіхотною міною «за батьківщину», а не злочинною міною поневолювача? Тобі, конкретному тобі, це не поверне ногу, а твоїм дітям та родичам – втраченого життя.

— Дуже важить. Я б сказав, важить понад усе. Війни, мов собаки, схожі на своїх господарів. Бувають війни по-лицарському шляхетні, бувають по-суддівські справедливі, бувають увічливо-обережні, нарцисично самозакохані, бравурно-помпезні та зголоділо-амбіційні. А ще бувають вимушено-показні та втомлено-байдужі. І, звісно ж, бувають потворні, гомерично дурні, зголоділо-хижі, злодійкуваті, такі, що захлинаються від заздрощів, неохайні та оманливо-пародійні, бувають війни-бездарні двійчники, осоромлені хвальки та навіть війни-боягузи. Але усі – усі вони – завши містять суттєвий компонент «садизму домінантності», здійснюваного під грізне несамовите ричання альфа-самця. Так працює світ. Так він влаштований, нічого не вдієш. Або домінуєш ти, або домінують над тобою. Українці віками зазнавали чужого домінування, тож вони всього лише хочуть звільнитися. Хіба це не священна мета? Наша війна буде війною Спартака, війною-інтровертом, затюканим соціофобом під гаслом «Відчепіться від нас і дайте нам нарешті спокій!», а отже вона мінімально чіплятиме мінімальну кількість жертв. Принаймні, я щиро на це сподіваюся.

— По-чесному, я ніколи був не в змозі цього збагнути, а з віком розумію усе менше. У нас досі до війни за інерцією докладають епітет «священна», замінюючи її нічим не змивний приморочений жах елейними глорифікаційними словесами. Правда ж полягає у тому, що у жодній війні немає нічого священного. Вона вся зіткана з пекла, це – концентровані біль та страждання мільйонів людей, борсаючись у

яких за примхою диявольської волі ти мусиш вбивати якнайбільше, щоб у результаті загинуло якнайменше. Немає нічого страшнішого й водночас абсурднішого, ніж далячись слізьми розповідати над могилою власної дитини її уявній душі про те, що її вбивство було «не даремним», її ледь почате життя було не марно забрано сліпим молохом війни, а буцімто слугувало «священній меті». Будь-де і повсякчас війна – це таке явище, під час якого люди, які не знають одне одного, одне одного вбивають заради слави та вигоди людей, які знають одне одного, але одне одного не вбивають. Згадай Ремарка... Ти ж читав Ремарка? І я також... Замалоду, у задушливій атмосфері партійно-ідеологічного начотництва університетського навчання, у виморочному царстві казенних цицеронів, у, делікатно кажучи, інституалізованій зневазі до всього не-німецького і не-сповитого великогерманською мілітарною патетикою, напів заборонений, штучно маргіналізований у суспільній свідомості Ремарк врятував мою юність та здоровий глузд. І назавжди переконав у тому, що будь-яка війна за замовчуванням позбавлена трьох речей: виправдань, шляху назад та гарного розвитку подій.

— Що ж, у тебе є шанс зробити усе можливе, щоб запобігти цій гіпотетичній війні. Ти кажеш, що ми у чомусь не праві? Гаразд, допоможи нам зрозуміти свою неправоту та виправити помилки.

— Що ти пропонуєш? Знову припхатися на ваше зібрання і вступити в полеміку з тими, хто нікого не хоче чути, бо сам «усе знає»?

— Не зовсім. Ми потребуємо не слів, а дій. Я, як демократичний Франкенштейн, пропудую тобі долучитися до нас, стати частиною нового організму.

— Ти збожеволів, Штефане? Який із мене українець?

— Поки що ніякий, як і з усіх нас. Пам'ятаєш, українців для початку ще треба створити. І ти, попри упереджене ставлення до концепції України як такої, – далеко не найгірший матеріал.

Зізнаюся, я ледь не гепнувся від такої несподіваної пропозиції. Усе, що спало на думку у якості відповіді, то це:

— Штефане, я «людина Райху» до самих кісток, хоч сам собі й постійно брешу, що буцімто ні... Який мій інтерес? Навіщо мені такі дивні кульбіти?

— Нічого страшного. Я теж колись був «людиною Райху». Поступово мізки продуваються та відновлюються. По-перше, ти стоятимеш на стороні правди. По-друге, і у нас, і у вас є один спільний історичний ворог-сусід під назвою Росія, байдуже під якою

вивіскою. По-третє, після відновлення незалежності у нас відкриються сотні цікавених вакансій при кричущому браці компетентних кандидатур. Власне, і «Лембергер Цайтунг», нова головна газета нової країни, потребуватиме нового головного редактора. Не змарнуй свого шансу, друже, не прохлопай вухами слухної нагоди. — Штефан позмовницьки підморгнув мені, що лише додало моєму спантеличенню зайвої сили, бо ж репліка про «нового головного редактора» і без того була вимовлена напівжартівливим тоном, так що важко було допетрати, чи то він так клеїть блазня, чи говорить цілком серйозно, про всяк випадок маскуючись під блюзнірство через реальну небезпеку, якій піддає нас обох. Або ж задля пом'ягшення кепського передчуття, ніби на порозі апокаліпсису, що він мав підозру я відчуваю. Або ж щоб розрядити атмосферу та подолати моє секптичне відсторонення. Незнамо чому.

— Ну ти мене просто збив із ніг... Застав зненацька, диявол тебе забирай! А чому відразу не новим фюрером? Із мене б вийшов до біса непоганий! Хоч одразу плюшеву версію роби, а не через пів століття! А, розумію, новий фюрер – то ти сам!

— Тссс! Та не вереси ти на усю вулицю! Я серйозно...

— Коли вже серйозно, то, по-перше, твої соратники навряд погодяться на такий крок, враховуючи, що я геть зовсім не українець, ба більше, представник окупаційної адміністрації, по-друге, я геть зовсім не володію вашою говіркою, що ви її призначаєте мовою, а по-третє, серед вашої інтелігенції вочевидь знайдуться свої справжні велетні, живі класики, говорячи казеною мовою, «продовжувачі величної справи вічних предків». А з мене...який із мене класик? Народ сприйме таке призначення у кращому випадку як знущання над ідеалами.

— Я не вірю в живих класиків, Акселю. Справжній класик мусить бути мертвим, інакше він не класик, а дивак-ексцентрик, хай би навіть і вельми обдарований. Отже смерть – обов'язкова умова. Наступна за важливістю – довга борода. Не обов'язкова, проте дужче бажана. Такий собі портрет... Озирнись навколо, чи зустрічав ти таких хоча б раз у реальному житті? Та й ті, що в нас є, мертві й бородаті... краще б їх не було... Ми будемо змушені ліпити з них ідолів, хоча мало хто з них на те по-справжньому заслуговує. «Ми стали великими, бо стояли на плечах титанів», зазначав колись Вольтер. Так само намагалися вчиняти й ми, українськи інтелігенти, носячись із постатями своїх замшілих письменників та контраверсійних філософів, наслідуючи їх,

ретельно, під лупою досліджуючи їхні ідеї. Але насилу видершись на плечі тих наших титанів ми з розчаруванням усвідомили, що вони самі стоять на колінах. Образа, ресентимент, комплекс меншовартості, епігонство, якщо не сказати вторинність, й постійні жалобливі виправдання впереміш із витонченою мазохістською самодемонізацією – ось і все, що вони спромоглися нам сказати. Їхня творчість нагадує провінційну сільську панночку, що обвішалася бабусиними брязкальцями й думає, що вона найгарніша і дуже оригінальна. Це ті, хто був «проти». А ті, хто був «за» – і нині у СРСР, і колись за російського царату – то радше чиновники, ніж палкі трибуни, хоч починали вони багатообіцяюче. Мітили у пророки, а стали душителями паростків думки. Так завжди стається у колоніальних культурах. Як бачиш, ґрунт для тих паростків не дуже благодатний. Бачив я тих радянських класиків у Києві, читав і жахався. А ще більше жахався їхніх апологетів, що нібито виступають із проукраїнських позицій. То – втрачені люди. Ба більше, одиозаврені ідоли з мертвотним подихом, від яких світ відсахнувся у жасі та огиді, відцурався, мов недолуга мати від народженого нею самою немовляти-потвори, до того забронзовілі догматики, що аж зв'якають, сідаючи на унітаз – це учорашні палкі молоді герої, бо чим вищою є постать, тим довшою є тінь, що вона відкидає на нащадків. Відтак ми, українці, – жертви удаваної величі особистостей минулих епох, заручники похованих, оплаканих й згодом обожнених авторитетів, що кісяними руками тягнуться із домовин та хапають нас за ноги. На такому фундаменті неможливо вибудувати нічого, крім скорботного обеліску, і якщо нам потрібен затишний, сучасний, комфортний та безпечний дім для щасливого життя, виховання дітей й загоювання власних неврозів, а не цвинтарна вартова буда, то в нас немає іншого виходу поза відкиданням цієї «культури» й творенням нової з чистого аркуша. А якщо так, то чому не з твоєю допомогою? Ми відкриті для усіх – німців, поляків, угорців й навіть росіян – хто готовий прийняти наші цінності й будувати на їхній основі нову державу пліч-о-пліч із нами. А мова. Мову вивчиш, російську ж ти вивчив! Найпікантніше те, що і половина українців її до ладу не знають. Українець поки що – це не національне поняття, а політичне або, якщо хочеш, ціннісне. Йому ще тільки належить по-справжньому набути національних рис, то ж поки включення до його складу залишатиметься суто добровільним і мало пов'язаним із етнічним походженням.

— Мені найбільше сподобалося «і навіть росіян». А вони ж чим гірші від інших? Чому ти постійно малюєш їх рогатими й копитними дияволами?

— Уяви собі – так. Попри винятки, попри наявність тисяч і тисяч порядних людей, майже святих, геніїв і шляхетних лицарів. Бо ті тисячі, навіть і сотні тисяч – то саме винятки серед сто п'ятдесяти мільйонної маси невинуватих моральних потвор. Подивись, хто і як творив усю їхню культуру? Не завдяки, а всупереч зіпсутому суспільству й людоджерській державі! Росія інстинктивно силилася жерти тих небагатьох достойних, котрих випадково породжувала. Достоевський – каторга, Булгаков – моральна каторга, Толстой, Салтиков-Шчедрін, Пушкін – гнані за погляди, Ахматова, Мандельшам, Солженіцин – в'язниця, Гумельов – розстріл, Єсенін – петля в «Англетері», Бунін, Мерєжковський, Набоков, Бродський, Бердяєв й десятки інших – вимушена еміграція, вичавлювання із себе. Сотні імен, і жодної щасливої долі, хіба що посмертне возвеличення, але тільки після того, як вони вже нікому не загрожували своїм язиком та пером. Моральна скверна вшита у російську ментальність, колективну психологію на підсвідомому рівні, у самісіньку лімбічну систему, та уразила навіть найбазовіші поняття – про добро та зло, перемішавши їх, іноді помінявши місцями й почасти поставивши із ног на голову. Обурлива ница зухвалість, демонстративне агресивне нахабство та лицемірна безжальна хитрість – це те, що на думку росіян у повсякденному житті вирізняє «притомних» або «правильних» людей поміж «лохів». Але й «правильні пацани», й «лохи» солідарні в одному – вони разом одноголосно і за замовчуванням зневажають усіх оточуючих – і по будинку, і по географічній мапі – й насміхаються із них, обов'язково даючи останнім образливі прізвиська, хоча ті нічого поганого росіянам не зробили! Просто так, «безкоштовне призи́рство», ворожість за фактом існування: хохли, чурки, чорножопі, чухня, вузькоглазі, піндоси, жабоїди – перелік далеко не вичерпний! Усі – дурні й погані, крім нас, причому жодного доведення, жодних неспростованих аргументів не надається. «В Росію можна лише вірити»¹⁷⁰, і крапка – вони так вважають! Щоправда, водночас вони ж і

¹⁷⁰ «Умом Россию не понять,
Аршином общим не измерить:
У ней особенная стать –

В Россию можно только верить»; відомий чотиривірш Федора Тютчева.

самі вважають, що їй небезпечно довіряти. То хіба така колективна шизофренія лікується?

— Так, дійсно, щось таке у них є... Мені свого часу доводилося чути багато російських анекдотів на міжнаціональну тему. Так от, у них українці традиційно зображаються жадібними й примітивно-підступними, чукчі – тупими, грузини – схильними до гомосексуалізму, а у реальності жадібними тупими підарасами раз за разом виявляються самі росіяни.

— Абсолютно вірно. Так ось тих небагатьох, хто не належить до цих «підарасів», ми радо приймемо до себе з розпростертими обіймами.

— Штефане, я мушу подумати, все зважити, покопирсатися у власній душі, подолати власний скептицизм... переспати на цьому, як кажуть у нас у Саксонії. Я був би радий від захвату втратити голову, але на жаль вона у мене намертво прибита досвідом. Коли вже ставитися серйозно, то дай мені кілька днів, і якщо твій ентузіазм до того моменту не вщухне, то ми продовжимо цей діалог більш предметно. А поки що, дякую тобі за довіру і... дозволь дати невеличку пораду, друже: риба з закритим ротом ніколи не попадеться на гачок. Пам'ятай про це і не пятайкай занадто.

— Я візьму до уваги.

На тому ми й розійшлися, повністю протверезівши під кінець розмови, тож наш діалог все ж був чимось більшим, ніж пусте одкровення на п'яну голову, яке наступного ранку із соромом воліють викреслити з пам'яті. Провокативність й відчайдушна довірливість Штефанової пропозиції межувала з безумством, а зухвала самонадіяність й подекуди перетинала цю умовну межу.

Ти тільки-но уяви компаньйонів цих доморощених деміургів, що на повному серйозі марять творенням (втім, вони натомість вперто наполягають на терміні «відродження») державності! Товстуні-поети з гермафродитними рисами посереднього обличчя зі Штефанового оточення, які щовечора обпиваються дешевим вином до мимовільного енурезу, кілька жінок із тієї ж «спілки» – із проміскуїтетним безладом чи домовинним застоєм у особистому житті, що вони так пофрейдівськи сублімують невикористану сексуальну енергію – сама маскулінна тетчерівська суворість, позбавлена жодного натяку на жіночність, і, на довершення, мов вишенька на торті – сам Його Світлість Штефан фон Галіційське Село – фанатик-невростеник із комплексом самопожертви та тонким шопенівським сумом в очах,

підперезаних синцями. Ті ще лицарі державотворення, Вашингтони і Гамільтони¹⁷¹ третього сорту! От тільки ще мене там не вистачало! Здається, мізерійні витребеньки, нісенітниця, дитячі пустощі, й до всього ж небезпечні. А от чомусь увесь час мимовільно згадую про це. Воно ніяк не йде з голови, як не жени й не відкараскуйся від цієї згубно-безглуздої ідеї...

Згодом з'ясувалося, що схожу пропозицію було зроблено й Карстену, проте він відреагував на неї цілком передбачувано, принаймні, для мене. На що, курва, Штефан розраховував, намагаючись втягнути в цю оборудку самого Його Величність Похмільний Цинізм й Отруйна Зневіра?!

Вислухавши палку тираду Штефана, він відповів байдуже-монотонно, з нальотом якоїсь буддійської меланхолії, хоча й незлобливо:

— Я ні у що не вірю, хлопче, ти ж у курсі. Орган, що відповідає за безпідставну ірраціональну віру у мене атрофований, ампутований життям та безжальними вчителями. Я не вірю у попівські потойбічні хармани про рай та пекло, бо живу в останньому скільки себе пам'ятаю і вже навіть устиг призвичаїтися до клімату й адаптуватися до звичаїв товариства, так що у раю мені, ймовірно, буде холодно та нудно. Я не вірю у можливість змін у Райсі, навіть у «перебудову» та реформи, позаяк будь-які реформи у нашій країні зазвичай нагадують стиптиз у виконанні трансвестита: спочатку виглядає красиво та багатообіцяюче, і раптом – хуй! Я не вірю у новопроголошену гласність, ані тут, ані у росіян, бо диктатура не просто сидить у столиці на плечах бюрократів, мов диявол, вона стоїть за лівим плечем кожного з громадян, вона в'їлася у нашу шкіру, мов трупний сморід у халат патологоанатома, що її вже нічим не витравиш, бо вона перетворилася на одну з найхарактерніших наших ознак. Родову травму. Вроджену розумову інвалідність. Сморід диктатур тут нездоланний, незнищений, оскільки націонал-соціалізм і комунізм мають здатність до самовідтворення, як хробак, розрубаний навпіл. Наші діти та онуки ще у цьому пересвідчатись! А у вашу незалежність не вірю і поготів... Не ображайся, Штефане, і не сприймай на свій рахунок, але коли діти починають будувати хмарочос, навіть із найщирішим бажанням і готовністю до титанічної праці та жертв, у

¹⁷¹ Джордж Вашингтон та Александер Гамільтон – двоє з семи «Батьків-засновників» (англ. *The Founding Fathers*) США.

них все одно виходить халабуда, гірша від тої, що звели б найледачіші, найкриворукіші, нетверезі, але дорослі професійні будівельники. Так і бачу твою «державу» через десять років – вічноголодна обитель жебрацтва й найдикіших амбіцій, населена міськими божевільними, що еволюціонували з учорашніх сільських дурників. Малопринадна перспектива увічними себе суїцидальним ідіотом. Навіть якщо у вас щось і вийде, то це «щось», якщо передчасно не загнеться саме від хронічних хвороб ще у пелюшках, то буде задушене втручанням іззовні, чи то росіянами, чи то американцями, котрі, будь певен, вигадають гарний привід. Вони у тому професіонали, куди там нам! Якби «Правда» чи «Нью Йорк Таймс» існували триста років тому, то вони б одноголосно написали, що «завоювання білими колоністами Північноамериканського континенту – це введення обмеженого контингенту миротворчих військ Британської Імперії заради свободи та незалежності на прохання могиканського народу та його нових, демократично обраних, визнаних усім цивілізованим світом вождів». Жодних перспектив. Не вірю. Ні на йоту не вірю. Державотворення – це суміш дурного ідеалізму, всеохоплюючого фарисейства та російської рулетки. Це як засунути руку у мішок із гадюками та якимось дивом витягти звідти вужа. Із тисяч народів поталанило усього кільком десяткам, ну нехай сотні, а із тисяч «народних трибунів» й різношерстних борців за незалежність згодом не були проголошені злочинцями, сепаратистами, підбурювачами й не повішані на площі бід ганебне лихослів'я того самого народу, що вони збиралися рятувати й вести до щастя – то й узагалі, одиницям. Я ніколи у житті не був фатовим, ніколи не вигравав у лотерею і мені ніколи не щастило уникнути триперу щоразу, коли я ліз на нову бабу без резинки. Потенційний шибеник во ім'я дитячих казок та дурних інфантильних ініціатив, від самого початку приречених на гучний і болючий крах. Так що я – пас. Тільки не ображайся!

Звісно ж, Штефан образився. Уразливий лицар, що скаче на вітряк, у якого багато відваги та готовності до самопожертви, але мало логіки – адже ж Карстен усього лишень повторив, нехай іншими, грубішими словами, деякі з тих тез, що їх сам Штефан згадував у своїй прокламації! То на що ображатися?! Дивні вони, ці українці... Як ніби діти-вундеркінди, що у сім років закінчили школу, а у дванадцять – університет, накопичили неабиякий багаж знань, мають купу талантів і феноменальних здібностей, але психологічно все одно, попри могутній інтелект, залишаються дітьми, що полюбляють мультфільми

та вірять у дива, прибільців із Альфа-Центаври, Зубну Фею, що батько ніколи не зраджував матері та що на світі насправді існують справедливність та голівудські «хепі-енди».

От такі-то у нас справи, мій дорогий столичний мешканцю! Дріб'язкові провінційні чвари, сонна апатія більшості та натхненна метушня однаків, де за ангельськими пейзажами спокою стирчать потворні пики демонів байдудості. Жодних ознак динамічного берлінського вирування чи віденського декадентського тління від насолоди. Тож не певен, що Лемберг врятує тебе від депресії... Звісно, я завши радий тебе бачити і несказанно тішитимуся, коли і якщо зустрічатишу твою втомлену тушу на тутешньому залізничному вокзалі, втім, не очікуй занадто багато від тієї мандрівки, бо від себе не втечеш, від власної голови не сховаєшся навіть у Богом та фігурером (окрім плюшевого) забутому дикому сході. А втім, ти точно не нудьгуватимеш у нашому пасторальному раю. Тож мерщій до залізничної каси! Зателефонуй обов'язково, якщо таки наважишся, аби я заздалегідь подбав про житло та сяку-таку посаду у редакції (останнє буде найпростіше, бо газета відчуває хронічний дефіцит кваліфікованих кадрів та конче потребує співробітників, здатних писати нормальною німецькою мовою, замість місцевої штучної говірки, неприродної та ламаної, що рясніє шкільними граматичними помилками, стилістично кульгавої та словниково збідненої до лексичного жебракування, ще й на додачу засміченої полонізмами та русизмами – чи все ж українізмами?).

До речі, як ся мають твої нові паризькі друзі? Ти, навмисно чи ні, зображуєш цю парочку доволі фейлетонно, але коли подумати, то комічного у цьому мало й мені відверто шкода цього чоловіка.

P.S. Краще помирися з дружиною, чуєш, дурнику! Вона у тебе чудова. Криза середнього віку, чи що...? Зрештою, походеньками до тієї сусідньої лярви ти навряд чи зцілиш душу. Не накой дурниць, благаю тебе! Не занапасти те, що маєш – приклад Пауля мав би дечому тебе навчити... І бережи себе, бо серце – то не жарти. Що ж, до всіх неминуче приходить етап у житті, коли найкращим твоїм другом стає не спортивний тренажер, а апарат для вимірювання тиску. *C'est la vie*¹⁷², як кажуть любі твоїй душі жабоїди.

¹⁷² фр. «Таке життя».

*Адреса отримувача: Лебмерг-10332, Галіцієн-райхсгау,
Академієштрассе 12, герру Акселю Ульріху*

Коли Адам у раю занудьгував, то сказав йому Господь: «Я приведу тобі жінку!». Відтоді й виник вислів «Не приведи Господи»!

Пауль... Пауль живий і напівздоровий, ба більше – разом зі мною готується до чергової авантюри, слизького шляху самурая, покликаного врятувати наши змучані душі від жіночого свавілля, коли вже Лемберг, як ти стверджуєш, на те не здатен. То точно здатен Париж! Друже, тут у нас вигулькнула така справа, що навіть не знаю, із чого почати... Та поки що мій вояж до анакондівських лещат твоїх братніх обійм відсувається на невизначений термін.

Але стривай, про все – по черзі.

Дорогою з Франції ми були змушені зробити довжелезний крюк до Мюнхена, аби відвідати «Пансіонат для особливих дітей», як сьогоднішньою дурнуватою модою іменують інтернати для хворих дітлахів. Ним опікується місцевий дивакуватий кардинал Йозеф Ратценгер, у минулому – офіцер СС, що на власний бовдурський розсуд вирішив розрекламувати свій «провідний соціальний досвід», вочевидь, не з причини палкої та нестримної любові до дітей, а задля прозаїчного збільшення фінансування внаслідок банальної людської жадності, тож натиснувши на необхідні партійні клавіши, він домігся публікації наскрізь брехливої та приторно-апологетичної статті у центральній пресі про свою діяльність. Точніше, обіцянки про таку публікацію-«репортаж». Виконати це замовлення доручили саме мені, бо «тобі все одно по дорозі», і мені, каюсь, забракло яєць рішуче відмовитися (так, так, у мене іноді не стає яєць у спілкуванні з... «ними», на відміну від тебе, безстрашний лицарю, що уславився багатьма яйцями замість нормальних двох, що аж хоч налагоджуй їх оптовий експорт!), а нерішучу відмову у нас, як ти знаєш, заведено ігнорувати, наче її взагалі не було висловлено.

Відвідини цього закладу пройшли нудно, з беззмістовною казенно-бюрократичною балаканиною та гомеричним концертом художньої самодіяльності у недолугому виконанні підопічних

«особливих дітей», на якому ми мусили нудитися майже три години і який, за задумами організаторів дійства, мав би викликати у столичних візітерів напад замилювання та розчулення, а натомість залишив по собі гнітюче враження, бо «особливість» тих нещасних діток-акторів полягала у їхній нездатності самотужки зав'язати шнурки та не срати у штани від старання під час імпровізованої вистави. Не розумію. Навіщо? Дивлячись на ці кривляння знедоленої малечі так і кортвло крикнути щодуху «Кардинале, що це Ви влаштували і навіщо?! Чи на думку *Eminentia Sua*¹⁷³ лицемірство вже виключено зі списку смертних гріхів? Облиште фальшиве кокетство! Це – не особливі діти. Особливі діти – це ті, що у шість років виконують по пам'яті 66-й опус Шопена чи розмовляється кількома мовами. А ці діти – просто безнадійно хворі. Навіщо Ви брешете нам, собі, суспільству та ще й знущаетесь із нещасних створінь, піддаючи їх нестерпній дресурі на поталу публіці, з метою розваги «поважних гостей-потенційних спонсорів», мов шимпанзе у цирку?!». Та хіба цим розфуфиреним півням можна щось довести? Хіба вони дослухаються до твоїх аргументів? Хіба здатні зустріти їх чимось іншим, ніж зневажливою гримасою нерозуміння? Із давніх давен відомо, що із мегаломаніяком, хворим на нарцисизм чи маячню месіанства (у даному випадку за трагікомічним збігом та під впливом професійної деформації констатуємо одночасну присутність обох діагнозів) не має жодного сенсу сперечатися, як би тобі не кортіло, бо це як грати у шахи із птахом – він перекине фігури, насере не дошку і полетить геть, впевнений у власній перемозі. Духовні квазімоди, що вважають свою горбатість «вирізняючою особливістю», а не потворністю. Тож я нічого й не сказав у голос, а лише подумки справляв індивідуальну панихиду за суспільним психічним здоров'ям.

Тишком-нишком, а отрута американської політкоректності поступово роз'їдає підвалини здорового глузду й у нас, і зірково-полосатий Гаргантюа толерантності впевнено крокує Райхом із заходу на схід, пожераючи свідомість людей та творячи власну оруелівську «альтернативну правду», де правда – це непристойно, брехня – це тактовність, розпуста – це «чеснота розкутості» та звільнення від пут «застарілої моралі», хвороба – це здоров'я, а деструкція суспільства й підточення його традиційних уявлень про добро та зло – то насправді є «розвиток» суспільства! Якраз той випадок, коли під з-під терміну

¹⁷³ лат. «Його Високопреосвященство».

«розвиток» несміливо і сором'язливо, мов кінчик хера з-під фігового листа античної статуї, визирає на світ Божий неприємне та їжакувато-колюче слово «деградація», що фальшиво і непереконливо маскується під перше. Як завжди каже Отто, котрий помітив цю тенденцію ще у зародку, за багато років до нас: «Раніше дітей, котрі не розуміли математики, називали ідіотами, а зараз кличуть гуманітаріями».

Що з нами коється, друже? З усіма нами, з нашою країною, людьми, знайомими і незнайомими, з нашими візіями на майбутнє, мріями і сподіваннями? З місцями нашої молодості та місцями слави наших предків? Що за безпросвітний морок огортає наші душі? Куди не кинь оком, усюди розлито тривожне передчуття занепаду, краху, що невблаганно, мов загрозлива чорна дощова хвиля, насувається на наші голови. Уся їхня довбана перебудова зрештою виливається у демократизацію країни аж до її оруелізації. Та гаразд, не звжай, то у середині мене бурчить мій невинуватий песимізм, бурчить від розпачливого безсилля, мов старий дід у борделі, і внутрішній світ цього дідугана просякнутий песимізмом так само, як і його матрац у будинку для літніх людей – сцями. Не випрати, не вивітри, не замінити на новий, не замаскувати й найякіснішим парфюмом. Відтак тобі залишається, як онукам під час візитів, лише чемно терпіти й робити вигляд, ніби нічого не помічаєш.

Після нашого повернення до Берліна ми, попри депресію й невеселі думки, що роїлися над нашими мізками, мов мухи над лайном, як свідомі партійці, вирушили до відповідного осередку СД, аби подати обов'язковий і, тадиційно, пустий мов кишень жebraка офіційний звіт. Уся процедура мала б тривати від сили двадцять хвилин, та доля розпорядилася інакше. «Наш» офіцер заприсив нас на своєрідні імпровізовані оглядини до «дорадчої кімнати», де на нас – о диво! – вже чекали дві філіжанки запашної кави, кілька справжніх французьких круасанів (мій уявний обвинувачувальний палець *J'accuse*¹⁷⁴ уперся у кремезні груди вірних служак Райху – то он воно як, товариші, ви, виявляється, зовсім не аскетичні догматики, а ті ще бонівани!) та молодий, позірно доброзичливий незнайомий оберлейтенант:

¹⁷⁴ фр. «Я звинувачую»: стійкий вираз, що означає рішуче викриття певного явища чи поведінки, що їх мовець вважає обурливими чи ганебними. Походить від назви статті французького письменника Еміля Золя, яка була опублікована в щоденній газеті «L'Aurore» 13 січня 1898 року. Стаття написана як реакція письменника на сумнозвісну справу Дрейфуса.

— Рене Каулітц, для вас просто Рене — відрекомендувався він із голівудською посмішкою — Прошу вас, панове (зверни увагу – не товарищі!), сідайте, пригощайтесь. Я відберу кільканадцять хвилин вашого дорогоцінного творчого часу, тож мушу чимось підсласити пігулку надмірного перебування у цьому не надто принадному місці.

Ти заінтригований, східний селюче?

Не переобтяжуватиму тебе подробицями нашої словесної танго-дуелі та викладу лише суть його пропозиції (яку ми з Паулем, як ти здогадуєшся прийняли: він – керуючись почуттям партійного обов’язку та зі сподіванням втекти від своєї навіженої сирени, я – радо, хоч і насторожено), що полягала у наступному: ми тимчасово стаємо кореспондентами газети «Je suis partout»¹⁷⁵, яка, уяви собі, й досі існує, та за допомогою наших спецслужбістських покровителів поселяємося у самісінькому пеклі, себто у паризьких передмістях, начебто для підготовки великої редакційної статті про нелегке життя знедолених іммігрантів. Насправді ми готуємо два матеріали – вищезазначену статтю для газети, а також закритий звіт для «контори» стосовно реальних настроїв у емігрантських спільнотах, для чого мусимо втертися до них у довіру, потоваришувати із цими гівнюками. Для мого берлінського болотця це виглядатиме як довготривале відрядження, для СД – як спецзавдання та певна форма «захисту Батьківщини», що до біса добре оплачується, тож я стану ще на пів кроки далі від талановитого журналіста та на пів кроки ближчим до банального шпигуна... чи то актора? Хоча, погодься, хто з нас не мріяв у пубертатному віці про перше або про друге?! Свіжий вітер, передчуття, як у підлітка перед першим сексом! Так, я ідіот, згоден із тобою.

Цікаво, що вони не ставлять жодних конкретних завдань. «Розберіться та напишіть, як воно є!». Оберлейтенант вважає, що причина «проблем» із емігрантськими районами коріниться у соціальній. «Бідність штовхає людей додолу, змушує ігнорувати мораль, відмовлятися від людської подобі і високих чеснот та відчайдушно вдаватися до найпотворніших кроків, аби вижити: тримати померлого діда роками у холодильнику, аби отримувати й бодай ледь животіти на його мізерну жебрацьку пенсію, без якої усій

¹⁷⁵ фр. букв.: «Я скрізь» – французька колаборантська газета, яка до 1944 року (до звільнення Парижа) виступала рупором німецької окупаційної влади та повністю відображала ідеологічну позицію нацистського керівництва.

родині загрожує повільна голодна смерть, красти, шахраювати і брехати, йти на панель та на наркотики. Навіть напісаний американський гангстер не чинитиме того, на що масово йдуть вчителі, лікарі та навіть священослужителі деінде у Бангладеш чи Конго. І ці свої звички, цей «Бангладеш» вони і приносять із собою сюди, бо не так просто відмовитися від того, що в'їлося у шкіру від самого народження. Ми їх перевиховуємо, це лише питання часу! І щоб точно знати, як саме діяти, які кнопки натискати, ми і потребуємо Вашої допомоги» — вважає він.

Це – елегантна версія, але вона не відповідає на питання, а чому саме Бангладеш – у сраці, а Америка – ні. Чому бангладешці, звільнившись від британської опіки, так і не вибудували нічого путнього, а американці таки спромоглися. Бідність – то наслідок, а не причина. А причина, як не дивно, полягає у тому, чому нас десятиліттями навчала партія, а саме у біологічній та, як наслідок, культурній (хм, безкультурній?) різниці між націями та відмінностями у їхніх талантах (наразі ще й здобленими вирожденською французькою філософією Дерріда¹⁷⁶ і компанії, бо ж, курва, ламати – чи ж то, вибачте, «деконструювати», теревенячи про «істини не існує, все відносно» – набагато простіше, ніж будувати – французи голосно верещать «що Франція більше не саджатиме Вольтерів»¹⁷⁷ і не помічають, що нинішні «вольтеришки» приголомшливо окарікаструлися, відразливо подрібнішали, перетворилися на пацюків і гризуть підпорки власної домівки, виправдовуючи самознищення дурнуватими патетичними словесами із завзяттям хворого на Стокгольмський синдром)! Просто партія помилилася і занадто вузько трактувала межі цих націй, включивши туди, до прикладу, євреїв, доля нобелівських лауреатів серед яких перевищує усі інші народи. Але то вже інша історія... Бачиш, як воно викрутилося – я виступив догматиком на противагу лібералу-офіцеру СД! Сміх крізь сльози... Відтак, ця робота, безперечно, цікава та фінансово вигідна, але з точки зору «захисту Батьківщини» та служіння державним інтересам –

¹⁷⁶ Жак Дерріда (1930 – 2004) – французький філософ, засновник «філософії деконструкції» (виявлення у явищах прихованих суперечностей з метою показати можливість їхньої неоднозначної інтерпретації).

¹⁷⁷ вислів, насправді сказаний Шарлем де Голлем у 1968 році, яким він мотивував свій наказ звільнити письменника та філософа Жана-Поля Сартра, затриманого поліцією за підбурювання молоді до безладів та безпосередню участь у масових студентських заворушеннях.

абсолютно безперспективна, позаяк нікого вони не «перевиховують», а тільки вчергове перечепляться зі своєю толерантністю через власний хер та боляче розіб'ють писка, зі всієї сили гепнувшись об скелю реальності, бо навіть якщо вітправити макаку до консерваторії, вони хоч лусни не навчаться грати на фортепіано як ти її не вмовляй, не годуй бананами яи навпаки, не лякай і не бий. Знову повторюю – із законами природи, фізики, біології неможливо домовитися або сперечатися. Але то не моя справа. Моя справа – цікаво провести час, розв'ятися, здобути новий досвід та заробити чимало грошеньток. Напишу їм, що вони просять, а там нехай хоч гопки скачуть...

А ти погоджуйся на пропозицію Штефана – зрештою, не мені ж одному стрімголов пірнати у вир, потрібен паритет! Це ж цікавезно! Ми з тобою вдвох відтепер будемо як нові Джеймси Куки серед дикунів. Головне пильнувати, щоб не зжерли...

Відверто й безсоромно підбуюрюю пристати на їхнє запрошення. Щонайменше ти працюватимеш у них голосом здорового глузду, людиною-запобіжником, своєрідним анальним сфінктером, що дозволитиме їм періодично не обсиратися, осоромлюючись на усі усядини. От тільки не розумію, як вони пояснюватимуть твою появу своїм прихильниками? Хто ти такий? «Повстанець проти берлінського поневолення», котрий припхався із того таки Берліна і невідомо за яким правом вирішив «повстати» на чужій землі за півтори тисячі кілометрів від власної? Втім, уява у них, судячи з їхніх прокламацій, доволі бурхлива, а бажання видавати бажане за дійсне – нестримне, відтак не маю сумнівів, що тобі підготують легенду, не гірше від нашої за авторством СД. Та й взагалі, за бажання, «тверезо оцінив перспективи і завбачливо перевзвуся у повітрі» повсякчас можна, за тим таки Талейраном, видати невибагливій публіці за «раптово прозрів». До того ж, як я зрозумів із твоїх листів, той Штефан, попри всі дивацтва, – все ж порядна людина, а таких у наш буремний час менше, ніж зубів у курки, тому мені здається, що штовхаючи тебе на цей шлях він, по-перше, знає, що робить, а по-друге, ніколи не підставить тебе під щось лихе навмесне. Хоча фактор несподіваної сраки також не можна скидувати з рахунку (стосується нас обох). Тож *allons enfants de la Patrie*¹⁷⁸, бо прогавити гіпотетичний шанс (нехай і мізерний, примарний, ледь помітний, як совість мого шефа) на свій

¹⁷⁸ перший рядок Марсельєзи (гімна Франції), букв.: «Вставайте, сини Вітчизни».

*jour de gloire*¹⁷⁹ ох як не хочеться! Можливо, саме завдяки цьому нас про нас і пам'ятатимуть нащадки. Я б не вагався ані секунди! Крокуй вперед швидко й впевнено, але обережно, аби не зашпортнутися у гониві за мерехтливою мрією.

Не барися із відповіддю, «українець» ти мій новопосталий, жадаю подробиць, згоряю від нетерпіння та, чого гріха таїти, самотності, бо стосунки із Мартою, й до того прохолодні, відтоді ще погіршилися... схоже, друже, справа все ж рухається до розлучення... Учора ми поговорили і вирішили дати нашому шлюбу останній шанс. Вона їде зі мною до Парижу (її зміюка-сестра люб'язно зголосилася прихистити наше потомство на кілька тижнів, чи то місяців), там ми матимемо час і, сподіваюся, взаємне бажання врятувати колись такий палкий зв'язок. І якщо розбиту вазу не вдасться склеїти, то ми цивілізовано, без прокльонів та скандалів утилізуємо уламки, на прощання чемно потиснувши одне одному руки на знак поваги, і підемо кожен своїм шляхом. На тому і зійшлися... Та мені сумно, братику, ти навіть не уявляєш, наскільки! Хоч я і храбрюся, хорохорюся, а вити хочеться. Я ж досі її кохаю, розумієш! Кохаю до нестями, хоча вже не дуже хочу як жінку. Ну, невтішна типова чоловіча дилема, яка спостерігається у всіх без винятку після десятка років у шлюбі (от не бреш, що в тебе не так – все одно не повірю!). Я – однолюб, але багатойоб!

Але про це – докладніше іншим разом, бо щоб вилити ліричні соплі на папір муше спочатку подолати чоловічий сором невдахи, зібрати до купи думки, що постійно норовлять розбігтися по крайніх кутках із написами «я – безсовісна байдужа свиня і все зіпсував» і «вона – невдячна меркантильна сука і все перекреслила», та ще й мати відповідний настрої влаштовувати перед тобою малопринатний душевний стриптиз.

Бережи себе, засранцю.

Останнім часом дуже тебе не вистачає... Чи то я старішаю, чи повільно боживолію, але твердиня під ногами поступово стає нетривкою, мов болото або розмочений у молоці хлібець, а свідомість

¹⁷⁹ фр. «день слави»; цитата із другого рядка Марсельєзи (*Le jour de gloire est arrivé!* «День слави настав!»).

туманиться, ніби втрачає звичні рятівні точки, за які роками звикла хапатися у хвилини відчаю чи розгубленості.

Більше схоже на м'які лапки клінічної депресії, що по-підлому підкрадається іззаду й зненацька атакує, чи радше на інфернальний стукіт копит шизофренії, котра, як і личить найсильнішим демонам, вважає за припинення ховатися й маскувати свій поступ під «просто нарвові виснаження»? Як гадаєш, до чого готуватися?

Берлін, 02.05.1990

P.S. До речі, щиросердно вітаю тебе з нагородою! Прочитав напередодні у вашій газетці, що твій матеріал про Хартманна удостоївся гран-прі, а ти сам – звання «журналіста року» і що президент спілки журналістів та літераторів Галіції (Ніяк не при звичаюся, не сприйму й не збагну цього галіційського пафосу із латками на штанях – президент спілки, що складається з трьох кімнат, чотирьох алкоголіків і ще кількох міських божевільних... Але ж «президент»! Звучить як «імператор зварювального цеху» «чи граф пивного кіоска!») вручив тобі щось-там-почесне-та-цілковито-безглузде на кшталт «кубку» під захдрісні овації колег по перу. Молодець! Пишаюся! Щиро. На відміну від більшості, я знаю що стоїть за парадною глянцевістю цих ушанувань – пекельність праці та пекельність вагань у проміжку між «це – геніально» та «це – повне лайно!». Отримання будь-якої серйозної премії, акту публічного визнання, завжди нагадує вагітність – усі тебе з посмішкою вітають, виголошують протухло-приторні філіпіки, багато хто потайки зневажає а ля «я-міг-би-значно-краще», але ніхто достеменно не знає, скільки разів тебе заради цього трахнули, хоча для всіх очевидно, що як мінімум один то вже точно. Тож нехай хоч «президент», хоч дідько лисий, але відзначив твій несамовитий талант, за що йому – моя дяка (й нехай вже так і буде, вибачаю йому гротескність його посади – але не повністю, відсотків на 60 максимум!) а тобі ще раз – мої найтепліші вітання та захоплення!

Ти це заслужив, друже! То вартувало дорожніх поневірянь і загартовування безжальним радянським побутом. Справжній журналіст мусить перетравлювати свою тему, мов корова – ни облизувати, не вивергати із себе неперетравлені рештки, не випльовувати несмачні частини, а перетравлювати до кінця, аби потім

ошелешувати читача відбірним лайном. То було епічно і потужно, мов цезареві «Записки про Галльську війну», але у рази сміливіше, правдивіше, оголеніше, відвертіше. Рафіноване смердюче лайно як символ завши смердючої, неапетитної, огидної та брудної правди про будь-яку війну. А втім, якщо голу правду одягнути, вона стане брехнею, чи не так?

24

ТЕРМІНОВА ТЕЛЕГРАМА

20/05/1990

14:32

*ОТРИМУВАЧ: УЛЬРІХ, АКСЕЛЬ
Лебмерг, Галіцієн-райхсгау, Академієштрассе 12*

*ВІДПРАВНИК: Крістіан Мьоллер
Париж, Вільжуїф / Іль-де-Франс, Марне-Таль-райхсгау*

ЧОМУ НЕ ВІДПОВІДАЄШ ЩО ТРАПИЛОСЯ ТЕЛЕФОН НЕ
ВІДПОВІДАЄ Я НЕПОКОЮСЯ ПИШИ АДРЕСУ БЕРЛІНІ МЕНІ
ПЕРЕШЛЮТЬ

25

*Адреса отримувача: Берлін- 12051, Грос-Берлін-гау,
Нойкьольн, Рінгбанштрассе 18, герру Крістіану Мьоллеру*

Вибач! Вибач! Вибач, друже! Твої слова виявилися пророчими, я таки засранець, але, зауваж, у нападі свідомого каяття та цілющого самобичування! Присягаюся – я твердо став на шлях виправлення, тож мені проститься, чи не так?

І ще, як на кандидата у шизофреніки та (поки що!) напрочуд логічно викладаєш свої думки. Хоча... це як подивитися. У шизофреніків завжди є своя логіка. Шизофренічна, хвора, божевільна, але – логіка! От, наприклад, як із «захистом Батьківщини», перебуваючи за її межами, у чужій країні – то не почесний обов'язок, а саме вона, мадам Шиза у всій красі! Перекажи це за слушної нагоди

тому оберлейтенанту, що загітував тебе на пригоду у дусі дешевих шпигунських романів. Не ображайся, благаю тебе! Я розумію, чому ти погодився, і я б погодився на твоємо місці, бо картинку змінити тобі, друже, все ж таки потрібно, та й гроші на дорозі не валяються, але не розумію «їх» – тих, хто це вигадав і сліпою бюрократичною волею започаткував втілення у життя.

Ой, Крістіане, брате, негайно приприни займайся дурницями і не накручуй себе унадмір щодо Марти! Проблеми з бабами, цими чудовиськами-сиренами, що, на відміну від античних міфів, у реальному, неромантизованому давньогрецькими бороданями житті притягують, уявляють і поневолюють мужиків не солодким співом із рота, а діркою між ногами, цими слодко-дивинними істотами, що поглинають усі наші нерви і фінансові ресурси, узурпують увесь наш час на правах жорсткого дресирувальника так, що нам доводиться критикти того часу назад лише випрошувати і від волі її величності залежить, наш похід на риболовлю – то «ну схожи вже, якщо так хочеш» чи «чим ти довів, що риболовля для тебе важливіша за мене, за сім'ю, а-а-а, покидьок!», – проблеми із ними існують у чоловіків від творення Адама. І якщо є баба, і у тебе виникли із нею через твою необачність, підсліпуватість чи юнацький спермотоксикоз стабільні взаємини, то якою б вона не була, із нею раніше чи пізніше все одно виникатимуть бодай якісь «проблеми», будь ти хоч і святим Іовом, але вони все одно знайдуть, до чого прискіпатися, аби потім заливаючись сльозами і вином у колі подружок, закочуючи очі вгору до уявного Бога, язиком, що заплітається чи то від сп'яніння, чи то задля драматизму, «аналізувати наші із ним стосунки». Нервувати через це – то нормально, але сунути шию у петлю, так кряться безвихіддю, до того ж примарною – то не по-нашому, чуєш! Зберися до купи, шпигуне, і не ганьби репутації СД! (Ха-ха-ха, начебто можливо зганьбити репутацію старої шльондри!).

На жаль, у мене були причини зволікати із писанням листів, причини вагомі та невеселі. Знадобився час, аби прийти до тями, вичерпати лайно з душі та взятися за перо.

Карстен помер.

Карстен, що, здавалося б, прожив життя посередником між холодильником, ганделиком та унітазом, чия тендітна душа настільки дисонувала із червоною пролетарською пикою, що здавалася викликом довоколишньому світові з його від праотців заведеним станом речей, кладовищенською стабільністю моралі й прокрустовим

ложем стандартів зовнішнього вигляду та поведінки «порядних людей». Карстен, цей непересічний пияк-антиджентельмен, у якому насправді було більше питомого, вродженого «джентельментства», шляхетності й чесності, ніж у Стюартів та Вінзорів разом узятих. Карстен, ця суперечлива і неоднозначна постать, чиї саркастично-цинічні відгуки про людей та події найчастіше виявлялися істинними. Карстен, чия «погана репутація» пояснювалася виключно тим, що він жив не так, як подобалося іншим...

Архітектор прикриває свої помилки плющем, кухар – майонезом, а лікар – простирадлом. Так сталося і з бідолохою Карстеном. Раптом йому стало зле у редакції. Мене не було на місці, а наші баби здогадалися викликати швидку лише через годину зволікань і «попий мінералочки, пияко», коли Карстен знепритомнів. Швидка прибула майже через годину (не питай чому, тут завжди так) і лікар, котрий судячи з його вигляду не вельми відрізнявся від пацієнта у справі алкоголістичної майстерності, навіть не вимірявши тиск чи що там ще потрібно робити, промимрив «Веземо до лікарні». До лікарні його не довели. У довідці про смерть написали «зупинка серця на ґрунті хронічної серцевої недостатності через зловживання алкоголем» та, переконавшись у відсутності родичів, того ж дня провели кремацію і увечері видали нам зі Штефаном урну з прахом, на якій було приклеєно Карстенову фотографію двадцятирічної давнини (і гадки не маю, де вони її взяли!), ще зовсім молодого хлопця із кумедними вусами та ще кумеднішою, модною у ті часи зачіскою а ля «старусине гніздо»... У той момент мені чомусь спало на думку, що мода насправді – це всього-навсього те, що змушує нас виглядати по-ідіотськи на старих фотографіях. Від чого насправді помер наш друг, так і залишиться загадкою назавжди. Ось так... в один день... навіть не помер, як личить, із кількаденною жалобою, табуном зарюмсаних близьких та пишним ритуалом поховання, а просто зник. Розчинився у небутті, наче й не існував ніколи.

Штефан і я мовчки віднесли урну на пагорб Льовенбург¹⁸⁰, де полюбляв гуляти Карстен, бо ці місця невідомо чому нагадували йому про рідний віденьський Пратер¹⁸¹ і де ми розвіяли попіл нашого друга. Дивно... Того Лемберг нарешті наважився продемонструвати мені

¹⁸⁰ нім. *Löwenburg*, букв. «Лєвова гора»: німецька назва львівського Високого Замку.

¹⁸¹ велика паркова зона у Відні, що розташована в межах міста між Дунаєм і Дунайським каналом.

своє напів містичне обличчя. Усюди навкруги панувала мертва тиша. На шляху нам не трапилося жодної людини. Ніби усі вимерли. Накрапав гидотний дощик, біль схожий на осінній, листопадовий. І ця густа відьомська тиша довкола, лячна, мов на величезному цвинтарі, що лише іноді переривалася карканням ворон та відлунням далеких церковних дзвонів.

— Даремно вони його спалили. Він же був ревним католиком, а вони цього не схвалюють — казна навіщо промовив я, стоячи на самісінькоми вершечку пагорба та дивлячись униз на церковні шпили задощеного омертвілого міста.

— Я ж казав йому: «Пригальмуй трішки»! Я стільки разів його попереджував! — голос Штефана помітно тремтів, чи то від холоду, чи то від жалю, а плечі здригалися, неначе всередині його тіла потайки ридала душа. — Просив, благав, лякав. Хоча б щось мало ж спрацювати. Друже, повторював я раз за разом, ти ж поступово перетворюєшся на кінчену людину! Схаменися! І що я чув у відповідь? «Ну й нехай! Мені не соромно бути кінченою людиною, бо жерці Бахуса повсякчас знали, що порятунок у пляшці, скільки б він на тривав, завжди призводить до дна, в прямому та переносному сенсах. Я так рятуюся, старий — слоняча броня алкоголістичної засмаги, що вкриває моє обличчя та душу, робить мене майже невразливим для зовнішньої критики, бо сховавшись під цим панцирем амбівалентності ти стаєш свого роду ботхісатвою, і тобі, за великим рахунком, насрати на усе, крім похмільного головного болю. Тож не заважай мені із задоволенням розкладатися!».

Щось мучало його, катувало, роздерало зсередини, та ми вже ніколи не дізнаємося, що саме.

— Ми зробимо з нього героя. — впевнено мовив Штефан. — Він на те заслуговував. Ми посмертно легендаруємо його образ, перетворимо на символ і вивчатимемо його «Біблію» у школах, мов катехезу нової людини, нового українця. От що ми зробимо!

— У його випадку це скидатиметься на збиткування з небіжчика.

— Може й так, але про «справжнього» Карстена знатимемо тільки ми, а той, інший, на мужньому натхненному обличчі котрого зі сторінок майбутніх шкільних підручників лобуряки-учні підмальовуватимуть борідку та чинці під очима, — він буде взірцем чеснот, самовідданості та тверезості. Герої ж постають саме так, хіба ні?

— Напевно.

— До речі, про гіпотетичні шкільні підручники? То ти з нами? Що ти вирішив?

— Якщо коротко, то триматися осторонь мені радить інстинкт самозбереження, але не дозволяє те саме шило у сраці, що зветься совістю. Так що можеш привітати мене зі вступом до українців!

— Дякую тобі! Іншого я і не очікував. Ти чиниш вірно. І хоч поки що ти подумки не сприймаєш це серйозно і бачиш у цьому лише рольову гру, на кшталт тих, якими забавляються реконструктори військових баталій та середньовічних лицарських турнірів, із плином часу ти зміниш свою думку та не помітиш, як змінишся сам.

— Як сказати «дякую» по-вашому... себто по-нашому?

— Дуже просто – *дякую!* Доволі схоже на польську. Я сьогодні ж відправляю твою анкету на схвалення партійному керівництву до Праги і вже за кілька днів ти отримаєш членський квиток.

«Дзін-дзін! Перший неприємний сюрприз!».

Виявляється, що штаб їхнього патріотичного руху, де сидять ці сивочолі пасторальні Сен-Жюсти¹⁸², кандидати у ватажки жовто-блакитних санкюлотів¹⁸³, знаходиться не у наших богорятуваних місцинах (Ти помітив? Я вже підсвідомо вживаю займенник «наш» замість «їхній»!), а чомусь у Празі, що ще раз підтверджує давно відому тезу про те, що найпалкіші, найзатятіші патріоти повсюдно й повсякчас надають перевагу любові до батьківщини з безпечної відстані, а також ліричній демонстративній тузі за нею до судом кишківника виключно у комфортних умовах. Ніколи не любив Прагу... це – місто-невротик, депресивно-декадентська столиця Райху, де на кожному кроці тебе переслідують зображення Кафки, репродукції з того славетного фото, на якому він схожий на засмученого молодого Геббельса, але ніде не побачиш зображень товстого веселуна Гашека, бо солдат Швейк для Партії – персонаж набагато небезпечніший за усі кафкіанські екивоки хворої свідомості. Празжани якість розгублені, перелякані, хоч і гіпертрофовано чемні,

¹⁸² Луї Антуан Сен-Жюст (1767 – 1794) – діяч Французької революції, член Якобінського клубу і Комітету громадського порятунку, довірена особа Максиміліана Робесп'єра. Він очолив рух за страту короля Людовика XVI, а пізніше взяв участь у розробці Конституції 1793 року.

¹⁸³ Санкюлоти (фр. *sans-culottes*, від фр. *sans* «без» і фр. *culotte* «короткі штани, кюлоти») – представники міської бідноти, які носили довгі штани, зроблені з грубої тканини. Під час диктатури якобінців вважалися патріотами та революціонерами.

запопадливо уважні та делікатні одне до одного, як буває у родині після похорону близького родича, а ще до карикатурності манірни, мов старорежимний служка-Беримор з маєтку британських аристократів, та водночас зворушливо милі, мов мопасанівські повії.

От чому не Краків, Варшава, Ляйбах¹⁸⁴ чи Будапешт? Такий вибір міста, попри зворушливе піклування про безпеку та недоторканість власних задів, чи це не свідчення того, що саме такий архетип вони сприймають як приклад для наслідування при ліпленні «українців»? Невротичний, але допропорядний провінціал, м'який на дотик і затишний, із претензією на витончену естетику, але вторинний, епігонський, аж до самих кісток?

— Лемберг — то історична батьківщина, а Прага чи Канада — практична. Зручно та завбачливо.

— Не засуджуй їх. Сам розумієш, це — передусім із міркувань безпеки. Повір, їм є чого стерегтися. Щонайменше, всіляко уникати публічності, а у Лемберзі це — нездійсненна задача.

— Угу, «Гестапо» ж там зовсім не таке, як тут, а лагідне та чемне.

— «Гестапо» тут ні до чого. «Гестапо» чудово знає про наш рух, дивиться на нього крізь пальці, навіть співчуває. Ба більше, подекуди де в чому і допомагає (Що??? Якби Штефан раптом видерся на дерево та виконав на ньому танець живота, то я, їй-богу, здивувався б менше!). А от польські бойовики-націоналісти — це справжня заноза у дупі, вибухонебезпечна у прямому і переносному сенсі. Ну, і російська агентура із місцевих проросійсько налаштованих мешканців. І перші, і другі непомітно, із найсуворішим дотриманням конспірації на межі параної, але невтомно й невинно нишпорять Лембергом у пошуках наших лідерів, і якщо би знайшли, то, як ти здогадуєшся, ця зустріч навряд би закінчилася люб'язним чаюванням, а натомість стала б летальною бодай для одного учасника, якщо б не для обох. До того ж, і серед керівництва дехто українську знає поганенько та не звик до наших реалій, так що їм там комфортніше суто у побутовому плані... Ти сам знаєш про поляків краще за мене, чи не так? От тут ми із «Гестапо», як не дивно, виявилися ситуативними союзниками: вони вбачають у поляках значно більшу загрозу, а ми — головного непримиренного суперника, із яким неможливо домовитися, бо два хижаки не спроможні вжитися у спільному ареалі. Такою є природа. Тому ми трішки підтримуємо відповідні «органи» інформацією про

¹⁸⁴ нім. *Laibach*: німецька назва Любляни, столиці Словенії.

хижака-конкурента, а вони винагороджують нас за це вибірковою сліпотою своїх співробітників, неуважністю обшуків та неприскіпливістю слідчих у справах «таємних організацій». Взаємовигідна співпраця – запорука успішності, чи не так?

Звісно, я знаю про поляків. Та й усі знають, той ще, бляха, секрет Полішинеля, питання лише у подробицях. «Польські орлята» – грізна штука, печерні націоналісти й фанатично затяті католики, такий собі кунтушні¹⁸⁵ асасини¹⁸⁶, що підривають німецькі пам'ятники на вулицях та німецьких чиновників у автівках і борються за відновлення Польської держави в її історичних кордонах, а відтак вважають Лемберг *Львовом* – одвічно польським містом – та обрали шлях неприкритого терору задля досягнення цієї мети. Своєрідний та сумнівний шлях до народного щастя... Втім, найпопулярніший серед борців за це саме щастя в усьому світі. Метод терористичного підпілля – дідівський, викопний, давній, мов лайно динозавра, але найдієвіший, бо жодними меморандумами і підписаними угодами у дорогих шкіряних портфелях не досягнеш того, чого досягнеш гвинтівкою у рішучих, відчайдушних та сильних руках. Від результатів останньої «пацифікаційної акції» (вибух під час прем'єри опери «Вільгельм Телль» за Шіллером торік напередодні Різдва, що забрав життя більш ніж вісімдесяти осіб, переважно ні в чому не повинних глядачів і кількох акторів, натомість очільник місцевого бюро СД, що найвірогідніше був мішенню терористів, залишився живим і майже неушкодженим) у фойє Оперного театру імені Ріхарда Вагнера місто не оговталось й досі, а поліція безпорадно розводить руками.

Штефан не збрехав. За тиждень я отримав «партійний квиток» – віддруковану на кольоровому принтері кустарну пародію на НСДАПівські «корочку» із дивним символом, що нагадує вила Посейдона, на написами двома мовами – німецькою та українською.

¹⁸⁵ Кунтуш (пол. *kuntusz*) – традиційний верхній одяг польської шляхти з відрізною приталеною спинкою та малими зборками і широкими розрізними вилогами на рукавах.

¹⁸⁶ Асасини (від араб. حشّاشين «той, хто вживає гашиш» або, вірогідніше, «вбивця») – таємна бойовнича організація нізаритської гілки мусульманської секти ісмаїлітів, що виникла наприкінці XI століття і діяла на території Ірану, Сирії, Лівану та Італії до середини XIII століття. Асасини широко застосовували шантаж і вбивства, особливо щодо мусульман-шиїтів та християн, яких вважали ворогами своєї самопроголошеної країни.

Наступного дня Штефан зателефонував мені та захеканою скоромовкою проторохкотів у слухавку, що завтра о сьомі вечора «усім членам руху приписано зібратися на пішохідній ділянці площі перед собором святого Георга¹⁸⁷».

«Як це розуміти? Зібратися...отак привселюдно? Це ж ніби публічно сісти срати! В очах поліції, та й обивателя, це кваліфікуватиметься щонайменше як злісно-смердюче хуліганство, щонайбільше – як груповий акт демонстративного зневажання моральних засад. Ви що, з глузду з'їхали?».

Втім, вимовити ці слова уголос я не встиг, бо абонент на тому кінці дроту квапливо від'єднався, залишивши мене на самоті зі своїм ошелешенням.

«Ну гаразд. Піду погляну на інших членів клубу божевільних, до якого я з дуру самовільно вступив!».

Вирушаючи на вищезазначений збір, я був переконаний, що опинюся у товаристві двох із половиною калік сектантської зовнішності, що виголосять кілька типових беззмістовних промов, проверещать у пусту безодню дощового вечора кілька патетичних, але порожніх гасел, а після цього нап'ються в найближчому барі до напівпритомного стану і розповзуться по домах, полишаючи по собі вологі сліди, мов равлики. Аж ніяк я не розраховував потрапити у, так би мовити, кардинально інші обставини, діаметрально іншу атмосферу зі, як з'ясується згодом, радикально гівнянішими для мене персонально наслідками...

Сутінки. Дощ. Сила-силенна людей. За найскромнішими підрахунками, близько двох сотень. Усі мовчазні, насуплені, наче в гладіатори на арені в очікуванні, коли буде випущено тигра. Подекуди чути нервові смішки, покликані замаскувати тривожність та пом'якшити гнітючу напруженість.

«Якого дідька вони всі...такі? Що коється» — думаю я, підходжу ближче, стаю поряд із ними, закурюю цигарку.

До мене українською звертається огрядний вусань із записинами у довгому і пошарпаному старомодному кремовому плащі та затертому до непристойності капелюсі, вказуючи пальцем невідомо на що на рівні моїх грудей. Махаю головою, мовляв, не розумію.

— Пане, наполегливо раджу Вам зараз утриматися від куріння. У темряві вогники навіть іздалеку до біса помітні, а нам цього не

¹⁸⁷ Архикатедральний собор Святого Юра у Львові.

потрібно. — повчально повторює він німецькою. Втім, без жодного, бодай найслабшого натяку на агресію.

Я бурмочу вибачення, гашу сигарету пальцями та кладу до кишені, бо не хочу нічого прогавити, тиняючись у пошуках смітцевої урни.

Стоїмо, мокнемо під дощем.

Аж раптом до мене долинає знайомий голос. Штефан, що пристрасно викрикує незрозумілі мені речення. Щодо духу, на усю горлянку, що аж зриває голос у кумедне півникове кукурікання. Він то зводить правицю до неба, то тицяє нею у натовп. У його руці – шмат якоїсь вимклої газети, на шії – картинно зав'язана демуленівська¹⁸⁸ шийна хустинка, мов на канонічному портреті Луї Давіда. Даремно він це на себе нап'яв! Вона зовсім не додає урочистості, а натомість до біса тхне театральним бурлеском, фальшивою грою, низькопробною карикатурністю. Слід буде обов'язково вказати йому на це й застерегти друга від подібного кітчу в майбутньому!

Юрба схвально загула. Кремовий плащ змірює мене поглядом і з власної ініціативи береться перекладати мені уривки зі Штефанового полум'яного монологу:

— Брати і сестри! Незламний народі вільної країни! Той, хто понад життя цінував волю, а понад заможність – справедливість!

Всерйоз майже ніхто не слухає, крім декількох захоплених підлітків із пубертатно-фанатичним блиском в очах та, вочевидь, мого імпровізованого «перекладача». Текст – стандартно-пафосний для таких випадків, «Нумо до боротьби за все гарне проти всього поганого!», що у перекладі на загальнолюдську мову означає «Не шкодуйте зараз своїх голів задля комфорту наших срак у начальницьких кріслах у майбутньому і перспектив наших дітей»

— ...роки і століття поневірянь, зневаги та рабства не скорили нашу величну націю...

«От цікаво, а в чому вони вбачають велич? Що вони звершили, досягли, винайшли? У чому ж велич, коли ви, себто ми, постійно биті та «підкорені»? Лише у факті існування? Ну, тоді щиро вітаю вас / нас,

¹⁸⁸ Каміль Демулен (1760 – 1794) – французький революціонер, діяч Французької революції, депутат Конвенту, противник жирондистів. Попри очевидне затинання, був прекрасним оратором. 12 липня 1789 року, коли звістка про відставку Неккера викликала заворушення у Парижі, Демулен звернувся в Пале-Роялі до натовпу, закликаючи його до зброї та прикріпивши до свого капелюха зелену стрічку. Ця історична промова стала першим поштовхом до знищення Бастилії.

панове, ви / ми увійшли до почесної спільноти «величних» поряд із викопними аборегенами Австралії, Папуа Нової Гвінеї та джунглів Амазонки! У тих також єдине досягнення та обґрунтування «величі» полягає у тому, що вони якимось незбагненим дивом збереглися до аж до сьогодні (найімовірніше, за принципом із бородатого анекдота про ковбоя на ім'я «Невловимий Джон», котрий став невловимим, бо нікому нахрін не здалося його ловити) і попри століття «поневолення» так і «не підкорилися зовнішнім силам поневолювачів», тобто не навчилися від англійців або іспанців будувати літаки чи хоча б ходити у штанах.

— ...самопринизливі компроміси – це ідеалістична дурість, оманлива самовбивча ілюзія, що вже не раз у нашій історії довела свою цілковиту неспроможність! Рішуче скажемо собі перед обличчям історії та прийдешніх поколінь – ми не бидло і не раби! Ми маємо визначні досягнення, недосяжні для решти для світу, ми дали людству перлини, які не давав ніхто, а тим паче наші поневолювачі, і чим кожен українець мусить пишатися...

«Що за схиблений сітогляд? Що за шкутильгава логіка? Вишиті сорочки і пасторальні сільські хати під стріхлю – то і є ті самі «визначні досягнення»? Як протизвага Канту, Шопенгауєру, Бетховену, чи бодай Толстому з Чайковським від ганебних «поневолювачів»? Малопривабливе надбання для невибагливого плебсу, от що це, а не привід «пишатися». Примітив, фольклорна етника, малюнки на стінах печер у співставленні з полотнами Лувру. Таких «перлин» у Африці південніше Сахари – від татуажу на півметровому прутні, очеретяних спідниць як аналога «вишиванок», витягнутої обручами ший, мов у жирафа-ліліпута й тарілки у губі до халабуд-мазанок із кізків – хоч греблю гати! Невже вони розраховують, що у це масово і невдавано віритимуть? Невже сподіваються побудувати на цьому нову ідентичність, ба більше – контридентичність? Хто більший дурень – я, бо недооцінюю «папуасистість» тутушнього населення чи заскарузлі макіавелісти Штефан і компанія, бо точно знають, що роблять?».

— ...час настав, брати! Годі ховатися по норах! Годі плазувати! Краще померти стоячи, чим жити навколішки! Разом нас багато, нас не подолати!

«О, і латиноамериканські мотиви туди ж, до однієї купи – *el pueblo unido jamás será vencido*¹⁸⁹, чи як там співав той чилійський бард-комуніст? Плагіат, який ніхто вчасно не помітив – ще одне «визначне надбання», чи як?».

— ...Ми злі та неблаганні, ми рішучі та безстрашні, ми не прагнемо чужого, але сталевим поступом крокуватимемо по своє! Наш шлях до слави та перемоги – довгий та тернистий, та він почнеться з першого ж кроку, зробивши який нас вже буде не спинити. Тож вперед, величний народе! Вперед до звитяги, слави і справедливості! Нумо, руш за своїм по своє!

От так ми, випадкові революціонери з дурощів, доморощені *les Enragés*¹⁹⁰, і рушили невідомо куди (конкретна ціль призначення цього першого сеансу «ходіння вперед» і де саме те обіцяне «своє» має наразі відшукатися у Штефановій промові не згадувалася, на що, як водиться, під дією адреналіну ніхто не звернув уваги) строєм уперед за самопроголошеними і незнайомими більшості «ватажками», затиснуті одне одним у нерівні, але міцні ряди, ритмічно викрикуючи гасло, написане на мюнхенському пантеоні «полеглих героїв» – «Герої не вмирають», еге ж – підсвідомо чи ні пародіюючи сумнозвісний гітлерівський «Марш на Берлін» під час Півного путчу¹⁹¹ (ми, курво, що не робимо, а як не крути, все одно виходить НСДАП!), от тільки крові, пострілів та мужнього стоїцизму цього разу було неспівмірно менше, а сорому та бардаку – незрівнянно більше. Картонно-

¹⁸⁹ ісп. «об'єднаний / єдиний ніколи не буде переможений» – рядок із відомої пісні чилійського поета та композитора Серхіо Ортеги, що була написана у червні 1970 року як гімн лівої коаліції і здобула популярність у період президентства Сальвадора Альєнде, а після військового перевороту Августо Піночета 1973 року стала символом лівого руху спочатку в Чилі, а потім і в усьому світі.

¹⁹⁰ фр. букв. «скажені» – політичне угруповання у Франції в період Великої французької революції, що отримало свою назву через радикальні погляди. Лідери – Жак Ру та Жан-Франсуа Варле – висунули вимоги повного зрівняння майна, заборонивши спекуляції, скупку та приховування майна.

¹⁹¹ «Півний путч» (нім. *Bierkeller-Putsch*) – невдала спроба державного перевороту 8 – 9 листопада 1923 року ветеранською організацією *Кампфбунд* (нім. *Kampfband*) на чолі з Адольфом Гітлером та генералом Еріхом Людендорфом у Мюнхені. У результаті невдалого путчу деякі заколотники були вбиті, Гітлер і інші потрапили до в'язниці. Події листопада 1923 року стали частиною нацистської міфології «мучеництва», на місці загибелі путчистів після 1933 року був збудований пантеон «полеглих героїв».

бутафорська «Армія Залізнобоких»¹⁹², чії боки насправді виявилися бляшаними, м'якими і розніженими, а відтак до болісних ран нам'ялися у тих стиннутих рядах ще задовго до того, як стикнулися з першими поліцейськими.

А з поліцейськими ми стикнулися майже одразу, ледь прошкандибавши кількасот метрів. Дві патрільні машини. Кілька пострілів у повітря. Підлітки й найспритніші дорослі «революціонери» близкавично кинулися у розсипну та повтілкали крізь заплутані лемберзькі підворотні. Залишилося чоловік тридцять неквапливих роззяв, включно зі мною, які були блискавично оточені поліцейськими з красномовно недружніми виразами облич, що не віщувало нічого обнадійливого.

Два автозаки. Нам просто і суворо вказали на них пальцем і ми – ті хто щойно верещав про нескореність та мужність – покірно, мов барани, почимчикували всередину, згинаючи голови чи то від вітру з дощем, чи то від остраху з соромом одне перед одним. Літній поліцейський біля дверей одного з автозаків осудливо хитає головою, спостерігаючи, як ми гусячою ходою залазимо до іржаво-залізних ящиків на колесах, де смердить потом, сечею, блювотинням і гуталіном. Чоловіки отримують шквал хитромудрих кількадесятихвилинних матюків на свою «колективну адресу», а також виховний запотиличник чи хоча б легкий, радше символічний удар по спині гумовою палицею від гориллоподібного рудого обер-лейтенанта, який керує нашим завантаженням. Жінки – лише брудну лайку.

— Ваша «історична земля» – два метри вглиб! — шипів він зі зміїною зловтіхою.

Їдемо. Холодно. Всі насуپлені, німуть, сердяться. Бояться, але бояться виказати страх. Бояться здатися слабкими. Стидаються дивитися одне одному в очі. Втупилися поглядами у брудну підлогу мовчки трясемося напіврозбитою бруківкою до найближчого поліцейського відділку.

Стаття 294 Кримінального кодексу Райху: Організація та участь у масових заворушеннях? Чи все ж Стаття 109: Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади? Та куди там вам, дурні ви бездарні, ніби

¹⁹² «Залізнобокі» (англ. *Ironsides*) – важка кіннота «круглоголових», сформована у 1642 році Олівером Кромвелем. На базі залізнобоких у 1644 році було створено армію нового зразка.

натякає держава і кваліфікує скоєне нами як грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства. Стаття 296: Хуліганство. Десь на одній жердинці з синьо-копченими п'яничками-дебоширами з-під найближчого ганделика і збоченцями-ексгібіціоністами з міського парку. Показово знущається чи навпаки, демонструє небачену гуманність, вирішивши «на перший раз» змилюватися й великодушно пробачити заблукалу гуманітарну інтелігенцію, недалекоглядних диваків, що вічно живуть у вигаданому світі й своєю зайвою пристрасністю й інфантильністю на межі розумового відхилення спричиняють незручності «серйозним людям» у погонах, відволікаючи їх від набагато важливішої діяльності з пошуку справжніх злочинців? Біс його знає... Але хвала Богові, що саме так!

У камері поліцейного відділку Штефан нарешті підсів до мене і по-змовницьки зашепотів:

— Вітаю з бойовим хрещенням! Ти, звісно ж, не Муцій Сцевола¹⁹³, але під час екикуції теж тримався взірцево!

Він не був пригнічений чи розчарований. Навпаки – очі його натхненно палали, він тріумфував, аж тремтів від збудження та почуття значущості моменту, що аж розпирало його зсередини.

— Сердечно дякую тобі, друже, удружив то удружив! — блазнюючи я відвісив Штефанові доземний поклон. — До речі, такі хрещення мають цілком конкретну назву – підстава.

— Ображаєшся?

— Роблю висновки. Вірніше, переглядаю попередні хибні висновки про деяких людей. Що цуплять чужі рукописи і підло підставляють начебто «друзів». Лікуюся від надмірної ідеалізації оточуючих, тверезію, так би мовити.

¹⁹³ Гай М'уцій Сцевола – легендарний римський юнак-патрицій, який прославився своїм героїчним вчинком під час війни з етруським царем Ларсом Порсеною: він пробрався у стан ворога з метою вбити царя, був схоплений після невдалої спроби замаху (помилково замість царя вбив писаря), а коли йому стали погрожувати тортурами і смертю, Муцій простягнув праву руку в розведений вогонь на вівтарі зі словами: «Знай, як мало цінують плоть ті, хто бажають великої слави», і тримав її там, поки рука не обуглилася, ніби не відчуваючи болі. Порсена, вражений самовідданістю юнака, вирішив відпустити Гая Муція на волю, зрозумівши: якщо всі римляни настільки стійкі та відважні, то перемогти їх неможливо.

Він показово зітхнув, як дорослий, що мусить терпляче пояснювати капризуючій дитині елементарні речі, залишаючись при цьому лагідним і штучно-співчутливим.

— Я знаю, про що ти думаєш. Що вся наша справа – суцільне лайно, що справжні після героїчних вчинків не сидять у камері разом з обісцяними волоцюгами, а сидять на білому коні...

— Радше вони лежать на Люценхофер¹⁹⁴, де у гарну погоду мальовничими алеями прогулюються їхні вдови та подумки звертаються до них, зітхаючи: «Господи, ну чому ж ти був таким ідіотом?!».

— Не суттєво! Так ось, ти думаєш, що ми спеціально все це влаштували, щоб створити собі романтичну славу мучеників, і обманом втянули тебе в неприємності.

— Яка небачена проникливість. А що, це не так?

— Присягаюся тобі, що ні! Вочевидь, їхні стукачі проникли і до наших лав та завчасно попередили, кого слід...

— Навіть якщо я вдам, що повірив тобі, це все одно не пояснює, чому ти радієш і чого так вдоволено щирішає, мов моряк у борделі!

— По-перше тому, що все саме собою склалося якнавдаліше – так, ми набудемо слави мучеників, але задешево, бо, судячи з усього, партійці вирішили не роздмухувати справу аж занадто і спустити усе на гальмах. Так, мене, швидше за все, звільнять з роботи, а тебе – максимум посварять пальчиком. Не вельми приємно, та все ж не порівняти з концтабором, що світив би за цю справу ще років із десять тому. По-друге, я пересвідчився, що наша затія зовсім не марна! Зверни увагу на того чоловіка!

Він кивнув у бік далекого кутка, де в оточенні молодиків спортивної статури сидів мій «кремовий плащ».

— Це – професор Прищепа з Києва, очільник нашого столичного осередку. Вчора він прибув із СРСР і привіз ошелешливо гарні новини. Скидається на те, що ті самі процеси у Советів зайшли ще далі, ніж у нас. Ба більше, уряд їм майже не протидіє. Вочевидь, у верхах Радянської України склався певний консенсус щодо візії майбутнього. Незалежного майбутнього, Акселю! Вони готуються до проголошення незалежності і, схоже на те, що Москва не має ані бажання, ані сил опиратися. Повсюди вже майоріють жовто-блакитні стяги, друже! А ми й досі пасемо задніх! Так от, коли Україна здобуде незалежність,

¹⁹⁴ нім. *Lützenhofer Friedhof*: німецька назва Личаківського цвинтаря у Львові.

цей наш марш буде чи не єдиним нашим виправданням перед історією та народом великої України за довготривалу бездіяльність. Ти – у самісінькому центрі подій, у вирі історії, на оголеному вістрі проведення, друже мій!

— Я на професора він виглядає занадто бідним, змарнілим... навіть як на радянського професора. Чи їм там не плятять?

— Не соромно бути бідним, соромно бути дешевим. — раптом озвався кремовий плащ зі свого кутка зразково правильною шкільною німецькою, винирнувши з літаргії споглядання стіни перед собою. Зі слухом у нього в житті явно склалося краще, ніж із зовнішнім виглядом.

— Ти чуєш, що я кажу, Акселю? — Штефан знервовано йорзав на нарах. — Я певен, що коли звільняться вони, Берлін буде не в змозі тримати нас силомість. Варто буде лиш трішки піднатиснути і все, ми – за крок від мрії.

— Угу, угу, і ви поринете у райські кущи демократії, проведете вибори, як в Америці...

— Жодних виборів не буде. Принаймні, спочатку. — знову почувся монотонний голос кремового плаща. Він так і не відвів погляду від стіни, сидів прямо, мов кілка проковтнува, навіть не дивлячись у наш бік, неначе монах Шаоліня¹⁹⁵ під час медитації. — Народ далеко не відразу набуде здатності самотужки вирішувати власну долю. Вони інфантильно проголосують або за старих партійців, або за нових шахраїв, але не за саможертвних щирих патріотів. Вибори – шкідлива штука для несформованої, незрілої свідомості. Небезпечно недооцінювати інерційну інфантильність населення у перші роки після деколонізації, бо інакше вони все зіпсують. У що виливаються вибори у бідних відсталих країнах? У всього-навсього узаконене свавілля багатих проти бідних, коли жертва сама обирає собі конкретного гвалтівника із декількох можливих, а якщо боронь Боже між ними з'явиться порядна і принципова людина, до неї миттєво приліплять зневажливий ярлик «радикала». Вважається нормальним і цілком толерується такими суспільствами, що ті, хто пише закони, самі мають моральне право їм не підкорюватися. Ні, шановний, Америкою неможливо стати одномоментно, внаслідок магічного обряду зміни «неправильних» законів на «правильні».

¹⁹⁵ Шаолінь (кит. 少林寺) – буддистський монастир у центральному Китаї (провінція Хенань, м. Денфен). Розташований на горі Суншань.

Реформа календаря не скорочує терміну вагітності. До Америки ще треба дорости, мов дитина – спочатку через кумедну імітацію, потім – через старанну роботу над собою, і лише дуже згодом – через повноцінне усвідомлення та органічне прийняття. Тільки так і ніяк по-іншому. Демократія – то солоденький смаколик, десерт для здорових та сильних дорослих, позаяк коли кволенький організм суспільства-дитинчати споживатиме забагато солодкого, спочатку він обгадить своєю діареєю від «неперетравлення демократії» усе навколо, засмердиться до нестерпу у товаристві гнойових мух анархії, корупції та непрофесіоналізму, бо колишнього «старшого брата»-колонізатора вже не буде поряд і нікому буде вчасно змінювати пелюшки, а згодом система його кровообігу почне поволі, але невпинно руйнуватися від діабету та тромбів.

Хоча... і в США вже давно перетворили закон як формалізовану справедливість у закон як формалізовану прискіпливу дурість, партикулярне буквоїдство, гачкотвірство та паперопсування, знищивши саму сутність поняття «закон», перемикнувши основний фокус уваги з фактичного змісту закону на його обрядову форму, фразеологію, розташування ком та словесні викрутаси. Відтак і маємо ситуацію, яку влучно описувала моя бабуса: коли тебе роздягає коханий – то кохання, коли гвалтівник – то злочин, а коли держава – то закон. Це не наш шлях.

— А який тоді, вибачте, ваш? Армія, мова, віра? Знайшли чим хизуватися. Чому це раптом вона така «видатна», та мова? У ній, як і мові африканських чи австралійських аборигенів, либонь є в наявності десяток синонімів до назви коров'ячого лайна – з соломою, без соломи тощо, натомість купа слів, що позначають абстрактні поняття чи нюансовані відтінки понять – відсутні як такі. Це якщо й шлях, то у середньовіччя! Та й потім, яка у чорта народові різниця, якою мовою уряд казатиме йому, що їжа скінчилася і що він, конкретний Ганс, який нікому не заподіяв нічого поганого, відтепер завинив перед новою державою, бо думає якимось не так, як державі хочеться? Боротьбу за демократію я ще можу зрозуміти, бо це боротьба проти концтаборів, але виявляється, ви волієте боротися не проти концтаборів як таких, а проти того, щоб сидіти у них в'язнями, а натомість стати наглядачами! Прикриваючи це незрозумілою мовою, архаїчним фольклором та неіснуючими героями з вигаданими зв'язками?

— Ви щось маєте проти мови?

Повітря наелектризоване, нервовість нависла над нашими головами, мов сокира ката, вистачило б і найдрібнішої іскри, аби суперечка вийшла з-під контролю.

— Абсолютно нічого, от тільки не розумію, чому ви за неї так вцепилися. Я доволі непогано знаю російську і відтак розумію майже половину текстів українською, тож не бачу між ними особливою різниці і ніяк не збагну цієї затятості.

— Це тому, що ви живете у Райсі, де німецька мова є настільки далекою від української, що жодному безумцю не спаде на думку вважати її діалектом першої, спростовуючи таким чином саму вашу ідентичність, ставлячи під сумнів вашу тожсамість. У СРСР, де повсюдно панує мова російська, ми спостерігаємо саме таке ставлення – заперечення. Мовляв, ніякої української взагалі не існує, це лише провінційний діалект російської, прекручений і смішний, якою спілкуються дивні «зіпсовані» південні росіяни, неосвічені та безкультурні, або ж небезпечні фанатики-націоналісти. Останні для Москви – злочинці за фактом існування. З точки зору ідеології печерного російського шовінізму, українська мова – то такий суцільний «шиболет»¹⁹⁶, своєрідний різновид російської кримінальної «фені» на політичному рівні, штучно сконструйована секретна мова для розрізнення своїх та чужих. Ось тому мова нам і болить так нестерпно пекуче... Уявіть собі, що влада з доброго дива визнає німецьку лише спотвореним діалектом нідерландської і роками нещадно каратиме незгодних із цим твердженням! Але сталося, як сталося, й наразі, внаслідок багатосотрічної культурної асиміляції, маємо на наших одвічних теренах мільйони німецько- та російськомовних українців, які по суті є ніким іншим, як, даруйте, ментальними трансвеститами.

Він казна навіщо поколупав ногтем ту трикляту стіну перед собою і запопадливо-насмішливим тоном звернувся до Штефана:

— Ох, колего, боюсь, що підбір прихильників – вочевидь, не найсильніша Ваша риса. Нічого не знають, то ще пів біди, але й не поважають.

¹⁹⁶ Шиболёт (івр. שיבולת «кокос») – біблійний вислів, у переносному сенсі вживається для позначення характерної мовної особливості, яка дозволяє ідентифікувати групу людей (зокрема, етнічну); своєрідний «мовний пароль», за яким можна розпізнати, що мова, якою розмовляє людина, є для неї нерідною.

— Не робіть поспішних висновків, професоре, — із кепсько прихованим хвилюванням вступився за мене Штефан, радше через сором та заради самовиправдвння, ніж зі співчуття — може Акселю й бракує знань чи віри, але точно не бракує щирості та сміливості, за що я його надзвичайно поважаю і люблю.

— Я – ваш голос здорового глузду у безкрайньому океані ваших хмерних облуд.

«Я – ваш сфінктер у сраці, що рятує ваші штани, репутацію та навколишнє повітря» — згадав я твої слова і посміхнувся сам до себе.

Кремовий плащ втратив до мене інтерес, а Штефан навпаки, довірливо узяв за руку і зашипотів на вухо, майже благаючи:

— Друже пробач мені, пробач! Повір мені, я дійсно нічого не знав. Зневажай мене, злися на мене, матюкай мене, можеш навіть дати в морду, якщо тобі від того полегшає, та не вважай падлюкою! Я – не лайно, Акселю! Сталося як сталося, бачить Бог, у якого ані ти, ані я не віримо – я справді не хотів цього!

Та я вже майже і не сердився, якщо чесно! Хоча ще певний час і продовжував удавано супитися, мов жінка у сімейній сварці.

— Гаразд, Штефане, проїхали! Чорт уже з тобою – все одно ти мій друг! Тепер треба покумекати, як із цього виплутатися.

Втім, довго кумекати не довелося. Зранку нас по одному почали викликати на допити. На моє пояснення слідчому що я, мовляв, опинився там випадково, бо готував для редакції матеріал про прихожан-католиків традиціоналістів-лефевристів¹⁹⁷ собору святого Георга, він скривився, мов дівчина-підліток після першого мінета, але вголос нічого не сказав. Звісно ж, не повірив, та жодних прямих доказів не мав.

Відпустили нас по обіді, видавши поліційну довідку про «адміністративне затримання». Повертаючись додому я з'їв собі усю нервову систему, бо й гадки не мав, як пояснюватиму коханій свою відсутність упродовж всієї ночі. Втім вона, вислухавши мою розповідь та уважно двічі перечитавши довідку («Благослови Боже поліцейську бюрократію Райху!» — я з вдячністю звів очі догори), кинулася мені

¹⁹⁷ Лефевристи або священицьке братство святого Пія X (лат. *Fraternitas Sacerdotalis Sancti Pii X, FSSPX*) – католицька релігійна організація, створена у 1970 році архієпископом Марселем Лефевром, що об'єднує католиків-традиціоналістів, які не прийняли рішень Другого Ватиканського собору в частині реформи богослужіння, відмови від латинської меси, розширення практики екуменізму, необхідності діалогу з іншими релігіями тощо.

на шию та розцілувала мене, бо вже вигадала собі гротескний трагікомічний водевіль, у якому фігурувало ціле стадо коханок, вагон подружньої зради, цистерна чоловічої підлості і цеберко алкоголізму. А я виявився «не таким» – героїчно ув'язнений трибун з посіченим картечню чолом та гордовитим римським профілем, від якого за метр тхне мужністю, честю й тестостероном, відтак вона зі сльозами на очах, які вона протягом ночі не зімкнула ані на мить, навіть почала вибачатися переді мною за те, що «думала про мене погано... ну ти сам розумієш...».

На роботі, можна сказати, я відбувся легким переляком. Редактор зустрів мене у своєму кабінеті з кам'яним обличчям. Ясна річ, йому вже телефонували «звідти». Набравши повні груди повітря я почав було виправдуватися, та він звелів мені мовчати, владно піднявши руку, і зловтішно прошипів зі своїм польським (як завши казав Карстен, помилуй Господь його душу, – «гадючо-шиплячим») акцентом:

— Не хочу нічого слухати! Я і так знаю, що почую! «Все було зовсім не так!», хіба ні? Зауваж, тепер ти у них на гачку, а мені не потрібні зайві клопоти і політичні проблеми. Тому ось що ми зробимо. У якості покарання ти напишеш викривальну... ні! Розгромну статтю про цю... організацію та цей... інцидент, де окотиш їх брудом так, щоб навіть чорти не відмили їх у пекельних казанах! Але культурно, лагідно, ніби нишком, як ти вмієш. Без площадної лайки і штюрмерівських¹⁹⁸ істерик, не перегинай! Ми – респектабельне видання, біс його забирай! Але і без зайвих снобістських зарозумілостей. Знаю я тебе! Це – твій штраф за дурну необачність, так би мовити. Ну і мінус квартальна премія, само собою...

«Тобі в кишеню, само собою! Ну і біс із нею, вдався!».

— Начувайся, ти встав на слизьку доріжку! І не вештайся, де не слід, або вештайся настільки акуратно, мовби трахаш туберкульозницю, бо цього разу я прикрив твою дупу і підтвердив, нібито дійсно відряджав тебе до того собору, але наступного разу –

¹⁹⁸ «Дер Штюрмер» (нім. *Der Stürmer* «штурмовик») – пропагандистський тижневик, який виходив у нацистській Німеччині з 1923 по 1945 рік. Видавався в Нюрнберзі гауляйтером Франконії Юліусом Штрайхером. У ньому друкувалися переважно тенденційні статті, гасла і карикатури, які збуджували ненависть до євреїв, слов'ян, католиків, великих капіталістів, комуністів і інших «ворогів Райху».

звільню з вовчим білетом без жодних сантиментів! Все, йди з очей геть, писати!

«Невже? Підтвердив? Хм... а все ж не таке він і лайно! Гаразд, хер із тією премією, забирай собі, заслужив!».

Тож можна сказати, що все більш-менш обійшлося.

За кілька днів я зустрівся зі Штефаном аби запитати, як він поставиться до того, що я буду змушений рясенько обісрати його соратників у партійній пресі. Чи не образиться він? Натомість він щиро розсміявся.

— Та валяй, пиши, що заманеться, ми все одно не читаємо цієї маячні, та й взагалі, звикли до того, що нас звідусіль поливають лайном. До речі, тому й не читаємо. Бо хоч і фанатики-збоченці, та все ж не мазохісти. Так що не переймайся і не стримуйся, можеш сміливо виблювати усе, що назбиралося й проситиметься на волю. Нам – до сідниць, а ти собі очистиш організм від жовчі, а разом і карму в очах начальства. Слухай-но, а ваш редактор все ж таки мужик! Хоч і поляк. Напевно, сам тишком-нишком якшається з польським підпіллям, як вважаєш? Добре хоч ти не втратив роботу. А мене от виперли з ганьбою та пловками у спину, та ще й на допити смикають мало не щодня. Сьогодні вже вчетверте, уявляєш! Взяли підписку про невіїзд. Ну й диявол із ними! Зрештою, приватні репетитори із репутацією у наш час заробляють ніяк не гірше, ніж шкільні дятли біля дошки. От що-що, а репутацію я маю. Нічого, з голоду не помру, якимось воно буде. Головне, що всі мої жертви і поневіряння не виявляться марними! Забігай якимось увечері до мене додому, пом'янемо підробним баварським пивом педагогічну кар'єру, що я так недбало й необережно занапастив, пожаліємо одне одного, разом дамо рішучу відсіч внутрішнім демонам інтелігентських сумнівів, витремо одне одному шмарклі і вперто почемчикуємо далі!

Господи, він так віддано, безкомпромісно, несамовито у це вірить... Але він усе ж заразився від мене моєю «хронічною невиліковною самоіронією», як ти це звеш, про що красномовно свідчить формулювання його запрошення. Може і я з плином часу підхоплю від нього бодай часточку його вірусу впевненості, відданості меті. Хоча б у легкій формі.

Ось такі-то справи, *mon cher ami* ¹⁹⁹. Як бачиш, тобі не варто було аж так хвилюватися за мене, щоб аж розщедриться на дві райхсмарки

¹⁹⁹ фр. «мій любий друже».

вартості термінової телеграми. Нікуди я не зникну, не сподівайся так легко мене спекатися! Проте, приємно, що про тебе дбають і не забувають.

Жартую, як завжди. Надзвичайно ціную твою турботу, друже! Це зігриває душу з середини, це щось рідне, домашнє, не фальшиве. Дякую, дякую тобі, що ти є. Мені у житті ніколи особливо не таланило з грошима та сексуальним різноманіттям, та завжди щастило з друзями! Із цього роблю логічний висновок, що небеса все ж не вважають мене невинною сволотою і, маю крихку надію, будуть надалі милостивішими до нас усіх.

Враховуючи те, як рукосрако іноді працює наша поштова система і з яким запізненням до Берліна доїжджає переферійна преса (якщо доїжджає взагалі!), про всяк випадок надсилаю тобі копію моєї горезвісної «лайно-жбурляльної» статті-індульгенції для «Лебмергер Цайтунг», що я її ледь видувив із себе, сидячи над нею цілу ніч до самого світанку і натужно дуючись, мов хворий на закреп на змоклому від поту унітазі. Метафора, сумна до гомеричного сміху – те, що було задумане як лайно і народжувалося як личить лайну. Знову я, бісів син, про лайно... Не сприймай написане аж занадто серйозно, там є кілька слухних моментів, але загалом, як ти розумієш, це – саме той випадок, коли «автор статті не поділяє думку, викладену ним у статті». Фантастика. Чиста література. Плюс неприховане, відверте ієзуїтство. До речі, редакторові категорично не сподобалося через надмірну м'якість, себто через критично низьку концентрацію лайна («Я сказав, курво, обісрати з голови до п'ят, а не тактовно і побатькові пожурити, мов тридандцятирічку, пійманого з порножурналом!!! Гівна твоя писанина варті! От і маєш, уславлені столичні писаки, розрекламовані як жіночі прокладки! Пихи повні штани, а на ділі – ледачі бездарі!»), та за браком часу на переписування він був змушений поставити її у номер, бо за порожні шпальта чи «ерзац-публікації» про сороміцькі цікавинки з життя голівудських зірок, що подекуди з'являються від безвиході та через брак актуального суспільно-значущого матеріалу, як ти знаєш, партійну пресу луплять по голові значно сильніше, ніж за «ідейну недозрілість» окремих статей.

Як гадаєш, я на шляху до звання «справжнього літератора» чи все ж без бороди і алкоголізму ніяк не обійтися і що б я не писав, а так довічно і залишуся ремісником, чий талант не зіп'явся на ноги через відсутність наркотичних милиць.

Насилу можу дочекатися твоєї відповіді із колоритними живописаннями паризьких пригод і екзотичної афро-азійської бувальщини!

Ну ж бо, не тягни kota за... надмірні подробиці й шкідливу саморефлексію! Чекаю з нетерпінням і, хоч вір, хоч не вір, сумую. Насправді.

Лемберг, 29.05.1990

P.S. Тримаю пальці, аби твої амурні справи налагодилися! Марті привіт... якщо це виявиться доречним. І бережи здоров'я, чуєш?! Це – найсуттєвіше. Усе інше – що не купимо, то вкрадемо!

26

LEMBERGER ZEITUNG

№ 23(2166)

04.06.1990

СВЯТО ДИТЯЧОЇ НЕПОКОРИ НА НІЧНИХ ВУЛИЦЯХ

Суспільні події – Гаряча тема: ТЕРМІНОВО В НОМЕР
Особиста думка

Лемберг, Галіцієн-райхсгау. Пам'ятаю, як у глибокому дитинстві бабуся читала мені казку про дитяче свято непокори. У ній шлося про те, як батьки дозволили своїм дітям впродовж цілого дня вдавати із себе дорослих і чинити геть усе, що ті забажають. Результати такої активності загалом не важко передбачити: увесь будинок було перевернуто шкереберть, усі солодощі з'їдено, а замість виконання домашніх завдань малеча розважалася іграми та мультфільмами. Захвату малих бешкетників не було меж – їм можна усе і їм нічого за це не буде! Протверезіння відбулося наступного ранку, коли батьки змусили дітлахів усувати наслідки вчиненого напередодні гармидеру: прибрати будинок, вимити посуд, полагодити зламані меблі та виконати подвійний – за сьогодні і за вчора – обсяг домашнього завдання. Так батьки досягли мабуть найважливішої виховної мети – наочно продемонстрували дітям, що за все потрібно платити, що відкладення проблем на завтра призводить не до її зникнення, а до її

посилення і що прибирати за собою безлад усе одно доведеться, тільки у такому разі це стане у рази важче. У кінці казки робився висновок про те, що малі за той день відразу дуже сильно подорослішали, оскільки усвідомили, що означає слово «відповідальність».

Свідками чогось подібного – кричуще безвідповідального ставлення до Батьківщини та суспільства – наше спокійне та затишне місто стало зо два тижня тому.

Пізно увечері, коли більшість городян готувалися до відпочинку після важкого трудового дня, декотрим несвідомим громадянам не спалося. Їхню душу розбурхувала хвороблива жага про день непокори. Мов малі діти увечері, вони понад усе воліли гратися. Гратися несамовито, не стримуючи уяву та імпульсивні бажання, а гральним майданчиком має стати – ні, не батьківський будинок, беріть вище! – батьківське місто. Справжнє, не іграшкове місто, що вони тимчасово захоплять, бодай на годинку! Воно буде віддане на поталу їхнім дитячим фантазіям втомленими дорослими, яким не до того – не до слідкування за пристрасними перепетіями життя у малючій халабуді з ковдр та стільців. Нехай собі бавляться! Лиш хай потім приберуть за собою.

І забавка почалася! Натоп у кілька десятків дорослих із виду людей прокотився кількома вулицями на околиці міста, вигукуючи у нічну тишу казкові псевдо-націоналістичні кричалки, що імітували дорослі політичні гасла, та полишаючи по собі купи різноманітного дитячого сміття – недопалків, жуйок, обгортки від шоколаду, крихти печива, порожні пляшки тощо. Дорослі великодушно зітхнули і нічого не зробили. «Ну гаразд, хоч гамір і заважає спати, та нехай вже... награвляються, втомляються і солодко позасинають, і чим менше ми їм заважатимемо, тим швидше це відбудеться. Лиш хай потім приберуть за собою» — великодушно розсудили вони й попрямували до своїх ліжок під свист та гоготання дитячої зграйки, що розійшлася не на жарт.

Та у цьому втомлені дорослі прикро прорахувалися – інфантили, незалежно від віку, у 5 чи у 45 років, не прибиратимуть за собою, якщо їх до того не привчити примусом, бо, згідно з загальновідомими постулатами вікової психології, почуття відповідальності – це риса дорослої людини, що формується виключно під опікою та впливом старших родичів. Котрі наразі ледарювано самоусунулися від виконання батьківських обов'язків, простакувано прийнявши прояв

дитячої невихованості й капризів за прояв свободи думки, волевиявлення та демократії.

Показово, що ані поліція, ані інші органи безпеки показово не захотіли втручатися у це дійство, мотивуючи ігнорування зі свого боку наступним чином: «У нас забагато по-справжньому важливих справ і обмаль часу, щоб опускатися до втручання у дитячі розваги й пустощі розбишак, нехай і галасливі, але в цілому безневинні!». Дорослі цілком природно вважають це забавкою несвідомих і незрілих індивідуумів, а відтак абсолютно несерйозним й не вартим уваги явищем. Сміх, глузування і покручування пальцем біля скроні – ось як відреагувала доросла громада нашого мудрого сивого міста на вихідку вуличних розбишак. Переважна більшість дорослих ладна була недалекоглядно спустити цю історію на гальмах. А дарма!

Звісно, подібні демарши трапляються у всіх країнах світу і небезпеку від не слід параноїдально переоцінювати. Ці люди – просто «дорослі діти», що захопилися рольовою грою у вигаданих персонажів на кшталт того, як віддані читачі романів Толкіна реконструюють сцени з життя ельфів та вдають із себе гоббітів та чаклунів із тією лишень різницею, що «наші» реконструктори вдають із себе якихось «українців» – не менш фантастичних персонажів, вигаданих свого часу від нудьги парочкою віденських професорів галицького походження. Втім, і недооцінювати такі прояви, вважаючи їх звичайнісіньким «невинним» хуліганством, також доволі небезпечна практика!

У чому ще, окрім елементарного побутового порушення громадського спокою, полягає небезпека цих доморощених «борців за українство» та їхньої зухвалої поведінки? По-перше у культивуванні все тієїж безвідповідальності та споживацтва – дайте нам те, чого ми вимагаємо, а чого це коштуватиме оточуючим, нас не цікавить! А по-друге, цим порушується хиткий баланс між гласністю та інстинктом самозбереження держави, кволеньку рівновагу між інтересами соціума як єдиного цілого та інтересами однієї окремої людини як його складової частини (нехай і найважливішої!), а відтак закладаються міні сповільненої дії під підвалини нашого спільного дому, котрий, якщо це триватиме й розвиватиметься надалі, будь-якої миті може зазнати нищівної руйнації фундаменту та несучих конструкцій і стрімко рухнути, поховавши під своїми уламками нас усіх, що не встигли вчасно оговтатися.

Чи варто це забороняти та кидати прибічників за ґрати? Звісно ж ні! Ми – цивілізована демократична держава, що послідовно дотримується принципу свободи совісті. Небезпідставно можна стверджувати, що наше суспільство випрацювало консенсус щодо меж свободи особистості, оскільки нетривкий мир все ж краще за запеклу ворожнечу. Але ж і надавати політичні права й приставати на вимоги цих людей, що захоплюються сумнівними витворами уяви напівбожевільних філософів 19 століття у наш час – вкрай небезпечно і шкідливо.

Але що суспільство точно зобов'язане зробити, то це змусити – у той чи інший спосіб, суспільним осудом чи належною моральною оцінкою – цих умовних «дорослих дітей» нести відповідальність за свої вчинки і прибирати за собою безлад, інакше вони так ніколи і не подорослішають. Наразі йдеться не про демократію, і не про права людини, а всього лишень про елементарну педагогіку.

Тож не будемо занадто поблажливими і необережно короткозорими, панове дорослі, бо одного дня бешкети дітлахів призведуть до біди й погрожують обернутися горем перш за все для них самих! Будемо ж по-справжньому дорослими і відповідальними заради загального блага й поставимося серйозно до свого батьківського виховного обов'язку, позаяк, зрештою, виховання – це насправді не діло держави чи поліції, а передовсім справа батьків! Пильнуймо дітлахів та навчаймо їх бути дорослими, бо навіть найміцніший, найдобротніший будинок, що без особливих проблем витримує день дитячої непокори й навіть по суті й не помічає його, року дитячої непокори аж ніяк не витримає!

Аксель Ульріх

27

*Адреса отримувача: Лебмерг-10332, Галіцієн-райхсгау,
Академієштрассе 12, герру Акселю Ульріху*

Ти знаєш, тепер я розумію Понтія Пілата... Там, під непривітним розпеченим небом бунтівної провінції, він уперше осягнув, у чому цінність і сенс існування імперії – у цивілізаторстві, окультуренні, витягуванні відсталих народів за вуха у сучасність із темряви

архаїчних печер і капиш, подекуди болісне і негуманне, котре вони здебільшого щиро сприймають як «поневолення» і щосили пручаються. А ти, ти, яким зятятим альтруїстом, яким витривалим марафонцем ти б не був, – пекельно втомлюєшся і поступово розчаровуєшся, переконуючись, що кіплінгівський «тягар білих» – то насправді різновид самопожертви, служіння цивілізації та її ідеалам попри москітів, тропічні хвороби і ненависть аборигенів... Це я і про твій Лемберг, і про свій Париж.

Привіт, мій дорогий далекий друже!

О це ти і загнув! Ти що, колись бачив непитущого митця? Ну ти даєш! Інакше він потягне максимум на шахрая-пройдиствіта, самозванця і посереднього графомана. *Ipsium!* Звідки ще черпати те натхнення, як не з дна пляшки? Неодмінно з самісінького дна, а не з середини, і щовечора аж до рання! Муза найчастіше з'являється із білочкою на руках, а затьмарення свідомості межує з одкровенням геніальності. Як там писав Ніцше – «Щоб народити танцюючу зірку, треба мати у душі хаос»? «Справжній літератор», за загальним визначенням «нормальних людей», пише товстелезні пафосні трактати, котрі ніхто, включно з іншими «справжніми літераторами», у здоровому глузді й без зовнішнього примусу читати не хоче, бо нудно, зарозуміло і незрозуміло. Звичайні, тобто «нормальні» люди добровільно таке не читають, та й взагалі не читають, хіба що через силу, як кавкаючи ковтають гидотно-приторні настоянки на травах, натомість лише демонстративно цокають язиком, вдаючи із себе знавців, аби не вдарити в багнюку обличчям перед збіговиськом напівбожевільних снобів на усіляких «презентаціях» та під час застільник псевдо-світських розмов-плескань нетверезим язиком, що спотикається на кожному слові завдовшки три склади чи – боронь Боже – із латинським суфіксом, аби якось врятуватися від нудьги очікуючи на десерт у кінці занадто довготривалих домашніх пиятик. Проте мушу визнати, що ці трактати, як і вищезгадані настоянки на травах, все ж почасти виявляються доволі корисними для інтелекту, якщо ти все ж спроможешся їх здолати, продершись через панцир термінів, сморід нарцисичного самолюбубання та прихованого самовихваляння цих самих «справжніх», надлишок пристрасної і слабко прихованої зневаги до колег-опонентів-товаришів по перу, надмірну жагу до лавр месіанського просвітництва та їдку куряву куртуазного багатослів'я та нестримне снобістське менторство.

Відтак нам із тобою, друже, нічого на цій ниві вже не світить, позаяк, по-перше, і у фізиці, і у мистецтві зірки не розжарюються поступово «із набуттям досвіда горіння», вони або одномоментно вибухають несамовитою ядерною енергією, або ж усе життя ледь помітно мерехтять, по-друге, у нас не склалася професійна алкогольна кар'єра (принаймні, у достатньому обсязі), а по-третє, ми – закоренілі бонівани, що не схочуть принести у жертву власний комфорт заради основної місії письменництва – ні, не вигадувати гарні небилиці чи розважати, якраз це ми вміємо і це не робить нас справжніми письменниками, так, лише ремісниками – говорити колючу правду, ризикуючи язиком. Втім, хто на те здатен? Навіть і Камю, Навіть і Сартр, що нібито відстоювали істину... Що є істина? І що є правда? Облиште цю пафосну наївність, мсьє! Спробуй-но впродовж одного дня говорити всім оточуючим правду і до вечора ти залишишся самотнім, безробітним і проклятим. Я до того не готовий, а ти? На жаль, жодних компромісних, проміжних чи «пом'яшених» варіантів не існує.

А, ще! Ще! Справжній літератор мусить бути інтелігентом до кісток, справжнім аристократом духу навіть пердіти із вишуканою шопенівською музичністю. Цього я також не вмію, як і ти... Так що тому для нас закрито. Яюсь так.

Прочитавши про твої казематні перепетії та особливо про бурхливу діяльність твоїх нових друзя, я відчув серйозне занепокоєння. Молю тебе, будь обережним! По можливості дистанційся від них, будь поряд, якщо вже так хочеться, але попри це все одно трішки осторонь, на відстані обачності. І заради Бога, не намагайся їх спинити, переконати, перевиховати... врятувати, чуєш?! Марні і вкрай небезпечні потуги. То буде не порятунок, а підле передчасне знищення. Не лягай кистями під асфальтовий каток! Відбитки пальців Бога на шиї людини називаються долею. Тож не вартує ставати на заваді у людини, котра вірить у те, що її горлянку сталевую хваткою стискає фатум. Він не сліпий, просто його очі знаходяться так високо, що ти не в силі у них зазирнути. Такі люди – мов нашвидкоруч зібраний робот, у якого через непотрібність відсутній мозок, бо інженер вирішив що це – занадто дороговартісне обладнання для роботів-камікадзе, одноразових героїв-самогубців з єдиною важкою, важливою але доволі примітивною функцією – торувати своїми тілами шлях для наступників, стати перепоном для паростків щастя прийдешніх генерацій. Щоменше у робота мізків, то

менше він вимагатиме трудомістких налаштувань і перепрограмувань. Не розмірковуй! Не балаболо! Он ціль! Вперед! Все інше – від лукавого! Хай як не моторошно це виглядає зовні, але їхньому внутрішньому «я» дійсно так зручніше і комфортніше. Місія – то і є їхнє «я». Самовіддана цілоспрямованість потяга, обумовлена нездатністю зійти з колії. Ненависть до світла сліпої з народження людини. У потяга дві альтернативи – або котитися рідною залізничною колією, або вислизнути й зірватися у прірву. *Tertium non datur*²⁰⁰. Третя альтернативна сприймалася б ним, «живим потягом», у кращому випадку як безглузда художня вигадка, у гіршому – як ідеологічне шкідництво, навмисна диверсія проти твердині «священних підвалин». Нехай не вводить тебе в оману його міць та сила, бо вона ніяк не допоможе йому перестрибнути на замиське шосе чи міську бруківку. То – не його шлях. Його шлях – колія, де він почувається на своєму місці навіть якщо стрімголов мчить на всіх парах до глухої бетонної стіни. Для нас це виглядає як приреченість, свідоме самонехтування не переобтяжених інтелектом обдурених і ошуканих простаків, для нього – органічне середовище, означений творцем-інженером єдино можливий напрямок руху та одночасно сенс буття.

Давай спробуємо залишитися неупередженими (нехай неупередженість і дійсно завжди включає істотну частку байдужості а також неодмінно межує з нестримним бажанням сперечатися під виглядом «відкритості до дискусії» та навмисною провокацією, замаскованою під широту поглядів) і поміркуємо логічно!

І я, і ти – циніки. І мені, і тобі очевидно, що насправді це – боротьба не за «незалежність», а за зміну господаря на заможнішого, що провадиться потенційними бенефіціарами влади виключно з власних фінансових інтересів та під проводом, контролем і за прямої натхненної участі ЦРУ, в результаті чого для виникне напів-колоніальне квазі-державне утворення, малопридатне для виживання будь-кого за винятком жадібно-шахрайовато-авантюристичних «еліт», що більше нагадуватиме не державу, а організовану злочинну групу. І ти, і я – ми обидва бачимо, що місцеві, якими б освіченими вони не були, недооцінюють небезпеки. Багаторічна селекція покірних людей, мов собак з певними якостями у розпліднику – злих, добрих, лагідних друзів чи агресивних охоронників, по обидві сторони німецько-

²⁰⁰ лат. «третього не дано».

радянського кордону. Що таке добро, а що таке зло визначає правляча еліта, а справа усіх інших – підкорюватися їй за необхідності посилати на смерть дітей бідних та середніх класів задля захисту дітей верхівки та їхнього права владарювати їй надалі. А це неодмінно станеться! І ти це розумієш не гірше від мене... Нехай ті бовдури й надалі бавляться у шляхетність і вірять у казки про «безоплатну допомогу Заходу заради добра і демократії» – американці своєчасно виставлять їм рахунок для оплати, будь певен. Якщо прогулювати у школі фізику, то світ буде наповнений дивами та магією, якщо математику – то, найвірогідніше, дебет не сходитиметься з кредитом, а якщо історію – то здаватиметься, що «увесь цивілізований світ», повний свободи та демократії, безкорисливо підтримує вашу країну. Незнання – це сила, а ще непохитна впевненість, стабільність і душевна рівновага!

Старе шотландське прислів'я каже: якщо двоє сусідів б'ються, це означає, що в гостях у котрогось із них побував англієць. Американців це стосується у ще більший мірі. Вони неминуче зіштовхнуть «українців» лобами з росіянами у новій кривавій братовбивчій війні. Для того їх наразі й ліплять. Хоча... А що їм, новій «українській еліті» війна? Наловлять чергового гарматного м'яса під теревені про черговий «священий обов'язок» і відправлять на убій для втілення своїх бажань, амбіцій чи понтів. Твій народ для них – виконавці брудної роботи, твої ватажки, недоторкана корпорація «жертів Батьківщини» із беззаперечною монополією на непогрішність, для них – злостиві самозакохані шути біля трону справжнього короля, челядь із хворобливо запаленною самооцінкою.

Анамнез цього захворювання під назвою «антиросія головного мозку» – примітивний до відразливості! От, припустімо, що я пошкодився розумом і далекий заокеанський радник-добродій спромігся переконати мене, що сусід Василь, з яким ми поряд зростали й у дитинстві бавилися в одній калабані, раптом зазіхає на мою грушку у садку. Той сусід про ту грушку раніше й не знав, точніше, не звертав на неї уваги, і фактично довідався про її існування лише з моїх щоденних істеричних звинувачень. «Ти плануєш мене вбити сокирою та відібрати грушку!!!» — волаю я через паркан ошелешеному сусідові та кидаю в нього жменею лайна. Лайно, до речі, добродій мені постачає... не те, щоб безкоштовно... але охоче і вдосталь, та ще й постійно підбадьорює його не шкодувати заради величної справи «замозахисту» й «боротьби за справедливість». І так відбувається кілька років. На примирливі василеві монологи, заклики

до розуму та дружби й образи на кшталт «Чоловіче, ну чого ти, нормально ж жили, як сусіди, ходили одне до одного у гості, тай куми ми, взагалі-то!» я демонстративно не реагую. Знову жбурляю лайно, серу під двері, обсцикаю паркан, виливаю помій йому на грядки. Василь повторює монолог, але щоразу тоналість стає дедалі роздратованішою й менш компромісною. Я остаточно повертаюся до нього задом і щосили намагаюся налагодити братерські стосунки з іншим сусідом – умовним малознайомим поляком-католиком. Виходить не дуже, але то таке. Сам знаєш, чим ця історія завершиться. Врешті-решт, я Василя таки переконаю. Чи доконаю. Дістану, задовбу, допечу. У нього увірветься терпець і він таки трісне мені сокирою по лобі, після чого я триумфально заверещу на всі околиці, мовляв, дивіться, він на мене агресивно напав, як я і пророкував! Цей план він виношував з самого дитинства! Завіса! Вуаля! Ви прослухали короткий синопсис майбутнього українсько-російського конфлікту у якості хрестоматійної ілюстрації до енциклопедичної статті «самосправдне пророцтво».

Для англо-саксів на рівні підсвідомості усі росіяни – злочинці за замовчуванням, за самим фактом народження на схід від певної умовної лінії. Якщо дитину, котра під час відвідин зоопарку, боронь Боже, випадково впала у вольєр з крокодилами, звідти витягне британець чи бодай француз, наступного ранку «Нью-Йорк Таймс» вийде під кричущим заголовком триметровими літерами «Ризикуючи власним життям, хоробрий британський / французький турист героїчно врятував американську дитину!», але якщо цей відчайдух раптом виявиться росіянином, то заголовок найвірогідніше матиме вигляд «П'яний неадекватний російський турист підло поцупив сніданок у мирного американського крокодила». Це називається фокус уваги – підсвідомий, а відтак і слабко контрольований ефект.

Далі, ти розумієш, як і я, що «правильно» насаджена ненависть, грамотно розпалена і старанно виплекана, унеможливорює подальше примирення. Як між сунітами та шиїтами. Як між сербами та хорватами. Як між ірландцями-католиками та британцями-англіканами. Грамотно розпалена і послідовно теоретично обґрунтована ненависть називається «ідеологією». І коли стихія суспільної ненависті виплеснеться через кордон, тих, хто опиниться поряд або між сторонами, не врятує нічого, навіть мільярдні статки. Не врятовують мільярди й тих, хто намагатиметься очолити і керувати роз'ятреною стихією на місцях, себто цю саму «еліту», котрій це або

не доходить через тупість, або ж вони марно сподіваються пропетляти між крапельками дощу, відкупившись від законів соціології мільйоном чи двома отриманих із-за океану «зелених». Не вийде. Свого часу, як ти пам'ятаєш, вся могутність єврейських банкірів і урядовців, впливовість політиків та хитрість ділків разом із їхніми сім'ями зрештою помістилася у шматці мила...

І ми розуміємо, що вони не «порозумнішають», не оговтаються і не прозріють, а продовжать жити у мареві власних приємних ілюзій, у теплій ванні своєї комфортної «над-ідеї». Лебонівські²⁰¹ закони психології мас стали й незмінні: стихія натовпу завжди знаходиться на один щабель нижче за розумовим розвитком, ніж окремий індивід. Колектив завжди мислить на рівні найдурніших своїх представників, бо міць сталевого ланцюга вимірюється за найслабкішою ланкою. Вони не міркують, вони сліпо вірують. Як мусульманські фанатики. Навіть найрозумніші з них. Так, так, ти маєш справу з рафінованими вірянами, що видають бажане за дійсне, нездатними чинити інтелектуальний спротив емоційним бажанням, опиратися солодким голосам облуди самолюбубування, нехай навіть їхня релігія за незначними деталями відрізняється від традиційних, але її наскрізь ірраціональна глибинна сутність залишається незмінною. Свідомо чи підсвідомо обходячи «гострі кути» логіки, об котрі їхня ідея ризикує вщент обідрати собі боки, мов корабель об скелі. Вони навчилися ігнорувати логіку, привчили себе не бачити явних протиріч, не помічати незручних фактів, вдаючи, ніби їх не існує і «це все – злостива і завидюча ворожа пропаганда». І вірити! Вірити! Я це логічним шляхом вивів із твоїх описів, тож ти, живучи між ними, як першоджерело розумієш це ще краще! Серед інших і твій Штефан, нібито освічена і напрочуд притомна людина, щиро вірить, що якби «українських» письменників постійно й злонамірно не знищували б наліво і направо, то вони б у промислових масштабах написали б купу романів, кращих за російські та німецькі. Це ж усе одно, ніби стверджувати, що у відсутності великих письменників та вчених-

²⁰¹ Гюстав Ле Бон (1841 – 1931) – французький психолог, соціолог, антрополог та історик, публіцист, найбільше відомий як засновник соціальної психології і автор одного з перших варіантів доктрини «масового суспільства». Автор кількох робіт, в яких він тлумачив теорії національних рис, расових приналежностей, поведінку стада і психологію натовпу, найвідоміша з яких – «Психологія народів і мас» (фр. *Psychologie des foules*) 1895 року.

винахідників у народа мау-мау винна французька колоніальна адміністрація, і якби не її ниці підступи, то мау-мау заткнули б за пояс й затьмарили і Бальзака з Гюго, і Вольтера з Дідро, і Пастера з Кюрі. Але ж ми з тобою чудово розуміємо, що у відсутності «великої культури» у мау-мау слід звинувачувати не підлі французькі інтриги, а нездарність і хронічну ледарюватість самих мау-мау. Поганому танцюристові завжди колонізатори заважають... Верещати мов різані вони гаразді, а от як доходить до діла, то, як мовиться у альпійських селах, «то всрались, то порвались, то облізли, то хер закороткий, то сорочка задовга».

Їх свідомо готують на роль тарана, витратного матеріалу для майбутньої нищівної війни проти «нової» ретроградної (от такими оксюморонами подекуди бавить нас іронічна у своїй хворобливій безжальності шльондра Кліо!) Росії, яка, за невблаганною логікою історичного процесу, неминуче (ну гаразд, замінімо на означення «найімовірніше») і стрімко архаїзується до нео-монархії. Та сама війна за довіреністю, на якій наголошував і від якої застерігав Хартманн у своєму есеї про сера Генрі, пам'ятаєш? Я подумки йому аплодую! Все інше – лише маскувальна словесна мішура для відвернення уваги.

А Росія... Ну що, Росія? Швидше за все, вона поки що цього до кінця не усвідомлює (судячи з їхнього аж занадто ліберального поводження з радянським осередком «українства»), хоча й підозрює. Та все одно, всупереч інстинктові самозбереження, вперто грається з вогнем. Хоч і здогадується, що діло пахне пісюнами! Росія – чемпіон світу по забиванню голів у власні ворота! Нерідко у світовій історії Росія таки мала рацію, але вона завжди доводила, відстоювала і насаджувала свою в цілому правильну точку зору найзлочиннішими, найнезграбнішими, найбездарнішими та найганебнішими методами, вважаючи, що ціль виправдовує засоби. Щоправда, тим самим приблизно до кінця 40-х вирізналися й німці, на чому справедливо акцентував увагу Хартманн у своїх спогадах. Росіяни мають феноменальну здатність навіть слушну та адекватну ідею довести до раніше небаченого абсурду, вивернути навиворіт і перетворити на свою протилежність. У цьому повсякчас корінилася їхня принципова помилка, бо засоби постійно втоптували «високу ціль» у самісіньке лайно, викликаючи у людей на неї справжню алергію, підсвідоме несприйняття, інстинктивний спротив. У такий спосіб вони самі ж знецінювали «свою» правду і, самі того не бажаючи, на протигагу дихотомічно посилювали правду «чужу», «ворожу» – хибні погляди

сторін, що об'єктивно помилялися, фактично граючи їм на руку. Дивовижно, але ті помилкові дії були не просто випадковими епізодичними прорахунками, а цілеспрямовано втілюваною клоунадою, «окомедіюванням», нехай і неусвідомлюваним. Саме це – внутрішнє збанкрутіння через неприйнятні методи імплементації – трапилося з ідеєю комунізму й призвело до того, що у сучасного справжнього російського патріота є головні мрії: перемогти Америку та виграти Грін-карту. І саме через це альтернативна ідея печерного етнічного націоналізму – українського, грузинського, вірменського, казахського й навіть суто російського – від якого поступово відмовилися навіть у Райсі і наразі по-снобістські морщать носики у Берліні, – видаватиметься народам СРСР все принаднішою і принаднішою, і поступово здобуватиме все більше і більше палких прибічників. Бо методи протидії, що їх десятиліттями застосовувала КППС, були аж занадто відрозумовлюваними, хоча причини для цієї протидії були цілком розумними та виправданими (принаймні, з їхньої точки зору).

Так от, я категорично не хочу, щоб ти брав участь у цьому довбаному цирку і постраждав. Націоналізм повсякчас вагітний масовою ненавистю за формальними критеріями, а така ненависть – масовими смертями. Та я тебе, дорослого дядька, звісно ж, не відговорю й не переконаю застережним красномовством. Не влізу в душу, та й з рештою не маю на те права, та й ти дратуватимешся, мов підліток, якому мати забороняє фарбувати волосся у рожевий колір. Тож спробуй, коли вже береш участь, на тому нажитися й вичавити якийсь зиск, бодай фінансовий, як і чинять їхні «еліти» у Празі, а не «народ» у смердючій поліційній каталашці. Я дійсно переживаю за тебе до нестями, друже! Моторошно відчувати на собі й своїх близьких подих історії, тим паче несвіжий та зловісно-гнилісний... Благаю тебе, будь обачним і цинічним! Для тебе це зараз – рятівна соломинка.

Завдяки нашим батькам, націонал-соціалістам, світ свого часу здригнувся та мов від прокаженого шарахнувся геть від поняття «націоналізм», завдяки російським комуністам людству до блювоти спротивила концепція боротьби за соціальну справедливість, а завдячуючи цим «нео-патріотам» прийдешні покоління мають чудовий шанс з огидою відвернутися від «боротьби за незалежність», переконавшись на їхньому прикладі, що здобувачи незалежності цілком можуть не поступатися колонізаторові ані за ступенем

людоджерства, ані за градусом ідеологічного безумства. Тож можеш подумки привітати їх та запросити до клубу дескредитаторів, опльовувачів, примітивізаторів і обсирачів романтичних філософських ідей 19 століття. Ласкаво просимо!

Хвилин зо п'ятнадцять я розмірковував, як почати свою оповідь про мереживо паризького сьогодення, але більш точного та ємкого епітета для цих хитросплетінь доль, подій та абсурду, ніж банальна «срака» мені на думку так і не спало. Срака, незвичною глибиною із бездонну прірву, але зі звичним класичним запахом, котрий не сплутаєш ні з чим іншим! А сумною сракою, як відомо, весело не перднеш.

Рештки притомності, залишки адекватності стрімко втрачаються, концепція добра і зла розхитується, а кордони прийнятного – розширюються до стирання. Ми через забудькуватість, необережність, недалекоглядність чи дитячу безтурботність наступаємо на ті самі граблі, що й 40 років тому – беремося так рятувати і «цивілізувати» чуже населення, жертвуючи власними. Я спостерігаю черговий прояв поступової ерозії суспільних цінностей, що знову призводить до того ж самого – атомізації спільнот, втрати моральних орієнтирів, розпаду колись об'єданого спільними засадничими цінностями соціуму на сукупність окремих індивідів, байдужих або ворожих ходне до одного. Замість виникнення «нового суспільства», про яке вперто бубнить ліберальна пропаганда, насправді маємо занепадання суспільства як такого, зникнення будь-якого через руйнацію ціннісних зв'язків. На противагу «неправильному» життю плекається ідея «правильної» загибелі, що її віднині й наказано вважати справжнім «правильним» життям! Цвинтарний холод майбутнього, безнадійний і, на привеликий жаль, схоже, що неминучий!

Вже кілька тижнів ми живемо серед арабів-імігрантів з країн Магрибу і я не втомлююся дивуватися цим людям. Подекуди здається, що їхній світогляд...чи ж то краще сказати вміст їхніх черепних коробок не має з нашим абсолютно нічого спільного. Й наразі йдеться не про різницю культур, як, ймовірно, в Галіції, а про щось значно більше! Ці люди... вони геть зовсім інші. Дивні уявлення про життя, що базуються на гобсеківській жадібності, феноменальній ледачості, паталогічній жорстокості та безжальності, зміїному лицемірстві та найбессоромнішій брехні, а з іншого боку і одночасно з цим – на високих, хоч і архаїчних моральних вимогах Корану і сентиментальних байках-хадісах про «праведників». Дивно, як вони

не вбачають жодних протиріч між ідеалом та щоденним втіленням, не сумніваються у святості заповідей Мухаммеда і не обурюються їхнім кричущим недотриманням у повсякденні. Не кажучи вже про результат, ту затхлість середньовіччя, у яку іслам зрештою заштовхав колись величну арабську цивілізацію – без наукових досягнень, без гідного життя, без свободи і мистецтва, один суцільний «Аллах Акбар» ізвідусіль і тотальна розгублена безвихідь в очах мільйонів людей-вимушених фаталістів з риб'ячими очима підступного вбивці, що тимчасово причаївся.

Вони щиро, непідробно нас зневажають. Загалом, за незначними винятками, араби відгукуються про нас, як покинута жінка, ображена до глибини душі й розчарована, про свого «колишнього» – суцільний козел у всьому без винятку, жодної гарної риси і «де були мої очі, коли я погодилася перебратися до нього». Вони клянуть нас, на чому світ стоїть, дивляться зверхньо й водночас призириливо, нагороджують паскудними принизливими прізвиськами і вважають за чесноту обляяти зайвий раз у метро чи на вулиці. Ні про яку вдячність взагалі не йдеться!

Втім, відповідати їм взаємністю у цьому бадмінтоні словесним лайном нині вважається «нетолерантним», вони ж бо «теж французи», оскільки вважають себе такими, хоч від цих ліберальних харманів робиться смішно як нам, притомним, так і їм самим. Чуєш, вважають! А значить – є! Крапка! Так само як і числені збоченці, що розплодилися нині мов пліснява у вогкій ванні, вважають свої відхилення «нетрадиційною сексуальною орієнтацією»! І жодне толерантне стерво не спромоглося допетрати, що сексуальне життя – це не «традиція», а біологічний процес, від якого – нормального, між чоловіком та жінкою – або народжуються діти, або не народжуються, коли ти товчеш у днище не чарівну Марі, а сусіда Жака, козу у хліві чи пеньок у лісі. І хоч порозривайте з Жаком одне одному сраки від старанності, а діти від того не народяться. Відтак це і називається «збочення», «перверзія», як тобі більше подобається! І жоден з них не в змозі пояснити мені, чому якщо чоловік вважає себе Юлієм Цезарем чи марсіанином, то його лікують, а якщо думає, що він жінка, то його права захищають? А втім, вони навіть і не намагатимуться відповісти на ці питання, бо вважатимть саму їхню постановку образливою. Все, чого можна дочекатися від цих збочених йолопів – то це невпинного ниття про «дискримінацію», віртуозної лайки та

образ на твою адресу. От тобі й вся «свобода слова» і «готовність до дискусій» у їхньому виконанні!

— Гаразд, вгамуйся вже, старий дурню! — повторюю я сам до себе мало не щодня. — Араби – то такі смагляві французи, гівноміси – то така альтернативна нормальність, поліція, що ловить африканських наркодилерів у приміських нетрях – сатрапи режиму, що перешкоджають свободі бізнеса, та аж ніяк не правоохоронці, бунти наркоторгівців у відповідь на арешти, під час яких вони регулярно спалюють десятки автомобілів ні в чому не винних городян та всі інші подібні емігрантські заворушення – то повстання свободолюбивих людей проти свавілля поліції та невиправданих утисків їхніх прав зі сторони влади, а зовсім не повстання кишкових паразитів проти застосування антибіотиків. Ти, ретроградний ідіоте, нічого не розумієш у демократії! Влада не має право депортувати з країни чужоземних злочинців, проповідників-ісламістів з мечетей, що рясно розрослися, мов гриби після дощу, по всіх паризьких усюдинах! Це – нетолерантно по відношенню до них та їхнього права на свободу пересування та вільного вибору місця проживання! Лікар-онколог не має права видаляти пухлину, бо це – негуманно і нетолерантно по відношенню до неї, утискає її права та дискримінує у виборі засобів та місць існування. Так, так, так, відповідаю я своєму внутрішньому демократові, чий високий істеричний голос дорікає мені з лівого плеча, я дійсно анічогісінько не розумію. Не можу! Повна атрофія інстинкту самозбереження на рівні масової свідомості. І ніколи не збагну. Як і будь-яка психічно здорова людина не здатна збагнути викривлену логіку мазохіста-самогубці. Пітьма огортає мене, мов павук свою жертву, та висмоктує рештки адекватності й віри в раціональне зерно людства.

Від безсилового гніву та невеселих думок мене хоча б трішки розраджує нескінчений спектакль у виконанні Пауля та Єлени. Друже, за цим треба спостерігати на власні очі, бо від переказування втрачається більша половина ефекту! Але то – шедеври театру імprovізації. Парадокс у тому, що для акторів та глядачів ці мізансцени видаються вкрай різними за жанрами. Для мене це, безперечно, комедія, для Єлени – пристрасна драма, для Пауля ж, на привеликий жаль, трагедія.

Із кожним днем мені все більше й більше шкода цього нещасного чоловіка. Тут у Парижі Єлена вже до того знахабніла, що навіть особливо не приховує свої ад'юльтери, обмежуючись лише млявими і

непереконливими чудернацькими спростуваннями. Та варто Паулю лише натякнути на незадоволення чи гнів, як відразу його навіжена пасія заковчує декількаактову істерику на тему «Ох, як же я помилилася! Ох, ти мене не цінуй!»). Перерахунок її уявних чи епічно перебільшених чеснот, мов дев'яносто дев'яти імен Аллаха²⁰², на її власне переконання затягнувся б не на одну сторінку, а головне звинувачення, що напів грайливим тоном, буцімто жартома закидає доведеному до відчаю та невротичної прострації бідоласі-Паулю – постійно одне й те саме і максимально неконкретне: «Тобі завжди / вічно (о, ця невтамовна жіноча жага до абсолютизації!) все не так, ти завжди / вічно безпідставно мене звинувачуєш і ніколи не визнаєш своїх помилок / не вибачаєшся!» (А, даруйте, за що? За недостатньо прикрашені стразами роги? До того ж, він, бовдур, насправді таки вибачається... Казна за що! Згинає шию у «поклоні спокути» й жалібно вициганює у неї «прощенн», мало не рюмсаючи! Жалюгідне, відрозливе та бридке видовище, що водночас викликає жагуче співчуття – іноді суто з чоловічої солідарності, а іноді – як до нещасного щеняти, яке знедолено скавчить і благає великими вогкими оченятами, щоб його погладили, пожаліли, зігріли... хоча б хтось!).

Якось одного вечора, коли ми вбивали час у паскудно-обриганому барі десь у 20-му окрузі, Пауль, добряче заправившись шнапсом із пивом, заходився було чи то пояснювати, чи то виправдовувати свою поведінку, що зрештою вилилося у своєрідну сповідь.

— Я мазохіст, так тобі здається, правда? Що у мене комплекси і все таке? То ти правий, чорт тебе забирай. Та ти знаєш – мені це подобається! Так, так, почуватися приниженим і страждати від того! Фройд би плакав и скубав бороду від захоплення! Мені так комфортно, затишно, по-домашньому, бо саме так зі мною поводитися й мої старі, коли я був дитиною. Комплекси – то не поетичне «відлуння», а трупний запах над дитячими почуттями. Гей, гарсон, ще два пива! Два, *дьо біер*, чи як воно там по-вашому гнусавому, курва, що язика зламаєш!

Так от... Крістіане, ти слухаєш? У дитинстві в мене були важкі взаємини з літерою «р» та з власними батьками.... Не те, щоб вони не

²⁰² 99 імен Аллаха (араб. أسماء الله الحسنى «прекрасні імена Бога») – у мусульманській традиції вважається, що Аллах має 99 прекрасних імен, що описують його характерні риси. Ці імена повторюються у *зікрах* – ісламських духовних практиках, що полягають у багаторазовому проголошенні молитовної формули, яка містить імена Аллаха.

любили мене, ні! Ба більше, за все моє дитинство мене жодного разу ніхто навіть не ляснув по дупі. Але вони чомусь постійно змушували мене почуватися винним та осоромленим – за погані оцінки, за дитячі бешкети, за юнацьке кохання, за те, що не заробляю грошей – мало не з дванадцятирічного віку. «А сусідчин син...» – постійно чув я порівняння, звісно, не на свою користь. Нескінченні докори, прямо або не вельми езоповими натяками, у котрі мов цукерку в обгортку батьки загортали навіть щоденні побутові фрази, що ніби взагалі не стосуються мене, театральні зітхання з заковчуванням очей, знецінююче висміювання будь-яких моїх слів, бажань і починань, непереборна крижана відстороненість під благопристойним виглядом «вибудовування кордонів між молодшими та старшими», поганенько замаскована підсвідома ворожість, що вони самі для себе видавали її за «християнську виховну суворість». Сором! Паскудство! Нікчемний лобуряка! Поганий пес! Поганий! Фу! «Ти ще не нічого не досяг, а вже...». Наприклад, «вже бігаєш на побачення» чи «вже мрієш про мотоцикл». Демонстративно докірливий погляд, красномовне цокання язиком і скрушне похитування головою. Або ж «От хай тобі спочатку виповниться шістнадцять (вісімнадцять, тридцять – віковий ценз, достатній для того, щоб нарешті почати вважати мене за людину постійно зсувався) років, от тоді й будеш...». Щось там. Наприклад, «роззявляти рота», тобто висловлювати власну думку. Щоправда, через кілька хвилин лунало сакраментальне «Бач, який здоровило вимахав, а ще досі...» Щось там. Наприклад, «не заробляєш гроші». У п'ятнадцять. Рясна шизофренічна дефікація у вразливу (хто б там що не казав і не стверджував протилежне!) підліткову душу, що триває роками, не припиняючись ані на день, без вихідних чи права заперечити, бо стане тільки ще гірше. «Ах, то ти ще маєш нахабство сперечатися з батьками!». Жодного порятунку. Методичне знущання, виснажливе виїдання мозку чайною ложечкою, що неминуче призводить до руйнування самооцінки та нервової системи. Втім, саме подібне моральне згвалтування мої батьки цілком щиросердно вважали істинним сенсом поняття «виховання» й так і не второпали, що насправді впродовж років похрюкуючи від почуття власної величі з захватом практикували моральний канібалізм. І жодних сумнівів, гамлетівських вагань чи докорів сумління.

Та ця дресура тебе не загартовує, як вони либонь вважали. Навпаки. Врешті-решт домінуючою емоцією по відношенню до них стало зникання і сором. Ти поступово вгрузаєш, мов у гнилісну

болотяну багнуку, у непереборні психологічні комплекси, з яких вже довіку не виберешся. Як завзято б ти не порпався, не пручався, а занурюєшся глибше та глибше. Просто за те, що я існую і вже тим «постійно» (ще одне улюблене слово!) спричиняю їм якісь незручності, псую настрій та розчаровую, не кажучи вже про те, що «утримання» мене, невдячного (о, це – найулюбленіше слово!) соромітника, забагато коштує. У якийсь момент сором перейшов у пекучу образу, образа – у постійний дискомфорт від самого лише знаходження поряд, а згодом і у байдужість та зневіру. У мене є такі собі «псевдо-батьки», «ніби-родичі», спілкування з якими – токсичне, вимогливо-докірливе, я свідомо звів до мінімуму аби зайвий раз не травмувати собі психіку, бо я й досі їх «розчаровую» і маю почуватися осоромленим через факт свого існування поряд, відтак я прийняв рішення не існувати «поряд».

Відтоді я зрозумів, що «родич» – це не індулігенція, не дозвіл бути лайном і не універсальне виправдання для безвідповідальної свинячої поведінки. Навіть ті, хто вважається найближчими родичами, можуть виявитися лайном. Та й взагалі, здебільшого родичі – це люди, яким у глибині душі наплювати одне на одного, але які традиційно і вперто збираються разом, аби випити й закусити з приводу збільшення або зменшення їхньої кількості. Людське, дуже людське, писав Ніцше і був, безперечно, правий. Почасти «людяність» – не висока етична метафора, не піднесений епітет, а діагноз, опис глибини падіння та констатація ницості. І щоразу доля криво всміхається до мене, мов маніяк-садист із дешевого триллера, і зловтішно шепотить: «Стривай, ще не все! Свій відтинок шляху відчаю, свою «Віа Долороза»²⁰³ ти ще не дошкутильгав». І дійсно, думаю я, бо у кінці, за логікою розвитку сюжету і законами жанру, мусить височіти моя індивідуальна Голгофа, де я й повисну на хресті з написом: «Немає більшої жертви, коли хтось покладе життя своє хер знає завіщо».

Та ти знаєш, я їх пробачив. Давно вже. Треба вміти пробачати, цьому ж учив той, чийми протореними стопами я чемчикую й хто опинився на Голгофі раніше від мене?

²⁰³ лат. *Via Dolorosa* «Шлях Скорботи» (івр. *וִּיַאֵה דּוֹלוֹרוּזָה*; араб. *طريق الآلام*) – вулиця в Єрусалимі, якою пролягав шлях Ісуса Христа до місця розп'яття. На Віа Долороза знаходяться дев'ять з чотирнадцяти зупинок Хресного шляху Христа. Останні п'ять зупинок розташовані на території Храму Гробу Господнього.

— Хочеш начистоту? Гаразд! Ти не пробачив, Паулю. Ти й досі ображаєшся, а може й щиро ненавидиш їх, хоч і не маєш духу зізнатися у цьому навіть сам собі. І, до речі, цілком правильно чиниш. Скривджене кохання вмиць перетворюється на жагучу ненависть, зраджена надія стає роз'їдаючою все навколо жовчу, сплюндрована честь переходить у мстивий гнів, а обманута чесність – патологічну підозрілість. Ну, а батьківська зневага й жорстокість – у тому числі й пиятику. Так вже влаштована людина, що душевний маятник завжди коливається з крайності у крайність. Так що негайно припини пити й ходімо до готелю, торуймо шлях у люлю, тобі потрібно проспатися!

— Ти б не пробачив?

— Найімовірніше, ні. Пробачання без дієвого каяття є неконструктивною поведінкою. Що означає «треба вміти пробачати»? Треба передовсім вміти не творити дурню, за яку інші мусять пробачати. Ти паче з власними дітьми! Скалічена душа не заростає, мов собача шкіра, і потворні шрами залишаються на все життя.

— Твоя правда... Втім, вже пізно. Вони обидвоє давно вже там...десь поряд із тим чуваком з Голгофи. Сидять утрюх на хмаринках і звідти повчально роблять мене пальчиком «ай-ай-ай», як і завжди, за кожен необережний крок. А я... я приречений ними на довічне ув'язнення у катувальній камері пам'яті! Може то і є моя Голгофа? Мій вирок без права оскарження через передбачливо-мстиву втечу суддів на той світ.

Він замовкнув на кілька хвилин, що здалося, ніби він заснув, а потім раптово видав наступне:

— Мої батьки... вони подекуди нагадують мені... те політичне непорозуміння, якому я, курва, служу й яке величає себе «батьківщиною». Те саме ставлення до населення. Те саме. Які в біса «громадяни»?! Саме «населення». Батьки, що ховають байдужість і садистичні схильності за ширмою суворості. Як ніби така собі мерзенна як мати-алкоголічка, що покидає тебе напризволяще у найвразливіші моменти, чхати хотіла на твої прагнення, почуття та проблеми, яку не ранять твої сльози та не стискає груди занепокоєння за тебе, яка ніколи не запитає чи у тебе все гаразд й залишатиметься байдуже-відстороненою у своєму хворому дурмані, яка не радіє, затамувавши подих від гордості, а натомість тривіально заздрить й всіляко пнеться спаскудити твої успіхи, зневільювати особистість, редукувавши її до формальної канцелярсько-облікової одиниці, «громадянина такого-то», але при цьому постійно намагається тебе

обікрати, обдурити, визискувати з тебе, позбиткуватися з твоїх мрій чи банально використати, мотивуючи це тим, що ти, мовляв, щось їй винен за фактом народження на підконтрольній її бюрократії території. Козли...

Уяви! Пауль! Відданий партієць-служака! От тому я й не вірю у саможертвоних фанатиків і «вірних ідейних бійців», котрі буцімто нічого не розуміють і живуть пристрасною своєї ідеї. Все вони розуміють, як виявляється! Просто прилаштовуються. Заробляють на хліб. І усі їхні палкі промови з бризканням слиною і клятвами на вірність Райху та фюрерові – це не «патріотична відданість», як гундосить телевізор, а прозаїчний конформізм, бажання зробити успішну кар'єру і небажання ризикувати власним добробутом та перспективами на майбутнє.

Дорогою до готелю він трішки протверезів й поквапився відхреститися від своїх слів, почавши мимрити різноманітні виправдання за цей мимовільний напад «зрадницької» відвертості а ля «ти мене не так зрозумів і я зовсім не те хотів був сказати», що звучало недолуго й непереконливо, як вибріхування чоловіка, у якого на члені дружина виявила чужу помаду. Як і личить справжньому кар'єристові, він ніколи не полишить звички (чи ж то вже умовного рефлексу собаки Павлова) намагатися завчасно знеструмити під собою гіпотетичний електричний стілець. Я насилу доволік його до ліжка і хотів було сказати, що тут, у Парижі я на п'ятому десятку років нарешті допетрав, що таке справжня «батьківщина» – не держаний спрут, а саме рідна земля – це місце, звідки в молодості жагуче хочеться поїхати і куди в старості нестримно хочеться повернутися, та Пауль миттю захропів так, що аж здигалося віконне скло. Єлени у їхньому номері не було. Ця засушена ритуальна мавпа вешталася десь містом невідомо з ким. Хоча ні! То ми з Паулем «вешталися», а вона у відповідності з її псевдоаристократичними замашками – «відійшла по невідкладних справах».

А Париж... що Париж? Він помирає, друже. Повільно, та невідворотно. Наприклад, нещодавно ісламістам довелили відкривати при мечетях медресе²⁰⁴, де вони, ясна річ, відразу ж

²⁰⁴ Медресе (араб.: مدرسة місце, де вчать) – середня і вища релігійна школа мусульманського богослів'я, де вивчають Коран і хадіси. Медресе найчастіше існують при найбільших, найстаріших чи найвідоміших мечетях, а також слугують своєрідними консолідуючими осередками ісламської

кинулися проповідувати найрадикальніший екстремізм із прямими погрозами у бік «окупованого шайтаном Заходу» та закликами до повалення «диявольського порядку» й «підняття зелених знамен над Нотр-Дамом»! Якщо це не «заклик до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу», за який нібито передбачено кримінальну відповідальність згідно зі статтею 109 Кримінального кодексу Райху, то що тоді той «заклик»?! Прямий, нахабний, неприкритий, нічим навіть не прихований чи бодай косметично замаскований! І що влада? А ні чорта! Подекуди мляво плете якісь непереконливі виправдальні хармани, подекуди робить вигляд, що взагалі не помічає. Навіть у відповідь на запит Пауля «по партійній лінії» щодо кричущості ситуації, що склалася (котрий вони за законом аж ніяк не могли проігнорувати), СД по-менторськи пожурило нас за «світоглядну дріб'язковість» та «відволікання уваги на малозначущі дурниці» й ліниво відмахнулося, мовляв, не варто «збурювати народ непотрібними публічними дискусіями, які все рівно ні до чого не призведуть» та в цілому «розбурхувати суспільство», силячись пробудити його від солодкої колективної літаргії (читай – вигрібну яму, бо неприємно смердітиме, а краще вдатися до палативної анестезії та поляпати на лайно зверху парфумами), оскільки політика «перебудови» передбачає певні ідеологічні послаблення, зокрема і припустимість вільнодумства. В окреслених межах, звичайно. у межах допустимого. На словах, а не у діях, звісна річ. Язиком, а не руками. Так і свербіло заволати їм в пики – ви невинуваті кретини! Стерво!

Кажуть, що у кожного століття є своє середньовіччя. Де пролягають ті довбані межі допустимого?! Чи вже часом не по огорожі кладовища європейської цивілізації? Яке ж це в дідька лисого «вільнодумство»?! Шляхетне вільнодумство з бакебардами, еполетами й у вузьких кюлотах та перуках назавжди залишилося у паризьких світських салонах рубежу 18 – 19 століть. Там чули суперника, поважали оппонента, зберігали шляхетність манер та раціоналізм і не бризкали йому слиною в обличчя за найменшу незгоду чи висловлення думки, що несподобалася. То було справжнє вільноДУМСТВО. А у цих... жодного «-дуМства» й близько не спостерігається, натомість чітко діагностується «відьнодуРство» – банальне захворювання гладкомозковості без звинин, або, по-науковому,

культури та духовної спадщини для мусульман, що проживають у немусульманських країнах.

лісенцефалія. Вони ненормальні. Божевільні в буквальному розумінні. Психічно хворі. Несповна розуму. Пришелепкуваті. Я не знаю, як висловитися точніше! Як шизофреніки з синдромом Туретта²⁰⁵. Лиш тільки чують словосполучення «європейські традиції», «рівність чоловіків та жінок» чи «свобода слова» (ну, нехай хоч куца і вельми умовна, як у Райсі!) й відразу ж починають нестримно вивергатися добірною брудною лайкою, не в змозі себе контролювати. Вони прийшли не дискутувати з Європою, а вчинити наругу, знечестити, знесилити до повної беззахисності, а потім вбити Європу, знищити безслідно, перетравити, мов удав кроля, і замінити собою, фізично зайнявши її місце та влаштувавши суцільний «Північний Халіфат» з мінаретами, публічними стратами, хіджабами та непролазним брудом на вулицях аж до Норвегії!

Французам зокрема і європейцям загалом юридично заборонили мислити і законодавчо наказали стати безумцями, наклавши вето на причинно-наслідкові зв'язки та вчергове заявивши державну монополію на правду, за яку державницьке багатоголів'я, як ми вже звикли за останні роки, видає витвори своєї колегіальної хвороби уяви. Це фактично дорівнює моральному знищенню, бо ж *cogito, ergo sum*²⁰⁶, чи не так?

Етнічна злочинність тим часом сягнула небес! Численні згвалтування – вихідці з Північної Африки, вбивства та грабежі – вони ж плюс африканці, наркотрафік та проституція – курдські та албанські угруповання. Поліція вже давно не бачила жодного сутенера чи вуличного розбишаку без характерної зовнішності та характерного ж гортанного акценту. Завдяки згубній французькій хронічній звичці до легковажної недбалості суспільна думка захалом схиляється до тези про те, що начебто «не всі араби такі», а є й хороші, і що «злочинці не мають національності», демонструючи ошелешливий прояв інфантильного синдрому вибіркової причетності – якщо у якихось змаганнях переміг араб-спортсмен, то він – араб, і його ідентичність багаторазово підкреслюється спортивними коментаторами задля «сприйняття толерантності», але якщо араб-убивця з передмістя забив бейсбольною битою на смерть одну зі своїх дружин за недотримання законів шаріату, наприклад, за категоричне небажання носити хіджаб

²⁰⁵ Синдром Туретта – спадковий нейропсихічний розлад, пов'язаний із непереборним бажанням хворого вигукувати непристойні слова чи соціально недоречні та принижувальні зауваження (копролалія).

²⁰⁶ лат. «я мислю, а отже я існую» – відомий афоризм Рене Декарта.

у публічних місцях чи похід у громадський басейн (реальні випадки), то він стрімко втрачає таку невід'ємну рису, як національність (а інші іманентні біологічні ознаки, як то стать чи вік, зауваж, чомусь не втрачає) і перетворюється на «просто злочинця», бо ж «злочин не має національності», як вперто стверджують французькі ліберальні газетки на кшталт «Льо Фігаро», паралельно обзиваючи тих, хто не поділяє цієї дурнуватої позиції, «ретроградними мракобісами з первісним, печерним світоглядом кам'яного віку». Отак от просто, без зайвих політесів. Але усім, у тому числі й винахідливим у своєму блюзнірстві писакам з цих газет, кришталеву ясно, що злочини мають національність, так само як і імена та прізвища. І у даному конкретному випадку ніякими заклинаннями неможливо позбавити конкретно цих убивць і гвалтівників їхньої цілком конкретної національної приналежності, як і спростувати безпосередній зв'язок цієї конкретної приналежності з тим дикунством, варварством, нетерпимістю та звірчостю, що лиховісно маячить у нею за спиною. Та французи продовжують ніжно пестити кобру в надії, що у відповідь та не схопить їх смертельним поцілунком за руку, котра гладить її за вушком, а з почуття вдячності рано чи пізно добровільно відмовиться від отруйних зубів, урочисто виплюнувши їх під схвальні овації, бурхливі оплески й підбадьорливе екзальтоване завивання толерантної більшості, принагідно осоромивши на увесь світ таких ретроградів-скептиків, як я. Ну-ну, ідіоти... Римляни свого часу також очікували чогось подібного від варварів-германців, а візантійці – від турків... Результат є загальновідомим і незаперечним.

Симптоматично, що цю самоанігіляцію під закривавленою вивіскою начебто «розвитку свободи» (розвитку, ти бачиш чи ні?! Це навіть не «зменшення критичності мислення», а вже якість її, критичності, від'ємні величини!) натхненно підтримують підпільні рок-зірки нашої буремної юності, якими ми свого часу захоплювались та яких обожнювали за їхні протестні правдиві пісні. На що вони перетворилися нині, ці підстаркуваті неформали сімдесятих! На штатних співробітників міністерства пропаганди... Це такий передчасний маразм, острашене угідництво й плазуване пристосуванство колишніх бунтарів, затиснутих у лещатах примхливої, мінливої та підсліпуватої долі, чи все ж гроші? Як би там не було, кумири молодості під старість скурвилися і вщент зіпсували собі некрологи.

Що вони, ці пройдиствіти, коять... Те, що в усі часи вважалося загальноприйнятними істинами, засадничими принципами функціонування суспільства нині спотворено і перетворено мало не в екстремізм! Вони самовільно и поволі розширюють усталені кордони поняття «правда», брутально розсувають несучі конструкції будинку, в якому мешкають й переконують мене, що цей потворний будинок-розкаряка – нове слово у естетиці та наступний крок до вершин розвитку архітектурного мистецтва. Хоча насправді це просто незграбне каліцтво. Всі це бачать, та вголос заперечити не наважуються. Казковий андерсенівський голий король власною персоною...

Складається враження, ніби стару добру Європу, підстаркуватого знесиленого хижака, що колись наводив безпорадний жах на усіх сусідів і чия загрозлива слава наразі залишилася у минулому, поступово заходила жерти з обох боків – заходу та сходу – молоді агресивні хижакі з міцними зубами: арабо-африканський ісламський експансіонізм і східнослов'янський печерний націоналізм. Цікаво, що станеться, коли ці два хижакі вчепляться одне одному в горлянки на певній умовній лінії? Хто кого загризе? Втім, ми про це ніколи не довідаємося, бо ця малоприваблива історична колізія розіграватиметься на наших могилах. Відійшовши у далечінь небуття, воїм нащадкам ми залишимо у спадок лише нечестя та срамовисько. А як кортить хоча б на прощання голосно гупнути дверима! Загалом, якщо так триватиме й надалі, ще хоча би років з двадцять, то я не бачу іншого виходу для майбутніх залишків європейців, окрім як повноцінна друга реконкіста²⁰⁷ з ріками крові, запеклістю фанатизму і тисячами покалічених доль. Втім, може теоретично й існує якась альтернатива, але через брак уяви мені не вдається її роздивитися? Позірно бабуса-Європа на старості років необережно завагітніла від молодцюватих східно-південних коханців малюком з когнітивними паталогіями і розумовими відхиленнями, несумісними з нормальним – усталеним і звичним – розвитком... мов у тому пансіонаті самозкаоханого нарциса-кардинала.

Тьху – ніби гівна на сніданок скуштував! Набридло! Досить! Кожен сам архітектор свого персоналізованого пекла, власноруч

²⁰⁷ Реконкіста (від ісп. *Reconquista* «відвоювання») – багатосотлітня (722 – 1492 рр.) війна християн за визволення Піренейського півострова від мусульманського панування.

побудованого для себе. Нехай горять там, політкоректно вдаючи, нібито клімат – цілком комфортний, а регулярні згвалтування вилами зі сторони чортів – то такі «особливості національної культури», до яких потрібно ставитися з повагою. Але нехай не тягнуть туди силоміць мене і щезаюче мізерну меншину притомних людей!

Зате у нас із дружиною, слава тобі Господи, здається все налагоджується... боюся зглазити, але ми ніби вступили у другу молодість із квітами, компліментами, залиivistим дівочим сміхом, дзвінким цокотінням келихів з шампанським, романтичними нічними прогулянками майже до світанку та спонтанним сексом на лавці в парку чи на кухонному столі. Від цілющого паризького повітря прокинулася напівзабута пристрасть, а натомість поволі забуваються старі образи, затягуються рятівною шкіркою незагоєні душевні подряпини. Як три з половиною бабки пошепотіли! Боюся наврочити, тому замовкаю та марновірно хрещу свого чорного рота! Забобонний став, мов стара діва! Відтак я по-підлітковому щасливий, бо все ж *coito, ergo sum*²⁰⁸! Гори вогнем та політика, сумні очікування, загрозлива історична турбулентність та інші високи матерії! Моє життя точно має інший сенс і ми з Мартою вже точно не застаріли для щастя (вона завжди повторює, що жіноча старість підкрадається тоді, коли ти вирушаєш до подруги у пошарпаних хатніх капцях замість підборів, розтягнутих на колінах спортивних штанях і махровому халаті замість спокусливої сукні, без макіяжу, з немитою головою та шкандибаючи подумки втішаєш себе: «Ой, та хто мене там бачить!», а до цього ще, хвала небесам, далеченько).

На цьому дозволь завершити, бо жодних цікавинок більше не пригадую, а читати мої обурення та добірні матюки ти вже і так, мабуть, втомився. На носі – 14 липня²⁰⁹ і щось мені підказує, що цьогоріч карнавал Бастилії не минеться спокійно й на нас очікує купа непересічних подій, дарма що зі знаком «мінус» (коли ти наступного разу подумки звинувачуватимеш мене у невинному песимізмі, не забувай, що песимізм, яким наскрізь просякнуте моє світосприйняття,

²⁰⁸ лат. «я злягаюся, а отже я існую» – пародійна гра слів, натяк на афоризм Рене Декарта *cogito, ergo sum*, де дієслово *cogitare* «мислити» замінено на неіснуюче у латині дієслово *coitare*, утворене від іменника *coitus* «статевий акт».

²⁰⁹ День взяття Бастилії – французьке національне свято, що помпезно відзначається щороку 14 липня.

зветься «досвідом»). Принаймні, буде про що тобі розлого написати, тож зажди, мій наступний лист щонайменше буде не нуднішим за твій попередній.

Бережи себе, друже.

Твоя ще не-стара шкапа-Крістіан, у якого – ти не повіриш – досі встає на дружину! Трапляються й такі дива у світі Божому!

Париж, 10.07.1990

28

Адреса отримувача: Париж-94800, Вільжуїф, готель «Les Baladins», Авеню дьо л'Епі, 8-10 / Іль-де-Франс, Марне-Таль-райхсгау, герру Крістіану Мьоллеру

Ох-ох-ох, братику, ти – визнаний фахівець з тортурного насильницького роздирання очей навколишнім сліпцям. Жаль лише, що здебільшого супроти їхньої волі!

Ну, здрастуй, мій любий хитруне!

Як не хорохорся, лоботрясе, а ти все одно вже старий пень собакам сцяти, як і я. А втім, я чистосердно радію за тебе з Мартою. Сім'я, рідні, кохання – то, як не крути, найважливіше! Не допускай згрубішання почуттів, тримай чимдуж за хвіст палке ошаленіння, що норовить вислизнути, біжи геть від зашкарубіння душі, від муміфікації метеликів у животі, коли вже вони наново проклюнулися, пручайся зведенню пристрасті до звички, бо саме звичка, «опобутіння» й вбиває кохання. Запаморочливого вам «другого дихання» і по-паризьки винахідливого розмаїття у ліжко! І зятям: сім'я – це добре, навіть роль підкаблучника – це добре... принаймні, безперечно краще, навіть суто з егоїстичної точки зору, за холостяцьке життя старої, нікому не потрібної, бродячої блохастої собаки, що живе у підвалі, жере кульки на смітнику, які потім стирчать у неї зі сраки, зате відчувається «вільною».

Господи, Крістіане, ну чому ти дивуєшся? Недолугості чергової партійної вигадки? А хіба з часів нашої юності хоча б раз відбувалося

по-іншому? Порушник державного закону зветься злочинцем, порушник законів логіки – ідіотом, порушник закону совісті, людського закону – гівнюком. У сучасному Райсі мало злочинців і багато-багато ідіотів та гівнюків, тому в останні десятиліття ми лякаємо світ не злочинами, як раніше, а нестерпним смородом та маразматичними кроками. НСДАП свого часу з параноїдальною настирливістю винищувала під корінь євреїв, що вони Гітлерові диявол знає чому стали поперек горла, щоб опісля замінити їх арабами та неграми. Ти все ще віриш, що у цієї держави є надія? Не шукай логіки. Не шукай і підступів та хитромудрих планів. Не варто вишукувати зловмисність там, де править бал звичайнісіньке недоумство. Маргінальна безмозкість возвеличена до філософської концепції. Наш ворог – не бували у бувальцях конспірологічні злі генії-змовники, а прозаїчні ідіоти з замашками пророків та їхні улесливі холуї щабелем нижче. Обоє розвелось забагато, і тепер вони спільно нав'язують оточуючим ідіотизм у якості провідної та єдино вірної «точки зору», непогрішної та безапеляційної істини. Ідіотизм масового ураження, так би мовити, що відхаркуватиметься нащадкам з кров'ю не одне десятиліття... Мусимо чітко дати собі звіт щодо істинного кореня цього зла. Упізнати ворога в лице, відмежувати його від випадкового супутника – це вже наполовину його обеззброїти. Хоча... все частіше мені в душу вповзають страх приреченості та сумніви на рахунок можливості самодіагностики і самопорятунку в обставинах, що склалися. Лікаря б нам, а його немає і не передбачається. А небезпека, що маячить перед нами і на яку ми вперто наражаємо себе (прирікаємо прийдешні покоління? Штовхаємо дітей та онуків? – найвлучнішу метафору обереш самотужки за смаком!), – суто медичного характеру: поступова інтоксикація суспільного організму, що дав збій, душевним лайном, яке вчасно не виводиться, гостре отруєння брудом високотоксичних ідей, і як наслідок – сепсис психічної адекватності з загрозою її омертвіння та наступної ампутації.

Ух... ніби вилив усю накопичену жовч, то аж полегшало. Нині опускаєши!

Тим часом між мною та Штефаном не припиняються імпровізовані політико-футурологічні дебати, що подекуди переростають у запеклу гризню й нагадують сварки між подружжям на тридцятому році шлюбу.

Мушу визнати, що ступінь раціоналізму, тверезодумства і витримки Штефана був мною дещо переоцінений. Він демонструє загрозливі тенденції: хронічну мрійливість аж до втрати керованості та зв'язку з реальністю, а також свідоме нерозрізнення між ліричними забаганками і медичними фактами. Натхненний несподіваними перспективами здобуття державності, нехай поки все ще примарними, він дедалі затятіше транслює напів казкові наративи празьких ідеологів. І це той Штефан, що раніше полонив мене свіжістю поглядів, підкупив хірургічною точністю порівнянь та лапідарною влучністю суджень? Той Штефан, лицар-інтелігент у окулярах з непереборною спраглистю до істини й жагою справедливості, щоправда, у поєднанні з надлишковою балакучістю? Його ніби підмінили, запхали у його тіло когось іншого, мов у дурнуватій американській комедії! Він став різким, нетерплячим, смиканим, постійно нервує, мов баба під час місячних, та гризе нігті. Дедалі ваще вдається йому щось доводити, будь-що, що не втискається в рамки його хотілок, і дедалі ворожим стає його ставлення до найменшої незгоди.

Справа не лише особисто у Штефані, що відненавно вимагає називати його *Степаном*. Впродовж останніх кількох місяців мені довелося ближче познайомитися з багатьма його однодумцями. Неприємним сюрпризом для мене стало те, як стрімко почав поглиблюватися їхній радикалізм, місцями досягаючи повного абсурду, хоч він і до того був, делікатно кажучи, подекуди далекий від історичної правди та суворості причинно-наслідкових зв'язків. Колись тендітні й некривдні, паростки небезпечної беліберди наразі загрозливо сягнули коренями вже навіть інстинкту самозбереження, а шалена відвага, несамовита рішучість та вірцева мужність співіснують, втім, як і завши, зі зв'язною жорстокістю, нерозважливістю та безжальним фанатизмом і водночас сусідить зі зворушливою турботливістю на межі з сексуальною ніжністю до всього «свого» і всіх «своїх», нерідко фантазмагорично переплітаючись у душі однієї й тієї самої людини. Знаєш, я небезпідставно побоююсь подальшого скочування «кришталевих ночей» та концтаборів. За розповідями мого дідуся, у нас у 20-30-ті також починалося з цього – з риторичного перебільшення зазнаних поневірянь і фетишизації власної ідентичності під виглядом її «праведного відстоювання» й «захисту від ворожих зазіхань», не важить – справжніх чи уявних. Із жагучої ненависті до іншого та

хворобливої жалості до себе – себе, хто раптом став вважатися вибраним, винятковим та найціннішим на планеті, альфою та омегою, сіллю землі та перлиною богів. Самотужки вони не спиняться... Ніхто ще не спромігся вчасно спинитися й подолати цю солодку зваблиту спокусу винятковості, гіперболізації своєї унікальності, перебільшення чеснот. У них до того ж ще й додається й неймовірна суспільна забудькуватість, на подив всеохоплююча добровільна колективна амнезія, що вони примудряються геть зовсім не пам'ятати граблі, на яких неодноразово танцювали гопака впродовж історії, і біль від власного ж набитого лоба їх нічому не вчить! Тяглість у наївності як частина менталітету! Їм, цим гордовитим спадкоємцям колективного психозу периферійного відгалуження «народницької» інтелігенції часів «весни народів» з їхньою сумнівною репутацією та сентиментальною розхлябаністю, поціновувачам міфічних героїв, аж кортить і свербить відхреститися від минулого, своїх друзів дитинства, першого кохання і zarazом власної молодості, винищити під корінь усе, що нагадує про їхнє довготривале упосліджене становище й зануритися у власний психологічно комфортний герметичний пасторальний всесвіт. Вони з головою поринули у самоглотифікуючі фантазії і абсолютно байдуже, скільки Александрійських бібліотек загине у полум'ї нео-варварства, бо вони по-хазяйські отаборяться на згарищі, зведуть поверх нього автентичну халупу з лайна та соломи й хизуватимуться нею як найвизначнішим світовим надбанням. Провінційна затхлість та авторитарна задуха дуже швидко згублять найперші вразливі й неокреплі паростки прогресу. Та вони того не лише вперто не помічають, а й відверто та агресивно заперечують! Ба більше, кличуть це поступовим розвитком національної свідомості...

Я не знаю, як знешкодити цю ідеологічну отруту. Як довести їм, що поступове інтелектуальне здичавіння навряд чи можна вважати «розвитком». Я вже не перший день мешкаю серед них і мої спостереження загалом невтішні. «Новоукраїнський» ксенопатріотизм як своєрідний різновид релігії найкраще видно по невгамовних сварках пересічних мешканців (і, що особливо прикро, найосвіченіші кола також недалеко від них пішли) Лемберга на базарах щодо того, як і чим найкраще похизуватися перед заздрісним сусідом. Німець каже: у мене член – 18 сантиметрів. Француз: а у мене – 20! Росіянин: а у мене – аж 22 (щоправда, не стоїть, але то таке)! Нео-українець: а от у американця – 25 і смачнющий! Підліткове світосприйняття у межах цілої новопосталої нації.

Як достукатись до них і пояснити, що зрілість полягає у тому, щоб зіп'ятися на ноги, припинити скиглити, ставити перед собою реальні, а не ритуальні цілі, та досягати їх щоденною працею, а не виголошувати гасла, склавши руки й очікуючи дива? «Згинуть наші воріженьки як роса на сонці» — завивають вони з молитовно скривленими мармизами. Самі, мовляв, згинуть. А дзуськи! Треба наполегливо працювати, невтомно, крок за кроком, а не сидіти на дупі та «пишатися» сумнівними здобутками, сподіваючись на щасливий випадок та «слухну нагоду», даровану з небес! «Якось воно буде» — цей девіз і такий спосіб мислення — їхнє найвразливіше місце та найлютіший ворог. Другий за небезпечністю звір, що чатує на них у їхніх же головах — це пустота, а точніше, обоження цієї пустоти: тотальна зневага до інтелекту і нецінування талантів. Скільки разів я волав у штефанові вуха: Не перекреслюйте свого шансу! Вам є до біса багато чого надолужувати! Дорослішання взагалі полягає у поступовому демонтажу зі своєї макитри халтурно виготовленого бутафорського німба з фольги, котрий нації-недомірки так полюбляють на себе напинати. Нації-підлітки ним пишаються й вважають, що виглядають у ньому велично, мов Цезар, а нації-дорослі його стидаються, бо розуміють, що насправді виглядають комічно і недолуго. Втім, їхнє...чи ж наше суспільство ще явно не дозріло до сприйняття цих прописних, але травматичних для егоцентричності істин, а його озлобленість та агресивна реакція на їхнє публічне озвучування — свідчення дитячої безпорадності перед невідомістю, безсила злість на торнадо, що сунне просто на тебе.

Чим це виправдати перед історією? У тому-то й фокус, що нічим! Зазомбованість, навіть особисто добрих, світлих і щирих людей безжально направляє їх у згубне русло, штовхаючи в обійма диявола. Цим руслом тіче повноводна ріка крові невинних жертв і кожен, хто омив у ній бодай палець, вже довічно заплямований. Хавіть якщо він не хотів. Навіть якщо він не розумів, був тривіально обдурений, ошуканий чи засліплений. Із законом карми неможливо домовитися, як й із законами фізики чи хімії. Вина у кровопролитті, хоч би і непряма, опосередкована, через мовчазне схвалення або боягузливе невтручання — все ж найстрашніший гріх, який не змиється довіку. І не пом'ягшиться скаргами на «засміченість мізків», бо хто ж не дозволяв тобі вчасно позбутися сміття, влаштувавши у голові генеральне прибирання? Їх розчавить тягар відповідальності за

попередню тривалу імбецильну безвідповідальність, навмисну, вперту, сумлінну та цілковито безсоромну.

А у відповідь – глуха стіна та погано приховане роздратування.

Так, не приховуватиму, я розчарований і десь навіть жалкую, що вляпався у цю історію. Для чого висувати заздалегідь неприйнятні вимоги? Для чого ці завищені очікування? Так, іноді у світі трапляються неймовірні дива. Та все ж я виявлю далекоглядність й про всяк випадок утримаюсь від передчасних висновків, тим паче невтішних, хоча, ясна річ, у те, що «неправильний» народ раптом прозріє і перетвориться на правильний, я не вірю ані на йоту.

Але дати задню мені тепер елементарно соромно, отже щовечора я приходжу до *Степана* додому задля вивчення української мови. Все починається з іменників та дієслів, а завершується ледь не бійкою.

Переповім (з деякими скороченнями) лиш один із наших нещодавніх багаточисельних діалогів, вельми репрезентативний. Відправною точкою став проект створення чогось на зразок мартирологу рекомендованих до вшанування й обожнення «батьків-засновників» української державності, куди передбачалося включити якихось бородатих дядьків починаючи мало з 17 століття, й озаглавити це все «майстри-будівничі української перемоги». Вірніше, моя шпилька на рахунок того, що ці «будівничі» влучно описуються прислів'ям, що я напередодні віднайшов у подарованому Штефаном «німецько-українському словнику» лемберзького видання початку 30-х: «мастера – один сере, другий розтира». Я був упевнений, що ми разом посміємося з доволі дотепного народного гумору, але натомість Штефан осатанів й накинувся на мене з перекошеною від скривджених почуттів фізіономією:

— Не смій таке молоти, бо лясну по пиці! — тендітний кулачок щосили гупнув по столу у супроводі кумедного взвизгування фальцетом. — Не тобі їм опонувати й тим паче паплюжити їхню честь та судити через кілька століть, порпаючись у їхній брудній білизні!

Спочатку в мене від несподіванки язик прилип до піднебіння, але вже за секунду я отямився й дав гідну відсіч:

— Гей, а ну охолонь-но герою, і не пащекуй на всю хату, бо щелепу зламаєш від перенапруження! Чого ти визвірився? Я не збираюся опонувати зграйці верескливих бовдурів із минулого. Герої вони чи не герої – це й насправді не моє діло, я лише констатую те, що вони нічого не досягли своїми багатотомними писаннями. Можна звинуватити у тому невігластво читачів, невдячність учнів тощо,

жидомасонську змову, а можна чесно визнати, що так сталося винятково через малопереконливість і принципову складність, якщо вже всіляко уникати визначення «неможливість», втілення цих ідей у реальність, і передусім внаслідок їхньої утопічності, а зовсім не за браком старань. Я спираюся на твої ж попередні слова і «маніфест», до речі. Чи ти забув, що ти раніше сам писав про голу правду?

— Я малодушно помилявся! Правда – це не те, що заважає і раниць, а те, що допомагає, служить високій меті. Саме такої правди потребують люди, а не мазохістичних пасажів самобичування.

— Це якесь занадто творче тлумачення правди. Альтернативна правда. Якщо мені вигідно називати лайно шоколадом...

— Лайно і шоколад – різні субстанції, хоч одне, погодься, «історично» й виникає з іншого. Альтернативна правда, як ти висловився, не зачіпає сутності речей, а стосується нашого ставлення до цих речей.

— Ти вперто ухиляєшся від конкретики та прямих відповідей. Ця словесна еквілібристика...

— А ти вперто сиплеш необґрунтованими звинуваченнями! Хочеш конкретики? Гаразд, поясню для особливо обдарованих – відсторонена дистильована «нічия» правда існує лише у підручниках з аристотелевої логіки, а в реальному житті правда неминуче поділяється на нашу і не нашу. Так було і буде завжди, і нема чого цього соромитися. Наш борець за незалежність – то чийсь зрадник і сепаратист, наш шляхетний розвідник – то чийсь підступний шпигун. Як відомо кожній жінці, твій чинний «коханий зайчик» – то чийсь колишній «підлий козел». Так тобі достатньо конкретно?

— Більш-менш. Я зрозумів до чого ти хилиш. Ілюстрація на жінках спрацьовує найкраще. На твою думку, все залежить від часу, умов навколишнього світу і особистого ставлення. Промовисту фразу «Я ніколи в житті не поводитися як шльондра» до сорока років жінка повторює з гордістю, а після сорока – із жалем та сумом, хтиво озираючись навколо у пошуках запізнілої компенсаційної жертви, відтак у певному віці така «правда» для неї самої – це взірць доброчесності, а в іншому – яскраве свідчення недалекоглядної глупоти. Об'єктивної правди не існує, буває лише суб'єктивна, чи не так?

— Саме так, і не роби вигляд, буцімто ти здивований. На цьому стоїть людство. Такою є сувора проза життя, що лише деінде епізодично інкрустована невибагливими й почасти бездарними

духопідйомними легендами про об'єктивну правду, солодкими віршиками про кохання, повчальними баладами про вдячність, довіру та оптимізм, щоб бодай якось підсолодити гірку пігулку безжалісної реальності. Художні романи неперевершених метрів 18-19 століть блискуче доводять, що й брехня може бути талановитою і майстерною, не кажучи вже про те, що за певних обставин вона може виявитися рятівною.

— І в чому ж твоя рятівна брехня?

— У можливості поступової модифікації правди і перетворенні її з суб'єктивної на об'єктивну. Об'єктивна правда стверджує, що справжніх українців наразі не існує, бо і в Галіції, і в СРСР через украй строкатий національний склад у них відбулася поступова дифузія ідентичності з німцями, росіянами, поляками, чехами, кавказцями та іншою найрізношерстнішою публікою і це – до певної міри глухий кут, з яким невідомо як впоратися. А моя суб'єктивна правда, вона ж «рятівна брехня» у твоєму трактуванні, наполягає, що українці існуватимуть, стануть реальністю, якщо ми відродимо незалежну державу та, що навіть важливіше, незалежну культуру. Українець постане тоді, коли почне хоча б по-троху, капілярно вичавлювати з себе вкорінені з пелюшок звички і вподобання на кшталт німецької й російської мов, німецької й російської літератур тощо. І мета мого життя – до того зблизити об'єктивну та суб'єктивну версії правди, щоб вони злилися в єдине ціле. Я знаю, ти не сприймеш, розкритикуєш і засудиш подібну аргументацію! – все ж у мене жевріє надія.

— А мови-то тут, курва, яким боком?! Невже немає суттєвіших...

— В самих цих мовах віддавна закладені патерни шовінізму та ненависті, і це – впертий і неспростовний факт. — рішуче відрізав Штефан, одночасно і насупившись, і скривившись, мов хворий на геморої. — Ти цього не помічаєш, бо звик. Погляд замилився. Звик до столичних стереотипів мислення, до уневаження всього «провінційного», звик до сприйняття його як чогось другосортного. А в нас є почуття! І вони скривджені, у тому числі й мовами так званих «господарів». Німецькою гвалтували у Гальштадті, російською вбивали на Соловках, ними обома обабіч німецько-російського кордону впродовж віків плундрували нашу душу й культуру.

— Даруйте мою необізнаність, мсьє, а от якщо – припустімо на хвилинку – гвалтівник десь тут, у Лемберзі, розмовляв з жертвою українською, чи повинна ця дівчина вважати, що українська – мова

агресора і в ній, цій мові, здавна закладені глибокі ідеологічні гвалтівні паттерни? У Лемберзі ж трапляються згвалтування, чи не так? Причому, маю підозру, це триває століттями. А письменники та артисти, що послуговуються цією мовою, поглиблюють та сприяють затвердженню цих паттернів та мають бути заборонені? Решта ж громадян, що використовують цю мову – або шпигуни Великої Гвалтовної або дівчинофоби і мають бути примусово переведені до категорії жертв... чи жінок? Боже милостивий, Штефане, що ти таке верзеш? Це ж нестерпна маячня, суцільна психлікарня! Схаменися! Прийди нарешті до тями! Це все емоції! Порожня беззмистовна тараканяча метушня. От ваш той товстун-радикал зі спілки якось мугикнув, що Ніцше і Достоевського взагалі належить заборонити, бо на них «виросли звірі». Так і ви ж самі донедавна росли на тій самій літературі, чому ж ви не стали звірями? Значить справа не в літературі!

— Не вирости, бо в нас є свою, власна, якісно інша, і якби ви, засранці-колонізатори, не переслідували її століттями, то нею б нині захоплювався увесь світ!

— Та читав я цю вашу «іншу», горе мені, нетлінку, ледь не знудило, як від гнилої рибини! Можеш дати мені в морду, щоправда отримаєш у відповідь, але я скажу без еківоків: у чинному вигляді, якщо б українська культура, що ви видаєте за неї хutorянські традиції та невибагливу третьосортну писанину, та ще й нерідко з відчутним присмаком чи то плагіату, чи то буфонадної пародії, раптом би кудись зникла, якщо б вона була тотально вилучена зі світової спадщини, то, відверто кажучи, світ би не лише не жалкував, а цього навіть не би й помітив, бо таких «культур» по віддалених закутках Азії та дикуватиз задвірках Європи – цілий виводок. А Німеччина, Франція чи Англія – одна. Таких універсальних культур – доволі обмежена кількість, але лише вони можуть претендувати на звання «культури» у повному розумінні, оскільки стали універсальним надбанням людства загалом. Для світу загалом ваш пантеон, на відміну від французького чи англійського, нічого не важить і жодної цінності не становить. Відтак, щоб змінити це, потрібно не ображено лаятися з фактами, роблячи вигляд, що того, що не подобається – не існує, а подолати лінощі й комплекси, випнутися зі шкіри й написати нові романи, симфонії та полотна, від яких ціле людство із затьмареними від захвату мізками шоковано застигне з роззявленим ротом. То буде мить вашого тріумфу. А тріумф, шановний добродію, коштує дорого. Поки що ви не платите, навіть ще й не заощаджуєте кошти, а обурено,

самовпевнено й нетактовно вимагаєте у світу кредит шанування, котрий невідомо з якого переляку він вам мусить видати. Принаймні, ви у тому переконані. Це шлях в нікуди, в безодню забуття, бо від безпідставного нахабства з часом втомлюються навіть і ті, хто спочатку виступав вашим апологетом, щиро співчував і підтримував. На вас чекає довготривала війна на виснаження з власною вторинністю – це ваш справжній порятунок, довбоящури! Епігонство, у якому ви закликали, не звеличує, а перетворює на посміховисько. І хоч заразом заборони усіх від Гомера до Стівена Кінга, будя-якому дебалу зрозуміло, що вся справа у класичній, трафаретній запаленій заздрості, оскільки у культурному просторі, звідки вичавили Булгакова, й умовний Степан Пипка здобуде лаври слави, бо не виглядатиме блідо на фоні першого.

— Нехай, курво, і так, то й що з того?! Цей шлях пройшли усі народи! По-іншому не буває, і ми мусимо його пройти!

— То бляха-муха йдять вже, починайте рухатися, а не сидіти на сраках і жалітися, що ай-ай-ай жах і зрада, «через стереотипи» умовний Аксель, таки-сякий херовий, не цікавиться і зневажає українську культуру! Ми – і я свідомо вживаю займенник «ми», що б ти про мене не думав, та я – з вами на одному боці барикад, бо полюбив це місто і цих людей і бажаю їм добра, щастя і успіху! Так ось, ми мусимо бути жорстоко-відвертими принаймні перед самими собою, замість того, щоб укотре мямлити схвалювані лемберзькою громадською думкою банальності. Відверто кажучи, особисто я схилиюся до прозаїчнішої версії без конспірології, потаємних змов всесвітнього масштабу та «підступів колонізаторів» чи жидоприптилоїдів. Навколишній світ мало цікавиться нами не через нашу невідомість, надмірну екзотичність, чи свою зверхню високолобу зарозумілість, пиху, не через брак допитливості чи перепони «узурпаторів», а елементарно тому, що ми, як от Лаос чи Бірма, не створили нічого путнього, значущого для цілого людства, нічого унікального чи універсально цінного. Якби створили, як от Японія, тоді б світ і зацікавився нами внаслідок приголомшливого «вау-ефекту», затремтів би від бажання, затрясся від нетерплячості й заволав би на всю горлянку: що це, мовляв, за невідома нам країна, яка спромоглася неочікувано самотужки виборсатися з настільки скрутного становища, виринути з небуття, вигулькнути з безодні позачасового третього світу на поверхню сучасності, подолати розгاردіаш у суспільстві й у головах і створити TAKE?! Так і тільки

так можна привернути до себе увагу світової спільноти – через захоплення, щирий захват. І впоратися з цим вкрай нелегким завданням можна лише поодинокі, своїм талановитим допитливим розумом, рясним потом, і доведенням самого себе до сказу, до осатаніння щоденною наполегливою працею. Будь-яка допомога ззовні тільки завадить успіху, бо розслабить вас і дасть виправдання для уникнення надмірного напруження. А поки що... ми одна з безлічі бананових республік, відсталі голодранці з архаїчним світоглядом та ще й до того ж із хворобливо запаленою самооцінкою, і постійні надокучливі істерики агресивної посередності явно не сприяють пробудженню в оточуючих цікавості до нас, не кажучи вже про симпатію. Так, невротичний визг галасливого божевільного, набридливий, настирний, але нічого не вартий. Іззовні це сприймається саме так.

— А мені до сраки, як воно сприймається ззовні! Принципово байдуже! Мене більше цікавлять душі українців, а не схвалення німецько-російських рабовласників та їхніх поплічників. Хай котяться до чорта у дупу. А поперед них у тій дупі мають опинитися «ліберали» на кшталт тебе, що нав'язують нам культ схвалення від «великих білих людей». У чому твоя порада, га? Який вихід ти пропонуєш? Що називаєш «справжнім» розвитком? Бридке холуйство і добровільний духовний васалітет у приймах «великих» культур, от що! На твою думку ми приречені мов ті єгипетські сміттярі-заббаліні²¹⁰ тягнути сміття з усього «цивілізованого» світу до себе додому, де воно загниватиме й смердітиме ще дужче нестерпним смородом пародійності.

— Тс...! Та не горлапань, наче різаний! Або ні, репетуй надалі ще голосніше і пятакай таке на кожному розі, то тебе швидко запроторять до божевільні чи буцигарні! То в чому вся сіль?! У тому, щоб бути нікому не цікавим «собою»? А хто цей «сам» по суті? Ідеал українця – це епатажний анти-росіянин та анти-німець, а приречення України – бути Анти-німеччиною та Анти-росією без жодних інших досягнень та приводів для гордості й так і животіти з оглядкою на паркан сусіда? Це таке майбутнє ви готуєте довірливим співгромадянам? То це – не майбутнє, а прокляття! Не вбачаю жодного сенсу...

²¹⁰ Заббаліні (араб. زبالين) – особлива квазі-каста людей, що мешкають у християнському (коптському) кварталі на околиці Каїра (Єгипет) та займаються збиранням сміття по всьому місту з метою його подальшої переробки та утилізації.

На мить Штефан застиг у нерішучості, потім, втамувавши напад гніву, зважено відповів:

— Дозволь конкретизувати: не Анти-росія чи Анти-німеччина, а – наголошую! – Пост-росія і Пост-німеччина. Ти розумієш, про що я. Ти ж читав мою працю.

— Не розумію. Вибач. Читав і мушу визнати, що твоя писанина відверто хибує на типовий ідейний обскуратизм людини, що вирізняється психологічною нестабільністю та надмірно розвиненою уявою. Вагаюся, чи личить бути настільки відвертим, але все ж не може втриматися й не сповістити тебе, що на мою думку, такі маніфести, попри поодинокі вкраплення раціональних зерен і логіки, назагал – це власноручне оприлюднення на широкий загал своєї буяючої розсипом найрізноманітніших діагнозів медичної карточки із психоневрологічного диспансеру. Я читав і плювався, продираючись крізь доволі заплутане, винахідливо-витіювате, соковите мовлення, причепурене надлишковими жолієсами, що відтак стараждає на суттєвий брак конкретності, та так і не допетрав, то ця «Пост-» на твою думку – наразі не торкається об'єктивної істини, ціквить виключно його особисте бачення – це помилка, що її слід за будь-яку ціну уникнути чи навпаки, мета, що до неї слід щосили прагнути?

Від прикрості Штефан аж спітнів і по-поросячому рохнув, але знову опанував себе і мовив підлабузливо-люб'язним примирливим тоном:

— Це – готовність до неминучого, морально обтяжлива, проте обов'язкова постколоніальна стадія існування на антитезі до вчорашнього пана, від якої неможливо втекти, а можна лише перетерпіти, дочекатися, поки вона сама не піде в небуття з природною зміною поколінь. Нічого не вдієш, такою є логіка історії.

— Угу... держава-антитеза за принципом «на зло мамі відморожу вуха». Виглядає не надто принадно. І що, між Пост-росією та Пост-німеччиною не існуватиме жодної різниці? І те, і те ж, на твоє переконання, фактично – Пост-лайно.

— Звісно, існуватиме, як існує різниця між самими цими двома країнами. Лайно, як ми вже неодноразово зауважували, все ж має сорти, і нас, українців, доля змусила навчитися в них розбиратися. Якщо конспективно, то Німеччина – це химерно-чудернацький симбіоз добра і зла, а Росія – суцільне інfernальне зло, мертвотне, гидке і безглузде. Особисто для мене, найвдаліше символічне зображення Росії – та сама бутафорська дерев'яна іграшкова ракета,

що встановлена в них на кожному дитячому майданчику: не літає, облуплена від віку та поганого, хоч і багатшарового фарбування, неодмінно поламана, а в середині обов'язково насрано. Вони раби за визначенням, а космічний сенс існування їхньої держави полягає у переробці сонячної енергії у народне горе.

— Я би поостерігся настільки безапеляційно стверджувати. Є винятки.

— Ясна річ, є, і навіть сотні тисяч. Хай навіть і мільйон – і що це змінює? Який процент цей мільйон становить від загальної кількості ста сорока інших мільйонів, зіпсованих національною історією, розпечених національною географією та скалічених національною педагогікою? Головна чеснота та ідеал, що її з дитинства впродовж десятків поколінь виховують у Росії – це не чесність, як у Англії, не честь, як у Франції чи працьовитість, як у Німеччині, а слухняність. Великими літерами – гарна дитина – СЛУХНЯНА дитина. До батьків. До вчительки в школі. До старших та «досвіченіших» (у чому саме?) загалом. З віком слухняність переростає у барянячу рабську покірність із довічно втиснутою в плечі головою. До найголовнішого «старшого» – держави. І байдужість до себе, сором та страх відстоювати власне «я», наполягати на власних інтересах та бажаннях. Ти ніколи не замислювався, чому в Росії заборонене вільне володіння зброєю? Бо їхнє начальство підсвідомо розглядає народ як підступного й хитрого ворога, а мільйони озброєних ворогів – то найлютіший нічний кошмар для будь-якого представника правлячої касты «недоторканих».

— Ніби у нас у Німеччині не те саме! І ніби українці якісь інші, менш забиті та дикі! Степане, я не ідіот і живу не у вакуумі, а серед тих самих українців, бачу їх щодня і можу порівняти з росіянами, серед котрих теж прожив свого часу чимало. І знаєш, що я бачу? Те, що пересічний галичанин, точнісінько так само, як і пересічний москвич, щиро вірить, що жидо-масони встановлюють в усіх сучасних моделях наручних годинників маленькі відеокамери аби потім підглядати, як ти бухаєш у гаражі чи дрониш у туалеті.

— У новітній Україні цього не буде!

— Ти звучиш непереконливо, мов підліток на підпитку, що зі шкіри пнеться вдаючи перед батьками тверезого! Знову ця апеляція до казкових метаморфоз. Мільйони людей візьмуть і раптом «покрощаться». Українці такі які є, такими й залишаться.

— Ті, на кого ти посилаєшся і кого бачиш щодня – це ще поки не українці.

— А хто?! Прибульці з Юпітера, чи що?

— Цікаве припущення. Майже. Це – своєрідні напівфабрикати, проміжна еволюційна ланка... одним словом, *малороси*. — напівпошепки резюмував він.

— Це ще що за звірі?

— Малороси. Люди зі специфічним типом мислення, які навіть раптово прокинувшись уранці в незалежній Україні, у душі та фантазіях і надалі зраджуватимуть їй із опудалом Радянського Союзу чи Третього Райху. Ті самі, які вимагають простих рішень і примітивних чорно-білих відповідей, ті самі, за чийми закликами до національно свідомої інтелігенції «бути ближчими до народних уподобань», «не розумничати» і «бути простішими» ховається агресивне невігластво і безхитрісна обмеженість.

— Давньоримський плебс із телевізорами?

— Можна і так сформулювати. До біса влучно, хоч і недипломатично! Доволі вдала, проте неповна аналогія. Вичерпний опис включатиме ще декілька суттєвих ознак: концентрація на задоволенні виключно первинних потреб, егоцентричність, нехтування духовними цінностями, заикленість на побуті, вкоріненість навіть не у російську чи німецьку культуру як таку, а у її найнижчі щабелі – дурнуваті гумористичні шоу та ідіотські телесеріали про сімейні чвари й бандитські оборотки. Їхнє найхарактерніше – «Яка різниця!». Людей зі сформованими переконаннями та твердими принципами, причому будь-якими, вони неодмінно зустрічають зі змішаним почуттям ворожості й одночасним неприхованим здивуванням. Їм насрати на усе, крім пляшки пива, телевізора, низькопробних розваг.

— Ти щойно навів архитиповий опис пролетаріату, що пасує до будь-якої країни світу, не вельми комплементарний, але справедливий. До чого тут політика? І до того ж, чи плануєте ви, до прикладу, проводити вибори? Якщо так, то це – ваш потенційний електорат, 73% ваших виборців які чхати хотіли на ваші високочолі хармани й голосуватимуть за холодильник, а не за телевізор. Ти це розумієш? Стара неспростовна істина свідчить, що у далекостроговій перспективі холодильник все одно перемає телевізор. Голодне суспільство тверезішає, оговтується і притомніє швидше, ніж сите, і оговтавшись вони проголосять винуватцями свого скрутного напівголодного становища саме вас... й, до речі, небезпідставно. А

якщо ж вибори не плануються, то чим ви, бляха, відрізнятиметеся від того ж СРСР чи низки інших диктаторських режимів?

— Всупереч постулатам психології масс, попри твою несхвальну глузливість телевизор, себто розповсюдження наших ідей, поки перемагає! Народ піднімається! Крига скресла! Цей проце вже незворотній, як перетворення м'яса у котлети! Його неможливо сповільнити, але можна корегувати вектор. Потрібно лише намалювати вірний дороговказ!

— От тільки як завши, дороговкази самі нікуди не рухаються... До слова, ти не відповів на жодне з моїх питань.

— Про що? Про вибори? Так, вони плануються, але не одразу, а після певного перехідного періоду. Перед тим, як довіряти плебсу право вибору, той плебс належить перевиховати із власне плебса у націю. Це незручна правда. Бачиш, я також не повний бовдур, засліплений ідеалізмом. От згодом і проведемо вибори, оцінимо результати. Якщо результати виявляться неприйнятними, проведемо ще одні, дострокові... і так багато разів, поки не досягнемо бажаного ефекту. Так, частково, принаймні на перших порах, такі вибори фактично будуть не виборами, а інструментом діагностики суспільства, але в нас немає альтернативи, бо, як ти правильно зазначив, 73 відсотки плебсу не готові до справжнього волевиявлення, як і не готові до відповідальності за його наслідки. Вони припхаються на виборчі дільниці, і то далеко не всі, бо полінуються, звершають акт навіть не волевиявлення, а радше волевипорожнення, як у підгузок, та задоволено розідуться по домівках, на відріз відмовившись визнати власну дотичність до цього лайна, у якому загрузли по вуха.

— Зате ви матиме повне моральне й конституційне право ухвалити рішення про офіційне перейменування дострокових виборів у, даруй за калабмур, «досракові». Ой, ти мій гуру словоблуддя! Та позбудься вже ілюзій! Потобається тобі чи ні, але існують об'єктивні закони соціології, відкриті ще тоді, коли ані тебе чи мене, ані ваших каудільйо²¹¹ ще й у помині не було, і не нам їх змінювати чи відкидати. Саме з таких теревень про неправильний народ, що підлягає перевихованню й починається шлях до тоталітаризму. Плюс до того, у нашому випадку, збудник хвороби зацикленності на собі – комплекс

²¹¹ Каудільйо (ісп. *caudillo* «вождь») – військовий та політичний лідер в іспаномовних країнах. Термін до певної міри став власною назвою і асоціюється перш за все з диктатурою іспанського генерала Франциско Франко, який носив цей титул з 1937 до 1975 року.

меншовартості – зіграє зловісну роль каталізатора, що прискорить і поглибить скочування в жахіття... «Позбудьтеся старих пут і натягніть оці, нові, які для вас підготували ми!» — закликаєте ви підшефне населення і ще дивуєтеся, чому воно не виявляє особливого ентузіазму.

Штефан окотив мене крижаним поглядом ієромонаха, якому доводиться бути присутнім на стриптиз-шоу, та просичав крізь стиснуті посинілі губи:

— Нехай це тебе не обходить. Ми вибудемо систему запобіжників і противаг, аби завадити такому перебігу подій та у разі чого вчасно загальмувати. Те, що сталося у Іспанії – прикра, хоч і промовиста okazія, обумовлена традиційною південною недбалістю й неухважністю. Ми не вчинимо аналогічних промахів уже тому, що маємо перед очима повчальний візирець-пересторогу.

— Знову майбутній час та голослівні декларації! Зробимо, досягнемо! А як? Конкретно, по пунктах? Ви начиталися викопної, як лайно динозавра розенбергівської²¹² маячні про «санацію суспільства» і захопилися, мов підліток японськими сороміцькими мультиками. Ми вже це проходили! Нагадати, чим це завершилося? Слушними і розумними думками нам видаються чужі дурощі, споріднені з нашими власними, та попри те вони все одно лишаються дурощами, нехай і «милими серцю». Ви бідкаєтесь на тему «народу з рабською ментальністю» і словесно побиваєте його каменями за хронічний дефіцит «національної свідомості», а він просто хоче жити! Усі ваші ідеї, що ви пропонуєте, мають занадто завищену вартість і претендують на заміник хлібу замість того, щоб докладатися до хліба. Із цією довбаною «санацією» від вас повтікає більшість населення. То буде навіть не еміграція, а евакуація!

— Ну то й попутного вітру їм у спини! Коли всі щурі повтікають, корабель перестає тонути. Так і постане держава вільних і сильних. Держава вибраних!

— То от де ваш ідеал – рабовласницька Спарта, брутальна, жорстока і безжальна тиранія нерозважливої та нерозбірливої меншості, що монополізувала добро і зло та модифікує їх на власний

²¹² Альфред Розенберг (1893 – 1946) – німецький нацистський лідер. Вважається одним з головних ідеологів німецького нацизму, засадничі ідеї якого виклав у праці «Міф двадцятого століття» (нім. *Der Mythos des 20. Jahrhunderts*), виданій у 1930 році.

розсуд, грайливо віддаючи несимпатичних розумах на розтерзання кровожерливому натовпові розлючених слабоумців із садистичними нахилами. Тому самому, що палаючи демонічним вогнем побожної псевдо-праведності несамовито волав «Відпусти Варраву і розіпни другого!». Замилування злом – це психічне відхилення, а не принципова непохитність. Нахрін таких «вибраних» і таку державу! У раю, де застосовується смола, архангели завши копитні та рогаті. Я – не боець, а усього лише лірик-писака, і хочу щасливо жити, а не безперестанку «боротися» за кожен крок казна заради яких нісенітниць. Країна на чолі з фюрером чи генсеком – це, поза сумнівами, далека від ідеалу ситуація, але країна, очолювана харизматичними відмороженими філософами – то просто катастрофа, у сто крат гірша за нашого, а особливо радянського теперішнього очільника – колективного підараса.

— Кого?

— Кого чув. Колективний підарас – це коли кожен окремо начебто притомна, розумна й сумлінна людина, але збираючись разом вони з загрозливою частотністю приймають такі рішення та здійснюють такі вчинки, що хоч святих винось. Таким чином після Гітлера ще довго фактично продовжував правити колективний Гітлер, а після Брежнєва – колективний же червоний монарх, такий самий бровасто-шамкаючий щось нерозбірливе, тільки тепер ще й багатоголовий і багатоголосий, відтак кількість шамкання на всі лади значно зросла й фактично роз’їдає підвалини СРСР, мов кислота, поточуючи термітними туннелями скептицизму, анекдотів, байдужості, інтелігентської фронди й депресивно-чорнушної молодіжної рок-культури.

— Так от я і пропоную терміново скористатися слухним шансом! Як там було у Леніна – вчора було рано, завтра буде пізно, а сьогодні – самий раз!

— Я – пас! Укотре повторюю – я не боець.

— Не боець, кажеш? От тому-то і ви, і Росія загниваєте, бо гаразді лише язиком плескати і критикувати. Ви забули заповіт мудрого Лікурга зі Спарти, що застерігав: не відмежовуйте філософів від воїнів, бо тоді ваші інтелектуальні пошуки провадитимуться боягузами, а ваші війни – дурнями. Що й сталося. А ми не припустимося цієї ж фатальної помилки. Професор у країні вибраних вмітиме товкти пики, а армійський капрал – складати сонети. Як не крути, а нічого

вірнішого за давньогрецьку калокагатію²¹³ людство в сухому підсумку так і не спромоглося винайти. Загартований дух гине без загартованого тіла. Я теж поки що не боєць, але сповнений непохитної рішучості неодмінно їм стати. І нема чого іржати, мов кінь під час спарювання!

— Це не рішучість, а проріхи у самооцінці. Запишешся на йогу разом з губатими дурепами або ходитимеш до клубу пенсіонерів-фізкультурників, очкарику ти мій ніцшеанський, чи що?

— А ти не зубоскаль! Замість того, щоб щиритися й сипати тухлими гостротами, послідував би моєму прикладу. Чим надихнути тебе?

— Ні, я не взірцюватимуся на недолугих непитущих диваків із сумнівними кумирами. Як і личить зманіженому римському патріцієві, я краще інтенсивно і винахідливо вдаватимуся до розпусти, звісно, виключно з оздоровчою метою. Краще давай разом покумекаємо, як спрямувати твій збуджений запал у притомне русло.

— Ніяк. У нас кардинально різні уявлення про притомність. Із вами, із росіянами, із поляками.

— Господи, тебе поза політикою бодай щось цікавить? У тебе навіть кіт у хаті, гадаю, не нявчить, а висуває політичні вимоги. О, до слова! А польське підпілля. Як же воно?

— А ніяк! У поляків буде своя країна, от хай «армія людова» там і орудує. Ми не дозволимо їм хазяйнувати у нашій хаті.

— А от і черговий прояв зразкової демократії та плюралізму... Що ви за народ... Уявляю, що ви там набудуєте після нас...

— А от і черговий прояв клінічного великогерманського «презирства покровительства». Шовінізм, зневага до плейбейської «не-арійської» черні та космічне невігластво величезними літерами викарбувані на лобі навіть у тебе, що вже казати про решту німців.

— Ви – такі самі шовіністи, тільки до того ж ще й психологічно понівичені.

— Ми – не шовіністи, а люди з загостреним почуттям тожсамості!

— Угу, а злодії, виходить – це люди з загостреним почуттям власності. І взагалі, шльондри – то не шльондри, а статеві волонтерки. Старий, що коїться з тобою? Ти прорікаєш анафему й виголошуєш

²¹³ Калокагатія (дав.-гр. *καλοκαγαθία*, від дав.-гр. *καλός* та *ἀγαθός*) – поняття давньогрецької естетики, що виражає ідеальне єднання фізичної краси та духовної досконалості — як ідеал виховання людини.

прокльони усьому «великогерманському» бездоганною німецькою, кращою за ту, якою розмовляє половина Баварії, побіжно цитуючи Канта і Хаусхофера, і цей вінегрет якось суміщається у твоїй макитрі? Як таке можливо? Це ж якесь задзеркалля!

— Все просто. Німецька та Кант – то всього лишень супутній спадок минулого, якого ми з часом позбудемося. Ну, наші діти – то вже стовідсотково. Особисто я свідомо зрікся минулого, внутрішньо відцурався від того з чужого, що колись гаряче любив і чим палко захоплювався. У голові одномоментно клацнув тумблер-перемикач та так і заляк у незмінному положенні. У чомусь ти правий, у чомусь – драматично помиляєшся. Так, у мене накопичилося чимало претензій до свого народу, але я не обговорюватиму їх з чужинцем, а тим більше не звітуватимусь перед ним за ухвалені моїми вищими авторитетами рішення. Це – принизливо. От станеш українцем, тоді й побалакаємо щиро. А доти – вибач, принципово – ні. Поки що стараніше зубри мову, будь уважнішим. Он гляди, знову помилок набрав, як заскорублий двійочник з останньої парти!

— Та зажди ти зі своєю мовою! Ти так мене трахаєш тією мовою, що я за дев'ять місяців того і гляди народжу через зад україномовного Фауста. Ти дорікаєш мені за факт народження не в бажаному тобі місці, тираниш за «неналежні» старомодні погляди, ганиш та неправильну мову, а натомість вимагаєш поваги та тактовності до «свого»! Не помічаєш взаємовиключного протиріччя?

— Я поважаю персонально тебе, тому й приділяю стільки уваги, мудочаючись зі сміттям у твоїй захаращеній макитрі.

— І коли ти – уявімо – таки спроможешся вчинити генеральне прибирання у моїй бідній голові, що там все ж має залишитися? Не сміття, на твій погляд, це що?

— Віра. Вір нам більше! Вір беззастережно, і будеш винагороджений сповна! Вір як я сам, крізь злети і падіння, наперекір шльондрі-фортуні, до невротичних судом, до затьмарених здригань і шаленства. Вір мені і невдовзі ти перконаєшся у моїй правоті. — сповістив він із драматично по-октавіанівськи задранною головою.

— Звучить самовпевнено і якось зловісно, по-мефістофельськи... А хіба віру можна регулювати за власним бажанням? Це ж як ерекція. Непереконливо, хоч вбий. Не збуджує, от і не встає. Нічого не можу з собою вдіяти, хоч дійсно намагаюсь вчинити наругу над власною свідомістю, а вона пручається, не піддається і шепоче мені у вуха дещо протилежне тому, що стверджуєте ви. Дещо несумісне з твоєю

вірою, озброївшись якою ти щимишся у полегли герої, що та бабця у собесі, а поготів із твоїм оптимізмом.

— І що ж саме?

— Хрестоматійну формулу мсьє Дені Дідро щодо революціонерів – про симбіоз дурнів і шахраїв. Оголивши зяючі прогалини в освіті та проплішини у логіці, ваші діаспорні ідеологи випинаються зі шкіри, аби довести передусім самим собі й своїм послідовникам, ніби приводом для «національного повстання» буває щось інше, ніж жага влади у кухонних філософів-маргіналів, що не знайшли себе у житті й прагнуть самореалізації за рахунок чужих жертв, бажано – легковірних інтелігентів із розпеченим сумлінням на кшталт тебе та елементарних закомплексованих бовдурів на кшталт більшості з тієї площі перед собором... Я вже неодноразово казав і повторюю вкотре: ваші, курва, пересічні «розпалювачі революційного багаття» – це загони озброєних хворих, що повстали проти диктатури персоналу та лікарів психлікарні, бо мов зіницю ока прагнуть зберегти від дії галоперідолу власні галюцинації. Та й ваші ватажки мали би приймати не «історичні рішення», а таблетки. Їм точно світить госпіталізація. Вигадана ними й невтомно облизувана тобою «національна ідея» складається зі взаємовиключних постулатів, що перемежуються із субмуром, ненауковою фантастикою і хаосом: образи, амбіції, претензії, мрії, комплекси і суцільний майбутній неозначений час. Усе переплілося, як у груповому сексі. Ви експлуатуєте жагучу потребу простоліду у простих же відповідях, а відтак навмисно примітивізуєте світ і примусово – самих себе. А беручи до уваги їхню типову манеру висловлюватися максимально неконкретно й вражаюче розмито (самі вони наполягають на визначенні «обережно»), навіть найпростіші ідеї у їхньому виконанні важко піддаються однозначному тлумаченню та виглядають як відсторонена абстракція, позбавлена і літературного смаку, і практичного сенсу. Відтак і будувати на цьому державу – все одно що будувати картковий будинок у сейсмічній зоні: навіть якщо й не станеться землетрусу, він розлетиться на шматки ще не будучи остаточно добудованим просто від того, що хтось із будівельників рано чи пізно чхне або пердне всередині. Скільки не наказуй їм не чхати, скільки ретельно не добирай вибраних «нечихунів», та йти проти людської природи все одно безглуздо, і вони все одно чхатимуть і пердітимуть, й матимуть на те повне право і рацію, бо якщо у будику заборонено робити такі елементарні речі, то навіщо він потрібен і як у ньому жити?

— Ти – нестерпний дурень, Акселю! Замість бути одним із нас і трішки почекати, ти зволікаєш із самовизначенням і белькотиш самовиправдну тарабарщину, та ще й сієш смуту, обливаючи наші святині помями. Не віриш? Не розділяєш погляди? Ну і хер з тобою! Але зарубай собі на носі – я розцінюватиму це не як благородні гамлетівські вагання, а як зраду і плювок у саму нашу тожсамість. Будь або товаришом у всьому та безкомпромісно йди до кінця, не зраджуючи переконанням та ідеалам, або принаймні чесним суперником і не мастирся під «співчутливого друга», якому начебто болить душа за помилки побратимів. Вирішуй сам, допоки стихія не вирішила за тебе й не розвела нас по випадковим барикадам, бо ніхто надійно не спрогнозує, по яку сторону ми з тобою опинимося – разом або навпроти одне одного. Припини бути безпринципним слюнтьям і стань кінець кінцем особистістю!

На цьому мені увірвався терпець:

— Знаєш що? Коли так, то краще я зіграю на випередження стихії та завчасно самоусунуся, бо люди, що через будь-яку найдрібнішу незгоду шарахатися навідь від «свого», мов від прокаженого, стовідсотково обсеруються по самі вуха щойно стикнуться з реальним, а не уявним «народом». Офіційно засвідчую тобі своє свідоме та навмисне невтручання! — відказав я, різко підвівшись та попрямувавши до омріяних дверей на волю. — Краще я постою осторонь цієї марудної і невдячної справи та з безпечної відстані поспостерігаю, як ви карколомно пошиєтеся в дурні, доламавши решти залишеного Райхом спадку і з'ясувавши, що непутящий народ, як всюди і завши хоче жертви, а нагодувати його патріотизмом, мов Ісус п'ятьма хлібинами і двома рибинами, не виходить хоч лусни. Населення не живитиметься фотосинтезом та не проростатиме на навозі самотужки, мов овочі для вашого обіднього столу. Ви що, думаєте від пафосних балачок та споглядання по телевізору патріотичних торжеств, павичевохвостих пишнот, під котрими приховано звичайну курячу сраку, та безглузких урочистостей народ насититься? Ніби як із порно – подивився на глянцева фото біфштекса з гарніром, посмакував себе за язика і почуваєшся наїденим? Тут немає про що полемізувати! Ви ж навіть якісним лайном забезпечувати не збираєтесь. Тож стули пельку та йди нахер зі своєю «тожсамістю», неврастеніку!

— Сам іди туди, мудак шовіністичний!

Штефан не на жарт розлютився і на прощання замість потиснути руку показав мені середнього пальця.

Завіса!

І така істерична словесна дуель за півкроку від колотнечі супроводжує мало не кожную другу нашу зустріч. У мене від нього та його пристрасної патріотичної абракадабри вже, їй-богу, сіпається око! Не достукатися, не докричатися. Марні спроби відвернути катастрофу. Безперспективні, безнадійні та сумні, мов педик на прийомі у проктолога. Невдячний клопіт. Коли вони вже опритомніють... Я був ладен миритися з цим, допоки дбайливе мурижіння власної «вибраності» залишалося певною екстримальною точкою, але поступово ця недолуга вигадка переміщується з паталогічного маргінесу у позицію наріжного каменю, перетворюється на концентрат, базис уособлення і невід'ємну частину тієї триклятої «тожсамості» і це докорінно змінює моє ставлення. Українство у такому ізводі – це якась тоталітарна релігійна секта для невибагливої публіки, не переобтяженої такими незначущими другорядними дрібницями, як освіта і логіка, а відтак зовсім непотрібно бути екстрасенсом аби спрогнозувати, до чого це призведе. Не хочу наврочити, але я переконаний, що на місці романтиків революції там блискавично, з історичної точки зору майже миттєво виникне одіозний режим зі схожими одне на одного, мов близнюки, оперетковими військовими диктаторами у папугоподібних кітелях, що змінятимуться одне одним через розстріл попередника (бо кожен з них усіми пазурами чіплятиметься за владу, позаяк втрата влади автоматично коштуватиме йому одночасної втрати голови. Такою є доля всіх авторитарних правителів – голова деспота або в короні, або на палі!) що кілька місяців, мов у оскаженілому калейдоскопі. Як дві краплі води – грецька хунта «чорних полковників»²¹⁴ із суворішим кліматом, потенційний іграшковий Райх, що страждає на едіпів комплекс. А далі на них чекатиме лихоліття реставрації візантійського царедорства у найвідразливіших формах, подальша спустошлива архайзація свідомості і зрештою поступовий контрреволюційний дрейф громадської думки у бік ностальгічної ідеалізації життя у Райху

²¹⁴ Чорні полковники – військова диктатура в Королівстві Греція, встановлена 21 квітня 1967 року, щоб запобігти перемозі на виборах лівого «Союзу центру» Папандреу. В результаті Грецька військова хунта, в якій провідне місце незабаром зайняв Георгіос Пападопулос, встановила жорсткий диктаторський режим.

і СРСР, особливо серед представників середнього та старшого поколінь, бо «за Деніца у мене хер стояв, а зараз вже ні». Якщо мої побоювання не справдяться, і якщо я доживу до того моменту, коли можна буде вже більш-менш робити певні висновки, я ладен буду жерти власні труси. А поки що я бачу, як вони діють навмання, але прискіпливо і послідовно дотримуючись дурних ініціатив прازького бомонду – невебагливих у вимогах (передусім до себе) і неперебірливих у засобах шарлатанів зі сложакісними пухлинами на сумлінні. І, скидається на те, що Штефана звідтам ніяк не висмикнути.

Втім, щодо молоді – як лемберзької, так і берлінської! – його невітінні прогнози здаються не такими вже неймовірно далекими від істини. Я зі зростаючою обережністю вдивляюся у майбуття соціофобної, зануреної у себе «нової генерації» та їхню завороженість комп'ютерами, експериментами зі штучним інтелектом, бо розумію, що це – завороженість покоління, вихованого на фентезі. Вони сприймають ці машини як щось магічне, те, що вирішить усі проблеми. Що таке фентезі? Це майбутнє як минуле, абсолютизація казки та відкидання наукового раціо. Вчитися не треба, вистачить і непереконливого імітування інтелекту! Фізика, хімія та математика не потрібні! Оволодійте чаклунством, навчіться правильно махати цією чарівною паличкою та промовляти «абра-кадабра», і все буде добре. Вони дійсно жадатимуть не розумних і досвічених лідерів, а брехунів-популістів під виглядом магів. Можу лиш розвести руками. Що поробиш, наслідки американізованої реформи освіти – перефразовуючи відому російську вульгарну приказку, вітчизна вимага експертів, а ВИШ штампує Пі-Ейч-Ді²¹⁵. Та й від збайдужілих затурканих педагогів, чия зарплата, образно кажучи, з початком перебудови із матеріалізованої винагороди від вдячних батьків перетворилася у чиновницькій свідомості на жебрацьку компенсацію ідеалістові-невдасі за невміння чи небажання інтригувати та «крутитися», на правду мало чого можна вимагати й чисто людськи навряд можна засуджувати.

Не звинувачуй мене у нетерпимості. Присягаюся тобі, що попервах у подібних перепалках я був максимально акуратним і тактовним, навмисно уникав гострих кутів й обходив завідомо вибухонебезпечні теми, та це не допомагало і градус істерики все одно невинно повз догори. Так, я регулярно ображаю Штефана, а він мене,

²¹⁵ рос. вульг. «отчизна требует героев, пизда рождает дураков».

проте ми все ще. Як не дивно, довіряємо одне одному, бо знаємо, що нестримані на язик емоційні холерики органічно не здатні на винахідливу підлість – не вистачає терпіння. Натомість вони вискажуть тобі все просто в обличчя. До підлості більш схильні чемні виховані тихуни, що встромляють тобі ножа у спину, бавлячись при цьому на публіці у доброзичливість, тактовність і гарні манери.

Та попри те, моє бажання пройти ініціацію в професійні українці осанним часом значно послабшало. Ба більше, поклавши руку на серце, його майже совсім і слід простив, бо я дедалі глибше переконуюсь у тому, що цей світ – тотально не мій аж до мозкового підкорку. Я так його і не збагнув, не прийняв, не одомашнив і не проникся, хоч і відчайдушно намагався. Те, що раніше наштовхувало мене на роздуми і на що я ладен був тактовно заплющувати очі й дивитися крізь пальці, тепер відверто дратує. Доходжу невтішного, хоч і очевидного висновку, що себе не переробиш і не змусиш отримувати оргазм від члену іззаду, якщо ти не жінка, а чоловік. То не «переоцінка світогляду», як терендить Штефан, а самозгвалтування у неприродній формі.

Мене все бісить!

Ці незграбні імена, що ніби складаються з довільно скомбінованих шиплячих приголосних та нагадують прізвиська демонів, запозичені зі середньовічних французьких гримуарів²¹⁶, це впадіння в напіврелігійний транс під час виконання народних пісень, схожий на відрішення від світу індійських йогів чи близькосхідних дервішів, ця розлита у повітрі покірність фатуму і буддійська бездіяльність, насмішлива відраза до самовдосконалення і дитяче покладання на випадок, очманілий моральний онанізм на історію і її систематичне фальшування (вивертання на свою користь, вільне тлумачення неоднозначних подій, вип'ячування одних фактів і вперте замовчування, демонстративне ігнорування інших, невігідних) у промислових масштабах, алогічність у пориваннях душі і зворушлива відданість батьківським могилам в купі з відчайдушним самозреченням на користь дітей, кричуща безалаберність у роботі і фантастична бідняцька винахідливість. А особливо – понад усе! – схильність до романтизації похмурої довколишньої реальності,

²¹⁶ Гримуар (фр. *grimoire*) – книга, що зазвичай містить інструкції щодо створення магічних предметів, таких як талісмани та амулети, описує заклинання, ритуали, ворожіння, а також обряди викликання / пробудження надприродних сутностей, таких як ангели, духи, божества та демони.

естетизація сірості замість конкретних кроків по її розфарбовуванню... Замість прикрити зяючий каналізаційних люк кришкою вони сідають обабіч нього й складають тужливо-співчутливі рулади про тих, хто провалився й потонув у лайні, але й пальцем не поворухнуть, аби витягти бідолагу звідти. Вони таки схід, схід... Вони поза плином часу. Вони живуть вчорашнім та завтрашнім днями, а сьогодення для них не існує. Сьогодні – не важливе, не суттєве, затуманене і мрячно-байдуже.

Не моє! Геть не моє!

От такі-то справи, друже. Не знаю, як діяти далі...

Поза тим геть нічого цікавого не відбувається, тож уся надія на ковток п'яного паризького повітря, що доринатиме до мене, бранця до крику задушливого, запиленого і невиправно алогічного сходу, крізь твої оповіді вензелюватим бароковим почерком. Із нетерпіння чекатиму на твого листа, а свій завершую, бо вже й так, напевно, втомив тебе багатосторінковими переказами розбратів і дразг у стилістиці комунальної кухні.

Сумую за твоїм заразливим реготом та огидною звичкою колупатися у носі під час напружених роздумів!

Я

Лемберг, 29.07.1990

29

*Адреса отримувача: Лебмерг-10332, Галіцієн-райхсгау,
Академієштрассе 12, герру Акселю Ульріху*

Дорогий мій друже!

Знову і знову я починаю з дорікань на адресу самого себе стосовного надмірного зволікання, але, ти не повіриш, укотре маю повне моральне право повторити сакраментальну фразу «у мене були на те вагомі підстави».

Цей лист видасться тобі незвичайним, рваним та стилістично неузгодженим, що для професійного писака, здавалося б, – ознака дискваліфікації. Та причиною тому є не моє раптове отупіння, а факт

рекурсивності писання – початок писався вже після основної частини, бо я краявся думками, які конче потребували термінового виплесківння на папір, проговорення, виплакування.

Що сказати тобі щодо ваших невротичних дебатів окрім того, що позірно ці твої фахові українці нагадують – ні, навіть не секту! – а типових сучасних демагогів, котрими нині Старий Світ наповнився по самі вінця. Ти ж бачиш, що й у Берліні, і у Парижі відбувається те саме – безкінечні дискусії навколо безглузвих новопосталих ідеологем, що провадяться їхніми неадекватними адептами з почасти не менш неадекватними опонентами. Типовий дискусійний клуб мислителів-інтелектуалів «Зайва хромосома». З певного моменту я припинив на них зважати і силоміць викреслив подібних бовукрів із власної картини світу, бо ні на що, окрім балачок, вони не здатні. А на втілення своїх же планів і поготів. Як кажуть араби, якби з крику можна було б побудувати сарай, віслюк збудував би ціле місто. До речі, у мешканців Галиції, як і у арабів, на вулицях брудно, бо «своє» завершується безпосередньо за порогом оселі, отже там не потрібно підтримувати охайність, як удома. У нас же, людей Заходу, простір свого включає і вулицю, і місто загалом, тому ми й печемося про чистоту, а наші містечка переважно виглядають чепурними та мальовничими. Відтак навіть на побутовому рівні нам украй важко порозумітися із ними – ми закидаємо їм нецивілізованість і невихованість, вони нам – педантизм і душевну прохолодність.

Ще більшою мірою це стосується СРСР. Попри «перебудову», попри «розрядку», попри явні ознаки розпаду нашої та їхньої неоімперської державності, що невідворотно визріває, нам буде шалено важко не просто зрозуміти одне одного, а й хоча б вислухати, позбавившись чи бодай трішки приглушивши підозріливість і всмоктану з молоком матері антипатію. Згадай, хто «ми» були для них впродовж останньої половини століття? Як нас роками називала радянська пропаганда, вивергаючи на наші голови соковиті лайки та винахідливі прокльони? Ми були не люди, а «орки», бо людей вбивати важко та жалко, вони плачуть та відчувають біль, а орків – ні, вони лише бездумно і злобливо мичать, мов корови. А як ми у відповідь таврували їх? Дикунами, варварами і біосміттям! При цьому обидві сторони переконано наголошували на тому, що достеменно знають, нібито опоненти гвалтують бабусь і дітей та цуплять унітази, біде й килим з патифонами, а також сторіччями «крадуть» «наші» пісні, традиції й відкриття (Як? Для чого? Ой, облиште! Якось! Завдяки

своїй безпрецедентній підступності й крапка!). Десятиліття дегуманізації, демонізації, «отваринення» і культивування пекучої ненависті не минають безслідно.

Складеться парадоксальна ситуація, коли напруженишими членами обох суспільств стануть обдаровані й талановиті «зрадники», що послідовно бажатимуть своїй країні поразки чи занепаду. Я для себе називаю це «феноменом Бертольда Брехта»²¹⁷ (Памятаєш такого? Один із перших «дисидентів», пригодованих американцями? Кажуть, що й досі животіє десь у Нью-Йорку, але вже нічого не пише і безпробудно пиячить). Втім, Ленін також нібито бажав поразки своїй батьківщині. Але кому саме – Росії як такій чи царизмові? Тут найбільше важить мотивація. Хто такі ці нові «брехти» – вимушені союзники ворога чи радикальні правдошукачі, для яких гола істина буде важливішою за шкурні вигоди й навіть комфорт власної шкури? Питання без відповіді...

То ж не дивуйся «незрозумілості» галиційців і не переймайся тим. Нам дійсно не дано збагнути «їх», східних людей – що з північного, що з південного сходу. Хоч, насправду, я таки вбачаю певну, бодай і понівечену логіку у тому, що вони проголошують. Гадаю, що показний націоналізм галиційської інтелігенції, сконцетрований у кампаніях біснுவатих бузувірів під час не вельми велелюдних напівтаємних мітингів та у відвертій полеміці «у колі обраних» за їхніми лаштунками – це своєрідна палочка-рятувалочка від внутрішнього дискомфорту, з яким вони десятиліттями жили у Райсі, страждаючи на синдром бідного родича – ніби і Європа, але вельми умовна – той-таки екзистенційний «схід»! Префікс «недо» – от їхній непідйомний хрест, що вони тягнуть впродовж усього свідомого життя, і водночас джерело підживлення для психологічного стану перманентного неспокою. Вони черпають внутрішні сили з образ та поневірянь, як ми – з успіхів та досягнень.

Нарікти їх професійними революціонерами язик не повертається – то було б комплементарним перебільшенням. Це – не професіонали, а шкільний самодіяльний гурток канонічних трійочників, залишений без дорослого художнього керівника. Але одне вони міцно засвоїли –

²¹⁷ Бертольт Брехт (1898 – 1956) – німецький драматург і поет, засновник т.зв. епічного («діалектичного») театру, принциповий і непохитний противник нацистської політики і самої держави.

тезу з «червоної книжечки» того огрядного хунанського партизана з бородавкою на пиці²¹⁸ про те, що гвинтівка народжує владу.

Знаєш, я все частіше згадую батька, який любив повторювати, що найчастіше пояснити будь-що можна через свідому примітивізацію, очищення від зайвого лушпиння, спрощення орнаментів заради уяскравлення суті. Чому я принциповий «не-патріот» Райху, як би мене за це не кляли? Я обожнюю Берлін і рідну Саксонію. Я закоханий в мою рідну німецьку мову. У чому, як тепер стало модно казати, фішка? Та у розрізнення держави і батьківщини, у їхній принциповій нетотожності. Батьківщина – це те, де ти живеш, а держава – це те, як ти живеш. У нормальних державах кожен громадянин, мов той Людовік 16, може сказати «державо – це я», у той час як у антидержавах на кшталт нашої ми кажемо «державо – це вони». І якщо тебе не включено до складу цього займенника «вони», то забудь про свободу думки, перспективи на майбутнє і навіть великі гроші, бо як би важко і наполегливо ти не працював, у антидержавах чесно заробити можна лише геморой, а мільйон – лише вкрати. А вкрати, звісно, можуть лише «вони», бо в тебе для того немає ані можливості, ані гарантії безкарності. Мені вже за сорок, а у мене навіть автомобіля власного немає... Який тут у сраку «патріотизм»?! Невдаха, «лузер», «ніхто», суцільне розчарування для близьких, котрі зрештою втомилися й вирішили стати «далекими».

Зненацька, мов грім серед ясного неба.

Марта пішла від мене. Підпавши під згубний вплив Єлени вона поступово прийшла до висновку, що свербіння між ногами та жадібність з амбіціями – це і є той горезвісний «поклик серця», і вчинила фурор за класичним сценарієм вульгарного французького водевіля – спекотне літо, легковажна зрада, стрибок із головою у юнацькі пристрасті, недовгі й невмілі переховування, громоголосна італійська сварка з биттям посуду та висловленням одне одному «усього, що накіпало» і безнадія під бравурну фальшиву мелодію на завершення.

²¹⁸ Мається на увазі Мао Цзедун (1893 – 1976) – китайський політичний лідер, теоретик маоїзму, засновник Китайської комуністичної партії (ККП) у 1921. Народився у місті Шаошань провінції Хунань, через що до кінця життя зберігав характерний діалектний акцент. Адаптував соціалізм до китайських умов, що конспективно викладено у виданих мільярдними тиражами цитатниках, більш відомих як «маленька червона книжечка».

Чіпляючись свіженькими рогами за стелю, я невпинно пошкандибав вниз у прірву сходами чоловічої гордості й самоповаги. Уяви, я намагався «домовитися» і навіть все вибачити! Та моя відчайдушна спроба налагодження стосунків вилася у їхнє запекле з'ясування аж до знівелювання. Моя Марта... вже «не моя» Марта озвіріла й використала усі можливі методи, або якнайдошкульніше зобразити мою нікчемність, заподіяти максимального болю, завдати нищівного удару, пересипаючи своє мовлення барвистою творчою лайкою та хлестким портовим матюччям. У хід пішов повний арсенал – крик, сльози, кидання у піку старими подарунками (заздалегідь приготованими й найменш комерційно цінними, ясна річ), взаємні образи, знущальницькі порівняння, несправедливі обвинувачення у купі зі справедливими, невинуваті дорікання у купі з напів виправданими. Спіраль ескалації блискавично розкрутилася мало не до рукоприкладства.

Я й не підозрював що кількість гівна всередині вкритої червоточинами душі цієї звабливої тендітної жіночки перевищує її загальну вагу! І поряд з оцією моральною потворою я прожив половину життя!

Вона завзято їздила брудною непідтертою сракою по моїй нервовій системі, мов глистявий кіт по килиму у вітальні, демонструючи при цьому непересічне вміння навіть дивитися на мене матом.

Мартин новий французький лицар серця – якийсь сивий чорт-місцевий художник з «мущинистим» й поскубаним життям та бурбоном обличчям (яке я вчора насилу пригнічуючи гидливість та напади нудоти залюбки натовк до кривавої юшки – сцикло жабоїдне... і жабойобне... мою-колишню-жабу-йобне... маже не захищалося, а тільки жалібно скнирило та по-бабськи драматично затулялося мініатюрними дитячими рученятками, заплямованими фарбою та нікотинном), з алкоголістичними прожилками під сумнимиспаніелячими очима і голосом гусака-затятого курця, схожий на муміфікованого комісара Катані з того італійського серіалу, котрого вона за загадкових обставин «випадково зустріла» на сутінковому Монмартрі. «Він – справжній чоловік, що не ухиляється від відповідальності, бо запропонувавши перейти на «ти» невдовзі перейшов на «ми». Тонка творча особистість, все ж краще за безталанного і безіменного літературного негра, що здавався багатообіцяючою висхідною зіркою, та так нічого путнього крім

шлункових газів і не народив, а замість того перетворився на закомплексованого й запліснявілого паперопсувача-напівімпотента, що мов старезний Фольксваген-Жук, постійно тарахтить, псує повітря, кавкає та гуде за найменшого привода і без підсоса вже давно не заводиться! От тобі й вся романтика! А я – жінка! І в мене одне життя, а не сім, як у kota! Тож я не гаятиму його на... таке! Я хочу завершити статеву кар'єру з чоловіком, поряд з яким я цвістиму та пахнутиму як квітка, а не як тутешній смердючий запліснявілий сир. Маю на те повне право! Ніхто мене не засудить! Навіть твоя схожа на лишайного бобра шльондра-бібліотекарка, чи хто вона там!» — кінець цитати (Виявляється, вона все знала! Сусідки-подружки, паскуди, переповіли, ще й додавши огидних фантастичних деталей). Вміє допекти, тварюка! Завжди вирізнялася уїдливім, мов пташиний послід на автомобільній фарбі, сарказмом, почасти видаючи на гора справжні дорогоцінні перлини, досконалі витвори «самолюбство-розтоптуючого» мистецтва. У тому числі й за це я її колись покохав.

«Можемо залишитися друзями, я не проти. Як полюбляє повторювати Єлена, чоловік і жінка, що просто товаришують, або спали у минулому, або спатимуть у майбутньому, так що ніби все сходиться» — ніби кепкуючи прощбетала вона з дбайливо випестуваною металічністю у сповненому призи́рства голосі й пішла, залишивши по собі на життєвій стежці безформний кінський корж у вигляді мене.

Зумовлено це викидом гормонів у кров чи виверженням сечі у мозок – мені начхати. Аж ніяк не думав, що вона скажиться напередодні клімаксу, бо ж чим дряхлішим стає тіло, тим нібито вищими – моральні чесноти. Та двері рішуче грюкнули, а далі всередині мене розверзлася безодня...

Друже, мені соромно зізнатися, та я нічого від тебе не приховуватиму, бо крім тебе та, можливо, дітей (казна що вона їм там наплете... завтра вони у терміновому порядку прибувають у Париж, де й житимуть разом... із нею та... ним) у мене нікого не залишилося. Я не просто витончено «страждаю», імпозантно приймаючи погордливі картинні пози як поганенький актор на сцені аматорського провінційного театру, я буквально вию вийма від відчаю. Мав необережність довіритися падлюці, звабившись її ангельською зовнішньою вродою, а вона по-диявольськи відтяла мені душу від тіла й зухвало пошматувала її у криваве безформене місиво.

Відлупцьований долею, рюмсаючий через спідницю мов підліток сорокарічний чоловік – вельми непринаadne видовище.

Бездоня, бездоня, *de profundis clamavi ad te, Domine*²¹⁹, а він не чує, бо як справедливо стверджував твій віденський другака, саме коли ти найдужче потребуєш його втручання або втішення, він глухне... чи ж його взагалі не існує? Чи він, передвічний садист-експериментатор, свідомо покарав людей коханням, що у муках навчилися вірувати?

Невпинний каскад щемких та гризотних емоцій роздереас зсередини: змук, зневіра, приреченість, невідворотність, неосяжна безнадія, безвольність аж до остаточного заретушовування людської подоби. Диявольський невтамовний скрегіт по душі пазурів згадок та спогадів про спільних «нас». Внутрішнє спустошення. Знекровленість. Виснажлива депресія, мов з латиноамериканської мильної опери, що гнітить, ніби притискаючи твоє єство пудовою гірею до підлоги. Мабуть так почуваються героїнові наркоманії під час ломки. Паталогічна залежність від чого завгодно – все одно залежність із однаковими симптомами, схожим перебігом та аналогічною причиною – зловживання ендорфіном і дофаміном (у моєму випадку бозна якої якості й контрабандного походження, та проте) через необережність, необачну недбалість й безтурботне нехтуванні правилами самоконтролю та періодичного насильницького замовитверезіння.

Сни, наповнені дражливо вислизаючими сподіваннями, що «це все мені лиш наснилося», а потім пробудження назад у бездоню...

Ввижається усіляке й на яву... ні, не галюцінації, а гірше – ніби впізнаю її у схожих жінках на вулиці, ніби відчуваю її парфуми вдома, ніби край вуха долунає її веселий сміх десь у метро чи перукарні. Різко повертаю голову – а ні, не вона... І чергова хвиля задушливої тисняви у грудях, і знову щось усередині з характерним тріскм репає навіпіл, за законом Архімеда витискаючи собою назовні змучений стогін... Серце затерпло, як кінцівка, бо його відсиділа підла змія, і ти ледь не непритомнієш від болю, просто випадково натикнувшись очима на у поспіху залишене нею пальто чи гребінець.

Шкідлива ілюзія можливості «переграти партію», штучний комплекс провини. Безсилі переживання, набридливі зациклені прокручування в голові одного й того самого спогаду до запаморочення. Вибудоовування альтернативних сценаріїв «я що було

²¹⁹ лат. «із безодні я взиваю до Тебе, о Господи» – перший рядок 129 псалму.

б, якби...». Невгамовна тяжкість десь у череві, ніби скривавлена душа воліє випорожнитися трутизною зради, а організм не дає. Чоловіча гордість віддана на поталу тортурницькій тузі, жалобі по часточці власної душі, що скривавлена волає до небес від болю, журби та кричущої несправедливості: За що зі мною так?! Чому я?!

Вона була сяючим промінчиком світла у темному царстві мого суперечливого внутрішнього світу, що поступово і непомітно перетворився на згубне, всепроникне, руйнівне радіоактивне випромінювання, яке підло й непомітно нищить тебе, випалюючи тельбухи, і от ти буквально на очах худнеш до невпізнаності, марнієш, робишся ніби напівпрозорим, несправжнім, безцільно але невтомно тиняючись мов привид по темних закутках квартири і періодично виторгаючи нестямний крик чудовиська, що майже втратило людську подобу... Разючий контраст зі мною ж двотижневої давності.

Фізично важко дихати, лінь розплющувати очі вранці, байдуже на усе, не хочеться навіть унадмір поворушитися, але й нерухомо лежати, витріщившись у стелю, також нестерпно млосно й боляче – класичні й загальновідомі тривожні симптоми «отруєння стрілами амура». Хочеться пуститися у всі тяжкі, та не стачить сил. Хочеться забути, видерти собі мозок, зробити лоботомію, або безслідно викорінити, викорчувати саму згадку про неї, мов бридкий бур'ян, бо пам'ять – найбезжальніший кат. Згоден на все, аби так не пекло всередині... Ніде, немає в кого сховатися, зануритися, порятунку немає. Все ще кохаю до нестями цю бездушну зрадливу відьму, але й одночасно вже ненавиджу її до смерті. Бодай би вона сконала в корчах, вдавившись членом свого порепанопикого маляра! Ти вже не справжня повноцінна людина, а лиш огризок людини, зациклений на образі на ту, що так підло й немилосердно обгризла, та на болі від ран, нанесених її безжальними іклами.

Чому вони такі? Чому вона така? Що коїться у жіночій голові, які процеси протікають? О, ці непролазні хащі й темні закутки багатовимірної жіночої свідомості з усіма притаманними атрибутами: недомовляннями, вербальними фуєте, ужимками, вихляннями «ні-ні, але так» у стилістиці «танок вужа на пательні», двозначними метафорами й тонкими натяками на товсті обставини, інфантилізованими капризуваннями й театралізованими вередуваннями. О, це одвічне питання з награним благанням у котячих оченятках, під час відпочинку після сексу, грайливо і

водночас затишно закинувши на тебе ніжку – що б ти робив, якби я померла? – від якого в нас тане душа й ми ладні на все заради неї! З дуру відповідаємо: «Я б, напевно, також помер!» Брешемо. І обидва це розуміємо, хоч робимо вигляд, що ні. Такими є залізні правила оманливо-лицемірної гри під назвою «стосунки».

Коли вирок – остаточний і такий, що не підлягає оскарженню – вже винесено й публічно оголошено, то чи є сенс у відтермінуванні страти? До крику хочеться вже перетнути кордон страждань та метушні у напрямку вічності, як писали на обелісках вільгельмівської доби. Тим паче, я й без того почуваюся небіжчиком, що почав розкладатися зсередини, псуючи повітря довколо себе.

Я розтоптаний, друже.

Соваюся по квартирі, мов гаїтянський зомбі, і не нахожжу собі місця. Ці стіни памятають її сміх, її перший та останній стогін, її аромат і відлуння її кроків по скрипучому паркету. Видудлив усі запаси алкоголю, обгриз усі нігті до м'яса. Зовні став схожим на божевільного волоцюгу, що спить у картонній коробці десь у Тіргартені²²⁰. Не переобтяживатиму тебе зайвими подробицями, та ти сам усе, припускаю, зрозумів.

Я не знаю, скільки ще протримаюсь. Пауль намагається мене морально підтримувати, якимось розрадити, та йому це не дуже вдається, бо він перебуває у такому самому становищі. От вже спілка нікчемрогоносців! Чи це мені кара за те, що зневажав, глузував з його біди та кепкував поза очі з нього? От і сам опинився в аналогічній сраці, що ненажерною прірвою розверзлася піді мною, погрожуючи поглинути з характерним плямканням.

Живу лиш очікуванням післязавтрашнього повернення до Берліна. А що там...? Не знаю. Нічого не знаю. Думати боляче, писати боляче. Сподіваюся, що згодом полегшає. Вдома навіть стіни лікують, чи не так?

Я на самісінькому краєчку прірви. Курва, так хріново мені ще ніколи не було...

Коротше, я у лайні по вуха, брате. Згасаю, мов свічка під дощем та вітром – начебто ще є чому горіти, та вогонь тухне, бо зникла рука, котра, як виявилось, затуляла тебе від примх природи, а ти у відповідь зігрівав її кохані змерзлі пальці. Що ще додати?

²²⁰ Тіргартен (нім. *Tiergarten*) – парк у центрі Берліна, один із найбільших парків Європи площею 210 га.

Напишу тобі вже з дому.

А ти... якщо не втратив віру, як я, може хоч свічку за мене постав... може він хоча б тебе послухає? Почує і змилостивиться, вгамує цей нестерпний біль, бодай трішки, бодай як аспірин, а не морфій...

Вибач, якщо зіпсував тобі настрій, та мені більше нікому навіть і пожалітися.

Спасибі, що ти є.

Крістіан Мьоллер
Париж, 10.08.1990

30

*Адреса отримувача: Берлін- 12051, Грос-Берлін-гау,
Нойкьольн, Рінгбанштрассе 18, герру Крістіану Мьоллеру*

Термінова кореспонденція (Авіа)

Агов, друже, ти що таке удумав?! Ану відставити згасати і всі ці ліричні шмарклі!

Пишу цього листа з центрального вокзалу Лемберга аби сповістити, що вже сьогодні я вирушаю до Берліна, а отже цей лист, ймовірно, випередить мене на лічені години. Кетхен зраділа, мов дитина, передчасному завершенню нашого східного «заслання», та й я сам зітхнув із полегшенням. Амбітний експеримент по інтеграції у схід зазнав тріскачого провалу, втім, як і очікувалося (хоч і не визнавалося вголос).

А поки я ще не приперся і не обійняв нарешті твою потворну піку, дозволяю тобі знову напиться і заспокоїтися.

Халепа, друже, гівняна халепа! Прикро, що так сталося, але нічого не вдієш – одвічна чоловіча доля оплакувати й ховати з почестями ще непомерлі почуття. І не твій човен першим феєрично розкришився об побут, не витримавши випробування буденністю. Солодощі повсякчас відрігаються, обпікаючи душу кислотою. Класичні «прикрощі» міжстатевих взаємин у тваринному, етологічному сенсі: вона для тебе – всесвіт, а ти для неї, як з'ясовується після двох десятиліть

подружнього життя, – не більше ніж суміш банківської каси та вібратора. Я, наважуся зізнатися, завжди, від самого твого одруження, мав якийсь неспокій, нез'ясовні перестороги щодо Марти...

Тобі, я бачу, геть кепсько. Холодний душ виявився сірчаноокислотним. Благаю, не накой дурниць! Не драматизуй! До дідька цей показовий фаталізм, верленівську меланхолію та кафкіанську рефлексію! Не картайся докорами сумління і не край себе «альтернативними сценаріями з хепі-ендом». Не порпайся у власних нутрощах розпеченими кліщами! І заради усього святого (в яке ти не віриш, та проте), не смикайся «поспілкуватися з нею ще раз», поки я не приїду. Не відповідай на її дзвінки, якщо зателефонує, не вступай із нею у новий виток полеміки і боронь тебе Боже зайвий раз лити воду на її млин та визнавати свої надумані «грішки» – самобичувальна *tea culpa*²²¹ в рази погіршить твоє й без того скрутне становище. Що ти їй скажеш, га? «Давай не будемо сваритися і спробуємо ще раз!»? Це точно як посцяти на трансформатор!

Я не покину тебе призволяще! Тримайся, братику, я мчу до тебе, аби стати вартовим твоєї притомності. Оточу тебе турботою (сподіваюсь, ти все правильно розціниш і не мацатимеш мене за сраку з голодухи), а себе роботою. Запускай зворотній відлік! Без пафосу – це дісно трагедія, на тлі якої усі ці політичні перипетії гівна варті! А моїй неповороткій волохатій дупі – догана за необережну приспаність буцімто неперевершеної інтуїції (бо інтуїція, як неодноразово було доведено емпіричним шляхом, це здатність голови відчувати дупою), що мала б мене завчасно попередити, застерегти, а натомість легковажно проперділа насування небезпеки і прогавила грозу, що поволі збиралася.

Перемикнися на щось інше... Ну чи хоч хильни зайвого... ні! Наклюкайся в хлам, до сраної немочі та йди шукати пригод: розбий кілька вітрин, покажи бабам хер із-під пальто десь у тому ж Тіргартені, влаштуй дебош із бійкою і порозважайся лупцюванням вошей на волоцюгах у камері поліцейському відділку. В сраку моралізаторство! Роби будь-що, аби не залишатися на самоті з думками більш ніж на десять хвилин. Потім все владнаємо, відіграємо назад, підрихтуємо мізки та репутацію. Не бійся гучних наслідків,

²²¹ лат. «моя провина» – формула покаяння і сповіді в релігійному обряді католиків з XI століття.

бійся гучної тиші наодинці з собою у кімнаті, де ще витає її запах. Нехай голова болить за інше, зараз це – рятівна соломинка.

Не залишайся на самоті, чуєш? Усамітнення – це для тебе зараз, під час перебування «у гострій фазі», взагалі неприйнятне, неприпустиме, руйнівне й найзгубніше з усього, що можна вигадати. Гарантована запорука опинитися у петлі чи у реанімації. Хрін на неї, на Марту. Дім там, де ти не втягуєш живіт та довіряєш сидінню на унітазі, а не там, де сидить твоя формальна баба (нехай і з усіма належними атрибутами у вигляді офіційно схваленого бургомістром кривавого синця у паспорті). Старий, візьми себе у руки. Неодмінно мусиш приборкати почуття та увімкнути холодний розрахунок. А лінності... ну, не гани себе унадмір через дурниці! Усі творчі люди звійди ледачі. Єдині з них, хто у буквальному розумінні рве сраку на роботі, це порноактриси.

Та передусім, як тільки повернешся у Берлін, позбудься її речей! Усіх зужом, нахраписто, лихим кавалерійським наскоком – на найближчу помийку! Особливо ретельному й нещадному знищенню підлягають інерційні подразники у вигляді фотокарток, тим паче спільних. Навіть побіжні погляди на фото, що провокують спогади про «колишнє спільне щастя» (здебільшого несправжнє, уявне, підло сфальшоване твоєю власною підсвідомістю), не кажучи вже про тривале вдумливе споглядання, чим ти, ладен заприсягтися, періодично займаєшся з перекошеним від розпачу і зкам'янілим від сліз обличчям – особливо вишуканий різновид мазохістських тортур. Познімай їх нахрвн зі стін, витруси з фотоальбомів. Викинь до дідька лисого, намагаючись не зазирати, не дивитися на них зайвий раз. З очей та серця геть! Душу тобі зараз слід загаладжувати, мов оскаженілого песика, а не роз'ятрювати, мов грайливого котика.

І не побивайся так, чуєш! Заради чого? Вбитого сокирою їжака між ногами?! Та хай його міль поб'є!

Біль вщухне одночасно з пристрастями, коли остаточно омертвіє душа. По-іншому його не втамуєш. Пил вляжеться, осад осяде. Душа зарубцюється й вкриється непробивним панцирем бронтозавра. Все трапиться за вічними законами природи. Ти одужаєш, ти подужаєш, ти вичухаєшся, очунаєш, оговтаєшся і ніби заново народишся на світ. Зістрибнеш із голки. Не ти перший, не ти й останній.

А поки що – конче необхідно перелаштуватися з «вона пішла, от горе» на «нарешті спекався, от радість!».

І час, трішки цілющого часу. Ти викашлюватимеш, вихаркуватимеш це як старий пес власну шерсть, але згодом, раз за разом, кожен черговий напад туги і відчаю відхаркуватиметься все вільніше і безболісніше. Так діє найзатребуваніший людьми ангел-анестетик – ангел забуття. А поки він не візьметься до виконання своїх обов'язків, я трішки поконкурую з ним та опікуватимуся твоїм консервативним лікуванням. Хвост трубою!

Вона повелася, як хвойда і норавлива наволоч. Це – неспростовний факт. Після того, що ви разом пережили і через що пройшли... Твоя душа вже ніколи не пробачить її. Це також факт, і абсолютно виправданий. Не пробачай! Це – правильно. Дозволь праведному гніву розгорітися. Мені, як і тобі, завжди туго давалося «пробачення». Справедливість вимагає не поблажливо пробачити лиходія, а поквитатися з ним. Воздати за заслугами тому, хто свідомо заподіяв тобі лихо, і бажано ще й так, щоб кривдникові це назавжди закарбувалося у пам'яті, зашрамувалося у підсвідомості. Суто з педагогічних міркувань, так би мовити. Та й взагалі, ти ж і сам писав, як раніше казав Паулю давню непорушну істину: пробачення без діяльного (наголошую, діяльного!) каяття – то шкідлива дурість, що сприяє безкарності зла. Помстися їй тим, що вилікувався і став щасливішим, ніж із нею. Нехай, курва, лікті кусає. І дітям не соромся розповісти «свою» правду, щоб не думали, що ти – «козел», а вона вся у білому. Най жере і не обляпається! Людина, що погордливо заявляє, ніби висловлює тобі «неприємну правду», мусить бути готовою таку саму «неприємну правду» почути й на власну адресу. Тактовність, як і повага – це дорога з двостороннім рухом, в один бік вона не працює. Справедлива людинна – передусім взаємна людина. У кінці кінців, помста – це лише емоційно забарвлений, осудливий синонім до словосполучення «відновлення справедливості на соціальному рівні». Так само, як «наклепницькі інсинуації» – всього лише несхвальний опис болісної, неприємної правди, що його широко вживають у партійній пресі у відповідь на західну критику.

До дідка прощення! Альтруїзм мусить мати межі, інакше він перетворюється на виснажливе самозречення, розчиненні власного «я» у чужих потребах, котре мов презерватив використовують за призначенням, тобто задля чиєїсь персональної втіхи, а після викинуть у смітник, тримаючи з огидою двома пальцями. Нехай живе здоровий та оздоровчий егоїзм! І нехай тебе не відсажує це слово, бо егоїстом ми звикли обурено називаємо тих, хто має нахабство ставити свої

інтереси понад мої. Плекання у собі цілющого егоїзму – це щоденна кропітка праця, що полягає у переборюванні намертво вколючених у нашу свідомість ще з дитинства постулатів про його шкідливість та аморальність.

Поки Кетхен задрімала і не спостерігає через плече, що я там тобі грамузляю, маю нагоду вдатися до радикальної відвертості. Брате, розлучення – це ж екстра-досвід, своєрідні курси підвищення чоловічої кваліфікації, якщо взагалі не аспірантура! Підстаркувати ловеласи на кшталт нас, хоч поступово все помітніше дрейфують за зовнішністю від Алена Делона у бік Дуї де Фюнеса, поєднують у собі досвід, тверезодумство, залишки пристрасті, цілеспрямованість і достеменне розуміння жінок, цих іпостасей диявола у макіяжі. Через таку хитромудру комбінацію якостей, вмінь та навичок вони по праву вважаються нерутинною здобиччю для мисливців слабкої (хм ... на передок?) статі і небезпідставно претендують на роль висококваліфікованих експертів з прикладного бабознавства (як солідніше звучить... учений-баболог... чи бабознавець?), загальноновизнаних кандидатів та докторів бабологічних наук.

От що ти оплакуєш? Свій статус повного кавалера ордену підкаблучників, з еполетами із сміттєвих пакетів, лампасами на сімейних трусах та вензелями зі стилізованої вибивачки для килимів? У схвильованій тараканячій гонитві за жіночим схваленням ми, ідіоти-чоловіки, жертвуємо собою та нехтуємо здоровим глуздом.

Стань у повний зріст перед дзеркалом і крикни у весь голос до себе минулого: «Спочивай з миром, підкаблучнику-підлабузнику, лишайся привидом і не плетися за мною більше! Я відпускаю тебе! З днем народження, нова вільна людино! Віднині ти не знатимеш поневолення, гніту та ниючих мук вагань (як там марив Зідхарта Гаутама – шлях, протилежний стражданням пролягає через подолання залежностей, розрубання обтяжливих зв'язків)! Ти більше не будеш обдуреним, знехтуваним, затюканим, зрадченим та уневаженим! Вперед до нової багатообіцяючої реінкарнації». Словом, «повстаньте, прокляті усюди»²²²! Геть регулярний терор відром для сміття та

²²² перший рядок гімну комуністів, соціалістів та анархістів «Інтернаціонал» (текст французького поета, члена 1-го Інтернаціоналу й Паризької Комуни Ежена Потье (1871 р., опублікований у 1887 р.); музика П'єра Дегейтера, вперше виконаний 23 червня 1888 р.) в українському перекладі Євгена Григорука (фр. *Debout! L'âme du prolétaire!*, букв.: «Вставай, душа пролетаря!»).

залученням до прибирання й куховарення! У реальності звучатиме, звісно не так готично по-гофманівськи, а радше комічно й незграбно, як домашнє порно, але воно поза сумнівами діє. Так, через якийсь час ти згадуватимеш про це з шаленими нападами іспанського сорому, але це буде потім, а до того «потім» спочатку мусимо дошкандибати всупереч траурному настрою. Самонавіювання – незламна сила. Завдяки йому он і Штефан увірився у власній здатності претендувати на лаври вікінга, най і миршавенького, із зализинами, пласкостопістю й метеоризмом, та все ж... останню властивість згодом цілком можна буди видати необізнаним шанувальникам за грізний гуркіт молота Тора²²³.

Не принижуйся і не плазуй перед нею навіть подумки. Вона зробила вибір. Ти їй, бачте, став «невдахою», «у нас все стало погано» і вона «вартує більшого»? Якщо жінка стверджує, буцімто «знає собі ціну», значить вона часто її називала. Ніяких «ми» у вас більше не існує, вона сама звела їх нанівець, обнулила, розтоптала брудними ратицями і знищила, то який сенс запобігати і виляти хвостиком перед відтепер не просто сторонньою, а й відверто вороже налаштованою особиною? (еге ж, колись кохана людина ніколи не стане байдужою, а натомість стане ненависною – так вже влаштована наша психіка). Любовні стосунки взагалі, а шлюбні взаємини й по тому – це мазохізм добровільного закріпачення з одного боку та вимогливий прагматизм тверезого розрахунку з іншого. Нашийники не користуються попитом серед вовків, а лише серед сторожових псів – хоч і грізних на вигляд, але підневільних істот. Вони схожі одне на одного, ці далекі родичі, але один із них мисливець, а інший – здобич. Якими б казками не затулялися ці меркантильні розважливі суки, ціль одна і прозаїчна – узаконене й схвалене соціумом привласнення твого майна та сповнене радощів та задоволень життя за твій рахунок. Всі ці зітхання, лепетання, муркотіння і піджимання губок («Ти образилася?» «Ні!» «Сильно?» «Так!») – не більше ніж завбачливо розставлені пастки, гормональні капкани для чоловіків, що найдужче активуються від удаваної жіночої безпорадності та слабкості.

Шлюб – старомодне явище, підступна пастка, тюремна камера, що прикидається санаторієм. Це жереб, де з дев'ять з десяти паличок

²²³ Тор (давньосканд. *Pórr*, староангл. *Punor*, нім. *Donar* або *Donner*) – рудоволосий та рудобородий бог грому та блискавки в германській та скандинавській міфології, син Одіна та (тричінародженої) Богині Землі Йорд.

самотужки вкорочені тобою ж. Тобі не підфартило витягнути ректальну свічку замість схожої за формою різдвяної. Мені – ще не знаю, хоч сподіваюся, що чаша ця пройде повз мене, але періодично все ж підозріливо зиркаю на Кетхен, що мирно сопить уві сні, влаштувавшись на наших пакунках та вокзальній лавці. Чи вона, котру я дійсно кохаю, здатна утнути щось подібне за певного збігу рокових обставин? Не виключаю, хоч і до смерті не бажаю перевіряти. Тряся його матері, спробуй тут не засмутитися! У жінок, а у вродливих особливо, любов до себе зрештою повсякчас переважає любов до когось. Жінка, по суті, кохає не тебе, а свої приємні відчуття, що виникають через тебе та поряд із тобою, але щойно генератор приємностей дає збій, перестає виконувати свої функції та її «хотілочки», ним без жодного жалю нехтують, виштурхують геть разом із манатками та «купають» інший... хм...чи орендують чужий, це вже як поталанить. Тому усі жіночі теревені про кохання потрібно ділити щонайменше навпіл. Вона ніколи не довіряє тобі стовідсотково і постійно тестує і тебе самого, і кордони дозволеного, поволі розсуваючи їх. Сам знаєш, як це зазвичай відбувається. Ці типові жіночі провокаційні напів-питання, напів-звинувачення, на чверть – завуальовані натяки, спрямовані на витискання з тебе компрометуючих зізнань для їх подальшого використання проти тебе. Як в американських фільмах про поліцію – будь-яке необережне слово чи пів слова, все що ви скажете, може бути використане проти вас у суді. Баби, хоч це і не вельми шанобливе порівняння, нагадують шкідників-паразитів на кшталт лобкових вошей – користі нуль, кусає, але чухати ніби приємно. У глибині душі вони (навіть ті, що вперто це заперечують) нездоланно переконані, що їхня дірка – це орбіта, за якою обертається світ.

Тож відтепер ти нарікаєшся щасливим титулом «холостяк» – гедоніст, котрий кожного ранку приходить на роботу з різних напрямків і котрий є щасливішим, психічно врівноваженішим, не кажучи вже про те, що значно заможнішим за полохливого, морально знеструмленого, зачавленого накинутими зобов'язаннями та затюканого жіночими примхами підкаблучника, що потерпає від принижень, комплексів та нервових розладів, це – якісно вищий щабель чоловічої еволюції, бо, як і заповідала матінка-природа, стогне від оргазмів частіше, ніж від люті, розпачу, та безпорадної невизначеності. Відтак радій! І користуйся тим на повну, щоб від хера на старості років залишилася сама шкуринка! Заведи коханку – це те,

що тобі без вагань прописав би будь-який лікар-психотерапевт. А краще – три-чотири емоційно різнобарвних, несхожих одна на одну феї, – від домашньої дівчинки-білосніжки у фартуху і старомодних трикотажних трусах до рокової розпусниці-вамп у глянцевому шкіряному трико – і курсуй між ними, мов трамвай по маршруту, прив'язуючись до розкладу, а не до зупинок. Не до вподоби слово «коханка», то називай їх, скажімо, «амбулаторними дружинами». Причём саме у множині. Як то мовиться, коли у тебе лише одна дружина, вона виростає егоїсткою.

Ну, а що ж до дітей... Не переймайся за них, вони все правильно зрозуміють у свій час і ти ніколи не будеш для них покидьком, що б їм там не наплела Марта, а той художник ніколи не стане їм батьком, не купить і не підкупить, хоч він і грошовита паскуда, наскільки я докумекав. Якщо ти правильно виховував дітей, то вони бігтимуть до тебе обійняти навіть якщо твої руки пусті. А ти, друже, виховував їх правильно, я у тому впевнений.

Знаєш, я навіть частково тобі заздрю... Перегорни сторінку, продовжу там, бо Кетхен покинулася.

[...]

Повернення до Берліна – це було наше спільне з дружиною виважене та, чого гріха таїти, радісне рішення. А твоє горе, братику, спрацювало спусковим гачком, останньою соломинкою, що зламала хребта лемберзькому верблюдові. Розчаровано розводжу руками і констатую – не прижився, не прищипився, хоч і, бачать небеса, старався з усіх сил! От тепер їду, нічого не полишивши за спиною. Навіть жалкувати ні за чим. Зловмисник-редактор буде тільки радий мене здихатися. Я для нього – берлінський наглядач. А тут такий шанс, ще й з власної ініціативи – спекався болючого фурункула на дупі і аж помолодшав. Дружніми зв'язками, окрім покійного Карстена і покрижанілого ураз Штефана, я так і не обріс, не пустив корені ані в землю, ані в людей. Та й туга за рідними місцинами останнім часом добряче припікає. Прощавай химеристий сходе! Ти відторгнув мене, як тіло чужирідний донорський орган. Втім, на що я, дурень, розраховував? Трансплантологи давно вже довели, що пересадка мозку до чужого організму є принципово неможливою. От, маємо ще один черговий суспільно-цивілізаціо-анатомічно доказ цьому.

[...]

Ти не повіриш, що зараз було!

Щойно на вокзал похапцем припхався Штефан власною персоною та неочікувано нумо вибачатися, обіймати мене й навіть пускати сльозу! У мене ледь мову не відняло від подиву. Він десь пронюхав про мій квапливий від'їзд та вирішив, що я вчиняю так через нього. Все ж, як не крути, а в нього є велике серце і по-дитячому шляхетна совість.

Деталі розповіді при особистій зустрічі – вже ось-ось (ну дозволь хоч трішки потримати інтригу за тестикули!), але у двох словах зміст його пропозиції зводиться до наступного: Так, мені прикро, що все так завершується. Ні, я не вважаю тебе пацюком, що тікає з корабля, а вважаю своїм другом. Так, нехай я не поділяю твої погляди, та маю надію, що це не завадить нашій дружбі. Так, я все ще вважаю тебе чудовою «заготовкою» для потенційного українця. Щось переосмислиш ти, щось переосмислю я. Їдь до столиці і, коли твоя ласка, будь там нашими вухами, очима і ротом – усім одразу або вибірково, на власний розсуд. І так, ми завжди чекаємо на тебе і щиро радітимемо твоєму поверненню.

Сказавши так він перепросив, знову обійняв мене і ховаючи очі, наповнені сльозами, швидесенько пішов геть.

Не знаю, як до цього ставитися, але він говорив щиро. Чесно, я розчулений і кішки на душі все ж заскреблися. Що б там не було, та майже рік ми день у день були одне одному підтримкою, розрадою, втіхою та порадиниками. Я залишив йому свою берлінську адресу та пообіцяв іноді листуватися з ним, як оце із тобою.

Мчу щодуж до старигана-Крістіана, майбутнього світського лева, мачо і розбивача-спокусника жіночих сердець, стрімголов, висолопивши язика, старим іржавим потягом, що, маю підозру, возив до Берліна ще ледь не Захер-Мазоха (то збіг чи закономірність, що мазохізм народився не деінде, а у Лемберзі?)²²⁴, аби встигнути до 18 числа, щоб мій наступний день народження ми відсвяткували вже разом, як за старих добрих часи юності!

²²⁴ Леопольд Рітер фон Захер-Мазох (1836 – 1895) – народжений у Львові австрійський письменник, автор популярних романів і новел (зокрема на еротичні та фольклорні теми), від прізвища котрого походить термін «мазохізм». Найвідоміший твір – роман «Венера в хутрі» (1870 р.).

[...]

Прибери свій барліг, поголиись, почисть зуби та знайди шкарпетки без дірок! Ми прийдемо удвох, бо Кетхен аж занадто розхвилювалася і запереймалася твоїм нещастям, відтак бідкається, квохче і наполягає, що неодмінно мусить прийти та «наготувати бідолазі чогось смачненького, бо він там, напевно, сам, голодний та холодний, охляв, сидить сумний і плаче». Може, й не всі баби ... «такі»... диявол їх розбере!

Лемберг, 16.08.1990

31

LEMBERGER ZEITUNG

№ 55(2198)

19.08.1990

ЗВЕРНЕННЯ ГАУЛЯЙТЕРА ГАЛІЦІЇ ДОКТОРА ФЕРЕНЦА ЕРМАННА

Суспільні події – Гаряча тема: ТЕРМІНОВО В НОМЕР

Лемберг, Галіцієн-райхсгау. Шановні громадяни Галіції! Як стало відомо з інформації, переданої імперським телебаченням і радіо, в країні утворено Державний комітет по надзвичайному стану в Третьому Райсі, який звернувся з відповідними заявами до німецького народу та урядів держав-членів ООН. Обов'язки Фюрера тимчасово виконує райхсміністр із партійних питань Гюнтер Шабовскі. Це, зрозуміло, викликало реакцію, стурбованість наших людей. До Ландтагу²²⁵ Галіції надходять телефонні дзвінки, звернення громадян з проханням висловитися з цього приводу. Що тут можна сказати? Відомо нам поки що далеко не все. Та й офіційні документи до

²²⁵ Ландтаг (нім. *Landtag*, від. *Land* «земля» та *Tag* «збори») – місцеві представницькі законодавчі органи, земельний парламент у німецькомовних державах.

нашого Ландтагу поки що не надійшли. Ясно, що потрібен і певний час, щоб правильно розібратися в тому, що відбувається зараз у країні. Відповідні оцінки й висновки – а вони обов'язково будуть зроблені – попереду. Ми вважаємо, що в таких виключно серйозних політичних справах не можна проявляти поспішність з оцінками. Це має зробити колективний орган, обраний народом. Але не викликає сумніву, що в правовій державі все має відбуватися на основі закону, в тому числі й при оголошенні надзвичайного стану. І я хочу сподіватися, що всі суспільні процеси, принаймні у нас у Галіції, розвиватимуться виключно в конституційних рамках, згідно з чинним законодавством.

Тому закликаю вас, дорогі товариші, до спокою і витримки. У Галіції надзвичайний стан не оголошено. Зберігається в цілому стабільна обстановка. На всій території райхстау працюють законно обрані та сформовані органи державної влади і управління. Діють Ландтаг, її Президія, державні структури на місцях. Як і раніше, ми повинні йти шляхом демократії, законності і правопорядку, додержання конституційних норм.

Ми переконані, що всі органи місцевої влади будуть послідовно дотримуватись Конституції і законів, прийнятих Імперською канцелярією правопорядку, будуть діяти на основі законних актів, виконувати постанови і розпорядження законно обраних органів влади.

Зараз я звертаюсь до вас, дорогі співвітчизники, з одним: в умовах, що склалися, найбільше потрібні ваша мудрість, ваша розсудливість і відповідальність у ваших вчинках. Особливо звертаюсь до тих, кому доручена доля багатьох тисяч людей, – до керівників усіх державних органів, підприємств, установ і організацій, а також до лідерів політичних партій, громадських об'єднань і масових рухів. Просив би вас проїнятися почуттям складності моменту і зробити усе від вас залежне, щоб уникнути дестабілізації становища, загострення ситуації, порушень трудового ритму і громадського порядку. Спільними зусиллями ми повинні запобігти конфронтації і протистоянню. Це – в інтересах народу Галіції. Від того, як ми діятимемо сьогодні, залежатиме доля народу, доля демократії, доля нашого суверенітету.

Отже, наша позиція – це позиція виваженості і ще раз виваженості. Це захист конституційних норм, захист законів. Все, що йде всупереч цій позиції, яку схвалив народ, є для нас неприйнятним. Ми маємо відстояти закони, захистити демократію, утвердити в суспільстві законний порядок, захистити інтереси людей. Ми маємо діяти так,

щоб не пролилася невинна кров. Ми повинні зосередитись на розв'язанні найважливіших проблем повсякденного життя республіки. Які це проблеми перш за все? Перш за все, ми маємо підтримати нормальний виробничий процес у всіх трудових колективах, піднести рівень виконавської дисципліни на всіх ділянках роботи. Сьогодні, як ніколи, потрібні згуртованість і взаємне розуміння. Попереду зима, і ми маємо думати про неї вже сьогодні, тому що, незважаючи на будь-які ситуації, ми маємо забезпечити нормальний робочий ритм, маємо зробити все, щоб осінньозимовий період був забезпечений всім потрібним, в першу чергу паливно-енергетичними ресурсами.

Хочу вас проінформувати, що нині у райхстау трудовий і політичний пульс життя б'ється відповідно до ситуації, але він не гірший, ніж було, скажімо, в останні часи. Люди усвідомлюють те, що сталося, і діють спокійно і виважено. За це я щиро їм вдячний. Ми розраховуємо на ваше розуміння такої ситуації, такої нашої позиції, такого нашого звернення.

Хочу висловити сподівання, що ми будемо єдині в своїх діях в ім'я демократії, громадянського миру, які є надійною передумовою утвердження і розвитку суверенітету Галиції. Саме наша єдність стане запорукою нездійсненності будь-яких спроб із будь-якого боку діяти попри Конституцію, повернути суспільство до такого роду владних чи інших структур і в центрі, і на місцях, які могли б стати над законом.

ЛЬВІВСЬКІ ВІСТІ /LEMBERGER ZEITUNG/

№ 60 (2203)

24.08.1990

АКТ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

[Переклад з української: Штефан Поппель]

Виходячи зі смертельної небезпеки, яка нависла над Галичиною у зв'язку з державним переворотом у Берліні 19 серпня 1990 року,

— продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні,

— виходячи з права нації на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,

— здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Галичини урочисто проголошує Незалежність Галичини та створення самостійної української держави – Західноукраїнської Народної Республіки.

Територія ЗУНР є неподільною і недоторканою.

Віднині на території ЗУНР мають чинність виключно Конституція і закони ЗУНР. Цей Акт набирає чинності з моменту його схвалення.

[Прошу проголосувати! У постанові є референдум. За 346, приймається!]

32

Адреса отримувача: Берлін-10969, Грос-Берлін-гау, Кройцберг, Альте Якобштрассе 105, редакція «Берлінер Цайтунг»

герру Акселю Ульріху

КОНФІДЕНЦІЙНО: ОСОБИСТО В РУКИ

Любий мій, коханий!

Ну як ти? Вже майже місяць, як ти поїхав, а я не знаходжу собі місяця.

Як ти і прохав, я слухняно пишу тобі на робочу адресу, аби твоя, як ти висловлюєшся, «сварлива змія», нічого не запідозрила і щоб не давати їй «зайвих приводів для істеричних скандалів, гестапівських допитів, чвар, докорянь і завивань», та все ж не буду приховувати, що таке конспіративне спілкування мене дратує та ображає. Так, так, я знаю, що ти скажеш, що тобі передусім потрібно владнати деякі справи й набратися духу, аби поговорити з дружиною про нас, а поки що ми мусимо бути обачними... Але кожен день зволікань, кожен день очікування для мене нестерпний, кожна згадка про твою «законну дружину» додає мені, «коханці», зайвих сивих волосин.

Як пришвидшити це, скажи? Як додати тобі наснаги та рішучості? Як захопити тебе у полон? Хоч і кажуть, що не так важко полонити чоловіка, як потім безстроково годувати його у полоні, та мені поки

вперто не вдається навіть і перше. Від нервування та туги я навіть погладшала, що ледь втискаюся тепер у подаровану тобою білизну. Іноді мені здається, що за кілька місяців коли я натягну хула-хуп, він якраз. От бачиш, що ти зі мною робиш! Як із дівчинкою-підлітком, а не з дорослою жінкою... А як же ж мріється схуднути, радикально й безкомпромісно, мало до стадії нетлінних мощей, але з губ'яками та цицьками.

Відтак щовечора я взяла за звичку здійснювати тривалі променади тим тінистим парком, де ми так полюбляли гуляти разом. Пам'ятаєш? Тепер «наш» парк дихає на мене крижаним холодом та відстороненістю, він ніби також осиротів з твоїм від'їздом. Благаю тебе, не тягни занадто довго, я ледь витримую і почуваюся покинутим напризволяще кошеням, з яким досхочу нагналися, подарували надію на домашнє тепло та затишок, а потім безцеремонно викинули назад на смітник, де воно сидить під дощем, у картонній коробці, усіми покинуте й знехтуване, і живе лише споминами про теплі руки господаря, котрого попри такий крок воно, мале і безсахисне, все одно вірно кахає понад усе, нестримно захоплюється і до нестями тужить. Вибач, що кажу так. Я знаю, ти не такий, ти не зрадиш мене, не позбудешся як іграшки чи зайвої обузи. Я вірю тобі, коханий, як вірила завжди, просто... мені так сумно без тебе. Світ ворожий, сірий, позбавлений барвів і колючий.

Пам'ятаєш, як ми мріяли про нових «нас»? Про другий шанс «підстаркуватої принцеси та побитого міллю принца»? Аби нам не згаяти його, почати все спочатку, ми ж маємо таке саме право на щастя, як і молоді й зелені дурники, хіба ні?

Всі помічають, що мене щось гризе і бентежить. Мама, колеги по університетській кафедрі, навіть студенти. «Фрау професорін²²⁶, із Вами усе гаразд?» — звернулася до мене вчора після лекції зграйка моїх студентів зі щирим занепокоєнням в оченятах. Це вибило мене з колії. Мене, сталеву леді-філософа, наймолодшу завідуючу кафедрою в Галіції, лауреатку десятків ідіотських нагород та степендіатку купи нікому не потрібних програм. Я ледь не розревлася, наплела їм щось невиразне про «проблеми у родині» та втікла. Цього разу я стрималася, хоч і непереконливо. А завтра? А через тиждень? Ти в'ївся мені в душу, мов плями від нікотину у пальці запеклого курця, просякнув мене собою, що не просто жити, а й дихати без тебе стало боляче.

²²⁶ нім. *Frau Professorin* «пані професорка».

Бачиш, я геть полишила етику за бортом і забула про гордість та пишу тобі таке...

Так, добре, беру себе у руки! Годі-годі. Припиняю рюмсати! Вибач, маленький, вибач! Нічого не можу з собою вдіяти. Я знаю, як тобі не до вподоби і як ти мило морщиш від них свого кирпатого носика...

Про наші події останнього місяця ти, безперечно, не міг не чути. От і маєш, ми віднині – незалежна держава! А ти тепер раптово опинився для мене за кордоном. Чи-то я? Скажи мені про таке ще рік тому, в житті б не припустила й просто плюнула б в очі.

От скажи мені, розумнику, про що думали ті старі дегенерати у Берліні, га? Вони ж навіть не зробили спроби перешкодити...цьому всьому. Я розумію, розумію, у вас там також неспокійно. Щовечора дивлюся ваші «600 секунд» із тим нахабним молодиком у шкіряній куртці, що витягає на широкий загал найогидніші виразки нашого суспільства, усіляких проституток, наркоманів та маніяків, й жахаюся, подумки клянуци і ваших «демократів», і наших «самотійників». А втім, що б там не казали злостивці у коридорах влади й бабусі на паркових лавках, його коментарі видаються найлаконічнішими й найвлучнішими для опису потосних подій, бо ж розлогі багатогодинні телевізійні балачки й багатосторінкові простирадла у газетах лише заплутують народ, сіють зневіру і хаос, а цей рубає просто у лоба: «Через масові сутички з армією та поліцією, що розпочалися у Берліні через незвичний і, як багато хто підозрує, штучний дефіцит товарів широкого вжитку, карколомне підвищення цін, галопуючу інфляцію і тотальне збідніння населення, а особливо відкриття правди про концтабори, що раніше приховувалася, центральна влада паралізована страхом та нерішучістю. Відтак вона не має сил втручатися і пішла на перемовини з лемберзькими активістами та ватажками ЗУНР, визнавши проголошений ними акти про Незалежність та державний суверенітет» – коротко і зрозуміло.

Аби якось відволіктися й розрадити себе від самотності і журливої меланхолії, вирішила переглянути анонсоване на двадцять п'яте серпня «вкрай важливе звернення фюрера» і «спільну заяву депутатів Райхстагу». Краще б уп'ялася у мексиканську мильну оперу про чергову Марію з втратою пам'яті та цнотливості (у довільному порядку)! Споглядаючи телевізійну трансляцію з Райхсканцелярії, де Буклігер зачитував «маніфест» про визнання незалежності ЗУНР, Польщі та Франції, мене пройняв пекучий іспанський сором. Дивно,

коли людина, що очолює одну з найбільших країн світу і за територією, і за дурістю, виглядає настільки безпорадно, бубнячи собі під ніс беззмістовні банальності, запинаючись через слово та озираючись довкола, мов злодій. Ти ж знаєш, я завжди була переконаною прибічницею розділення застарілої конструкції Райху на складові частини, що з часом мали б стати повноцінними незалежними державами. Але не у такий спосіб, не за сценарієм польоту за хаотичною траєкторією! Не спонтанно, не ейфорично-бездумно й не по-дурному імпульсивно, залишаючи без чіткої відповіді тисячі найнагальніших питань! Враження, ніби божевільний машиніст скерував потяг у прірву, а пасажери радіють, бо їм повідомили, що вони звернули на особливий шлях.

Все відбувається так, як ти й казав, мій найрозумніший у всесвіті Чоловік з великої літери (і за це я кохаю тебе ще дужче, бо лише поряд із тобою я почуваюся по-жіночому тендітно-дурненькою). Розпад на удільні князівства, бунтівні провінції штибу постеволуційної Вандеї на чолі з хвойдуватими й злодійкуватими вискокками-парвеню, учорашніми «відданими роялістами», від котрих харчуватимуться дрібні феодальні царьки та їхні блазні, опричники і челядь, холопам віднині офіційно наказано вважати «здобуттям незалежності» й глорифікуватиметься у шкільних підручниках як «найвизначніша подія 20-го століття».

Почалася хвиля перейменувань. Лемберг став Львовом, відповідно перейменовували й твою газету, й мій університет (він тепер імені «Франка»... першим, хто спав на думку, був неоміркуватий вусань-каудильйо Фрасіско Франко²²⁷, але ж ні! Також вусань, але інший), змінилися назви сотень вулиць і провулків на честь нікому невідомих новітніх «героїв». «Хто це такий» – спантеличено запитували люди одне одного у трамваях та чергах і знизували плечима. Повсюди гарячкувато змінюють таблички та вивіски на нерозбірливі кариличні каракулі, якими записують малозрозумілі назви.

Прийняли постанову про контроль на ЗМІ, фактично заборонивши критику будь-яких кроків влади, навіть найогидніших чи найдебільніших. «Ми вимагаємо поваги до шановних державних

²²⁷ Франсіско Франко (1892 – 1975) – військовий диктатор і політичний діяч Іспанії, генерал, керівник країни у 1939 – 1975 рр., генералісимум. Також відомий під титулом Каудильйо (ісп. *Caudillo de España por la gracia de Dios* «вождь Іспанії милістю Божою»). Прийшов до влади після перемоги правих сил у громадянській війні 1936 – 1939 рр.

мужів новопосталої держави» – це слова нашого, трясця його матері, президента. От така-от демократія зв свободою слова. Щоправда, лише схвального чи підлабузливого слова, але то вже дрібниці. Вони, бачте, вимагають поваги, аж підстрибуючи на місці! Е, ні, «шановні», повагу не вимагають, а заслуговують... Бридкі кретини, продукти провінційного снобізму. До речі, можеш мене привітати, бо віднині людей на кшталт мене напів офіційно проголошено «окупантами», бо хоч я народилася й прожила тут усе свідоме життя, оскільки мої предки були, виявляється, «незаконно» переселені сюди з Сілезії (батька-інженера у 60-х за цільовим розподіленням – тобто добровільно-примусово, а не з власної волі! – після закінчення Мюнхенського технічного університету імені Макса Планка відрадили працювати на місцевий автобусний завод), то і я – гордовитий нащадок окупантів, заражений імперським шовінізмом, що навіть не спромігся опанувати «людської мови» (це, тим не менше, правда, бо тутешню народну говірку, що вони її тепер пафосно іменують «державною мовою», я і дійсно знаю поганенько, втім, як і 99% відсотків містян, на протигагу жителям довколишніх сіл, що так-сяк зберігали її у домашньому вжитку).

Ти мав рацію, вони дійсно казкові бовдури, виплодки багаторічної зворотної селекції, ретельного від'ємного відбору. Я шокована та розгнівана, бо не очікувала такого, вважаючи, що ти перебільшуєш, надмірно згущуєш фарби. Країна загрузла у вбогості та безнадійності, а ці дегенерати вперто і захопено човпуться у дріб'язковому суперництві, мірянні прутнями і галасливих чварах щодо «турботи про країну». Доходить то того, що вони на повному серйозі обговорюють церемоніальні прибабаси й символічні дурощі на кшталт заборони «берлінських сосисок» як однієї з іпостасей «берлінського спрута», багаторукого, мов Шива, та всемогутнього, мов мій дід на підпитку, бо вона буцімто дискредитує ідею незалежності. Наче в країні не має суттєвіших проблем! Ані крихти совісті чи бодай тверезого розрахунку! Похорон для цих визволителів є важливішим за небіжчика. Он корупція за лічені місяці стала державотворчим стрижнем: кожен третій краде у двох попередніх, а від переміни цих доданків місцями сума не міняється. А вони непокояться через ті трикляті сосиски! Як в старезному анекдоті про Гітлера: у Третньому Райсі заборонили презервативи з вусиками через дискредитацію фюрера. Сподіваюся, що їм вистачить клепки не скочуватися до настільки відвертих дурощів. Так вже повелося на

цьому світі, що свавілля багатіїв називається «ринковою економікою», свавілля суддів – «законом», а свавілля політиків та чиновників – «стурбованістю долею країни». Проти чого боролись, на те і напоролись. Якесь порочне коло! Свобода натщесерце – п'янка та шкідлива, мов коньяк багаторічної витримки.

[Попереджую – зараз розпочнеться злісне зловживання лапками, що тебе так бість]. Попри всі негаразди я свято вірила, що народ Райху отримав довічне щеплення від безроздільної тиранії будь-якої «єдино вірної» ідеї, однак реальність виявилася непринаднішою: досвід попередніх десятиліть їх так нічому й не навчив і логіці з тверезодумством «народним судом» було вчергове винесено вирок – ув'язнення у тісній клітці «нової» ідеології (насправді протухлої відрижки печерної доби), на невизначений термін з конфіскацією майна у формі привселюдного спалювання «неправильних» і «шкідливих» книжок, мов у Берліні 36-го, у супроводі підбадьорливого гомону та свисту тисячоголового, але, як ведеться, безмозкого натовпу. Раніше ми бідкалися, ніби жили в оруелівському світі, чого гріха таїти, художньо перебільшували і свої поневіряння, і невагомне прагнення влади до тотального контролю. Небеса почули наші скарги на лихоліття утисків і задухи та оруелівський світ захитався і впав, а зранку ми прокинулися у світі бредберівському, із «451С по Фаренгейту». Якесь прокляття злого бібліотекаря. Що за позбавлений смаку вибір сценарію для «екранізації життям»? А так хотілося б до доброї казки чи куртуазного роману середини минулого століття. Сумнівне задоволення жити у літературі у прямому сенсі цього слова, як виявляється. Хочеться лиш сподіватися, що хай і не відразу, хай і манівцями, та ми все ж рано чи пізно дотопчемося до адекватності, бодай би умовної, часткової та кволенської.

У житті, як у цирку, коли йдуть чарівники і маги та завершують свій виступ силачі, на арену виходять блазні, і коли блазень переїздить до королівського палацу, він не перетворюється на короля, а палац перетворюється на цирк.

Із бібліотек вантажівками вивозять «неправильні» книжки. На площах масово руйнують пам'ятники – від Бісмарка, Франца-Йоспа і Гітлера до Шіллера і Ніцше. Планують з часом звести на їхньому місці пам'ятники власним героям, та поки на те не вистачає коштів, от і стоять у середмісті порожні обплъовано-сплюндровані постаменти, із яких у небо стирчать іржаві патики арматури. Депресивне видовище, своєрідний символ, метафора. Іржаво-руїнна незалежність із

порепаного граніту. Мені особливо прикро за Бісмарка, та я знаю одне – цей нефілім прожив таке життя, що навіть його пам'ятника пігмеї тепер бояться. Гієни та шакали, що шматують мертвого лева.

Я – слабка жінка, чуйна і лагідна, яка ніколи не була ані жорстокою, ані агресивно налаштованою до будь-кого, та тепер навіть я бачу, що аби привести до тями, цю країну слід не лагідно і делікатно «впорядковувати», а криголами і нещадно шмагати батогами, наносячи їй страшні рани, які наразі слід сприймати як святі стигмати богонатхненності, котрі загояться разом зі сціленням душі.

Що чекає на нас далі? Вони нищитимуть школи, лікарні, університети, зневажливо псуватимуть устаткування на заводах та пазюрами (Бо трактори, асфальтоукладальні катки і машини – дзілінь-дзілінь! Також німецького виробництва!) здиратимуть асфальт із доріг, бо все це – німецький спадок і «силоміць нав'язані Райхом» явища? Коли втамується голод революційного руйнування і спрага до виправданої шляхетною метою ненависті? Чи буде край цьому бузувірському гвалту? Перед самою точкою біфуркацій історія застигла у нерішучості, залякла у незграбній позі мов тропічна ігуана. Влада штучно провокує ворожнечу і свідомо плекає яблука розбрату між різними прошарками і верствами суспільства (між «німцями», «поляками» і «українцями», між «соціалістами» і «капіталістами», між «патріотами» і «лібералами» тощо), а зубожіння й фінансове провалля, у якому враз опинилася переважна більшість ще вчора доволі заможних громадян, працює як своєрідний рукотворний каталізатор, що пришвидшує гниття і розвиток повальної загальнонародної деменції, можна сказати «лайнолізатор» суспільства.

Мені вперше незатишно, невпевнено, незручно ходити рідними вулицями. А ще відверто страшно. Іноді сняться нічні жахіття мов із 30-х років, що мене от-от заарештують невідомо за що. Холодно без твоєї посмішки, страхітливо без твоїх міцних обіймів, лячно сидіти одній у квартирі й у цілковитій прострації та спостерігати за повільним рухом годинникових стрілок, моторошно очікувати незнамо чого, незнамо коли й незнамо звідки...

Не зволікай, любий, не прирікай мене на безпорадний жах. Не залишай мене тут одну, із привидами промайнулою щастя, що картають душу, роздираючи навіпіл.

Хоча б пиши... пиши якомога частіше, не легковаж мною. Усі твої листи я бережу, мов зіницю ока, вони для мене – як вітаміни щоранку

перед виходом у обридлий чужий світ за порогом та як реанімація щовечора після повернення з виру безумства, розпаду і відчаю.

Побачити б тебе хоч на мить... то я б не плакала... ні... не ревля як білуга у подушку ночами... Я хворію тобою, гостро і хронічно водночас, та пацієнт зовсім не воліє лікуватися! Зовсім!

Сумую невимовно, моя парасолько від гроз життя.

З любов'ю,
Твоя східна сирена.

Оксана
15.10.1990

33

Адреса отримувача: Берлін-10179, Грос-Берлін-гау, Митте, Фішеринзель 12, герру Акселю Ульріху

Хтось із давніх великих сказав, що письменництво – це кропітке мистецтво викреслювати зайве, тож спробую висловлюватися якомога коротше.

По-перше, вітаю тебе, друже, з поверненням додому. Я як ніхто розумію, що відчуття дому ні з чим не сплутаєш.

По-друге, вітаю нас усіх з останніми новинами з Москви! Безкровний самороспуск СРСР – чи це не подарунок небес? Звір сконав від хронічних внутрішніх хвороб і його не знадобилося вбивати ціною кровопролиття і численних жертв.

І, по-третє, вітаю світ та українців із тим, що відбуватиметься завтра, хоч коли ти отримаєш цього листа, це вже стане історією. Нарешті здійсниться віковична мрія українського народу і ми возєднаємося в єдину державу! Завтра 29 жовтня на Софійській площі Києва відбудеться урочиста злука пост-радянської України та ЗУНР в єдину соборну і незалежну Україну! Навіть я, аскет-відлюдник, відкоркував пляшку шампанського та вихлебтав майже половину і тепер, пишучи тобі, пильно стежу за тим, аби від ейфорії не розгубити рештків притомності.

Безперечно, перед нами розверзлася бездонна пріріва роботи, передусім – роботи з населенням сходу. Хоч вони ще наприкінці вересня формально й проголосили власну незалежність як «України», та по суті ніякою Україною поки не є, а є пост-Росією, а ми, галіційці, мусимо тепер наповнити її українським змістом. Всі чудово це розуміють і навіть наш президент – постать ідеалістична і, як будь-який інтелектуал, що зростав у канадській діаспорі, з прогалинами у сфері прагматизму – не має ілюзій з приводу легкості «українізації», а навпаки, напередодні визнав зворотнє та застосовуючи обтічні формулювання щодо «дитячих хвороб постколоніальних суспільств» загалом, з приводу національного питання обмежився лише сухою констатацією «є деякі проблеми».

Тобі, ймовірно, важко збагнути мій смуток від усвідомлення того, що «деякі проблеми» насправді – висотою з Еверест. Чужа нога, навіть другова чи братова, людині не болітиме. Може йтися максимум про співчуття. Хоча б поспівчуй мені! Сам знаєш, що шлях перед нами – довгий та вертлявий, і ніхто не в змозі гарантувати його успішність, та вороття назад вже не буде. Ми ніколи більше не будемо колонією, упослідженим прислужником закордонного пана, нехай навіть і найбагатшого, найзвитяжнішого та найзаможнішого. Як не зневажай і не викривай нашу простакувату містечковість (у дечому й небезпідставно), а витончена вавилонська блудниця відстоїть від добродесної леді ще далі, ніж сільське неохайне бабисько. Віками виступаючи в амплуа блудниці ми у результаті вперлися лобом у глухий кут, чи ж то у глуху бетонну стіну петербурзького Ермітажу та Берлінської галереї. Що далі? Битися об неї лобом у самовбивчому прагненні потрапити всередину і долучитися до великої імперської культури? Це – болісне і безглузде самовбивство, приречене на поразку ще й тому, що ніхто не воліє бачити нас усередині на засадах рівноправності, максимум – у якості колоритного експонату десь у етнофольклорній залі поряд із індіанцями Майя та полінезійськими людоджерами. Імперії голосно захоплюють двері перед самісіньким нашим носом, на останок із призирством зиркнувши на відсталих та брудних «бідних сільських родичів». Вам, жителям Берліна і Москви, важко збагнути, наскільки приниженими ми почувалися і, охоче вірю, ви цілком щиро не можете второпати, чому це раптом бунтівні околиці не сіло не впало окрисилися на вас після стількох років життя у парадигмі «одного народу». Та вашим очільникам немає кого звинувачувати у «сепаратизмі» та «невдячності» (А за що,

перепрошую, вони розраховують на вдячність? За методичне й тривале нищення ідентичності і нещадне витравлювання самого поняття «українець?»), бо вони домоглися такого результату самотужки, виключно завдяки власному снобізму, зверхності та нетактовності. Тож тепер ми, як і поляки, чехи, словаки, угорці та ще казна хто, розвертаємося у протележний від вас бік і починаємо рух на віддалення. Так, впродовж певного відрізка часу, й то, мабуть, чималого, ми усі – берлінці та львів'яни, віденці та пражани – й надалі залишатимемося бранцями єдиного культурного простору і заручниками десятиліть спільного побутування, мов близнюки схожими одне на одного настільки, що із-за кордону здаватимемося «одним і тим самим народом, що погруз у феодальних міжусобних чварах». Відмінності між нами так само будуть мінімальними, а сфера спільного – колосальною: ми ще довго-довго слухатимемо ту саму музику, читатимемо коханим напам'ять ті самі вірші, сміятимемося з тих самих комедій, розповідатимемо одне одному ті самі анекдоти, звісно ж, німецькою мовою, й однаково готуватимемо святкові страви на свята, що припадатимуть на ті самі дні на честь ідентичних подій. Ми ще довго вірцюватимемося на вас, наслідуватимемо вас і морально залежатимемо від вашої оцінки. Але поволі, поступово, відстань між нами дедалі поглиблюватиметься, поки врешті-решт не перетвориться на непереборну перешкоду. Це й називається «процесом націєтворення». Ймовірно, для цього знадобиться зміна поколінь. Ймовірно, перший час нам буде тужливо і сумно без вас, як своєму другові без його дружини, що зрадила і покинула його, та є образи, котрі роблять подальше співжиття й співіснування під одним дахом неможливим. Хоть ще й кохаєш, хоч ще й сниться ночами і не випускає, хоч боляче до сліз і подекуди здається, що вириваєш із себе клаптики власної душі, хоч ще і оглядаєшся на вулиці зі щемленням у грудях, коли раптом мигцем бачиш когось схожого. Та іншого вибору не залишається. Твій товариш робить крок від НЕЇ, творячи нового себе – кращого, міцнішого, досконалішого. Ми, українці, робимо крок від ВАС, творячи нових себе із тією самою метою. Тож побажай нам сил та наснаги, друже, бо розлучення націй, так само, як і людей, відбувається із самотортурами та сльозами нестерпної журби, а народження націй, так само, як і людей, супроводжується кров'ю, криком від болю і нетриманням лайна.

Проте ми навмисне і у тверезій пам'яті робимо крок ВІД вас, поки що такі рідні і знайомі до найінтимніших отворів тіла,

найприхованіших щілин і найпотаємніших шпаринок душі, до найтонших вивихів понівеченої свідомості та і найвичурніших викрутасів взаємовиключних «хотілок» родичі, що із плином часу мусять стати небратніми, не своїми, не схожими, а «чужими», незрозумілими без перекладача та роз'яснень експерта-фахівця, відстороненими від нас і байдужими нам самим. Так, так, лише взаємне збайдужіння принесе полегшення і, як не дивно, справжнє взаємопорозуміння і непідробну взаємоповагу на паритетній основі.

А поки цього не сталося, поки ми з тобою є ох якими небайдужими і зрозумілими одне одному як на особистому, так і на суспільному рівні, я з нетерпінням чекаю на твої думки, розраховуючи на твою відвертість та корисне мов крижаний душ тверезодумство і, звісно ж, на твою нищівну критику, бо ти був би не ти, якби зміг відмовити собі у насолоді від уїдливо-глузливого коментаря. Та понад те, друже, я все одно знаю, що у глибині душі ти не просто співчував нашій боротьбі, а навіть і долучався до неї у міру можливостей, і як скептично б ти не був налаштований, які б колючу та неприємну риторичку на нашу адресу не застосовував, я встиг доволі добре тебе вивчити, дослідити з близької відстані, мов ентомолог – чудернадську тропічну комаху, і зрозуміти, що за маскою насмішливого циніка ховається щира та чуйна душа. Знаєш, як кажуть: щоб вловити від людської душі аромат квітів чи сморід лайна, портібно наблизитися до неї. Так от, наблизившись впритул я усвідомив, що завжди можу розраховувати на тебе. Відтак, друже, дозволю собі принагідно нагадати тобі – ми завжди раді тебе бачити, і якщо ти коли-небудь – може, не зараз, в жодному разі не «підганятиму» тебе! – ухвалиш рішення повернутися до Львова, то для тебе знайдеться і відповідальна робота, і достойне місце у новому українському суспільстві, і пошана за твій внесок у справу боротьби за незалежність, хоч ти і сам, гадаю, вважаєш його мізерним і недооцінюєш себе, а дарма – ти не залишився осторонь і сидів плече до плеча із нами у буцигарні, хоча цілком міг би опинитися з протилежного боку тих ґрат, і це, друже, ох як дорого коштує! Тому українські двері залишаються для тебе відкритими навстіж. Заходь будь-якої миті, як відчуєш потребу!

Оскільки я декларував лаконічність, то на цім і завершу.

Що у тебе нового? Як там справи у твого друга? Чим завершилися ті амурні перипетії? Сподіваюся, йому вдалося відновити сімейну злагоду і все минулося як прикре непорозуміння...

P.S. Нещодавно до мене додому (лише Господу відомо, звідкіля вона знає адресу!) заявила одна вродлива молода жінка на ім'я Оксана і розпитувала про тебе. Сказала, що вона твоя... навіть не знаю... кохана... коханка... Питала, чи ти не розповідав мені про неї. Я чесно відповів, що ні (бо ж і насправді, факт її існування став для мене неабияким ошелешливим сюрпризом!). Потім вона довго вибачалася, пустилася у спомини і витіюваті занудні філософствування на тему кохання, а по тому раптово розплакавшись вибігла геть із кімнати. Насилу витримав і з полегшенням спровадив. Хоч і звучить не по-джентельменськи, зате чесно Акселю, я не лізу до тебе ані у душу, ані у штани, ми – дорослі чоловіки, але совість змушує принаймні донести до тебе неспростовні факти: вона дійсно морально пргнічена і розгублена, невимовно страждає, відчайдушно кохає, а також, як на мій недосвічений погляд, перебуває приблизно на п'ятому-шостому місяці вагітності. Жодних передчасних чи, боронь Боже, засудливих висновків я не роблю (за браком об'єктивної інформації та й через те, що це не моя справа), просто інформую тебе, щоб ти знав, хоч вона і благала нічого тобі не казати про її візит та особливо про її цікаве становище. Чи не вона була головною (або, як мінімум, другорядною) причиною твого настільки поспішного полишення Львову? Я так гадаю, ти рятував свою родину (уявляю, якби Кетхен про це пронюхала) від руйнації, прикриваючись слушною нагодою нібито порятунку друга від уламків його вже зруйнованої родини. Відтак мені навіть полегшало, бо спочатку я був переконаний, що то все сталося через мене і не знаходив собі місця... Хоча... Хоча... я тебе вкотре не розумію. Хіба можна так чинити з жінками? Нищо і зневажливо. Вибач. Просто я ніколе не бував у твоїй шкурі... Ще раз перепрошую. Не ображайся, будь ласка.

Степан Бандера /Штефан Поппель/

Львів, 28.10.1990

*Адреса отримувача: Україна, Лебмерг / Львів-10336,
Лютценгоффер-штрассе / Вулиця Січових Стрільців 157,
квартира 9, фрау професорін Оксана Янко*

Люба моя дівчинко, нарешті видалася нагода написати тобі, бо мене, як і тебе, ці обривчасті телефонні напів діалоги поспіхом і потайки лише дратують і роз'яत्रують.

Як ти почуваєшся? Мені останнім часом допікають якісь дивні сни, в яких фігуруєш ти. Не вдаватимуся у подробиці, і хоч я ніколи не був унадмір забобонним, все ж я відчуваю занепокоєння. Чи все у тебе гаразд зі здоров'ям?

Ох, мала, будь ласка, не провокуй тих навіжених, не наривайся на неприємності і уникай суперечок на лоскітливі теми хоча б через її повну безперспективність. Ти ж знаєш, що таке ефект Даннінга-Крюгера²²⁸! Лікар-психіатр у палаті не вступає у подразливу полеміку з хворими. А втім, не лише у вас коїться казна що! Ваша екс-метрополія за ступенем безумств духу часу цілком здатна скласти Лембергу серйозну конкуренцію. Я вже старий. Я настільки старий та досвічений, що коли я народився, Мертве море було ще тільки хворим. Я багато читав та вивчав, не менше подорожував, але не пригадую нічого, що могло б наблизитися за маразматичністю до тих подій та поглядів, що нині поневолили берлінські мізки та вулиці.

Один розумник нещодавно влучно зазначив, що з тих пір, як соціалізм почив у бозі, його брат-близнюк капіталізм захворів на манію величч²²⁹. Ми десятиліттями розповідали знушальницькі анекдоти про націонал-соціалізм (Памятаєш? Чому капіталізм стоїть на краю прірви? Дивиться, як на дні борсається соціалізм!), нарешті помпезно поховали його, освистали, анафематствували й прокляли його пам'ять, аж раптом на його могилі з'ясували, що капіталізм

²²⁸ Ефект Даннінга-Крюгера (ефект профана) – когнітивне упередження, яке полягає в тому, що люди з низькою кваліфікацією роблять помилкові висновки та ухвалюють невдалі рішення, але їхня некомпетентність не дозволяє їм це усвідомити, через що це вони зверхньо поводяться щодо інших, вважаючи свої здібності вищими за пересічні. Це призводить до того, що менш компетентні особи завищують свої здібності щодо більш компетентних осіб.

²²⁹ пряма цитата з нобелівської промови лауреата Нобелівської премії з літератури німецького письменника Гюнтера Грасса.

нагадує не кампанеллівське місто сонця²³⁰, не заповідних усеохоплюючою справедливості й добробуту, не п'ятизірковий готель, а радше зоомагазин: свобода залежить від довжини ланцюга, а довжина ланцюга залежить від ціни, яку ти в змозі заплатити. Та що робити з тими десятками мільйонів, у яких з платоспроможністю від «поганенько» до «катастрофічно»? Та продати їм задешево ідею «демократії» не як засобу досягнення певної мети (в ідеалі – тих же таки добробуту й справедливості), всього лишень інструменту й не більше, а як самоцілі, надцінної перлини та своєрідного інтелектуального фетишу! Що й спостерігаємо в усій красі при солідарному бездумному потуранні приголомшливої більшості того самого «народу», заради й во ім'я якого творяться ці свинства й дивацтва, бо ж той «народ» мусив би пройти процес роздурнення перед процесом звільнення, а не навпаки... Прокляття умовного способу, чи як це назвати? Відтак цей, дери його диявол, «народ» ніби розгубив багатосотлітні здобутки німецької інтелектуальної традиції і витримку німецького виховання та своєю поведінкою наштовхує на крамольну думку про дзвінкий ляпас еволюції *Homo Sapiens* від її тупикової гілки, позаяк наразі маніфестує себе як суцільне «суспільство-чернь» на противагу «суспільству-аристократу» 19 століття. Втім, тут, вочевидь, нічим зарадити, бо ж політична турбулентність завши сусидить із зазіханням на старі святині й попередніх богів, а також неодмінно супроводжується стагнацією людяності, поголовним здичавінням, хронічною нестачею совісті та зростанням дефіциту взаємної емпатії.

Чи відомо тобі, що ми віднедавна, як і ви – громадяни нової держави? Так, тобі, напевно, відомо... Ми більше не Третій Райх, від спадку котрого наші нові ватажки заповзято відсажуються, мов шизофренік від галоперидолу, а така собі ФРН – Федеративна Республіка Німеччина – держава-обрубок та сороміцький ізгой Заходу, від якої «до очманіння разить пекельною сіркою» (цитуючи одного новообраного парламентаря) і для якої, за висловом колишньої схожої чи то на перелякану, чи то на ображену очеретяну жабу патійної чиновниці, а нині «бундесканцлерки» (так у новій термінології називатиметься «райхсканцлер» Німеччини, що зазнала поразки)

²³⁰ «Місто Сонця» (іт. *La Città del Sole*) – утопія про ідеальну державу та суспільство, написана італійським філософом Томмазо Кампанелла у 1602 році.

Ангели Хенкель, «скорботно сісти на лаві підсудних, прикуватися до стовпа ганьби і оголтіло сповідатися та покайно вибачатися». Це – неприйнятно за жодних обставин! Це – разюче небезпечний шлях, бо спокута самообпльовуванням розкладає ізсередини спочатку твою гордість, потім – самоповагу, а потім і інстинкт самозбереження. Та хіба ж цим ідіотам і купленим з потрохами падлюкам доведеш очевидні істини? Кожен голос проти вмить наривається на нещадне поливання брудом та цькування у пресі, а автор, що відважився бодай щось бовкнути супроти «торжества демократії», блискавично отримує ярлик ретрограда і «сатрапа нацистів». До речі, першим ділом вони юридично заборонили НСДАП через голосування в Бундестазі (у дівочтві – Райхстазі), виправдовуються, ніби тимчасово, причому голосували «за» поголівно ті самі люди, що ще вчора належали до її лав та вважалися «відданими солдатами партії». Вельми повчальний приклад «свободи думки» – свбоди лише «правильної» думки!

«Ми не допустимо жодного зовнішнього втручання» – заявила неоколоніальна проамериканська кліка оголтілих лібералів-запроданців, котрі за сумісництвом є найбільшими патріотами та прибічниками «незалежності» (курва, від кого?!!!), а також єдиними фінансовими бенефіціарами «відновлення державного суверенітету». Сардонічна компрадорська богема, безсовісні та безсоромні бонівіани, що заповзято пустилися у мерзенний танець на кістках підшефного люду... Блазні та шахраї з оскіпленими душами в забралах, що творять безчинства іменем «народу», гвалтуючи його ж у кишеню та голову. Виправдовувати таку незалежність можуть лише дві групи людей: ті, які не в собі і ті, які в долі.

У результаті маємо цілком прогнозовану ситуацію, коли саме слово «демократія» для частини населення поступово перетворюється на лайливий анахронізм, для іншої частини – на церемоніальну схоластику, що тхне середньовічними трактатами у стилі «Молоту відьом» та пласкою землею на трьох слонах. Демократія «відкрила нам очі» на помилки минулого, але ціна та зусилля, витрачені на відкривання очей, виявилися не вартими побаченого. Народ вже нікому не вірить, а нам, журналістам, і поготів. Спочатку «Берлінер Цайтунг» публікує заклик «повісити підлих заколотників і узурпаторів як скажених собак», маючи на увазі фракцію «демократів та безпартійних», обраних до Райхстагу, а вже за тиждень, після того, як ці персонажі таки перебрали владу до своїх рук та випихнули Буклігера з його зграйкою боягузів у відставку, попередньо

ізолювавши «фюрера» у санаторії на острові Рюген, ця сама «Берлінер Цайтунг» вибухнула панегіриком під заголовком «Щирі привітання фрау бундесканцлерці від вдячних звільнених співвітчизників». Спантичений і вкотре ошуканий простолюди на вулицях плювався й обзивав усіх підряд проститутками, а розгублена (як і зазвичай – то ж її природний стан!) інтелігенція згадувала відомий історичний анекдот часів «ста днів Наполеона»²³¹: Коли Бонапарт пристав до французького берега, паризькі газети повідомили: «Корсиканське чудовисько висадилося у бухті Жуан». Друга звістка за кілька днів: «Людоджер просувається до Граса». Третя звістка: «Узурпатор увійшов у Гренобль». Четверта звістка: «Бонапарт зайняв Ліон». П'ята звістка: «Наполеон наближається до Фонтенебло». Шоста звістка: «Спаситель Вітчизни, Його імператорська величність очікується сьогодні у своєму вірному Парижі». Вся ця літературна гама вмістилася в одних і тих самих газетах, при одній і тій же редакції протягом тижня. Під цим Місяцем нічого не змінюється...

А поки в нас спостерігається випорожнення демократією (даруй за надмірний натуралізм, любо, я пам'ятаю твоє «котуку, фуууу!»), та не можу стриматися: коли з лайна ліплять кулю, то виходить пронос), у вас, я так розумію, править бал печерний націоналізм з одного боку і печерна ж ностальгія з іншого. Як у шкільній задачі, де з пункту А у пункт Б вилетіли назустріч одна одній дві ядерні ракети, і коли б та де вони не зустрілися, смертоносним вибухом знищить все у радіусі найближчик кількатисяч кілометрів і кількадесят років. Яка з цих двох ідей «лайноподібніша»? Як ідея – жодна. Вправна гімнастика для розуму, у якій немає нічого поганого. Ідеї, що зароджуються у кабінетній тиші – мирні, але боротьба за них поза кабінетами – жорстока та кривава. Їй не важливо, який саме націоналізм правитиме бал – німецький, російський, український чи лемберзький – пахнутимуть вони зрештою однаково. Розбиратися у строкатих хитросплетіннях різних націоналізмів – це як копірситися у лайні: неприємно, огидно з точки зору смороду і є ризик підхопити звідтіля якусь болячку.

Після розпаду Райху на всіх його теренах, схоже, замість не ідеальної, з купою недоліків та історичних злочинів, але держави, виникнуть «антидержави», що уособлюватимуть усі можливі вади і

²³¹ «Сто днів Наполеона» – час другого правління імператора Наполеона І у Франції (20 березня – 22 червня 1815 р.) після його втечі з острова Ельба.

дуроші державотворення, які людство спромоглося вигадати протягом тисячоліть своєї (подекуди ганебної) історії. Антидержави народжуються від збоченого групового сексу за участі непотизму, деспотизму і ідіотизму. Те, що виходить, нестерпно смердить усе життя, бо народжувалось через зад.

Поволі намагаюся переконувати у цьому друзів, але обережно, бо суспільство вкрай наелектризоване і зазомбоване безкінечною телепропагандою. Заспокоюю себе тим, що правду, як ліки, слід приймати дозовано, аби не отруїтися. Щоправда, дозована правда набуває ознак брехні...

Втім, у вас там усе ще навіть і гірше, то чого мені скаржитися! Бачив по телевізору вашого «президента». Показували по нашому телебаченню у супроводі елейно-схвальних коментарів. Ну того, забув ім'я, бо в цьому бісівському калейдоскопі усього у голові не втримаєш, а до «президентів Лемберга» та «імператорів Кракова» моя вразлива психіка ще не пристосувалася... Такий довготелесий діаспорний чи то бухгалтер, чи то банкір із поїдженою віспою пикою, схожою на давньоєгипетську похоронну маску з роззвленим від подиву ротом, виготовлену з радянського наждачного паперу. Нічого... свого звикли до австрійського ефрейтора, звикнемо і до американського клерка.

Найгірше те, що ваш «президент» і його команда недооцінюють реальну загрозу та переоцінюють несуттєву. Вони з жахливим акцентом верзуть, що, мовляв, «найбільшою екзистенційною загрозою для України назавжди залишиться Німеччина, у якій б шати вона не убиралася та якими б іменами не нарікалася». Це ж фантастична нісенітниця, варта психікарні! Насправді, нищівна небезпека для цих новонароджених «держав» походить не ззовні, від колишніх метрополій, а зсередини, від власних же бурлескних злодіїв і міських божевільних, що ледь не лускають від пихи та відчуття власної пророчої важливості, і внаслідок бурхливої та невгамовної діяльності котрих суспільство неминуче поляризується на два, а то і три непримиренні табори, між котрими розгориться (і ніколи вже повністю не вщухне) антагоністична ворожнеча. Як цього можна не розуміти?! Вони граються з вогнем! Це ж очевидно і дітям, і навіть націоналістам. Нічого, як тільки вони зіткнуться з реальністю, їм буде непереливки. І вереском про «утиски влади», мов фіговим листком, сором вже не прикриєш, бо тепер влада – це ти, в ти несеш відповідальність за лайно, на яке стрімко перетравлюється «едемське яблуко» такої омріяної тобою ж самим «незалежності».

Ректальних колік додаватиме вашим націоналістам і той факт, що частина колишніх прибічників, дуже швидко розчарувавшись у первинних ідеях, заразяться ностальгією за імперським минулим, втраченою «величчю» і відчуттям захищеності, відтак перетворившись на таких собі «некро-націонал-соціалістів» та «некро-комуністів», схильних до конспірології, упевненості у тому, що усі реформи та мітинги на нашій пласкій Землі проплатив Сорос та огульного критиканства сучасності, випромінюючи при тому харизматичну, хоч і косноязыку самовпевненість, чим успішно зваблюватиме чималу кількість людей, бо пропаганда «проти» завжди принадніша, гостріша і вигадливіша, ніж пропаганда «за». Дай людині право на санкціоновану небесами ненависть і вона самовіддано піде за тобою – саме так у всі епохи діяли талановиті популісти від пророка Мухаммеда до Гітлера. Викривай підступи чорта і демонструй ключі від раю у своїй правиці! Не біда, що чорт діє спільно з тобою і за твоєю вказівкою. На це мало хто звертатиме увагу. Не помітять. Історія гарантує. Невесть повсякчас виявляється заразнішою за любов.

Словом, не заздрю я ані вам, ані нам... Ми опинимось на одному й тому самому цвинтарі історії, нехай ви – на тиждень пізніше, ніж ми. Не вірю, нікому не вірю – включно з «опозицією» з колишніх партійних бонз. Є у нас тут кілька... Безкомпромісних, курва, трибунів, злостивих карликів на півметрових підборах і доморощених Спартаків. На когось навіть діє. А у тих, у кого залишилися рештки мозку, не викликає сумнівів, що ці ексцентричні кишенькові «опозиціонери» насправді – не супротивники нового «демократичного» режиму, а органічна невід’ємна частина його ландшафту, котрі за лаштунками своєї театралізованої «боротьби» присягають на вірність тим, із ким нібито борються, отримуючи від них щедрі гонорари за нелегку і подекуди небезпечну працю громовідвода.

Що буде, не знаю... Та точно знаю, що я не запобігатиму перед ідіотами та не вилятиму лагідно хвостиком перед нуворішами.

Коханнячко моє, я не відмовляюся від своїх обіцянок, але ж ти бачиш, що відбувається... Фінансова нестабільність не вельми сприяє радикальним крокам і кардинальним змінам у сімейному статусі. У газеті припинили платити зарплату взагалі, а на питання про подальші перспективи головний редактор безпорадно розводить руками. А звідки йому знати, хто має платити «партійному друкованому органу»

за умови зникнення і заборони відповідної партії? Отож можеш привітати мене з початком нової кар'єри, вірніше – одразу двох: продавця (по-новомодному – «менеджера з продажів», тьху!) у магазині запчастин удень та таксиста-«приватного підприємця» на Потсдамер-Платц увечері.

А ночами... ночами я мрію про нас... Про нас справжніх, а не утаємничених, ніби ромию шкоду, про нас гордовитих, про нове подружжя Ульріх, а не про коханців. Так, хай йому грець, я на п'ятому десятку дійсно хочу, висловлюючись славетним великогерманським канцеляритом, всупити з тобою у юридичні відносини шлюбного союзу, а не переуступка подружнього боргу! І мені начхати і наплювати, що скажуть про це друзі й навіть діти. З часом вони подорослішають і усе зрозуміють. Нехай засуджують дивацтво старого козла чи навпаки, поставляться з розумінням до ошаленіння від запізненого кохання. Байдуже. Це – моє життя. Моє єдине життя. Не чорнетка. Не одне з дев'яти запасних. Тимчасовий осуд – прийнятна ціна за шматочок справжнього щастя.

Я присягаюся тобі, що роблю усе можливе, аби пришвидшити це. Я налаштований рішуче і не йтиму на поступки у цьому питанні. Потребую лиш трішки більше часу. То – не моя воля, не забаганка і не «відтягування гуми», як це зазвичай сприймають охоплені пристрастю й емоціями жінки. Ти ж сама розумієш, наскільки це важко за нових умов. Мушу знайти та облаштувати нове помешкання. Мушу заробити бодай трішки грошей, бо нам треба буде якось виживати. Ти не уявляєш, як тут усе змінилося буквально за останні місяці. Не просто погіршилося, а каменем впало у безодню. Забудь сяючий Берлін минулого, із лоском добробуту та гордовитої імперської могутності. Нині за атмосферою, зневірою й небезпечністю він швидше нагадує Чикаго часів «сухого закону»²³²: щоденні стрілянини на вулицях, щоденні вбивства й пограбування, щоденні самогубства тисяч покинутих напризволяще вчорашніми «наймудрішими вождами», загнаних у глухий кут безгрошів'ям та крахом сенсу життя містян, вакханалія шантропи та найбезсоромніших суспільних виразок. Раптова абстененція від витверезіння є почасти болючішою й шкідливішою за наслідками за помірний алкоголізм. Це місто,

²³² Сухий закон у США – національна заборона на продаж, виробництво та транспортування алкоголю, яка діяла у США протягом 1920-1933 рр. «Антисалунна ліга» та сільські протестанти з обох владних партій США очолювали так званий «Сухий» рух.

охоплене злиднями, безнадією та розпачем, бандитизмом, беззаконням та ненавистю, жахіттями колумбійських фавел та кричущою розкішшю маєтків нових господарів життя, ворожим ставленням і хронічною недовірою всіх до всіх та небаченим розквітом найрізноманітніших деструктивних сект, секточок, пророків, гуру та свідків прильотів НЛО. Ладен дати руку на відсіч, що коли-небудь, коли і якщо це минеться, історики майбутнього з відразою та подивом охрестять нашу буремну епоху «лихоліттям дев'яностих». Ще рік назад такого ніхто не міг уявити навіть у найгіршому нічному кошмарі. Прорахувалися усі – і диседенти, що за останні роки влади НСДАП повсюдно сприймалися як високоповажна «совість нації», а нині стали злиденними й нікому не потрібними маргіналами, і колишні партійці, половина з яких гине від замахів рекетирів, а друга половина тихенько спивається на обшарпаних кухнях, і університетська професура, що масово емігрує до США мити туалети і посуд у «МакДональдсах»... Мали на меті позбутися пут і кайданів, а вони здерлися з нас разом з відгнилою шкірою, бо непомітно для нас самих, приспаних сильнодіючими анестетиками, намертво приросли до неї. Ніхто не передбачив такого розвитку подій. Ніхто. Всі злегковажили. Навіть я.

Ніц не вдієш... Прокляття умовного способу.

Але тепер вже пізно посипати голову попелом, а треба думати, як фізично виживати у цих кам'яних джунглях і бажано зберігти при цьому помірно заплямовану совість й бодай часткову психічну рівновагу. А це не просто, ох як не просто. Та я все подолаю, бо в мене є ти. В мене є несамовите бажання зробити щасливою найкращу жінку на Землі, мою східну принцесу, на яку я чекав стільки років. Тільки тим і живу, тільки за те й тримаюся, аби не остаточно не з'їхати з глузду. Тож дозволь мені підготувати для тебе хоч певну подобу палацу, бо я не пробачу собі – чуєш, не пробачу! – якщо ти почуватимешся у новому житті поряд зі мною гірше й незахищеніше, ніж у старому без мене.

Знаю, знаю, що аскетичні умови та побутова необлаштованість не відлякнуть тебе і не стануть на заваді прагненню до спільного майбутнього. Та йдеться не про розкоші чи кіч міщанства, а про тимчасову вимушену матеріальну скруту в купі з невизначеністю перспектив, від котрих мене до того коробить, що я соромлюся, мов хлопчисько.

Потерпи ще крихточку, щопту... зовсім трохи. Я все владнаю. Вже навіть вигадав, як саме. Тримаю пальці навхрест, аби все вийшло.

Для мене самого це становище – нестерпна пекельна мука. Мені доводиться брехати, брехати, брехати, від чого я почуваюся покидьком, та лише тим втішаюся, що знаю, десь там далеко-далеко є та, заради якої я ладен навіть тимчасово стати покидьком, бо ж немає мети, св'ятишої за справжнє кохання, а воно, так вже повелося у цьому світі, завжди включає у себе вкраплення саможертвності й самознехтування. Але мене це зовсім не обходить, ба більше, навіть викликає душевне піднесення, бо я точно знаю, заради чого і заради кого вчиняю наругу над власним сумлінням і звичками, бо відколи я зустрів тебе, моє старе «я» безслідно зникло, а нове «я» жагуче прагне лиш одного... Тільки тим і живу, тільки за те й тримаюся...

Кохаю тебе, моя манюня, до нестями!

Не хнюп свого чарівного носика, в нас обов'язково все вийде. От побачиш!

Твій товстун-медведик

Берлін, 16.11.1990

35

Адреса отримувача: Україна, Лебмерг / Львів-10339, Адольф-Айхман-штрассе / Вулиця Симона Петлюри 46Б, квартира 2 герру Штефану Поппелю / Степанові Бандері

Вітаю, друже!

Щиро вітаю! Радий за тебе, бо ти належиш до тієї зникаюче мізерної меншості людей на нашій схибленій планетці, яким пощастило прижиттєво побачити втілення своєї найзаповітнішої мрії, не кажучи вже про те, взяти у тому втіленні безпосередню доленосну участь, стати у його витоків. Це дорого коштує. Ти – щасливчик, обранець небесних сфер.

Хай і з відстані, та я уважно слідкую за лемберзькими (перепрошую, віднині – львівськими – писатиму лише так!) політичними перепетіями і, відверто кажучи, не можу повністю

поділити твого натхненного оптимізму (ясно, що ти окрилений успіхом і наснажений надією, інакше й бути не може), бо ж, як відомо, велич і масштаб подій (як позитивний, так і від'ємний) найкраще видно іздалеку. Ми з тобою завжди поважали одне одного за відвертість, подекуди ключу та витверезну, подекуди рятівну і я й надалі дотримуватимусь цієї стратегії «радикальної правди» – як кажуть у вас, «що бачитиму, те й співатиму». Не сприймай на свій рахунок, не сприймай занадто близько до серця (попри все, я зовсім не бажаю, щоб ти читав мої листи з матюками і корвалолом), але мені періодично доведеться псувати тобі настрій.

Крістіан все ще у прострації, білий як мрець, небагатослівно-лаконічний, як центуріон давньоримської когорти, відлюдкуватий, як схимонах-пустельник, охоплений такою лютою депресією, що навіть перегляд порнофільму либонь закінчується у нього роздумами про тяжку й несправедливу долю героїні. Втім, його стан все ж не в настільки безнадійний, як ще місяць тому, хоч вечорами він все так само сидить затворником на одинці з собою і аж синіє від нудьги й туги. Ми робимо все, аби чимось зарадити цьому катаржанинові примар минулого, що потерпає від браку забудькуватості, яку він зве «вірністю». Кетхен дуже перейнялася його долею, суто по-жіночому б'є на сполох і навіть планує зісватати йому котрусь зі своїх подруг-«розлученок з прицепом», які жадібно поглинають очами будь-якого носія стручка, хоч і «прицепи» тому потенційному носієві навряд припадуть до снаги, втім, як і будь-кому чоловікові, котрий матиме сміливість бути відвертим. Звістка про розлучення Крістіана розповсюдилася серед кола близьких та далеких знайомих з блискавичною швидкістю брехні по селу, причому з відповідними ж абераціями – в одному кінці села перднув, а на протилежному сказали, що всрався (Вона його вигнала! Він пиячив і бив її! І взагалі, діти не від нього. Хіба ви не знали? Точно вам кажу!), а відтак змарновані самотністю кандидатки заповзято заходилися полювати й навипередки окучувати завидного «нічийного» мужика, хто – співчутливими задушевними розмовами, хто – домашніми пирогами, хто – кокетством та імітацією надмірної сексуальності. Та поки що малоефективно. Нічого не подіяло. Потерпілмй поводитьсь як наляканий свійська собака, побитий господарем і вигнаний за поріг: близько до себе не підпускає, і хоч їжу з рук бере, але відразу ж відбігає на безпечну відстань і звідтіля недовірливо гарчить.

Навряд він знайде нову пару, бо чим старшим ти стаєш, тим більше побачення нагадують співбесіду, а претензійний характер загартованих (побитих?) бентежним життям жіноцтва за 30 та не внадмір скромний перелік їхніх класичних вимог у стилі «я-це-все-проходила-тепер-я-більше-не-наївна-дурепа-що-вірить-на-слово-і-погоджуся-лише на...», що вони його виголошують відразу ж при знайомстві, відлякне кого-завгодно, бо у запалі перерахунку чоловічих «повинен» вони геть зовсім забувають, що характер – як цицьки, на першому побаченні показувати не варто. Скільки б не тривав ваш діалог за кавою з потенційною «дівчиною» не першої свіжості, він рано чи пізно все одно зведеться до двох нехитрих тез: а) міг «колишній» – козел, а я – свята людина та б) справжній мужик повинен...(загинаємо пальці, аж поки не закінчаться). Повинен те, повинен се, хоч сама ледь впахала квадратну сраку у джинси часів юності або схожа на лісову кікімору, яку виперли з пекла (чи де вони там мешкають?) за профнепридатність. Поряд із бабою ти, нерозторопний негіднику, завжди у чомусь винен і повсякчас змушений за щось виправдовуватися. Так і зятя! Завжди начувайся, ніби голіруч гладити кобру, що придрімала на сонечку. Вона граціозна й неагресивна лише допоки сита. Ой, це – безкінечна болюча тема...

Він не може її забути, відпустити. Крає себе та ховає живцем фізично і морально. Він стверджує, що свого часу вона йому зустрілася, а він їй попався, а тому він усе життя поряд із нею бігав на випередки з гіпотетичними суперниками минулого і майбутнього, і от одного разу поступився у виснажливому марафоні свіжому та відпочилому супротивнику. Та підсвідомо він завжди чудово знав, що рано чи пізно це станеться. Нам залишається лише періодично підгодовувати його, мов того ж таки блохастого безпритульного цуцика, що прибився, слідкувати бодай не удавився уявним мотузком, який сам накинув на власну ж шию та іноді співчутливо гладити по голівці, слухаючи жалібне скарвчання. Більше нічого ми на правду вдіяти не в змозі.

«Хіба можна так чинити з жінками?». А як можна? Ой, святоша! Сама сувора непохитність і лауріанська непорочність! Віденський Собор святого Штефана²³³ часом не на твою честь названо? Годі

²³³ Собор святого Штефана, Штефансдом (нім. *Stephansdom*, уживана назва *Steffl*) – архієпископський, кафедральний і парафіяльний собор святого Стефана і Всіх Святих, єпископальний собор архієпископства Відня, національний символ Австрії й символ міста Відня

лукавити, ми ж не хлопчики, вже й на яйцях проглядається сивина. А дочка Ганна, яку ти від усіх казна чому ховаєш, схожа на тебе мов дві краплі води, віком чотирнадцять років у тебе, хто ніколи не був одружений, від святого духа утворилася? У тебе свої скелети у шафі, у мене свої, й давай не будемо лазити туди без запрошення. Дякую тобі за інформацію, бо це дійсно для мене – повнісінька несподіванка, але тепер я сам даватиму ради цій ситуації, а тебе прошу обмежити виховні сентенції, не втручатися у перебіг подій і взагалі про все забути. Переконаний, що ти, як і я, бажаєш, щоб усе владналося б найоптимальнішим чином. Я діятиму, як вважатиму за потрібне. Амінь. Закрили тему, забули, проїхали повз.

Маразм, що коїться наразі у Берліні, гадаю, переповідати зайвий раз не має сенсу. Ти і так в курсі. А от у вас... Я й досі залишаюсь підписником «свої» «Лембергер Цайтунг», яку отримують акурат наступного дня після виходу, незважаючи на новопосталі міждержавні кордони та політичні пертурбації. Це, а також невтішна інформація від численних знайомих по лемберзькій редакції, дозволяє мені тримати руку на пульсі й ваших справ, не знаходячись безпосередньо у вирі подій, а відтак наштотує на певні незалежні висовки, та й то почасти не вельми райдужні.

Якщо коротко, то экс-товариші з газети одноставно стверджують, що обнадійливі очікування й багатообіцяючі припущення річної давнини не то щоб зазнали краху чи не виправдалися, але натомість втілилися криво й кособоко. У мене немає підстав їм не довіряти. Поглянь на дії ваших нових керманичів і поміркуй сам. Абсолютно очевидно, що Україна для них – зовсім не те саме, що й для тебе. Не омріяна кохана батьківщина і навіть не повноцінний суб'єкт міжнародних відносин, а таке собі карикатурне продовження глобального Заходу, що перебуває з ним у стосунках добровільного васалітету з простодушності та ідеологічних міркувань. Хіба ні? У якості імпровізованого ерзацу тернистого «шляху до комунізму» вони навіть внесли приголомшливий за своєю абсурдністю карго-культний «шлях до Європи» до конституції у якості постульованої над-мети, що жваво нагадує згадки про Аллаха у конституціях Саудівської Аравії та Ірану. Низькопробна халтурщина, пародія на державотворення. Як і за незабутніх часів животіння під кумачем «Партія – розум, честь і

совість нашої епохи» та аналогічних кретинських дацзибао²³⁴, декларативні гасла знову виявляються важливішими за реалізм, професіоналізм та наполегливу працю. Хіба ви та львівські інтелектуали прагнули саме цього? А в чому тоді полягає «незалежність»? У зміні господаря? Чи не здається тобі, що ваші очільники чинять наругу над самою ідеєю української державності, прикриваючись жовто-блакитними стягами? Якщо уважно дивитися трансляцію засідань вашого парламенту, то особливої різниці з пленумами ЦК КПРС середини століття не видно. Анатомія мислення цих «незалежних» невігласів у незбагненний спосіб вражає римується з мисленням мумій із радянського політбюро. Майже ідентична стилістика і майже та сама задушлива й гнітюча атмосфера, з мінімальними суто косметичними «корективами на вітер». Парламент демократичної держави – це місце для відвертих демократичних дискусій, де у суперечках має народитися би істина чи принаймні суспільний консенсус. А що ми наразі бачимо у київських владних кулуарах? Процвітає однотипна суха казенщина і меланхолійне начотництво у стилі сталінського «Короткого курсу»²³⁵. «Самостійна влада» – це буцімто святиня, перед якою не розтуляють рота, а стають навколішки, і плювати, які злочини чи дурниці вона коїть! Дискусія звulгаризована до різних методик славослів'я на адресу нової «керівної та направляючої» ідеї. Вчення вашингтонських мудрагелів всесильне, тому що воно вірне²³⁶. І сміх, і гріх. Ані каяття, ані сумнівів, ані рефлекторно-рефлексійних коливань чи

²³⁴ Дацзибао (кит. 大字报, букв.: «газета великих ієрогліфів») – рукописні стінні газети в Китаї, що широко використовувалися як одна з форм політичної агітації. Широке розповсюдження дацзибао отримали під час так званої Культурної революції, після того, як 25 травня 1966 аспірантка Пекінського університету Не Юаньцзи та ін. студенти і аспіранти вивісили дацзибао, де ректор університету і інші викладачі були названі «чорними антипартійними бандитами». Мао Цзедун назвав цю дацзибао «першою марксистською дацзибао в Китаї». Це стало початком масових переслідувань «ревізіоністів» і «бандитів».

²³⁵ «Короткий курс історії ВКП(б)» – підручник з історії Всесоюдної комуністичної партії (більшовиків), опублікований 1938 року та створений за особистої участі й під контролем / керівництвом Й. В. Сталіна.

²³⁶ алюзія на відомий афоризм «Вчення Маркса всесильне, тому що воно вірне» зі статті В. І. Леніна «Три джерела та три складові марксизму», опублікованої у легальному журналі РСДРП(б) «Просвещение» (1913, № 3).

гамлетівських вагань, ані пекучого дежа-вю. Методична егалітаризація глупоти й застережливої притомності під соусом «права на особисту думку». Ніби диявольська машина часу перемістила їх назад у тридцяті, змінивши лише полярність з плюса на мінус, але залишивши незмінним гротескно-зловісний антураж та фекально-коричневу й брудно-криваву кольорову гаму.

Будте обережні, не згубіть того, що маєте і приніть гратися з вогнем! У разі чого, не приведи боже, сидіти на згарищі мрії буде нестерпно боляче, бо у сраку припікатимуть розпечені вуглі, а в очі – руїни багаторічної власноручної праці. І повсюди протяги через відсутність стін – хоч старих «неправильних» і колоніальних, хоч нових «незалежних», знищених через власну ж недолугу недбалість.

Ну все, затикаюсь і не каркаю! Ти паче, що адресувати своє занепокоєння слід не тобі, а йолопам з Києва та їхнім заокеанським кураторам-поплічникам. А ти, більш ніж певен, сам все бачиш і робиш правильні висновки.

А Хартманн же свого часу передбачав саме такий розвиток подій... Пам'ятаєш? Попереджав, заповідав бути на сторожі. А ми не повірили...

Що б там не сталося, бережи себе, друже! Часи каламутні, непередбачувані. Правда може виявитися брехнею, і навпаки. Злочин може виявитися оспіваним у панегіриках героїзмом. І навпаки. Конфуціанські «часи змін» в усій красі. Про всяк випадок, не втрачай пильності та бережи голову. Інформаційна гігієна – запорака порядку і єдиний ефективний запобіжний захід від гнійної мозкової інфекції.

І дякую тобі за все.

Коли буде на те воля небес, то дуже скоро ми зустрінемося і, маю надію, не побіжно-вокзально і не по-змовницьки похапцем, озируючись довкола як торговець героїном на берлінській станції Zoo²³⁷. Заінтригував? От і терпи тепер, згоряючи від цікавості!

Обіймаю!

²³⁷ Вокзал «Берлін – Зоологічний Сад» (нім. *Bahnhof Berlin Zoologischer Garten*) – важливий транспортний вузол Берліна, розташований поблизу Берлінського зоопарку; під вокзалом Берлінської міської електрички розташована станція метро. У 70-80-х роках був сумновідомим як одне з місць наркоторгівлі та нелегальної проституції (здебільшого молодих наркозалежних жінок, що у такий спосіб заробляли на чергову «дозу»).

Берлін, 16.11.1990

36

*Адреса отримувача: Берлін-10969, Грос-Берлін-гау,
Кройцберг, Альте Якобштрассе 105, редакція «Берлінер
Цайтунг»
герру Акселю Ульріху*

КОНФІДЕНЦІЙНО: ОСОБИСТО В РУКИ

Коханий мій медведику!

Та невже тобі не зрозуміло, що я ладна і під мостом жити, аби поряд із тобою...

Ну гаразд, не гризтиму... Довірятиму, чекатиму. Якщо чоловік стверджує, то він знає, що робить. Та не барися, бо геть кепсько без тебе, ніби душу вийняли.

[...]

Якщо читаєш свою «колишню» газету, то сам бачиш, що в нас коїться. Власне, коїться те, від чого ти застерігав. Господи, який ти в мене розумний! Поміж іншим, саме за це я тебе і покохала, бо професорці не так вже й просто знайти чоловіка, розумнішого за неї.

Як ти й передрікав, блискавично виникла ностальгія, особливо прорадянська поза межами Галіції (а це, нагадаю, 70% нашої нової «країни»). Свого часу я захистила дисертацію саме стосовно соціально-психологічних особливостей «радянської людини» і можу абсолютно точно констатувати, що ця ностальгія – це навіть не мрія про минуле. Це – мрія про вигадане минуле. Її носій хоче повернутись у ту реальність, якої ніколи не існувало і саме тому він приречений залишатися незадоволеним. «Ковбаса по 2,20», «горілка по 3,62», «полиці порожні, а холодильники повні», «найкраща освіта і найсмачніше морозиво» – формули мрії про минуле виявилися дивовижно живучими. Уявлення про Радянський Союз – це якийсь мікс із пізніх радянських фільмів Гайдая та Рязанова, у якому Шурік

тріумфує над симпатичними хуліганами, міліція ловить контрабандистів на живця-Нікуліна, а апофеоз несправедливості – це спекулянт у виконанні Міхалкова, у якого інтелігентний Басілашвілі відбиває Гурченко. Реальність радянського побуту миттєво стерлася з пам'яті – усього кілька місяців дивовижним чином вихолостили весь негатив, дбайливо дозволивши людям вигадувати собі минуле. У цьому минулому немає черг за продуктами, немає блату та дефіциту, директора-Калугіна – розумна і справедливо-вимоглива, громадянин-Новосельцев – чесний та добрий, а держава загалом – по-материнськи турботлива, мов квочка, мудра, мов біблійний Соломон, і великодушна, мов Карл Великий і котра якщо й карає своїх незрілих недоумкуватих діточок, то лише вдавано суворо примружившись і повчально погрожуючи пальчиком, ну, максимум, легенько ляснувши по м'якому місцю винятково з дидактичних міркувань. Які розстріли, які ГУТАБи, які фарцовщики та підліткові банди з міських околиць, що ви таке кажете! Якщо змусити цих людей передивитися «Маленьку Віру», вони почуватимуться ображеними у найкращих почуттях.

З іншого боку, у непримиренний конфлікт з ностальгуючими вступають галіційські «борці з совком», що хвацько заходилися викорінювати минуле на чужій «половині» країни у такий спосіб, що хоть святих винось. Сьогодні знову, за «неправильні» висловлювання відкривають кримінальні справи та запроторюють до буцигарні. Уяви собі! І хоч офіційно це й зветься боротьбою зі «зрадниками» (кого зрадили ті люди, котрі мирно жили на своїй землі допоки аж раптом на них не почали силоміць напинати упокорювальну сорочку наспіх ноновигаданої «істини»?), усі притомні люди розуміють, що насправді це – не боротьба з «совком», а малопереконливе штукатурство найзакостеніліших совкових методів у жовто-блакитні шати, безплідне і вайлуват-кривобоке – не просто «Анти-Росія» чи «Анти-Райх», як ти висловлювався, а чудернацький гібрид внаслідок діалектичного схрещування «Анти-СРСР» з браком культури та освіти і залишками старої НСДАП-івської ідеології часів до «Важкого походу». Наш гостроязичний професор Пройслер дотепно кличе це еклектичне новонароджене дітище «Сало-райхом». Кастрованим іззовні по кордонам географії та іззовні по кордонам черепної коробки. Маргінал-капіталізм на зміну націонал- та інтернаціонал-соціалізмам, у котрі ми втратили віру і від того ще наплачимося! Так-так, саме віру, бо ж, не сперечайся, я наполягатиму на своєму: суворий націонал-

соціалізм та спартанський комунізм – це такі самі світські релігії, як і галасливий лібералізм та оголтілий провінціал-націоналізм, що заступив на наших теренах усіх інших конкупентів. Всі вони жадають бездоказової віри, вициганюють у тебе захват, хоч би і фальшивий, але публічний, а будь-які сумніви табуйовані; на невіруючих вони ображаються до глибини душі та злостиво мстяться, караючи дбайливо підготованим заздалегідь пеклом.

Усі верстви і прошарки (по старому, ха-ха – класи) населення – від люмпенізованої робітничої бідноти до професури у шарфах на паризький манер – наркотизовані всеохоплюючим істеричним мілітаризмом і тотальною войовничою риторикою помсти казна за що (виразно сформулювати хоча б формально прийнятний привід, якщо не логічні причини чи об'єктивні підстави, достоту не можуть, натомість злостиво зиркають з-під лоба, нечленороздільно мукають, по-зміїному шиплять, їжачаться та бризкають слиною мов отрутою у відповідь) та б'ються в конвульсіях від безсилої люті й іраціональної тваринної ненависті до «москалів», «русні» та «фріців», котрі винні в усьому, аж до вбивства Кенеді включно. Народ мусить вірити у світле майбутнє, інакше він зажадає світлого теперішнього, замислиться й почне ставити незручні питання. Саме на цьому скаутів собі в'язи СРСР. Люди мислять стадом. Стадом же вони блискавично божеволіють. А до тям приходять болісно, повільно і поодиночі. Та чи доживемо ми до того? Навіть старі ССівці через кілька десятиліть зі сльозами на очах зізнавалися одне одному, канюючи прощення і полегшення душевних мук перед смертним одром: «Господи, ми ж не були ані мерзотниками, ані звірями, просто так повернулася доля, що іншого вибору ми не мали: були змушені, переконені чи задурені, не вбачали у тому нічого хибного, а натомість бачили певний, нехай і своєрідний прояв справедливості». Ти думаєш, цим також знадобиться сорок років, аби дійти такого простого, як двері, висновку? Я остаточно заплуталася і все глибше й глибше розчаровуюся у вчорашніх друзях, колегах, сусідах. Більшість із них піддалася цій хвилі безумства й із задоволенням несеться на ній у безодню, а дехто навіть змінив німецьке прізвище на українське та вибився у «активісти». Звісно, я не вірю у відвертість цих людей, бо занадто добре їх знаю як хитрунів та пройдиствітів. Що ж, як то кажуть, наймудріша стратегія боротьби слабшого проти сильнішого полягає у тому, що ворога потрібно або обезголовити, або очолити. Ось вони й намагаються вчинити друге...напевно. На що вони розраховують?

Примітивізуючись спочатку вдавано, вони поступово примітивізувалися й насправді, ізсередини. Світ став складнішим, а люди простішими. Мозок сучасних людей не може охопити ані минуле, ані майбутнє. А про сьогодні взагалі ніхто особливо не думає. Це допомагає пропаганді керувати балом. Це особливий вуличний прийом: хто голосніше кричить, той і має рацію. І саме «вулиця» є точкою відліку цієї пропаганди, оскільки вулиця діє емоційно, а чи не раціонально. У цьому плані кіно та телебачення теж емоційні. Вони не дають увімкнутися мозкові та його раціональному світу, захоплюючи всіх у світ емоцій. А він є більш давнім етапом у розвитку людства, ніж світ раціональний.

Буквально нещодавно уряд ініціював масову превентивну мобілізацію на випадок війни з Росією та / чи Німеччиною, котра відразу ж набула драматичних масштабів і відбувається за принципом Робін Гуда – військоммати забирають повістки у багатих і роздають їх бідним. Замполіти-професійні патріотии громогolosно з виглядом мало не біблійних пророків виголошують на всі боки затерті до дір банальності у перемішку з відвертою брехнею та маніпулятивними риторичними прийомами, відомими ще мало не з часів публічних диспутів між бороданями-філософами у полісах Стародавньої Греції. Але спрацьовує!

На кого не спрацьовує, того скручують силою. Кілька днів тому так «мобілізували» Станіслава, чоловіка Астрід (моя сусідка-піаністка, ти мусиш її пам'ятати – ну така, огрядна, ти ще казав, що вона неправильно сидить за роялем бо то буцімто спеціально для неї з правого боку зроблено велику виємку), звичайнісінького диригента з оперного театру вагою не більше моєї, настільки ж далекого від військової справи, як я від астрономії. На свою біду під час затримання військово-поліцейським патрулем його підвів інстинкт самозбереження. Від обурення він, бідолашний, не зумів утримати язика за зубами та у відповідь на докори щодо недостатнього патріотизму вибухнув цілком слушною, але нині крамольною неприпустимо тирадою.

— Держава – це ЖЕК — заявив він, — я плачу їй гроші, левову частку з яких розкрадають начальник ЖЕКу та бухгалтер, а вона натомість вирішує мої комунальні проблеми і лізе у квартиру. ЖЕК і його злодійкуваті очільники зі всіма своїми клеветами існують для моєї зручності, а не я заради задоволення їхніх забаганок чи амбіцій. І якщо у ЖЕКу сталися якісь непорозуміння з сусіднім ЖЕКом, то це

його проблеми, а не мої. А якщо директор ЖЕКу дасть розпорядження не випускати мене за межі під'їзду на підставі того, що у мене мовляв прописка по його «підшефній» адресі та спробує стусанами та погрозами відправити мене «воювати» з мешканцями сусіднього будинку за кордони придомової території, то це сприйматиметься як кричуща неадекватність. А коли так діє держава (із закриттям кордонів та мобілізацією), це називається «патріотизм». Єдине, що доброго може зробити ця держава для громадян – відчепитися від них. Інакше вийде східноєвропейський ІДІЛ²³⁸.

Не відчипилися. Запроторили до військової частини на «патріотичне перевиховання», паралельно відкривши кримінальне провадження, за яким світить у тому числі й конфіскація майна. Демократія в усій красі. Сталін із Гітлером схвально й розчулено милуються з пекельного казана. У Астрід очей не видно від сліз. Вони також планували виїздити до Будапешта, обдумували шляхи переправки Станіслава через кордон (що, як я вже казала, заборонено – чоловіки опинилися у пастці, стали заручниками владної глупоти та свавілля). Там мешкають її брати, вони обіцяли допомогти облаштуватися, та й влада нової «Угорщини» поводить незрівнянно виваженіше й людяніше. А що і як буде тепер, невідомо...

А тим часом напруга між умовним «сходом» і умовним «заходом» нарастає по мірі того, як життя стає дедалі матеріально нестерпнішим, а повітря – дедалі затхлішим. Наша місія – за будь-що уникнути подальшої ескалації, кажуть небожителі з плеяди самозакоханих бовдурів, а самі навмисне підливають чергову каністру масла у вогонь черговою дурисвітською законодавчою ініціативою чи заборонаю. Це нарцисичне сузір'я на пекельному небосхилі – більше недорозвинені бовдури чи свідомі лиходії? Одвічне кляте питання. Східняки та західняки зі зневагою та остервенінням звинувачують одне одного у «зазомбованості», та насправді в однаковій мірі зазомбованими є обидва табори, просто вектор зомбування у Райху та СРСР був різним, що у результаті призвело до несумісності діагнозів двох психічно хворих пацієнтів, а відтак і до принципової неможливості їхнього мирного співіснування у спільній палаті. Все, що каже опонент, він не «каже», а неодмінно «верзе» (безсмертна класика пропаганди!), тобто

²³⁸ Ісламська держава Іраку та Леванту (ІДІЛ або ДАІШ, від араб. الدولة الإسلامية في العراق والشام, *ад-Даулят аль-Ісламія фі ль-Ірак уа аш-Шам*) – невизнана ісламістська терористична держава (халіфат з 29 червня 2014) і міжнародна терористична мілітаристська група напрямку джихадизму.

будь-що з його вуст – то брехня або дурість за визначенням, інакше бути не може. Це, цитуючи того ж таки дотепника професора Пройслера, як силоміць утримувати разом гея та лесбіянку – вони ніколи не порозуміються, хоч обидва страждають на нібито однотипне збочення.

Грошей на зарплати та пенсії раптом зникли.

Зате у найдрібніших міських чинуш з'явилися розкішні блискучі «Кадиллаки» та краватки вартістю з мою квартиру.

Не вбачати у цьому причинно-наслідкового зв'язку можуть ліше сліпці, але констатувати публічно уголос – це чергова «зрада». У держави просто «поки що недостатньо сил для піклування про соціальні потреби», от як це зветься.

А от на що-що, а на насильницьке насадження своєї квазірелігійної віри в неї чомусь сили стає! Попри традиційну неповороткість державного Голіафа, ідеологічна індоктринація майбутніх бійців шароварного «Талібану»²³⁹ провадиться напрочуд вперто і ефективно та починається ледь не з дитячого садка шляхом прилучення до скристалізованої міськими божевільними агітаторами-гуманітаріями та канонізованої короткозорим урядом «свідомості» через казки та тужливі пісеньки, над якими дерективно наказано лити крокодилячі сльози, дитячі розмальовки та кустарні псевдонародні іграшки. Шкільні підручники – це взагалі окрема поема. У задачах з математики для молодших школярів пропонується підрахувати кількість знищених ворогів та виграних міфічних «епохальних» битв. Та що там шкільні підручники! Навіть у академічних монографіях під виглядом «нововідкритих раніше замовчуваних фактів» із насолодою смакуються брудні та водночас кричущі абсурдні побрехеньки про «комуністів» та «нацистів» у стилі дешевих бульварних таблоїдів чи круговерті божевільних конспірологічних теорій. На обрії маячить, ймовірно, викриття інопланетного походження Гітлера чи приналежність Леніна, скажімо, до грибів.

Атмосфера на кафедрі нестерпна. Поступово зі мною як з «окупанткою» припинили вітатися деякі колеги, а ще дехто цідить «добридень» крізь зуби та зиркаючи зі зневагою намагається якнайшвидше ретируватися. Тепер я розумію, як почувалися залишки давньоримських патріціїв у новопосталих варварських королівствах

²³⁹ Талібán (араб. طالبان «студенти») – радикальний ісламістський рух сунітського напрямку, що зародився в Афганістані серед пуштунів.

четвертого століття нашої ери, коли одного ранку прокинулися і побачили, як напівдикі германці чи галли, що розперезалися від упивання вседозволеністю, плундрують і нівичать спадок золотої епохи Риму, котрому ще вчора ладні були лизати сандалі, та зводять на постаменти повалених скульптур Цезаря, Теренція чи Овідія нашвидкоруч зліплені з лайна та соломи пам'ятники-опудала незграбним тубільним царькам.

Вони глухі та сліпі, задурені до повної неадекватності. Вони або ігнорують проблеми, вдаючи, ніби їх не існує, або агресивно заперечують очевидні здавалося б речі, продукуючи феноменальну беззмстовну маячню та сподіваючись, що відтак проблеми самовільно вивітряться «як роса на сонці». І усі вон у єдиному строю, в єдиному пориві, у злагоді та солідарності з новою вірою та її професійними місіонерами, призначеними державою натужно волати мало не з кожної праски про новообретену «українськість», її надцінність і численні підступи ворогів, агентів Кремля / Райхсканцелярії (котрої, як мені відомо, вже навіть і у природі не існує) та зрадників, спрямовані проти неї; усі вони – однодумці, бо чим менше ти думаєш, тим більше у тебе однодумців. Зброд волає, захищаючи своє право гнити. Гниття створило їх і вони за нього борються.

Ти їм лагідно і примирливо кажеш: «Дірка на дорозі. Треба відремонтувати». І це – чиста побутова правда, ніяк не пов'язана з політикою. А тобі у відповідь: «Думаєш, в Америці на дорогах дір немає?». Ти кажеш: «Дірка на дорозі. Треба відремонтувати». А тобі у відповідь: «У Росії дірок ще більше!». Ти кажеш: «Дірка на дорозі. Треба відремонтувати». А тобі у відповідь: «У війну тут взагалі дороги не було. І жили якось!». Ти кажеш: «Дірка на дорозі. Треба відремонтувати». А тобі у відповідь: «Почни з себе, а потім уже дороги критикуй!». Ти кажеш: «Дірка на дорозі. Треба відремонтувати». А тобі у відповідь: «Не думай, що дорога може зробити для тебе, думай, що ти можеш зробити для дороги!». Ти кажеш: «Дірка на дорозі. Треба відремонтувати». А тобі у відповідь: «Не подобається – валіза, вокзал, Берлін!». Ти кажеш: «Дірка на дорозі. Треба відремонтувати». А тобі у відповідь: «Це – наратив (о, так, вони вивчили це «грамотне» слово й тепер пихають його усюди, де можна й де ні) ворога! То не дірка, а від'ємне зростання асфальту у наслідок реформи шляхобудування!». Ти кажеш: «Дірка на дорозі. Треба відремонтувати». А тобі у відповідь: «Притягнути до

кримінальної відповідальності за поширення явно неправдивої наклепницької інформації». Нікому потрібна твоя «правда», бо правда – це те, що на користь правителю, а все інше - то брехня, наклеп і злочин. Поступово ти доходиш висновку, що правда за цих умов – як наркотик: п'янка та мусить бути тишком захованою лише для власного вжитку, а якщо ти її розповсюджуватимеш, то станеш проблемою для людей. Як там у Гюго? У країні горбанів стрункість вважається потворністю.

Люди не бачать небезпеки та деструктивних тенденцій. Не бачать, що насувається безодня. Ентузіазм від зазомбованості подекуди межує з відвертою напіврелігійною екзальтацією. Люди впевнені, що «вороття до диктатур не може бути» і на нас очікує суцільна демократія. Господи, які наївні! А хіба поодинокими чи такими вже рідкісними є ганебні випадки «воскресіння» латиноамериканських латифундистських картелів, африканських родоплемінних царств чи азійських деспотій на теренах колишніх імперій, очолюваних зухвалими оперетковими фельдмаршалами з різнокольоровими блюзнірськими еполетами, капелюхами-трикутками з пап'є-маше і гротескним культом особи без особистості, самозакоханими темпераментними блазнями, отарами закомплексованих ліліпутів та самопроголошених месій, коли ця недо-еліта новозвільненої країни безкарно бере на озброєння вузьку, майже сектанську ідеологію, силоміць натягуючи її на різнобарвне і строкате суспільство, мов затісний презерватив на член порноактора (Знову професор Пройслер – вам неодмінно варто познайомитися, ви точно знайдете спільну мову! Він нагадує мені тебе, тільки на тридцять років старшого... я зблизилася із ним останнім часом, мові із батьком, бо він не верне від мене носа і зберігає дивовижне тверезодумство серед вакханалії пануючого ідіотизму), та починає масові репресії проти населення, автоматично записуючи усіх невдоволених зубожінням, корупцією та безперспективністю у «агенти» екс-колонізатора, огульно і параноїдально звинувачуючи втоптаних у багнюку бідністю, оповитих безвихіддю і обурених несправедливістю людей у тому, що буцімто за прямою вказівкою «ворога» прагнуть дестабілізувати ситуацію у батьківщині? Реінкарнація людоджерського первісного ладу та реабілітація доісторичного дикунства під сурдинкою «відстоювання традицій», от що це. Згодом, і то дуже швидко, із пекельних кулуарів та шпарин історичної каналізації вигулькнуть казі-диктатори, що пануватимуть не так через страх, як через обман, користуючись

провалляю у рівні загальнодоступної освіти, що все глибшає аж до бездонності. Постає цілий інфернальний клас їхніх поплічників та апатичних вартових режиму.

Безвихідь.

Принаймні для мене.

Мені так чи інакше доведеться виїжджати звідси. Мене не залишать у спокої та, найімовірніше, із наступного академічного року звільнять з університету. Вони не залишать мене у спокої. Вони гнуть, а я пручаюся. Маю нахабство «скаржитися», «виступати» і «п'яткати проти». Навіть з боку професорів-українців я не зустрічаю розуміння, а тим паче співчуття. Вони не дозріли до того, щоб вбачати у справедливих скаргах на примусову брутальну українізацію з боку «онімеччиних манкуртів» передусім психологічні колізії покинутих напризволяще та зраджених долею безпомічних людей на роздоріжжі, а не політичну крамолу зловтішників та запеклих ворогів.

Я не хочу випробовувати долю й чекати, поки мене викинуть на смітник й приречуть на голодне згасання, або скривдять, а то й просто приб'ють деінде у темних закутках старих лемберзьких підворіть. Я втомилася відстоювати своє очевидне право на існування, переконувати, боятися розтулити рота. Втеча з рідного міста? Так. Але це не я його полишу, це воно мене зрадило й загинуло, а на його трупі наразі розпочалися неминучі та природні гнильні процеси. Стоїчно триматися за батьківські стіни та чекати загибелі? Сперечетися до хрипоті і добалакатися до в'язниці? Мов той безросудний сапер, що шукає міну навпрмацки, бо міношукач – це буцімто не достатньо мужньо та героїчно. Якщо це не психічна девіація, то що тоді?

[...]

Час для мене пришвидшився, любий. Ти сам усе бачиш. Бачиш, що я не вигадую, це не мої істерики чи забаганки.

Є ще дещо. Дещо дуже важливе, про що не пишуть у листах проміж політичних суперечок, а кажуть просто в очі, утопаючи в обіймах коханого. Благаю, укотре благаю, не барися... Якщо я бодай щось для тебе означаю...

Не прерікай мене на самотнє згасання й розпач полишеності напризволяще.

Ти ж звав мене кішкою, і от наврочив – для мене тепер рік тягнеться як сім!

Скоро Різдво... відтяла би собі пів життя, аби зустріти його разом.

Хоч телефонуй частіше...

Хоч пиши...

З любов'ю,

Твоя геть занедбана, змарніла, але вірна та віддана Оксана

01.12.1990

37

*Адреса отримувача: Україна, Лебмерг / Львів-10336,
Лютценгоффер-штрассе / Вулиця Січових Стрільців 157,
квартира 9, фрау професорін Оксана Янко*

Люба моя, як сильно ти помиляєшся вважаючи, що мене зупиняє суспільний осуд, внутрішня нерішучість чи казна що подібне! Якби ти знала, як палко я прагну того самого, що й ти! Про яку мораль йдеться? Хто мене засудить? Турбуватися про мораль сьогодні, у наші буремні часи та у нашому розбурханому хаосом світі – суцільна лицемірна дурниця. Це як старосвітські теревені про пристойності, що провадяться голими відпочивальниками посеред нудистського пляжу.

Я хочу бути з тобою і я буду з тобою попри все. Це – моя підсердечна мрія, сенс всього існування і те, що дає мені наснаги й сили не зламатися. Тому не край себе сумнівами.

Ні, не так. «Відтяла би собі пів життя» – то хибний та шкідливий підхід. Життя собі відтинати не варто, бо ж і так воно закоротке. Краще за все – почати разом нове, полишивши старе позаду, у хтивих пазурах демонів безнадії та рутинності, мов ящірка брудного пошматованого хижакми хвоста. Та мов дбайливий та завбачливий архітектор, я маю передусім вибудувати наш новий спільний дім. Саме через те, що занадто сильно ціную тебе і волю, аби моя кохана почувалася так, як того варта – по-королівськи.

Я розумію, як тобі важко та дискомфортно...там.

Я стараюся з усіх сил. Правда.

Мені несила без тебе. Яюсь пусто всередині...

Втім, ти була права, моє кошення, що жити вартує не споминами чи очікуваннями, а «тут і зараз». Саме час починати, хай там як.

Я приїду на Різдво. Цьогоріч ми зустрінемо його разом. Я обіцяв, що не полишу тебе і я дотримуюсь обіцянки.

Так що заспокойся і не катуй себе. Ані через мене, ані через оточення та оточуючих. Не переймайся. Лікувати хворий світ, як і хворі сім'ї, – безнадійно, та й не варто. Зовсім скоро я заберу тебе звідти. Я не покину тебе там, чуєш! Бо ж ми обоє чудово усвідомлюємо, до чого йде справа на ваших східних кривавих теренах.

Малоймовірно, що вони уникнуть прямого військового зіткнення з Росією чи новопосталою й такою ж невгамовно істеричною Польщею. Майже гарантовано, що тому передуватиме запекла громадянська війна всередині, що рано чи пізно вибухне, мов порохова діжка, під якою розвели багаття задля шляхетної мети її очищення від залишків старої фарби. Ну а цьому, в свою чергу, як ти маєш нагоду переконатися, передувє вакханалія саморуйнування під облудливою неоновю вивіскою «реформ», котрі повсякчас зазнають приголомшливого сутнісного краху, бо держава – це настільки складний організм, що втручання до нього гострого скальпеля у кривих «патріотичних» руках невідворотно призводить до внутрішньої кровотечі та некрозу відповідної ділянки внаслідок сепсису від занесеної інфекції ідіотизму, якщо взагалі не до летальних наслідків.

Нещодавно у нас почали масово з'являтися «біженці» з України (переважно з Лемберга та довколишніх містечок), передусім жінки та діти (залишимо осторонь питання про те, як їм дозволила совість покинути своїх чоловіків у гонитві за халявою й шансом утвати ласий шмат за рахунок платників податків у країні, яку ви несамовито й рясно поливаєте лайном за «багаторічне поневолення та уярмлення національного духу», а також про те, як нахабно й огидно деякі з них тут поводяться, вщент дискредитуючи репутацію «українців» та витираючи ноги об поняття вдячності та гостинності), бо ж носіїв яєць, незалежно від їхньої міцності та величини, авторитарні державні утворення традиційно розглядають як свою власність, кріпосне гарматне м'ясо. Мобілізація, «священий обов'язок перед батьківщиною» подохнути за чужі теплі крісла, оманливі напівказкові ілюзії, капризні забаганки та солодкі амбіції, одна та сама пісня всюди і повсякчас. Усі ці режими по всій планеті – на одне лице, мов брати-близнюки, тільки одяг відрізняється – класична краватка чи екзотичні

азійсько-африканські шати, російський кафтан, сталінський френч кольору хакі чи різнокольорові латиноамериканські карнавальні костюми – один чорт, сутність та риторика не відрізняються ані на йоту, ну хіба що тональністю й акцентом. Ті біженці розповідають кричущі жахіття, почасти неймовірні, бо важко збагнути, як таке може відбуватися у ще вчора цілком обжитих та сяк-так цивілізованих місцинах. Так от, із розмов із ними, а також з твого останнього листа я роблю висновок, що ставатиме лише гірше. Падіння у прірву неможливо зупинити без досягнення самісінького дна. Закони соціології, як і закони фізики, на жаль, неблаганні. Я трішки пожив серед ваших людей, трішки роздивився зблизка ваших (та й рдянських) можновладців-чиновників, аби остаточно позбавитися ілюзій. Жодні реформаторські потуги, жодне вовтузання навколо «модернізації» тут не закінчиться нічим іншим, окрім кумедного та недолугого оказамилування, оскільки люди, які сформувалися у вертикалі тотальної підпорядкованості, не здатні до роботи в умовах горизонтального партнерства. Вони не бійці. Вони – політики «дородних часів», що були народжені й виховані царювати, а не боротися. Тож поступова (у найкращому випадку – щадно повільна, але неминуха) стагнація, загивання й тотальна зневіра підшефного населення – от єдиний результат, до якого можуть привести ці діячі. Від скидання «ідолів минулого» у запеклому іконоборстві всією країною вже йдуть концентричні кола невігластва, озлоблення та жорстокості, то неже хтось вірить, що воно якимось дивом вщухне та розсмокчеться саме собою?

Курва, переважна більшість із них ж і самі не вірять у ту ідею, яку офіційно проповідують! Та і у чому там «ідея», чорт забирай? Кустарний сурогат із мракобісного хутірського обскурантизму та навіженого ніцшеанства, от у чому! Понапинали оті вишиті сорочки з чубами, мов у китайського простолюда за династії Цін, а самі тишком-нишком продовжують слухати російський рок та захоплюватися німецькими серіалами про «комісара Рекса». Їм-то можна. А підлеглим, плебсу, черні – засть! За це їм світить вирок та суспільний осуд, причому найголосніше верещатимуть саме ці вищезгадані прихильники різношерстних бутусових та кіркорових. Симптоматично, що простолюд позірно цілком розділяє цю шизофренію роздвоєності, імітуючи «згоду та розуміння» на публіці та клянуци її провідників у тиші власної обшарпаної кухні, поки ніхто з сусідів не чує, хоч і сусіди зайняті тим самим. І ти про це знаєш. І

вони знають. Але сором'язливо мовчать, стримуючи стогін, тремтіння та емоції, мов благопристойна леді з вікторіанської Англії під час кунілінгусу. Звідусіль визирає пластиківість, штучність, нещирість й віковична дуля у кишені. Кажуть одне, роблять друге, насправді думають третє. Вдаване – то добре, схвально, а щиросердне – то ганьба, сором, майже гріх. Суспільство навиворіт... Ми б там не вижили. І ніхто не виживе, окрім хворих із однаковим діагнозом. Я не втомлююсь повторювати, що коли деінде, у будь-якій країні населенню заборонили говорити правду, це означає, що ця країна потрапила під окупацію ворогів. Справжніх, а не міфологічних. Нехай населення терпить, якщо бажає. Терплячий і витривалий дурень – це справжній скрб, безцінна знахідка для погоничів, але попри свій стоїцизм на межі героїзму він все одно залишається дурнем. А я заберу тебе звідти. Бо кохаю, як підліток. Бо переживаю. Бо іншого вибору не залишається.

Я не герой. Щоб пручатися стихії. А ти – й поготів. Гори воно все вогнем! Ті сотні тисяч полеглих, що неодмінно загинуть, втічуть, згаснуть і змарнуються у горнилі криворукого «державотворення» за кілька років ніхто й не згадає, навіть родичі. Їхні імені дуже швидко зітруться, анігілюються. Тіні, примари, нечіткі та зернисті газетні ілюстрації, статистичні одиниці – це не зовсім люди, радше «колишні» люди, розлюднені байдужістю й кровожерливістю руху тектонічних плит історії й розчавлені на фарш, бо мали нещастя потрапити між ними. З них відберуть кілька довільно-випадкових представників-символів, канонізують і піднесуть на п'єдестали, зробивши наріжним каменем держпропаганди, новомучениками і взірцями для прийдешніх поколінь, а основну масу безсоромно забудуть. Комуś незаслужено заспіває осанну²⁴⁰ фальшивий панегіричний хор підлабузників та пройдисвітів, яку підхопить бек-вокал ідіотів, когось так само незаслужено й багатоголосо увічнять у їдуче-зневажливих карикатурних памфлетах, прикують до ментального ганебного стовпа – поганці, «бед гайз» із американських бойовиків, без права помилювання та апеляції, на віки-вічні, амінь. Більшість же буде безславно проігнорована, приречена на мовчазний зневажливий остракізм, а сама пам'яті про них кане у небуття, буде зведена

²⁴⁰ Осанна (івр. הושענות «спаси, ми молимо») – урочистий молитовний вигук (коротка молитва), що первісно була хвалебним вигукком. Зустрічається у 117-му псалмі.

нанівець. У часи революційних потрясінь важать не особистості як такі, не їхні чесноти та геніальні осяяння, навіть не їхня відданість чи самопожертва, а підла випадковіть. Саме так відбувається укорінення бездумної несправедливості під соусом долі. І стандартний інстинкт змусь населення це проковтнути і перетравити. Так це працює, і працювало завжди. Манюня, ти сама знаєш краще за мене, що у пропаганді, як і у літературі є цинічне правило – концентруватися на стражданнях вибіркових осіб, бо це – саме те, що болить: сльози і біль окремої людини, а не безликої маси. Останнє – то не трагедія, а прозаїчна статистика. Не піднесена поема з шекспірівськими пристрастями, а кладовищенська бухгалтерія. Нігіль. Безцінь. Статистичне сміття. Хай хто як собі знає, а я не зведу усі своє єство, долю та життя до ганебних «відсотків», до казеної одинички навпроти привіща, недбало похованої десь у архівних реєстрах майбутнього. І тобі не дозволю. Нізащо.

Я приїду на Різдво. Ми обіймемося і довго-довго не розмикатимемо обіймів. А потім підемо до «нас», у тінистий затишок «нашої» старенької квартири з видом на вуличний ліхтак, де кохатимемося до нападів тахікардії, мов молодь після галасливої вечірки. А потім відпочиватимемо за філіжанкою запашної лемберзької кави, яку лиш ти одна вмієш заварювати так, за старовинним бабусиним рецептом, чарами якого вона, проста сільська дівчина, колись звабила і навік полонила дідуся-бравого офіцера Люфтваффе аж із самого Мюнхена (Бачиш, я нічого не забув! Все, що пов'язане з тобою для мене – найцінніший скарб, призначений на довічне утримання у сховищах мозку, залізобетонно закарбований зі зворотньої сторони черепної кістки). А потім ми обміркуємо, як і що далі робитимо, конкретно, покроково, аби і ти, і я почувалися впевнено та мали конкретний план, рятувальний для нервової системи та наслідливий для душевної рівноваги.

Заспокойся. Негайно й думати забудь про «полишеність»!

Я з тобою. Подумки тримаю твою долоню у своїй, стискаючи до болю. І ніколи – чуєш, ніколи – не відпущу!

Вже дуже скоро ми будемо разом.

Я зателефоную, щойно дістануся Варшави. Виїжджати му орієнтовно за тиждень-півтора, як зможу дістати квитки. А це, зізнаюся тобі, віднедавна стало непростою справою, через усі ці міждержавні пертурбації – то українські прикордонники не пропускають потяг «Дойче Бан», бо там за інерцією чи через недогляд

забули змінити назву міста Лемберг на «Львів» на табличці назви маршруту, то наша влада завертає український потяг через «невиконання санітарних норм», то поляки неочікувано блокують залізничний рух в обидва боки казна з якої причини. Нині залишився лише один суботній рейс на тиждень, що гарантовано і безперешкодно курсує цим маршрутом (належить празькій залізниці), котрий, логічно припустити, завжди переповнений через ажіотажний попит і відтак візуально нагадує потяги десь у Індії – він ледь не лускає ізсередини й люди на ньому мало не висять зовні, мов мавпи на стінах клітки. Тож чекай саме напередодні Різдва, би́жче до завершення Адвенту²⁴¹. Візьми відпустку, аби не прогавити мій дзвінок.

У мене вже валізний настрій. Аж підсрибую від нетерпіння!
Кохаю, як ніколи, мою манюню.
Вже зовсім скоро, ще зовсім трішки.

Цілую твоє волосся, від аромату якого у мене чомусь завжди встає (хі-хі, ти й сама знаєш).

Твій сивуватий медведик
Берлін, 08.12.1990

38

Адреса отримувача: Берлін-10179, Грос-Берлін-гау, Митте, Фішеринзель 12, герру Акселю Ульріху

Здоров-був, злісний ухилянте від українізації!

Ну, як там твоє бурхливе життя-буття? Подеякують, у вас там геть зовсім несолодко, здебільшого від незвички жити у безпорадності, у якій ви раптово опинилися. Та не занурюйся у відчай, друже, бо кому-кому, а нам ти ще ох як потрібен!

²⁴¹ Адвент (від лат. *adventus* «прихід») – назва періоду в літургійному році, що побутує серед християн Католицької та деяких Протестантських церков. Триває від 3 до 24 грудня.

З твого дозволу одвічно тактовний та м'який мов бабусина перина Степан цього разу забуде про дипломатичність, не добиратиме слів й рубатиме з плеча. Саме час визначатися, Акселю – ти з нами, чи проти нас. Ти готовий до боротьби з відкритим забралом й каторжної праці чи лише прикидаєшся співчутливим товаришем з міркувань етикету, а насправді тобі начхати? Поки що я бачу друге, а не перше. Не розчаровуй мене, тевтонцю. Йдеться не про «моральну підтримку» чи апологетичну співчутливу писанину з безпечного далека, а про безпосередню співучасть, пряму залученість.

Ти бачиш, до чого йде. За кілька років ми, хочемо того чи ні, неминуче зіштовхнемося з Росією у кривавій війні, у котрій або відстоїмо та ствердимо свою тожсамість і державність, або загинемо, цього разу на вічно, мов ті історичні аутсайдери на кшталт готів та гуннів. Вони, як і передрікав Хартманн, мутують у щось ще жахливіше, ніж раніше. Викинувши на смітник залишки марксистсько-ленінського словоблуддя, яке бодай якось стримувало їх у межах «інтернаціоналізму та братерства» щодо оточуючих, вони стрімко скочуються до шовіністичної імперії. Ба більше, до гігантської шовіністичної імперії, яка страждає на фантомні болі в ампутованих частинах колись єдиного організму. Не знаю, чи не спіткає Німеччину з часом аналогічний синдром, та між нами та вами, дякувати Богу, тепер ціла низка «держав-запобіжників», буферів, що уноможливлюють заставання зненацька, а між нами та ними – ні. Пів держави зрозійщеного населення та кількатисячкілометровий спільний кордон. Чехівська рушниця на стіні, що неодмінно мусить вистрілити.

Той монстр не вгамується і не заспокоється самотужки, з доброго дива. Судячи з непрямих даних, що надходять із Москви, вони вже заходилися готуватися до вторгнення. Режим закручує гайки, перетворюючи життя простих росіян на суцільний психоз та пекло. Ті, хто вцілів і кому вдалося вчасно вирватися зі смертоносних обіймів новопосталого російського авторитаризму, ті одиниці з них, хто не забув, що таке совість та честь, стверджують, що пекло найімовірніше вже зачинилося й замоліквідувалося від сорому, воно збанкрутіло, не витримавши кокурентії з ФСБ (у дівочтві – КДБ; перше відрізняється від другого, як тупий криворукий та бездарний кат-садист від високопрофесійного та витонченого інквізитор-інтелектуала, себто сутність і функція ідентичні, але професійний рівень провалився нижче льоху). На чолі усього цього став той карлик... чи то колишній

полковник, чи то майор КДБ, сіра миша з украдливим голосом, рвучким параноїдальним мовленням, безбарвними очима та душею, що, як і передбачалося, ліпить із Росії багатоголову гідру з елементів померлого СРСР (здебільшого лише косметично-символічних), Райху 30-х років, дореволюційного царату, дикого чиказького капіталізму часів «сухого закону» з його культом грошей та збагачення за будь-що та власних дитячих садомазохістських сексуальних комплексів фройдистсько штибу. Не Гітлер. Не Сталін. Не Мао чи абихто. Не тягне на них і близько, як не випинайся зі шкіри. Навіть на титанів зла не тягне, хоч по швах розійдися! Нікчема. Закомплексований холоп, що завдяки непередбачуваному кульбіту фатуму та збігові рокових обставин став царем над сотнями мільйонів таких самих холопів. Ти помітив, що російській пропаганді з нього навіть культа особи виліпити достоту не вдається? І це не через «демократизацію» Росії, а суто через те, що, на відміну від Сталіна, де був культ, але була і особистість, цей пацюк є вкрай невдячним й малопринядливим матеріалом для обоження навіть серед своїх. Та попри те, будь певен, зла він накоїть не менше, а то й більше, позаяк найпідліше зло приносять у світ не великі особистості, а нікчеми, що намагаються бути великими.

Воно насувається і ми потребуємо підтримки усіх друзів, побратимів, симпатизантів та прибічників звідусіль, і потребуємо вже зараз і прямо тут.

Я знаю, про що ти думаєш. Даю руку на відсіч, що у тебе вже на поготові десятки відмовок та прикладів помилок (а то й відвертих дурощів), яких деінде припускаються керманічі нашої держави. Також ти, поза сумнівами, потайки обурюєшся певними нашими кроками щодо внутрішньої політики. Все це зрозуміло. Не крутитиму хвостиком та визнаю, що так, іноді ми вимушені ухвалювати непрості контраверсійні рішення й навіть іти на угоду і з сумлінням, і з логікою. Не під'южуй і не гани, пустослівним критиканством справі не допоможеш! Візьмись цьому зарадити на практиці! виправити! Дезавуювати негативні наслідки та неприємні оказії!

Роблю тобі конкретну пропозицію – очолити твою колишню газету тут, у Львові, та безпосередньо впливати – та що там, формувати пліч-о-пліч із ними! – інформаційну політику. Завдяки твоєму досвіду та принциповості ми уникнемо багатьох промахів, а також зможемо ефективніше доносити правду як до світу, так і до власного ж напівсліпого населення!

Хай тебе не відсахує мовне питання. Попри те, що про нас брешуть, ми – зовсім не печерні та твердолобі обскуранти-ізоляціоністи. Німецька та російська мови в нас цілком офіційно визнані (звісно ж, тимчасово) мовами міжнаціонального спілкування та вільно розвиваються, ними виходять газети та телепрограми, зокрема і «твоя» газета тепер – двомовна і знаходиться під крилом «блоку імені Макса Хартманна». От, тобі раптом стало цікаво. Берлінські горлапани про це мовчать, мов молода наречена про попередній сексуальний досвід, чи не так? А якщо й не мовчать, то безбожно перекручують усе догори дригом, бо ж ваше телебачення – це сміттепровід, що працює у зворотному напрямку (а колись ми їх поважали, всі оті «Прожектори Перебудови» та прісних; втім, цією ліберальною вакханалією экс-Райх сам передчасно викрив свою німеч і тепер насолоджується не вельми почесним статусом опудала у відставці). Гаразд, тоді я розповім докладніше.

Наразі у політичному ландшафті України діють два крила, дві рушійні політичні сили, що співпрацюють заради спільної мети та щасливого майбутнього, хоч і бачать його по-різному. Дещо огрубляючи можна сказати, що це – патріотично орієнтовані консерватори (до яких належу і я) та про-західно налаштовані інтернаціоналісти-демократи (партія «блок Макса Хартманна»). «Львівська газета», поряд із низкою телеканалів, стала їхнім основним рупором. Як ти напевно знаєш, Хартманн у нас тепер – загальноновизнаний національний герой, що користується відносною повагою серед «націоналістів» та безмежною шаную серед «демократів», своєрідний символ незламності, самопожертви та боротьби проти німецького (що є правдою) та російського (що є вимушеною брехнею) поневолення, людина, що принципово захищала право маленьких на незалежність від великих (напівбрехня, себто свідомо примітивізація – бачиш, як і обіцяв, я з тобою відвертий до екстібіціонізму!). Його книжку в нас навіть увели до шкільної програми, де офіційно визнають «пророком, що випередив свій час». Особисто мені це не дуже до вподоби, втім, ми, патріоти, сприймаємо це філософськи, як компроміс із прагненням суспільства до свободи (як на мене, надлишкової) та звільнення від ідеологічної зашореності. Хай буде так. Поки що. Як там не крути, а Хартманн був достойною та мужньою людиною. Я, як і ти, зазірав у його очі і не побачив там підступів чи лукавства. Йому не пощастило з місцем та датою народження, не поталанило з суспільством. Що ж, трапляється. Він біг

марафон навипередки з епохою, але як і більшість із тих, хто «випередив свій час», мусив потім очікувати його у дуже непристосованих приміщеннях та у нестерпних умовах. А втім, ким би він не був особисто, кого любив і кого зраджував – залишимо це на його совісті. Не нам його судити, не нам копирсатися у брудній білизні небіжчика. Великі уми обговорюють ідеї, середні уми – події, дрібні уми обговорюють людей. Одне безперечно – він дав поштовх руйнації імперій-голіафів і вже тільки за це ми мусимо бути йому вдячні.

Так от, власне, ти – німець, що не один день мешкав в Україні ще за окупації, тоді ж перейнявся долею українців та примкнув до нашого руху, постраждав за погляди, потрапив до буцигарні за підтримку національного руху (масштаби роздухаємо, але такий факт мав місце, і це – беззаперечно, що можу підтвердити і я, і наш із тобою «сокамерник» київський професор Прищепя, котри зараз очолює міністерство освіти та науки) та особисто знав Хартманна цілком можеш претендувати не лише на посаду редактора «Львовіської газети», але й – трішки згодом – на карколомну політичну кар'єру у «блоці» та, хто знає, може й на дуже високі щабелі... Ну ж бо, спокушайся вже, а то умовляю тебе, як дівку!

До речі, про Хартманна. Не знаю, чи тобі відомо, але він помер за кілька місяців після нашого візиту. Він вийшов переможцем із двоюкою з інфернально-винахідливою деменцією, але не подолав прозаїчну емпізму легень. Близькі казали (а я спеціально дізнався), що помирав важко, бурмочачи довгі безсенсовні молитви латиною, а у періоди просвітлення кликав сусідського хлопчика, аби розповісти йому «про війну», свою участь у ній та подвиги, котрі з кожною розповіддю ставали дедалі звитяжнішими. Ніби пручався кістлявій до останнього, не встиг виговоритися, завершити усього, що запланував... Невимовно шкода старигана-Макса, бо ж ми з тобою знали його як людину, а не як незграбний горилоподібний гранітний монумент чи прилизано-міфологізованого персонажа зі шкільного підручника.

Ще кілька слів про нашого спільного друга Карстена. Виявляється, ми насправді знали його поганенько. Нещодавно у мене все ж дійшли руки розібрати його папери, серед яких я знайшов до біса цікавезного. Дідько, наш вайлуватий друзяка-п'яничка цілком згодився б на роль філософа і пророк нової моралі не гірше, ніж Ніцше! Поміж іншого, я випадково розкопав... не знаю навіть, чи то продовження того

«Євангелія від Карстена-сина та спиртового духа», чи то імпровізований й «заметафоризований» до невпізнаності заповіт. На титульному листі, набраному на старезній друкарській машинці, у котрої, вочевидь, западав пристрій відтворення (чи як воно там зветься) великих літер, кривим танцюючим шрифтом зазначено «Притча про злого Самарянина». Сюжет нагадує, як ти здогадався, відому оповідь з Євангелія від Луки²⁴², проте висновок робиться кардинально протилежний: тільки примусом можна правити цим потворним, гидким, злим і халтурно створеним світом, тільки жорстокістю і страхом досягається мета, тільки батогами здобувається успіх та торується шлях уперед отарою слабкомозкої худоби. І тільки наївний телепень сперечатиметься із цим, а тільки цинічний ворох, ще жорстокіший за тебе, але безцільно жорстокіший – критикуватиме й засуджуватиме. «Кинь у мене камінь, і розіб'єш дзеркало» — каже Левит у карстеновій версії, і він їй-бо звучить мудріше (досвіченіше? реалістичніше?), ніж «в оригіналі».

Чи це не найкраща ідея з усіх, що може взяти на озброєння суспільство партіотів на історичному переламі? Іноді доводиться коїти менше зло заради уникнення більшого зла. Так влаштований цей жорстокий світ, такими є примхи Бога, що навмисне, аби не заснидіти від нудьги на своїх хмаринках, не додав людям розуму удосталь, аби жити у злагоді та взаємоповазі, і тепер споглядає ізвідти нашу метушню мов перепетії «Санта-Барбари». До цього ж «сухого залишку» у різні часті приходили і античні гностики, і середньовічні містики, і той-таки триклятий Іван Ільїн, і от навіть Карстен. Як не крути, а срака таки іззаду, друже, і ця срака продукує правду, яка повсякчас не вельми приємно пахне, породжуючи бажання замаскувати сморід. Так народжуються самоомана, глибоко вкорінена взаємна брехня та хронічне лицемірство, що ми звикли називати «гарними манерами» та «відчуттям такту».

На цьому завершую та ще раз наполегливо нагадую: ти стоїш на порозі відчинених дверей із запрошення у правиці. У запрошенні зазначено «увійди та стань Людиною». Або йди геть і зачини двері, навічно залишившись нездарою й нулем, що лиш на те й здатен, щоб скиглити й огульно поливати брудом оточуючих та їхні прагнення, знецінюючи усе довкола, бездарно проживотівши усе життя та позадкувавши у вирішальний момент істини. Доля повсякчас висуває

²⁴² Притча про доброго, котру розповідає Ісус Христос у Лк. 10:29-37.

ультиматуми, на тому зрештою і ґрунтується велич одних та нищість інших. На правильному виборі у правильний час.

То ж роби свій вибір! Не нехтуй проведенням! Я маю право хочу знати, з ким мене звела доля – все ж зі шляхетним лицарем чи з опудалом з його обладунків, іржавим іззовні та порожнім і смердючим усередині. Ким буду захоплюватися й за потреби віддам життя чи кого зневажатиму до домовинних дошок.

Чекаю на відповідь,
Степан

Львів, 14.12.1990

39

Адреса отримувача: Україна, Лебмерг / Львів-10339, Адольф-Айхман-штрассе / Вулиця Симона Петлюри 46Б, квартира 2 герру Штефану Поппелю / Степанові Бандері

АВІАПОШТА ТЕРМІНОВА КОРЕСПОНДЕНЦІЯ

Неймовірно, як швидко працює нині ця нова приватна пошта... Отримав твого листа через три дні після відправлення! Це – чи не єдине покращення (поряд із розширенням асортименту цигарок, алкоголю, ковбаси та пірацьких відеокасет із порно та американськими бойовиками, котрі, втім, через вартість та тотальне зубожіння мало хто може собі дозволити), що спіткало нас після «звільнення від диктатур» та «повалення злочинного режиму». Доволі жалюгідне, як на мене. Чи заради цього варто було руйнувати цілу країну?

Ну гаразд, відвертість за відвертість, прямолінійність без викривлень, без папірця біля рота²⁴³, аби витерти його, мов брудну сраку, від виверження словесними нечистотами, ти сам того зажадав! Смердюча срака ж «чесніша» за чисту, чи не так? І смердюча правда

²⁴³ Німецький фразеологізм «не тримати паірець перед ротом» (нім. *kein Blatt vor den Mund nehmen / halten*) має значення «бути чесним, говорити без прямо, казати як воно є».

краща за міщанські пристойності та аристократичні парфуми тактовності.

Що за тенденційні хармани ти плетеш? Що удумав, га? Хто ти, курва, такий, щоб висувати мені ультиматуми? Ким уповноважений судити, кого удостоїти великої літери у слові «людина», а кому відмовити у самому цьому визначенні? Чи не забагато взвалив на свої тендітні плечики, ковбою пасторальних прерій?

Жадаєш «каналізаційної правди» – то і я принципово не залишатимуся у боргу. Скажи-но, мій спраглий до крові державотворцю та свідомий потопельнику у фекаліях, що з цуценячим ентузіазмом захлинається у них і вочевидячки вже так нахлебтався, що вони дісталися аж головного мозку, чи має шанс народитися здоровою дитина, якщо породілля – генетичний мутант? Генетика – то геть не моя парафія, але навіть мені кришталєво ясно, що шанси на це – як випадково пропердіти у громадському туалеті симфонію Баха.

Так, ти маєш рацію, я дійсно слідкую (у міру можливостей) за нововведеннями на ваших теренах, і щобільше їх помічаю, тим менше у мене залишається оптимізму.

Пам'ятаєш, яке визначення той КДБ-шник-ліберал давав поняттю «соцреалізм» під час нашої подорожі до Хартманна? Я нагадаю: соцреалізм – це вихвалання начальства та його дурощів у зрозумілих для нього формах. Так от, саме цей метод взяла на озброєння ваша влада, нехай вона всіляко і відсторонюється від такої назви. Вроджені імпотенти, бридкі сноби-нездарі, не здатні створювати нове, експерти в питаннях руйнування, безсоромного перевзування та перефарбовування, ваші божевільні у своїй войовничій посередності каудільйо ще раз зроблять те, до чого звикли – присобачать якийсь власний рогато-колюче-ріжучий символ на витвір чужої, забороненої ними пам'яті. Я бачив по телевізору, що Хартманну нещодавно встановили пам'ятник у самісінькому центрі Житомира, перед будівлею суду (доволі курйозний як на мене, де через коричнюватий колір каменю він більше схожий на дородного витрішкуватого Раджа Капура з моржевими вусами, ніж на добропорядного швейцарського бюргера). Як з'ясувалося згодом, незграбна постава наркомана та рахітична непропорційність цього пам'ятник пояснюється (як це не дивно) не рукосракістю скульптора, а тим, що до старого пам'ятника Леніна, що сорок років стояв на тому місці, просто прикрутили нову голову, мов лампочку. Це і є найпромовистіший символ вашої держави. Реінкарнація соцреалізму по змісту при його агресивному

запереченні по формі, увінчана жовто-блакитним Леніном під псевдонімом Хартманн без зміни сутнісного наповнення. Хіба когось із вас цікавить правда? Хіба когось цікавить, що реальний Хартманн, доволі суперечлива постать, насправду мав мало спільного з тим іконописним образом, що ви його тепер силоміць запихаєте у неокреплі мізки школярів? До речі, ти не забув, що він був переконаним комуністом? Як це в'яжеться з вашою «декомунізацією»? Ви там геть очманіли?

Скажи мені, о вікінгу з Вальгали, про яку «цілющу війну» базикає ваше телебачення? Як війна може бути цілющою? Зцілення він мігрени методом відрубання голови – доволі сумнівна терапія. От тільки не треба розумних теревень про «катарсис» і «народження через страждання»! Бачили вже таке, проходили і знаємо, чим це зазвичай завершується у історичній перспективі. Пшиком. Невже ти забув, що війна, до якої «готуються» (тобто початок якої передбачають, але не відвертають, а натомість всіляко наближують) – це канонічний інструмент узурпації правителями свого робочого місця та привілеїв, та й по тому. Особливо, якщо війна проголошена «священною» чи «цілющою». Така війна повинна тривати довго, без реальних перемог (телевізійні натомість мусять декларуватися мало не щотижня, та вони – вороги – вже майже програли, ще трішки, вже ось-ось!) і без кінця, бо так найпростіше утримувати владу у руках, а деморалізований та здичавілий від страху, голоду і промивки мізків народ – у покорі.

Про який «патріотизм», трясця його матері, ти розпинаєшся (авжеж я іронізую, бо після усього того, що я бачив, чув та чим перенасичився до блювоти я не можу вживати слово «патріотизм» без саркастичних лапок)? Ви займаєтеся баналізацією зла, одомашненням болю, аби ваші піддослідні бідолахи звикли до думки про те, що вбивати за вказівкою керівництва та заочно ненавидіти за велінням телевізора – то цілком природнє явище. І не дай Господь у когось із них ще залишатиметься бодай щопта здорового глузду та сміливості сказати щось супроти! Ви його затопчете, залякаєте, знищите безжалюно й блискавично, бо декларована вами «свобода слова» та «правда», традиційно – то лише свобода слова, що подобається та така «правда», яка не протирічить панівним ілюзіям. Люби нас, люби! Бо інакше буде гірше! – звертаєтесь ви до громадянина – Розіпнемо і обплюємо на хресті! Ви – збоченці, що не просто гвалтують, а ще й

зухвало вимагають від жертви згвалтування, щоб вона отримувала оргазм (чи хоч би брехала про це), бо інакше ви погрожуєте її вбити.

Ваш патріотизм – це беззаперечна готовність віддавати життя заради великої мети, але не своє, а чуже. Ваш патріотизм – це забавлятися перейменуваннями довоколишнього світу і самих себе, гратися у слова, мов розумово відстала дитина – це кажи, а це – ні, бо голова з плечей! Магічне мислення, ставлення до слів як до шаманських замовлянь – то радше ознака дикунства з тропічних джунглів, ніж «цивілізованності», тобі не здається? Як я неодноразово тобі повторював, від застосування розумних слів сенс аж ніяк не змінюється. Ну гаразд, ви будете державу не з гівна та палок, а застосовуєте «дендро-фекальний принцип державотворення». І руки у ваших «державників» не з сраки ростуть, а вони страждають на «анальну диспозицію верхніх кінцівок». Не пердіння, а глухий анальний фрикативний приголосний. Стало легше? До речі, у мене вчора був не пронос, а «ректальне фондю». Як не назви секс-шоп (ділдошнею, страпонарієм чи членярнянею), а він не стане книгарнею, а асортимент – респектабельним, мов у церковній крамничці. Курва, це ж очевидні речі!

Ваш патріотизм – це «безкомпромісна боротьба за правду проти ворожих наклепів» – кінець цитати? Щоправда, наклеп – це все, що не до вподоби, аж до твердження про те, що у вашій новій країні неможливо вижити «на загальних засадах», не будучи залученим у владу чи розкрадання радянсько-німецького спадку, що ви сором'язливо кличете «бізнесом». Як утовкмачити вам, що вона, ця країна, вийшла геть несумісною з життям, ось у чому правда! Но на чорта вона потрібна комусь, окрім безпосередніх керівників-власників-експлуататорів-вигодонабувачів? За що саме народ мусить вас любити, як ви того вимагаєте? За те, що на пенсію неможливо не те що вижити, а й животіти проблематично? За те, що родина з двох працюючих батьків ледь у змозі утримувати одну дитину і жахається самої думки про другу? За те, що усі хто можуть намагаються емігрувати з рідних місць у невідомість, бо тут настала нестерпне сьогодення і лячне майбутнє? Бо тут наплювати на професіоналізм та принциповість, тут чесність стали вважати «наклепом» і «ворожою пропагандою», а епідемія підозрілості, доносів, нетерпимості та ненависті захлеснула на лише кулуари влади, а навіть дитячі садки та церкви. Від вашого «патріотизму» та вашої «правди» народ розбігається, як таргани по кухні, на якій серед ночі неочікувано

увімкнули світло – декілька щасливчиків вчасно найдуть шпарика та втечуть у ситіші та безпечніші місця, а більшість метушитиметься, допоки їх не переб'ють тапком чи не перетрують дихлофосом. Колись із Радянського Союзу емігрував «філософський пароплав» і це означало, що там стало важко думати, а від вас тягнеться нескінченний караван «ковбасних» пароплавів та потягів, бо стало важко просто фізично існувати. Знелюднення, розлюднення, відлюднення. Явне знецінення мотивів, духовне приземлення, перемикання з мозку та шлунок, з мислення на травлення. Це отаку «державу» напівголодні знедолені мешканці мусять «з радістю та натхненням захищати»? Чи не засильно ваші урядовці себе цінують, якщо на повному серйозі розраховують, що Іван та Петро насправді гинутьимуть за їхні теплі місця та право здирати з холопів по три шкури? Тільки якщо холопи – повні імбецили... І саме на таких імбецилів, безмозку біомасу, «добровільних ампутантів голови» ваша пропаганда і старається перетворити підшефний народець. І не безуспішно, на жаль. У вас-бо там «своя правда», власна і не схожа на загальноприйняту, чи не так?

Як в біса правда?! Ви поширюєте звичайні упереджені агітки, що морально готують населення до братовбивства у промислових масштабах, де позиціонуєте себе невинною жертвою підступів та постаєте у туніці праведника, що завши в усьому правий, а оппонента натомість тавруєте як уособлення одвічного безпідставного віроломства, сприймаєте некритично. Примітивізований чорно-білий світ, типовий для радянського чи нашого казенного агітпропу середини століття, викристалізувався нині у вас. За що боролись, на те і напоролись!

«Народ, який не хоче годувати свою армію, годуватиме чужу» – мабуть, у наполеонівській Франції ця теза мала раціональне наповнення, але то не ваш випадок. Ви довели ситуацію до такого парадоксального стану, що коли вже ваш народ не захоче годувати власну армію, то просто врятує себе від численних жертв, а генералів – від ожиріння.

Ви ж просто жонглюєте схоластичними визначеннями, як циган на базарі! Читаючи ваші офіційні реляції у нормальної мислячої людини волосся стає дибки від кричущої маразматичності. Що означає «демократично обраний лідер звжди на стороні народу і правди»? То це виходить, що якби тоді, під час Вітчизняної війни, радянська армія все ж якимось дивом вдерлася б до Берліна, злочинно розбомбила

місто і довела до самогубства демократично обраного фюрера, то США, Британія та решта світу сприйняли б це як належне?

Коротше, я розчарований. Ні, навіть не так. Я розчарований і розлючений, бо не залишилося жодного ідеалу, декларованого вами самими, об який би ви не витерли ноги. Знаєш, якщо відверто, то випадок з Україною наштотує мене на висновок, що історія має певну «пружність», але загальну колію змінити все ж не можна. Лише деталі, лише окремі мізансцени та долі персонажів, але не сюжет та авторський задум загалом. Все відбуватиметься так, як мусить.

От уяви собі альтернативних хід історії: архів, відділ старих газет, газета «Київській телеграф», стаття від січня 1918 року, у якій йдеться про суд над Леніном та його поплічниками за невдалу спробу держперевороту (звісно ж невдалу, бо вдала спроба називалася б революцією) минулого року у Петрограді, завчасно викрити спецслужбами Тимчасового уряду. А тепер уяви такі самі газети за наступні роки й десятиліття аж до сьогодні. Що було б тоді? Була б Україна, але не було б СРСР і не було б Гітлера? Росія Керенського пішла би шляхом Франції, відмовилася від імперського минулого та стала ліберальною демократією? Ти сам у таке віриш? Ті уявні умовні газети, швидше за все, відрізнятимуться від реальних впродовж максимум десяти-п'ятнадцяти років, а далі альтернативна та реальна лінії історії невблаганно зближатимуться, аж допоки не зліються воедино. Хай не Ленін у 1917, то Троцький у 1919. Хай не Гітлер 1933-го, то Дрекслер 1936-го. Коли історичне явище назріло, мов фурункул, воно неминуче прорве, як ти його не маж і не дмухай. Антибіотиків від того ще не винайдето і наврядчи вони колись з'являться. Це лише питання часу. Можна спробувати відстрочити, відтягнути, але не запобігти і не уникнути. Біфуркаційна (здавалося б нам, ідеалістам) точка історії на повірку здебільшого виявляється просто залізничною стрілкою на іншу колію, що все одно веде потяг до визначеного місця призначення. Називай це як завгодно – фаталізм, карма, безвихідь. Байдуже. Це стосується як долі окремих людей, так і цілих країн.

Вочевидь, ваша карма – стати тараном у зіткненні Заходу і Росії, інструментом та витратним матеріалом першого для виснаження другої, як, до речі, про це і писав Хартманн. Чи ти про це також забув? Ладен заприсягтися, що про такі погляди нового кумира ви школярам не розповідаєте і, найімовірніше, старанно заретушовуєте у офіційних виданнях «Вибраних творів...». Та ви навіть не намагаєтеся пручатися,

завадити цьому зловісному плану історії, а навпаки, чимдуж підхлестує злий рок, прискорюючи трагічну розв'язку із завзяттям адептів чудернацького релігійного культу самогубців.

Я не бачу у цьому ані розуму, ані жалю до людей, ані піклування про прийдешніх нащадків, ані перспектив для нині живих – уключно із собою. Відтак я умиваю руки. Я провадив ідеалістичний, розовоокулярний експеримент і він зазнав цілком прогнозованої поразки. Закони природи, фізики та історії не обдуриш. То ж нехай усе плине своєю чергою. Я – пас. Рішення остаточне і оскарженню не підлягає.

Втім, вищевикладене стосується політичної сторони, але не особистої. Я знаю, що ти почуваєшся ображеним і зрадженим, та ніщо не змусить мене перестати поважати тебе як особистість, ніщо не зменшить моєї душевної приязності до тебе та вдячності за все. Давай остаточно розділимо мухи та котлети і не гаяймо більше часу на безплідні суперечки! Політика – окремо, а людські стосунки – окремо. Так чинять виховані цивілізовані люди, чи не так?

Сьогодні вночі вирушаю до Львова потягом «Берлін – Москва». Якщо вважатимеш за потрібне і люб'язно зголосишся зустрітися, буду неймовірно радий тебе бачити і по-дружньому обійняти. Якщо ні – я розумію.

Аксель

Берлін, 19.12.1990

40

ТЕЛЕГРАМА-БЛИСКАВКА

ОТРИМУВАЧ: АКСЕЛЬ УЛЬРІХ

БЕРЛІН-10179, ГРОС-БЕРЛІН-ГАУ, МИТТЕ, ФІШЕРИНЗЕЛЬ 12,

ВІДПРАВНИК: СТЕПАН БАНДЕРА

ЛЬВІВ-10339, ВУЛИЦЯ СИМОНА ПЕТЛЮРИ 46Б, КВАРТИРА 2

НЕ ВАРТО ЗАВДАВАТИ СОБІ КЛОПОТУ І ПРИЇЗДИТИ. ЯКЩО УСІ НІМЦІ ДІСНО ВВАЖАЮТЬ ТАК САМО, ЯК ТИ, ТО ВИ НЕВИЛКОВНІ! БЕЗНАДІЙНІ! КІНЧЕНІ! ГЕНЕТИЧНІ САТРАПИ, ШОВІНІСТИ, РАБИ І ЧЕРНЬ. НАВІТЬ «ГАРНІ» НІМЦІ ТА

РОСІЯНИ ЗНЕВАЖАТИМУТЬ НАС ДО СМЕРТІ. А КОЛИ ТАК, ТО ЄДИНИМ ВИХОДОМ ДЛЯ НАС Є НЕ ПОЛЕМІЗУВАТИ З ВАМИ, А ПРИСКОРИТИ ЇЇ. ЦЕ – НЕ ПОГРОЗА ОСОБИСТО ТОБІ І НЕ РАДИКАЛІЗМ, А РЕАЛІЗМ. ТИ НЕ ЗАХОТІВ СТАТИ ОДНИМ ІЗ НАС, ХОЧ У ТЕБЕ БУВ ШАНС, І ТИ ДОКЛАВ ПЕВНИХ ЗУСИЛЬ, АЛЕ ВРЕШТІ-РЕШТ НАДАВ ПЕРЕВАГУ ТОМУ, ЩОБ ЗАЛИШИТИСЯ ОДИН ІЗ НИХ. ЩО Ж, МАЄШ ПРАВО. ТА І Я МАЮ ПРАВО СТАВИТИСЯ ДО ТЕБЕ І ТВОЇХ ОДНОДУМЦІВ-СПІВПЛЕМІННИКІВ ВІДПОВІДНО. І ДІЯТИ ВІДПОВІДНО. ВИБАЧ, ЩО ТАК СТАЛОСЯ. ТА ПО-ІНШОМУ, ВОЧЕВИДЬ, НЕ ВИЙДЕ. КАРАЮСЬ, МУЧАЮСЬ, АЛЕ НЕ КАЮСЬ (ШЕВЧЕНКО). ЗУСТРІЧАТИСЯ І СПІЛКУВАТИСЯ НЕ БАЧУ СЕНСУ. БРУД, ЯКИМ ВИ ЖБУРЛЯЄТЕ У НАС, НЕ ДОЛІТАЄ ДО НАС, АЛЕ НАЗАВЖДИ ЗАЛИШАЄТЬСЯ НА ВАШИХ РУКАХ. ТОБІ ОСОБИСТО БАЖАЮ ЩАСТЯ І ЩЕ ДОВГО ПАМ'ЯТАТИМУ ТА СУМУВАТИМУ, АЛЕ ПРОБАЧИТИ ВЖЕ НЕ ЗМОЖУ.

41

*Адреса отримувача: Берлін- 12051, Грос-Берлін-гау,
Нойкьольн, Рінгбанштрассе 18, герру Крістіану Мьоллеру*

І знову, мов у старі добрі часи...

У мене аж мурахи по шкірі та комок у горлянці від пекучого «дежа-вю».

Друже, писатиму коротко та по суті, бо не маю змоги аж занадто красномовити. По-перше, аби утамувати твою цікавість: так, ти був правий у своїх здогадках, це – не лише відрядження і так, дещо сталося. Дещо, що потребує мого термінового втручання і що – не хвилююся – ніяк не пов'язане з лемберзьким мілітарним безумством, хоч і останнє, скажу тобі відверто, набуло немислимо помпезних та загрозливих форм.

Вони обісрали усе, до чого торкнулися. Навіть поняття «патріотизму». Рано чи пізно саме слово «патріот» почне сприйматися як «вірний лєнінець» – із сумішшю призирства та іронії, та позначатиме або міського божевільного або хитрого безсоромного пристосуванця, що за казенний кошт ладен зізнаватися у коханні хоч до собачої буди. У нагнітанні антагоністичної ненависті до сусідів вони

не гребують нічим і навіть пишаються тим, що їхня історична місія – лайно під дверями Європи та чиряк на сраці Росії.

«Без Радянського Союзу ми всі, і я особисто, були б вільними вже понад сорок років!» — верещить їхній новий «пророк», журналіст із єврейськими коренями та сумнівною сексуальною орієнтацією, що п'ятнадцять років пропрацював у Москві, а нині отирається на «Радіо Свобода» та якомусь новоствореному лемберзькому телеканалі, старанно замовчуючи той факт, що без Радянського Союзу «він особисто», швидше за все, вже сорок років був би абажуром десь у приймальні умового «московського райхсгау».

Вони розмірковують про «хрест, який нестиме Україна», та вони самі не з тих, хто висітиме на ньому, а з тих, хто прибиватиме цвяхами невинних та унадмір довірливих. Вони точнісінько такі самі безумці, як і комуністи, бо мавпують їх майдже дзеркально, лише змінюючи антураж та полярність з плюса на мінус. Ті також масово переслідували народ, вбивали у промислових масштабах, нестерпними умовами та дошкульною бюрократично-ідеологічною безнадією вичавлювали з країни спочатку найталановитіших, а згодом і взагалі усіх більш-менш притомних та працюючих, а по тому, озирнувшись навколо і побачивши самих лише катів, чинуш-паразитів, ледарів та алкашів, що залишилися, звинуватили в усьому Америку. У них таке саме нездорове суспільство, як і за Сталіна: досить публічно вимовити десять слів і ти отримуєш за них десять, а то й більше років ув'язнення, бо вчинив з їхньої точки зору злочин гірший, ніж замах на вбивство людини – замах на вбивство ідеалів, якими б абсурдними вони тобі не здавались!

Скидається на те, що війна таки дійсно наближається і ці бовдури самотужки, мов у тій радянській пісні, її наближали як могли. Замість озброєння та реальної підготовки вони продовжують займатися символічними нісенітницями. Сьогодні вся країна радіє, що, мовляв, «борщ» (східноєвропейський суп, схожий на варений салат) визнано (ким?) «нематеріальним спадком України» ніби не розуміючи, що коли вони забавлятимуться цим й надалі, то від України врешті-решт лише нематеріальний спадок і лишиться. Плюс щирий подив і невербальний знак питання у майбутніх підручниках історії.

Вічна неспростовна істина: під час війни політики дають патрони, багатії – їжу, а бідні – своїх дітей. Коли війна закінчується, політики підбирають залишки набоїв і тиснуть один одному руки, багатії піднімають ціни на продукти, а бідні шукають могили своїх дітей...

Парадокс у тому, що місцеві «бідні» чомусь вирішили, що цього разу буде інакше... З якого це дива раптом? Що ж, ідіот розуміє лише граблі. Ідіот не розуміє, що гинуть та стаждають там, куди стріляють, а не звідки. Ідіот зрозуміє жах війни не через Ремарка чи Вонегута, а тільки тоді, коли притиснеться чолом до могильного каменю власної дитини, втупить очі у сиру, ще не обвітрену землю та шепотітиме туди серед цвинтарної тиші, час від часу порушуваної виєм інших матерів і батьків, щось там про «патріотизм», «священну війну до кінця». До чийого кінця? Твій кінець – ось він, лежить під каменем. Це ти його спричинив. Це ти його не зупинив. Вартувало того?

Рано чи пізно, позализувавши рани, позбиравши рештки кишей по нечисленним полям, крізь скрегіт зубів вони муситимуть цивілізуватися заново – болісно, довготривало, крізь біль та сором. Да того ще дуже довго. А поки що вони жадають полум'я і вважають, що воно принесе катарсис очищення, а не нестерпні тортури опіків.

Зрештою, нехай коять що заманеться, мені не до них. Зараз маю нагальніші справи, а відтак і одне важливе прохання. Благаю, постався до нього серйозно. Якщо раптом зі мною щось трапиться... Ні, нічого такого не передбачається і найшвидше не відбудеться, я не лізу на вістря та не наражатимусь на ризики понад необхідного, але раптом... Так ось, якщо зі мною щось станеться, нехороше, то попідкуйся будь ласка про Кетхен. Дай мені слово, що не залишиш її напризволяще у разі чого! І не накручуй себе, не нагнітай, чуєш. Це – просто засіб перестороги, обдурення фатуму і моя дурнувата надмірна обачність. Усе буде добре.

Щойно повернуся, одразу завітаю з пляшечкою запашної галіційської настоянки, якою ми ужеремося до рачкування, як у студентському гуртожитку!

Обіймаю,
Твій Аксель
22.12.1990

42

ЛЬВІВСЬКА ГАЗЕТА

№ 89(2202)

25.12.1990

КРИМІНАЛЬНА ХРОНІКА

Львів. Напередодні увечері поліцією Львівської області у парку «Високий замок» було виявлено понівечений труп чоловіка середнього віку. У кишені небіжчика було знайдено посвідчення особи на і'мя Степана Бандери. Загиблій виявився відомим львівським громадським активістом та політичним діячем, очільником місцевого осередку партії «Поступ волі». Наразі триває з'ясування обставин трагедії та поліцейське розслідування. Прес-служба міської поліції утримується від коментарів з приводу кола підозрюваних осіб чи можливих мотивів вбивства, посилаючись на таємницю слідства, а також передчасність висновків без попереднього здійснення відповідних слідчих дій та ретельної судово-медичної експертизи тіла. «Серед попередніх версій – помста зі сторони колишніх співробітників «Гестапо» чи вадалий замах московських спецслужб, але повністю виключати суто побутові мотиви також не варто. Подробиці з'являться згодом, щойно поліція завершить з'ясування обставин» — наголошують у прес-службі.

Ми триматимемо читачів «Львівської газети» у курсі перебігу подій щодо цієї резонансної справи.

43

ЛЬВІВСЬКА ГАЗЕТА

№ 90(2203)

26.12.1990

КРИМІНАЛЬНА ХРОНІКА

РІЗДВЯНЕ САМОГУБСТВО

Львів. Здається, наше місто захлеснула хвиля злочинів та кримінальних розбірок. Не всигли львів'яни оговтатися від звістки про вбивство пана Бандери, добре знаного і шанованого у місті політика, як нас знову шокує чергова загадкова трагедія.

Вчора вранці комунальники газової служби прибули на виклик мешканців однієї з багатоповерхівок у середмісті, які скаржилися на сильний запах газу у під'їзді, що ставав дедалі нестерпнішим. Двері до помешкання, у якому ймовірно стався масштабний витік газу і звідки розповсюджувався відповідний запах, ніхто не відчиняв. Разом із

нарядом поліції, що доєднався до комунальників, двері було відкорковано у присутності понятих.

У квартирі було виявлено два мертвих тіла: жіноче, що належало Оксані Янко, 38 років, професорці кафедри політології Львівського університету, котра, як з'ясували судмедексперти, перебувала на сьомому місяці вагітності, та чоловіка, Акселя Ульріха, громадянина ФРН та колишнього співробітника нашої газети. На тілі жінки було знайдено численні колоті рани, а також синці від ударів, завданих важким тупим предметом, імовірно виявленим у цій самій кімнаті молотком із залишками крові. Труп чоловіка ушкоджень не мав.

Втім, як зазначають медики, жодна з ран на тілі жінки не носила летального характеру. Смерть обох потерпілих настала внаслідок отруєння газом. Найбільш шокуючою обставиною була поза, у якій знаходилися тіла: вони обіймали одне одного! Чоловік міцно притискав жінку до себе, а вона обхопила руками його шию. На обличчі жінки застигла посмішка.

З'ясувати пікантні обставини цього доволі незвичного злочину допомогли колишні колеги та знайомі пана Ульріха. За твердженнями кількох екс-співробітників редакції, пан Ульріх та пані Янко вже давно були коханцями і, напевно, чергове побачення переросло у запеклу суперечку, але ця версія не пояснює ані очевидної добровільності суїциду зі сторони обох фігурантів, ані передумов такого відчайдушного вчинку. Що спонукало цих двох закоханих до кроку у спільне небуття? Що сталося у їхньому житті, аби змусити їх настільки зневіритися і передчасно обірвати не лише власні життя, а й життя своєї ще не народженої дитини? На жаль, відповіді на ці питання м, схоже, ніколи не отримаємо, а те, що сталося за дверима цієї затишної професорської квартири у ніч проти Різдва назавжди залишиться оповитим таємницею та ще довго слугуватиме джерелом для пліток, чуток, здогадок і пересудів із боку знайомих та близьких померлої пари.

44

Любий Акселю,

Психологи радять писати листи тим, за ким ти сумуєш та перед ким ти завинив, незалежно від того, зможуть вони прочитати це чи ні. Минуло вже три місяці відтоді, як ти пішов і от нарешті я

наважився. Схід тебе все ж не відпустив. І епоха не відпустила. Вона випатрала тебе та зжерла, хоч ти і судомно пручався до останнього. Ти відійшов у засвіти разом із нею, під самісінький фінал ери інтелектуальної політичної турбулентності й напередодні ери кривавих вирішення назрілих питань, прориву смердючих гнійників, щодо яких не спрацювала щадлива словесна терапія. Либонь аби зустріти епоху та її фігурантів із розкритими обіймами на порозі пекла.

Ти, відчайдуху-пересмішнику, завжди чинив по-своєму і правильно робив. Ти не сприймав критику від людей, до яких не звернувся б за порадою. А ті, до кого звертався, не критикували тебе, бо їм не дозволяв внутрішній аристократизм. Тож ти вмів обирати «своїх» людей. Не ту дурну косноязыку і пришелепкувато-оптимістичну більшість, що у будь-якій правді вбачає небезпеку, а у лицемірстві – тактовність...так ти любив повторювати? Ти не наклав на себе руки, а загинув від перевантаження отруйною правдою. Втім, правда – вона завжди така – токсична та небезпечна. Ти вісмював усе та попірав святині, бо був певен, що гумор та сатира у хронічно сп'янілому від пропаганди суспільстві виконує витверезну та катарсичну функцію, хоч і призводить то важкого неприємного похмілля, що смушує пацієнтів поводитися неадекватно, а почасти й агресивно.

Господи, як же мені тебе не вистачає і як же мені соромно перед тобою! Твоя смерть – нестерпний удар і водночас – о, іронія долі! – невимовне полегшення для твоїх близьких, до котрих як без жодних «але» зараховую й себе. Я мов з хреста знятий. Не знаходжу собі місця і не наважуюсь поглянути тобі у вічі навіть на жалобному цвинтарному фото.

З чого почати? Навпевне, з того, що крає моє серце навпіл і нещадно дряпаючи по кривавій рані залишків моєї совісті. З каяття та самобичування. Хоч і цілком щирого, та запізнитого, з безпечно-підлої відстані, зпозаду домовинних дошок. Ти сам полюбляв повторювати, що не буває вірних та невірних чоловіків. Бувають ті, кого піймали та ті, кого не піймали. Втім, як і жінок. Тебе от Кетхен піймала, а ти її ні. За кілька тижнів до твого від'їзду вона отримала листа від твоєї лемберзької пасії «дати тобі волю», та Кетхен вирішила вдавати, нібито нічого не знає і все гаразд, бо і сама зраджувала тобі. Зі мною.

Це тяглося вже дуже давно і почалося мало не від самого вашого весілля. Пам'ятаєш, як ти напився до нестями та ми ледь дотягли тебе з вечірки до вашого помешкання? Так ось, ми з Кетхен теж напилися,

але оскільки зберегли здатність самотійно пересувати ноги, то ці ноги якось самі собою допересували нас у спільне ліжко, радше диван у вітальні, поки ти мирно хропив собі у сусідній кімнаті. Згодом це повторилося ще кілька разів. Потім вона завагітніла, ти радів, мов дурний, а вона нишком плакала, бо не знала, від кого саме. На цьому наш зв'язок перервався на багато років, але після твого прибуття зі сходу поволі відновився. Вона почувалася непотрібною тобі, знехтуваною, одинокою, обшарпаною старою чавунною гирею на ногах вашого з Оксаною потенційного щастя, тож я кинувся втішати її, як міг, і ми поступово знову перетнули межу, доводячи, що чоловіки та жінки можуть бути колишніми, а коханці – ні. Ти, я гадаю, ненавидиш мене тепер там, на небесах, якщо вони існують, та може тебе розрадить той факт, що за старі гріхи мене вже було покарано крахом моєї власної родини, відтак дивись, як воно вийшло – у нашому дружньо-інтимному трикутнику всі рогаті, зражені та нещасні, що, ймовірно, доводить істинність кармічної філософії.

Тепер я живу з Кетхен. Доношую за тобою пальто, мов за старшим братом і відчуваюся – ми обоє з нею відчуваємося! – останнім покидьком. У Кетхен борються почуття провини, образи та розчарування. Це було саме її рішення поховати тебе там, у Лемберзі, поряд із тією жінкою. Ми не змогли, просто не змогли прибути на жалобну церемонію (а чи була вона взагалі?). Та я навідував твою могилу пізніше, ти знаєш про це? Ймовірно знаєш. Там, на приміському цвинтарі, я побачив те, що зворушило мене до сліз. Ваші з Оксаною могилки зовсім поряд, близьенько-близенько. Незнамо коли і як таке сталося, але її надмогильний хрест похилився у твою сторону і неначе пригорнувся до твого, а твій – обійняв її. Вас ніхто і ніщо не змогло розлучити, навіть смерть, навіть та смерть, яку ти заподіяв сам.

Ти сам ухвалив фінальне рішення і виніс остаточний вирок. Світ тепер став такий, що Шекспіру би й не збагнулося: Ромео сам вбив свою Джульету та свою ще ненароджену дитинку. Оце поворот, оце кульбіт! Оце пристрасть! Але як? Що сталося там між вами двома? Ймовірно, ти прийшов до неї, довідався про її вагітність, злякався, вона почала тиснути на тебе, ти з пересерддя вдарив її та ненароком вбив, після чого, прийшовши до тям та усвідомивши, що накоїв, не зміг із цим жити та звів рахунки з життям? Так це було? Чи ж ні – ви вирішили це зробити добровільно, бо ти, наївний, боявся реакції Кетхен, гадаючи, що ця новина просто її вб'є, жити спокійно окремо від тебе Джульета не змогла б і все одно не залишила б тебе у спокої.

Так? Тепер лиш Господь, якщо він є, знає істину, та посміхається у бороду, милуючись майстерно закрученим детективом із трагічним фіналом, який він, жорстокий всемогутній режисер, інсценізував тілами своїх нещасних пішаків.

Я не знаю, засуджувати вас чи романтизувати. Проте я знаю одне – вам удвох там, у засвітах, буде краще. Світ вас не прийняв і виверг із себе як чужеродне тіло, за вашу чесність та справжність. І навіть якщо все відбувалося за першим сценарієм і це ти позбавив її життя, то в останній момент ти все ж виявився вірним собі та поклику серця і вирішив бути разом із нею та дітям на вічно, не злякався і приніс себе в жертву.

Чи це ти карав себе? За неї, за Штефана. Поліція – і наша, і їхня – дійшла висновку, що його також убив ти. Тебе викрили відбитки пальців та плями штефанової крові на манжетах светра. Казна за що ти з ним так... Через сварку, мабуть. У розпалі полеміки. Не збагну, не збагну! За що ви, все ж таки близькі, а може й найближчі друзі, могли так посперечатися? Втім, віднині у тебе є нагода вести з ним свої прискіпливі політичні дискусії та вправлятися у взаємній уїдливості без оглядки на час, бо ж він похований поряд із вами з Оксаною, буквально за метр, отже докричатися і обкладати одне одного матюками вам буде зручно. Не знаю, хто і чому так вирішив. Злий жарт поліції та муніципалітету, чи що?

Ти прожив болісне, бурхливе і якесь літературне життя між Орвеллом та Ремарком, а завершив його за Достоевським. Саме тому я ненавиджу цього боротатого російського генія, схожого на Франкенштейна із чорно-білого фільму жахів початку сторіччя, бо достоевщина раз за разом виявляється ближчою, ніж нам здавалося. Вона зіскакує з поживклих сторінок старих рьольєвських²⁴⁴ перекладів у сьогодення та сталевими лещатами хапає наші тонкі та тендітні ідеалістичні шиї, тягнучи у інfernальне підземелля, демонструючи, що так насправді буває, коли людина власноруч знищує усіх найдорожчих собі людей, а потім шкандибає вслід за ними. Вона доводить, що провідником зла почасти стає зовсім не лиха, а навпаки чуйна та добра, але трішки невірноважена людина.

²⁴⁴ Маються на увазі переклади російської класичної літератури німецькою мовою, здійснені Германом Рьольєм (нім. *Hermann Röhl*) на початку 20-го століття, які й досі вважаються найточнішими щодо відтворення відтінків сенсу оригіналу та стилістично найдовершенішими.

А у світі без тебе... у світі без тебе – безлад. Я відвідав Лемберг наприкінці січня, а у лютому почалася війна, у яку ніхто з нас не вірив – передусім ти. Росія напала на Україну. Та ти й сам про це знаєш, бо навіть після смерті тобі доводиться дебатувати зі Штефаном під оглушливий гуркіт російських ракет, якими вони нещадно обстрілюють житлові квартали. До речі, що ти йому зараз кажеш там, під землею? Визнаєш свою помилку та його касандрівську правоту? Він либонь над тобою потішається і допікає, повторюючи «а я ж казав!»?

Лютий – то якийсь проклятий місяць, тобі не знається? Все ніби як у хартманнівському рукописі, чорт забирай! Історія дзеркалиться. Нас попереджали, але чи ми слухали? А коли і слухали, чи дослухалися? Чи сприймали всерйоз? Буквально, а не метафорично, натомість виковирюючи якість потаємні сенси між рядками там, де про все прямолінійно кричать самі рядки. Промовистий приклад «фрагментарної сліпоти інтелектуала», вкритої надтонкою сріблясто-гнилісною плівкою непереконливих філософських виправдань.

Україна у полум'ї праведної люті, вогні своїх осель та крові власних дітей виборює незалежність, Росія у оскаженінні, зверхньому снобізмі та сатанинській жорстокості намагається довести першій своє братерство, новітню пост-Німеччину та решту старого європейського Вавілону заливає неконтрольованими хвилями іміграції з Африки, Близького Сходу і особливо чомусь Туреччини (відплата за расову політику НСДАП чи як то сприймати – у Парижі, Брюсселі та навіть і Мюнхені з Берліном маківок мечетей нині ледь не більше, ніж суворих, устрімлених у північну блакить шпилів соборів, а ранкову тишу переривають не церковні дзвони та християнські хорали, а пронизливі й бридкі завивання муедзинів²⁴⁵, що читають азан²⁴⁶ для незліченних отримувачів державної соціальної допомоги), а також тієї ж України, світ захлестнула стихія хаосу та кричущого екзистенційного безглуздя. Новий світ без тебе, зізнаюся я тобі, – нестерпне лайно, розмазане по розбитим залишкам витонченої позолоченої кераміки вщент зруйнованого барокового маєтку. Всі наші переживання, духовні поневіряння, нервові смикання та балаканина про майбутнє нічого не вартували. Ми не врятували світ,

²⁴⁵ Муедзін (араб. مؤذن) – у мусульман: служитель при мечеті, який з мінарету в певний час закликає віруючих до молитви, читаючи азан.

²⁴⁶ Азан (араб. أَذَان «оповіщати») – в ісламі заклик на молитву, що голосно вигукується муедзином з мінарету мечеті.

не відвернули трагедію й торжество маразму над інстинктом самозбереження, а натомість згаялися на пустопорожню дурню, згубили свої долі, скормивши їх сліпому монстрові історії. Іноді мені видається, що із нас усіх ти вчинив найраціональніше й наймудріше, коли демонстративно пішов із нього геть, на останок сердито й голосно грюкнувши дверима, що з нього аж повідлуплювалися й обтрусилися на брудну підлогу полушені клапті фарби нібито гуманізму та цивілізованості.

Я завинив перед тобою, братику, і цього вже не спокутувати. Як ти там казав – фарш у м'ясорубці неможливо прокрутити у зворотньому напрямку? До самісінької смерті ми з Кетхен житимемо їх твоїм привидом, що з осудливим поглядом зазиратиме у вікно нашої спальні, коли вона гарцюватиме на мені верхи. І він, той привид, матиме на те повне право, і я не проганятиму його, бо сам себе ніколи не вибачу. Кетхен – можливо, у неї принаймні є формальне виправдання у вигляді вашої з Оксаною спільної могили, а я – точно ні. Ти все життя жалів мене, турбувався про мене, у чорний час відчаю стрімголов кинувся витягувати з петлі, полишивши все й не вагаючись ані секунди, а я підло тебе зраджував з твоєю ж (до певного часу) коханою жінкою. Чи мали б ми, підлі ниці гівнюки, бодай мізерний шанс на твоє прощення, якби щиросердно зізналися за життя? Навряд. Та у все одно нас не стало духу. Не вистачило сміливості. І на такий вчинок, яким ти укоротив собі віку – жест граничної чесності та відданості – я б також нізащо б не відважився. Я б злякався, здувся і так би й животів у половинчастій невизначеності та шмарклях, бо для розрубання гордієвих вузлів окрім сили портібно майти ще й несамовиту сміливість.

Ти завжди був сміливішим та рішучішим за мене. Сильнішим та відвертішим за мене. Ти завжди був кращим за мене в усьому, братику.

Вибач, що так вийшо. Вибач за все. Я – я сам себе ніколи не вибачу. Із тим і помиратиму, про те і кричатиму на смердюче-пітному смертному одрі.

До зустрічі... вже там. Єдине, на що хочеться сподіватися – не надто вже скоро. Як вже Бог дасть! Якщо він, звісно, існує...

грудень 2021 – травень 2023